

שבוע פרשת יתרו

(12 – 18 February 17)

ט"ז – כ"ב שבט תשע"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנִי וְצִיצְאֵינוּ,
וְצִיצְאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִוְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹמֶשֶׁה לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרֹךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲדָךְ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הדיוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְךָ
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ וְשָׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֲךָ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמּוֹךְ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה לחשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מחוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכת "לה"י") בציוויון ששם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יתפך ל"חדר ובית של צדקה".

קמו.

תפילה על אריכות הנלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא-לָנוּ כִּי-לְשִׁמּוֹךְ תָּנָן כְּבוֹד עַל-חֲסִדֶּךָ עַל-אַמְתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אֵי-הָיָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם כָּל אֲשֶׁר-חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה-לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵים לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: ו אֲזִנִּים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָף לָהֶם
וְלֹא יִרְחִיחוּ: ז יְדִיהֶם | וְלֹא יַמְיִשּׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא-יִהְיֶהוּ בְּגִרֹנָם: ח בְּמוֹתָם יִהְיוּ
עֹשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר-בָּטַח בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בָּטַח בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּגָם הוּא: י בֵּית אֹהֶרֶן בָּטַחוּ
בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יא יִרְאִי יְהוָה בָּטַחוּ בִּיהוָה עֶזְרָם וּמִגֹּגָם הוּא: יב יְהוָה וְכָרְנוּ יִכְרֹךְ
יִכְרֹךְ אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל יִכְרֹךְ אֶת-בֵּית אֹהֶרֶן: יג יִכְרֹךְ יִרְאִי יְהוָה הַקְטַנִּים עַם-הַגְּדֹלִים: יד יִסַּף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל-בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עָשָׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי-אָדָם: יז לֹא הִמְתִּים יְהַלְלוּיָהּ וְלֹא פְלִי-יְדֵי דוֹמָה:
יח וְאַנְחֵנוּ | נִכְרֹךְ יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קמו.

שבחים גדולים להקדוש ברוך הוא והוא דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל
הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי-יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת-קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי-הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי |
חֲבִלֵּי-מָוֶת וּמִצָּרִי שָׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: ד וּבִשְׁם-יְהוָה אֶקְרָא אֲנִי יְהוָה מִלְטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצָדִיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פֶּתָאִים יְהוָה יָדָתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לְמִנוּחֵיכִי כִּי-יְהוָה גָּמַל עָלַי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת-עֵינִי מִן-דִּמְעָה אֶת-רַגְלִי
מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הָאֲמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אֲמַרְתִּי בַחֲפוּזִי כָּל-הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה-אֲשִׁיב לַיהוָה כָּל-תַּגְמוּלוֹתַי עָלַי: יג כּוֹס-יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא
וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשֶׁלֶם נִגְדַה-נָּא לְכָל-עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה
לְחַסִּידָיו: טז אֲנִי יְהוָה כִּי-אֲנִי עֲבָדְךָ בְּנֵי-אֲמַתְךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסְרִי: יז לָךְ אֲזַבַּח זֶבַח
תּוֹרָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשֶׁלֶם נִגְדַה-נָּא לְכָל-עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שישי עמ' א

11 טפחים, מר קא חפר טפי - אך אתה קוצץ אף את השורשים
12 העמוקים יותר משלשה טפחים. אמר ליה רב הונא, אָנָּה בורות
13 שִׁיחִין וּמַעְרוֹת קא חפרנא - חפץ אני לחפור כאן בורות שיחין
14 ומערות, דתנן, הֵיךְ בַּעַל הַשְּׂדֵה חוֹפֵר בַּשְּׂדֵה בּוֹר שִׁיחַ וּמַעְרָה קוֹצֵץ
15 את השורשים של אילן חבירו וְיִוֹרֵד - ומעמיק אפילו יותר משלשה
16 טפחים, כפי השיעור הנצרך לבורו, וְהַעֲצִים שָׁלוּ. אמר רב פפא,
17 אֲמַרִי לִיה בּוֹלָה - אמרתי לרב הונא ראיות הרבה שאין הוא רשאי
18 לקצוץ את השורשים, וְלֹא יִכְלִי לִיה - ולא יכולתי לו, מאחר שהיה
19 דוחה את כל ראיותי.

1 אֲמִיצָא - בסמוך לגבול שדהו דרב הונא בריה דרב יהושע. אִל
2 אֲשַׁכְחִית דְּהוּא חֲפֵר וְקָא קִאִין שְׂרָשָׁיו - הלך רב פפא ומצאו לרב
3 הונא בריה דרב יהושע שהוא חופר באדמה, וקוצץ את שורשי
4 הדקלים של רב פפא שנכנסו לתוך שדהו. אֲמַר לִיה רב פפא לרב
5 הונא, מָה תָּא - מדוע הנך קוצץ את שורשי הדקלים שלי. אֲמַר
6 לִיה רב הונא, תָּנֵן - הרי שנינו, שאם הוּוּ שְׂרָשֵׁים של האילן יוֹצֵאִים
7 לַתּוֹךְ הַשְּׂדֵה שֶׁל חֲבִירוֹ, מַעֲמִיק שְׁלִישָׁה בְּרִי שְׁלֹא יַעֲבֹב הַמַּחְרִישָׁה -
8 רשאי בעל השדה לקצוץ בעומק שלשה טפחים, כדי שלא יעכבו
9 את מחרשתו מלעבור באותו מקום. אֲמַר לִיה רב פפא, הֲנִי מִלִּי
10 שְׁלִישָׁה - דין זה נאמר לגבי קציצת השורשים עד לעומק שלשה

מפתח כללי

(א) סדר הנחת תפילין	ב	(ט) מסכת בבא בתרא עם ביאורים	יט
(ב) מזמורי תהלים קטו, קטז	ג	מדף כא עד דף כז	רו
(ג) מאמר ד"ה בחודש השלישי		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
יום ה' פרשת יתרו, חמשה-עשר בשבט, ה'תשל"ד	ה	(כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
(ד) משיחות שבת פרשת יתרו		אדמו"ר הזקן	רלו
ח"י שבט ה'תנש"א	יד	(כא) שולחן ערוך הלכות פסח	
(ה) לקוטי שיחות פרשת יתרו כרך טז	כו	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רלו
(ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל		(כב) תורה אור	
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לד	אדמו"ר הזקן	רמ
(ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת יתרו	לו	(כג) שערי תשובה	
(ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת יתרו	לח	אדמו"ר האמצעי	רמא
(ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו	עו	(כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו	
(י) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמב
לשבוע פרשת יתרו	עז	(כה) תורת שמואל תרל"ב	
(יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת יתרו	פח	אדמו"ר מוהר"ש	רמג
(יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צא	(כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב	
שיעורי רמב"ם		אדמו"ר מוהרש"ב	רמג
(יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת יתרו	צד	(כז) ספר המאמרים קונטרסים חלק א	
(יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת יתרו	קעד	אדמו"ר מוהרי"צ	רמד
(טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת יתרו	קצה	(כח) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק	
(טז) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהרי"צ	רמה
ישעיה פרק לו, איוב פרק יז-יח	קצח	(כט) אגרות קודש	
(יז) משניות – מסכת ביכורים		אדמו"ר מוהרי"צ	רמה
ביאור קהתי	ר	(ל) חומש לקריאה בציבור	רמו
(יח) עין יעקב מסכת ראש השנה	רה	(לא) קריאת התורה למנחת שבת קודש	רנב
		(לב) לוח זמנים לשבת פרשת יתרו	רנד
		(לג) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש	רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 דְּרֹשִׁים⁷ מֵאֲמָרֵי חֲסִידוֹת, אִיךְ אֶפְשָׁר יִתְכַּן שְׂיִהְיוּ דְּבָרֵי תוֹרָה
2 בְּעֵינֵי הָאָדָם בְּכָל יוֹם בְּחֻדְשִׁים, כְּמוֹ חֲדָשִׁים וְעַל-אַחַת-כַּמְּהָ-
3 וְכַמָּה חֻדְשִׁים, חֲדָשִׁים מִמֶּשׁ אַחֵר שֶׁכָּבֵר נִתְּנָה הַתּוֹרָה לִפְנֵי
4 יוֹתֵר מִגַּ' אֲלָפִים שָׁנָה וּלְמַעֲשֵׂה לֹא מְדוּבָר בְּדָבָר חֲדָשׁ אֲלֵא בְּדָבָר
5 עֲתִיק מֵאֲדָּמָה?

39 וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה
40 וְלַעֲנוּת עַל הַשְּׁאֵלָה אִיךְ בְּכָל זֹאת יִתְכַּן
41 שְׁאֵדָם יִתְיַחֵס לְדַבְרֵי הַתּוֹרָה כְּדָבָר
42 חֲדָשׁ עַל-פִּי הַמְּבַאֵר בְּדְרוֹשִׁים
43 'דְּבֹר הַמִּתְחִיל' זֶה⁸ מֵאֲמָרֵי
44 חֲסִידוֹת הַפּוֹתֻחִים בְּפִסּוּק זֶה, "הַחֲדוּשׁ
45 הַשְּׁלִישִׁי" וְגו', בְּפִרּוּשׁ הַכְּתוּב⁹
46 וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים
47 הָאֵלֶּה לְאֹמֶר, דְּתַבַּת לְאֹמֶר
48 בְּפִסּוּק זֶה בְּשׁוּנָה בְּפִירוּשָׁה בְּדֶרֶךְ
49 כָּלִל לְמַסְדֵּר לְאַחֲרֵים (כִּי בִמְתֵּן תּוֹרָה
50 כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִכְחוּ בְּעַצְמָם) פְּרֻשָּׁה
51 הוּא שֶׁלְּמוֹד הַתּוֹרָה (כָּל
52 הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) יִהְיֶה בְּאֶפֶן
53 דְּלֹאֲמֹר, לְחִזּוֹר הַדְּבָרִים
54 שֶׁהֻקְּבָה אוֹמֶר עֲכָשׁוּ, וְכָל
55 פַּעַם שִׁיחֲדִי לִמּוֹד תּוֹרָה הוּא חֲזוֹר עַל
56 דְּבָרֵי הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בַּעַת מִתֵּן
57 תּוֹרָה (וְלֹא זֶה בְּלִבְדֹּא אֲלֵא שֶׁהַלִּימוֹד
58 גּוֹרֵם שֶׁהַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא, כְּבִיכּוֹל,
59 יִחְזוֹר וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶת הַדְּבָרִים הַלְלוּ
60 כַּעַת, כְּמַבּוֹאֵר הַלֵּל בְּסַעֲפִי ו) כְּמוֹ
61 שֶׁכְּתוּב¹⁰ תַּעֲזֹב לְשׁוֹנֵי אֲמִרְתְּךָ,

18 אֲלָפִים שָׁנָה. וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה עַל-פִּי הַמְּבַאֵר בְּדְרוֹשִׁים 'דְּבֹר
19 הַמִּתְחִיל' זֶה⁸ בְּפִרּוּשׁ הַכְּתוּב⁹ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר,
20 דְּתַבַּת לְאֹמֶר בְּפִסּוּק זֶה פְּרֻשָּׁה הוּא שֶׁלְּמוֹד הַתּוֹרָה (כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) יִהְיֶה
21 בְּאֶפֶן דְּלֹאֲמֹר, לְחִזּוֹר הַדְּבָרִים שֶׁהֻקְּבָה אוֹמֶר עֲכָשׁוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁰ תַּעֲזֹב לְשׁוֹנֵי

1 בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּיּוֹם הַזֶּה
2 בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי¹, וְאִיתָא בְּגִמְרָא² עַל פִּסּוּק זֶה בְּתִיב הָכָא
3 כְּתוּב כֹּאן בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי, וּבְתִיב הָתָם³ וְכְתוּב שֶׁם
4 (בְּפִרְשָׁת בֹּא, לְגַבֵּי רֹאשׁ חוֹדֶשׁ נִסָּן) הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ חֻדְשִׁים,
5 מֶה לְהֵלֵךְ שֶׁם שְׁנֵאמֵר "הַחֲדָשׁ הַזֶּה"
6 הַכוּוּנָה רֹאשׁ חֻדְשׁ אֶף כֹּאן
7 שְׁנֵאמֵר "בַּיּוֹם הַזֶּה" הַכוּוּנָה רֹאשׁ
8 חֻדְשׁ הַיּוֹם שְׁנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לְמַדְבָּר
9 סִינִי בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ סִיווּן.
10 וַיְדוּעַ הַדִּיּוּק⁴ הַשְּׁאֵלָה בְּמֵאֲמָרֵי
11 חֲסִידוֹת מֶה שְׁנֵאמֵר בַּיּוֹם הַזֶּה
12 סֶתֶם בְּלִי לְפִרְשׁ בְּאִיזָה יוֹם (וְצִרִיף
13 לְלִמּוֹד מְגֻזְרָה-שְׁוֶה שְׁכָאן נֵאמֵר
14 "הַזֶּה" וְשֶׁם נֵאמֵר "הַזֶּה" שְׁהוּא
15 רֹאשׁ חֻדְשׁ⁵) וְלֹא נֵאמֵר
16 בְּמִפְרֻשׁ בְּאֶחָד לְחוּדָשׁ.
17 וְהִנֵּה בְּרִשִׁי מִפְּרֻשׁ דְּמָה
18 שֶׁכְּתוּב בַּיּוֹם הַזֶּה⁶ הוּא
19 שְׂיִהְיוּ דְּבָרֵי תּוֹרָה חֲדָשִׁים
20 עֲלֵיךְ תְּמִיד, בְּכָל זְמַן כְּאִילוֹ הַיּוֹם
21 נִתְּנָה וְהָרִי טִבֵּעַ הָאָדָם לְהַתְלַחֵב יוֹתֵר
22 מְדַבֵּר חֲדָשׁ. וְצִרִיף לְהַבִּין,
23 דְּפִרּוּשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה כְּפִשּׁוּטוֹ
24 הוּא שְׂפִיּוֹם הַזֶּה קָאִי הַכוּוּנָה
25 עַל רֹאשׁ חֻדְשׁ סִיווּן,
26 וְלִפְרִירוּשׁ וְאִילוֹ לִפִּי הַפִּירוּשׁ
27 שְׂיִהְיוּ דְּבָרֵי תּוֹרָה חֲדָשִׁים
28 עֲלֵיךְ כו', בַּיּוֹם הַזֶּה הַכוּוּנָה
29 קָאִי עַל כָּל יוֹם דְּכָל יְמֹת
30 הַשָּׁנָה וְלִמָּה רִשִׁי לֹא מִפְּרֻשׁ אֵת
31 הַפִּסּוּק כְּפִשּׁוּטוֹ?

1 בַּחֲדָשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
2 מִצְרַיִם, בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינִי¹,
3 וְאִיתָא בְּגִמְרָא² בְּתִיב הָכָא בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר
4 סִינִי, וּבְתִיב הָתָם³ הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ
5 חֻדְשִׁים, מֶה לְהֵלֵךְ רֹאשׁ-חֻדְשׁ אֶף כֹּאן רֹאשׁ-
6 חֻדְשׁ. וַיְדוּעַ הַדִּיּוּק⁴ מֶה שְׁנֵאמֵר בַּיּוֹם הַזֶּה סֶתֶם
7 (וְצִרִיף לְלִמּוֹד מְגֻזְרָה-שְׁוֶה שְׁהוּא רֹאשׁ-חֻדְשׁ⁵)
8 וְלֹא נֵאמֵר בְּאֶחָד לְחוּדָשׁ. וְהִנֵּה בְּרִשִׁי מִפְּרֻשׁ
9 דְּמָה שֶׁכְּתוּב בַּיּוֹם הַזֶּה⁶ הוּא שְׂיִהְיוּ דְּבָרֵי תּוֹרָה
10 חֲדָשִׁים עֲלֵיךְ כְּאִילוֹ הַיּוֹם נִתְּנָה. וְצִרִיף לְהַבִּין,
11 דְּפִרּוּשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה כְּפִשּׁוּטוֹ הוּא שְׂפִיּוֹם הַזֶּה קָאִי
12 עַל רֹאשׁ-חֻדְשׁ סִיווּן, וְלִפְרִירוּשׁ שְׂיִהְיוּ דְּבָרֵי
13 תּוֹרָה חֲדָשִׁים עֲלֵיךְ כו', בַּיּוֹם הַזֶּה קָאִי עַל כָּל
14 יוֹם דְּכָל יְמֹת הַשָּׁנָה. גַּם צִרִיף לְהַבִּין (כְּפִדִּיּוּק
15 בְּכַמָּה דְּרוֹשִׁים⁷), אִיךְ אֶפְשָׁר שְׂיִהְיוּ דְּבָרֵי תּוֹרָה
16 בְּכָל יוֹם בְּחֻדְשִׁים, וְעַל-אַחַת-כַּמְּהָ-וְכַמָּה
17 חֻדְשִׁים, אַחֵר שֶׁכָּבֵר נִתְּנָה הַתּוֹרָה יוֹתֵר מִגַּ'
18 אֲלָפִים שָׁנָה. וְלִכְאוּרָה אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה עַל-פִּי הַמְּבַאֵר בְּדְרוֹשִׁים 'דְּבֹר
19 הַמִּתְחִיל' זֶה⁸ בְּפִרּוּשׁ הַכְּתוּב⁹ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאֹמֶר,
20 דְּתַבַּת לְאֹמֶר בְּפִסּוּק זֶה פְּרֻשָּׁה הוּא שֶׁלְּמוֹד הַתּוֹרָה (כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה) יִהְיֶה
21 בְּאֶפֶן דְּלֹאֲמֹר, לְחִזּוֹר הַדְּבָרִים שֶׁהֻקְּבָה אוֹמֶר עֲכָשׁוּ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁰ תַּעֲזֹב לְשׁוֹנֵי

(*) יצא לאור בקונטרס כ"ב שבט – תשנ"ו, "לקראת ש"פ יתרו, כ"ב שבט – יאָרצייט-הילולא השני של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע זי"ע . . . ענש"פ 9 יתרו, כ"ב שבט, שנת ה'תשנ"ו.
(1) פרשתנו (יתרו) יט, א. (2) שבת פו, ב. (3) בא יב, ב. (4) רד"ה זה בתו"א ריש פרשתנו. תקס"ז (סה"מ תקס"ז ע' קמו).
תו"ח פרשתנו שסו, ב [בהוצאה החדשה – ח"ב רנא, א]. תרנ"ה (סה"מ תרנ"ה ע' פט). (5) בפרש"י כאן "ביום הזה – בר"ח". ומזה שאינו מביא הגו"ש שבמס' שבת שם, מוכח, שזה מובן מהכתוב עצמו. וכפירוש הספורנו "ביום הזה – ביום החדוש" (וראה ראב"ע כאן). אבל גם לפי פירוש זה יש מקום להדיק דהול"ל באחד לחודש – ראה פקודי מ, ב. שם, יז. ועוד. (6) בפרש"י שם: "לא הי' צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה". ובד"ה בחודש השלישי ה'תש"ב בתחלתו (סה"מ ה'תש"ב ע' 99) "טעם אומרו ביום הזה סתם ולא נתפרש באיזה יום . . . כפירש"י כו". (7) סה"מ תרס"ה ס"ע רלה. עטר"ת ע' תלח. תרפ"ה ע' ריא. ה'ש"ת ע' 116. וראה לקו"ת שה"ש מב, א. (8) תו"א שם סז, א. סה"מ תקס"ז שם ע' קמט. תו"ח שם שע, ב [בהוצאה החדשה – ח"ב רנג, ב]. סה"מ תרנ"ה שם ע' צא-ב. (9) פרשתנו כ, א. (10) תהלים קיט, קעב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהַתּוֹרָה הִיא אִמְרָתָךְ, אִמְרָה שֶׁל ה' אֵלָּא שְׁלֹשׁוֹנִי שֶׁל הָאָדָם
- 2 הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה תַּעֲן כְּעוֹנָה וְחוּר אַחֵר הָאוֹמֵר. וְלִכְן מָה לְהֵלֵךְ
- 3 בַּעַת מִתֵּן-תּוֹרָה כּוֹלֵם עֲמָדוֹ לִפְנֵי ה' בְּאִימָה וּבִיָּרָא כו' אִף כָּאֵן
- 4 כו'¹¹, כֹּל פַּעַם שִׁיהוּדִי לּוֹמֵד תּוֹרָה הַדָּבָר צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאִמָּה וּבִירָאָה כִּי
- 5 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה עֲכָשׁוּ הַקִּבְּ"ה
- 6 אוֹמֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עֲכָשׁוּ, 1 אִמְרָתָךְ, שְׁהַתּוֹרָה הִיא אִמְרָתָךְ, אֵלָּא שְׁלֹשׁוֹנִי
- 7 בְּאוֹתוֹ הָאֵפֶן מִמֶּשׁ כְּבִשְׁעַת 2 תַּעֲן כְּעוֹנָה אַחֵר הָאוֹמֵר. וְלִכְן מָה לְהֵלֵךְ בְּאִימָה
- 8 מִתֵּן תּוֹרָה וְהָאָדָם חוּר אַחֵרִי. 3 וּבִיָּרָאָה כו' אִף כָּאֵן כו'¹¹, כִּי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה
- 9 וְגַם זֶה צָרִיךְ בְּאִיר, דְּכִיֵּן 4 עֲכָשׁוּ הַקִּבְּ"ה אוֹמֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עֲכָשׁוּ,
- 10 שְׁדַּבְּרִיו שֶׁל הַקִּבְּ"ה חִיִּים 5 בְּאוֹתוֹ הָאֵפֶן מִמֶּשׁ כְּבִשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה. וְגַם זֶה
- 11 וְקִנְיָמִים לְעַד מֵאָז שֶׁנֶּאֱמַר 6 צָרִיךְ בְּאִיר, דְּכִיֵּן שְׁדַּבְּרִיו שֶׁל הַקִּבְּ"ה חִיִּים
- 12 לְרַאשׁוֹנָה הֵם קִינְיָמִים לְנֹצֵחַ בְּלִי 7 וְקִנְיָמִים לְעַד בְּלִי שׁוֹם שְׁנוֹי¹², וְלֹא נִהְיָה בָּהֶם שׁוֹם
- 13 שׁוֹם שְׁנוֹי¹², וְלֹא נִהְיָה בָּהֶם שׁוֹם 8 וּמִתְחַדֵּשׁ בְּזֶה שְׁאוּמָרָם עֲכָשׁוּ (בְּעַת לְמוֹד
- 14 שִׁינוֹי אוֹ חֲלִישׁוֹת מָה מִתְּסַפֵּף 9 וּמִתְחַדֵּשׁ בְּזֶה שְׁאוּמָרָם עֲכָשׁוּ
- 15 וּמִתְחַדֵּשׁ בְּזֶה שְׁאוּמָרָם עֲכָשׁוּ 10 (ב) וְיִוְכֵן זֶה בְּהִקְדָּיִם דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ¹⁴, מִשָּׁל
- 16 פַּעַם¹³ 11 וְמָה הִיָּה חֶסֶר בְּלִמּוּד
- 17 פַּעַם¹³, וְאִם הַדָּבָר הִיָּה נֶחֱשֵׁב חֲזוּרָה עַל 12 לְסוּרְיָא, וּבְנֵי סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרוּמִי, כִּן כְּשִׁפְרָא
- 13 הַקִּבְּ"ה אֶת הָעוֹלָם, גִּזֹּר וְאָמַר הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם 14 לֵה' וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם¹⁵, כְּשִׁבְקָשׁ לְתֵן
- 15 הַתּוֹרָה, בְּטַל הַגְּזֵרָה וְאָמַר הַתּוֹחַתּוֹנִים יַעֲלוּ 16 לְעֵלְיוֹנִים וְהָעֵלְיוֹנִים יִרְדּוּ לְתַחַתּוֹנִים, וְאֲנִי
- 17 הַמִּתְחַלֵּל, שְׁנֵאֲמַר¹⁶ וַיֵּרֶד הָוִי עַל הָרַם סִינִי, 18 וְכַתִּיב¹⁷ וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל הָוִי. וְהִנֵּה
- 19 יִדְּוֶעַ שְׁהַגְלוֹי אֱלָקוֹת בְּעוֹלָם שְׁהִיָּה בְּשַׁעַת מִתֵּן 20 תּוֹרָה (וַיִּרֶד הָעֵלְיוֹנִים לְתַחַתּוֹנִים, וַיֵּרֶד הָוִי עַל
- 21 הָרַם סִינִי) הִיָּה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הִיָּינוּ 22 שְׁהַגְלוֹי הִיָּה מִצַּד הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, וְהַמְּטָה
- 23 לֹא הִיָּה כְּלִי לִזְהָ¹⁸, וְעֵנִין הַתּוֹחַתּוֹנִים יַעֲלוּ 24 לְעֵלְיוֹנִים הוּא¹⁹ שְׁבַמְתָּן תּוֹרָה נָתַן הַכֹּחַ
- 25 שְׁהַעֲבֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה, 26 תַּפְעוּל בְּעוֹלָם שְׁהִיָּה כְּלִי לְאֱלָקוֹת. וְכַמְבָּאָר
- 27 בְּמָקוֹם אַחֵר²⁰, דְּזֶה שְׁעַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת 28 נַעֲשֶׂה בְּרוּר וְזִכּוּף בְּדָבָרִים שְׁבַעוֹלָם שְׁבַהֵם
- 29 נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְעַד שְׁבַכְמָה עֲנִינִים נַעֲשִׂים הֵם 30 (הַדְּבָרִים שְׁבַעוֹלָם) חֲפָצָא שֶׁל מִצְוָה, הוּא
- 1 שְׁהַתּוֹרָה הִיא אִמְרָתָךְ, אִמְרָה שֶׁל ה' אֵלָּא שְׁלֹשׁוֹנִי שֶׁל הָאָדָם
- 2 הַלּוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה תַּעֲן כְּעוֹנָה וְחוּר אַחֵר הָאוֹמֵר. וְלִכְן מָה לְהֵלֵךְ
- 3 בַּעַת מִתֵּן-תּוֹרָה כּוֹלֵם עֲמָדוֹ לִפְנֵי ה' בְּאִימָה וּבִיָּרָא כו' אִף כָּאֵן
- 4 כו'¹¹, כֹּל פַּעַם שִׁיהוּדִי לּוֹמֵד תּוֹרָה הַדָּבָר צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאִמָּה וּבִירָאָה כִּי
- 5 בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה עֲכָשׁוּ הַקִּבְּ"ה
- 6 אוֹמֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עֲכָשׁוּ, 1 אִמְרָתָךְ, שְׁהַתּוֹרָה הִיא אִמְרָתָךְ, אֵלָּא שְׁלֹשׁוֹנִי
- 7 בְּאוֹתוֹ הָאֵפֶן מִמֶּשׁ כְּבִשְׁעַת 2 תַּעֲן כְּעוֹנָה אַחֵר הָאוֹמֵר. וְלִכְן מָה לְהֵלֵךְ בְּאִימָה
- 8 מִתֵּן תּוֹרָה וְהָאָדָם חוּר אַחֵרִי. 3 וּבִיָּרָאָה כו' אִף כָּאֵן כו'¹¹, כִּי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה
- 9 וְגַם זֶה צָרִיךְ בְּאִיר, דְּכִיֵּן 4 עֲכָשׁוּ הַקִּבְּ"ה אוֹמֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עֲכָשׁוּ,
- 10 שְׁדַּבְּרִיו שֶׁל הַקִּבְּ"ה חִיִּים 5 בְּאוֹתוֹ הָאֵפֶן מִמֶּשׁ כְּבִשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה. וְגַם זֶה
- 11 וְקִנְיָמִים לְעַד מֵאָז שֶׁנֶּאֱמַר 6 צָרִיךְ בְּאִיר, דְּכִיֵּן שְׁדַּבְּרִיו שֶׁל הַקִּבְּ"ה חִיִּים
- 12 לְרַאשׁוֹנָה הֵם קִינְיָמִים לְנֹצֵחַ בְּלִי 7 וְקִנְיָמִים לְעַד בְּלִי שׁוֹם שְׁנוֹי¹², וְלֹא נִהְיָה בָּהֶם שׁוֹם
- 13 שׁוֹם שְׁנוֹי¹², וְלֹא נִהְיָה בָּהֶם שׁוֹם 8 וּמִתְחַדֵּשׁ בְּזֶה שְׁאוּמָרָם עֲכָשׁוּ (בְּעַת לְמוֹד
- 14 שִׁינוֹי אוֹ חֲלִישׁוֹת מָה מִתְּסַפֵּף 9 וּמִתְחַדֵּשׁ בְּזֶה שְׁאוּמָרָם עֲכָשׁוּ
- 15 וּמִתְחַדֵּשׁ בְּזֶה שְׁאוּמָרָם עֲכָשׁוּ 10 (ב) וְיִוְכֵן זֶה בְּהִקְדָּיִם דְּאִיתָא בְּמִדְרָשׁ¹⁴, מִשָּׁל
- 16 פַּעַם¹³ 11 וְמָה הִיָּה חֶסֶר בְּלִמּוּד
- 17 פַּעַם¹³, וְאִם הַדָּבָר הִיָּה נֶחֱשֵׁב חֲזוּרָה עַל 12 לְסוּרְיָא, וּבְנֵי סוּרְיָא לֹא יַעֲלוּ לְרוּמִי, כִּן כְּשִׁפְרָא
- 13 הַקִּבְּ"ה אֶת הָעוֹלָם, גִּזֹּר וְאָמַר הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם 14 לֵה' וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי אָדָם¹⁵, כְּשִׁבְקָשׁ לְתֵן
- 15 הַתּוֹרָה, בְּטַל הַגְּזֵרָה וְאָמַר הַתּוֹחַתּוֹנִים יַעֲלוּ 16 לְעֵלְיוֹנִים וְהָעֵלְיוֹנִים יִרְדּוּ לְתַחַתּוֹנִים, וְאֲנִי
- 17 הַמִּתְחַלֵּל, שְׁנֵאֲמַר¹⁶ וַיֵּרֶד הָוִי עַל הָרַם סִינִי, 18 וְכַתִּיב¹⁷ וְאֵל מֹשֶׁה אָמַר עֲלֵה אֶל הָוִי. וְהִנֵּה
- 19 יִדְּוֶעַ שְׁהַגְלוֹי אֱלָקוֹת בְּעוֹלָם שְׁהִיָּה בְּשַׁעַת מִתֵּן 20 תּוֹרָה (וַיִּרֶד הָעֵלְיוֹנִים לְתַחַתּוֹנִים, וַיֵּרֶד הָוִי עַל
- 21 הָרַם סִינִי) הִיָּה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הִיָּינוּ 22 שְׁהַגְלוֹי הִיָּה מִצַּד הַהִמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, וְהַמְּטָה
- 23 לֹא הִיָּה כְּלִי לִזְהָ¹⁸, וְעֵנִין הַתּוֹחַתּוֹנִים יַעֲלוּ 24 לְעֵלְיוֹנִים הוּא¹⁹ שְׁבַמְתָּן תּוֹרָה נָתַן הַכֹּחַ
- 25 שְׁהַעֲבֹדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שְׁלֹאֲחֵרִי מִתֵּן תּוֹרָה, 26 תַּפְעוּל בְּעוֹלָם שְׁהִיָּה כְּלִי לְאֱלָקוֹת. וְכַמְבָּאָר
- 27 בְּמָקוֹם אַחֵר²⁰, דְּזֶה שְׁעַל-יְדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת 28 נַעֲשֶׂה בְּרוּר וְזִכּוּף בְּדָבָרִים שְׁבַעוֹלָם שְׁבַהֵם
- 29 נַעֲשִׂית הַמִּצְוָה, וְעַד שְׁבַכְמָה עֲנִינִים נַעֲשִׂים הֵם 30 (הַדְּבָרִים שְׁבַעוֹלָם) חֲפָצָא שֶׁל מִצְוָה, הוּא

(11) ברכות כב, א. (12) ולהעיר מסה"מ תרנ"ה שם. (13) ראה עד"ז סה"מ תרס"ה וה"ש"ת שבהערה 7. (14) תנחומא וזארא טו. שמו"ר פ"ב, ג. ועוד. (15) תהלים קטו, טז. (16) פרשתנו יט, כ. (17) משפטים כד, א. (18) סה"מ תרמ"ג ס"ע פד ואילך. המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקל ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש ח"ח ע' 24. (19) ראה לקו"ש שם. (20) ראה בארוכה לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. הדרן על הש"ס (תשמ"ט) ס"ה ואילך (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ס"ע תיו ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בַּמִּתְּנָה תִּתְּנָהּ וְלֹא הִיטָה קֹדֶם לָכֵן כַּמְבוּאָר בַּחֲסִידוֹת שֶׁהָאֲבוֹת אִמְנַם קִיִּימוּ
2 אֶת הַתּוֹרָה גַּם לִפְנֵי שְׁנִיתָהּ אֲבָל מַעֲשֵׂיהָם לֹא הִחֲדִירוּ קְדוּשָׁה בַּחֲפָצִים
3 הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁבָּהֶם קִיִּימוּ אֶת הַמִּצְוֹת וְדָבָר זֶה הִתְחַדֵּשׁ בַּמִּתְּנָה תּוֹרָה. דְּכִינָן
4 שֶׁהַמִּצְוֹת (רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּב"ה) וְהַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם (שֶׁבָּהֶם
5 נַעֲשִׂים הַמִּצְוֹת) הֵם בְּאֵין-
6 עֲרוּךְ לְגַמְרִי, וּמִצַּד מֵהוּת הַדְּבָרִים
7 אֵין כָּל יֶחֶס וְדִמְיוֹן בֵּין הַצִּיּוּרִי הָאֱלֹהִי
8 וְהַעֲשִׂיָּה הַגִּשְׁמִיָּת וְהֵם רְחוּקִים זֶה מִזֶּה
9 לֵאמֹר שִׁיעוּר לָכֵן, בְּכַדִּי שֶׁהַמִּצְוֹת
10 יִפְעְלוּ שְׁנוּי בְּדְבָרִים
11 שֶׁבָּעוֹלָם, כִּךְ שִׁלְמוֹת הַפֶּעַר
12 וְהִרְחֹק הַעֲצוֹם יִהְיֶה חִיבוֹר בֵּין
13 הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהָרוּחָנוּת בְּמִידָה כּוֹז שְׁקִיּוֹם
14 הַמִּצְוֹת יִפְעַל שִׁינוּי בְּדְבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים
15 הוּא דְּוָקָא עַל-יְדֵי בְטוֹל
16 הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה שֶׁבֵּין
17 הָעֲלִיּוֹנִים (מִצְוֹת) וְהַתְּחַתּוֹנִים
18 (הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם) וְנִתְּנָה הַכּוּחַ
19 לַחֲבֵר בִּינֵיהֶם, דְּבַר שְׁכָמוֹר הִתְחַדֵּשׁ
20 בַּמִּתְּנָה תּוֹרָה.
21 וְעַל-דִּרְךָ-זֶה בְּדוּמָה לַמְבוּאָר לַעֲלִי
22 לַגְּבִי הַחִיבוֹר בֵּין מַעֲלָה וּמַטָּה,
23 "עֲלִיּוֹנִים" וְ"תְּחַתּוֹנִים" בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
24 הוּא בְּנוֹגֵעַ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה,
25 דְּזֶה שֶׁעַל-יְדֵי לְלִמּוּד הַתּוֹרָה
26 נַעֲשֶׂה שְׁנוּי (רִוּמָמוֹת)
27 וְהַתְּחַתּוֹת) בְּאֶדָם הַלּוּמָדָה, וְעַד
28 וְהַתְּחַתּוֹת וְהָרוּמָמוֹת שֶׁנִּפְעַלְתָּ בָּאֲדָם
29 עַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הִיא גְּדוּלָּה מֵאֹד
30 עַד כִּדִּי כִךְ שֶׁהוּא מִתְּאַחֵד עִם
31 חֻקָּמָתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה²², כַּמְבוּאָר
32 בְּהַרְחָבָה בִּסְפָר הַתְּנִיָּא (פָּרָק ה') כִּיצַד
33 עַל-יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֻקָּמָתוֹ
34 וְרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בִּירוּךְ הוּא הָאֲדָם מִתְּאַחֵד עִם הַתּוֹרָה בִּ"חֲדוּר נִפְלָא שְׁאִין
35 יִחַד כְּמוֹהוּ וְלֹא כַּעֲרֻכוֹ נִמְצָא כָּלל בַּגִּשְׁמִיּוֹת, לְהִיּוֹת לְאַחֲדִים וּמִיּוֹחָדִים מִמֶּשׁ
36 מְכַל צַד וּפְנָה", וְהָאֲפָשֻׁרוֹת וְהַכּוּחַ לִזֶּה הוּא עַל-יְדֵי שֶׁבַּמִּתְּנָה תִּתְּנָהּ
37 נַעֲשֶׂה בְטוֹל הַגְּזֵרָה וְהַמְחִיצָה שֶׁבֵּין חֻקָּמָתוֹ שֶׁל הַקָּב"ה
38 (עֲלִיּוֹנִים) וְשֶׁכָּל הָאֲדָם (תְּחַתּוֹנִים) וְנוֹצְרָה הָאֲפָשֻׁרוֹת שִׁלְמוֹת
39 הִרְחֹק וְהַפֶּעַר הַעֲצוֹם בִּינֵיהֶם יִתְחַבְּרוּ וְיִתְאָחֲדוּ בִ"חֲדוּר נִפְלָא".
- 1 (ג) וְהִנֵּה בְּמַעֲלָה וּמַטָּה (עֲלִיּוֹנִים וְתְּחַתּוֹנִים) שְׁנֵי פְּרוּשִׁים
(הַמּוֹרִים עַל שְׁנֵי עֲנִינִים). מַעֲלָה וּמַטָּה בְּמָקוֹם (מָקוֹם גִּשְׁמִי
אוּ מָקוֹם רִיחָנִי שֶׁהוּא כַּמּוֹכֵן לֹא "מָקוֹם" בְּמוֹכֵן הַגִּשְׁמִי הַפְּשׁוּט אֲלֵא
"מָקוֹם" בְּמוֹכֵן שֶׁל דְּרָגָה וְעִנִּין), וְעִנִּין זֶה דְּמַעֲלָה וּמַטָּה מָקוֹם עֲלִיּוֹן
וּמָקוֹם תְּחַתּוֹן שֶׁרָשׁוֹ הוּא מִתְּחַתּוֹן
מְבוּאָר בְּקַבְלָה וְחֲסִידוֹת שְׁכָאשֶׁר עֲלֵה
בְּרִצּוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוּשָׁה-בִּירוּךְ הוּא לְבִרְוֹא
עוֹלָם מוֹגְבֵּל, הוּא צִמְצוּם וְסִילֵק הַצִּידָה,
כַּכִּיכּוֹל, אֶת אֹרֶךְ הָאֵין סוּף הַבְּלִי
מוֹגְבֵּל, וְלֵאחֲרֵי הַצִּמְצוּם חֲזוֹר וְהֵאִיר קוֹ
דֵּק בְּלִבּוֹ (אוֹר מוֹעֵט יִחְסִית) מִהָאֹר
שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם. וְטַעַם הַדְּבָר שֶׁהִיא
צוּרָה בְּהֵאֲרַת הַקוֹ הוּא דְּבָאֵם הֵיטָה
הַמְּשֻׁכָּה וְהַתְּחַתּוֹת שֶׁל הָאֹר
הָאֱלֹהִי לְצוּרָה בְּרִיאַת הַעוֹלָמוֹת
מֵאוֹר אֵין-סוּף עֲצוּמוֹ (שְׁלֵא
עַל-יְדֵי הַקוֹ) הֵיוּ כָּל
הַעוֹלָמוֹת בְּשִׁוְהָ²³ וְלֹא הֵיוּ
הַבְּדִלִים בֵּין "לְמַעַל" וְ"לְמַטָּה" כִּי
מִבְּחִינַת הָאֵין סוּף הַבְּלִי מוֹגְבֵּל, הַכֹּל
שׁוּוֹה. וְרַק הַתְּהוּוֹת מֵאוֹר מוֹעֵט (יִחְסִית
לְאוֹר-אֵין-סוּף-הַבְּלִי-גְּבוּל) מֵאֲפָשֻׁרָת
לִיצוּר "סֹדֶר הַשְּׁתַּלְשְׁלוֹת" בּוֹ הָאֹר יִבּוֹא
לְמַעֲלָה לְמַטָּה בְּצוּרָה הַדְּרָגָתִית עִם
חֲלֻקָּה לְדְרָגוֹת גְּבוּהוֹת וְדְרָגוֹת נְמוּכוֹת.
וְעוֹד פְּרוּשׁ בְּמַעֲלָה וּמַטָּה,
שֶׁכָּלִלוֹת עֲנִין הַתְּחַתּוֹת עִם
הַעוֹבְדָה שִׁישׁ דְּרָגוֹת שׁוֹנוֹת זֶה מִזֶּה
(מַעֲלָה וּמַטָּה דְּמָקוֹם) כִּךְ שִׁישׁ
דְּרָגוֹת עֲלִיּוֹנוֹת וְדְרָגוֹת תְּחַתּוֹנוֹת)
נִקְרָא בְּשֵׁם מַטָּה, כִּי מַעֲלָה
מֵה שֶׁנַּעֲלָה וְעֲלִיּוֹן בְּאֵמַת הוּא
לְמַעֲלָה מִהַתְּחַתּוֹת וְאֵין בּוֹ
חֲלֻקָּה וְהַבְּדִלִים בֵּין "מַעַל" וְ"מַטָּה". וְכִידְוֹעַ²⁴ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת
בְּפִירוּשׁ הַמֵּאֲמָר²⁵ בּוֹהֵר אֹרֶךְ אֵין-סוּף לְמַעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין
קֶץ וְלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תְּכִלִּית, הָאֹר הָאֱלֹהִי הוּא אֵינְסוּפִי וְלֹא
מוֹגְבֵּל בְּמוֹכֵן זֶה שֶׁהוּא קִיִּים וּמֵאוֹר גַּם לְמַעַל וְגַם לְמַטָּה וְהָאֲהָרָה לְמַעַל
הִיא לֵאלֹא גְבוּל בִּ"מַעַל", "מַעַל עַד אֵין קֶץ" וְהָאֲהָרָה לְמַטָּה הִיּוֹרֶת
וְנִמְשַׁכֵּת עַד לְמַטָּה לֵאלֹא גְבוּל "לְמַטָּה עַד אֵין קֶץ" לְמַטָּה מַטָּה הוּא

(21) ראה פסחים סח, ב' "אי לא האי יומא דקא גרים (יום דמ"ת) כמה יוסף איכא בשוקא", ובפירוש"י שם "שלמדתי תורה ונתרוממתי". ובלק"ו שם (ע' 214), דהשינוי שנעשה בהאדם הלומד תורה, שמתעלה ומתרומם, נתחדש ב"האי יומא דמ"ת. וראה הדרן הנ"ל הערה 31 (תורת מנחם שם ס"ע תיח ואילך). ואכ"מ. (22) תניא פ"ה. (23) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' מט ואילך. תער"ב ח"ב ע' תתקכ ואילך. סה"מ ה'תש"ח ע' 160 ואילך. (24) המשך תרס"ו ע' קפט. ובכ"מ. (25) ראה תקו"ז סוף תיקון נז (וראה שם תיקון יט – מ, ב). ז"ח יתרו לר, סע"ג. וראה לקמן ח"ג ע' קעא ואילך. קפ ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **הָאוֹר שֶׁבִּכְחִינַת גְּבוּל**, כמבואר בקבלה וחסידות, כיוון שהאין סוף לא
 2 מוגבל בשום הגבלה, ומושלם בכל שלימות אפשרית, הרי כשם שהוא אין
 3 סוף ובלי גבול, יש לו גם את כוח הגבול. ודברי הוזהר שהאין-סוף הוא
 4 "למטה עד אין קץ" כוונתם לכך שמהאור האינסופי מתגלה גם אור שבכחית
 5 גבול, והוא האור שמאיר בכחית גבול,
 6 **שֶׁרֶשׁ הָקוּ** שביחס לאור האינסופי
 7 הוא אור מוגבל (**שֶׁיֵּשׁ בוֹ בְּהֶעָלֵם**)
 8 **הַהִתְחַלְקוּת דְּמַעְלָה וּמִטָּה**,
 9 גבול, אור הקו הוא התגלות של האור
 10 האינסופי המאיר ללא גבול אבל
 11 בהעלם יש בו חלוקה והבדל בין עצם
 12 המושג "מעלה" ועצם המושג "מטה",
 13 **שֶׁהֵם** המושגים "מעלה" ו"מטה"
 14 **הַשֶּׁרֶשׁ דְּמַעְלָה וּמִטָּה**
 15 **שֶׁבְּעוֹלָמוֹת** אלא שבשורש החלוקה
 16 הוּא היא בהעלם ובעולמות היא
 17 (גבול), **וְלִמְעַלָּה מַעְלָה** דברי
 18 הוזהר שאור אין סוף הוא "למעלה עד
 19 אין קץ" מכונים לאור האין-סוף **הוא**
 20 **אוֹר הַבְּלִי-גְּבוּל**, **שֶׁרֶשׁ הַסּוֹכֵב**
 21 **שֶׁלְמַעְלָה מִהִתְחַלְקוּת** האור
 22 האלוקי המאיר בכל העולמות ובכל
 23 הדרגות במידה שווה, ומבחינתו אין
 24 חילוקי דרגות, נקרא "סוכב כל עלמין"
 25 (כי הוא "סוכב" ו"מקיף" על העולמות
 26 מלמעלה, ולא מתלבש בהם בפנימיות,
 27 בשונה מאור ה"ממלא כל עלמין"
 28 המוגבל ומדור לכל עולם ולכל נברא
 29 לפי ערכו) והאור האינסופי המאיר
 30 "למעלה מעלה עד אין קץ" ואין גבול
 31 להארתו, הוא השורש לאור הסוכב כל עלמין.
 32 **וַיֵּשׁ לוֹמֵר**, דָּוָה **שֶׁבְּמִתְּנֵן-תּוֹרָה נַעֲשֶׂה הַחֲבֹר דְּמַעְלָה וּמִטָּה**,
 33 כמבואר לעיל, **הוא בִּשְׁנֵי הָעֲנָנִים** האמורים, בהתאם לשני הפירושים
 34 במושגים "מעלה" ו"מטה". האחד - **הַחֲבֹר דְּמַעְלָה וּמִטָּה**
 35 **שֶׁבְּעוֹלָמוֹת (מְקוֹם)**, היינו התחברות והתאחדות בין דרגות עליונות
 36 לדרגות תחתונות **דִּבְכָּלְלוֹת הוא הַחֲבֹר דְּאֲצִילוֹת וּבְרִיאָה-**
 37 **יְצִירָה-עֲשִׂיָּה**²⁶, בין עולם האצילות העליון לשלושת העולמות בריאה
 38 ויצירה ועשייה שתחתיו, יש פער גדול ורחוק הערך (ולכן אצילות נקרא
 39 "אלוקות ממש" בשונה משאר העולמות שלמטה ממנו) ומצד הסדר הרגיל
 40 של המשכת האלוקות מלמעלה למטה (לפי 'סדר השתלשלות' הדרגתי מסודר)
 41 האור שבאצילות לא יורד להאיר למטה מהאצילות אבל אחרי ביטול
 42 ה"גזירה" והסרת ה"מחיצה" בין גשמיות לרוחניות במתן תורה יכול להיות
 43 חיבור בין אצילות ("מעלה") ועולמות בי"ע ("מטה") כך שאור האצילות כן
- יאר בעולמות בי"ע, וְהֵשִׁי - **גַּם הַחֲבֹר דְּאוֹר הַבְּלִי-גְּבוּל**
שֶׁלְמַעְלָה מְעוֹלָמוֹת ("מעלה", אור אין סוף שהוא השורש של אור
 ה"סוכב כל עלמין") **עַם הָאוֹר שֶׁבְּעֶרְךָ הָעוֹלָמוֹת** ("מטה", האור
 שהוא השורש של הגבול והאור ה"ממלא כל עלמין"), ועניין זה שנפעל במתן
 תורה, האפשרות לחבר בין "מעלה"
 ו"מטה", בא לידי ביטוי גם בקיום
 מצוות התורה וּבְכִדּוּעַ²⁷ **שֶׁעֲנִין**
הַמִּצְוֹת (שֶׁלְאַחֲרֵי מִתְּנֵן-תּוֹרָה)
הוא שֶׁעַל-יָדָם נַעֲשֶׂה יְחִיד
אחדות וחיבור קוֹדֶשׁ-אֶבְרִיף-
הוא וּשְׂכִינִתָּיה, יְחִיד סוֹכֵב
וּמְמַלֵּא. כלומר, "קודשא בריך
 הוא", מלשון קדוש ומובדל, הוא האור
 האלוקי שלמעלה מהעולמות - אור
 ה"סוכב", ו"שכינתיה" הוא האור
 האלוקי השייך לעולמות, אור
 ה"ממלא" ("שכינה", היינו ששוכנת
 ומתלבשת בעולמות) וכאשר יהודי
 מקיים את מצוות ה' ומיישם רצונו של
 ה' בעולם הרי הוא מחבר ופועל
 "יחיד", התאחדות, בין "קודשא בריך
 הוא" - "סוכב", ו"שכינתיה" -
 "ממלא".
 (ד) **וְהָיָה עֲנִין זֶה שֶׁבְּהַחֲבֹר דְּמַעְלָה וּמִטָּה**
דְּמַעְלָה וּמִטָּה שֶׁבְּמִתְּנֵן-תּוֹרָה
נִכְלָל גַּם הַמַּעְלָה שֶׁלְמַעְלָה
מִהֲגֵדֵר דְּמַעְלָה וּמִטָּה
שֶׁבְּעוֹלָמוֹת, כפי שנתבאר לעיל,
 במתן תורה התחדש חיבור ואיחוד בין
 "מעלה" ו"מטה" לא רק במובן זה
 שדרגות עליונות ירדו והאירו בדרגות תחתונות, ודרגות תחתונות התעלו
 לדרגות עליונות אלא נפעל גם חיבור ואיחוד בין האור האלוקי שיורד ונמשך
 העולמות (מטה) והאור האלוקי שנעלה מגדרי העולמות ("מעלה") וכאן
 מוסיף ומדגיש שחידוש זה, החיבור עם מה שלמעלה מגדרי העולמות לגמרי,
 בא לידי ביטוי בשני עניינים. האחד - **הוא הֵן בְּנוֹגַע לְהַנְתִּינִת-כַּחַ**
שֶׁהִיָּתָה בְּמִתְּנֵן-תּוֹרָה עַל הָעֲבוּדָה דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלְאַחֲרֵי
מִתְּנֵן-תּוֹרָה (הַתְּחַתּוּנִים יַעֲלוּ לְעִלּוּנִים), הכוח לכרז ולהעלות את
 העולם הזה הגשמי על ידי שימוש בענייני העולם לקיום מצוות (וזו המשמעות
 הפנימית של דברי המדרש שבעת מתן תורה בטלה הגזירה והמחיצה שבין
 "עליונים" ו"תחתונים" וניתנה הרשות וניתן הכוח ש"תחתונים יעלו
 לעליונים") היינו **שֶׁעַל-יָדֵי עֲבוּדַת הַתְּחַתּוּנִים** בקיום התורה והמצוות
יִמְשָׁךְ ויבוא מלמעלה למטה (**אוֹר הָאֲצִילוֹת**) **אוֹר הַסּוֹכֵב** היינו
 אור שלמעלה מידידה והתלבשות בעולמות וְעַד **לְאוֹר הַבְּלִי-גְּבוּל**

(26) ראה סה"מ תרמ"ג ע' עה. המשך תער"ב ח"א ע' רנ. ובכ"מ. (27) תניא פמ"א (נח, א). המשך תרס"ו ע' לו. שם ע' נה. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁלֹפְנִי הַצִּמְצוּם (הַשֶּׁרֶשׁ דָּאוֹר הַסּוֹכֵב), וּתִירָה מִזּוֹ שׂוֹמֵשֶׁךְ גַּם
2 הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל הָאוֹר שֶׁלֹּמְעֵלָה מִגְדְּרֵי הָעוֹלָמוֹת שֶׁהוּא הָאוֹר הָאִינְסוֹפִי שֶׁלֹּפְנִי
3 הַצִּמְצוּם (כֹּאמֹר לְעִיל שֶׁהָאוֹר שֶׁלֹּפְנִי הַצִּמְצוּם הוּא הַשּׁוֹרֵשׁ לָאוֹר ה"סוֹכֵב"
4 וְהָאוֹר שֶׁחוֹר וְהָאִיר אַחֲרֵי הַצִּמְצוּם בְּאוֹפֶן שֶׁל קוֹ דֵּק הוּא הַשּׁוֹרֵשׁ לָאוֹר
5 ה"מִלְּאָ" וְהַשְׁנִי - וְהֵן בְּהַחֲבוּר
6 דְּמַעְלָה וּמִטָּה (הָעֲלִיּוֹנִים) ¹ דָּאוֹר הַסּוֹכֵב), וְהֵן בְּהַחֲבוּר דְּמַעְלָה וּמִטָּה
7 יִרְדּוּ (לְתַחְתּוֹנִים) שֶׁהִיא ² (הָעֲלִיּוֹנִים יִרְדּוּ לְתַחְתּוֹנִים) שֶׁהִיא בְּשַׁעַת מִתֵּן
8 בְּשַׁעַת מִתֵּן-תּוֹרָה גּוֹפָא עֲצָמוֹ ³ תּוֹרָה גּוֹפָא. וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה יִדְוֶע ²⁸ שֶׁהַתּוֹרָה
9 (כַּעֲנִין בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, לֹא רַק כְּנִתְנֵת כּוֹחַ ⁴ הִיא לְמַעְלָה מִזְמַן וּמְקוֹם, שֶׁלֹּכֵן כָּל הָעוֹסֵק
10 לְחִיבוּר מַעְלָה וּמִטָּה שֶׁנִּפְעַל עַל יְדֵי ⁵ בְּתוֹרַת עוֹלָה כְּאִילוֹ הַקָּרִיב עוֹלָה ²⁹ אִף שְׂאִינוֹ
11 הַתּוֹרָה וְהַמְצוּת) כִּפִּי שֶׁהוֹלֵךְ וּמַבְאֵר. ⁶
12 וְהַעֲנִין הוּא, דְּהִנֵּה יִדְוֶע ²⁸
13 שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְמַעְלָה מִזְמַן ⁷ (ה) וְהִנֵּה אִף שִׁירִידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה וְעֲלִית
14 וּמְקוֹם, שֶׁלֹּכֵן בְּגִלּוֹל שֶׁהַתּוֹרָה לֹא ⁸
15 מוֹגִבֶּלֶת בְּזִמְנָן מִסּוּיִים וּבִמְקוֹם מִסּוּיִים ⁹
16 (וְאִפְשָׁר וּצְרִיךְ לְלַמּוֹד תּוֹרָה בְּכָל זְמַן ¹⁰
17 וּבְכָל מְקוֹם) כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת ¹¹
18 עוֹלָה אִפִּילוֹ לְאַחֵר שֶׁחָרַב בֵּית ¹²
19 הַמִּקְדָּשׁ וְאִי אִפְשָׁר לְהַקְרִיב קָרְבַּן עוֹלָה ¹³
20 בְּפוֹעַל כְּאִילוֹ הַקָּרִיב עוֹלָה ²⁹
21 אִף שְׂאִינוֹ בְּזִמְנָן וּמְקוֹם ¹⁴
22 הַהִקְרָבָה ³⁰ וְהַלִּימֹד נִחְשָׁב "כְּאִילוֹ ¹⁵
23 הַקָּרִיב" גַּם אִם הוּא בִּשְׁעָה וּבִמְקוֹם ¹⁶
24 שֶׁלֹּא נִתֵּן לְהַקְרִיב בָּהֶם קָרְבָּנוֹת ¹⁷
25 (בְּלִילָה, בְּגִלּוֹת, בַּחוּץ לְאֶרֶץ). ¹⁸
26 (ה) וְהִנֵּה אִף שִׁירִידַת ¹⁹
27 הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה וְעֲלִית ²⁰
28 הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה הֵם שְׁנֵי ²¹
29 עֲנִינִים שׁוֹנִים, וְעַד שֶׁהָיָה בְּשְׁנֵי ²²
30 זְמָנִים שׁוֹנִים, דִּירִידַת הָעֲלִיּוֹנִים ²³
31 לְמִטָּה הִיטָּה בְּשַׁעַת מִתֵּן-תּוֹרָה, כֹּאשֶׁר "וִירַד ה' עַל הָרִי סִינַי"
32 וְעֲלִית הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה כֹּאשֶׁר ה' אָמַר לְמֹשֶׁה רַבִּינוֹ לַעֲלוֹת לָהָר
33 סִינַי הִיטָּה לְאַחֲרֵי מִתֵּן-תּוֹרָה, וְלֹא בַּעַת מִתֵּן תּוֹרָה עֲצָמוֹ מִקְּלִ-
34 מְקוֹם, כִּינֵּן שִׁירִידַת הָעֲלִיּוֹנִים לְמִטָּה, "וִירַד ה' עַל הָרִי סִינַי",

(28) לקו"ת במדבר יג, א"ב. קונטרס עץ החיים פ"ב. ובכ"מ. (29) מנחות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת סוף ס"א. מהדו"ק שם ס"א. הל' ת"ת פ"ב ס"א. וראה לקו"ש ח"ח ע' 413 הערה 25 ובשו"ג שם. (30) לכאורה ה' מקום לקשר זה עם מרז"ל (ראה מדרש תהלים צ, ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד. זח"ב מט, א) שהתורה קדמה לעולם, כי גדר העולם הוא מקום וזמן (שעוהיה"א פ"ז – פב, א), וכיון שהתורה קדמה לעולם היא למעלה מזמן ומקום. וע"פ הידוע (המשך תער"ב שבהערה 23) שהגדר דזמן ומקום הוא לא רק בהעולם עצמו אלא גם בהאור שבערך העולמות, וכנ"ל (סעיף ג) שבאור הקו ישנם הענינים דמעלה ומטה (מקום) וקדימה ואחור (זמן), שהם השרש דמקום וזמן שבעולמות, יש לומר, דזה שהתורה היא למעלה מזמן ומקום הוא לפי ששרשה הוא באו"ס שלפני הצמצום, ויתירה מזו, שבהאור שלפני הצמצום גופא, שרש התורה הוא בעצמות או"ס שלמעלה מהאור השייך לעולמות. ומזה מובן שבידידת העליונים למטה שבנתינת התורה נכלל גם אור הבל"ג שלמעלה מהגדר דמעלה ומטה שבעולמות. אבל סיום מרז"ל זה שקדמה אלפיים שנה – שולל פ"י זה. (31) תקו"ז תכ"ב (סד, ב), הובא בתניא פל"ו (מו, א). וראה תנחומא שמות כה. שמור"ר פ"ה, ט.

בחוֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 היה בו גילוי של אור אין סוף שלמעלה מגדרי המקום ולכן היה הקול נשמע
 2 בבת אחת בכל המקומות, ארבע רוחות העולם וכן למעלה ולמטה) וגילוי זה,
 3 של האור האלוני שלמעלה מגדרי המקום, **פָּעַל בְּמָקוֹם (שָׁבוּ נִשְׁמַע**
 4 **הַקּוֹל) שִׁיְהִיָּה לְמַעַלָּה מִהַמָּקוֹם**³² שהמקום עצמו יהיה למעלה
 5 מהמקום, כאילו נאמר שהיה זה מקום
 6 ולמעלה מגדרי המקום בבת אחת.
 7 **וְלָכֵן, אִף שֶׁהַמָּקוֹם שָׁבוּ הִיָּה** 2 **שֶׁהַמָּקוֹם שָׁבוּ הִיָּה הַקּוֹל הִיָּה מְקוֹם מְסִים,**
 8 **הַקּוֹל הִיָּה מְקוֹם מְסִים,** וצד
 9 מורה, למשל, היה צד מורה ולא צד
 10 מערב, למעשה **נִכְלָלוּ בּוֹ כָּל**
 11 **הַשָּׂשָׁה קְצוֹת** כי היה ניכר בגלוי
 12 איך המקום עצמו הוא בעצם למעלה
 13 מגדרי המקום.
 14 **וַיֵּשׁ לֹמֵר, שְׁעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא** 8
 15 **בְּנוֹגֵעַ לְזָמֵן,** שבעת מתן תורה גם
 16 בגדרי הזמן היה ניכר איך בעצם הם
 17 למעלה מגדרי הזמן, היינו **שֶׁהָזָמֵן**
 18 **שָׁבוּ נִתְּנָה תוֹרָה** אף שבפועל היה
 19 זמן מוגדר ביום מסויים ובשעה
 20 מסוימת, בעצם **הִיָּה לְמַעַלָּה**
 21 **מִהַזְמָן, וְנִכְלָל בּוֹ כָּל הַמִּשְׁפָּה**
 22 **הַזָּמָן.**
 23 **וַיֵּשׁ לֹמֵר דָּוָהוּ מִהִשְׁעָמִים** 15
 24 **אֶחָד הַטַּעֲמִים עַל זֶה שֶׁמִּתֵּן-** 16
 25 **תוֹרָה הִיָּה רַק פֶּעַם אֶחָת וְלֹא** 26
 26 **יְהִיָּה עוֹד פֶּעַם**³³, כפי שזכר
 27 במאמרי חסידות, **כִּי בְּזָמֵן דִּמְתֵּן-**
 28 **תוֹרָה נִכְלָל כָּל הַמִּשְׁפָּה הַזָּמָן**
 29 **כָּלוּ וּבַעֲצָם כָּל זָמֵן, לְכָל אוֹרֵךְ מִשְׁךְ**
 30 **הַזָּמָן, נִחְשָׁב זָמֵן שֶׁהַתּוֹרָה נִתְּנָה בּוֹ.**
 31 **וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּנוֹגֵעַ**
 32 **לְרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיּוֹן שָׁאֵז** 33
 33 **נִשְׁלַמָּה הַהִכָּנָה לְמִתֵּן-**
 34 **תוֹרָה**³⁴, שגם בו יש את המעלה
 35 האמורה לגבי זמן מתן תורה עצמו
 36 **שִׁבְיּוֹם זֶה נִכְלָל כָּל מִשְׁפָּה**
 37 **הַזָּמָן שְׁלֹאֲחֲרֵי-זֶה** וכאילו נאמר
 38 שכל הזמנים כולם הם זמני הכנה למתן
 39 תורה.
 40 **וְזֶהוּ הַקִּשְׁרׁ דְּשִׁנֵּי הַפְּרוּשִׁים דְּבִיּוֹם הַזֶּה, הַאֲחָד - שְׁקָאֵי עַל**
 41 **רֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיּוֹן** בהתאם למשמעות הפשוטה של הפסוק, והשני -
- 42 **וְשִׁקָּאֵי עַל כָּל יוֹם,** כפירוש רש"י שכונת הכתוב לומר שבכל יום ויום
 43 יש להתייחס לדברי התורה כדבר חדש **כִּי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיּוֹן דִּשְׁנָתָה**
 44 **מִתֵּן-תּוֹרָה נִכְלָלוּ כָּל הַיָּמִים שְׁלֹאֲחֲרֵי-זֶה** ולכן שני הפירושים
 45 נכונים והכוונה היא לשניהם גם יחד.
 46 **(ו) וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר**
 47 **הַהוֹסְפָה וְהַחֲדוּשׁ שֶׁל הַדְּבָרִים**
 48 **דְּהַקְבִּ"ה (אֲמִרְתָּךְ) בַּעֲת**
 49 **לְמוֹד הָאָדָם, עַל הַדְּבָרִים**
 50 **שֶׁהִיָּה בְּמִתֵּן תּוֹרָה,** וזו התשובה
 51 לשאלה שנשאלה לעיל לגבי המבואר
 52 שבמתן תורה כתוב "לאמור" כי כל
 53 פעם שיהודי לומר תורה הוא בעצם
 54 חוזר על דברים שהקדוש-ברוך-הוא
 55 אומר עכשיו, ולכאורה מה יהיה חסר
 56 אם נאמר שזו חזרה על דברים שנאמרו
 57 במתן תורה? אלא הביאור הוא **כִּי זֶה**
 58 **שֶׁהַדְּבָרִים דִּמְתֵּן-תּוֹרָה יִשְׁנֻ**
 59 **בְּכָל זָמָן,** ואיננו אירוע חד-פעמי
 60 בלבד הוא **מִצַּד הַלְמוּד שֶׁל**
 61 **הָאָדָם,** שהוא הפועל וממשיך את
 62 דבר ה' שבתורה שתהיה תמיד התגלות
 63 חדשה וכמו **שֶׁנִּתְּבָאֵר לְעִיל**
 64 **(סְעִיף ה) דָּוָה שֶׁהַגְּלוֹי**
 65 **דִּמְתֵּן-תּוֹרָה** עם היותו גילוי
 66 והמשכה של ה"עליונים" **פֶּעַל בְּזָמָן**
 67 **שָׁבוּ נִתְּנָה תּוֹרָה שִׁיְהִיָּה כְּלוּל**
 68 **בּוֹ כָּל הַמִּשְׁפָּה הַזָּמָן,** כמבואר
 69 לעיל הוא **בְּכָדִי שֶׁהַגְּלוֹי**
 70 **דִּמְתֵּן-תּוֹרָה יְהִיָּה הַהִתְחַלָּה**
 71 **וְהַנְּתִיבָתָה עַל עֲלִית**
 72 **הַתְּחַתּוֹנִים, עֲבוֹדַת הָאָדָם.**
 73 **וְלָכֵן הַדְּבָרִים דְּהַקְבִּ"ה שָׁבָא**
 74 **עַל-יְדֵי לְמוֹד הָאָדָם** כעת ואיננו
 75 רק התגלות מלמעלה הוא **נִעְלָה**
 76 **יֹתֵר** מהדיבור שנמשך על-ידי הקדוש
 77 ברוך בעצמו שלא על-ידי עבודת
 78 האדם.
 79 **וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, דְּכָמוּ שִׁבְיּוֹם**
 80 **הַזֶּה כְּפִשּׁוּטוֹ שְׁקָאֵי עַל רֹאשׁ**
 81 **חֹדֶשׁ,** (ובעניינו - ראש חודש סיון) הוא רק מולד הלבנה, ובשעת
 82 המולד הלבנה היא **נִקְוָדָה בְּלָבָד,** ולא יותר **וְאַחֲרֵי-כֵן הִיא הוֹלֶכֶת**

(32) וע"ד מקום ארון אינו מן המדה (יומא כא, א. וש"נ). וראה ד"ה באתי לגני ה'תש"ל (לעיל ע' שלה) ס"ג, ובהערה 22 שם. (33) סה"מ תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. שם ע' תקמו. תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. ה'תש"ט ע' 57. ועוד. (34) תו"א פרשתנו סז, סע"ג. תו"ח שם שעג, א [בהוצאה החדשה - ח"ב רנה, ב].

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומתגדלת מיום ליום עד ליום הט"ו, שבו קיימא סיהרא
 2 באשלמוּתא³⁵, הלבנה עומדת בשלמותה (כעגול שלם) על-דרך-זה
 3 הוא בישראל, שבעת מתן-תורה שהיה במדבר סיני, ומבואר
 4 בחסידות שהעובדה שהמדבר הוא מקום נחש שרף ועקרב היא משום שהוא
 5 מקום נחות ברוחניות היתה
 6 ההתקלה, רק השלב הראשון
 7 בחיבור ה"עליונים" וה"תחתונים"
 8 ועל-ידי העבודה דישראל
 9 לאחרי-זה כאשר כבר לא היו
 10 במדבר ולאחרי מתן-תורה, הם
 11 הולכים ומתגדלים, ועולים
 12 מדרגה לדרגה ועד שבימי דוד³⁶
 13 ובימי שלמה היה המצב הרוחני
 14 של בני ישראל בשלימות ונמשל
 15 ללבנה כפי שהיא במילואה ובשלמותה
 16 קיימא סיהרא באשלמוּתא.
 17 ועיקר המילוי והשלמות של
 18 בני ישראל יהיה בדרך דמלכא
 19 משיחא, דורו של מלך המשיח
 20 שאז יהיה וירד וישלוט (כמו
 21 "ורדו ברגת הים") מים עד ים
 22 ומנהר עד אפסי ארץ³⁷, בכל
 23 מקום בשנה, היינו שלטון מלא
 24 ללא גבולות ועד לוימלא כבודו
 25 של הקדוש-ברוך-הוא את כל
 26 הארץ³⁸, בכל מקום ומקום מילוי
 27 בתכלית השלמות בכל הארץ
 28 בשנה.
 29 (ז) והנה מבאר בהדרושים³⁹,
 30 במאמרי חסידות העוסקים בעניין מתן-
 31 תורה שהתורה נקראת עז⁴⁰
 32 ותושיה⁴¹, כי התורה נותנת עז
 33 כוח וחיוק לנפש האלקית,
 34 ותושיה גורמת חלישות לנפש
 35 הבהמית. וזה שיש בתורה
 36 שני ענינים אלה שהם כוחות
 37 רוחניים (אף שנתלבשה
- בְּעֵנִיִּים גְּשָׁמִיִּים וכוותה הרוחני לא ניכר בגלוי) הוא, פי מקור
 התורה ויסודה הוא באור אין-סוף ברוך-הוא בעצמו
 ובכבודו ונגלוי בחינה זו תורה שבגלל היותה נמשכת מאור
 אין-סוף יש בה את הכוח לתת חיוק לנפש האלקית ולהחליש את הנפש
 הבהמית הוא כשלמוד התורה
 של האדם הוא כבטול כלפי
 הקדוש-ברוך-הוא נותן התורה,
 והלימוד הוא פעולה אחר הקורא
 כאילו דברי התורה נאמרים על-ידי
 הקדוש-ברוך-הוא כעת והאדם חור
 אחריו, כפי שנתבאר לעיל בענין "תען
 לשוני אמרתך".
 ויש לומר, דשני הענינים דעז
 כוח וחיוק לנפש האלקית ותושיה
 וחלישות לנפש הבהמית הם גם
 דגמת שני הענינים דלעיל
 (סעיף ד) בחבור דמעלה
 ומטה, כפי שהולך ומבאר. דזה
 שהתורה נותנת כח ועז חיוק
 לנפש האלקית, הוא על-דרך
 ירידת והמשכת התורה
 מלמעלה למטה, להחריד קדושה
 בעולמות התחתונים, וזה שהתורה
 מתשת מחלישה כח הנפש
 הבהמית, הוא על-דרך
 הנתינת כח דמתן-תורה על
 עלית התחתונים שהם מצידם
 יעלו ויתעלו אל העליונים. וזה
 שמקור התורה הוא מאור
 אין-סוף ברוך-הוא, שלכן
 יש בה שני הענינים האמורים
 דעז ותושיה שהכוח הזה נובע
 מאור אין-סוף עצמו, הוא על-דרך
 המבאר במקום אחר⁴², דזה
 התחתונים. וזה שמקור התורה הוא מאור אין-סוף ברוך-הוא, שלכן יש בה
 שני הענינים דעז ותושיה, הוא על-דרך המבאר במקום אחר⁴², דזה שהתורה

(35) ראה זהר ח"א קנ, רע"א. רכה, סע"ב. רמג, סע"א. ח"ב פה, א. רטו, א. ח"ג מ, ב. מו, א. וראה שמו"ר פט"ו, כו.
 (36) ראה לקו"ש ח"ח ע' 24 הערה 26. (37) תהלים עב, ח. ולהעיר, שע"פ המנהג לומר הקאפיטל תהלים המתאים למספר
 שנותיו (קובץ מכתבים אודות גודל ערך אמירת תהלים. אגרות-קדוש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"א ע' לא. ח"י ס"ע נג.
 סה"מ י"א ניסן ע' 1 ואילך) – אומרים מזמור עב שבתהלים החל מ"א ניסן תשל"ג עד י"א ניסן שנה זו ראמירת המאמר
 (תשל"ד). (38) תהלים שם, יט. (39) תו"א פרשתנו סז, סע"א ואילך. סה"מ תקס"ז שם ע' קמח ואילך. תו"ח שם שסט, ב
 ואילך [בהוצאה החדשה – ח"ב רנ, א]. סה"מ תרנ"ה ע' ז ואילך. (40) מדרש תהלים ח, ג. ויק"ר פל"א, ה. מכילתא בשלח
 טו, ב. יל"ש שם רמז רמד. שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. (41) סנהדרין כו, ב. (42) ראה הדרן הנ"ל ס"ט (תורת מנחם שם ע')

בחוּדֵשׁ הַשְּׁלִישִׁי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁהִתְוֹרָה (שְׁהִיא מצד עצמה לְמַעַלָּה מִהָעוֹלָם) יִרְדָּה לְמַטָּה
 2 וּפּוֹעֲלַת בְּמַטָּה, בְּנִיגוּד לטבעה ומהותה הוא עַל-יְדֵי שְׁנַמְשָׁף
 3 בָּהּ מִהָעֲצָמוֹת, שְׁהוּא נוֹשֵׂא הַפְּכִים עצמותו ומהותו של
 4 הקדוש-ברוך-הוא לא מוגדרת ולא "מצוירת" בשום הגדרה ובשום תכונה כזו
 5 או אחרת ויש בו את שלמות הכל ולכן
 6 הוא נושא ומכיל בתוכו דברים שאילו
 7 היו באים בהתגלות בדרגות יותר
 8 נמוכות לא היו יכולים להיות יחד כי
 9 הם הפכים וסותרים זה לזה. אבל
 10 האין-סוף האמיתי נושא הפכים,
 11 ולעניינו – בגלל שהתורה נמשכת
 12 מאין-סוף היא מקור הכוח לשני
 13 עניינים שנראים כהפכים. גם עוז וכוח
 14 לנפש האלוקית על ירידת העליונים
 15 למטה וגם חלישות לנפש הבהמית על
 16 ידי עליית התחתונים למעלה.
 17 (ח) וְזֶהוּ⁴³ בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי
 18 גו' בְּיוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְבָּר
 19 סִינִי, הכתוב מדגיש שכאשר בני
 20 ישראל באו בראש חודש סיון כדי
 21 להתכונן למתן תורה הם באו למדבר
 22 סִינִי מִדְבָּר מְלִשׁוֹן דְּבוּר, וְנִקְרָא מִדְבָּר בְּתוֹסַפֶּת מ',
 23 היינו בנוסף לאותיות הזהות למילה
 24 "דבר" יש במילה "במדבר" גם את
 25 האות מ' לְהוֹרוֹת שֶׁהַדְּבוּר לִימּוֹד
 26 התורה הוא בְּבִטּוֹל קְעוּנָה אַחֵר
 27 הַקּוֹרָא שאינו אומר דברים משלו
 28 אלא עונה על דברי הקורא שאילו הוא
 29 בטל (פְּמִבְּאָר פְּמִבְּאָר
 30 בְּהַדְרֹוּשִׁים מאמרי ההסידות
 31 העוסקים בעניין זה, ולעניין הקשר של
 32 הביטול לאות מ' מבואר ב'תורה אור'
 33 פרשת יתרו: "'המ' הוא מאותיות
 34 האמנתיות" שהן להקטין העניין, כלומר
 35 שאין בוז בחינת דבור בפני עצמו רק
 36 בחינה שכבר נדבר דהיינו שהדבור הוא
 37 בחינת בטול בדבר ה' המדבר בו"; לענין אותיות "האמנתיות" כתבו בעלי
 38 הַדְרֹקוּק שלפעמים הן באות בתחילת התיבה ולרוב בסופה. למשל, תוספת
 39 נו"ן בסיום המילה באה להקטין, כמו ילד-ילדון וכיו"ב, וְעַל-יְדֵי-זֶה
 40 נַעֲשֶׂה מִהַמְדַּבֵּר סִינִי שְׁיִרְדָּה שְׁנֵאָה לְאֲמוֹת הָעוֹלָם⁴⁴ והעניינים
 41 שהם היפך הקדושה נחלשים. דְּכִשְׁלֹמֹד הַתּוֹרָה הוּא בְּבִטּוֹל, אָזִי
 42 הִיא הַתּוֹרָה נַעֲשִׂית (עוֹ לְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) וְתוֹשִׁיעָה לְנֶפֶשׁ
 43 הַבְּהֵמִית, דְּכִיִּרְדָּה שְׁנֵאָה לְאֲמוֹת הָעוֹלָם נְכַלְלִים גַּם הַגּוֹף
 44 וְנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית⁴⁵ שגם הם נעשים
 45 "שנואים", ותוקף הישות והחומריות
 46 שלהם נחלש. וְהַלְעִיר מִתּוֹרַת
 47 הַבְּעַל-שֵׁם-טוֹב⁴⁶ עַל
 48 הַפְּסוּק⁴⁷ כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר
 49 שׁוֹנֵאָד, בְּאֶשֶׁר תִּסְתַּכֵּל בְּעֵינֶיךָ
 50 טוֹב בְּהַחֲמֹר שְׁלָף הוּא הַגּוֹף,
 51 תִּרְאֶה שְׁהוּא שׁוֹנֵאָד, שְׁהוּא
 52 שׁוֹנֵאָ אֶת הַנֶּשְׁמָה].
 53 (ט) וְלֹא-חֲרִי-זֶה⁴⁸ מְמַשִּׁיךְ הַכְּתוּב
 54 וְאוֹמֵר אוֹמֵר וְיִסְעוּ מִרְפִּידִים,
 55 רְפִידִים הוּא עַל שֵׁם שְׂרָפוֹ
 56 יְדִיהֶם מִדְבָּרֵי תוֹרָה⁴⁹, שנסעו
 57 ועזבו את המצב בו לימוד התורה היה
 58 בחלישות ובדפיון היינו שְׂאִינוֹ
 59 מְנַגֵּד לַתּוֹרָה, וְאֶדְרָבָּה הוּא
 60 לוֹמֵד תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁהַלְמוֹד
 61 שְׁלוֹ הוּא בְּרָפִיּוֹן וְחִלְשׁוֹת,
 62 וְעַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה דְּמִדְבָּר,
 63 לִימּוֹד הַתּוֹרָה מִתּוֹךְ בִּטּוֹל לֵאלֻלוֹת
 64 הוּא מְסִיעַ וּמַחֲזִיק אֶת עֲצָמוֹ
 65 (ג) מִהַרְפִּיּוֹן וְהַחֲלִישׁוֹת
 66 בְּדְבָרֵי תוֹרָה, וְעוֹשֶׂה
 67 תְּשׁוּבָה⁵⁰ עַל זֶה וְלִימּוֹד נְהִי
 68 מִתּוֹךְ עוֹז וְחֹזֵק וְלֹא בְּחִלְשׁוֹת.
 69 וּמִמְשִׁיךְ בְּכְתוּב (לֹא-חֲרִי
 70 שְׂאוֹמֵר וְיִסְעוּ מִרְפִּידִים)
 71 וְיָבֹאוּ מִדְבָּר סִינִי גו' נִגַּד
 72 הָהִר, דְּזֶה שְׁהִיָּה תַחֲלָה
 73 בְּרְפִידִים, בְּמַצַּב שֶׁל חִלְשׁוֹת
 74 מִבִּיא אוֹתוֹ לְהַתְחַזֵּק⁵¹ בְּדְבָרֵי
 75 תּוֹרָה עוֹד יוֹתֵר כִּמְבוֹאֵר בְּחִסְדוֹת
 76 שֶׁלְפַעֲמִים דּוּקָא הִרְחֹק וְיִרְדָּה הֵם
 77 סִיבָה וְגוֹרֵם לְקִירּוֹב וְעֲלִיהָ בִּיתֵר שֶׁאֵת לְעוֹמֵת הַמַּצֵּב שֶׁהִיא לִפְנֵי הִרְחֹק
 78 וְהִירִידָה, וְגַם כֵּאֵן הַרְפִּיּוֹן וְהַחֲלִישָׁה בְּלִימּוֹד הַתּוֹרָה הוֹפְכִים לְהִיּוֹת סִיבָה
 79 לְהַתְחַזְקוֹת בִּיתֵר שֶׁאֵת
 80

תכא ואילך), ובהערות שם. (43) בהבא להלן – ראה תו"א שם סו, סע"ג ואילך. סה"מ תקס"ז שם ע' קנב. תו"ח שם שעג, ב [בהוצאה החדשה – ח"ב רנה, ב] [וראה שם שעב, ב [שם רנה, א]]. סה"מ תרנ"ה ע' צד. (44) שבת פט, סע"א ואילך. (45) ראה תו"א בראשית ב, ב. לקו"ת דרושים לשמע"צ צ, ד. (46) "היום יום" כח שבט. כתר שם טוב (הוצאת קה"ת תשנ"ט) בהוספות ס' כא. וש"נ. (47) משפטים כג, ה. (48) פרשתנו יט, ב. (49) מכילתא ויל"ש עה"פ בשלח יז, ח. וראה סנהדרין קו, סע"א ובפרש"י שם. (50) להעיר מפרש"י עה"פ (יט, ב). (51) ראה תניא פ"ז (יב, א). אגה"ת ספ"ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (י"ד) וַיֹּשֶׁבֶט לומר, דעל-ידי שלומדים בתורה פסוק זה
 2 עכשיו, בדורות הבאים לאחר מתן תורה הנתינת-כח על ויסעו
 3 מרפידים במשמעות של נסיעה והתרחקות מחולשה בתורה, ומעבר למצב
 4 של התחזקות בתורה הוא עוד יותר מאשר בזמן מתן תורה עצמו.
 5 דבפעם הראשונה, הנתינת-
 6 כח על ויסעו מרפידים היתה
 7 על-ידי שבראש חדש סיון
 8 נשלמה ההכנה למתן-תורה
 9 כפי שהייתה אז, בפעם הראשונה.
 10 ועכשיו, יש גם הנתינת-כח
 11 ממתן-תורה שבשנים שעברו,
 12 ומלמוד התורה שלאחרי
 13 מתן-תורה שעל-ידי-זה
 14 מתוסף בענין דמתן-תורה
 15 (פנ"ל סעיף ו' שבלימוד התורה
 16 עכשיו יש יתרון אפילו לגבי מתן תורה
 17 בגלל היתרון שבעבודת האדם).
 18 ובפרט שנמצאים ביום ה"ו
 19 לחודש, שבו קיימא סיהרא
 20 באשלמותא בפועל והדבר מסמל
 21 גם שלימות רוחנית, וכן גופא -
 22 בט"ו בשבט, ראש השנה
 23 לאילן⁵², ששיף לארץ טובה
 24 וירחבה ארץ ישראל - ישנה
 25 נתינת-כח מיוחדת להוסיף
 26 בלמוד התורה ובקיום המצוות
- באפן דארץ טובה וירחבה, בצורה טובה וברבוי ועל-דרך-זה
 בנוגע לתשובה (ויסעו מרפידים) שתהיה גם עבודת התשובה
 בדרגה נעלית באפן דארץ טובה וירחבה, היינו תשובה עילאה
 תשובה עליונה (דרגה גבוהה בתשובה לעומת "תשובה תמאה", תשובה
 תחתונה, דרגה נמוכה בתשובה)
 שהיא בשמחה רבה⁵³, וגם
 שמחה קשורה להרחבה,
 וכשישראל עושין תשובה
 מיד הן נגאלין⁵⁴, ועל הגאולה
 נאמר ואתם תלקטו לאחד אחד
 בני ישראל⁵⁵, שהקב"ה
 בעצמו⁵⁶ מביאם לארץ טובה
 וירחבה ארץ ישראל כפשוטה,
 בגאולה האמתית והשלמה
 על-ידי משיח צדקנו, בקרוב
 ממש.
- הט"ו לחודש, שבו קיימא סיהרא באשלמותא,
 וכן גופא - בט"ו בשבט, ראש השנה לאילן⁵², ששיף לארץ טובה וירחבה
 - ישנה נתינת-כח מיוחדת להוסיף בלמוד התורה ובקיום המצוות באפן דארץ
 טובה וירחבה, ועל-דרך-זה בנוגע לתשובה (ויסעו מרפידים) שתהיה באפן
 דארץ טובה וירחבה, היינו תשובה עילאה שהיא בשמחה רבה⁵³, וכשישראל
 עושין תשובה מיד הן נגאלין⁵⁴, ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל⁵⁵,
 שהקב"ה בעצמו⁵⁶ מביאם לארץ טובה וירחבה כפשוטה, בגאולה האמתית
 והשלמה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(52) מס' ר"ה בתחלתה. (53) אגה"ת פ"א (ק', סע"ב ואילך). (54) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. (55) ישע"י כז, יב. (56) ראה רש"י עה"פ נצבים ל, ג.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' ב

גמרא

- 1 סולם יכול הנזק לבוא מיד, דומינן דבהדי דמנח ליה יתבא בחור
 2 וקפצה - שלעיתים מיד כשמניח את הסולם בסמוך לכותל, קופצת
 3 הנמיה מחורה ומטפסת על הסולם עד שמגיעה לשובר, ונמצא
 4 שבא ההיזק מיד עם הנחת הסולם, ובאופן כזה מודה רבי יוסי
 5 שחייב המזיק להרחיק את עצמו.
 6 מקשה הגמרא: והא גרמא הוא, שהרי אין בעל הסולם או ממונו
 7 מויקם בידים את היונים שבשובר, אלא רק גורמים לכך שהנמיה
 8 תטפס עליו ותטרוף את היונים, וכלל הוא בדינו שהגורם נזק
 9 לחבירו פטור מלשלם, ואם כן מדוע יש לחייבו להרחיק את
 10 הסולם מן הכותל.
 11 מתרצת הגמרא: אמר רב טובי בר מתנה, זאת אומרת גרמא בניזקין
 12 אסור, שאף שהגורם נזק לחבירו פטור מלשלם, מכל מקום אסור
 13 לעשות כן, ולפיכך ניתן לחייבו להרחיק את סולמו כדי שלא יגרום
 14 נזק לחבירו.
 15 הגמרא מביאה מעשה הנוגע לדין גרמא בניזקין: רב יוסף הוה ליה
 16 הנהו תאלי - היו לו בחצירו דקלים קטנים, דהו
- 1 הגמרא מבררת אם משנתנו בשית רבי יוסי היא: לימא מתינתין
 2 ולא פרבי יוסי, דאי כרבי יוסי היא לא היתה מחייבת להרחיק את
 3 הסולם מן השובר, דהא אמר רבי יוסי (להלן בזה), שרשאי אדם
 4 לנטוע אילן בחצירו סמוך לבורו של חבירו, אף שעתידיים שורשי
 5 האילן להזיק את חבירו, משום שהוה - בעל הבור חופר בתוך רשות
 6 שלו, וזה - בעל האילן נותן בתוך רשות שלו. דהיינו, שלדעת רבי
 7 יוסי רשאי אדם לעשות בתוך שלו כפי רצונו, אף אם שכוני נזוק
 8 מכך. ולשיטתו, מוטל על הניזק להרחיק את עצמו מהמזיק כדי
 9 שלא יינזק, ואם כן, לדבריו, אין צריך אדם להרחיק את סולמו
 10 מכותלו של חבירו, אלא ירחיק בעל השובר את שובכו מן הכותל.
 11 דוחה הגמרא: אין הכרח לומר כן, אלא אפילו תימא רבי יוסי היא
 12 אין בכך קושיא, דהא אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר
 13 - כשהיינו בישיבתו של רב כהנא היה רגיל לומר, דמודי רבי יוסי
 14 בגיני דיהי - שמודה רבי יוסי שחייב המזיק להרחיק את עצמו,
 15 באופן שמוקל על ידי חיצים שלו, דהיינו, שהנזק בא מיד בשעה
 16 שעושה את הדבר המזיק בחצירו. והקא נמי - ואף כאן כשסומך

בס"ד. משיחות ש"פ יתרו, ח"י שבט ה'תנש"א.

עשה ושמור היינו מצוות לא-תעשה¹², כמו ששנו 16
רבותינו¹³ כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו 17
אלא לא-תעשה¹⁴, ואעפ"כ, נאמרו בדיבור אחד, 18
כמו הדיבור אחד ד"אנכי ולא יהי' לך", ש"אנכי" 19
הוא מצוות-עשה ו"לא יהי' לך" הוא מצוות לא 20
תעשה¹⁵. 21

ב. ויש לבאר תוכן כללות הענין דאמירת 22
הדברות ע"י הקב"ה "בדיבור אחד" "אחת דיבר 23
אלקים" - דלכאורה צריך להבין¹⁶: 24
כיון ש"שנים זו שמעתי" הוא לפי ש"שאי 25
אפשר לפה לומר ואי אפשר לה לאוזן לשמוע", 26
שלכן "חזר ופירש על כל דיבור ודיבור בפני 27
עצמו" - למה דיבר אלקים אחת וחזר ופירש 28
שנים, ולא דיבר מלכתחילה שנים? 29

ועוד וג"ז עיקר: ע"פ הידוע שכל עניני התורה 30
הם הוראות בעבודת האדם ("תורה" מלשון 31
הוראה¹⁷) - מהו הלימוד וההוראה בעבודת האדם 32
מזה ש"אחת דיבר אלקים", "מה שאי אפשר לאדם 33
לומר כן"?! 34

גם צריך להבין: 35

מהו הטעם להכפול דאמירה בדיבור אחד ("אחת 36
דיבר אלקים") - לא רק בנוגע ל"אנכי ולא יהי' לך" 37
(ש"מפי הגבורה שמענוס" - להיותם כללות 38
עשה"ד, וכללות כל התורה כולה), אלא גם בנוגע 39
ל"זכור ושמור". 40

(12) ועפ"ז מובן "היכי דמי זכור ושמור למחללי" מות יומת 12
וביום השבת שני כבשים", כיון ש"זכור ושמור נמי סותרים זה 13
את זה, שזכור מצוות-עשה שפוטרי כבשים מקדושת שבת, דמצוות- 14
עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ושמור הוא . . לא-תעשה 15
ומחייב הנשים בקידוש דכל מצות ל"ת נשים חייבות" (מפרשים 16
שבהערה הקודמת). 17
(13) עירובין צו, א. 18
(14) ומסיים: "ובא לומר שנשים חייבות בקידוש היום דבר 19
תורה, שכל שישינו בשמור ישנו בזכור" (כדרשת חז"ל - שבעות 20
כ, ב). 21

(15) ראה שמו"ר (פרשתנו) פכ"ח, ד: "וידבר אלקים את כל 22
הדברים האלה לאמר, שהוא עושה את הכל בבת אחת . . וכן דיבור 23
זכור את יום השבת לקדשו ואומר וביום השבת שני כבשים . . כולן 24
אמרו בבת אחת". 25

(16) ראה תו"א פרשתנו ע, ד: "וצריך להבין כי מאחר שאין 26
האוזן יכולה לשמוע, למה השמיענו ה' כזאת, ולאיהז תועלת הי' 27
בחי' זו". 28

(17) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. זח"ג נג, ב. ועוד.

א. על הפסוק¹ "וידבר אלקים את כל הדברים 1
האלה" דרשו חז"ל² "מלמד שאמר הקב"ה עשרת 2
הדברות בדיבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר 3
כן, א"כ מה ת"ל עוד אנכי ה' אלקיך ולא יהי' לך, 4
שחזר ופירש על כל דיבור ודיבור בפני עצמו". 5
ונוסף על כללות אמירת כל עשרת הדברות 6
בדיבור אחד, מצינו שהאמירה בדיבור אחד 7
נתפרשה בפרטיות יותר: 8

(א) בנוגע לשתי דברות הראשונות³ - "אנכי ולא 9
יהי' לך מפי הגבורה שמענוס"⁴, "דכתיב⁵ אחת 10
דיבר אלקים שנים זו שמעתי"⁶. 11

(ב) בנוגע ל"זכור" ו"שמור"⁷ - "זכור ושמור 12
בדיבור אחד, וכן מחללי' מות יומת⁸ וביום השבת 13
שני כבשים⁹ . . הוא שנאמר אחת דיבר אלקים 14
שנים זו שמעתי"¹⁰, כלומר, "זכור¹¹ היינו מצוות- 15

(1) פרשתנו כ, א.

(2) מכילתא ופרש"י עה"פ.

(3) פרטי הדעות באופן אמירת עשרת הדברות ושמיעתן ע"י 3
בני" - ראה מילואים לתו"ש (פרשתנו) כרך טז ע' רכא ואילך. 4
וש"נ.

(4) מכות בסופה (כד, רע"א).

(5) תהלים סב, יב.

(6) פרש"י מכות שם. - ומציין המקור: "במכילתא". ולהעיר, 6
שבמכילתא* הובא הפסוק "אחת דיבר אלקים גו'" בהדרשה 7
"זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד . . שנאמר אחת דבר 8
אלקים שנים זו שמעתי, ואומר הלא כה דברי כאש נאם ה' 9
(כדלקמן בפנים). וראה פרד"א פמ"א: "מנין תורה תרי"א, 10
ושנים דבר ה'?", שנאמר אחת דבר אלקים שנים זו שמעתי". 11
ועד"ז בזהר פרשתנו פא, ב: "כתיב אחת דיבר אלקים שנים זו 12
שמעתי, כד"א אנכי ולא יהי' לך". 13

(7) בהציווי דשבת: בעשה"ד שבפרשתנו - "זכור", ובעשה"ד 14
שבמשנה תורה - "שמור". 15

(8) תנח"ס, יז.

(9) פינחס כח, יט.

(10) מכילתא ופרש"י עה"פ (פרשתנו שם, ח). ושם: "וכן לא 16
תלבש שעטנז, גדילים תעשה לך, וכן ערות אשת אחיך, יבמה 17
יבוא עלי". וראה לקו"ש חט"ז ע' 231 הערה 2. וש"נ. 18
(11) ריב"א וחזקוני עה"פ.

(* ובמכילתא דרשב"י הובא פסוק זה בנוגע לכל עשרת הדברות - 19
"וידבר אלקים, מלמד שהדברים שנאמרו כאן הן שנאמרו להלן שניהם 20
לענין אחד מה שאי אפשר לפה לומר ואי אפשר לה לאוזן לשמוע. 21
כאן הוא אומר וידבר אלקים את כל הדברים האלה, ולהלן הוא אומר 22
אחת דבר אלקים שנים זו שמעתי, ואומר הלא כה דברי כאש נאם 23
ה', מה אש זה נחלק לכמה ניצוצות כך דיבור אחד יוצא לכמה 24
מקראות. וראה תו"ש עה"פ ש"להלן" קאי על עשה"ד שבמשנה תורה 25
ששם נאמר "שמור", ועפ"ז מתאיים ושהו תוכן ב' הדרשות. 26

(**) כבמכות שם: "תורה בגימטריא שית מאה וחד טרי הוי, אנכי ולא 27
יהי' לך מפי הגבורה שמענוס". 28

אפשר לאדם לומר כן"), אלא בכח זה ש"ה' מדבר
בו ממש . . פי יגיד תהלתך".

וענין זה (שגם בעבודת האדם יש הענין ד"אחת
דיבר אלקים", עשה ולא תעשה ביחד) מרומז
ב"זכור ושמור בדיבור אחד":

ב"זכור ושמור בדיבור אחד" בא ומתגלה
החיבור דעשה ולא תעשה ("אנכי ולא יהי' לך")
במעשה האדם - "מחללי' מות יומת וביום השבת
שני כבשים" - שהלאו ("מחללי' מות יומת") והעשה
באים בפועל ביחד ותוכנם אחד ("בדיבור אחד").

כלומר, קדושת השבת היא ענין אחד שנעשה
ע"י הלאו (שלילה) ד"מחללי'" והעשה (חיוב) ד"שני
כבשים" - שקיום הלאו ד"מחללי'" (שבודך כלל
מתקיים ע"י שלילת העשי') הוא ע"י העשה (פעולה
חיובית) ד"שני כבשים" (פעולה שבמקום אחר²⁷
היא חילול שבת), כיון שע"ז נוסף בקדושת
השבת²⁸ (כשם שקדושת שבת מוסיפה בהקרבת
שני כבשים²⁹), כדלקמן.

ד. ויש לבאר תחילה הענין דמצוות עשה
ומצוות לא תעשה - "אנכי ולא יהי' לך", "זכור
ושמור":

החילוק בין מצוות-עשה למצוות לא-תעשה
הוא - בפשטות - שמצוות-עשה ענינן "עשה טוב",
ומצוות לא-תעשה ענינם "סור מרע". כלומר:
מצוות-עשה הם (בעיקר³⁰) ענין חיובי, קום ועשה,
שעל ידם ממשיך האדם גילוי אלקות בנפשו ונע"ז
גם) בעולם, ומצוות לא-תעשה הן (בעיקר³⁰) ענין
שלילי, שב ואל תעשה, שהאדם מתרחק

ובפרט שהתוכן ד"זכור ושמור בדיבור אחד",
עשה ולא תעשה בדיבור אחד - כלול בה"דיבור
אחד" ד"אנכי ולא יהי' לך", כידוע¹⁸ ש"אנכי" כולל
כל רמ"ח מצות-עשה, ו"לא יהי' לך" כולל כל שס"ה
מצות לא-תעשה¹⁹.

ג. ונקודת הביאור בזה - שבהוספת "זכור ושמור
בדיבור אחד" על ה"דיבור אחד" ד"אנכי ולא יהי'
לך" מרומזת השייכות ד"אחת דיבר אלקים"
לעבודת האדם:

ובהקדים הביאור במ"ש "וידבר אלקים את כל
הדברים האלה לאמר²⁰ - ש"פירושו הוא לאמר
ולדבר את כל דברי התורה מה שכבר נאמר למשה
מסיני . . כענין דברי אשר שמתי בפ"ך²¹, וכח זה ניתן
לישראל (בזמן קבלת התורה בעשרת הדברות)
להיות הלכה היוצאת מפייהם דבר ה' ממש שנאמרה
למשה מסיני . . שאין הדיבור נעשה נפרד אצל
האדם להיות יוצא מפי עצמו כאילו הוא שלו, רק
כמ"ש²² תען לשוני אמרתך, שהתורה היא אמרתך,
אלא שלשוני תען כעונה אחר האומר מה שהוא
אומר²³, "הדיבור שהאדם מדבר בד"ת הוא ממש
דיבורו ית', היינו, שה' מדבר בו ממש ע"י פיו של
האדם, וכמ"ש²⁴ . . אדני שפתי תפתח ופי יגיד
תהלתך, כי הכל מאתו ית', רק פי יגיד . . לשון
המשכה . . שהפה הוא רק כלי שיומשך על ידו
ויתגלה דיבורו ית' וחכמתו ורצונו ממש"²⁵.

וכיון שתיבת "לאמר" (שפירושה לומר דבר ה',
שה' מדבר מתוך פיו) נתפרשה בנוגע ל"וידבר
אלקים את כל הדברים האלה", "שאמר הקב"ה עשרת
הדברות בדיבור אחד", "אחת דיבר אלקים", עכצ"ל
שענין זה ("אחת דיבר אלקים") שייך וישנו גם
ב(לימוד התורה ד)האדם - לא בכח עצמו (ש"אי

(18) תניא רפ"כ.

(19) וראה זה פרשתנו צא, רע"א: "אנכי ולא יהי' לך . . ודא
איהו זכור ושמור".

(20) "דלכאורה, מלת לאמר אין לה הבנה, ואינה כמו כל לאמר
שבמקרא שפי' לאמר לזולתו, משא"כ בעשה"ד א"א לפרש כך,
שהרי כל ישראל שמעו, ופכ"פ דבר ה' את אשר ישנו פה ואת
אשר איננו פה כו" (תו"א פרשתנו סז, ב. וראה לקו"ת ש"ה שם,
ב).

(21) ישע"י נט, כא.

(22) תהלים קיט, קעב.

(23) תו"א שם.

(24) שם נא, יז.

(25) לקו"ת שם מא, א. ובכ"מ.

(26) ולא באופן שהעשה דוחה או מתיר הלאו, ואפילו לא
באופן שהעשה הוא תנאי בהלאו (שבמקום זה לא נאמר האיסור
מלכתחילה) - כי לימוד דין זה יכול להיות בשאר אופנים, ואין
צורך באמירה "בדיבור אחד", "מה שאי אפשר לאדם לומר כן"
(ראה לקו"ש חט"ז ע' 237 ואילך. ויש"ג).

(27) גם בנוגע להקרבת קרבנות בביהמ"ק - קרבנות שאין
זמנם קבוע (ראה פסחים ריש פ"ו).

(28) ועד"ז בפיקוח-נפש בשבת - להדעה שלמדין ממש"נ
"ושמרו בני ישראל את השבת", "כדי שישמור שבתות הרבה",
ש"אין זה קרוי חילול אדרבה זה קרוי שמירת שבת" (נסמן
בלקו"ש שם).

(29) ראה זבחים צא, רע"א. צפע"נ ר"פ קרח.

(30) כי מצד ענין ההתכללות שבכל עניני קדושה, הרי, גם ע"י
המשכת וגילוי אלקות נדחה ומתבטל רוח הטומאה (כמו שאור
דוחה חושך), וגם ע"י דחיית וביטול רוח הטומאה נמשך ומתגלה
אור הקדושה, כיון שע"ז מתקיים רצונו של הקב"ה.

ע"י העדר העשיה³⁶, וטעם הדבר - "לפי ששורש
הלא-תעשה ממקום גבוה מאד . . ע"כ אין להם
כלים למטה רק ע"י שב ואל תעשה"³⁷, "שרשם
מבחי" . . שאינו בא עכשיו בהשגה נגלית (השגת
החיוב) רק בבחינת השגת השלילה³⁸, לכן הכלי
למטה להמשיך גילוי זה אי אפשר להיות ע"י מ"ע
שהיא קום ועשה . . לא שייך כלי דהא לית
מחשבה תפיסא בי' כלל, רק ע"י ל"ת, שלא לעשות
המנגד . . שהוא ענין השלילה מן המנגד כו"³⁹.
ועפ"ז יש לבאר תוכן ענינם של שס"ה מל"ת
לעתיד-לבוא [דכיון ש"התורה הזו לא תהי'
מוחלפת"⁴⁰, בודאי יהיו גם אז כל תרי"ג מצוות
התורה (בשלימותם⁴¹), הן רמ"ח מ"ע והן שס"ה
מל"ת⁴²], אף שלא יהי' צורך בדחיית וביטול הרע
מפני ש"את⁴³ רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁴⁴ -
כי עיקר המכוון במצוות לא-תעשה הוא (לא דחיית
וביטול הרע, אלא) גילוי והמשכת דרגא נעלית באלקות
שיכולה לבוא רק בדרך השגת השלילה, שענין זה
נעשה רק ע"י שלילה. - אלא, שכשישנו מציאות
של מנגד (בזמן הזה), נעשית עי"ז גם דחיית
וביטול מציאות המנגד, וכשאינן מציאות של

1 ושלול הענינים שהם היפך רצונו של הקב"ה, ועי"ז
2 נעשית גם שלילת וביטול רוח הטומאה שבעולם³¹.
3 ואף שבהשקפה ראשונה התוכן דמצוות לא
4 תעשה הוא (רק) שלילה, דחיית הרע, בהכרח לומר
5 שיש בזה (גם) ענין של חיוב.

6 ובהקדים ביאור המהרש"א (בחדא"ג) בפירוש
7 מארז"ל³² "תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה, שס"ה
8 לאוין . . ורמ"ח עשה . . תורה צוה לנו משה
9 מורשה³³, תורה בגימטריא תרי"א הוי, אנכי ולא
10 יהי' לך מפי הגבורה שמענוס . . בא חבוקק
11 והעמידן על אחת, שנאמר³⁴ וצדיק באמונתו יחי"
12 - ש"הריבוי (תרי"ג מצוות) מצד המקבל, כי מצד
13 הנותן ב"ה כולם הם כמצוה אחת, וז"ש אנכי ולא
14 יהי' מפי הגבורה שמענוס, ואמרו במדרש . . שאמר
15 המקום עשה"ד בדיבור אחד מה שא"א לכו"ד לומר
16 כן . . כי הוא אחד ומצוותיו אחד ולא יקבלו ריבוי
17 מצדו ית' ב"ה, והוא כי במצות אנכי שהיא אמונת
18 היחוד והיפוכה לא יהי' לך . . נכללו כל האוין
19 ועשין, אלא שא"א לאדם לומר כן, כי מצד שהוא
20 מוטבע בחומר ובזמן בא לו הריבוי . . ושוב כלל
21 כולם במצות אמונה שהיא השורש ומקור לכולם."

22 ויש לומר, שענין האחדות שבמצוות התורה
23 הוא גם לאחר התחלקות לב' הקוין דחיוב
24 ושלילה ("אנכי ולא יהי' לך"), ועד ל"הריבוי
25 שמצד המקבל", רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת,
26 כדלקמן.

27 ה. וביאור הענין:

28 גם מצוות לא-תעשה ענינן המשכת וגילוי אלקות
29 (בנפש האדם, ועל ידו גם בעולם)³⁵, ענין חיובי,
30 אלא שפעולת ההמשכה והגילוי (במצוות לא-
31 תעשה) היא (לא ע"י עשי', כבמצוות-עשה, אלא)

(36) ובלשון חז"ל "ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר
כעושה מצוה" (קידושין לט, סע"ב).

(37) לקו"ת פקודי ג, ב. ובכ"מ.

(38) "ההפך בין תוארי השלילה לתוארי החיוב, שתוארי
החיוב הם מורים על מהות הדבר מהו, ותוארי השלילה לא
יודיענו דבר בשום פנים מן העצם המבוקש מה הוא, אלא
שיודיענו שהוא מושלל מדבר המנגד וסותר לאותו העצם
המבוקש ומהותו, ולכן לפי שהקב"ה הוא למעלה מהשגה ואין
אפשר להשיג מהותו בשום פנים, ע"כ לא יתכן לומר עליו ית'
התוארים יכול וחכם ורועה . . בלשון תוארים עצמיים (תוארי
החיוב), רק שהם נאמרו בלשון שלילה, היינו, ענין יכול שנאמר
עליו ית' הוא מפשיט ממנו ית' כל מה שהוא היפך היכולת כו"
(שם ו, ג).

(39) שם ג, ד ואילך.

(40) עיקר הט' מי"ג העיקרים.

(41) ואדרבה - קיום המצוות בזמן הזה הם "ציונים" לקיום
המצוות לעתיד לבוא (ראה רמב"ן אחרי יח, כה), שאז יהי' קיומם
בתכלית השלימות, "כמצות רצונך" (ראה תו"ח ר"פ ויחי. המשך
וככה תרל"ז פ"ז ואילך. ובכ"מ).

(42) ובפרט ע"פ הידוע שרמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת הם כנגד
רמ"ח אברים ושס"ה גידים של האדם (זח"א קע, ב. ועוד) - גם
(ובעיקר) דאדם העליון [רמ"ח אברים דמלכא (ראה תקו"ז ת"ל
עד, סע"א)], ומהו מוכן גם בנוגע לשס"ה גידים דמלכא - שבוה
תלוי קיום מציאות האדם, גם דאדם העליון (כביכול).

(43) זכרי' יג, ב.

(44) ראה תניא קר"א קס, א: "לע"ל כשיושלם הבירור יהי'
עסק התורה בבחי' עשה טוב לבד . . וגם בשס"ה ל"ת בשרשן
למעלה שהן גבורות קדושות כו".

(31) ראה תניא פל"ז (מו, ב): "שס"ה מל"ת - להפריד שס"ה
גידים של דם נפש החיונית שבגוף שלא יינקו ויקבלו חיות בעבירה
זו מאחת משלש קליפות הטמאות . . ורמ"ח מ"ע - להמשיך אור א"ס
ב"ה למטה להעלות לו ולקשר ולייחד בו כללות הנפש החיונית
שברמ"ח אברי הגוף", ובהמשך הענין (מח, א ואילך), שעבודתו של
כאור"א מישראל פועלת גם בחלקו בעולם, ובצירוף כולם נעשית
הפעולה בכל העולם כולו.

(32) מכות בסופה (כג, סע"ב ואילך).

(33) ברכה לג, ד.

(34) חבוקק ב, ד.

(35) וכמודגש גם בשם - "מצוות" - מצוה מלשון צוותא
(וחיבור), שעל ידם נעשה החיבור דהאדם והעולם עם הקב"ה
(ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מו, ב. ובכ"מ).

הוא לא רק מצד המצוות כפי שהם למעלה מגדר
של התחלקות - מצוות התורה, חכמתו ורצונו של
הקב"ה, "תורה אחת", שנמשכת מ"הוי אחד"
שלמעלה מההתחלקות שמצד גדרי העולם, אלא
גם כפי שהם בציור של מצוות, ציוריים לאדם איך
להתנהג בעולם, שאז באים באופן של התחלקות
(תרי"ג מצוות, רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת) לפי-ערך
וביחס להתחלקות שבאדם ובעולם (רמ"ח אברים
ושס"ה גידים שב"עולם קטן זה האדם"⁴⁷,
ודוגמתם בעולם כפשוטו), ע"י המשכתם משם
אלקים", לשון רבים⁴⁸ - גם בדרגה זו ענינם אחד,
המשכת וגילוי אלקות בעולם.

ז. וכיון שבמתן-תורה ניתנה התורה (כמו שהיא
אצל הקב"ה, "חמודה גנוזה"⁴⁹) למטה בארץ דוקא
("לא בשמים היא"⁵⁰) - יש לומר, שניתן הכח
לכאור"א מישראל שעבודתו בקיום התומ"צ למטה
בארץ תוכל להיות ותהי' (לא רק מצד גדרי האדם
והעולם, "שתים זו שמעתי", אלא) גם כפי שהם
מצד הקב"ה - "אחת דיבר אלקים":
ובהקדמה - שהסדר דמתן-תורה הוא שתחילה
באה ההמשכה מלמעלה למטה ("עליונים ירדו
לתחתונים", "ואני המתחיל"⁵¹), ואח"כ נעשית
ההעלאה מלמטה למעלה ("תחתונים יעלו
לעליונים"⁵¹), ועד"ז בנדוד, שתחילה באה
ההמשכה מ"אחת דיבר אלקים" ל"שתים זו
שמעתי", ואח"כ נעשית ההעלאה מ"שתים זו
שמעתי" ל"אחת דיבר אלקים"⁵².

והביאור בזה:

התחלת העבודה בקיום התומ"צ היא באופן
ד"שתים זו שמעתי" - דאף שמצד הקב"ה כל
המצוות הם ענין אחד, "אחת דיבר אלקים", מ"מ,
מצד גדרי האדם והעולם ("שמעתי") ה"ה באופן של
התחלקות, "שתים זו שמעתי", לב' קוין: חיוב, עשה
- המשכת אלקות בעולם, ושלילה, לא-תעשה -
דחיית וביטול הרע.

מנגד (לעתיד לבוא, ש"את רוח הטומאה אעביר מן
הארץ"), בודאי שע"ז לא נגרע מאומה בעיקר
המכוון דמצוות לא-תעשה - המשכת וגילוי
האלקות שבא בהשגת השלילה⁴⁵, ע"י שלילת
העשי'⁴⁶.

ו. והנה, גם התחלקות המצוות לב' סוגים
דחיוב ושלילה (עשה ולא-תעשה) אינה אלא "מצד
המקבל" - "שתים זו שמעתי", אבל "מצד הנותן"
ענינם אחד הוא - "אחת דיבר אלקים":
הסיבה לכך שיש מצוות שקיומם באופן של
שלילה, שב ואל תעשה, היא - מצד הגבלת האדם
והעולם:

לכל לראש - בנוגע להשלילה מענינים בלתי-
רצויים, "סור מרע" - דכיון שיש בעולם דברים
בלתי-רצויים, צריכה להיות עבודת האדם (גם)
בדרך שלילה, שב ואל תעשה, "שלא לעשות
המנגד".

ונוסף לזה - לאחר ביטול הרע, "את רוח
הטומאה אעביר מן הארץ" - שמצד הגבלת האדם
והעולם יכול לקבל רק גילוי אלקות שמדוד ומוגבל
ולפי-ערך מציאותו, ואינו יכול לקבל גילוי אלקות
בדרגה שבאין-ערוך אליו, כ"אם באופן של
שלילה, ע"ד השגת השלילה.

וכיון שמצד הגבלת האדם והעולם מוכרח
להיות גם ענין של שלילה, נתחלקו המצוות לב'
סוגים, עשה (חיוב) ולא-תעשה (שלילה) - "שתים
זו שמעתי" - שמצד שמיעת האדם ישנן "שתים".

אבל המצוות כפי שהן מצד הקב"ה ענינם אחד
- המשכת וגילוי אלקות - "אחת דיבר אלקים".

והחידוש בזה - ש"אחת דיבר אלקים":

הענין ד"אחת דיבר" (שכל המצוות ענינם אחד)

(45) דכיון שהקב"ה הוא אין סוף, הרי לאחר כל העלויים
בהשגת אלקות, ישנם ענינים נעלים יותר שאי-אפשר להשיגם כי
אם בהשגת השלילה, ולאחרי שמתעלה עוד יותר ומשיג גם
ענינים אלה בהשגת החיוב, נעשית השגת השלילה בענינים נעלים
עוד יותר, וכן הלאה, עד אין סוף (ראה לקו"ת ואתחנן ז, ב.
ובכ"מ).

(46) והטעם שהשלילה היא בענינים אלה דוקא - י"ל
(בפשטות) שאילו היתה אפשרות למציאות של מנגד - היתה
נכללת בשלילת העשי' גם שלילת המנגד, "שלא לעשות המנגד"
(דוגמא לדבר - מצות איבוד ד' עממין ומחית עמלק גם לאחר
שבטלו, כיון שאילו היתה מציאותם קיימת, היו חייבים לאבדם
(סה"צ להרמב"ם מ"ע קפז)).

(47) תנחומא פקודי ג. זח"ג לג, ב. תקנ"ז תס"ט (ק, ב. קא,
(א).

(48) פרש"י וירא כ, יג. וישלח לה, ז.

(49) שבת פח, ב.

(50) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

(51) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

(52) שלכן, גם לאחר הריבוי - "שוב כלל כולם במצות

אמונה", "העמידן על אחת" (חדא"ג מהרש"א - לעיל ס"ד).

ההתחשבות בגדרי האדם והעולם) - המשכת וגילוי
אלקות גם במקום שמצד עצמו אינו ראוי להמשכה
וגילוי אלקות: (א) מקום שיש בו ענינים בלתי-
רצויים שצריך לדחותם ולבטלם, (ב) מקום שלא
יכול להיות בו (גם לאחר דחיית וביטול הרע)
השגת דרגות נעלות באלקות כִּי-אם ע"י השגת
השלילה.

וענין זה מודגש במצוות לא-תעשה יותר מאשר
במצוות-עשה:

ע"י מצוות-עשה נמשך גילוי אלקות במדידה
והגבלה לפי-ערך גדרי האדם והעולם - שלכן,
ההמשכה היא רק בענינים ד"עשה טוב" (ולא
במקום שיש בו ענינים בלתי-רצויים) ע"י מעשה
האדם⁵⁶, ונמשכת רק דרגת האלקות שבערך
לעולם, שיכולים לקבלה ע"י השגת החיוב; וע"י
מצוות לא-תעשה נמשך גילוי אלקות באופן שאינו
מדוד ומוגבל לפי-ערך גדרי האדם והעולם -
שלכן, ההמשכה היא גם במקום שצריך לשלול
המנגד ע"י שלילת העשי⁵⁶, ונמשכת (גם) דרגת
האלקות שאי-אפשר לקבל ע"י השגת החיוב כי אם
ע"י השגת השלילה.

וכמודגש גם בהחילוק שרמ"ח מצוות-עשה הן
כנגד רמ"ח אברים⁵⁷, ושס"ה מצוות לא-תעשה הן
כנגד שס"ה גידים⁵⁷ - שהגידים הם הממשיכים
ומביאים הדם⁵⁸:

ובהקדים הידוע⁵⁹ שהחילוק בין מצוות לתורה
הוא ע"ד החילוק שבין אברים לדם - שהאברים הם
באופן של התחלקות, משא"כ הדם שממשיך חיות
("הדם הוא הנפש"⁶⁰) לכל האברים בשוה, ודוגמתו
במצוות ותורה, שבמצוות "יש התחלקות עת וזמן"
(גדרי העולם), "יש שאינן נוהגות אלא בזמן שבית
המקדש הי' קיים דוקא . . . וכן בשאר מצוות התורה
יש מהן שתלויין בזמן כמו שבת שופר סוכה ולולב

ושלימות העבודה בקיום התומ"צ היא באופן
שבהתחלקות ד"שתים זו שמעתי" מודגש ענינם
העיקרי של המצוות כפי שהם מצד הקב"ה, "אחת
דיבר אלקים" - שנוגש בעבודת האדם שהעיקר
הוא התורה ומצוות, גילוי חכמתו ורצונו של הקב"ה,
ומציאות העולם אינה אלא כשביל קיום התומ"צ,
שיומשך ויתגלה חכמתו ורצונו של הקב"ה.

כלומר: גם בדרגת המצוות כפי שהם ציוריים
והוראות להאדם איך להתנהג בעולם - אין זה
באופן שהעיקר הוא הפעולה בעולם, שאז מודגשת
ההתחלקות לב' קוין ("שתים זו שמעתי"), דחיית
וביטול הרע (שלילה), והמשכת וגילוי הקדושה
(חיוב), אלא באופן שהעיקר הוא חכמתו ורצונו של
הקב"ה, ולכן, גם כאשר העבודה בפועל צריכה
להיות בב' קוין, בקו של חיוב ובקו של שלילה,
נרגש בהשלילה (לא-תעשה) החיוב - שגם ה"לא
תעשה" הוא ציווי (רצונו) של הקב"ה, ובמילא,
נעשה ע"י צוותא וחיבור עם הקב"ה, ויתירה מזה,
שע"י השלילה (לא-תעשה) נמשכת ומתגלה דרגא
נעלית יותר באלקות שאי-אפשר להשיגה אלא בדרך
של (השגת ה)שלילה.

ועפ"י יש לבאר תוכן הפלוגתא באופן המענה
של בני"ע על עשה"ד, "שהיו אומרים על הן הן ועל
לאו הן", או "על הן הן ועל לאו לאו"⁵³ (וכיון
ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁵⁴, שניהם אמת) -
ש"על לאו הן" מדגיש הענין החיובי שישנו (גם)
במצוות לא-תעשה ש(גם) על ידם נמשך גילוי
אלקות, ו"על לאו לאו" מדגיש המעלה דמצוות
לא-תעשה בהמשכת דרגא נעלית יותר באלקות ע"י
השגת השלילה⁵⁵.

ח. ובעומק יותר:

אף שבמצוות לא-תעשה מודגשים גדרי האדם
והעולם, כיון ש(הצורך ב)ענין השלילה (הן שלילת
המנגד, "סור מרע", והן גילוי אלקות באופן של
השגת השלילה) היא מצד ההגבלה דהאדם והעולם
(כנ"ל ס"ו), הרי לאידך, מודגש בהם (גם ובעיקר)
גילוי אלקות שלמעלה מגדרי האדם והעולם (הענדר

(56) ולהעיר מהמבואר בחדא"ג מהרש"א למכות שם,
ש"העשין . . . אילו לא נברא ודאי לא היו מתקיימין", משא"כ
"הלאוין היו ודאי מתקיימין לולא נברא".
(57) ראה לעיל הערה 41.

(58) ראה תניא ק"א קס, א: "שס"ה ל"ת . . . הן למעלה בחי'
הדם המחי' האברים". וראה לקו"ת שה"ש יא, ג. ובארוכה -
שערי אורה (שער הפורים) צד, ב ואילך (וראה לקמן הערה 62).

(59) ראה לקו"ת במדבר יג, א ואילך.

(60) פ' ראה יב, כג.

(53) מכילתא פרשתנו כ, א.

(54) עירובין יג, ב. וש"נ.

(55) ראה סה"מ עטר"ת ע' קכו: "לאו קודם להן, דהן מגיע
במה שהוא רצונו, אבל כשלא יש גילוי הרצון הרי א"א להמשיך
ע"י הן, כ"א הלאו מגיע גם למעלה מבחי' הרצון כו".

ע"ד ובדוגמת קידושי אשה (כנס"י) לבעלה²¹
 (הקב"ה)⁶⁸, ומודגש ביותר בענין המצוות, כפירוש²²
 רבינו הזקן⁶⁹ בנוסח ברכת המצוות "אשר קדשנו²³
 במצוותיו" - "כאדם המקדש אשה להיות מיוחדת²⁴
 עמו ביחוד גמור כו".²⁵

וע"פ הידוע⁷⁰ שבקידושין ישנם ב' ענינים: (א)
 "האשה נקנית (לבעלה)"⁷¹, "להיות לך"⁷², (ב)
 "האיש מקדש"⁷³, "לישנא דרבנן". דאסר לה²⁸
 אכולי עלמא כהקדש"⁶⁶, "מקודשת (מובדלת²⁹
 ואסורה) לעולם"⁷², ודוגמתו בהקידושין דכנס"י³⁰
 להקב"ה, שכנס"י נקנית להקב"ה להיות מיוחדת³¹
 עמו ביחוד גמור, ונעשית אסורה (מקודשת) לכל³²
 העולם, שזהו"ע הפרישות וההבדלה מענינים³³
 בלתי-רצויים⁷⁴ - יש לומר, שבפרטיות יותר ה"ז³⁴
 החלוקה דב' סוגי המצוות, עשה ולא-תעשה: ע"י³⁵
 מצוות-עשה נעשה היחוד עם הקב"ה⁷⁵ - "האשה³⁶
 נקנית (לבעלה)", וע"י מצוות לא-תעשה נעשית³⁷
 הפרישות וההבדלה מענינים בלתי-רצויים - "אסר³⁸
 לה אכולי עלמא כהקדש".³⁹

ויש לומר, שבדיוק הלשון ד"אסר לה אכולי⁴⁰
 עלמא כהקדש" מרומז (האמור לעיל) שגם במצוות⁴¹
 לא-תעשה נמשכת קדושה בעולם, וקדושה⁴²
 שלמעלה מגדרי העולם⁷⁶:⁴³

(68) ראה במדבר פ"ב, ח: "ביום חתונתו זה סיני חיתונין היו,
 שנאמר (פרשתנו יט, יו"ד) וקדשתם, "לשון קידושין ממש" (פי'
 המ"כ).

(69) תניא פמ"ו.

(70) ראה צפצפ"ג ה'ל' אישות פ"ג הט"ו. ובכ"מ.

(71) ריש מס' קידושין.

(72) תוס' שבהערה 66.

(73) קידושין רפ"ב.

(74) כדרשת חז"ל על הפסוק "קדושים תהיו" - "היו פרושים
 מן העריות ומן העבירה" (תו"כ ופרש"י ר"פ קדושים).

(75) ראה תניא שם: "בחי' חיבוק הוא קיום מצוות מעשיות
 ברמ"ח אברים. . . וז"ש אשר קדשנו במצוותיו כאדם המקדש
 אשה להיות מיוחדת עמו ביחוד גמור כו" (וראה הערה הבאה).

(76) ועפ"ז יש לבאר הטעם שלאחרי הביאור בתניא (שם)
 "זו"ש אשר קדשנו במצוותיו כאדם המקדש אשה להיות מיוחדת
 עמו כו" (ע"י רמ"ח מ"ע), חוזר וכו'פ"ל "זו"ש אשר קדשנו
 במצוותיו (ומוסרין) שהעלנו למעלת קודש העליון ב"ה שהיא
 קדושתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו, וקדושה היא לשון הבדלה
 מה שהקב"ה הוא מובדל מהעולמות והיא בחי' סובב כל עלמין
 מה שאינו יכול להתלבש בהן. . . וז"ש והייתם לי קדושים כי
 קדוש אני ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" - דיש לומר,
 שכוונתו לרמז להקדושה שנעשית ע"י ההבדלה שבמצוות לא
 תעשה, שע"י ממשיכים מבחי' סוכ"ע שאינו יכול להתלבש
 בהשגת החיוב, כ"י אם בהשגת השלילה.

1 אין נוהגין אלא בזמנן, אבל שלא בזמנן לאו מצוה
 2 היא כלל", משא"כ תורה, "שהוא מצוה בכל זמן
 3 לעסוק בדברי תורה ואפילו בהלכות שבת וסוכה
 4 כו", ו"כל העוסק בתורת כו' כאילו הקריב כו"⁶¹.

5 ויש לומר, שמעין ודוגמת זה הוא גם בהחילוק
 6 שבין רמ"ח מ"ע שכנגד רמ"ח אברים, לשס"ה
 7 מל"ת שכנגד שס"ה גידי הדם⁶² - שמצד המעלה
 8 דמצוות לא-תעשה לגבי מצוות-עשה (העדר
 9 ההגבלה) הם באופן דהעדר ההתחלקות ביחס
 10 להתחלקות שבמצוות-עשה, כמודגש בחיובן
 11 לאנשים ונשים - שבמצוות-עשה יש חילוק בין
 12 אנשים לנשים, שנשים פטורות ממצוות-עשה
 13 שהזמן גרמא, משא"כ במצוות לא-תעשה שוות
 14 נשים לאנשים⁶³. ובלשון הזהר⁶⁴: "זכור (עשה)
 15 לדכורא, שמור (לא-תעשה) לנוקבא"⁶⁵.

ט. ויש לומר, שענין זה (שגם במל"ת נמשכת
 17 קדושה בעולם, ובאופן שלמעלה מגדרי העולם)
 18 מרומז בלשון חז"ל בענין קידושי אשה - "דאסר⁶⁶
 19 לה אכולי עלמא כהקדש":

20 ובהקדמה - שכללות הענין דמתן-תורה⁶⁷ הוא

(61) מנחות בסופה.

(62) גידי הדם דייקא, ולא הדם עצמו כמו תורה (ראה לקו"ת
 ושערי אורה שבהערה 58. - וצ"ע הלשון בתניא (שם) "שס"ה
 ל"ת. . . בחי' הדם המחי' האברים".

(63) מלבד הלאוין שאינם נוהגים בנשים - בל תקיף, בל
 תשחית ובל תטמא למתים, וכן הלאוין שאינם שייכים בהן מצד
 המציאות (כמו הלאו ד"וכל ערל לא יאכל בו"), או מפני שהם
 תלויים בדינים ובמצוות אחרים שאינם נוהגים בנשים (כמו
 הלאוין בנוגע לעדות שאינם שייכים בנשים שפסולות לעדות) -
 ראה אנציק' תלמודית ערך אשה בתחלתו (ע' רמב ואלף). וש"נ.
 (64) ח"א מח, ב. וראה סידור (עם דא"ח) קפח, א. ובכ"מ.

(65) ועפ"ז יש להוסיף ביאור בקדימת הנשים לאנשים במתן-
 תורה (כמ"ש בפרשתנו* "כה תאמר לבית יעקב", "אלו הנשים",
 ואח"כ "ותגיד לבני ישראל", האנשים (יט, ג ובמכילתא ופרש"י
 עה"פ)) - כיון שהנקודה שלמעלה מהתחלקות שבתורה ("דם"
 שלמעלה מההתחלקות ד"אברים") מודגשת יותר במצוות לא
 תעשה (גידי הדם שלמעלה מהתחלקות דרמ"ח מ"ע שכנגד רמ"ח
 אברים), שחיובם גם לנשים.

(66) קידושין ב, רע"ב. ובתוס' שם: "והרי את מקודשת לי,
 כלומר להיות לי, מקודשת לעולם בשבילי, כמו הרי הן מקודשין
 לשמים, להיות לשמים".

(67) להעיר ממאד"ל בפירוש הכתוב "תורה גו' מורשה קהלת
 יעקב" - "א"ת מורשה אלא מאורסה", שע"ז "אסר לה אכ"ע
 כהקדש", שכן, "עכ"ם שעוסק בתורה חייב מיתה" (ברכות נו,
 א. סנהדרין נט, רע"א. וש"נ).

(* להעיר, שמיים הש"ק פרשת יתרו מתברך יום ההתעלות והילולא
 של הרבנית הצדקנית מרת חי' מושקא נ"ע ז"ע, ובו היא העלי' לתורה
 (מפסיר) השייכת לה"א-רצי"ט" (ספר המנהגים חב"ד ע' 79). וראה גם
 לקמן הערות 107. 144. 146.

25 שני כבשים", שקיום הלאו ד"מחללי מות יומת" 26
 26 ("שמור") הוא לא (רק) ע"י העדר העשי (שלילה),
 27 אלא (גם) ע"י העשה (התוכן ד"זכור" 85) פנולה
 28 חיובית דהקרבנות שני כבשים, שנעשית חלק
 29 מקדושת השבת⁸⁶, היפך ד"מחללי" (כנ"ל ס"ג).

השלילה) יוכל להאיר בגילוי (בהשגת החיוב) כמו במ"ע" (וראה לקמן הערה 91).

85) ראה אוה"ת פרשתנו (שם) ע' ב'תשח: "זכור עם י"ה רמ"ח מ"ע", דאף שמ"ע הם בור"ה ומל"ת ב"ה, "שמי עם י"ה שס"ה וזכרי עם ו"ה רמ"ח", מ"מ, "בשבת שהוא עליית העולמות . . גם המצוות מתעלות ביתר שאת, ולכן אז גם רמ"ח מ"ע מתעלות בבחי' י"ה, וזה ענין זכור עם י"ה רמ"ח מ"ע, שע"י זכור דשבת מתעלות המ"ע ג"כ שיהיו ע"ד בחי' י"ה".

86) ויש להוסיף בזה - ע"פ לשון השמו"ר (שבהערה *14) "זכור את יום השבת לקדשו ואומר וביום השבת שני כבשים . . בבת אחת", שבמקום הפסוק "מחללי מות יומת", שלילה, מביא הפסוק "זכור" את יום השבת לקדשו, חיוב: ובהקדים הביאור במ"ש "זכור את יום השבת לקדשו", "דשמעם שישראל מקדשים את השבת, והלא מקדשא וקיימא" - ש"מקדשא וקיימא זהו במדרי' דהשתלשלות, ולקדשו היינו שממשיכים ע"י עבודה מבחי' עצמות א"ס ב"ה". ולכן נאמר בדיבור אחד "זכור את יום השבת לקדשו וביום השבת שני כבשים" ("שהוא ענין אחד, דמהטעם דאסור עשיית מלאכה בשבת מאותו הטעם מותר עבודת הקרבנות בשבת") - כיון שהטעם דאסור מלאכה בשבת, הוא, מפני שבשבת היא השביתה מהדרגא דהשתלשלות (שאו נמשך מדרגא שלמעלה מהשתלשלות), ולכן צ"ל שבייתה ממלאכה שפעולתה בהמשכת הדרגא דהשתלשלות, ומטעם זה מותרת עבודת הקרבנות בשבת, כיון שע"י עבודת הקרבנות ממשיכים מדרגא שלמעלה מהשתלשלות, שזוהי הדרגא ד"זכור את יום השבת לקדשו" ** (ד"ה וביום השבת עת"ר (סה"מ עת"ר ע' קצו ואילך)).

ועפ"ז יש לברר דיוק הלשון בשמו"ר, "זכור את יום השבת לקדשו ואומר וביום השבת שני כבשים . . בבת אחת" - שע"י "וביום השבת שני כבשים" ממשיכים לא רק הדרגא ד"מקדשא וקיימא" שמצ"ע (ללא עבודת האדם), שהמשכחה ע"י העדר המלאכה ("מחללי מות יומת"), אלא גם הדרגא ד"זכור את יום השבת לקדשו" שלמעלה מהדרגא ד"מקדשא וקיימא". ואולי י"ל, שב' דרגות אלו - "מחללי מות יומת" (העדר המלאכה, "מקדשא וקיימא") ו"זכור את יום השבת לקדשו" - הם ב' דרגות במלאכה האחת (מלאכת הארבעים) שמותרת בשבת***: (א) דרגא התחתונה שבה ששייכת לל"ט אבות

(*) וגם) לא "שמור", היינו, מצות לא תעשה (כנ"ל ס"א).
 (**) וע"ד המבואר בפירוש המשנה (שבת נג, סע"א) "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ואינו אומר ל"ט מלאכות - שיש מלאכה שמותרת בשבת, כמאור"ל (ב"ד ספ"א) "ממלאכת עולמו שבת, אבל לא שבת ממלאכת הצדיקים", ועבודת הקרבנות הו"ע מלאכת צדיקים (ד"ה וביום השבת הני"ל (סה"מ עת"ר ע' רב). ובכ"מ).
 (***) ראה שו"ת שלפנ"ז - וע"ד ב' הדרגות שבשער הנו"ן (ראה סה"מ שם ע' קצו), כמאור"ל (ר"ה כא, ב) "חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר אחד" - דרגא התחתונה שבערך למ"ט השערים ("חמישים . . חסר אחד") שנמשכת (לאחרי שלימות העבודה דמ"ט ימי טפ"ז) בדרך ממילא (שלא ע"י עבודה). ודרגא העליונה שלמעלה לגמרי ממ"ט השערים - שער הנו"ן כשלעצמו, שהמשכחה (ע"י העבודה דקבלת התורה) ב"זמן מתן תורתנו" (וראה לקמן סי"א, ובהערות 101-5).

1 ע"י שלילת האיסור ("דאסור") נעשה גם ענין
 2 של קדושה ("כהקדש"), היינו, שמתקשר ומתחבר
 3 ("אסור" מלשון קשירה⁷⁷) עם הקדושה.

4 ויתירה מזה, שנמשכת קדושה שלמעלה מגדרי
 5 העולם - "כהקדש" דייקא, שקדושתו קדושת שמים
 6 (לא רק ע"י פעולת האדם שהקדישו לשמים, אלא
 7 גם) בקדושה עצמית⁷⁸, כמו קדושת שבת
 8 ש"מקדשא⁷⁹ וקיימא⁸⁰, וקדושת בכור
 9 (שמתחדשת בלידת כל בכור) שקדוש מרחם⁸¹ -
 10 קדושה שלמעלה מגדרי העולם.

11 י. והנה, אף שנתבאר לעיל (ס"ח) שהמשכת
 12 וגילוי אלקות שע"י מצוות לא-תעשה היא למעלה
 13 מגדרי האדם והעולם⁸², מ"מ, כיון שהמשכה זו
 14 אינה יכולה להיות ע"י פעולה חיובית (קום ועשה),
 15 כ"י-אם ע"י שלילת העשי' (שב ואל תעשה), ה"ז
 16 סו"ס הגבלה, הגבלה מצד גדרי האדם והעולם⁸³.

17 ולכן, עיקר ושליומות הענין ד"אחת דיבר
 18 אלקים" בעבודת האדם [שגם בעבודה בפועל
 19 שהיא באופן של התחלקות ד"שתים זו שמעתי",
 20 עשה ולא-תעשה, מודגש ענינם העיקרי של
 21 המצוות כפי שהם מצד הקב"ה, "אחת דיבר
 22 אלקים"] מתבטא בהחיבור דעשה ולא-תעשה בענין
 23 אחד ("זכור ושמור בדיבור אחד") כפי שבאים יחד
 24 בעשיית האדם⁸⁴ - "מחללי מות יומת וביום השבת

77) ע"ד הפירוש ד"איסור" - שאסור וקשור בידי החיצונים (תניא פ"ז. ובכ"מ).

78) כלומר, שהקדושה אינה באופן של חידוש שנוסף על מציאותו, אלא זוהי מציאותו העצמית - כיון שנוגש שהעיקר הוא הקדושה (תומ"צ), ומציאות העולם אינה אלא בשביל המשכת וגילוי הקדושה (כנ"ל ס"ז).

79) ביצה יז, א.

80) דלא כקדושת יו"ט, "מקראי קודש", שמצ"ע אינו קודש, אלא שקורין וממשיכים בו קדושה - ע"י עבודת האדם, "אשר תקראו אותם", "תקראו אתם", שתלוי בב"ד, כנוסח הברכה "מקדש ישראל והזמנים", "ישראל אינהו דקדשינהו לזמני" (ברכות מט, א. וראה תו"א פרשתנו סט, סע"ג ואילך. ובכ"מ).

81) בא יג, ב. וראה רמב"ם הל' בכורות פ"א ה"ד: "מצוה להקדיש בכור בהמה טהורה . . ואם לא הקדישו הרי זה מתקדש מאלי וקדושתו מרחם היא".

82) מפני שהמשכה היא גם במקום שיש בו ענינים בלתי-רצויים, וגם (לאחרי דחייתם וביטולם) במקום שאינו יכול לקבל דרגות נעלות באלקות כ"י-אם ע"י השגת השלילה.

83) שבמקום שיש ענינים בלתי-רצויים אי אפשר להמשיך אור הקדושה ע"י פעולה חיובית, וגם לאחר ביטול המנגד יש בו ההגבלה שאינו יכול להשיג דרגות נעלות באלקות בהשגת החיוב.

84) ראה אוה"ת פרשתנו (כרך ז) ס"ע ב'תרצו ואילך: "זכור ושמור בדיבור אחד נאמר . . יחוד מ"ע ומל"ת . . מאיר בחי' הגבוה משניהם, ששם בחי' האור של הל"ת (שבא בהשגת

15 ונוסף לזה, ישנו הקיום דלא־תעשה ע"י פעולה
16 חיובית באופן ששייך בכל המצוות, בכל זמן ובכל
17 מקום, ובכא"א מישראל - ע"י לימוד התורה⁸⁹:
18 אמרו חז"ל⁹⁰ "כל העוסק בתורת כו' מעלה
19 עליו הכתוב כאילו כו'", היינו, שלימוד התורה
20 חשיב כקיום המצוה. ויש לומר, שכן הוא גם
21 בהלימוד דמצוות לא־תעשה⁹¹ - שע"י לימוד
22 התורה בפרטי מצוות לא־תעשה ודיניהם, מקיים
23 מצוות לא־תעשה ע"י פעולה חיובית⁹² (הפעולה
24 דלימוד ויגיעה בתורה⁹²).

25 ועפ"ז יש לומר, שעיקר ושלמות הענין ד"אחת
26 דיבר אלקים" בעבודת האדם הוא בלימוד התורה:
27 ההתחלקות לב' קוין ("שתים זו שמעתי")
28 דעשה ולא־תעשה, חיוב (עשי') ושלילה (העדר
29 העשי') אינו אלא בקיום המצוות כפשוטן, משא"כ
30 בקיומן ע"י לימוד התורה [נוסף לכך שע"י נעשה
31 ה"קיום" דכל רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת, גם המצוות
32 שתלויות בזמן ובמקום כו', בכל זמן ובכל מקום
33 וע"י כא"א מישראל⁹³] - אין חילוק בין ה"קיום"
34 דמצוות עשה לה"קיום" דמצוות לא־תעשה,
35 שבשניהם צ"ל ויש פעולה חיובית דלימוד ויגיעה
36 בתורה בשוה ממש - "אחת"⁹⁴.

קודמת למצוות יבום (ראה יבמות לט, ב), ובמילא, המציאות
דיבום רחוקה עוד יותר.
שהיא בדוגמת הדם ממש, ולא רק גידי הדם (כנ"ל הערה
62).

90 ראה לקמן הערה 93.
91 ראה אוה"ת שם: "תושבע"פ בינה יתירה ניתנה באשה,
ששם האור הנמשך ע"י מל"ת מבחי' י"ה יוכל לשכון בכלים כמו
במ"ע, ואפ"ל זהו ענין שמור שהיא תושבע"פ" (ולהעיר גם
מהענין ד"שמור (מל"ת) לנוקבא", כנ"ל ס"ח).
92 ולהעיר דלימוד התורה צ"ל בדיבור בפה - "למוציאיהם
בפה" (עירובין נד, רע"א) - ו"עקמת שפתי הוי מעשה"
(סנהדרין סה, א), ויתירה מזה, שצ"ל באופן ד"ערוכה ברמ"ח
אברים" (עירובין שם), "כל עצמותי תאמרנה (תהלים לה, יו"ד)
- תניא רפ"ז.

93 ראה קרית ספר (להמבי"ט) בהקדמה פ"ז בפירוש מארז"ל
(מכות בסופה - הובא בהקדמת הרמב"ם לסהמ"צ) שרמ"ח מ"ע
הם כמנין אבריו של אדם ושס"ה מל"ת הם כמנין ימי שנת החמה,
שכל אבר אומר לו עשה בי מצוה, וכל יום אומר לו אל תעשה
בי עברה, דלכאורה, הרי, יש כו"כ מצוות שאינם שייכים בכל
אדם ובכל זמן (כפי שמונה שם בפרטיות), ומתוך (בדרך הב'),
שקיום מצוות אלו הוא ע"י הקבלה והעסק בתורה, ומסיים, "ואם
כן נתקיים... מה שאמרנו נצטוו ישראל תרי"ג מצוות... אפילו
בזמן הזה בקריאתנו ועסקנו בה (בתורה) יומם ולילה", עיי"ש
בארוכה.

94 ראה אוה"ת שם ע' ב'תרצג ואילך, ש"זכור ושמור בדיבור

1 ועד"ז לאידך - קיום העשה (הקרבנות שני
2 כבשים) ע"י הלאו (פעולה שבמקום אחר היא
3 "מחללי"⁸⁷, שע"י (שהעשה נהפך ללאו) נוסף
4 בה"עשה" שנוגשת בו הנקודה שלמעלה מגדרי
5 האדם והעולם, כפי שהוא מצד ציווי הקב"ה
6 בתורה - "אחת דיבר אלקים".

7 זאת ועוד:

8 החיבור דעשה ולא־תעשה (הקיום דלא־תעשה ע"י
9 פעולה חיובית) בהענין ד"מחללי" מות יומת וביום
10 השבת שני כבשים", אינו אלא בענין פרטי ובתנאים
11 מיוחדים - הקרבנות הכבשים (ולא שאר קרבנות שאין
12 זמנם קבוע) ביום השבת ע"י הכהנים בביהמ"ק
13 (מצוה מיוחדת, בזמן מיוחד, במקום מיוחד, וע"י
14 אנשים מיוחדים)⁸⁸.

מלאכות - "אבות מלאכות ארבעים (חסר אחת)", שהמשתנה ע"י
השבתה מהם - "חסר אחת", שזהו"ע ד"מחללי" מות יומת", (ב)
דרגא העליונה שלמעלה לגמרי מל"ט המלאכות - מלאכה
ה"אחת" (הארבעים) כשלעצמה, שהמשתנה (לא ע"י השבתה
מל"ט המלאכות, אלא) ע"י "מלאכת הצדיקים" (מלאכה ועשי')
- "זכור את יום השבת לקדשו".

87 ועד"ז ב"ערות אשת אחיך, יבמה יבוא עלי" - קיום
העשה במקום לאו (שהעשה נהפך ללאו).

ועפ"ז יש לבאר מ"ש בגמרא (יבמות יג, ב) שהטעם שלדעת
ב"ש אין ערוה פוטרת צרתה הוא "כיון דלא אתי איסור אשת אח
וחייל איסור אחות אשה היא לה צרת ערוה שלא במקום מצוה
ושריא", דלכאורה אינו מובן: בהמצוה לייבם אשת אחיו נוגע
לכאורה רק המציאות דאשת אח (גם כשאין בזה האיסור דאשת
אח), ומהו פירוש "כיון דלא אתי איסור אשת אח כו' הויא לה
כו' שלא במקום מצוה"? ועפ"מ מ"ש בפנים יש לבאר (בפנימיות
הענינים), שמצוות אלו שאופן קיומן הוא ע"י פעולת הלאו,
ענינם הוא הפיכת הלאו, ולכן כשלא אתי איסור אשת אח, הויא
לה שלא במקום מצוה.

ויש להוסיף, דע"פ המבואר במק"א (סה"ש תשמ"ח ע' 662
ואילך) שלדעת ב"ש "נוח לו לאדם שלא נברא כו'", הכוונה
בבריות האדם (והעולם) שיתבטלו ממציותם וכל ענינם יהי' רק
לשמש את קונו, ולדעת ב"ה "נוח לו לאדם שנברא כו'" הכוונה
בבריות האדם (והעולם) היא שישארו במציאותם אלא
שמציאותם תהי' ע"פ תורה - י"ל, שהפלוגת דב"ש וב"ה בענין
צרת ערוה, היא לשיטתייהו, כי: זה שהעשה והלאו הם ענין אחד,
הוא (בעיקר) מצד דרגת המצוות כפי שהם למעלה מהאדם
והעולם, משא"כ מצד גדרי האדם והעולם הם (כמו) שני ענינים.
ולכן, לדעת ב"ה - המצוה לייבם אשת אחיו היא ענין בפ"ע, גם
כשאין האיסור דאשת אח, משא"כ לדעת ב"ש.

88 ועד"ז בנוגע לשאר הענינים שכיו"ב: "לא תלבש שעטני
גדילים תעשה לך" - שאינו אלא כבדג של ד' כנפות שחייב
בציצית, וביום ולא כלילה (רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ז. שו"ע
אדה"ז או"ח ס"ט ס"ב), "וכן ערות אשת אחיך יבמה יבוא עלי" -
שאינו אלא "כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם וכן אין לו",
וגם אז - יש אפשרות של חליצה, ולא עוד אלא שלדעת אבא
שאל (שאסור לחלוץ שלא לשם מצוה) אמרו שמצוות חליצה

דאטהפכא חשוכא לנהורא ("יתר פרשה אחת
בתורה"¹⁰⁵), שעי"ז נעשה יתרון ("יתרו" מלשון
יתרון) גדול יותר בקדושה¹⁰⁶, "יתרון"¹⁰⁷ האור מן
החושך¹⁰⁸, שנמשך ומתגלה בחי' האלקות שאינה
יכולה לבוא בבחינת התלכשות בכלים - ע"ד מעלת

1 ולא עוד אלא שהלימוד הוא באופן ד"אחת
2 דיבר אלוקים - כיון ש"הדיבור שהאדם מדבר בד"ת
3 הוא ממש דיבורו ית', היינו, שה' מדבר בו ממש ע"י
4 פיו של האדם" (כנ"ל ס"ג).

5 יא. ויש להוסיף, שהענין ד"אחת דיבר אלוקים"
6 בעבודת האדם מודגש גם בפרשת השבוע דמתן תורה,
7 פרשת יתרו - שבהתחלת הפרשה מודגש הענין החיובי
8 שבמל"ת (שגם מל"ת הם ענין חיובי כמו מ"ע, "אחת
9 דיבר אלוקים"), ובסיום הפרשה מודגשת השלימות
10 ד"אחת דיבר אלוקים" (מ"ע ומל"ת בשוה) בלימוד
11 התורה:

12 התחלת הפרשה היא בהודאת יתרו (ועל שמו
13 נקראת הפרשה כולה), שהי' תחילה "כהן מדין",
14 "כהן לע"ז"⁹⁵ (היפך הקדושה בתכלית⁹⁶), ועד
15 ש"לא הניח ע"ז שלא עבדה"⁹⁷, ואח"כ נתגייר⁹⁸
16 ("עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים"⁹⁹) - שעי"ז
17 פעל ש"אסתלק קוב"ה ביקרי' עילא ותתא ולבתר
18 יהב אורייתא בשלימו"¹⁰⁰, היינו, שהודאת יתרו
19 היא הכנה (שהיא מעין ודוגמא) למתן-תורה¹⁰¹.

20 ומהביאורים בזה¹⁰² - שהענין דמ"ת הוא לפעול
21 בעולם המשכת וגילוי אלקות (לא רק שבערך לעולם,
22 אלא גם) שלמעלה מהעולם, ובלשון הקבלה והחסידות
23 - גילוי שער הנו"ן שבאיין-ערוך למ"ט שערי בינה
24 שבעולם¹⁰³, שזהו"ע "אנכי מי שאנכי"¹⁰⁴, וענין זה
25 מודגש ביותר בבירור החושך (כהן מדין) באופן

אחד" הוא ע"ד "סור מרע ועשה טוב בקש שלום", "שמור הוא
להיות סו"מ דהיינו קיום סס"ה מל"ת, וזכור רמ"ח מ"ע . .
ובדיבור אחד נאמר . . בחי' בקש שלום . . ע"י בחי' הגבוה
משניהם", ו"בקש שלום" הו"ע לימוד התורה (לקו"ת בלק עד,
א).

(95) מכילתא ריש פרשתנו.
(96) להעיר מחומר הענין דקליפת מדין - שעז"נ (מטות לא,
ב) "נקמת ה' במדין". וראה בארוכה קונטרס החלצו תרנ"ט. ועוד.
(97) מכילתא ופרש"י פרשתנו יח, יא.
(98) ועד לסיום הענין - "וילך לו אל ארצו", "לגיייר בני
משפחתו" (מכילתא ופרש"י שם, כז).
(99) יתרו שם, יא.
(100) זהר פרשתנו סז, ב. סח, א.
(101) להעיר מחילוקי הדעות אם ביאת יתרו היתה לפני מ"ת
או לאחר מ"ת (וזכרים קטז, א).
(102) ראה גם אוה"ת ריש פרשתנו. סה"מ עטר"ת ע' רצא
ואילך. תש"ט ס"ע 56 (הב') ואילך. לקו"ש חי"א ע' 74 ואילך.
(103) ולא רק "בחי' התחתונה שבו הוא הכולל כל המ"ט
שערים", אלא גם "בחי' העליונה" . . (ש)למעלה לגמרי מגדר
שערי בינה" (לקו"ת במדבר יב, ב).
(104) לקו"ת שם.

(105) מכילתא ופרש"י ריש פרשתנו.

(106) ראה לקו"ת פקודי ז, רע"א: "מ"ש בזהר כד אתכפיא
סט"א אשתלים יקרא דקוב"ה*", כי ענין אתכפיא סט"א זהו ענין
קיום מל"ת . . אשר הם הכל הרהקת הרע, לכן עי"ז אשתלים
יקרא דקוב"ה היינו בחי' ז"א שעולה ברום המעלות, והוא בבחי'
יחוד או"א גם שנמשך בו כתר מא"א ממש, כמבואר גבי חג
השבועות - שמוה מוכן, שע"י מל"ת נמשך אור שלמעלה
מהעולם, שזהו"ע המשכת ה"כתר מא"א ממש . . (ב)חג
השבועות", שער הנו"ן** (וראה הערה הבאה).

(107) להעיר גם ממ"ש (קהלת ה, ח) "יתרון ארץ בכל היא",
"בחי' ארץ היינו מלכות, ויתרון שיש לארץ הוא ע"י בכל, בחי'
יסוד, שממשיך בה בחי' נ' שערי בינה . . הנק' כל" (בגימטריא
חמישים) - שענין זה נעשה ע"י בירור והפיכת החושך, כמו
שאומרים "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל"
במקום "ובורא רע" (ישעי' מה, ז), ש"מבחי' בורא רע נעשה
ובורא הכל", היינו, גילוי שער הנו"ן ("כל") ע"י בירור והפיכת
החושך (ראה אוה"ת חיי שרה תשפד, א"ב).

ויש להוסיף, שענין זה שייך גם בעבודת הצדיקים
(וצדקניות**) - כמ"ש (חיי שרה כד, א) "ואברהם זקן בא
בימים וה' ברח את אברהם בכל", שהטעימו "מעין עוה"ב" (כ"ב
יז, רע"א), גילוי שער הנו"ן, שבכזה זו ("בכל") היא ש"לא שלט
יצה"ד" (כ"ב שם), היינו, ש"בא בימים הם מ"ע, וע"י אתהפכא
של היצה"ד בקיום מל"ת זכה לבחי' בכל שלמעלה גם ממ"ע"
(אוה"ת שם).

ועי"פ האמור לעיל (סוף ס"ח) בענין "שמור לנוקבא",
שמצוות לא-תעשה הן גם בנשים - י"ל, שהברכה "בכל" (גילוי
שער הנו"ן ע"י שלימות העבודה דאטהפכא של היצה"ר בקיום
מל"ת) היא בהדגשה יתירה אצל נשים צדקניות, ובפרט ביום
ההסתלקות***, גמר ושלמות עבודתן.

(108) קהלת ב, יג. וראה לקו"ת לוי"צ הערות לזהר ריש
פרשתנו (ס"ע עד ואילך).

(*) ובהתחלת הענין (ג. א) מציין (בהערה) "וע' ג"כ (זהר) ר"פ יתרו".
(**) וראה סה"מ פר"ת ע' רח ואילך: "במצות יש ב' ענינים, יש מצות
שהן חובה, והיינו המצוות שהן בבחי' המשכת אור בכלים, שע"י
האתנדל"ת בעשיית המצות ממשיכים בחי' האור . . ויש המשכות
עליונות שא"א להמשיך בבחי' אתנדל"ת כ"א שנמשך בדרך ממילא
ע"י שלימות העבודה דבאתנדל"ת אתנדל"ת, וכמו תספרו חמישים
יום . . שלאחר שסופרים מ"ט יום נמשך ממילא שער הנו"ן . . וכמ"כ
הוא כללות ההפרש בין מ"ע ומל"ת, דמ"ע הן בקום ועשה וע"י העשי'
דוקא נמשך האור, ומל"ת הוא שדוקא ע"י העדר העשי' נמשך האור
והגילוי שזהו המשכה שבדרך ממילא כו".

(***) ואדרבה - "יתרון ארץ (מלכות, אשה) בכל היא" (וראה לקמן
בפנים ההערה).
(****) להעיר, שהסתלקות" מורה על המשכה נעלית ביותר שבבחי'
ורמות, בחי' סוכ"ע וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך
ההילולא (שניתן על ידו בקשר ל"אצ"ט כבוד אמו וקנתה הרבנית
הצדקנית") בפירושו "כד אתכפיא סט"א אסתלק יקרא דקוב"ה . .
שנמשך אור הסוכ"ע" - ע"ד המשכה שנעשית ע"י מצוות לא-תעשה
(כמבואר בלקו"ת שבהערה הקודמת).

25 שהדיבור שהאדם מדבר בד"ת הוא ממש דיבורו
26 ית', היינו, שה' מדבר בו ממש ע"י פיו של
27 האדם²⁵, ובנוגע לדיבורו של הקב"ה ("אזכיר את
28 שמי") אין הגבלה כלל, שנמשך "בכל המקום", גם
29 במקום שמצד עצמו אינו ראוי לכך¹¹⁷.

30 ולא עוד אלא שהמשכתו "בכל המקום", בב' סוגי
31 המקום, היא בשוה - "אחת דיבר אלקים"¹¹⁸, כמרומו
32 בהוספה ד"אבוא אליך וברכתך", ש"אבוא" (ג')
33 האותיות העיקריות א' ב' א'¹¹⁹ רומז שגם לאחר
34 המשכת ה"אחת (א') דיבר אלקים" ב"שתיים (ב') זו
35 שמעתי", היינו, בדרגא כזו שיש בה התחלקות דב'
36 קוין, מצד החילוק דמקום הראוי ומקום שאינו ראוי
37 - ה"ז באופן ד"אחת דיבר אלקים" ("אבא", א'
38 שלאחרי ה')¹²⁰.

39 יב. ויש להוסיף ולקשר גם עם הפרשה
40 שמתחילין לקרוא במנחה, "ואלה המשפטים אשר
41 תשים לפניהם":

42 (א) "ואלה . . . מוסיף על הראשונים, מה
43 הראשונים מסיני אף אלו מסיני"¹²¹ - שגם במקום
44 ודרגא שיש התחלקות ("שתיים זו שמעתי") בין
45 "משפטים" (ועד"ז "עדות") שמובנים בשכל האדם
46 למצוות שלמעלה מהשכל ("חוקים"), ניכר ש"אף
47 אלו מסיני", ששניהם ציווי הקב"ה - "אחת דיבר
48 אלקים".

1 ההמשכה והגילוי דמצוות לאתעשה שמצד גודל מעלת
2 האור אינו יכול להתלבש בכלים¹⁰⁹.

3 וסיום הפרשה - "בכל המקום אשר אזכיר את
4 שמי אבוא אליך וברכתך"¹¹⁰:

5 אמרו חז"ל¹¹¹ "מנין שאפילו אחד שיושב
6 ועוסק בתורה ששכינה עמו, שנאמר בכל המקום
7 אשר אזכיר את שמי ("אשר יזכר שמי על¹¹²
8 מצוותי ודבריי"¹¹³) אבוא אליך וברכתך".

9 ובביאור הדיוק בלשון הכתוב - (א) "בכל
10 המקום", ולא במקום סתם, (ב) "אזכיר את שמי", ולא
11 תזכיר¹¹⁴, (ג) "אבוא אליך וברכתך", ולא "ברכתך"
12 סתם - יש לומר:

13 "בכל (המקום)" הוא לשון ריבוי - בכלל ב' סוגי
14 מקום, מקום (דרגא) הראוי לכך (שהעבודה בו היא
15 באופן של חיוב, "עשה טוב"), ומקום (דרגא)
16 שמצד עצמו אינו ראוי לכך (שהעבודה בו היא
17 באופן של שלילה, "סור מרע"), שהרי החיוב
18 דלימוד התורה הוא גם לפני גמר ושלמות העבודה
19 ד"סור מרע".

20 וטעם הדבר (ששייך גם במקום שמצד עצמו
21 אינו ראוי לכך) - כיון שאין זה בכח פעולת האדם
22 (שהיא במדידה והגבלה) אלא בכחו של הקב"ה -
23 "אזכיר את שמי", "דהל"ל תזכיר¹¹⁵, אך הוא
24 כמאמר דוד רוח ה' דיבר בי ומלתו על לשוני¹¹⁶,

(109) ראה סה"מ עטר"ת (ע' רצ) ותש"ט (ע' 51) שם: "מה שאפשר להתלבש בכלים הוא רק בחי' חיצונית האור . . . אבל בחי' הפנימית דאור"ס א"א שיתלבש בכלים, רק ע"י אתהפכא חשוכא לנהורא, דהיינו בחי' העדר הכלים . . . וע"ד מל"ת ומ"ע . . . דמ"ע הם בחי' כלים א"א להיות בזה התלבשות בחי' עצמיות, רק במל"ת שאינם בבחי' כלים בזה דוקא יכול להיות התלבשות בחי' עצמות האור כו". ובהמשך הענין מבואר בארוכה השייכות לזה"א יתרו, עיי"ש.

(110) כ, כא.

(111) אבות פ"ג מ"ו. ברכות ו, א.

(112) בהגהות הב"ח לברכות שם: "יזכר שמי על פי מצוותי ודבריי". ויש ליישב גם הגירסא שלפנינו - שהכוונה להזכרת השם שבלימוד התורה. ולהעיר גם מחדא"ג מהרש"א שם: "להזכיר שמי . . . בדרך לימוד". ועד"ז במדרש שמואל לאבות שם: "שיזכור את שמו ועוסק בתורתו", "כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה".

(113) פרש"י ברכות שם.

(114) שלכן צריך רש"י לפרש ולהוסיף (בפשוטו של מקרא) "אתן לך רשות להזכיר שם המפורש שלי".

(115) להעיר גם מזה"ג רל"ט, א: "אזכיר את שמי, תזכיר את שמי מבעי לי, אלא בההיא מדה דאזכיר את שמי בההיא מדה אבוא אליך וברכתך".

(116) שמואל"ב כג, ב.

(117) להעיר ממארו"ל (ברכות כב, א) "אין דברי תורה מקבלין טומאה, שנאמר הלא כה דברי' כאש נאם ה', מה אש אינו מקבל טומאה אף דברי תורה אינו מקבלין טומאה". ולהעיר גם ממארו"ל (ראה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. פתיחתא דאיכ"ר ב) "המאור שבה מחזירו למוטב".

(118) להעיר, שברדש"ת חז"ל במכילתא (נעתק לעיל בהערה 6) ע"ד האמירה "בדיבור אחד" מובא (נוסף על הפסוק "אחת דיבר אלקים") גם הפסוק "הלא כה דברי' כאש", שבו מודגש שההמשכה במקום שאינו ראוי ("אין דברי תורה מקבלין טומאה, שנאמר הלא כה דברי' כאש") היא באותו אופן כמו ההמשכה במקום הראוי - "אחת דיבר אלקים", "הלא כה דברי' כאש", "מה אש זה נחלק לכמה ניצוצות כך דיבור אחד יוצא לכמה מקראות" (כהסיום במכילתא דרשב"י).

(119) משא"כ הוא"ו שהוא מאותיות הניקוד, שהברת הוא"ו אינה נשמעת באמירת התיבה. וראה הערה שלאח"ז.

(120) ויש לומר, שהוא"ו ד"אבוא" הוא "ההמשכה בבחי' צמצום בכדי שיהי' בבחי' התלבשות בפנימיות . . . ואז ההמשכה היא למקום הראוי" (כיון שגם המקום שאינו ראוי מתהפך להיות מקום הראוי, אתהפכא חשוכא לנהורא) - ע"ד המבואר בנוגע להוא"ו ד"יתרו" (סה"מ עטר"ת (ע' רצב) ותש"ט (ע' 58) שם).
(121) פרש"י עה"פ (ממכילתא שם).

32 "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", "כשולחן
33 הערוך ומוכן לאכול לפני האדם" - לימוד משפטי
34 (דיני) התורה (כולל ובפרט) ב"שולחן ערוך" (ועד"ז
35 ברמב"ם) - הלכה ברורה למעשה בפועל, ובפרט
36 "הלכות בטעמיהן" (בשו"ע של רבינו הזקן)¹²⁸,
37 כדרשת חז"ל¹²⁹ "אשר תשים לפניהם, ולא נאמר
38 אשר תלמדם, צריך אתה לשום לפניהם טעם המיישב
39 תלמודם ומשימו בלבם", וגם "תשים" מלשון
40 "סימה (ואוצר)", "רזי תורה" . הסימה הזאת אינה
41 נגלית לכל ברי'¹³⁰, ולא עוד אלא שגם לימוד
42 פנימיות התורה הוא באופן ד"תשים לפניהם",
43 "לשום לפניהם טעם המיישב תלמודם ומשימו
44 בלבם", בהבנה והשגה בחב"ד שנמשך ופועל גם
45 ברגש הלב (ובמעשה בפועל).
46 ויש להוסיף ולהדגיש (בהמשך להאמור לעיל
47 בפירוש "אחת דיבר אלקים"), שאף שלימוד
48 התורה הוא בכל חד וחד לפום שיעורא דילי',
49 לפי-ערך ההבנה וההשגה דכאו"א מישראל
50 מהאנשים והנשים והטף, מ"מ, מודגש גם בהתחלת
51 הלימוד שיש (לכאו"א מהלומדים) בכל ענין
52 שבתורה כל האורך ורוחב ועומק שבכל אחד מד'
53 אופני הלימוד דפשט רמז דרוש וסוד¹³¹, עם כל
54 ששים ריבוא פירושי התורה שבכל אחד מד' אופני
55 הלימוד¹³² - כפי שניתנו ונאמרו במתן-תורה
56 "בדיבור אחד" ("אחת דיבר אלקים"), כמבואר
57 במדרשי חז"ל¹³³ שכל התורה כלולה בעשה"ד,
58 ועשה"ד כלולים בדיבור ראשון, ודיבור ראשון
59 כלול בתיבה ראשונה, ותיבה ראשונה כלולה באות
60 הראשונה - אל"ף ד"אנכי"¹³⁴.

1 (ב) "לפניהם" . כשולחן הערוך ומוכן לאכול
2 לפני האדם¹²¹ - דאף שהסדר הרגיל שכדי שיהי'
3 "שולחן ערוך ומוכן לאכול לפני האדם" יש צורך
4 לנקות תחילה החדר (והדירה) שבה נמצא השולחן
5 (כללות העבודה ד"סור מרע")¹²², מ"מ, הסדר
6 בלימוד התורה הוא שגם בהתחלת הלימוד (גם במצב
7 שיש צורך להתחיל בעבודה ד"סור מרע") ה"ז כבר
8 "שולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם", כיון שעיקר
9 ההדגשה בלימוד התורה היא (לא על פעולת
10 הברור וזיכרון האדם, אלא) ששכל האדם מתאחד
11 עם חכמתו ורצונו של הקב"ה, ויתירה מזה, שגם
12 הפעולה דבירור וזיכרון האדם¹²³ נעשית בדרך
13 ממילא ע"י ההתאחדות עם התורה¹²⁴, היינו,
14 שהחיוב (המ"ע דלימוד התורה) והשלילה (דחיית
15 וביטול הרע, התוכן דמל"ת) נעשים בפעולה אחת,
16 בדיבור אחד (דיבור התורה) - "אחת דיבר אלקים".
17 יג. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה
18 בפועל:
19 בעמדנו ביום הש"ק פרשת יתרו, שבו קורין
20 (בציבור ובברכה לפני' ולאחרי') הפרשה דמתן-
21 תורה, ובלשון חז"ל¹²⁵ (בנוגע ל"זמן מתן תורתנו",
22 ומעין זה בשבת פ' יתרו שקורין הפרשה דמתן-
23 תורה¹²⁶) "כאילו אתם עומדים לפני הר סיני ומקבלין
24 את התורה" - יש לקבל החלטות טובות להוסיף עוד
25 יותר בלימוד התורה וקביעת עתים לתורה (הוספה
26 בכמות הזמן ובאיכות הלימוד).
27 ובפרטיות יותר - להוסיף הן בנגלה דתורה, והן
28 בפנימיות התורה, כמודגש (א) בפרשה דמתן-תורה,
29 שנוסף על עשרת הדברות כפשוטן נתגלו גם
30 (ובעיקר) הענינים דפנימיות התורה, מעשה
31 מרכבה¹²⁷, (ב) בפרשה שמתחילין לקרוא במנחה:

(128) לשון "הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדה"ז.

(129) הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ח (מעירובין נד, ב).

(130) ירושלמי ע"ז פ"ב סה"ז.

(131) ולדוגמא: בלימוד "עין יעקב" (ששייך גם לאנשים פשוטים שלעת-עתה קשה להם ללמוד הסוגיות שבגמרא) - ש"רוב סודות התורה גנוזין בה" (תניא אגה"ק סכ"ג). - ולהעיר מהנהגת אאמור"ז ז"ל שגם בלימוד "עין יעקב" לאנשים פשוטים ה' מבאר רמזים וסודות התורה (כדרכו בקודש), וגם באופן שיהי' מוכן לאנשים פשוטים.

(132) שער הגלגולים הקדמה יז. וכ"כ בש' רוה"ק בענין היחודים על קברי צדיקים הקדמה ג' (קח, ב). לקוטי מהרח"ו שבסוף שער מאמרי רז"ל להאריז"ל.

(133) פנים יפות פרשתנו. וראה זהו פרשתנו פה, ב. תו"ש פרשתנו ע' רד. וש"נ.

(134) ולהעיר מפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר שהתחלת לימוד האותיות והנקודות, "קמץ א' א", הוא האל"ף בניקוד קמץ ד"אנכי" (ראה סה"ש תש"ג ע' 144. אג"ק שלו ח"ז ע' קמו).

(122) ראה לקו"ת בלק ע, ג. סה"ש תש"ג ע' 174.

(123) "המאור שבה מחזירו למוטב" (כנ"ל הערה 117).

(124) ראה גם ד"ה ארבעה ראשי שנים הם תשל"א (קונטרס ט"ו בשבט שנה זו) פ"ה.

(125) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי (הובא ברקח סרצ"ו).

(126) נוסף על ה"מתן-תורה" שבכל יום - כדרשת חז"ל על הפסוק (פרשתנו יט, א) "ביום הזה", "שהיה דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו" (פרש"י עה"פ), ועד כדי כך, ש"מה להלן באימה ובריאה וברות ובזיע אף כאן כו'" (ברכות כב, א), "כי גם עסק התורה שבכ"א ובכל זמן הוא דבר ה' ממש שנאמר למשה מסיני . . . תפול עליו אימה ויראה כאילו קבלה היום מהר סיני" (תו"א שבהערה 20).

(127) ראה שמו"ר פרשתנו פכ"ט, ב. וש"נ. לקו"ש ח"א ריש ע' 150. ועוד.

הזקן שיום ההילולא שלו בכ"ד טבת, וכ"ק מו"ח²³
 אדמו"ר נשיא דורנו שיום ההילולא שלו בעשירי²⁴
 בשבט, וכן בני ביתם¹⁴⁴ - שזוכים תומ"י לחיים²⁵
 נצחיים¹⁴⁵ כפי שנמשכים בהתחלקות הזמן ("עת¹⁴⁶
 גו' ועת גו'"¹⁴⁷ - כ"ח עתים).

וכולם יחד, ביחד עם כל בני"י שבדורנו זה,²⁸
 נשמות בגופים - "קהל גדול ישובו הנה"¹⁴⁸,²⁹
 לארצנו הקדושה, "ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה³⁰
 תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית³¹
 שנה"¹⁴⁹,³²

- שלכן, גם לפני הגאולה יושבים בה בני"י³³
 לבטח, ללא פחד מזה ש"אומות העולם מתרעשים³⁴
 ומתבהלים" בגלל ש"מלכי אומות העולם מתגרים³⁵
 זה בזה", כיון שהקב"ה "אומר להם (לישראל),³⁶
 בני, אל תתייראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא³⁷
 בשבילכם . . . (וכופל הענין) אל תיראו, הגיע זמן³⁸
 גאולתכם", "מלך המשיח . . . עומד על גג בית³⁹
 המקדש והוא משמיע להם לישראל ואומר ענוים⁴⁰
 הגיע זמן גאולתכם"¹⁵⁰ -⁴¹

ובארצנו הקדושה גופא - לירושלים עיר⁴²
 הקודש, לבית המקדש¹⁵¹, ולקדש הקדשים.⁴³

והדגשה מיוחדת בנוגע להוספה בלימוד התורה¹
 ביום השבת¹³⁵ - כדרשת חז"ל¹³⁶ "ויקהל משה . . .²
 אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניהם³
 ברבים . . . כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל⁴
 קהלות בכל שבת ושבת . . . ללמד ולהורות לישראל⁵
 דברי תורה".⁶

יד. ויה"ר שההחלטה ע"ד ההוספה בלימוד⁷
 התורה (שבדאי תבוא תומ"י בפועל ממש ביום⁸
 הש"ק זה) תמהר ותזרז ותביא תיכף (בעיצומו של⁹
 יום הש"ק דמ"ת) את הגאולה האמיתית והשלימה¹⁰
 ע"י משיח צדקנו, כפס"ד הרמב"ם¹³⁷ שע"י "מצוה¹¹
 אחת (גם ב"דיבור אחד)" הכריע את עצמו ואת כל¹²
 העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה¹³
 והצלה"¹³⁸.

ואז (תומ"י) - כאו"א מראה באצבעו ואומר¹⁵
 "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - טעמי¹⁶
 תורה¹³⁹ שיתגלו ב"תורה חדשה (ש)מאתי תצא"¹⁴⁰
 לכל אחד ואחת מבנ"י, האנשים והנשים (וכהסדר¹⁸
 במתן-תורה - שהנשים קדמו לאנשים¹⁴¹) והטף,¹⁹

כולל גם כל בני"י שבכל הדורות שלפנ"ז¹⁴²,²⁰
 ש"הקיצו ורננו שוכני עפר"¹⁴³, כולל ובמיוחד אלה²¹
 שיום ההילולא שלהם בסמיכות זמן - החל מרבינו²²

(144) כולל הענין הדומה - הרבנית הצדקנית בתו של כ"ק
 מו"ח אדמו"ר שהיאצ"ט שלה בכ"ב שבט שמתברך מיום הש"ק
 זה (וראה הערות הבאות).

(145) להעיר מהרמוז בשמה (הראשון והעיקרי - בלה"ק) של
 בעלת היאצ"ט דכ"ב שבט - "ח"י", שאמיתת החיים הם חיים
 נצחיים.

(146) להעיר שמספר "ענת" (ת"ע) הוא הגימטריא דב' השמות
 של בעלת היאצ"ט - "ח"י" ומושאקא".

(147) קהלת ג, א ואילך.

(148) ירמ' לא, ז.

(149) עקב יא, יב.

(150) יל"ש ישעי' רמז תצט.

(151) שבו יקיימו פרטי הציוויים שבסוף פרשתנו: "לא
 תעשון אתי אלהי כסף גו'", "בא להזהיר על הכרובים" (כ, כ
 ובפרש"י), "מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליי את עולותיך ואת
 שלמיך בכל המקום אשר אזכיר את שמי", ב"בית הבחירה, שם
 ניתן רשות לכהנים להזכיר שם המפורש בנשיאת כפים" (שם, כא
 ובפרש"י), "ואם מזבח אבנים תעשה לי גו' ולא תעלה במעלות
 על מזבחי" (שם, כב-כג).

(135) להעיר ממארו"ל "דכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל"
 (שבת פו, ב. וראה תו"א פרשתנו ע, ג. ובכ"מ).

(136) יל"ש ר"פ ויקהל. שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג.

(137) הלי' תשובה פ"ג ה"ד.

(138) להעיר מכפל הלשון "תשועה והצלה" - די"ל
 ש"תשועה" עיקרה החיוב שבגאולה, ו"הצלה" מדגישה שלילת
 הפכו (חיוב ושלילה, ע"ד עשה ולא-תעשה), ושניהם נעשים ע"י
 "מצוה אחת", ע"ד "זכור ושמור (דשבת - שקשור עם "יום שכולו
 שבת ומנוחה לחיי העולמים") בדיבור אחד".

(139) ראה פרש"י עה"פ (שה"ש א, ב) "ישקני מנשיקות פיהו"
 - "מובטחים מאתו . . . לבאר להם סוד טעמי ומסתרי צפונותי".
 ומקורו - בדרו"ל (ירושלמי שבהערה 130) "דברים שמשקיין
 עליהם את הפה (שמשקיין השפתים עליהם וסותמין את הפה ואין
 לגלותן (פני משה))" כד"א ישקני מנשיקות פיהו".

(140) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(141) ראה לעיל הערה 65.

(142) כבמתן-תורה שהיו כל הנשמות דכל בני"י עד סוף כל
 הדורות (פרדר"א פמ"א. ועוד).

(143) ישעי' כו, יט.

לקוטי-שיחות פרשת יתרו כרך טז

מתורגם ללשון הקודש

אין הוא מתבטא במילים "אי לאו תורה", כִּי־אם "האי יומא", ומוסיף "דקא גרים", ועל־ידי כך הוא מדגיש שאין הוא מתכוון למתן תורה, אלא לענין אחר שנגרם ביום זה.

אבל קשה להניח שזהו הטעם היחיד לדבריו⁶, כי רש"י, שהוא ראש הפשטנים, מסביר: "שלמדתי תורה", ופירוש זה אף מובן מתוכן הסוגיות שלפני־כן⁷ ושל־אחרי־כן⁸, שבהן מדובר על מעלת התורה ולימודה. ועוד ועיקר: לפי זה, זוהי מעלה של כל ישראל, לעומת "כל העמים", ואילו ממאמר רב יוסף נראה⁹ שמדובר על מעלה מיוחדת שבו, בשונה מיהודים אחרים¹⁰.

ג.

דיוקים נוספים במאמר

יש לשים לב לעוד כמה דיוקים במאמר רב יוסף: (א) מדוע הוא אומר "כמה יוסף איכא" ולא סתם "כמה אינשי" – מהי החשיבות של שמו יוסף לגבי מעלתו המיוחדת, וכפי אשר רש"י מדגיש זאת יותר "הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף"?

(ב) מהי כוונתו בהוספת המילה "בשוקא", ולא סתם "כמה יוסף איכא"?

ואין לומר, שבכך הוא רוצה להדגיש את ההבדל בינו לבין "כמה יוסף", אשר הם נמצאים "בשוקא", ולא בבית המדרש, כמוהו, שהרי דבר זה מובן גם ללא המילה "בשוקא": לולא מתן תורה לא היה בכלל בית מדרש, וכל מקום היה "שוקא", להיפך מבית־המדרש.

ד.

ההבדל בין קיום המצוות לפני מ"ת ולאחריה

ההסבר לכך הוא:

ההבדל הפשוט בין לימוד התורה וקיום המצוות לפני מתן תורה [כפי שמספרים חז"ל על לימוד התורה

א.

השאלות על דברי רב יוסף

1 אחד ממאמרי חז"ל המבטאים את הגדלות הנפלאה של מתן תורה הוא מאמר שבמסכת פסחים¹: "רב יוסף ביומא דעצרתא אמר: עבדי לי עגלא תילתא. אמר: אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא" (=רב יוסף הורה בחג השבועות להכין לו עגלה משולשת, ואמר: לולא יום זה שגרם להגיעי לדרגה זו – כמה יוסף יש בשוק).

8 בין השאלות המתעוררות על המאמר, נמצאת השאלה: מהי משמעות המילים "האי יומא"? כוונת רב יוסף במאמרו היא, שמעלתו על פני אחרים היא בזכות התורה שלמד, כפירוש רש"י, ומדוע הוא אומר זאת באופן מוסתר, ולא אומר בגלוי "אי לאו תורה"² וכדומה?

14 יתר־על־כן: רב יוסף רוצה לציין את מעלת לימוד התורה, ודבר זה אינו קשור דוקא ל"האי יומא" – יום נתינת התורה, כי למדו תורה גם לפני מתן תורה, כמאמר חז"ל³ "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם. היו במצרים ישיבה עמהם... אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה...". ומדוע הוא קושר זאת ל"האי יומא"?

21 כן יש להבין: מה מוסיפות המילים "דקא גרים" – די היה במילים "אי לאו האי יומא"?

ב.

אין כוונתו רק למעלת בחירת עם ישראל

23 לכאורה, ניתן היה לומר, שכוונת רב יוסף באומרו "האי יומא" לא היתה למעלת יום זה כיום מתן תורה, אלא כיום שבו אירע "והייתם לי סגולה מכל העמים"⁴, בחירת הקדוש־ברוך־הוא בישראל מכל עם ולשון⁵, ובזאת שונה רב יוסף מ"כמה יוסף בשוקא". ולפיכך

– "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו" (פרש"י שם).

(8) "רב ששת כל תלתי יומין מהדר לי תלמודי ואמר כו".

(9) וכמאמר רע"ק במו"ק כא, ב: כמה עקיבא בשוק. ר"נ בקדושין שם: כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא.

(10) אף (שבדוחק עכ"פ) י"ל ד"והייתם לי סגולה מכה"ע" תלוי בהתנאים "אם שמוע גו' ושמרתם גו'" ובוזה מעלת רב יוסף לגבי "יוסף בשוקא".

(1) סח, ב.

(2) וע"ד מאמר ר"נ בקדושין (לג, סע"א).

(3) יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם. מו, כח.

(4) פרשנו יט, ה. וראה פרש"י שם: אם עתה תקבלו כו'.

(5) ראה מ"א בשו"ע או"ח סי' ס' סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

(6) נוסף על הדוחק שג"ז הוא מצד נתינת התורה, כבמ"מ שבהערה שלפנ"ז.

(7) "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכס מ"ט יום שניתנה בו תורה"

מצוה¹⁶. ובדומה לכך גם לגבי מצוות לא־תעשה: ²³ כאשר עוברים חלילה עבירה, אין היא משפיעה רק על ²⁴ הגברא, אלא גם על החפצא, ההופך לדבר מתועב¹⁷. ²⁵ ה.

אצל אברהם רק המילה הי' חפץ של מצוה

כך מובן, כמוסבר במקום אחר בהרחבה¹⁸, מדוע ²⁶ כאשר רצה אברהם אבינו להשביע את אליעזר בנקיטת ²⁷ חפץ של מצוה¹⁹, הוא אמר לו²⁰ "שים נא ירך תחת ²⁸ ירכי" – דבר שהוא, לכאורה, היפך הצניעות – והרי ²⁹ אברהם קיים את כל התורה כולה, והיו לו חפצי מצוה ³⁰ רבים שבהם יכול היה להשביע את אליעזר? ³¹

אלא, ההסבר לכך הוא כדלעיל, שקיום המצוות ³² אצל אברהם היה מעצמו, ולא מפני ציווי הבורא, ולכן ³³ לא היה בכוחו להפוך חפץ לחפץ של מצוה²¹, חוץ ³⁴ ממצות מילה, שעליה הוא נצטווה, ולכן היה זה חפץ ³⁵ קדוש²². ³⁶

בכל זאת אומר הרמב"ם²³: "אין אנו מלין מפני ³⁷ שאברהם אבינו ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני ³⁸ שהקדוש־ברוך־הוא ציוה אותנו על־ידי משה רבינו ³⁹ שנימול", למרות שציווי הקדוש־ברוך־הוא אל אברהם ⁴⁰ היה "אתה וזרעך אחריך לדורותם"²⁴ – כי שלמות ⁴¹ הענין של קדושת חפץ היא רק לאחר מתן תורה. ואחת ⁴²

¹ לפני מתן תורה, כדלעיל, ועל קיום המצוות¹¹ "קיים ² אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה" לבין ³ לימוד התורה וקיומה לאחר מתן־תורה הוא, שלפני ⁴ מתן תורה היה קיום המצוות באופן של "אינו מצווה ⁵ ועושה", ולאחר מתן תורה היה זה באופן של "מצווה ⁶ ועושה".

⁷ היתרון שב"מצווה ועושה" אינו רק אצל מקיים ⁸ המצוה – ה'גברא', שהוא מקבל שכר גדול יותר¹² ⁹ וכדומה, אלא גם בחפץ שבו נעשית המצוה:

¹⁰ לפני מתן תורה קיימו המצוות רק מצד האדם ¹¹ ובכוחו, ללא ציווי הבורא, ולכן לא השפיע קיום ¹² המצוה על החפץ שבו היא נעשתה, ולא נגרם בו שום ¹³ שינוי במהותו ובאיכותו מבריאתו – הוא לא נהפך ¹⁴ לחפץ של מצוה. ההשפעה היחידה היתה על האדם¹³, ¹⁵ מקיים המצוה¹⁴.

¹⁶ ואילו לאחר מתן תורה, כאשר נצטוינו מאת הקב"ה ¹⁷ על מצוות־עשה ועל מצוות לא־תעשה, משפיעה ¹⁸ פעולת המצוה גם על החפץ. באמצעות ציווי הבורא ¹⁹ לאדם אפשר לשנות גם את החפצים שבהם נעשית ²⁰ המצוה, או העבירה, ר"ל¹⁵.

²¹ כאשר יהודי מקיים מצוות־עשה, משפיע הדבר גם ²² על ה'גברא', מקיים המצוה, וגם החפץ נעשה חפץ של

(11) יומא שם. קדושין פב, א. בפרש"י תולדות כו, ה (בנוגע לאברהם). שם כו, יב. כז, ט (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (ביעקב) . וירא יט, ג ובפרש"י (בלוט).

(12) ראה קדושין לא, א. ב"ק לח, א. פז, א. ובכ"מ. וכפ"י התוס' קדושין שם ד"ה גדול* (ועוד) שהוא במעלת פעולת הגברא. ולהעיר מפירוש המשניות להרמב"ם שצוין בסוף הערה 17.

(13) להעיר מהדיועות דאסורי דרבנן הם רק אסורי גברא וההסברה בזה, ועד"ז במצות דרבנן. ראה אתון דאורייתא כלל י"ד. ועוד. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 55.

(14) ועפ"י מר"ל שער מ"ת הייתה הגזירה דתחתונים לא יעלו למעלה כו' (שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו) י"ל שכן הוא גם בז' מצות בני נח לפני מ"ת אף שנצטוו עליהם. והטעם כי תוכנם הרי הוא – ישוב העולם, בין אדם לחבירו** – ואי"ז שייך להחפצא. וראה לקו"ש ח"ז ע' 317 שוה"ג להערה 21, שע"פ פשט"מ משמע דרך בזה שמפורש (נח ט, ד ואילך) נצטוו ב"נ בפירוש. ואכ"מ.

(15) ועפ"י יומתק זה שמ"ת דוקא פעל קיום העולם, כדרז"ל (שבת פח, א. שו"ג. וראה המשך הגמרא פסחים שם "והא"ר אליעזר כו"), אף שלפני זה קיימו האבות כל התורה, כי רק התורה שלאחרי מ"ת פועלת בחפצא הדעולם, משא"כ דלפני מ"ת. וראה צל"ח פסחים שם.

(16) וכמה דרגות בזה: תשמישי מצוה, תשמישי קדושה, קדושה כו' – ראה מגילה כו, ב. רמב"ם הל' ס"ת פ"ה ה"ג ואילך. טושו"ע או"ח סי'

(* ביאור התוס' – ראה אוה"ת מסעי ע' תיג.

(**) וגם ע"ז – ה"ז אדרבה יסוד ישרו של עולם וכמש"נ אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני ע"ד אשתי (וירא כ, יא).

(***) וראה בצד החיובי (שם פל"ד) "החומש מעלה עמו כל הארבע ידות". ראה לקו"ש ח"יב ע' 135.

קנז. יו"ד סרפ"ב. וראה שו"ע אדה"ז סי' מב ס"ו.

(17) ולהעיר מדין מצוה הבאה בעבירה. (ועיין תניא פל"ז שלאחרי שמביא הדוגמא בזה "אתרוג שאינו ערלה" מוסיף ומעות הצדקה שאינן גזל****. ובהגהה שם מדמה "כל מצוה הבאה בעבירה" לאתרוג דערלה!). וראה לקח טוב כלל י"ב. בית האוצר מערכת א' כלל קכה. וראה צפע"ג הל' מאכא"ס והל' תרומות שנסמן לקמן הערה 51.

וע"פ הנ"ל בפנים י"ל שגם ז' מצות ב"נ (ראה לעיל הערה 14) – נתחדש לאחר מ"ת שמשנים החפצא (ראה רמב"ם ספ"ח מהל' מלכים). ולהעיר מפ"י המשניות להרמב"ם ספ"ג דתרומות. וראה לקמן בפנים סי"א. ואכ"מ.

(18) לקו"ש [המתורגם] ח"א ע' 33 ואילך. ח"ג 13.

(19) שבעות לח, ב. שו"ע חו"מ ספ"ז סי"ג טו.

(20) חיי שרה כד, ב.

(21) וצ"ע בגדרו של יצחק לאחרי העקידה – שנקרא "עולה תמימה" (פרש"י תולדות כו, ג. מב"ר פ' סד, ג). וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 220 הערה 44 ובשוה"ג שם.

(22) ראה תור"ה האי דיינא (שבעות שם). ועי' לשון רש"י עה"פ שם. ובפרש"י רש"י. ואכ"מ.

(23) פיה"מ ספ"ז דחולין. וראה סנהדרין נט, ב. וצפע"ג שם.

(24) לך זי, ט.

את חכמתה, ולקנות דברי תורה, אבל הדבר לא השפיע
על שינוי ה"חפצא" של לומד התורה. ואילו באמצעות
לימוד התורה לאחר מתן תורה חל שינוי בלומד –
ונתרוםמתי²⁸, הוא נעשה לחפץ נעלה יותר.

ח.

לפני מתן תורה לא היה חפץ שהוא ערלה או קדושה

לפי האמור לעיל יובנו המילים "דקא גרים":
בשינוי שהביא "האי יומא" ישנו עוד ענין:
לפני מתן תורה לא היו האיסור או המצוה חלים
על החפצא, על עניני העולם, אלא היו ציוויים על
האדם של 'עשה' ו'לא תעשה'. ואילו לאחר מתן תורה,
יש בחפץ ובעולם עצמו מהות של מצוה או איסור.
מעין דוגמא לדבר זה אפשר למצוא לפני מתן
תורה:
אחד מן ההסברים לכך שאברהם אבינו לא קיים
את מצות מילה לפני שהוא נצטווה על כך, למרות
ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא
ניתנה", הוא, שכיוון שלא היה ציווי על המילה הרי
לא היה במציאות של התורה כל המושג של דבר
שהוא ערלה, לכן גם לא היתה קיימת מציאות של
מילת הערלה, אלא היה זה כחותך בעלמא.

אמנם, כך הוא הדבר גם באכילת מצה וכדומה,
שאינן כלל מציאות של מצה, או עניני מצוות בדומה
לזה, ובכל זאת אנו מוצאים קיום אכילת מצה וכל
המצוות על-ידי אברהם ובניו אחריו²⁹. אלא, ההסבר
לכך הוא, שבכל אופן היה מושג של אכילת מצוה,
והיו הבדלים באכילה של "פת לחם", "בן הבקר"
וכדומה, כמו בהכנסת אורחים של אברהם, ובכללות,
היה קיים מושג של "לעשות צדקה", כולל לבוש ובית.
(ועוד: בקיום מצוות אחרות אין הבדל זה מונע את
קיום המצוה כראוי, ואילו במצות מילה, לו היה מל
לפני שהיה בכלל ענין של ערלה, היה מתבטל בעקבות
זאת הקיום של מצות מילת הערלה³⁰, שאחרי ציווי
הקדוש-ברוך-הוא³¹).

כיון דנתרוםמתי הוא שינוי חפצא בו הרי יכול למחול. וראה שם "תורה דיל" היא. ואכ"מ.

(29) ראה תוד"ה אלא ר"ה יא, א. פרש"י וירא יט, ג. פדר"א פל"ב הובא בפרש"י תולדות כז, ט. תיב"ע שם. צפע"נ וירא יח, ו. תולדות כז, ג ואילך. ובכ"מ.

(30) וע"ד מה שהובא בריב"א ס"פ לך בשם הר"ף.

(31) אף שהי' יכול להטף דם ברית הרי מ"מ הי' חסר ענין עיקרי – העברת ערלה.

הסיבות לכך היא, שאינו דומה ציווי בנבואה לאברהם,
על מצוה פרטית לאיש פרטי, לציוויים של הקדוש-
ברוך-הוא במתן תורה²⁵ על ידי משה רבינו, ששם
ניתנו כל תרי"ג המצוות לכל ישראל²⁶.

ו.

רק "יוסף" שלאחר מתן תורה גורם לתוספת ושינוי בעולם

וזהו משמעות דברי רב יוסף "אי לאו האי יומא
דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא": "אי לאו האי
יומא" של מתן תורה, היו גם כן לומדים תורה
ומקיימים מצוות, כדלעיל, וזהו ענין של "יוסף"²⁷ –
הוספה בקדושה, אבל "כמה יוסף", התוספת בקדושה
על-ידי קיום תורה ומצוות לפני מתן תורה, הם באופן
שהעולם נשאר "בשוקא", בדיוק כמו לפני לימוד
התורה וקיום המצוות – רשות רבים רגילה, כי השפעת
קיום התורה והמצוות היא רק לגבי האדם, ולא בעניני
העולם, אשר הם אינם נעשים חפצא דקדושה.

רק מפני "האי יומא", כאשר הקב"ה ציוה על תורה
ומצוות, גורם "יוסף" לתוספת ולשינוי בעולם עצמו,
שאיננו נשאר "בשוקא" – ההשפעה של לימוד התורה
וקיום המצוות איננה רק לגבי האדם, אלא כל מציאות
ה"שוקא" מתהפכת לחפץ של מצוה, למקום קדוש
וכדומה.

ז.

"שלמדתי תורה ונתרוםמתי"

לפי זה מובנת התוספת של רש"י "שלמדתי תורה
ונתרוםמתי" – שהרי, לכאורה, כיצד לומד רש"י מלשון
רב יוסף את הענין של "נתרוםמתי"? הן הפירוש
הפשוט של דבריו הוא, שבאמצעות לימוד התורה הוא
נעשה שונה מכל בני האדם שבשוק, שאינם לומדים
תורה.

אבל לפי האמור לעיל מובן הדבר: כשם שהשינוי
שגרם "האי יומא", הוא שלאחריו משנה קיום המצוות
את החפץ לחפץ של מצוה, כך גם לגבי לימוד התורה:
אמנם, גם לפני מתן תורה יכלו ללמוד תורה, להשיג

(25) ראה בארוכה לק"ש ח"ט (ע' 177: ע' 182 ואילך). ועוד.

(26) ראה לקמן בפנים סי"א החילוק בפשטות.

(27) וברע"ק ובר"נ (ראה לעיל הערה 9) – גם בהיותם "בשוק" (לולא תורתם) – צניע ומעלי (רע"ק – כתובות סב, ב), יראת חטא (ר"נ – שלהי סוטה. וראה שבת קנז, ב).

(28) משא"כ ר"נ קדושין (לג, סע"א) דקאמר "אי לאו תורה" דלא קאי ברוממות ובמעלת עצמו אלא "בשביל תורה". ולהעיר מדעת רב יוסף (שם לב, סע"א) "אפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול". וי"ל

1 וכך גם לאחר מתן תורה:

2 כשם שהאיסורים של התורה אינם חלים רק על
3 הגברא, אלא גם החפצא הוא דבר מתועב, כך גם לגבי
4 המצוות, שגם לפני פעולת המצוה של האדם חלה
5 קדושה על החפץ, בגלל הציווי עצמו, דבר שלא היה
6 לפני מתן תורה.

7 אבל מובן שהחפץ נעשה קדוש רק בשעת קיום
8 הציווי, כאשר מקיימים בפועל את מצות תפילין
9 בתפילין³², מצות נטילת ד' מינים באתרוג וכדומה.

ט.

פסח מצה ומרור - בראש חודש

10 לפי האמור לעיל אפשר להבין מאמר ב"מכילתא",
11 שנראה, לכאורה, תמוה:

12 על הפסוק³³ "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר
13 בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" – מצות סיפור
14 יציאת מצרים – נאמר במכילתא³⁴: "יכול מראש
15 חודש, תלמוד לומר ביום ההוא, אי ביום ההוא יכול
16 מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, בעבור זה לא
17 אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך".

18 ומסבירים המפרשים³⁵ שאפשר לחשוב שחובת
19 "והגדת לבנך" (סיפור יציאת מצרים), תחול מראש-
20 חודש, כשם שמש"ה "הגיד" אז את דיני פסח ומצוות
21 אכילתו, ו"מצות על מרורים יאכלוהו"³⁶, ו"הגדה" זו
22 הביאה את הגאולה ביציאת מצרים), כמו כן גם
23 הדיבור של עם ישראל "והגדת לבנך" (סיפור יציאת
24 מצרים) חייב להיות מראש-חודש. אלא, שמן הפסוק
25 לומדים שצריך להיות "ביום ההוא..." ודוקא "בשעה
26 שיש מצה ומרור...".

27 יש להבין: מפשטות לשון המכילתא נראה,

28 שהמסקנה שלומדת המכילתא שחובת סיפור יציאת
29 מצרים חלה דוקא "בשעה שיש מצה ומרור מונחים
30 לפניך" אינה נובעת מחידוש כלשהו בהגדרת מהות
31 יציאת מצרים ותוכנו. אלא, גם לפי הסברא הראשונית
32 במכילתא לומדים מן הפסוק "והגדת לבנך ביום ההוא
33 לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים", שסיפור
34 יציאת מצרים קשור לנושאים אלו, ויש להזכיר³⁷ את
35 הפסח³⁸, מצה ומרור, יחד עם הסיפור ביציאת מצרים,
36 אבל מן הדיוק בפסוק מסיקים רק את החידוש לגבי
37 זמן קיום המצוה, שהיא דוקא "בשעה שיש (פסח) מצה
38 ומרור... מונחים לפניך".

39 וצריך להבין מהו הקשר שבין פסח מצה ומרור,
40 שכל מציאותם התהוותה רק לבלי ט"ו בניסן, לבין
41 "ראש חודש", או ל"מבעוד יום"?

י.

"בשעה שיש מצה ומרור..."

42 ההסבר לכך הוא: בראש-חודש ציוה הקב"ה על
43 עשיית הפסח ואכילתו ואכילת מצה ומרור, ולכן כבר
44 אז נתחדשה המציאות של ה"חפצא": פסח מצה
45 ומרור, דבר שלא היה קיים בזמן האבות ואצל בני
46 ישראל לפני ראש-חודש.

47 [ועוד: יש אומרים שהחובה של "שואלין ודורשין"
48 בהלכות פסח "קודם הפסח" חלה שבועיים לפני
49 פסח³⁹, ויוצא שבראש-חודש כבר מתחילה להתקיים
50 המציאות המיוחדת של "חפצא" של פסח מצה ומרור,
51 לפי הלכות התורה],

52 וניתן היה לומר שכבר אז חלה חובת "והגדת
53 לבנך"⁴⁰ – הדיבור אודות פסח מצה ומרור ויציאת
54 מצרים, כיוון שאז קבלה מציאותם משמעות מיוחדת⁴¹.

פסח ומצה היינו זכירת יצי"מ – פרש"י ראה טז, ג. שו"ת הרא"ש כלל
כד סי' ב. וראה לקו"ש חיו"ז ע' 79 הערה 20.

(38) ראה שבלי הלקט שם, ד"בזמן שביהמ"ק קיים הי' אומר בשעה
שפסח ומצה ומרור מונחים כו".

(39) רשב"ג – תוספתא מגילה פ"ג, ב. פסחים ו, סע"א ואילך.
כן הובא בספר האורה לרש"י שם. ובכל בו (בפי' הבי'). אבל
בפרש"י להגש"פ "הואיל ואנו שואלין בהל' הפסח קודם לפסח ל' יום
כו". ובשבלי הלקט בסתמא "בהל' המועד קודם המועד" אבל ממשיך
ש"הרי עומד (משה) בר"ח ומוזהיר כו".

(40) להעיר מטושו"ע סתפ"א ס"ב (ואדה"ז שם ס"א) "חייב אדם
לנטוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולטפח בניסים ובנפלאות כו"
שמשמע (קצת) שהעסק בהל' פסח יש בו צד השווה לעסק ביצי"מ
וספור ביצי"מ. וראה מכילתא ס"פ בא. גבורות ה' להמהר"ל ספ"ב.
צל"ח ברכות יב, ב ד"ה מזכירין.

(41) וע"פ הניל' מובנים דברי הגמרא (פסחים שם) דמצד הדין
ד"שואלין ודורשין בהל' הפסח קודם לפסח כו" חל חייב ביעור חמץ

(32) ולהעיר אשר תפלה של ראש, אחר שכבר לבשן אסור לשנותן
לשל יד, משא"כ באם לא לבשן אדם (אף שגם אז אסור לשנותה לדבר
חול). ראה מנחות לד, ב. רמב"ם הל' תפלין פ"ג הי"ז. טושו"ע (ואדה"ז)
או"ח סי' מב, ס"א. וכמה דינים כיו"ב.

(33) בא יג, ח.

(34) הלשון בפנים הוא כהגירסא בהגש"פ. ובמכילתא הוא בשינוי
לשון.

(35) ראה ספר האורה לרש"י ע' קה. ריטב"א להגש"פ. שבלי הלקט
סדר פסח (ריח). אבודרהם. ועוד.

(36) בא יב, ח.

(37) וכמאמר ר"ג (פסחים קטז, סע"א במשנה) "כל שלא אמר ג'
דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כו' פסח מצה ומרור". וברמב"ם
הל' חו"מ פ"ז ה"ה. ומסיים: ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה.
ומשמע דזה דלא יצא ידי חובתו היינו מצות סיפור ביציאת מצרים, וכ"ה
בקריית ספר לרמב"ם שם. וכ"כ במאירי פסחים שם. וראה פמ"ג או"ח
(א"א) סתע"ט סק"ב. סתפ"ה סק"א. ולהעיר דמצניו יתירה מזו דאכילת

17 המצוה ב"חפצא" של קרבן פסח היא רק בלילה, בעת
18 חובת האכילה⁵⁰, ביחד עם מצה ומרור⁵¹.
יא.

מתן תורה גרם לאפשרות של חפצא דמצוה

19 ולפיכך אמר רב יוסף "האי יומא דקא גרים":
20 המשמעות הפשוטה של "גרים" היא, שהפעולה איננה
21 תוצאה ישירה, אלא נגרמה באופן עקיף.

22 וכך בעניננו: כאמור, חל שינוי ב'חפצא'
23 ("ונתרוממתי") באמצעות לימוד התורה וקיום המצוות
24 בפועל, "האי יומא" גרם לכך שלימוד התורה וקיום
25 המצוות ישנו את ה'חפצא', בשני דברים⁵²:

26 א) נתחדשה המציאות של 'חפצא דמצוה', שעניני
27 העולם הם כלי מוכשר לקיום מצוה בהם או
28 באמצעותם.

29 ב) אז חל שינוי ב"חפצא" של בני ישראל עצמם –

בבצק לצורך מצה קודם ביעור חמץ שנאמר לא תשחט על חמץ כו' לא
תשחט הפסח כו' ואם לש קודם ביעור הרי הוא כיצא בפסח שנשחט
קודם ביעור חמץ.

וגם לדעת הגאונים (רבינו אליעזר ור' שמואל הכהן) שביעור כשר
כשאפה קודם חצות "לכתחילה יש ליהור משום חביבה מצוה בשעתה"
(טור שם. שבה"ל סרי"ג. ועוד). ולהעיר מל' השבה"ל שם "ורא" לדבר
מיוצאי מצרים שלא אפו המצות מראש חודש אע"פ שנצטוו על פסח
מצה ומרור מאז אלא המתינו עד שיצאו ממצרים דכתיב כו'.

(45) ראה שו"ת תרומת הדשן סקל"ז. ובשו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ג:
"בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך לשם חובה".

(46) וכן משמע להגיסא כמו"ש במכילתא "לפניך על שלחנך",
משא"כ להגי' המובאה בהגש"פ (וראה שינוי הל' דתרוה"ד ואדה"ז
שבהערה הקודמת). וראה הגש"פ קה"ת על הפסקא "יכול מר"ח".

(47) ראה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ רס"ג עשה לג (קפז, ד).

(48) להעיר ככהג"ל מהשק"ש הידוע האם יש חיוב המצוה על האדם
גם לפני זמן המצוה. וראה צפע"נ על הרמב"ם הל' שבועות (פ"ה ה"ט)
שמחלק בין סוכה ומצה. וראה לקח טוב כלל ו (לא, א ואילך). שד"ח
אסיפת דינים מע' יר"ב ס"א סק"י. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 64
בהערה. לקו"ש חלב"ב ס"ע 129 ואילך.

(49) פסחים עו, ב.

(50) ראה שבלי הלקט שבהערה 35: למדת שמצות ההגדה בשעת
אכילתו של פסח ולא בשעת אוזרתו ולא בשעת לקיחתו ולא בשעת
שחטתו.

(51) ולהעיר ככהג"ל מצפע"נ מהד"ת (מ, א, ע), דמחלק בין מצה
ומרור (וכמה מצוות) אם נעשה חפצא דמצוה לפני מעשה המצוה או
שנעשה בעת קיום המצוה. ועד"ז באיסורים – ראה צפע"נ הל' מאכלות
אסורות פ"ב הכ"ה. הל' תרומות (ל, א).

(52) להעיר מאוה"ת מסעי ריש ע' א"שס.

1 הסברא השניה במכילתא היא, שמן הנאמר "ביום
2 ההוא" לומדים שאין די במציאות ה"חפצא" כפי שהוא
3 בראש חודש, אבל מספיקה מציאותם "מבעוד יום",
4 שאז קיימת מציאותם גם מצד חובת ה"גברא"⁴², ולא
5 רק מצד ה"חפצא", בזמן זה חלה בפועל החובה על
6 ה'גברא'⁴³ להקריב את קרבן פסח⁴⁴.

7 אבל המסקנה היא, שצריך להיות ("בעבור זה לא
8 אמרתי אלא בשעה שיש) מצה ומרור מונחים לפניך":
9 אפשר להזכיר את מצות פסח ומצה ומרור, ולקיים את
10 מצות סיפור יציאת מצרים הקשורה לכך, רק כאשר
11 קיימת החובה על אכילת מצה ומרור למעשה בלילה⁴⁵,
12 כאשר האדם עומד לקיים את המצוה⁴⁶ והמצוה חלה
13 בפועל על ה'חפצא'⁴⁷, ולא לפני כן⁴⁸.

14 [וזאת לא רק לגבי מצה ומרור, כ"א גם לגבי
15 קרבן פסח. אמנם, כבר הקריבוהו בין הערביים, אבל
16 הוא "לא בא מתחילתו אלא לאכילה"⁴⁹, ולכן שלמות

בתוך שלושים יום, לא לפני".

(42) בספר האורה "יכול מבעוד יום משעת זמן הפסח", ובפרש"י
להגש"פ "שאתה שוחט וכו'". ועד"ז הוא בשבלי הלקט. אבודרהם. כל
בו. ועוד.

(43) בזמן דמבעוד יום יש כמה דרגות זו למעלה מזו: א) קודם חצות
אף שאסור להקריב אז מצד לא תזבח על חמץ גוי (משפטים כג, יח) הרי
לדעת בן בתירא כשר כשהקריבו (בדיעבד). וכל היום מקרי זמנו (ראה
פסחים קח, א. ובחים יא, ב). ב) לאחר חצות אבל קודם הקרבת התמיד
דאף שאסור אז להקריבו, מקרי זמן שחיטה, ראה פסחים ה, א תוד"ה
לא תשחט*. ג) בין הערביים הזמן דחייב להקריבו בפועל. וראה לשון
השבלי הלקט דלקמן הערה 50.

(44) וגם במצה ומרור י"ל שנתוסף בגדר חפצא ב"ביום ההוא" (ע"ז
שבר"ח שהוא רק מצד ציווי והלכות), כי:

א) מצה ומרור הם מצוה אחת עם הפסח והם מכשירי פסח (ראה
פסחים צ, א. מכילתא הובא בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע נו. וראה צפע"נ
השלמה יד, ד, ל. ד. מהד"ת עד, א), וא"כ כמו שניתוסף בגדר החפצא
דפסח "ביום ההוא", כן י"ל גם במצה ומרור.

ב) גם בזמן הזה אסור לאכול מצה ער"פ (ירושלמי פסחים פ"ה ה"א.
רמב"ם ספ"ו מהל' חר"מ. טשו"ע (ואדה"ז) או"ח סתע"א ס"ב (ס"ד)**)
וכן יש נוהגין במרור (רמ"א ואדה"ז שם (ס"א)), וא"כ איסורו חישובו
(כבכורות י, א. פרש"י ביצה כז, ב ד"ה חלה)***.

ג) נהגו כל ישראל שלא ללוש המצות של מצוה עד אחר חצות
היום בע"פ שהוא זמן הקרבת הפסח שמצות מצוה הוקשה למצות הפסח
כו" (שו"ע אדה"ז ר"ס תנח מטרשו"ע שם). ולכמה דיעות אסור באם
אפה קודם, ראה טור שם. ובנו"כ.

ובספר הפרדס (והאורה. מחור"ו. ועוד) לרש"י "מצינו איסורא
דאורייתא (לאפות מצה בערב שבת – בע"פ שחל בשבת) דהא הוקשו
מצות לפסח כו' מה עשיית הפסח משבע שעות ומחצה ואילך אף עשיית
מצה כן כו'". ובספר האורה שם מסיים "מיכן שמכו רבותינו שלא לעסוק

(*) וראה לקח טוב (להר"י ענגל) כלל ד. בית האוצר מערכת א' כלל קכא.

(**) ובפר"ח שם סוסק"ב בשם הרוקח (ס"י 97) "דאסור לאכול מצה בער"פ דכתיב בערב תאכלו מצות" – "משמע דס"ל דאסור מדאורייתא (וכמו בפסח) דה"ל לאו
הבא מכלל עשה כו'". וראה פמ"ג (משב"ז) סתע"ב סק"א. הגהות "טוב ירושלים" לירושלמי שם. אבל דעת אדה"ז (שנפנים ההערה) שהוא רק מדרבנן.

(***) ולהעיר שמצינו כמה דיעות בזמן התחלת איסור אכילת מצה בער"פ מליד יד (מלחמת ה' ס"ג ג דפסחים. ובח"י שם סק"ז שכי"ה משמעות המ"א) כל היום מעמוד
השחר (רמ"א ושו"ע אדה"ז שם. ובמ"מ לרמב"ם שם שכן נראה מדברי הרמב"ם. ועוד: מזמן איסור חמץ ואילך. מד' שעות. משש שעות ולמעלה (ראה המאור שם.
רא"ש שם ס"ו. ר"ן שם. ריטב"א פסחים ג. א. ועוד). וכמה טעמים בזה. ואכ"מ.

לדוגמא: נשים פטורות ממצוות-עשה שהזמן
גרמין⁵⁸, אבל ישנן כמה מצוות שמותר להן לקיים⁵⁹,
והשאלה היא: האם המצוות שהן מקיימות הן רק
פעולת האדם, או שהן משפיעות גם⁶⁰ על החפצא⁶¹.
ויש לשאלה זו חשיבות מעשית להלכה בכמה
ענינים, כגון:

לגבי אתרוג אשר אתקצא לכולי יומא ואסור לאוכלו
כל שבעה⁶² מתעוררת השאלה: האם לגבי אתרוג של
אשה חל גם-כן דין זה, כאשר המצוה משפיעה על
האתרוג, אם לאו⁶³.

וכן מתעוררת שאלה לגבי עיור, ר"ל, אשר לדעת
רבי יהודה⁶⁴ הוא פטור מכל מצוות האמורות בתורה⁶⁵.
האם קיום המצוות על-ידו משפיעה על החפץ, אם
לאו, שהרי הוא אינו מצווה ועושה⁶⁶.
והנה, מוצאים בגמרא⁶⁷: "אמר רב יוסף: מריש
הזה אמינא, מאן דאמר "הלכה כרבי יהודה דאמר
סומא פטור מן המצוות" קא עבדינא יומא טבא לרבנן
מאי טעמא, דלא מפקדינא וקא עבדינא מצוות, והשתא
דשמעית להא דרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: "גדול
המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה", מאן דאמר
לי: אין הלכה כרבי יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן,
מאי טעמא, דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי" (= אמר
רב יוסף: בתחילה הייתי אומר, שמי שיאמר לי שהלכה
כרבי יהודה אשר אמר "סומא פטור מן המצוות",
אעשה יום-טוב לחכמים, כי איני מצווה במצוות ואני
מקיימן. ועתה, כאשר שמעתי את דברי רבי חנינא,
שאמר "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה
ועושה", אם יבוא מישהו ויאמר לי: אין הלכה כרבי
יהודה, אעשה יום-טוב לחכמים, כי כאשר אני מצווה
יש לי יותר (שכר).

הושלמה גירסתם, ונכנסו תחת כנפי השכינה⁵³, והרי גר
שנתגייר כקטן שנולד דמי⁵⁴: כלומר, ישראל, גופם
כפשוטו, נהיו "גוי קדוש"⁵⁵ –
ומפני זה יש בידי יהודי היכולת והכוח⁵⁶ לקיים
באמצעות דבר גשמי מצות ה', ובאמצעות זאת להופכו
לחפצא דמצוה. זהו "יוסף" – הוספה, שה"שוקא"
ייהפך למקום קדוש, לחפצא דקדושה. וכך גם לגבי
ישראל עצמם: כאשר יהודי לומד תורה בפועל, חל בו
שינוי והתעלות – "ונתרוממתי" – בנוסף לקדושתו
התמידית⁵⁷.

אך יש להבין: איך ייתכן שאת מעלת מתן תורה
אמר רק רב יוסף? הלא היו כמה וכמה אמוראים לפניו,
ולפני-כן – כל דורות התנאים (השאלה איננה קיימת
לגבי האמוראים שלאחריו, כי הוא כבר גילה זאת),
ואין מוצאים שאחד מהם הדגיש את הענין של "אי
לאו האי יומא"?

יב.

השאלה לגבי אינו מצווה ועושה

ההסבר לכך הוא: בהשפעה של "האי יומא", שאז
נתחדש ענין המצוות על-ידי הקדוש-ברוך-הוא גם
בחפצא, יכולה להתעורר השאלה אם הקדושה חלה
בחפצא רק באמצעות המצווה ועושה, כלומר,
שהקדושה והמצוה חלה בחפץ רק כאשר חל על אדם
זה הציווי לקיים את המצוה, ואילו אדם שלא צווה,
איננו יכול לגרום לכך.

או שמא, כיוון שבשעת מתן תורה נתקדש כל יהודי
בקדושת הגוף, ונתחדשה המציאות של קדושת חפץ
בעולם, יכולה לחול המצוה בחפץ גם על-ידי מי שאינו
מצווה ועושה.

פ"ד ס"ז. ר"ן ר"ה שם. ראב"ד הלכות ציצית שם. וכן הוא המנהג –
רמ"א (ואדה"ז) אור"ח ס"ז ס"ב (ס"ג), סתקפ"ט ס"ו (ס"ב) במברכות
על כל מ"ע שהז"ג "וצנונו". וראה לקמן הערה 68. שו"ת צ"צ אור"ח ס"ג.
(61) ולהעיר משו"ע אדה"ז סתקפ"ט ס"ב (ממ"א שם סוסק"א) "שמו
הנשים מצוה זו עליהם חובה". וראה מנ"ח מצוה שו.
(62) סוכה מו, ב. רמב"ם ספ"ז מהל' לולב. טושו"ע אור"ח ס' תרסה
ס"א. ולהעיר מל' רש"י שם ד"ה תינוקת דוקא.
(63) ולדעת הט"ז (ובאר היטב) שם סק"א השאלה היא אם אפילו
ביום ראשון קודם שנטלה למיפק בה יש איסור מוקצה. אבל ראה מחה"ש
שם סק"א. פמ"ג לט"ז שם. וראה בכורי יעקב שם סק"א.
(64) ב"ק פז, א.
(65) ומשמע דפטור גם ממצות ל"ת, כדמוכח ממ"ש התוס' (ב"ק שם
ד"ה וכן הי' ה'). ד"ה דילמא עירובין צו, סע"א. ד"ה מי מגילה כד,
סע"א) "ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל", וראה שו"ת קונט'
הכללים מערכת סמך כלל סו. דברי חכמים סס"ט. וש"נ.

(66) וסומא גרוע מאשה שהרי פטור גם ממ"ע שאין הזמ"ג ולדעת

(53) ראה יבמות מו, ב. כריתות ט, א. רמב"ם הל' איסור"ב פ"ג
בתחלתו. פרש"י משפטים כד, ו.
(54) יבמות כב, א. וש"נ.

(55) פרשתנו יט, ו. ונאמר כמ"פ (ואתחנן ז, ו. ראה יד, ב) "כי עם
קדוש אתה".

(56) ועפ"ז מובן שבעכ"ם אין שייך זה. וראה לעיל הערה 17. וראה
שבת קמו, רע"א.

(57) ועפ"ז יומתק מה שהוסיף רש"י פסחים שם "שלמדתי תורה
(ונתרוממתי)", וי"ל שמקורו הוא מל' הגמרא "קא גרים" ולא רק "האי
יומא".

(58) משנה קדושין כט, א. רמב"ם הלכות ע"ז פ"ב ה"ג. טושו"ע
(ואדה"ז) אור"ח סי' יז, ס"ב (א).

(59) וכ"ה להלכה שכל המצוות רשות בידן לקיים, תוד"ה דילמא
(עירובין צו, א), תוד"ה הא (ר"ה לג, א). רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט.
רא"ש ר"ן לר"ה שם. המחבר בשו"ע אור"ח סתקפ"ט ס"ו.

(60) ובפרט לפי דעת ר"ת (תוס' עירובין ור"ה שם. ובכ"מ. רא"ש ר"ה

לשאל: רב יוסף לא היה העיור הראשון בין התנאים 29
והאמוראים, כפי שמוצאים שגם בבא בן בוטא היה 30
עיור⁷⁰, ומדוע אין מוצאים שתנא או אמורא קודם אמר 31
"אי לאו האי יומא" (אם כי אפשר לתרץ, בקושי, שהם 32
סברו כרבנן, שסומא חייב במצוות)? 33

יד.

רב יוסף - "סיני"

ההסבר לכך הוא: רב יוסף היה "סיני"⁷¹, "קרי" רב 34
יוסף אנפשי: (= אמר רב יוסף על עצמו) ורב תבואות 35
בבא שור⁷², אשר "משניות וברייתות סדורות לו 36
כנתינתן מהר סיני"⁷³, ולפיכך מינו אותו לראש ישיבה, 37
כי אמרו "סיני עדיף, דאמר מר: הכל צריכין למרי 38
חטיא"⁶⁹ (= בקי עדיף, שהרי הכל זקוקין לבעל 39
התבואות הרבות). 40

ולכן, לפי הדעה ש"סומא פטור מן המצוות" אמר 41
רב יוסף "אי לאו האי יומא דקא גרים": 42

כיוון שבמהותו הוא היה "סיני", הרי גם אם הוא 43
אינו מצווה ועושה וייתכן שמצד עצמו אין הוא משפיע 44
כל-כך על שינוי בחפצא כמי שמצווה ועושה, אבל 45
"הכל צריכין למרי חטיא" – הכל נזקקו לתורתו ונהגו 46
לפי פסקיו והוראותיו, גם מי שמצווה, ופעולותיו 47
השפיעו ושינו את החפצא, בשלמות, ולכן, נגרם ענין 48
של "ונתרוממתי" ושינוי בחפצא באופן מושלם גם 49
על-ידי רב יוסף, בשונה מתנאים אחרים ומאמוראים 50
לפני רב יוסף, כבבא בן בוטא, שלגביו לא מצויין 51
שהוא היה "סיני" של דורו, אשר "הכל צריכין למרי 52
חטיא"⁷⁴. 53

לפיכך אמר דוקא רב יוסף "אי לאו האי יומא דקא 54
גרים, כמה יוסף איכא בשוקא", כי דוקא החידוש של 55
"האי יומא", שהביא לשינוי במציאות החפצא על-ידי 56

ממאמר זה מובן (א) שרב יוסף הסתפק אם הלכה 1
כחכמים, שסומא חייב במצוות, או כרבי יהודה, שהוא 2
פטור מכל המצוות. (ב) מפשטות הלשון "מאן דאמר 3
לי הלכה כרבי יהודה... עבידנא... דלא מפקדינא וקא 4
עבידנא" נראה, שרב יוסף סובר, שלדעת רבי יהודה 5
אין הוא מחוייב כלל במצוות, אפילו לא מדרבנן, ולכן 6
מובנת שמחתו הגדולה לו היתה הלכה כרבי יהודה⁶⁷. 7

לפי זה מובן, מדוע דוקא רב יוסף אמר "אי לאו 8
האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", ואת 9
החידוש שבדבר זה: 10

התוצאה של "האי יומא", שישראל נתקדשו 11
בקדושת הגוף ונתחדשה מציאות של חפצא דמצוה, 12
מפני ציווי הקדוש-ברוך-הוא, היתה שגם כאשר סומא, 13
כרב יוסף, לומד תורה נגרם שינוי בחפצא, וכך גם 14
כאשר הוא מקיים מצוות, למרות שאין הוא מצווה. 15
כיוון שלאחר מתן תורה זהו מעשה מצוה⁶⁸. 16

יג.

השאלות שעדיין לא תורצו

אך עדיין אין הכל ברור: כיוון שהשינוי בחפצא 17
נגרם בכל זאת מפני ציווי הקדוש-ברוך-הוא, סביר 18
לומר, לכאורה, שבאמצעות לימוד תורה וקיום מצוות 19
על-ידי מצווה ועושה, תהיה המציאות של חפצא 20
דקדושה יותר מאשר על ידי מי שאינו מצווה ועושה⁶⁹, 21
ואילו ממאמרו של רב יוסף נראה, שהוא מפליא 22
ומגדיל את לימוד התורה וקיום המצוות שלו, 23
והשפעתם על החפצא, ולא באופן שגם הוא יכול 24
להביא לשינוי בחפצא, גם אם לא בשלמות. 25

כמו-כן עדיין לא תורצה לגמרי הקושיא דלעיל, 26
מסוף סעי' יא: גם אם דברי רב יוסף "אי לאו האי יומא 27
דקא גרים" קשורים בעובדת היותו עיור, אפשר עדיין 28

בהרא" לרברי ר"ת דנשים מברכות במ"ע שהז"ג "מדאמר כו' גדול 67
המצווה ועושה כו' דמקאמר גדול אלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי 68
יש לו שכו. הלכך בכלל מצוה הן". ובהמשך לשונו שם (בנשים) "דכיון 69
שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכו". וראה לשון אדה"ז בשו"ע שם 70
סי"ו.

(69) ראה שו"ת הצ"צ או"ח סי"ג אות יו"ד "ל"ד לנטילת לולב 71
שהאשה נוטלת שלא נתקיים שום מצוה גמורה ע"ז".

(70) ב"ב ד, רע"א.

(71) ברכות סד, א. הוריות בסופה.

(72) סנהדרין מה, א. ראה תנ"ח ורב תבואות שם.

(73) פרש"י הוריות שם.

(74) אף שהי' דין (ראה סדר הדורות בערכו).

התוס' שבעה עשרה שלפנ"ז גם מלאוין.

(67) בתוס' (במקומות שנשמנו בהערה 65 ור"ה לג, א ד"ה הא) דצ"ל 68
סומא חייב מדרבנן. אבל (נוסף ע"ז שלדעת כמה (ראה אתון דאורייתא 69
כלל יו"ד) אין דרבנן שייכת להחפצא) – דעת חידושי הרשב"א ב"ק שם 70
דלר' יהודה פטור לגמרי מכל המצוות ואפי' מדרבנן והיינו דרב יוסף 71
דקאמר דאנא לא מפקדינא ועבידנא. וגם ההכחה מפסחים קטז, ב דחי 72
בתוס' (עירובין ר"ה שם) דאפילו רשות יכול להוציא. וראה ריטב"א 73
קדושין (לא, א) ד"ה ויש דוחין דלעולם.

(68) וכן משמע לכאורה מדברי ר"י בב"ק "מריש הו"א מאן דאמר 69
כו' דלא מפקדינא וקא עבידנא מצות". דאח"ל דאי"ז מצוה כלל האין 70
ס"ד גדול אינו מצווה ועושה, וכ"מ גם ממ"ש "דכי מפקדינא אית לי 71
אגאא טפ". וראה לשון הר"ן ר"ה שם (הובא בב"י או"ח סי"ז. סתקפ"ט) 72

9 תורה, כאשר נתבטלה הגזרה ונקבע ש"העליונים ירדו
10 לתחתונים..."⁷⁶, ניתן הכח להוריד ו"להמשיך" אלקות
11 גם למטה, בדברים גשמיים.⁷⁷
12 ובהמשכה זו עצמה יש מספר דרגות.⁷⁸ ובאופן
13 כללי: דרגה אחת לגבי דברים גשמיים שאפשר לקיים
14 בהם מצוה, דרגה נעלית יותר הקיימת בחפץ שהכינו
15 אותו וקבעו לקיים בו מצוה, ודרגה נעלית עוד יותר
16 הקיימת כאשר יהודי מבצע בפועל את המצוה⁷⁹, כפי
17 שכל זאת מוסבר בהרחבה ובפירוט בתורת החסידות.
(משיחות אהש"פ ויום ב' דחגה"ש תשל"ו)

1 מצוות, גרם לכך שרב יוסף יגיע ל"ונתרוםמתי", לשיא
2 השלמות של שינוי החפצא, למרות שהוא אינו מצווה,
3 מפני היותו "סיני" של דורו.

טו.

הנגלה והחסידות - תורה אחת

4 בענין המוזכר לעיל רואים כיצד פנימיות התורה
5 והנגלה שבתורה הם "תורה אחת" ממש:
6 ההסבר דלעיל לפי הנגלה, עולה בקנה אחד עם
7 המוסבר בתורת החסידות⁷⁵, שעבודת האבות גרמה
8 להמשכות ויחודים עליונים רק למעלה. ובזמן מתן

ישראל ואז נודרך גם העולם כו'. החילוק דמצות מילה כו') שמבואר לעיל
בנגלה.

(78) ראה תו"א צ, סע"ב ואילך. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות
פ"ה ואילך, ופע"ז ובקיצורים לשם. וראה תו"ש ע' 4. המשך תער"ב
פקע"ט. סה"מ תש"ט ע' 148 בהערה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 357 ואילך.
(79) מה שא"כ עכ"רם אפילו אם מקיימין תו"מ אין ממשיכין כלום
– תו"א פרשתנו שם (סח, ב). שמות נג, ד.

(75) ראה תו"א פרשתנו סח, א ואילך, תו"ח שם. ומבאר (בתו"א
ותו"ח) המרו"ל "אי לאו האי יומא דקא גרים כו". תו"א ותו"ח ר"פ לך.
וראה ספר הערכים חב"ד כרך א' אבות ס"ד. וש"נ.

(76) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וראה טו.
(77) וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 80 ואילך. ע' 89 ואילך.
וראה בהנ"ל ובהמובא בס' הערכים שם, כמה פרטים, ובסגנון תורת
החסידות (שעבודת האבות היתה רק ככח עצמם, במ"ת ה' כבר הודככות

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ הרב פנחס
אהרן שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק ארוך נתקבל מכתבו מיום הרביעי, בו כותב אודות אי הרשיון לחקוק על מצבה
כמה פרטים בנוגע לנפטרים, ולכן רוצה הבן שי' לפנות הנפטרים לביה"ח אחר.

והנה בכלל בכגון זה צריך לפנות לרב מורה הוראה פוסק שאלות, ובטח יעשה זה.

אלא שלהבהלת הענין, שהרי ידוע עד כמה שהפליגו חכמנו ז"ל בכבוד המתים **שלא** לפנות וכו'
באתי גם במכתבי זה, שבדאי יחזור הנ"ל מקס"ד האמור ומנוחתם כבוד.

ומהנכון שישבירו, שעל כבוד אב ואם הרי נצטוונו, מכבדו בחייו ובמותו,

ועיקר ענין בזה, הנהגה בחיי היום יומים מתאימה להוראת תורתנו חיים ובקיום מצותי'
עליהן נאמר וחי בהם, שזה נחת רוח הכי גדול לנשמה בעולם האמת, ששם ביוקר הכי גדול תורתנו
תורת אמת ועניני, וק"ל.

בברכה לבשו"ט.

נ. ב. בטח אף שאינו מזכיר עד"ז התועדו ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל,
עשירי בשבט, וכמטרת כל התועדות ע"מ לקחת מזה להימים שבועות וחדשים הבע"ל מתאים לתקות
ורצון בעל ההילולא.

בראשית לב, ח: וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחַן אֶת־
הָעַם אֲשֶׁר־אֵתָּו וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשֵׁנֵי
מַחֲנֹת:

"לולא האמנתי לראות..." אמר דוד שמא
יגרום החטא... "ויירא יעקב מאד" אמר שמא
יגרום החטא.

הנה¹ מצינו שב' זמנים, שלישי ושביעי, יש להם
מעלה ביחוד על שארי הזמנים, כמו שמצינו בטהרת
טמא מת שההזי' הי' ביום השלישי וביום השביעי
דוקא, כמ"ש² והזהר הטהור על הטמא ביום השלישי
וביום השביעי.

והוא לנגד יעקב ודוד³, ז"א⁴ ומלכות בכלל.

כי ו' מדות דז"א הנרמזים⁵ באות ו' שבשם, הנה
בפרט הוא בתפארת אות⁶ אמת בזהר ריש פרשת ויקרא⁷,
מפני שהתפארת⁸ כולל כל הו' קצוות.

- (1) מבאר הקשר בין יעקב ודוד ששניהם אמרו "שמא יגרום החטא".
- (2) במדבר יט, יט.
- (3) כידוע בו' אושפיזין, דיעקב הוא השלישי, ודוד השביעי כדלקמן
הערה 15.
- (4) יעקב הוא בחי' ז"א, שכולל כל המדות כדלקמן, ודוד בחי' מלכות
כדלקמן.
- (5) ראה תניא — אגרת התשובה פרק ד'. דאות י"ה מהשם מרמז על
חכמה ובינה, אות "ו" על המדות (ז"א), ואות ה' אחרונה על מלכות.
- (6) ראה תורת מנחם — ספר המאמרים ה'תשח"י ע' נה.
- (7) (דף ב' ע"א) וז"ל: מה כתיב (יהושע ב, יב) ונתתם לי אות אמת, דא
אות ו' דדא איקרי אות אמת (זו היא אות ו' שזאת נקראת אות אמת),
ואי תימא שאר אתון לאו אינון אמת (ואם תאמר וכי שאר אותיות
אינון אמת, ומתרץ), אין (ודאי כל האותיות הן אמת), אלא אות דא
אות אמת איקרי (אלא עצם אות ו' נקראת אות אמת לפי שהיא אות
ו' דשם הוי' וכו'). ע"ש. וראה לקמן סימן קלט הערה 16. לעיל סוף
סימן מד.

(8) ראה תניא — אגרת הקודש סימן י"ב וז"ל: מה שארז"ל ע"פ
עושה שלום במרומי כי מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש
ואין מכבין זה את זה, כלומר שמיכאל שר של חסד הנק' בשם מים
היורדים ממקום גבוה למקום נמוך והוא בחי' ההשפעה והתפשטות
החיות מעולמות עליונים לתחתונים, ובחי' אש שטבעה לעלות
למעלה היא בחי' הגבורה והסתלקות השפעת החיים ממטה למעלה
שלא להשפיע רק בצמצום עצום ורב והן מדות נגדיות והפכיות זו לזו
והיינו כשהן בבחי' מדות לבדן.

אך הקב"ה עושה שלום ביניהם דהיינו ע"י גילוי שמתגלה בהן
הארה רבה והשפעה עצומה מאד מאור א"ס ב"ה אשר כשמו כן הוא
שאינו בבחי' מדה ח"ו אלא למעלה מעלה עד אין קץ אפילו מבחי'
חב"ד מקור המדות ואזי המדות נגדיות של מיכאל וגבריאל נכללות
במקורן ושרשן והיו לאחדים ממש ובטלים באורו יתברך המאיר
להם בבחי' גילוי ואזי מתמזגים ומתמזקים הגבורות בחסדים ע"י
בחי' ממוצעת קו המכריע ומטה כלפי חסד היא מדת הרחמים הנק'
בשם תפארת בדברי חכמי האמת לפי שהיא כלולה מב' גוונים לובן
ואודם המרמזים לחו"ג ולכן סתם שם הוי' ב"ה שבכל התורה מורה
על מדת התפארת כמ"ש בזה"ק לפי שכאן הוא בחי' גילוי אור א"ס

(ואם שישוד⁹ ג"כ כוללם, הנה יסוד הוא ג"כ אות¹⁰ ו'
דמילוי הו', וגוף וברית כחד חשבינן)¹¹.

שיעקב¹², תפארת, לא מת¹³, וכן דוד¹⁴ מלך ישראל
הוא חי וקים, ועיין בלקוטי תורה בד"ה והזהר הטהור¹⁵

ב"ה הארה רבה ביתר שאת משאר מדותיו הקדושות יתברך. ע"ש.
ובאור התורה פרשת ויקרא עמוד תקנב וז"ל: תפארת הוא קו האמצעי
שכולל חסד וגבורה, ובחסד וגבורה כלול ענפי החסד וגבורה, נצח
כלול בחסד, והוד בגבורה, וא"כ הכל כלול בתפארת, ויסוד בודאי
כלול בתפארת. ע"ש.

(9) פירוש: מקשה, למה אמרינן דבחי' תפארת" כולל כל המדות,
הרי גם מדת ה"יסוד" כולל כולם? וע"ז מבאר, דהן אמת דבחי'
יסוד כולל הכל, אבל זה נמשך מבחי' ה"תפארת", דעיקר התכללות
המדות כנ"ל הוא ע"י בחי' "תפארת", והוא האות "ו" משם הוי',
ובחי' "יסוד" נמשך מבחי' "תפארת", והוא האות ה"מילוי" דהאות
ו'. ראה הערה 10. 11. וראה שיחות קודש ה'תשל"ט שיחות מוצאי
ש"פ ראה בביאור הזוהר.

והטעם דבחי' "יסוד" כולל הכל, ראה לקוטי לוי יצחק אגרות קודש
עמוד עדר וז"ל: היסוד ממשך מכל הגוף, שלכן נק' כל שכולל הכל,
ע"ש. ראה רמב"ם הלכות דעות פ"ד ה"ט "שכבת זרע היא כח הגוף
וחייו" ע"ש. ועיין לקוטי שיחות חלק יט עמוד 396. ילקוט לוי יצחק
ע"ה חלק א' סימן כד.

(10) ראה גם לקוטי לוי יצחק לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל ע'
קמ"ד וז"ל: והנה בהשגחה מדות דז"א, שזהו שו"א הוא אות ו' שבשם
הוי', שאות ו' מספרו ששה דהיינו הששה מדות. שבוה שני בחי'.
א'. הששה מדות שהם בתפארת דז"א, כי תפארת כולל כל הו' מדות
שזהו שתפארת הוא אות אמת דהיינו אות ו' כמ"ש בזהר ר"פ ויקרא
ע"פ ונתתם לי אות אמת דא ו' ע"ש.

ב'. הששה מדות כמו שהם ביסוד דז"א, כי יסוד כולל ג"כ כל הו'
מדות, כידוע שישוד הוא ג"כ אות ו', דהיינו אות ו' דמילוי ו', הו'
עצמו הוא תפארת יעקב, וו' המילוי ו' זעירא הוא יסוד יוסף. ע"ש.
ראה שיחות קודש ה'תשל"ט מוצש"ק פ' ראה סעיף מח.

(11) ראה זוהר חלק ג' פרשת פנחס דף רלה, ע"ב. תורת מנחם ספר
המאמרים ה'תשי"ז עמוד קיד ואילך.

[פירוש: גוף זהו בחי' "תפארת". (כמ"ש בתיקוני זוהר בהקדמה —
פתח אליהו) "תפארת גופא", ומזה בא ונמשך בחי' יסוד (כמ"ש שם)
"יסוד סיומא דגופא אות ברית קודש", ד"תפארת" הוא הפנימיות —
"גוף המדה", ו"יסוד" ("ברית") הוא נק' "סיומא דגופא", כפי שבא
ההשפעה בפועל. (ראה תניא אגרת הקודש סימן טו).

(12) יעקב בחי' תפארת: ראה זהר חלק א' דף קנז, ב. חלק ג' שב, א.
לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור יא, א. המשך תרס"ו עמוד
רצא. תקע. לעיל סימן טז הערה 6. ועוד.

(13) תענית ה, ב.

(14) ר"ה כה, א. וזהר חלק א' דף קצב, ב.

(15) לקוטי תורה פרשת חקת עמוד סא, ג. וז"ל: והזהר הטהור על
הטמא ביום השלישי וביום השביעי וכו'. והנה תפארת שהוא מדת
הרחמים מדתו של יעקב עולה עד הכתר בחי' רחמים רבים בסוד
ברית התיכון המברית מן הקצה אל הקצה בזהר ס"פ תרומה (דף
קע"ה ע"ב) וכו'.

ולכן ההואה הוא ג"כ ביום השלישי ע"י שמעורר רחמים על נפשו
ברחמין הרבים רחם עלינו כו' והוא רחום יכפר עון כו'. ועמ"ש
בד"ה ראיתי והנה מנורת זהב (לקו"ת פרשת בעלותך לה, ב) בענין
ברחמין הרבים כו'.

ע"ש.

משה הוא¹⁷ דעת שלמעלה מהחזה, ודוד הוא מלכות שעומדת למטה מהחזה, ויעקב הוא תפארת ששליש¹⁸ העליון הוא למעלה מהחזה, והוא ג"כ בחי¹⁹ דכורא

(17) ראה אור התורה ואתחנן עמוד קעב וז"ל: ידוע המאמר בזה בכמה דוכתי דמשה מלגאו ויעקב מלבר, פי' שרש בחי' משה הוא *הדעת והוא בחי' הפנימית ליעקב שהוא מדת אמת הנ"ל. וביאור הדברים הנה עד"מ מבשרי אחזה כו' בהיות ידוע דהתינוק מדותיו מצומצמים מאד בבחי' הקטנות לדברים קטנים מאד כמו השחוק באגוזים וכיוצא, ולכשיגדל יגדלו המדות בו שיתאווה לדברים גדולים כמו כבוד וממון וכיוצא, וזהו השינוי מסיבת הדעת הוא בא מפני שבקטנותו הדעת שלו קטן ואינו משיג רק לדברים וענינים קטנים בלבד וע"כ מדותיו קטנים וכמ"ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש כו' וכידוע, וכאשר יגדל בדעתו יגדלו מדותיו לחשוק דברים גדולים כו', וא"כ אנו רואים מזה מאחר שהדעת הוא עיקר ומקור המדות והוא הסיבה והגורם קטנות המדה או גדלות המדה דהיינו לפי קטנותו או גדולתו הרי הוא המלוכב ומוסתר בתוך פנימי המדה ממש ולכן תלוי בו אופן גידולה כנ"ל, וזהו הנק' דעת המתפשט במדות וכו'.

וא"כ אור הדעת הרי הוא בחי' פנימיות המדות ועיקרן ולכן אמר משה מלגאו ויעקב שהוא כללות המדות מלבר, כי בחי' הדעת הוא עיקר עצם המדות בבחי' פנימיותן, ומאחר שכן הגם שמדת יעקב נק' אמת אבל הוא רק מלבר לגבי משה שהוא מלגאו וכו', וכידוע דהדעת עולה עד הכתר דהיינו שמאיר בו הארת השלימות דכתר כנ"ל הטעם במדת אמת דיעקב, וגם הוא מאיר בו ביתר שאת מטעם שהוא אמיתית המדות ועצמותם ביותר כנ"ל וד"ל. ע"ש.

(18) פירוש: כידוע (ראה תורה אור פרשת וארא נח, ג. פרשת ויגש מד, ד. לקוטי תורה פרשת קדושים ל, ב. אור התורה ויקרא עמוד קלט ואילך. לקוטי שיחות חלק לט עמוד 109. ועוד) דבכל מדה ומדה יש ג' חלקים, וכן הוא ב"תפארת":

(א) השכל והטעם של המדה (בחי' חב"ד).

(*) ראה גם לקמן סימן קד.

(ב) המדה עצמה (חג"ת).

(ג) חיצוניות ותרצאות המדה הנק' ל"בר מגופא" (בחי' ההשפעה — נהי"ם).

וזהו השליש העליון של מדת תפארת היא למעלה מהחזה, בדרגת חב"ד, למשל השכל שהוא מכוסה במוח ובראש של האדם, משא"כ המדה עצמה בחי' ז"א — ההרגש בלב האדם, וכן נהי"ם זהו הפעולה בחיצוניות לבר מגופא, ובכללות שניהם — המדה עצמה, ופעולת המדה (להשפיע), הם נקראים במקום המגולה למטה מהחזה, שבא מבחוץ של האדם, וכידוע שא"א להיות ההרגש בלב למדת החסד בלי שיהי' למי להשפיע, וכ"ש ההרגש להשפיע בפועל (בחי' נה"י).

וזהו שבי' שליש תחתונים (בחי' חג"ת, נה"י), דהיינו ההרגש בלב, והמדה וההרגש להשפיע, היא למטה מהחזה — במקום המגולה. נמצא, דבחלק שליש העליון יעקב (חב"ד שבמדת התפארת) ומשה (דעת) הם משותפים, ובשני חלקים התחתונים של תפארת, יעקב ודוד (בחי' מלכות — מעשה) משותפים.

(19) פירוש: מבאר עוד נקודה שיעקב ומשה משותפים, דתפארת דז"א — בחי' המדות הם בחי' דכורא, ז.א. בחי' משפיעים למלכות, דהמדות הוא החיות דהמעשה, וכן משה שהוא בחי' דעת — הפנימיות והחיות של המדות, נמצא שבחי' יעקב (תפארת), ומשה (בחי' דעת

ע"ש. הוא, כי ז"א — תפארת בכלל, ומלכות, הם תלויים זה בזה וכו'.

והוא האמור בברכות דף ד' ע"א, שלמידין דוד מן יעקב שכמו שביעקב כתיב ויירא יעקב מאד אמר שמא יגרום החטא כמו"כ בדוד כתיב לולא האמנתי, ונקוד על לולא שהי' ירא שמא יגרום החטא ע"ש.

והיינו מפני שדוד — מלכות, ויעקב — תפארת, שייכים זה לזה.

ובמד"ר וישלח רפעי¹⁶ איתא, הבחור שבאבות — יעקב, והבחור שבנביאים — משה, שניהם נתייראו

וביום השביעי הוא בחי' מלכות והוא בחינת דוד.

ובז' אושפיזין, יעקב הוא הג', ודוד הוא שביעי, ובחי' דוד שהי' מרכבה לבחינת מלכות לפי שהוא בחינת דוד עבדי (מלכים"א יא, יג. ועוד), והנה כתיב (ויקרא כה, נה) כי לי בני ישראל עבדים פירוש ע"י שיהיו בבחינת עבדים ע"י יהיו לי ממש. וכמ"ש במ"א (לקו"ת פרשת שלח, לט, א) ע"פ ועתה יגדל נא כו' שבחינת עבד שהוא הביטול לגמרי בלי שום טעם ודעת שרשו גבוה מאד והיינו שממשיך מבחינת כתר שלמעלה מהחור"ב, והוא בחינת מלכות דא"ס והוא בחינת לי ממש ע"ד המבואר במ"א (לקו"ת פ' במדבר ח, ד) ע"פ (הושע ב, כא) וארשתין לי לעולם כו' שבבחינה זו אין שייך שינויים כו'.

וגם הנה שרש טומאת מת נמשך משבירת הכלים ז' מלכין דתהו שמתו כו' (בראשית לו, לב) בלע הוא בחינת *הדעת כו' וזהו ג"כ ענין עץ הדעת טוב ורע. משא"כ בחכמה עילאה כתיב (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה עץ החיים. וכש"כ בבחינת כתר כו' חיי החיים כו' וזה נמשך ע"י הביטול שלמעלה מהדעת שהוא בחינת ביום השביעי כו'. ועמ"ש בפרשת ויקהל (תורה אור פרשת ויקהל פט, ד) בד"ה קחו מאתכם תרומה, בענין ועד אין לו הפסק כו' ע"ש וזהו ענין דוד חי וקיים.

והנה גם ביעקב אמרו רז"ל (תענית ה:): יעקב אבינו לא מת שהוא מבחי' שלמעלה מהשבירה וכמבואר במ"א ע"פ מאמר הזהר ס"פ ויגש ע"פ ויברך יעקב את פרעה כו' ועמ"ש ב' וישלח (תורה אור פרשת וישלח כו, ג) ע"פ ויאבק כו' בענין כי לא יכול לו כו', ולכן ההזאה לטהרת טמא מת להעביר רוח הטומאה הוא דייקא ביום השלישי וביום השביעי ועמ"ש (לקו"ת פ' עקב יג, ג) ע"פ ויאכילך את המן. ע"ש.

(*) ראה גם לקמן סימן צז. צח. קכד.

(16) בראשית רבה פרשה צא, א. וז"ל: ויירא יעקב מאד ויצר לו. ר' פנחס בשם ר' ראובן שני בני אדם הבטיחין הקב"ה ונתייראו. הבחור שבאבות והבחור שבנביאים. הבחור שבאבות זה יעקב, שנאמר (תהלים קלח) כי יעקב בחר לו יה, ואמר לו הקב"ה והנה אנכי עמך, ובסוף נתיירא שנאמר ויירא יעקב. הבחור שבנביאים זה משה, שנאמר (שם קו) לולי משה בחירו, ואמר לו הקב"ה (שמות ג, יב) כי אהי' עמך, ולבסוף נתיירא (במדבר כא) ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו, אינו אומר אל תירא אותו אלא למי שנתיירא.

ומבאר כאן השינויים בין הגמ' בברכות ובין המד"ר, והוא בג' דברים: (א) בגמ' נזכר "יעקב ודוד", ובמד"ר נזכר "יעקב ומשה"?

(ב) בגמ' הלשון שאמרו יעקב ודוד "שמא יגרום החטא", משא"כ במד"ר הלשון "שני בני אדם הבטיחין הקב"ה ונתייראו" בלי להזכיר הלשון "חטא"?

(ג) טעם דבעל המאמר בגמ' הוא "ר' יעקב בר אידי" דוקא?

כי הרי זהו תפארת דז"א, א"כ שייך לצרפו עם משה, רק שמשוה מלאו²⁰ ויעקב מלבר. ולא שייך לצרף בכאן דוד בחי' מלכות נוקבא, ומקומה הוא למטה מהחזה. ובמדרש לא נאמר שהיו יראים שמא יגרום החטא, כי למעלה מן החזה אין חטא, כי שם הוא עץ²¹ החיים שכולו טוב, וכידוע שעץ הדעת שמצדו הוא החטא הוא למטה מן החזה כמ"ש²² בשער לאה ורחל פ"ד, ועיין בלקוטי תורה בד"ה לבאר ענין המסעות²³ בפירוש²⁴ לא

— הפנימיות דתפארת) הם בחי' דכורא (בחי' זכר — משפיעים) על המלכות בחי' נוקבא — המקבל.
(20) ראה לעיל הערה 17. ועיין גם לקוטי תורה פרשת פינחס עח, ג. לעיל סימן יב.
(21) בראשית ב, ט. ראה קונטרס עץ החיים סעיף ה' ואילך.
(22) שער לח.

(23) דף צ, א. וז"ל: מ"ש (משלי יח, ב) לא יחפון כסיל בתבונה כ"א בהתגלות לבו, פירוש כסיל הוא בחינת יניקת החיצונים שיינקתם מהמדות דקדושה וכענין (פסחים קט, ב. ב"ר סח, יא) אברהם שיצא ממנו כו', אך יניקה זו הוא דוקא מהמדות כשיצאו כבר מבחינת בינה להיות בחינה בפ"ע (שמהחזה ולמטה מתחיל עץ הדעת טוב ורע לפי ששם מסתיים יסוד אימא), אבל בהיותן כלולים ונעלמים בבחי' בינה ונקראים חסדים המכוסים אז אין מהם יניקה לחיצונים כי בינה נקראת עלמא דחירו כו' ולכן לא יחפון כסיל הג"ל בתבונה אותיות בן ובת (זח"ג רצ, ב. רצא, א) היינו המדות זו"נ כשהם כלולים בתבונה ונק' תעלומות לבו לא יחפון הכסיל בזה יען מבחי' זו אין לו יניקה רק בהתגלות לבו שהוא התגלות המדה או יש לו יניקה. והטעם הוא כי יניקת החיצונים אינו נמשך כ"א מבחי' היש משא"כ מבחי' אין. והנה כשהמדות כלולים בהשכל וההתבוננות הם בלתי מורגשים עדיין ליש ודבר זה נק' (תהלים מד, כב) תעלומות לב שנכלל האהבה המכוסה בשכלו והשגתו והתבוננותו ומגודל ההתקשרות בההשגה אינו מרגיש האהבה כלל רק הם כלולים באור אימא ואינם בבחי' הרגשה וישות כלל ואז נק' בשם תבונה אותיות בן ובת הכלולים בהתבונה והדעת ממש וע"כ אין מזה שום יניקה לחיצונים שהם בחי' היש הגמור.

ובמ"א נתבאר טעם לזה מפני שהתגלות עתיק הוא בבניה (זח"ג קצח, ב) א"כ בהיות האהבה ויראה כלולים ביסוד אימא הם בהתקשרות בעולם התענוג. והוא ענין שבינה נק' דרור עלמא דחירו. והוא ענין יום הכיפורים שכל העליות דרך אימא והוא בחי' רעותא דלכא ולכן לוחות אחרונות שניתנו בחשאי ניתנו ביום הכיפורים, ופירוש בחשאי פנימיות הלב כו'. ובמ"א נתבאר עוד טעם לזה כי הנה אור"א הם תרין ריעין דלא מתפרשין א"כ כשהמדות הם כלולים ביסוד אימא מאיר בהם ג"כ יסוד אבא והחכמה היא כח מה בחי' ביטול עץ החיים. ע"ש. (24) משלי יח, ב.

יחפון כסיל בתבונה כ"א בהתגלות לבו²⁵. אך הב' שלישי תפארת התחתונים שהם למטה מהחזה, אם שהם בחי' דכורא, אך הרי הם במקום המגולה, ולנגדם הוא דוד כתר מלכות, זהו ששייך לצרף יעקב לדוד, ואין שייך לצרף בכאן משה שהוא למעלה מהחזה. ובכאן הוא היראה שמא יגרום החטא, כי למטה מן החזה שייך חטא.

ובעל המימרא בברכות שם על יעקב שירא שמא יגרום החטא שממנו למידין ג"כ לדוד, הוא ר"מ²⁶ יעקב בר אידי, יעקב דוקא. אך איזה בחי' יעקב הוא, בר אידי, זה רומז על שלישי התחתונים דתפארת שלנגדם הוא כתר מלכות, כי אידי בלשון תרגום, הוא זח"ג²⁷ בלה"ק כדאיאת כמה פעמים בש"ס²⁸ אידי ואידי. והוא במקום המגולה דתפארת שנק' זה, משא"כ השלישי העליון הוא במקום המכוסה ביסוד אימא²⁹.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד רמ

(25) ראה תורת מנחם — ספר המאמרים ה'תשי"ג ע' קפ.
(26) מבאר הקשר דר' יעקב בר אידי להנ"ל עפ"י מארז"ל "שמא מילתא היא". ראה ברכות ז, ב. יומא פג, ב. זהר חלק א' דף ו' סע"א. חלק ב' דף קעט סע"ב. ועוד.
(27) "גם זה רומז על כתר מלכות — דוד, שבדברי הימים הוא מלא י' כמספר יד", והוא נקודה א' דכתר מלכות כמ"ש בעץ חיים שער הירח בדרוש דאטב"ח בענין אותיות א"ט ע"ש. ופירוש אידי הוא זה, היינו החצי שלישי אור דחסד דתפארת שנמשך לבנין הכתר מלכות, עיין בע"ח שם, וחצי שלישי * חסד הוא מספר זה" (לקוטי לוי יצחק כאן).
(28) ברכות טז. ועוד.
(29) כנ"ל בהערה 23.

(* פירוש: דר"ד מלא יו"ד בגי' אותיות "ידי", ודוד כתר מלכות הוא נקודה, מרומז באות "א", ביחד הוא אותיות "אידי".
(** פירוש: חס"ד בגי' 72, ושליש מספר 72 הוא 24, וחצי שלישי הוא 12 מספר "זה".

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמ' א

7 חֲנִינָא — שרבא אינו סובר כרבי חנינא שיש לילך אחר הרוב, שאם
8 כן היה צריך לאסור את היין, שהרי רוב היין שבעולם של נכרים
9 הוא, אלא סובר שיש לילך אחר הקרוב, ובמקום זה מצויים
10 ישראלים יותר מנכרים. דוחה הגמרא: לעולם יתכן שמודה הוא
11 לדברי רבי חנינא שיש לילך אחר הרוב, ומכל מקום התיר את
12 היין, משום דשאינן הָתָם — שונה הדבר שם, דְּרִיבָא

1 אבל אם נמצאו ענבים בכרם יש לחוש שמא נגנבו מן הכרם
2 והצניעם הגנב בתוכו, ולפיכך אסורים הם כדין ערלה.
3 מעשה נוסף: הָנְהוּ יִינְךָ הֶחָרָא — מעשה היה בנודות של יין,
4 דְּאִשְׁתַּבְּחִין בִּי קוּפָא — שנמצאו בין הגפנים בכרם של ישראל,
5 שְׂרָהוּ רָבָא — התירם רבא בשתייה.
6 מבררת הגמרא: לִימָא — לבאורה יש לומר, דְּלֹא קָבַר לָהּ לְדַרְבֵּי

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח על התורה – פרשת יתרו

לז

כ, יא – כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים וכל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו

בפ' "כי ששת ימים" רמז על ששת אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב

כי ששת ימים לרמז על ששת אלפי שני הוי עלמא וחד חרוב, כמו האצטרובל כשמעריכין אותו על שעה ידועה חוזר עד הגיעו עד אותה שעה מתפרק הכל, כן הקב"ה שם קץ והעריכו בתכונתו ובאופניו ובגלגליו על ששת ימים שהם ששת אלפים נקראים ששת ימי המעשה, לפי שעושין פעולתם שנתמנו עלי' עד ששה ואחר השבת יחזור הכל לשביעית שהוא עולם הבא שהוא מלך העולם, וכן ועבדו לעולם עד היובל לשם יובל. וכן אמר בעבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא, כי כבר השלימו הששה פעולתם והונח לשביעית, זהו וינח ביום השביעי, כמו ותנח בגדו, ולזה לא אמר וינח ביום השבת אלא ביום השביעי הוא שביעית של עולם והבן.

וזהו אמרם עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתי', כי כלי העיכול שבתו ובטלו. וזה וחד חרוב, ועליו רמז הכתוב יום אחד יודע לה' לא יום ולא לילה, אז"ל זה יום שביעי לעולם שלא נאמר בו ויהי ערב ויהי בוקר, ועל אותו יום נאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, שיבטלו הפועלים ויהי לה' לבדו, ויהיו נשמות בלא גוף, כי הפעולות היום לצורך הגוף, ומאחר שאין פועלים אין גוף, לזה אמר וחד חרוב כי הגוף אין לו קיום בלתי פעולה והפעולה שבתה ביום שכולו שבת, דוק אמרם בטל ששבותים כל הפועלים כולם בלי כלי הגוף והגלגלים והפועלים העליונים כי כולם קשורים ביחד ובשביטת העליונים ישבתו ויתבטלו התחתונים, כי אין להם חיות אלא בשכלי הגוף עושים פעולתם כי האצטומכא תשבת ולא תעכל המזון ימות הגוף, וכן שאר האיברים, ועל זה רמז וחד חריב לא אמר וחד שבת כי בהשבתתם יחרב ויבטל הגוף כמ"ש.

על כן ברך ה' את יום השבת הואיל והונח הכל לשביעי כמו שאמרתי על כן ברך את יום השבת הגשמי לזכר של יום השביעי שהוא שבת הגדול, ובזכרון זה השבת יזכור שבת הגדול.

שפתי כהן

כ, ח – זכור את יום השבת לקדשו

ביאור מ"ש בפ' יתרו זכור את יום השבת, ובפ' ואתחנן שמור את יום השבת, דברות הראשונים היו קודם חטא העגל ואז היו נכנסים לא"י מיד ואז ה' ימי משיח, משא"כ דברות האחרונות ה' אחר חטא העגל וכו'

זכור את יום השבת. הנה בדברות האחרונות בפ' ואתחנן כתיב שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלקיך. הן אמת שאמרו רבותינו ז"ל זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו אבל יש עוד לאלוק מילין מה שנ"ל בעז"ה.

ע"פ מ"ש בספ"ה ק' אהבת יונתן מהגה"ק ר"ר יונתן זצ"ל בהפסטר פ' אמור וז"ל, בכל מועדי ישמרו ואת שבתותי יקדשו י"ל למה שינה הלשון דאצל מועדים שייך קידוש ואצל שבת שייך שמירה. אכן נראה דיודע למה מקדשין החודש לפי שאין ללבנה מהלך קבוע לכך צריך לקדש ע"פ הראי' משא"כ אם יש לה קביעות א"צ לקדש, וכדתנן החודש שנראה בזמנו אין מקדשין אותו ולעתיד יהי' אור הלבנה כאור החמה וכאור ז' ימי בראשית והיינו שיחיה ללבנה מהלך קבוע ולא יצטרך לקדש המועדות, וז"ש בכל מועדי ישמור. ויודע דשבת תולה בכניסת ליל ז' ולעתיד יהי' יום ולא לילה ויצטרכו לקדש השבת כמו קידוש החודש. וז"ש ואת שבתותי יקדשו עכ"ל.

והנה ידוע אם לא היו עושין ישראל את העגל והיו נכנסין תיכף לארץ אז הי' ימי משיח והי' תיקון העולם כמו לעתיד, אבל ע"י העגל חזר הכל לקלקולו כנודע.

וז"ש בשעת מתן תורה שהיו ראויים לעולם התיקון זכור את יום השבת לקדשו כי יהי' רק יום ויצטרכו לקדש את יום השבת כנ"ל, אבל לאחר שחטאו בעגל ואזי עי"ז אנחנו צריכין לשמירת יום השבת שיכפר על עון עי"ז כמאמרם ז"ל כל השומר שבת כהלכתו אפילו עי"ז כדור אנוש מוחלין לו, וכשנתקן ע"י שמירת השבת עון עי"ז של חטא העגל אז אחר כך נזכה ליום התיקון שנוכל לקדש השבת כנ"ל, וז"ש בדברות האחרונות שמור את יום השבת כל כך זמן וזמנים כאשר גלוי לפניו ית' שצריך בשביל התיקון, וזהו שמור את יום השבת בכדי לתקן הכל ואח"כ לקדשו כנ"ל, והבן.

צמח דוד

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שני עמ' א

11 לבית שכנו, וכמו כן עליו להרחיק את כותלו ארבע אמות מכנגד
12 החלונות, כדי שלא יחשיך את בית חבירו:

גמרא

13 מתחילה סברה הגמרא שהכותל הראשון היה סמוך לכותל שכנו
14 בפחות מארבע אמות, ועל כך מקשה הגמרא: וְכֵן הָיָה סְמִיךְ –
15 כיצד רשאי היה לסמוך את הכותל הראשון לכותלו של חבירו.
16 אָמַר רַב יְהוּדָה, אֲבָן אֵין כּוּוֹנָת הַמִּשְׁנָה שְׁהִיא לֹא מִתְחִילָה כּוּתֵל
17 וְנִפְלֵל, אֲלֵא הָכִי קָאָמַר – זוּ הִיא כּוּוֹנָת הַמִּשְׁנָה,

1 לכותל, ואם אינו משאיר ריוח ארבע אמות בין הכתלים, אין
2 הולכי דרכים עוברים ביניהם, ונמצא שמונע הוא את חיווק כותלו
3 של שכנו.
4 דין נוסף: אדם החפץ לבנות כותל כנגד החלונות של שכנו, עליו
5 להרחיק בין מלמעלה של החלונות, ובין מלמטה ובין מנגדן ארבע
6 אמות. דהיינו, אם חפץ הוא להגביה את כותלו למעלה מן
7 החלונות, עליו להגביהו לפחות ארבע אמות מעליהם, כדי שלא
8 יוכל להשען על כותלו ולהציץ בבית חבירו, ואם חפץ הוא
9 להגמיך את כותלו למטה מן החלונות, עליו לבנותו עד ארבע
10 אמות מתחתיהם, כדי שלא יוכל לעמוד על גבי הכותל ולהשקיף

♦ יום ראשון ט"ז שבט ♦

א וישמע יתרו רבא דמדון חמוהי דמשה ית
פל די עבד יי למשה ולישראל עמה ארי
אפיק יי ית ישראל ממצרים:

יח (א) וישמע יתרו כהן מדון חתן משה את
כל-אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו
ביהוציא יהוה את-ישראל ממצרים:

היה, וימחו אומר (לעיל ב) "ותבאנה אל רעואל אביהן"?
שהתינוקות קורין לאבי אביהן: אבא. ב'ספרי'. חתן
משה. (מכילתא) כאן היה יתרו מתכבד במשה: אני
חותן המלך, וישעבר היה משה תולה הגדלה
בחמיו, שנאמר: "וישב אל יתרו חותנו". למשה
ולישראל. שקול משה כנגד כל ישראל. את כל
אשר עשה. להם בירידת הן, ובבאר ובעמלק. פי
הוציא ה' וגו'. זו גדולה על כלם (מכילתא).

כ"י. וישמע יתרו. מה שמועה שמע ובא? קריעת
ים-סוף ומלחמת עמלק (ובחים קטז). יתרו. שבע שמות
נקראו לו: רעואל, יתרו, חתוב, חתב, קיני,
פוטאל (מכילתא). יתרו, על שם שיתר פרשה אחת
בתורה: "ואתה תחזה". יתרו, לכשנתגזר וקיים
המצות, הוסיפו לו אות אחת על שמו. חתוב, שחבב
את התורה, וחתוב הוא יתרו, שנאמר: (שופטים ד) "מבני
חתב חתן משה". ויש אומרים: רעואל אביו של יתרו

כלי יקר – עוז והדר

הינו המוזיר גרושתו, לפי שפרוד וזוג
זה דומה לפרוד וזוג של מי הים, פי
מתחלה היו המים מחברים חבור
טבעי, וכאשר עבר עליהם רוח קנאת
ה' לתן רוח בין הדבקים מאז קשה
לחברם, ואף על פי כן ראה כי כאשר
רצה ה' בחבורם שנית עלה וזוגם יפה.
כך חשב יתרו ש'במים הפנים לפנים כן
לב האדם לאדם' (ע"פ משלי כו ט), והנה
ראה יתרו שאחר שלוחיה שפטררה
משה בגט נתבטל הזוג וחבור הטבעי
'כי מאיש לקחה זאת' (בראשית ב כג),
וחשב שמתה אי אפשר שיתחברו
יחד לדור באהבה ורעות כבראשונה,
וכאשר שמע ענין קריעת ים סוף
שאחר פרום שבו לאיתנם כאלו לא
נפרדו מעולם, אז ראה שיש תקנה אל
הזוג השני שזוגו יעלה יפה, כמו
שבקריעת ים סוף אפשרי כך אפשרי
לזוגם, על כן לקח את צפרה בתו ובא
כו'. וזה פרוש יקר:

את כל אשר עשה אלהים למשה
ולישראל עמו. יש בענין זה כמה
ספקות, כי בסמוך נאמר (פסוק ח) ויספר
משה לחתנו את כל אשר עשה ה'
לפרעה ולמצרים, מה הצרך לספר
לו, הלא כבר שמע יתרו את כל אשר
עשה אלהים והכל בכלל. ועוד קשה
למה נקט כאן למשה ולישראל,

ויאמר שאול אל הקיני רדו סרו מתוך
עמלקי פן אספך עמו ואתה עשיתה
חסד עם ישראל בעלותם ממצרים,
וחשב יתרו אם לא אחרז ואזוג את
בתי למשה, אם כן בשיהיה מלחמה
בעמלק וקחמו גם בי, על כן בא עם
אשתו לחזור ולזוגה אליו אחר
שלוחיה (פסוק ב), כי אמר שיעשו חסד
עמו בעבור חתנו משה ובניו, כי הבנים
בניו ובני:

רבי אליעזר המודעי אומר מתן תורה
שמע ובא. שנאמר שם (להלן יט טו)
'אל תגשו אל אשה, וחשב יתרו
לדרש אותו קל וחמר אשר דרש דרש
משה' (ראה שבת פו). ומה ישראל שלפי
שעה קבלו את התורה פרשו מן
האשה, כל שכן משה שהשינה פרוש
מדברת עמו כל שעה שיהיה פרוש
מאשתו מכל וכל ולא ישלח עוד
אחריה, על כן בא יתרו והביא למשה
את אשתו כדי שתדור אצלו 'כתפארת
אדם לשבת בית' (ישעיה מד יג) כדת משה
וישראל:

רבי אליעזר אומר קריעת ים סוף שמע
ובא, כי הוא סובר שמשוה שלחה
בגט פטורין כדמסיק בי לקוט בפרשה
זו (רמז רסח), ורבותינו ז"ל אמרו (סנהדרין
כב) 'קשה לזוגם בקריעת ים סוף, וזה
בזוג שני, וכפי הנראה שזוג שני זה

יח (א) וישמע יתרו כהן מדון חתן
משה וגו'. בילקוט
(רמז רסח) מסיק 'מה שמועה שמע ובא,
רבי יהושע אומר מלחמת עמלק שמע
ובא, רבי אליעזר המודעי אומר מתן
תורה שמע ובא, רבי אליעזר אומר
קריעת ים סוף שמע ובא. לכאורה
נראה שיתרו שמע הכל, כי לא מראש
בסתר' דבר ה' עמקם בדר סיני (ע"פ
ישעיה מח טו), וכן היה קולו הומה ושמעו
עמים ירגזון' (לעיל טו יד), ואם כן במה
נחלקו. ומדנקט 'ובא', שמע מנה שאין
מחלקתם מה שמע, כי הכל מודים
ששמע את כל אשר עשה וגו', כמו
שמשמע בכל פרשה זו שיתרו שמע
את כל הנעשה. אף שעקר מחלקתם
איזו שמועה גרמה לו לבא עם אשתו
ובניו של משה, לכך נקט לשון 'ובא'
בכלם, וכלם הבינו שכל פסוק ראשון
זה נמשך לפסוק (ה) ויבא יתרו וגו',
וכאלו אמר לפי ששמע איזו חדוש
שהכריחו לבא על כן בא ויקח עמו
את צפרה אשת משה (פסוק ב), וקשה
להם מה שמועה שמע שגרמה לו לבא
עם אשת משה ובניו:

רבי יהושע אומר מלחמת עמלק שמע,
כי אמר ה' (לעיל יז טו) שיהיה
'מלחמה בעמלק מדר דר', ויתרו היה
דר בין העמלקי שנאמר (שמואל א טו ו)

מה שמעוה שמע וקא (רש"י יח, א) שאלתו אינה מה גרם ליתרו להתגזר, שהרי הדבר מפורש בכתוב – הוא שמע את כל אשר עשה אלקים למשה ולישראל. שאלתו היא, מה גרם לו לבוא, היינו מדוע לא נשאר במדין והתגזר שם. לכן העדיף את לשון המכילתא, "ובא", על לשון הגמרא (זבחים קטז, א): "ובא ונתגזר".

כלי יקר – עוז והדר

אשר ידו עליהם, כי אלו היה מושל על הרעות לבד, אם בן כל עושה רעות יקרא עושה רצונו, ולמה הביא אותן רעות כנגד הרעות שעשו לישראל, אלא ודאי שזה האל חפץ בטובתן של ישראל ולהטיב לטובים: **ולכך נאמר ויחד יתרו על כל הטובה**, כי אף על פי ששמע כבר מן הטובות, מכל מקום לא היה שמח בהם, כי שמא באו מן אותו אלהות אשר בידו להטיב ולא להרע, ואם כן גם לשונאיו ייטיב בהכרח, ומה יתרון לכעלי אמונתו. אכל באשר שמע גם מן הרעות וראה למפרע שהטובות באו מרצונו יתברך, על כן היה שמח בהם:

והזכיר אצל הטובות שעשה למשה ולישראל שם אלהים, פי זכותו של משה בצורף זכות ישראל גרם להפך מדת הדין לרחמים שבכל שם אלהים עשה להם כל הטובות, כמו שנאמר (לעיל יד ט) 'ויסע מלאך האלהים' וגו', כי שלוחו של שם 'אלהים' הלך להציל את ישראל. אכל בשמך את ישראל לבד הזכיר שם ה', והו' שנאמר **פי הוציא ה' את ישראל**, כי זכותם של ישראל בלא זכות של משה לא היה מספיק להפך דין לרחמים, והוציאה ממצרים היתה לישראל לבד, שהרי משה לא היה בכלל שעבוד מצרים (ראה רש"י לעיל ה ד). ומטעם זה נאמר גם בסמוך **ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הוצילו מיד מצרים**, כי להצלה זו היו ישראל צריכין ולא משה, לכך הזכיר שם ה' לבד. אכל הרשעים מהפכים מדת רחמים לדין, על כן נאמר **ויספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים**, כי השם המיוחד המורה על הרחמים עשה להם כל הרעות, שנאמר (לעיל יד ט) 'וישקף ה' אל מצרים מצרים בעמוד אש וענן'. ופרוש זה דבר יקר:

ועל כן בשמע יתרו מתחלה את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל, עדין לא שמע כי אם מן הטובות, כי למשה ולישראל הטיב בכל מיני טובה. אף על פי ששמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, מכל מקום לא שמע כי אם מה שנקרע הים לישראל והלכו ביבשה, אבל לא שמע עדין טביעת פרעה וחילו, וכן מלחמת עמלק שמע שבא להרע לישראל ונצולו ממנו. ועל כן הדרך לפרש ולומר **פי הוציא ה' וגו'**, לומר שלא שמע כי אם מן הטובות דהינו הוציאה ממצרים. וחשב יתרו שמא אלוה זה אינו מושל כי אם על הטובות, ועדין לא היה מרצה לקבלו לאלוה, כי חשב שמא יש אלהים גדול ממנו המושל על הטובות ועל הרעות כאחד, ולא בא כי אם להשיב בתו לבעלה: **אמנם אחר כך בשספר משה לחתנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים**, דהינו כל הרעות והמכות אשר פעל ה' במצרים ובים סוף, 'אז ראה ויספרה' לאמר (ע"פ איוב כח כז) הנה זה האלהים מושל על הטובות ועל הרעות כאחד, **ועתה ידעתי כי גדול ה' מכל אלהים**, וראוי לקבלו לאלוה ולכנס בצל כנפיו. ושמא תאמר דלמא על כל פנים שני אלהות יש, שהמושל על הטובות היטיב לישראל והמושל על הרעות הרע לפרעה ולמצרים. על זה אמר **פי בדבר אשר ידו עליהם**, שהרי אנו רואין שנדונו מדה כנגד מדה בכל מכה ומכה (תנחומא וארא יד), וזה ודאי לפי שזה המכה בפרעה ובמצרים חפץ בטובתן של ישראל, ולפי שהרע להם פרעה ועשה כנגד רצון האל על כן נדון מדה כנגד מדה, וזה מופת חותך שזה אלהים אשר הרע לפרעה הוא אשר חפץ בטובתן של ישראל, ואם כן ודאי מאל אחד יצאו שני הפכים אלו והוא **גדול מכל אלהים**, והמופת על זה **פי בדבר**

ובסמוך אמר **לפרעה ולמצרים**. וכאן הזכיר שם אלהים, ובסמוך שם המיוחד. וכן בפסוק ראשון בשמך **משה וישראל** מזכיר שם אלהים, ואחר כך נאמר **פי הוציא ה' את ישראל**, הרי ששם מזכיר את ישראל לבד הוא מזכיר שם המיוחד, פעם אחד כאן ופעם שני בסמוך (פסוק ט) **ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל**. גם קשה למה לא הזכיר שם גם את משה, ואולי טעמו שנעשה בשרו חדודין על מה שנעשה לישראל (ראה רש"י) אבל לא בעבור משה כי חתנו הוא. ועוד מה שנאמר (פסוק ט-יא) **ויספר משה לחתנו וגו' עתה ידעתי כי גדול ה' בפה ידע זה עתה**, ולמה לא ידע זה מיד בשמע את כל אשר עשה ה' למשה ולישראל. ועוד מאחר שנאמר **וישמע יתרו את כל אשר עשה אלהים למשה**, ודאי גם יציאת מצרים בכלל היתה, ולמה יצאת וחזר ואמר **פי הוציא ה' וגו'**. **להתיר** שני ספקות האלו נקדים שני הקדמות. האחת היא, שהצדיקים מהפכים מדת הדין לרחמים והרשעים בהפך זה (ביר לג א). השניה היא, שבזמן שהוא היה בעולם רבים מעמי הארץ שהיו טועים בטעות של מאני, שטען שיש שני אלהות אחד מושל על הטובות ואחד על הרעות (עקדה שער א). והנה לדעתם הנבכרה שניהם חלשים, כי המושל על הרעות חכם הוא להרע ולהיטיב אין אותו, ופשיטא שאין ראוי לכנס תחת כנפיו לקבלו לאלוה, כי מי פתי יסר הנד' (ע"פ משלי ט ד). והמושל על הטובות אין בכחו להרע אפילו לשונאיהם של המאמינים בו, ואם כן שוא עבר אותו, כי מקרה אחד לכל לעובדו ולאשר לא עבדו, ועל כן אין ראוי לקבלו לאלוה. ולקבל שניהם גם כן קשה, כי יבחישו זה את זה כי זה יקלל זה ויכריז:

(ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה
אָחֵר שְׁלוּחִיָּה:

'לְהִיכֵן אֶתָּה מוֹלִיכֵן? אָמַר לוֹ: 'לְמַצְרִים'. אָמַר לוֹ:
'עַל הָרָאוֹנוֹת אֲנִי מַצְטָעֲרִים, וְאַתָּה בָּא לְהוֹסִיף
עֲלֵיהֶם? אָמַר לָהּ: 'לְכִי לְבֵית אָבִיךָ. נָטְלָה שְׁנֵי
בָנֶיהָ וְהִלְכָה לָהּ.

כַּשָּׁאֲמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא
בְּמִדְיָן: "לֵךְ שָׁב מִצְרִים... וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֵת
בָּנָיו וְגו'...", וַיֵּצֵא אֶתְרֵן לְקֶרְאָתוֹ "וַיִּפְגְּשׁוּהוּ בְּהַר
הָאֱלֹהִים", אָמַר לוֹ: 'מִי הֵם הַלְלוּ? אָמַר לוֹ: זֶה
הִיא אִשְׁתִּי שֶׁנִּשְׁאָתִי בְּמִדְיָן, וְאֵלּוֹ בָּנָי. אָמַר לוֹ:

ג וַיְהִי תְּרִין בְּנֵיהָ דִּי שׁוּם חַד גִּרְשָׁם אַרִי
אָמַר דִּיר הַוִּיתִי בְּאַרְעָא נִזְכָּרָא:

(ג) וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֶחָד גִּרְשָׁם כִּי אָמַר
גַּר הָיִיתִי בְּאַרְץ נִכְרִיָּה:

ד וְשׁוּם חַד אֲלִיעֶזֶר אַרִי אֱלֹהָא דְאַבָּא הוּא
בְּסַעֲדִי וְשׁוּבְנִי מִחֻרְבָּא דְּפָרְעָה:

(ד) וְשֵׁם הָאֶחָד אֲלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיֵּצֵאֵנִי
מִחֻרְבַּ פְּרָעָה:

ה וַיֵּצֵאֵנִי מִחֻרְבַּ פְּרָעָה • כַּשָּׁגְלוּ דָתָן וְאַבְיָרָם עַל דְּבַר הַמִּצְוָה וּבִקֵּשׁ לְהַרְגֵּ אֶת מֹשֶׁה, נַעֲשֶׂה צִוְּאוֹ
בְּעֶמְדוֹ שֶׁל שִׁישׁ. (מכילתא) •

כלי יקר – עוז והדר

שם **כִּי גַר הָיִיתִי בְּאַרְץ נִכְרִיָּה** (פסוק א),
וְכֵן לְהוֹכִיר צֶעַר בָּנִים שְׁאִינָן מְסֻבִּים
עַל שְׁלֹחַן אֲבִיהֶם כִּי גָרִים הָמָּה, וְאָמַר
לוֹ 'אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת נַפְשׁ הַגֵּר כִּי גַר
הָיִיתָ גַם אֲתָּה' (ע"פ לַחֲלֹץ כג טו). וְאִם לֹא
בָּגִינוּ צֶא בְּגִין בְּנֵךְ אֲלִיעֶזֶר, שֶׁנִּקְרָא עַל
שֵׁם **כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי** (פסוק ד), וְשֵׁמוֹ
כִּשֶׁם רַבּוֹ וְדוֹמָה כְּאֵלּוֹ אֲתָּה מְקַבֵּל פָּנָי
הַשְׁכִּינֵה כִּי שְׁמוֹ בְּקֶרְבּוֹ:

עַל כֵּן הוֹכִיר שְׁמוֹתָם, כִּי כָּךְ שָׁלַח
אֵלָיו יִתְרוֹ שִׁיעֲשֶׂה בְּגִין אִשְׁתּוֹ
שֶׁהִיְתָה 'בְּצִפּוֹר' נִזְדַּדְתָּ מִקְנָה,
וּבְעֶבֶר צֶעַר זֶה שֶׁשְׂבָלָה רְאוּיָה
לְכַבְּדָהּ וּלְצַאת כְּנַגְדָהּ. וְכֵן בְּעֶבֶר
בְּנֵי שֶׁהִיא 'גַּר בְּאַרְץ נִכְרִיָּה' וְכֵן
בְּעֶבֶר שֵׁם אֲלִיעֶזֶר כִּי בָּזָה דוֹמָה
כְּאֵלּוֹ יֵצֵא לְקֶרְאָת הָאֱלֹהִים. וְכֵן
שְׁאִמֹר (פסוק א) **וְשֵׁם הָאֶחָד אֲלִיעֶזֶר**,
וְאָמַר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (לִקּוּט רַמְזוֹ רסח)
שְׁאִמֹר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְעֵתִיד
יִרְשׁ אֲלִיעֶזֶר פָּרָה בַּת שְׁתֵּי: עֲגֻלָּה
בַּת שְׁנֵתָה, יִתְבָּאֵר בְּעֹרֶת ה' בְּפָרֶשֶׁת
חֻקָּת (במדבר יט א: ח) תוֹרָה ג

וְהַמְטִיב וְעַל בְּשׂוֹרוֹת רְעוּת הוּא אוֹמֵר
בְּרוּךְ דִּין הָאָמֶת, אָבָל לְעוֹלָם הַבָּא
כָּלֵם יֵאֱמָרוּ בְּרוּךְ הַטוֹב וְהַמְטִיב. רָצָה
בָּזָה, כִּי מִצַּד שְׁנֵאֲרֵין בְּעוֹלָם הַזֶּה
פְּעֻלּוֹת הַפְּכִיּוֹת לְהִרְעֵ וּלְהִיטִיב, עַל כֵּן
מִצָּאוּ הַטּוֹעִים מְקוֹם לְטָעוֹת בּוֹ וְלוֹמַר
שְׁתֵּי רְשָׁיוֹת יֵשׁ, וְלִדְעָתָם הַנִּפְסָדָת אֵין
ה' אֶחָד בְּכִיכּוֹל גַּם שְׁמוֹ אֵינוֹ אֶחָד, כִּי
הַתְּחַלְפוֹת הַשְּׁמוֹת לְקַחוֹ לָהֶם לִרְאָיָה.
אָבָל לְעוֹלָם הַבָּא לֹא יִהְיֶה רַק טוֹבוּת,
הַזֶּה אֲזִי לֹא יֵצֵאוּ לְמִינּוֹת וְנִפְרִיז וְיִדְעוּ
כִּי ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד, וְלֹא יֵצֵאוּ עוֹד
לְמִינּוֹת וְלֹא יִרְאוּ פְּעֻלּוֹת הַפְּכִיּוֹת.
וְעֲנִין זֶה בְּרוּר וְנִכּוֹן: תוֹרָה ב

(ב) וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת צִפּוֹרָה
אִשְׁתּוֹ מֹשֶׁה. וְדָא לֹא בַּחֲנָם
פִּרְשׁ הַכְּתוּב שֶׁם אִשְׁתּוֹ וְשְׁמוֹת בָּנָיו,
וְזֶה כִּי אָמַר לוֹ יִתְרוֹ (רַאֲהוּ רַשִׁי פסוק ו) צֶא
בְּגִין אִשְׁתְּךָ צִפּוֹרָה, כִּי בְּצִפּוֹר נִזְדַּדְתָּ
מִקְנָה כֵּן אִישׁ נִזְדַּד מִמְּקוֹמוֹ (ע"פ מַשְׁלִי כו
ח), וְכֵן לְהוֹכִיר צֶעַר אִשְׁתּוֹ כֵּן זְמַן
הַיּוֹתֵה נִזְדַּדְתָּ מִבֵּיתָהּ. וְאִם לֹא בָּגִינוּ
כִּי אוֹלִי אֵין הָאֲדָם מְרִגִּישׁ כֵּן כָּךְ
בְּצֶעַר אִשְׁתּוֹ, צֶא בְּגִין בְּנֵךְ גִּרְשָׁם עַל

וְאִוִּסִּיף עוֹד שְׁנֵית יָדַי לְבָאֵר שְׁנֵי
בְּשִׁמּוֹת הַקְדוֹשִׁים עַל זֶה
הָאָפֶן, וְהוּא שְׁלֹכְךָ הוֹכִיר אֲצֶל
הַטּוֹבוֹת שֵׁם 'אֱלֹהִים' וְאֲצֶל הָרְעוֹת שֵׁם
'ה', לְהוֹצִיא מִלֵּב הַטּוֹעִים הָאוֹמְרִים
מֵאַחֵר שְׁשִׁמּוֹת חֲלוּקִים הֵם אֶחָד מוֹרָה
עַל רַחֲמִים וְאֶחָד מוֹרָה עַל מִדַּת הַדִּין,
שְׁמָא חֶסֶד וְשְׁלֹם שְׁתֵּי רְשָׁיוֹת יֵשׁ. עַל
כֵּן הוֹכִיר אֲצֶל הַטּוֹבוֹת שֵׁם 'אֱלֹהִים'
וְאֲצֶל הָרְעוֹת שֵׁם שֶׁל רַחֲמִים, לְהוֹרוֹת
שֶׁכֵּלֵם יֵצֵאוּ מִן אֵל אֶחָד, וְהַשְׁנִי בָּא
מִצַּד הַמְּקַבְּלִים, דְּגַמַּת אָמַר רַבּוֹתֵינוּ
ז"ל (בְּרַחוֹת יב) 'שֶׁמְזַכְרִין מִדַּת יוֹם
בְּלִילָה וּמִדַּת לֵילָה בַּיּוֹם' בְּדִרְךָ
שֶׁפִּרְשְׁנוּ לְמַעַלָּה בְּפָרֶשֶׁת בְּרָאשִׁית א)
ה) עַל פְּסוּק וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם
אֶחָד, וְכֵן שֶׁפִּרְשְׁנוּ בְּחִבּוּרֵנוּ עוֹלָלוֹת
אֲפָרִים מֵאָמַר י"ח עַל אָמַר רַבּוֹתֵינוּ
ז"ל (פְּסוּחִים ג) 'כְּתִיב (וְכִרְיָה יד ט) 'בַּיּוֹם
הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד', אִשּׁוֹ
הָאִידֻנָּא לֹאֹ אֶחָד הוּא, אָמַר רַבִּי
(יִוָּחָן) [אַחָא בְּרַ הַיְנָא] לֹא כְּעוֹלָם
הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא, בְּעוֹלָם הַזֶּה עַל
בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת הוּא אוֹמֵר בְּרוּךְ הַטּוֹב

(ה) וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה
אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲגָה שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים:

כ"ט • אל המדבר • אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דבר הכתוב, שהיה יושב

(ו) וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בֶּן אֱלִיֶּזָר
וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה:

כ"ט • ויאמר אל משה • על ידי שליח. אני חתנך יתרו וגו' • אם אין אתה יוצא בגיני, צא בגין אשתך.

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לִקְרֹאת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשְׁקֻלוּ
וַיִּשְׁאֲלוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֵהָלָה:

כ"ט • ויצא משה • כבוד גדול נתפטר יתרו באותה שעה, כיון שיצא משה, יצא אהרן, נדב ואביהוא. ומי הוא שראה את אלו יוצאין, ולא יצא? • וישתחו וישקלו

(ח) וַיִּסַּפֵּר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה
לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מִצַּאתָם בְּדֶרֶךְ וַיִּצְלָם יְהוָה:

כ"ט • ויספר משה לחתנו • למשך את לבו לקרבו לתורה (מכילתא) • את כל התלאה • שעל הים ושל עמלק (מכילתא) • התלאה • למ"ד אל"ף מן הסוד של

(ט) וַיַּחֲדֹד יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה
לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם:

כ"ט • ויחדד יתרו • וישמח יתרו, זהו פשוטו. (סנהדרין צד) ומדרש אגדה: 'עשה בשורו חדודין חדודין', מצר על אבוד מצרים, הניו דאמרי אינשי: "גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה". על

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם
וּמִיַּד פְּרָעָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם:

כ"ט • אשר הציל אתכם מידי מצרים • אמה קשה. ומידי פרעה • מלך קשה. מתחת יד מצרים •

(יא) עֲתָה יִדְעָתִי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי
בְדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

יא כען ידענא ארי רב יי ולית אלה בר מנה ארי בפתגמא דחשיבו מצראי למדן ית שראל בה דנגנון:

• (מכילתא)

שנאמר: "והאיש משה" (מכילתא) •

ח ואשתעי משה לחמוהי ית כל די עבד יי לפרעה ולמצראי על עיסק ישראל ית כל עקתא די אשפתננון בארחה ושזכנון יי:

תבה, והתי"ו הוא תקון ויסוד הנופל ממנו לפרקים, וכן: תרומה, תנופה, תקומה, תנועה.

ט ויחדד יתרו על כל טובת המן, והבאר והתורה. ועל כל אשר הצילו מידי מצרים. עד עכשו לא היה עבד יכול לברח ממצרים, שהיתה הארץ מסגרת, ואלו יצאו ששים רבוא (מכילתא) •

יואמר יתרו בריך יי די שזיב יתכון מידא דמצראי ומידא דפרעה די שזיב ית עמא מתחתות מרות מצראי:

פתרגומו: לשון רדוי ומרות, היר שהיו מכבידים עליהם, היא העבודה.

עליהם • פתגומים: במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים. **אשר זדו • אשר הרשיעו.** ורבותינו דרשוהו (סוטה יא) לשון (בראשית כה) "ויזד יעקב נזיד": בקדירה אשר בשלו, בה נתבשלו.

עַתָּה יִדְעָתִי • מפירו הייתי לשעבר, ועכשו ביותר (מכילתא). **מַכֵּל הָאֱלֹהִים •** מלמד שהיה מכיר בכל עבודת אלילים שבעולם, שלא הניח עבודת אלילים שלא עבדה (מכילתא). **כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (על פי 'לקוטי שיחות' כרך ד, עמוד 1271 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

ה'יתרו' שבכל אחד

כמו שפתן-תורה היתה רק אחרי שגם יתרו הודה על קיום הקב"ה, כמו-כן אם רוצים לזכות לקבל את התורה ולהבינה כראוי, אין די בזה שהנשמה הקדושה שבטבעה רוצה לקיים רצון הקב"ה יש לה רצון לקבל את התורה, אלא על האדם לפעל בעצמו שגם גופו שמצד-עצמו נמשך ורוצה ב'מוותרות' – דברים גשמיים וחמריים, גם הוא יודה ויסקים שצריק לקיים את רצון הקב"ה, וללמד את התורה ולהבינה כראוי.

ורק אחרי שגם גופו הגשמי, ה'יתרו' שבכל אחד, 'מודה' ורוצה לקיים את רצון הקב"ה, אזי הוא כלי לקבלת התורה, ויכול להבינה כראוי ולהצליח בזה.

בתחילת פרשתנו הובאו דברי יתרו "עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים" (יח, יא), ואיתא בזהר הקדוש (ריש פרשתנו סו, ב) שרק אחרי שהודה יתרו ואמר "גדול ה' מכל האלקים" היה יכול להיות ענין מתן-תורה. כי יתרו הוא "סטרא-אחרא דאיהו סטר שמאלא", והינו בחינת הקלפות שאינן צד הקדושה, ועל-ידי שגם הוא הודה בגדולת ה' – היה שיק שיתן הקב"ה את התורה.

ועל-פי-זה יש לבאר הטעם לקריאת סדרה זו על שם יתרו, דלקאורה מכיון שמדבר בה על מתן-תורה היו צריכים לקראה בשם הקשור למתן-תורה?

אלא שבה הוראה לנו בדרך קבלת התורה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ 'לקוטי שיחות' כרך טז עמ' 200 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

טעות עובדי עבודה-זרה הראשונים

להם את הכח להנהיג את העולם.

ועל-פי-זה יש לומר דאם ענש המצריים לא היה על ידי המים כ"אם באפן אחר, עדן היה מקום לטעות, שלמים עצמם יש כח ושלטיה, אלא שהקב"ה "גבר" על כח המים, וענש את המצריים, היינו שהטבע עצמו מנהג ח"ו בידי הכוכבים ומזלות אלא שהקב"ה יכול לשדד ולשבר את הטבע על ידי כח גדול יותר,

אף מזה שהקב"ה אבדם על ידי אותו דבר שדמו לאבדם, (היינו שהשתמש בכח המים גופא) ולא שאבדם על-ידי שבירת כח זה, הוכח והברר לכל, שהקב"ה הוא ה'בעל-הביט' על טבע העולם גופא, ולכחות הטבע אין שום כח ושלטיה אלא הם רק 'כגרון בידי החוצב', ורק על-ידי-זה בטלה הטעות דעובדי עבודה-זרה הראשונים. וק"ל.

עַתָּה יִדְעָתִי כִּי־גָדוֹל ה'הוּא מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

כי בדבר אשר זדו עליהם – פתגומים, במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים (יח, יא. ובפרש"י)

יש לעני מדוע רק נס זה ש"במים דמו לאבדם, והם נאבדו במים" הוא אשר הכריח את יתרו להפיר "כי גדול ה' מכל האלקים"?

ויש לבאר זה על-פי מה שכתב הרמב"ם בריש הלכות עבודה-זרה, דעובדי עבודה-זרה הראשונים לא פפרו במציאות הקב"ה ח"ו, כ"אם אמרו שהקב"ה נתן כח לכוכבים ולמזלות להנהיג העולם כרצונם, ולכן עבדו את הפוכבים והמזלות. אף בודאי גם הם הודו שביכלת הקב"ה לשלט ולהתגבר על הפוכבים והמזלות, שהרי הוא זה שנתן

יב-קריב יתרו חמוהי דמשה עלון ונקסת קידשין קדם יי ואתא אהרן וכל סבי ישראל למיכל לחמא עם חמוהי דמשה קדם יי:

(יב) וַיִּקָּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה וּזְבָחִים לַאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֹהֶרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאכֹל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

שהיה עומד ומשמש לפניהם. לפני האלהים. מפאן שהנהנה מסעדה שתלמידי חכמים מסבין בה, כאלו גהנה מזיו השכינה (ברכות כד).

כִּי־עֹלָה • כמשמעה, שהיא בלה כליל. זבחים. שלמים. ויבא אהרן וגו'. ומשה היכן הלך, והלא הוא שיצא לקראתו וגרם לו את כל הכבוד? אלא

כלי יקר – עוז והדר

(יב) ויקח יתרו חתן משה עולה וזבחים לאלהים. תמדהו כל המפרשים על שבכל הקרבנות לא נזכר לא 'אל' ולא 'אלהים' כי אם השם המיוחד, וכאן הנזכר לאלהים ואומר אני לישוב זה על דרך שבתכנו

יגוהי מיומא דבתרוהי ויתב משה למדן
ית עמא וקם עמא עלוהי דמשה מן צפרא
עד רמשא:

(יג) וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת־הָעָם
וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב:

אנחנו אל המקום וגו' אל נא תעזב אותנו. ואם זו
קדם מתן תורה, משלחו והלך, היכן מצינו שחזר?
ואם תאמר: שם לא נאמר יתרו אלא חובב, ובנו של
יתרו היה? הוא חובב הוא יתרו, שהרי כתיב: (שופטים
ה) "מבני חובב חותן משה". וישב משה וגו' ויעמוד
העם. יושב כמלך וכלן עומדים, והקשה הדבר ליתרו
שהיה מזלזל בכבודן של ישראל, והוכיחו על כך,
שנאמר: "מדוע אתה יושב לבדך" וכלם נצבים. מן
הבקר עד הערב. (שבת י) אפסר לומר כן? אלא כל
דין שדין דין אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה
עליו הכתוב כאלו עוסק בתורה כל היום, וכאלו
נעשה שפתו להקדוש-ברוך-הוא במעשה בראשית
שנאמר בו: "ויהי ערב וגו'" (מגילה י).

ז"ל ויהי ממחרת. מוצאי יום הכפורים היה, כך
שנינו בספרי. ומהו ממחרת? למחרת רדתו מן ההר.
ועל-כרחך אי אפשר לומר אלא ממחרת יום
הכפורים, שהרי קדם מתן תורה אי-אפשר לומר:
"והודעתי את-חקי וגו'" ומשנתנה תורה עד יום
הכפורים, לא ישב משה לשפט את העם, שהרי בי"ז
בתמוז ירד ושבר את הלוחות, ולמחרת עלה בהשפמה
ושקה שמנים יום וירד ביום הכפורים. ואין פרשה
זו כתובה בסדר, שלא נאמר: "ויהי ממחרת", עד
שנה שנה, אף לדברי האומר יתרו קדם מתן תורה
בא, שלוחו אל ארצו לא היה אלא עד שנה שנה,
שהרי נאמר כאן: "וישלח משה את-חתנו", ומצינו
במסע הדגלים שאמר לו משה: (במדבר י) "נוסעים

כלי יקר – עוז והדר

על החמס שביניהם, אבל אם יש דין
למטה ביום, מכל מקום יש גם דין
למעלה בלילה בין שרי מעלה:
ואם כן זמן דין שלמעלה מערב עד
בקר, וזמן דין שלמטה מבקר עד
ערב. ומשעם זה הדין שפתו להקדוש
ברוך הוא במעשה בראשית, וחלק
בחלק יעמידו יסודות של כל העולמות
העומדים על הדין, כי מלכו של עולם
במשפט יעמיד ארץ ושמים מן הערב
עד הבקר, ומלכי רבנן במשפט יעמיד
ארץ מן הבקר עד הערב. ודברים אלו
עתיקים ונכונים והוא דבר יקר:
מן הבקר עד הערב. פרש רש"י יוכי
אפסר לומר כן, אלא לומר לה כו'
אפלו שעה אחת מעלה עליו הכתוב
כאלו עסק בתורה כל היום. ואם כן
מהו זה שאמר יתרו (פסוק יד) **וכל העם
נצב עליו מן בקר עד ערב**, הרי
באמת לא היה דין מבקר עד ערב, אלא
שמעלה עליו הכתוב כאלו היה דין כו',
וכאלו נעשה שפתו במעשה הבקר
והערב (שבת י) הירועים בהוראת ה"א
היריעה, רמז למעשה בראשית. ועוד
קשה שהפסוק אומר ויעמוד העם על
משה, ויתרו אמר (פסוק יד) **וכל העם**

שנאמר (בראשית א ה) ויהי ערב ויהי
בקר. והדבר צריך באור, כי כפי
הנראה שמראה הערב והבקר שנוכח
בשתי מקומות אלו אינן דומין זה לזה,
כי כאן מתחיל מן הבקר ומסיום בערב,
ובמעשה בראשית מתחיל מן הערב
ומסיום בבקר:
ותשכיל ותדע, כי זה העולם בכלל
אינו מתקדם כי אם בזמן
שיש דין למטה או למעלה, כי רצה
הקדוש ברוך הוא לברא את העולם
במדת הדין, ואף על פי ששתף לו גם
מדת הרחמים (ביר יב טו), מכל מקום גם
מדת הדין במקומה עומדת כי מלך
במשפט יעמיד ארץ' (משלי כד, ראה שמור
ל יא), ובמדרש (ביר ה ה) 'אמר רבי
אלעזר במקום שיש דין אין דין
ובמקום שאין דין יש דין, כיצד, יש דין
למטה אין דין למעלה, אין דין למטה
יש דין למעלה. ועל סדר זה העולם
נכון, שאין שעה פנויה בלא דין, כי
ידוע שמדת הדין שלמעלה שולטת
בלילה דוקא (וזה ח"ב יח), אף על פי
שהקדוש ברוך הוא פוסק הדין ביום
הזנו כשאין דין למטה ביום אז הקדוש
ברוך הוא דן גם ביום בין התחתונים

למעלה (פסוק א) שכל הטובות אשר
עשה ה' למשה ולישראל היו בשם
'אלהים', כי ה'צדיקים מהפכים דין
לרחמים' (ביר לג א), וכל הרעות אשר
עשה ה' לפרעה ולמצרים היו בשם
המיוחד, כי הרשעים מהפכים רחמים
לדין. על כן נבחר יתרו 'לאלהים על
כל הטובה' (פסוק ט), והיה שמח וטוב לב
ונתן הודיה לשמו ותברך על כל
הטובות אשר הטיב עמהם, אבל לא
שמח על מפלתן של מצרים שנעשו
בשם המיוחד, על כן לא נבחר לשם
המיוחד, כי בזה הראה מחשבתו שהיה
מצר על אבדן של מצרים (ראה סנהדרין
צד). ולכך נקט דוקא לשון '**ויהי**' (פסוק
ט) שיש במשמעותו לשון שמחה ולשון
חידודין, כי על הטובות של ישראל
שמת, ועל אבדן של מצרים נעשה
בשרו חידודין (סנהדרין שם): תורה יג
(יג) **ויעמוד העם על משה מן הבקר
עד הערב.** מכאן שאין
דין בלילה (ראה סנהדרין לד). ורבותינו
ז"ל אמרו (שבת י) 'שכל דין הדין דין
אמת לאמתו אפלו שעה אחת, מעלה
עליו הכתוב כאלו נעשה שפתו
להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית,

יז וַיִּחַזַּא חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה יֵת כֹּל דְּהוּא עֲבַד
לְעֹמָא וְאָמַר מָה פִּתְגָמָא דִּדִּין דִּי אֵת עֲבַד
לְעֹמָא מָה דִּין אֵת יִתְבּ בְּלַחֲדָךְ וְכָל עֹמָא
קִימִין עֲלוּךְ מִן צִפְרָא עַד רִמְשָׁא:

(יד) וַיֵּרָא חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הָיָה עֹשֶׂה לָעָם
וַיֹּאמֶר מֶה־הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ
אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־בְּקָר
עַד־עֶרֶב:

טו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲמוּהִי אֲרִי אַתָּן לֹתִי עֹמָא
לְמַתְבַּע אֶלְפִין מִן קָדָם יי:

(טו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנִי כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ
אֱלֹהִים:

כט"א • כִּי יָבֹא • כִּי בָא, לְשׁוֹן הַנִּזְכָּר. לְדַרְשׁ אֱלֹהִים • כְּתַרְגוּמוֹ: לְמַתְבַּע אֶלְפִין, לְשָׁאֵל תִּלְמוּד מִפִּי הַגְּבוּרָה.

טז כִּד הָיִי לְהוֹן דִּינָא אַתָּן לֹתִי וְדַאינָא בֵּין
בְּבָרָא וּבֵין חֲבֵרָה וּמַהוּדְעָנָא לְהוֹן יֵת קִימָא
דִּי וִית אֲוִרִיתָה:

(טז) כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי וְשִׁפְטֹתַי בֵּין אִישׁ
וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו:
כט"א • כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דָּבָר בָּא אֵלַי • מִי שֶׁהָיָה לוֹ הַדָּבָר, בָּא אֵלַי.

יז וַיֹּאמֶר חֲמוּהִי דְמֹשֶׁה לֵּה לֹא תִקִּין פִּתְגָמָא
דְּאֵת עֲבַד:

(יז) וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדָּבָר אֲשֶׁר
אַתָּה עֹשֶׂה:

כט"א • וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה • דִּרְךְ כְּבוֹד קוֹרְאוֹ הַכְּתוּב: 'חֲתָנִי שֶׁל מֶלֶךְ'.

יח מְלָאָה תִלְאָה אָף אֵת אָף עֹמָא דִּדִּין
דְּעָמָךְ אֲרִי זְקִיר מִנְךָ פִּתְגָמָא לֹא תִכּוּל
לְמַעֲבָדָה בְּלַחֲדָךְ:

(יח) נָכַל תִּבָּל תִּבָּל גַּם־אַתָּה גַּם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ
כִּי־כִבֵּד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא־תֻכַּל עֲשׂוֹה לְבִדְּךָ:

ועל־ידי קָרַח, וּכְחוֹ תֵּשׁ וְנִלְאָה. גַּם־אַתָּה • לְרִבּוֹת
אַהֲרֹן וְחוּר וְשִׁבְעִים זָקֵנִים. כִּי־כִבֵּד מִמֶּךָ • כְּבֹדוֹ
רַב יוֹתֵר מִכְּךָ.

כט"א • נָכַל תִּבָּל • כְּתַרְגוּמוֹ, וּלְשׁוֹנוֹ לְשׁוֹן כְּמִישָׁה
פְּלִישִׁיטָר "א בְּלַע"ו, כְּמוֹ: (יִרְמְיָה ח) "וְהָעֵלָה נָכַל", (ישעיה
לה) "כִּנְבָּל עָלָה מִגִּפֶּן", שֶׁהוּא כְּמוֹשׁ עַל־יְדֵי חֲמָה

יט כְּעֵן קָבַל מִנִּי אֲמַלְכְּנָךְ וַיְהִי מִימָרָא דִּי
בְּסַעֲדָךְ הָיִי אֵת לְעֹמָא (תִּבְע) אֶלְפִין מִן קָדָם
יי וַתְּהִי מִיְתִי אֵת יֵת פִּתְגָמָא לְקָדָם יי:

(יט) עָתָה שְׂמַע בְּקִלִּי אִיעֲצֹךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הָיָה
אַתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבֵּאתָ אֶת־הַדְּבָרִים
אֶל־הָאֱלֹהִים:

הָאֱלֹהִים • שְׁלִיחַ וּמְלִיץ בֵּינוֹתָם לְמִקּוֹם, וְשׂוֹאֵל
מִשְׁפָּטִים מֵאֲתוֹ. אֶת־הַדְּבָרִים • דְּבָרֵי רִיבּוֹתָם.

כט"א • אִיעֲצֹךְ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ • (מְכִילֵתָא) בְּעֵצָה אָמַר
לוֹ: צֹא, הִמְלִיךְ בְּגִבּוּרָה. הָיָה אֵתָה לָעָם מוֹל

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (לְקוּשִׁי שִׁיחוֹת כֹּךְ דַּד עַמ' 12)

בְּלִי הַסִּקְמָת הַקִּבְ"ה, וּכְמִפְרָשׁ בְּרַש"י כָּאן. וְלִהְיֵיר מִמָּה
שֶׁכְּתַב לְהֵלֶן (פְּסוּק כ"א): "בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלֶיךָ."

צֹא הִמְלִיךְ בְּגִבּוּרָה (רש"י יח, יט) בְּפִרְשֵׁת דְּבָרִים (א, טו) כְּתַב
רַש"י: "זוֹ אַחַת מִשְׁבַּע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יְתִר לְמֹשֶׁה". אָמַנְם,
פְּשִׁיטָא שְׁמֹשָׁה לֹא הָיָה מִסְכִּים לְשׁוֹנוֹת אֵת סֵדֶר הַמִּשְׁפָּט

כּוֹמֵזֵהר יִתְהוֹן יֵת קִימָא וִית אֲוִרִיתָא
וְתַהוֹדַע לְהוֹן יֵת אֲוִרִיתָא דִּיִּתְכֹּן בַּה וִית
עוֹבְדָא דִּיִּתְכֹּן:

(כ) וְהוֹהֲרִיתָ אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת
וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרָךְ יִלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה
אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן:

כא ואת תחזה מפל עמא גברין דחילא
דחילא דיי גברין דקשוט דסגן לקבלא
ממוז ותמגי עליהון רבגי אלפין רבגי
מאותא רבגי חמשיין ורבגי עשוריתא :

(כא) ואתה תחזה מפל העם אנשי חיל יראי אלהים
אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלפים
שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות:

עשרות • ששים אלה. (מה שפרש רש"י על כל השרים
כמה היו, והוא לכאורה ללא צורך, והנה באמת תקן
בזה ותרגו קשה בפסוק דקחשיב מלמעלה למטה,
רצה לומר: המספר מרבה קדם מספר המועט, ולא
היה לו לפרש אלא מתחלה שרי עשרות בראשונה,
ואחר כך בהדרגה כלם. ולפי פרושו שהזכיר ופרט
סכום מנין השרים, צא וחשב וכשתדקדק במנינם,
ולגביהו אתי שפיר: מספר המועט תחלה, ואחר כך
בהדרגה, כן נראה לי נכון, ודוק).

נשי • ואתה תחזה • ברוח הקדש שעליה. אנשי-
חיל • עשירים, שאין צריכים להגניף ולהפיר פנים.
אנשי אמת • אלו בעלי הבטחה שהם כדאי לסמוך
על דבריהם, שעל-ידי-כן יהיו דבריהם נשמעין.
שנאי בצע • ששונאין את ממונם בדין, כההיא
דאמרינן: 'כל דינא דמפקין ממונא מינה בדינא, לאו
דינא הוא' (ב"ב נח). שרי אלפים • הם היו שש מאות
שרים לשש מאות אלה (סנהדרין יח). שרי מאות • ששת
אלפים היו. שרי חמשים • י"ב אלה. ושרי

כלי יקר – עוז וזהר

אמר 'פלטו דל ואביון מיד רשעים
הצילו', כי היו ממנים דינים חלשים
אשר אין בידם לפלט ולהציל עני מיד
חוק ממנו (ע"פ שם לה י). אחר כך אמר
'לא ידעו ולא יבינו בחשכה יתהלכו',
כי היו ממנים דין דלא גמיר ולא סביר
נעדרי החכמה, על כן 'לא ידעו' בין
ימין לשמאל 'ולא יבינו' בין אמת
לשקר:

על כן 'מוטו כל מוסדי ארץ', כי על
הדינים העולם עומד (אבות פ"א מ"ח),
ונתקלקל היסוד נופל גם הבנין שעליו.
'אני אמרתי אלהים אתם', כי הדין בין
אמת לאמתו כאלו נעשה שותף
להקדוש ברוך הוא להיות באלהים
(שבת י). 'אכן באדם תמותו', כי גם הוא
גרים קלקול העולם כמותכם. 'קומה
אלהים שפטה הארץ', כי בזמן 'שאיין'
דין למטה יש דין למעלה' (דברי ה', כי
המשפט לאלהים הוא' (דברים י) וכל
מה שהדין מוציא מיד זה שלא בדין
הקדוש ברוך הוא מחזירו ומנחילו
משלו (סנהדרין ח), והו שאמר 'כי אתה
תנחל בכל הגוים', עליך מטל
להנחילם, על כן 'המשפט לאלהים
הוא': תורה כב

היודעים להבחין בין אמת לשקר כדי
לדון דין אמת לאמתו, כי 'מי פתי יסר'
להבחין בין אמת לשקר, בלי ספק 'לא
ידע ולא יבין בחשכה יתהלך' (ע"פ תהלים
פב ה). שנאי בצע אלו 'העשירים' אשר
יש להם כל ובצע לא לקחו, וכל דין
עני יש לחוש פן יקח שחד להטות דין:
ועל ארבע פתות אלו אמר המשורר
(תהלים פרק פב) 'מזמור לאסף
אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים
ישפט', כי הקדוש ברוך הוא נצב
להיות שופט את שופטי ישראל על
העול הנעשה בקרבם, והו שנאמר
'בקרב אלהים' דהינו הדינים, אותם
'ישפט' לדבר עמהם משפטים. ואמר
'עד מתי תשפטו עול ופני רשעים
תשאו סלה', כנגד העדר היראה, כי
בזמן שאין הדין ירא אלהים וגם רוח,
אז הוא נושא פני הרשע ביתר שאת
כדי שיכבדו וינשאו גם הרשע, מצד
רום לבבו של הדין המבקש
התנשאות. 'שפטו דל ויתום עני ורש
הצדיק', הורה שלא היו עשירים והיו
לוקחים שחד, על כן לעולם לא יצא
שום דל ויתום צדיק בריבו, כי לא
היה לו מה לתן לדין לשחדו. אחר כך

(כא) ואתה תחזה מפל העם אנשי
חיל וגו'. לפי שאמרו
רבותינו ז"ל (נדרים לח) 'איין הקדוש ברוך
הוא משרה שכינתו כי אם על גבור
חכם עשיר וענו, וכלם ממשו', על כן
הזכיר כאן כל ארבעה תוארים אלו,
כי הדין צריך לכלם. לכה נאמר ואתה
תחזה 'ברוח הקדש שעליך' (רש"י), כי
ממנו יקח להציל על הזקנים 'ושבי
על מדין' (ע"פ שופטים ה י), וצריכין המה
שיתדמו אליך בכל התוארים שבה, כי
המצאציל והמאצץ צריך שיהיה דמיון
ויחס אחד ביניהם, וכל המעלות שבה
צריכין להיות גם בדינים:

אנשי חיל המה 'גבורי כח' אשר
כבדם או כן עתה לשבר
ורועות רמות האומרים 'דינו רמה', כי
כל דין תש כח מסתמא הוא עובר
ב'לא תגור ממנו' (דברים י). יראי
אלהים המה 'הענוים', כי ענוה מביאה
לידי יראה, שנאמר (משלי כב ה) 'עקב
ענוה יראת ה'', לכה נאמר (תהלים כה ט)
'ידרך ענוים במשפט', כי על ידי הענוה
יבא לידי יראה, וכל 'הגס לבו'
בהוראה שוטה רשע וגס רוח' (אבות פ"ד
מ"ז). אנשי אמת המה 'החכמים'

(כב) וַשְׁפֹּטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָל־הַדָּבָר הַגָּדֹל יָבִיאוּ אֵלָיִךָ וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ־הֶם וְהָקֵל מֵעַלְיֶךָ וְנִשְׁאָו אֹתָךְ:

כ"י • וַשְׁפֹּטוּ • וידוננון, לשון צווי. וְהָקֵל מֵעַלְיֶךָ • דָּבָר זֶה לְהָקֵל מֵעַלְיֶךָ. "וְהָקֵל", כִּמוּ "וְהַכְבִּד אֶת לְבוֹ", "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב", לְשׁוֹן הַזֶּה.

(כג) אִם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלָתָ עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם:

כ"י • וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלָתָ עֲמֹד • הַמֶּלֶךְ בְּגִבּוֹרָה, אִם יִצְוֶה אוֹתָךְ לַעֲשׂוֹת כֵּךְ – תּוּכַל עֲמֹד, (מכילתא) וְאִם יַעֲכֹב עַל יָדְךָ – לֹא תּוּכַל לַעֲמֹד. וְגַם כָּל הָעָם

♦ יום שלישי י"ח שבט ♦

(כד) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר:

(כה) וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אַנְשֵׁי־חַיִּל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת:

(כו) וַשְׁפֹּטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּטָן יָבִיאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפֹּטוּ־הֶם:

כלי יקר – עזר והדר

לומר שבפניות מנוי דינים בשרים ובא כל העם הזה על מקומו המיוחד לכל העם והוא אדמת ישראל, לשם יבא כל העם בשלום שמה, שהרי עדין לא באו שמה. והורה שהחוקים מקלקל הארץ, ודור המבול יוכיח (ראה סנהדרין קמ"א). וגלו בעבור העדר המשפט שנאמר (ישעיה א כג) "יתום לא ישפוטו וגו' ולעתיד ציון במשפט תפודה" (שם פסוק כז): ואמר על משה ויכלת עמוד כאן, וגם כל העם על מקומו יבא בשלום, הוציא את משה מן ההכל, כי כבר נגזר עליו בפסוק (לעיל ו א) "עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו' שמשוה לא יבא שמה על כל פנים (ראה סנהדרין קמ"א): תורה כד

אכל קדם זה ודאי לא יסבכים: ומה שנאמר וכל העם הזה על מקומו יבא בשלום, נראה שחזר כאן תבת 'איש', כי היה לו לומר 'איש על מקומו' וגו', ופרשו שכל איש פרטי ישב בשלום תחת גפנו ותאננו (ע"פ מיכה ד ח), כשיש דין למטה ושלום על ישראל. ומדלא קאמר 'איש שמע מנה שמדבר במקום כללי המיוחד לכל העם בכלל כאחד, ואין זה כי אם ארץ ישראל כמו שנאמר (דברים טו ב) 'צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ', פרש רש"י 'בדאי הוא מנוי הדינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתם'. לכך לא נאמר כאן 'ישב בשלום' אלא יבא בשלום,

(כג) אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וְיִכְלָתָ עֲמֹד וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְּשָׁלוֹם: ודאי משה לא יעשה דבר זה עד אחר שיצנה לו ה' וצריך הוא להמלך בגבורה תחלה, ואם כן היה לו להפך הסדר ולומר וצוה אלהים קדם אם את הדבר הזה תעשה. ונראה שקאי על מה שנאמר (פסוק כ-כא) וזהוהרת אתהם את החקים ואת התורות וגו', ואחר כך ואתה תחזה מכל העם וגו', כי צריך אתה ללמדם תחלה משפטי ה', כי לאו כל במנה למנות דין ולא גמיר ולא סביר. ועל זה אמר אם את הדבר הזה תעשה ללמדם תחלה חקי האלהים ותורותיו, אז וצוה אלהים, יכול להיות שישכים הקדוש ברוך הוא על ידך,

מקראות העליונים היו לשון צווי, לכה מתרגמין
 "וידונון" "יתון" "ידונון", ומקראות הללו - לשון
 עשיה.

כ"י. וְשִׁפְטוּ • וְדִינִין ית עמא. וביאון • מיתן.
 וְשִׁפְטוּ הֵם • כמו 'ושפטו' (בחולם), וכן (רות ב) 'לא
 תעבירי' כמו: 'לא תעברי', ותרגומו: דינין אנון.

כו וישלח משה ית חמוהי ואזל לה לארצה:

(כו) וישלח משה את־חתנו וילך לו אל־ארצו: פ

כ"י. וילך לו אל ארצו • לגיר בני משפחתו (מכילתא).

♦ יום רביעי י"ט שבט ♦

א בירחא תליתאה למפק בני ישראל
 מארעא דמצרים ביומא דדין אתו למדברא
 דסיני:

יט (א) בחדש השלישי לצאת בני־ישראל מארץ
 מצרים ביום הזה באו מדבר סיני:

כ"י. ביום הזה • (שבת פו) בראש חדש. לא היה צריך לכתב אלא "ביום ההוא". מהו "ביום הזה"? שיהיו
 דברי תורה חדשים עליך כאלו היום נתנו.

ב ונטלו מרפידים ואתו למדברא דסיני
 וישרו במדברא ושרא תמן ישראל לקבל
 טורא:

(ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני ויחנו במדבר
 ויחן־שם ישראל נגד ההר:

ו יחן־שם ישראל • כאיש אחד בלב אחד, אבל שאר
 כל החניות בתרעומות ובמחלוקת (מכילתא). נגד ההר •
 (מכילתא) למזרחו, וכל מקום שאתה מוצא "נגד", פנים
 למזרח.

כ"י. ויסעו מרפידים • למה הצרך לחזר ולפרש
 מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שבפידים היו חונים,
 בידוע שמשם נסעו? אלא להקיש נסיעתן מרפידים
 לביאתן למדבר סיני: מה ביאתן למדבר סיני
 בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה (מכילתא).

ג ומשה סלק לקדם יי וקרא לה יי מן טורא
 למימר בדנן תימר לבית יעקב ותחוי לבני
 ישראל:

(ג) ומשה עלה אל־האלהים ויקרא אליו יהוה
 מן־ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני
 ישראל:

י. יעקב • אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה. ותגיד
 לבני ישראל • ענשין ודקדוקין, פרש לזכרים דברים
 הקשין בגידין (מכילתא).

כ"י. ומשה עלה • ביום השני, וכל עליותיו
 בהשפמה היו, שנאמר: "וישכם משה בבקר".
 כה תאמר • בלשון הזה וכסדר הזה (שבת פו). לבית

כלי יקר – עוז והדר

לאהבי התורה (ע"פ תהלים קיט ססה). ויש
 בזה רמז גם כן לשתי הלוחות, שהיו
 כתאומים יחדיו חמשה מול חמשה (ראה
 מכילתא מס' דבחרש ח):

ואחר כך אמר ויסעו מרפידים, הינו
 מן המקום אשר היו שם בריב
 ומחלוקת, כי המקום ההוא נקרא (ולעיל ח
 א) 'מסה ומריבה', ורפידים אותיות
 'פרידים', כמו 'כשב' 'כבש', על שם
 הפרוד שהיה ביניהם. ורבותינו ז"ל
 דרשוהו (סנהדרין קו) מלשון 'רף ידים', כי

ראוין לקבלת התורה עד אשר יהיה
 שלום ביניהם 'בעלי אספות נתנו
 מרעה אחד' (קהלת יב יא) והתורה 'כל
 נתיבתיה שלום' (משלי ג יז), כי מתוך
 פרוד הלבבות זה אוסר וזה מתיר,
 ונקמצא התורה בשתי תורות. והו
 שנאמר (פסוק א) בחדש השלישי וגו'
 ביום הזה באו מדבר סיני, הורה
 שחדש זה שמזלו תאומים המורה על
 הדבוק והאהבה, שייחדו יהיו תמים
 כתאומים זה לזה, ואז יהיה שלום רב

יט (ב) ויסעו מרפידים ויבאו מדבר
 סיני ויחנו במדבר ויחן
 שם ישראל נגד ההר. ראה כמה
 כפלים נכתבו כאן, ומה היה המקרא
 חסר אם היה אמר 'ויסעו מרפידים
 ויחנו במדבר סיני נגד ההר'. ולמה
 אמר תחלה ויחנו ואחר כך ויחן.
 תחלה אמר מדבר סיני ואחר כך אמר
 סתם במדבר. ומתחלה קרא להר
 בשם סיני ואחר כך קראו סתם הר:
 ונראה שכל זה ראייה שלא היה ישראל

אפן מסירת דברי ה' לבני

דהינו, שנצטוו משה שבאפן מסירתו דברי ה' יש חלוק בין אנשים לנשים. דלנשים צריך לדבר בלשון רכה, ולאנשים צריך לפרש העונשים. ונמצא שבדרך כלל נצטוו משה לפחות או להוסיף על דברי ה' ולא למסור את הדברים בדיק כפי שקבל מהגבורה.

ועל-פי-זה הנה-אמינא שגם בדרך-אלו שצטוו משה כאן למסור לבני-ישראל יש חלוק זה, ועל זה הזהר "אלה הדברים – לא פחות ולא יותר" דאף שבדרך כלל הצריך לפחות או להוסיף, כאן לא יעשה כן אלא ימסור את דברי ה' בדיק כפי שקבלם.

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: . . אלה

הדברים אשר תדבר אל-בני ישראל: (יט, ג-י)

ופרש רש"י: "אלה הדברים – לא פחות ולא יותר".

ויקבר הקשו, למה תיסק אדעתין שמושה יפחות או יוסיף על דברי ה' עד שיצטרף אזוהר מיוחדת על כך, ובאם יש מקום שמושה יפחות או יוסיף, למה הזהר רק כאן ולא בצוויים אחרים?

ויש לומר שזה בא בהמשך להפתוב לפני זה "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" ופרש רש"י: "לבית יעקב אלו הנשים, תאמר להם בלשון רכה. ותגיד לבני-ישראל, עונשין ודקדוקין, פרש לזכרים דברים קשין כגידיו".

(ד) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על-כנפי נשרים ואבא אתכם אלי:
דאתון חזתון די עבדית למצרים ונטלית יתכון כדעל גרפי נשרין וקרבית יתכון לפלחני:

כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם, לפי שמתי-ראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתי-רא אלא מן האדם שמא יזקק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכך נותנן על כנפיו, אומר: מוטב יכנס החץ בי ולא בכני. אף אני עשיתי כן: "ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו'", והיו מצרים זורקים חצים ואבני פליסטראות, והענן מקבלם. ואבא אתכם אלי. כתרגומו.

כש"כ אתם ראיתם • (שבת פו) לא מסרת היא בידכם, ולא בדרך-אני משגר לכם, לא בעדים אני מעיד עליכם, אלא "אתם ראיתם" אשר עשיתי למצרים, על כמה עברות היו חביבין לי קדם שנגדונו לכם ולא נפרעתי מהם אלא על ידכם. ואשא אתכם • (מכילתא) זה היום שבאו ישראל לרעמסס, שהיו ישראל מפזרין בכל ארץ גשן, ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת, נקבצו כלם לרעמסס. ואינוקלוס תרגם: 'ואשא', ונטלית יתכון, כמו ואסיע אתכם, – תמן את הדבור, דרך כבוד למעלה. על כנפי נשרים •

כלי יקר – עזר וזהר

הלינק' (ע"פ במדבר יא יב), ואן הקדוש ברוך הוא במדרגת האב וישראל במדרגת הבן. ואחר כך אמר **ואבא אתכם אלי**, משמע שתהיו שווים לי ונהיה כשני אחים שווים במדרגתם. ואחר כך אמר (פסוק ו) **ואתם תהיו לי ממלכת**, כביכול מלכים לי, כמו שנאמר (שמואל ב' כג א) 'צדיק מושל יראת ה'':

וזה מבאר על דרך מדרש חזית, הביאו הרמב"ן פרשת חיי שרה (בראשית כד א) וזה לשונו: 'שאל רבי שמעון בר יוחאי את רבי אלעזר בר יוסי, אפשר לו אמר' (שיר השירים ג יא), אמר לה משה למלך הדבר דומה, למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר, ומתחלה קראת בת, לא זו מחבבה עד שקראת

ההר' והגד להם כי על הר זה יבד ה', אז **ויחן' ישראל** היו בלב אחד כאיש אחד' (רש"י), אבל מתחלה קדם שבאו להר הזה בין בבואם אל תוך המדבר בין בחנייתם במדבר עדן לא סרו ממחלקתם עד שבאו **נגד ההר** כאמור, לפי ששמו מורה על ההפך דהינו 'שנאה', כאמרו רבותינו ו"ל (שבת פט:) 'סיני', שממש ירדה שנאה לאמות' כו', לכך אמר **ויחן שם ישראל נגד ההר'**, כי מזהות ההר גרם השלום ולא שמו: תורה ג

(ד) **ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי**. הןכיר כאן שלש מדרגות זו למעלה מזו, מתחלה אמר **ואשא אתכם על כנפי נשרים**, וזהו כפאשר ישא האמן את

זה תלוי בזה, כי על ידי הפרוד שהיה ביניהם, רפו ידיהם מן התורה. ועכשו נסעו **מרפידים** מן המקום ההוא, רצה לומר הסינו עצמם מן הפרוד ויבאו **מדבר סיני**, כי מקום זה גרם להם שהיו באגדה אחת, כי בקשת הכבוד והשפלה סבה לכל ריב וכל נגע, ועל ידי שראו שהר סיני הנמוך שבהרים הוא 'ההר חמד אלהים לשבתו' (תהלים סח יז), אז ראו שהקדוש ברוך הוא בוחר בענוים (ראה מגילה כט), ועל ידי זה בחרו במדת ההכנעה, וזהו סבת השלום:

לכך הוא מופיע בלשון רבים ויבאו **מדבר סיני ויחנו במדבר**, להורות שמצד המדבר עדן היו חלוקים בדעתם ולא היו בלב אחד כאיש אחד עדן, אף בבואם **נגד**

(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָּל־הָאָרֶץ:

ה ויכען אם קבלא תקבלון למימרי ותשרון ית קנמי ותהוין קדמי חביבין מכל עממיא ארי די לי כל ארעא:

אותם, כך אתם תהיו לי סגלה משאר אמות, ולא תאמרו אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חבתכם נפרת, "כי לי כל הארץ", והם בעיני ולפני כללם.

נ"י ועתה • אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילף, שכל התחלות קשות (מכילתא. שבת פז) • ושמרתם את־בריתי • שאכרת עמכם על שמירת התורה. סגלה • אוצר חביב, כמו: "קהלת ב"ה" וסגלת מלכים, כלי־יקר ואבנים טובות שהמלכים גונזים

ו ואתון תהוין קדמי מלכין כהנין ועם קדיש אלין פתגמיא די תמלל עם בני ישראל:

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֱלֹהִים הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

נ"י ואתם תהיו־לי ממלכת כהנים • שרים, כמה דאת אמר: (שמואל ב ח) "ובני דוד כהנים היו". אלה הדברים • לא פחות ולא יותר.

כלי יקר - עוז והדר

מושל עליו כפיככול. וזהו שנאמר כאן (פסוק ו) **וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכַת**, מלכים לי כפיככול, אני גוזר גזרה והצדיק מבטלה. וזכו למעלה זו מצד היותם 'בני ישראל', כמו שמתחיל הענין (פסוק א) **כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו':**

וְנוֹכַח לְפָרֶשׁ פְּסוּק וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכַת כְּהֻנִּים, מלכים על הכהנים, כי על ידי קבלת התורה יש ללומדיה יתרון על הכהנים, כי אפלו 'ממור תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ' (תוריות יא):

וַיֹּשׁ אֹמְרִים, אַתֶּם רְאִיתֶם אֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם הֵינִי הַמְּכֹת, כִּי בְּזִמְנָן שִׁבְּאוּ הַמְּכֹת מִן הָאָרֶץ דָּם בָּנִים וְכִי־צָא בָּהֶם, אִזּוּ וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים שלא תנזקו בהם, כאלו הגבתי אתכם מן הארץ. ואחר כך פשבאו המכות מן השמים אש וברד, אז **וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי**, להגביה אתכם למעלה מן המערכה. ויש אומרים שהגביה אותם למעלה מן המלאכים שנקראו בעלי כנפים (ראה קהלת י ב), ועל זה אמר **וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים**, רצה לומר נשאתי אתכם במעלה שהיא למעלה מן כנפי נשרים: תורה ה

הוא למדרגה גדולה מזו לקרא אותם 'אחותי', לומר שהם שווים אליו יתברך, והשנה הקדוש ברוך הוא כבודו ומראו יתברך לכבודם, ונקאמרו רבותינו ז"ל (ראה ב"ר ח ז) שהצדיקים דומים כאלו נעשו שתפים למקום ברוך הוא. וזה היה בימי יצחק, שאמר לו הקדוש ברוך הוא (בראשית כו א) **גֹּר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ**, הינו בשנה לה, כי נתוסף לו זכותו על זכות אברהם אביו, על כן לא נאמר לשון 'וְאֶהְיֶה עִמָּךְ' לאברהם כמו ליצחק, וזו היא המדרגה השנייה האמונה כאן **וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי**, כי זה דומה למאמר 'וְאֶהְיֶה עִמָּךְ':

וְאַחֲרָיִךְ כִּי כִשְׁבָא יַעֲקֹב חָבַל נָחֳלָתוֹ (דברים לב ט) חוט המשקל (ראה רש"י שם), העלה אותו ה' למדרגה גדולה מזו לקרא אותו "אם", כמו שהאם מושלת על הבת, כך 'צדיק מושל ביראת ה' כמו שדרשו רבותינו ז"ל (מ"ק טז). וזהו שנאמר ביעקב (בראשית לב כט) **כִּי שָׁרִית עִם אֱלֹהִים** ואנשים 'ותוכל', אף על פי שגם ליעקב נאמר (שם לא א) **וְאֶהְיֶה עִמָּךְ**, מכל מקום אחר כך העלה למדרגה שלישית כשישיר אל אל ויכל 'ע"פ הושע יב ה, ראה חולין עב). וזהו שאמרו (מגילה יח) **'הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קָרָאוּ לַיעֲקֹב אֵל**, רצה לומר

אחותי, לא זו מחבבה עד שקראא אמי. כך הקדוש ברוך הוא מחבב את ישראל וקרא אותם בתי שנאמר (תהלים מזח יא) **'שָׁמַעִי בֵּת וִירָאִי**, לא זו מחבבן עד שקראם אחותי שנאמר (שיר השירים ה א) **'פָּתַחִי לִי אֲחוֹתִי רַעֲיָתִי**', לא זו מחבבן עד שקראן אמי שנאמר (ישעיה נא ד) **'הִקְשִׁיבוּ אֵלַי עַמִּי וְלֹאֹמְרִי** 'לאומי' כתיב:

וְכַפִּי הנראה שמדרש זה לא אמר סדר המדרגות, כי מתחלה 'בת' ואחר כך הוסיף לחבבה וקראא 'אחותי', והוספה זו גרעון היא, כי בלי ספק שיותר האדם מחבב את בתו מאחותו. ובלי ספק שמדרש זה מדבר במדרגות הממשלה שיש לזה על זה, כי האב מושל על הבת וכן האם, אכל אח ואחות שוין המה:

כִּי מתחלה קרא הקדוש ברוך הוא לישראל 'בת' מצד אהבתו לישראל, ואף לו יתברך המלוכה למשל על ישראל כממשלת האב על בתו. וזה היה בימי אברהם, כי פסוק **'שָׁמַעִי בֵּת וִירָאִי** נדרש (ב"ר לט א) על אברהם. וזו היא המדרגה האמונה כאן ראשונה **וְאִשָּׁא אֶתְכֶם עַל כִּנְפֵי נְשָׁרִים**, ונשיאה זו היא 'כאשר ישא האמן את הילדן':

וְאַחֲרָיִךְ כך העלה אותם הקדוש ברוך

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות' כרך ח עמוד 442)

"כְּהֲנִים" - לְכַהֲנָה.

בשעת מתן-תורה היו לכל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל כל שלש המעלות האמורות - כל אחד מהם היה פנוי לה' ועוסק בתורה; שני כֹּהֲנִים בראשו (שבת פח) - כְּמֶלֶךְ; והיה ראוי לכלל בקדשים (מכילתא) - כְּהֹנָה.

וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים (יט, ו)

כאן נרמזו כל שלש המעלות (כתרים) שנתנו ליִשְׂרָאֵל בשעת מתן-תורה - תורה, מלכות וכהנה: **"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי"** - רמז לתורה, על-פי פרוש המקילתא: "שתהיו פנויין לי ועוסקים בתורה"; **"מִמְּלֶכֶת"** - לְמַלְכוּת;

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 21)

לאלקות' מתאים רק כמי שמשרת בבית המקדש וכדומה, כפֶּתוּב (עקב י, ח) **"לְעֶמֶד לְפָנַי ה'** לְשֵׁרְתוֹ", אף לא לגבי כללות קיום המצוות של עם יִשְׂרָאֵל.

מִמְּלֶכֶת כְּהֲנִים, שָׂרִים (רש"י יט, ו) יש לשאל, מדוע לא פרש 'משרתים', כפי שפרש לעיל (ויגש מז, כב): "כל לשון כהן משרת לאלקות הוא". ויש לומר, שהתאר 'משרת' לא יתאים לכהן.

♦ יום חמישי כ' שבט ♦

וְאַתָּא מִשָּׁה וַיִּקְרָא וַיִּשְׁמַע עֲמָא וְסִדְרָא קִדְמִיהוֹן ית כל פתגמי האלין דפקדה יי:

(י) **וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם וַיִּשְׁמַע לְפָנָיו אֵת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה:**

חֲוָתִיבּוּ כָל עֲמָא פְּחָדָא וְאַמְרוּ כָל דִּי מִלִּיל יי נַעֲבִיד וְאַתִּיב מִשָּׁה ית פתגמי עמא קדם יי:

(ח) **וַיַּעֲנוּ כָּל-הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מִשָּׁה אֶת-דְּבַר הָעָם אֲלִי-יְהוָה:**

דְּרִיךְ אֶרֶץ' מִמִּשָּׁה, שְׁלֵא אָמַר: הוּאִיל וַיִּדְעַע מִי שִׁשְׁלַחְנִי, אִינִי צְרִיךְ לְהָשִׁיב.

יט"ו וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת-דְּבַר הָעָם וְגו'. ביום המחרת, שהוא יום שלישי, שהרי בהשפעה עלה. וכי צריך היה משה להשיב? אלא בא הכתוב ללמדך

טוֹאֲמֵר יי לְמִשָּׁה הָא אָנָּא מִתְגַּלִּי לָךְ בְּעִיבָא דְעִנְנָא בְּדִיל דִּישְׁמַע עֲמָא בְּמַלְלוּתִי עֲמָךְ וְאַף בָּךְ דִּיהִמְנִין לְעֵלָם וְחַוִּי מִשָּׁה ית פתגמי עמא קדם יי:

(ט) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָבֹר הָעֶנָן בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עֲמָךְ וְגַם-בְּךָ יֹאמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת-דְּבַר הָעָם אֲלִי-יְהוָה:**

וְגו'. תשובה על דבר זה שמעתי מהם שרצונם לשמע ממך: 'אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו'.

יט"ו בַּעֲבֹר הָעֶנָן • בַּמַּעֲבָה הָעֶנָן, וְזֶהוּ עֲרַפֵּל. וְגַם בְּךָ • גַּם בְּנִבְיָאִים הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ. וַיַּגֵּד מֹשֶׁה וְגו'. ביום המחרת, שהוא רביעי לחודש. אֶת-דְּבַר הָעָם

כלי יקר – עוז והדר

אמר אל ה', כי אמרו אל ה' נשמע ולא אליך. ועדין לא פרש במקרא היכן שמע משה מהם שאמרו זה. ועוד קשה למה נאמר למעלה (שם) **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה**, וכאן נאמר **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה**: **אֶלֶּה** כֶּן פִּירוּשׁוֹ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (פסוקים 1-2) **וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם** וְגו' וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'

לו לומר 'ויגד משה את דברי העם אלי', שהרי עם ה' הוא מדבר. אלא לפי שזה תשובה על מה שאמר לו הקדוש ברוך הוא (שם) **בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עֲמָךְ וְגַם בְּךָ יֹאמִינוּ לְעוֹלָם**, והם אמרו נשמע אל ה' ולא אל משה, וזה שֶׁנֶּאֱמַר **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבַר הָעָם**, ומה הם דבריהם, על זה

(ט) **וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת דְּבַר הָעָם אֶל ה'.** פסוק זה כלו מיתר, כי כבר נאמר (פסוק ח) **וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבַר הָעָם אֶל ה'.** ורש"י פרש 'שהגיד להקדוש ברוך הוא איך אמרו יִשְׂרָאֵל רצוננו לראות מלכנו, ודבר זה אינו מפרש במקרא. ואולי קשה לרש"י שתבות אל ה' נראין מיתרים, כי היה

(י) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבַסּוּ שְׂמֹלֹתֵם:

כ"י וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה • אִם כֵּן, שְׂמֻזְקִינִין לְדַבֵּר עִמָּם, "לֵךְ אֶל הָעָם". וְקִדְשָׁתָם • וְזִמְנָתָם, שְׂיִכְנִינוּ עִצְמָם הַיּוֹם וּמָחָר.

(יא) וְהָיוּ נִכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לַעֲנִי כָל־הָעָם עַל־הָרֹסִי:

כ"י וְהָיוּ נִכְנִים • מְבַדְּלִים מֵאִשָּׁה. (מכילתא) • לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי • (מכילתא) שֶׁהוּא שְׂשִׁי בַּחֲדָשׁ, וּבַחֲמִישִׁי בְּנֵה מֹשֶׁה אֶת הַמִּזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתִּים־עָשָׂר מִצֵּבָה,

(יב) וְהִגַּבְלָתָ אֶת־הָעָם סָבִיב לְאַמֹּר הַשְּׂמֵרוֹ לָכֶם עַל־וֹת בָּהָר וְנִגַּע בְּקִצְעָהוּ כָל־הַנֶּגֶעַ בָּהָר מוֹת יוֹמָת:

כ"י וְהִגַּבְלָתָ • קִבַּע לָהֶם תַּחוּמִּין לְסִימָן שֶׁלֹּא יִקְרָבוּ מִן הַגְּבוּל וְהִלָּאָה. לְאֹמֶר • הַגְּבוּל אוֹמֵר לָהֶם:

קָרְהוּ עִמָּהֶם. וַאֲמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא 'אִם כֵּן אֶפּוֹא זֹאת' עָשָׂה (ע"פ בראשית מג יא), **לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדְשָׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר** (פסוק י), כִּי לִרְאִית פָּנֵי מַלְאָכָה הֵם צְרִיכִין לְהִיּוֹת 'קִדְשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי', וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' **לַעֲנִי כָל הָעָם** (פסוק יא), וְאִזּוּ יֵרָאוּ פָּנֵי מַלְאָכָה. וּבִקְצֵת שֶׁהַתְּחִיל לְדַבֵּר עִמָּהֶם בְּעֶצְמוֹ, שְׁהָרִי שְׁתֵּי דְבָרוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעוּ (מכות כד), עַד שֶׁהָיוּ יִרְאִים מִן הָאֵשׁ וְהַקּוֹלוֹת, אִזּוּ חֲזָרוּ מִמִּשְׁאֲלוֹתָם וַאֲמָרוּ (להלן כ טו) 'דַּבֵּר אִתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה':

וַיֹּאמֶר הַיָּה אֲנֹכִי בֵּא אֵלַיךְ **בַּעֲבֹ הָעֵנָן**, לְפִי שֶׁלְעוֹלָם אֵין הָאָדָם יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֵׁנֵי חוּשִׁים בְּשׂוּהָ כְּאֶחָד לְרִאוֹת וּלְשִׁמֵּעַ כְּאֶחָד, עַל כֵּן אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִם אֶרְאֶה לָהֶם בְּגָלוּי, יִתְּנוּ לָבָם וְדַעְתָּם עַל הָרְאִיָּה לְרִאוֹת מַלְאָכָה וְלֹא יִתְּנוּ לָבָם עַל הַשְׁמִיעָה, לְפִיכָךְ אָבֵא **בַּעֲבֹ הָעֵנָן** עַד שֶׁלֹּא נִכְלָו לְרִאוֹת, כְּדִי לְחַזֵּק חוּשׁ הַשְׁמָעָה, וְהוּא שְׁאֵמַר **בַּעֲבוּר יִשְׁמַע הָעָם**: תורה י

יִשְׂרָאֵל, אִתָּה בְּעֶצְמָךְ לֹא עַל יְדֵי שׁוֹם סְרָסְרוֹת, וּמֹשֶׁה הִלָּךְ וְהִגִּיד אֶל הַזִּקְנִים תַּחֲלָה, וְהָיָה חֲרָה לְיִשְׂרָאֵל הֵיטֵב עַל שִׁידְבָּר עִמָּהֶם ה' עַל יְדֵי שְׁנֵי סְרָסְרוֹרִים, עַל כֵּן אָמְרוּ **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה**, לְשִׁמְעַת בְּקוֹל ה' מִמֶּשׁ. לְפִיכָךְ בְּפַעַם רִאשׁוֹן לֹא הִשְׁיִיב מֹשֶׁה אֶל ה' כִּי אִם הַדָּבָר אֲשֶׁר עָקַר הַשְּׁלִיחוֹת תַּלְוִי בּוֹ, וְהוּא מֵה שְׁאֵמְרוּ נַעֲשֶׂה כָּל דְּבָרֵי ה', וְשִׁיךְ בְּנֵה לְשׁוֹן 'וְנִשְׁבֹּ' וְעֵדִין לֹא אָמַר מֹשֶׁה אֶל ה' כִּי לֹא מִמָּה שֶׁהִבִּין מִמָּה שֶׁרָצוּנָם לְרִאוֹת מַלְאָכָה, כִּי חֲשַׁב מֹשֶׁה וְדָאִי אֲלֵהִים הִבִּין דְּרָכָם וּמִחֲשָׁבָתָם וַיַּעֲשֶׂה כְּרָצוֹנָם. וּכְשֶׁחֲזָרוּ וַאֲמָרוּ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא **הַיָּה אֲנֹכִי בֵּא אֵלַיךְ בַּעֲבֹ הָעֵנָן וּגו'** וְגַם **כֵּן יֵאֱמָרְנוּ לְעוֹלָם**, אִזּוּ הִבִּין שֶׁעֵדִין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹצֵה לְדַבֵּר עִמָּהֶם עַל יְדֵי סְרָסְרוֹת, אִזּוּ וַיִּגִּד מֹשֶׁה **אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה'**, הִגִּיד לוֹ מֵה שְׁאֵמְרוּ **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה**. וְשִׁיךְ בְּנֵה לְשׁוֹן 'הִגִּידָה' וְלֹא לְשׁוֹן תִּשְׁוֹבָה, כִּי דָבָר זֶה אֵינוֹ תִּשְׁוֹבָה עַל עָקַר הַשְּׁלִיחוֹת, אֲלֹא הִגִּיד דְּבָרִים בְּעֶלְמָא אֶת כָּל אֲשֶׁר

נַעֲשֶׂה, וְהָלֹא עֵדִין לֹא אָמְרוּ לָהֶם הַזִּקְנִים כִּלּוֹם וְאִיךְ עָנוּ תַּכְף. אֲלֹא וְדָאִי שְׁמִידָה כְּאֲשֶׁר רָאוּ שֶׁמֹּשֶׁה דִּבֶּר דְּבָרָיו אֶל הַזִּקְנִים, אִזּוּ מִיד הִבִּינוּ שֶׁכָּל הַדְּבָרִים יִהְיוּ דְרָךְ סְרָסְרוֹת שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִדְבֵּר לְמֹשֶׁה וּמֹשֶׁה לְזִקְנִים וּזִקְנִים לְיִשְׂרָאֵל, מִיד קִפְצוּ וְיִשְׂרָאֵל לַעֲנוֹת לְמֹשֶׁה, וְהוֹרוּ בְּנֵה שְׂאִין לָהֶם חֲפִץ בְּסְרָסְרוֹת שֶׁל הַזִּקְנִים, וּבִקְצֵת **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה** הוֹרוּ שְׂאִינָם חֲפִצִּים גַּם בְּסְרָסְרוֹת שֶׁל מֹשֶׁה, וַאֲמָרוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה כָּל אֲשֶׁר יִדְבֵּר ה' אֵלֵינוּ וְלֹא מֵה שֶׁתִּדְבֵּר אִתָּה אֲלֵינוּ, וְטַעֲמָם וְנִמְוָקָם עִמָּם כִּי רָצוּנָם לְרִאוֹת מַלְאָכָה, כִּי הָיָה לָהֶם לֹאמֹר סֵתֵם 'כֵּן נַעֲשֶׂה', אֲלֹא שְׁאֵמְרוּ **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לַמַּעַט דְּבָרֵי מֹשֶׁה**. גַּם רָמְזוּ בְּאֶמְרָם **כָּל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה**, וְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא דָּבָר (פסוק ה) **וְעַתָּה אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי**, שְׁמַע מִנֵּה שְׂרָצָה ה' שֶׁהִמָּה יִשְׁמָעוּ קוֹל ה' מִדְּבַר עִמָּהֶם וְלֹא עַל יְדֵי סְרָסְרוֹת:

וַאֲמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (פסוק ו) **אֲלֵה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֵּר אֶל בְּנֵי**

(יג) לֹא־תִנָּע בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִסָּקֶל אוֹ־יִרְה יִירָה
אִם־בְּהֶמָה אִם־אִישׁ לֹא יִחִיה בְּמִשְׁחָה הַיָּבֵל הַמָּה
יַעֲלוּ בָהֶר:

כ"י יִירָה יִירָה • (סנהדרין מא) מִכָּאן לַנִּסְקָלִים שֶׁהֵם נִדְחִין
לְמִטָּה מִבֵּית הַסָּקִילָה שֶׁהָיָה גִבֵּה שְׁתֵּי קוֹמוֹת. יִירָה •
יִשְׁלַךְ לְמִטָּה לְאַרְץ, כְּמוֹ (לעיל טו) "יִירָה בָּיִם". בְּמִשְׁחָה
הַיָּבֵל • כְּשִׁימְשָׁה הַיּוֹבֵל קוֹל אֶרֶץ, הוּא סִימָן סְלוֹק

(יד) וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הַהָר אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם
וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹתָם:

כ"י מִן־הָהָר אֶל־הָעָם • מִלְמַד שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה פּוֹנֶה לַעֲסָקוֹ, אֲלֵא מִן הָהָר אֶל הָעָם.

(טו) וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נִכְנִיִּים לְשִׁלֻשֵׁת יָמִים
אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה:

כ"י הָיוּ נִכְנִיִּים לְשִׁלֻשֵׁת יָמִים • לְסוֹף שִׁלֻשֵׁת יָמִים,
הוּא יוֹם רְבִיעִי, שֶׁהוֹסִיף מֹשֶׁה יוֹם אֶחָד מִדַּעְתּוֹ,
כְּדַבְּרֵי רַבִּי יוֹסִי, (שבת פז). וּלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר: 'בְּשִׁשָּׁה
בַּחֲדָשׁ נִתְּנוּ עֲשָׂרֶת הַדְּבָרוֹת', לֹא הוֹסִיף מֹשֶׁה כְּלוּם.
וְלִשְׁלֹשֶׁת יָמִים, כְּמוֹ 'לְיוֹם הַשְּׁלִישִׁי'. אֶל־תִּגְשׁוּ
אֶל־אִשָּׁה • כָּל שִׁלֻשֵׁת יָמִים הָלָלוּ, כְּדִי שִׁיְהִיו הַנָּשִׁים

(טז) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בַּהֵיית הַבָּקָר וַיְהִי קֹלֶת
וַיִּבְרָקִים וַעֲנַן כָּבֵד עַל־הָהָר וְקוֹל שֹׁפָר חֲזָק מְאֹד
וַיַּחֲרִד כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה:

כ"י בַּהֵיית הַבָּקָר • מִלְמַד שֶׁהַקֳּדִים עַל יָדָם, מַה
שָּׂאִין דֶּרֶךְ בְּשׁוּרֵדָם לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁיִּהְיֶה הָרֹב מִמֶּתִּין
לְתַלְמִיד, וְכֵן מְצִינוֹ: (ביחזקאל ג) "קוֹם צֵא אֶל־הַבִּקְעָה

כלי יקר – עוז והדר

על פן קרוב לומר שרמז זה הוא לשני
פתות המקבילים התורה, זקני
תלמידי חכמים וזקני עם הארץ, כי
אלו מוסיפין חכמה ואלו משפּשין
והולכים (שבת קכב). כך שופר זה שהיה
מן אילו של יצחק (רש"י פסוק יג) ומתייחס
אחר הצדיק קולו הולף וזוק, כי זקני
תלמידי חכמים מוסיפין חכמה תמיד.
אבל הענין הגס והעב המתייחס אחר
זקני עם הארץ בעלי חמר, הנה קולם
וניצוץ אורם אינו כי אם לפי שעה.

(טז) וַיְהִי קֹלֶת וַיִּבְרָקִים. מקצת מפרשי
התורה רצו לתן טעם על מה
זה היו קולות אלו וקול השופר, וכל
אחד עושה רמזים על דרך הדרש כפי
שכלו. והקרוב אלי להוסיף דמיון בזה,
מאחר שאנו רואין שהקולות וברקים
הם הפכים אל קול השופר, כי קולות
של רעם היוצאים מתוך הענן הוא
קלא דפסק מהרה, והברק יצא חצו
כרגע נראה ויכרגע ספו תמו, אבל
קול השופר היה הולף וזוק (פסוק יט):

ומלת 'שופר' דרשו (ויקרא כט א) מלשון
'שפרו מעשיכם', וזה מסכים לדרשנו.
ורמז גם כן לזכותו של יצחק שהולך
וזוק, ונשמע קולו בכל דור ודור הולך
וזוק;
ורמז עוד למה שאמרו בפרקי רבי
אליעזר (פרק ה) 'אילו של יצחק
לא היה בו דבר לבטלה, קרנו של
שמאל הוא שתקע בו בהר סיני, קרנו
של ימין יתקע בו לעתיד שנאמר (ישעיה
כו יג) 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לג, עמוד 22 ואילך)

קולות וברקים – לשם מה?

ובבמתן-תורה בטלה גזרה זו, ונתן הפח לכל אחד ואחד 'לראות' בכל נברא שלמטה את שרשו ומקורו שלמעלה, ולהבין שקיים וחיית וכל מציאותם של כל הנבראים "לא נמצאו אלא מאמתת המצאו" (ראה רמב"ם ריש הלכות יסודי התורה).

והנה, ידוע שענין הרעש בא מדבר חדוש, "וכמו... כשמשגי השגה חדשה שאינו כמו שנראה לעינים, יתהוה בחינת רעש בלב 'געוואלד'" (ספר המאמרים תרס"א ע' קצח).

וזהו תכן ענין הרעש והקולות וברקים שבמתן-תורה, שלא היה זה רק רעש הנשמע לאזן הגשמית, אלא הוא רעש בתכנו הרוחני. דכאשר ראו שאין הבריאה כולה כפי מה שנראה ונגלה לעיני בשר, שהיא דבר ויש בפני עצמו ואין לה קשר להקב"ה, אלא נתגלה לכל שהבריאה כולה מתחדשת ומתקדמת כל רגע מהקב"ה בעצמו, הנה מ'חדוש' עצום כזה, נתעורר רעש גדול.

בפרשתנו מספר שבעת מתן-תורה "ויהי קולות וברקים גו' וקול שופר חזק מאוד" (ט, טז). ולפי פשוטו, פונת ומטרת הקולות וברקים היתה לפעל יראה וחדרה בעולם, בבני ישראל.

ותמוה, דלכאורה, גילוי כבוד ה' עצמו, "אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם" (כ, טז) די בו כדי לפעל בהם יראה וחדרה זו, ואם-כן לשם מה היו הקולות וברקים?

ויש לבאר זה על-פי הידוע (ראה תנחומא וארא טו. שמות רבה פרשה יב, ג) ש'נרית ה' על הר סיני לא היתה רק גילוי לפי שעה, אלא התחלה דמצב חדש לגמרי. שלפני מתן-תורה היתה גזרה, ד"עליונים לא ירדו לתחתונים, ותחתונים לא יעלו לעליונים", והנה, שהיתה 'גזרה' - מלשון גזר וחתר - בין הנברא שלמטה ומקורו בעליונים, ולא הרגש אצל הנבראים שלמטה שמקורם מהקב"ה, והוא יתברך המחיה ומקנה את הכל.

(י) ויציא משה את-העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר:

כז"ל לקראת האלהים • (מכילתא) מגיד ששכינה יצאה לקראתם, כחתן היוצא לקראת פלה, וזהו שנאמר: (דברים לג) "ה' מסיני בא", ולא נאמר: 'לסיני בא'.

בא'. בתחתית ההר • לפי פשוטו: ברגלי ההר. ומדרשו, שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם פגיגית

♦ (שבת פח)

כלי יקר – עוז והדר

אנוסים היינו. אין הפרוש שרצה ה' לאנוסים כדי שיהיה להם פתחון פה, דאם כן בשחור על כל האמות ולא רצו לקבל התורה למה לא הכריחם. ועוד הרי כבר קבלו ישראל מרצון טוב ואמרו (פסוק ח) **כל אשר דבר ה' נעשה**. ועוד בימי יחזקאל כשרצו לפרק מעליהם על מלכות שמים ואמרו (יחזקאל כ לב) נהיה ככל הגוים, ונשיב להם ה' (שם פסוק לג) כי 'בחומה שפוכה אמלוך עליכם', ואלו היו אנוסים בקבלת התורה איך היה יכול להכריחם:

אלא ודאי שלטובתם כפה עליהם ההר לומר, ראו שכל זמן שאין אתם מקבלים התורה הרי אתם חשויים כמתים גם בחייתכם, ובמותכם אין לכם שום השארות אלא שמה תהא קבורתכם ומיתים כל יחיו רפאים כל יקמו' (שעיה כו ב), ועל ידי התורה

רב הונא זו מעלה יתרה לישאל מבגרים, דאלו בישראל כתיב (שם לא) 'והייתי להם לאלהים' ואחר כך 'והמה יהיו לי לעם', ואלו בגרים כתיב (שם ל כא-כב) 'מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי' ואחר כך 'והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים':

ורש"י פרש 'כחתן היוצא לקראת פלה' כו'. כי מי מחזר אחר מי, בעל האבדה מחזר אחר אבדתו (ראה קידושין ב). כך הקדוש ברוך הוא מחזר אחר ישראל אשר היו כצאן אבודות בגוים, וכמו שנאמר (הושע ט ט) 'כענבים במדבר מצאתי אבותיכם' וגו':

ויתיצבו בתחתית ההר. מכאן למדו רבותינו ו"ל (שבת פח) 'שכפה עליהם ההר פגיגית לומר שאם לא תקבלו התורה שם תהא קבורתכם, ורב אחא בר יעקב אמר מכאן מודעא רבא לאורייתא שיכולין ישראל לומר

גדול. וטעם לגדלו, כי בעולם הזה אין קול התורה נשמע בארצנו כי אם ביעודי שבר העולם הזה כעשר וכבוד ש'בשמאול' (משלי ג טז), ושכר הרוחני לא רצתה התורה לפרש לנעדרה ההשגה, כי בעוד היות האדם מסבף בחמר אין בו כח להבין מהות השכר הרוחני. אבל לעתיד 'מלאה הארץ דעה' (שם יא ט), ואז ישמיע ה' לגאולי ה' השכר הרוחני ו'ארץ ימים' 'בימינה' בעולם שכלו ארץ, וזהו קול נוסף וחוץ על קולו של מתן תורה, על כן נאמר (פסוק יט) **ויהי קול השפר הולך וחזק מאוד**: תורה יז

(יז) ויציא משה את העם לקראת האלהים. משמע

דשכנתא קדמא ואזלא לקראתם, וכן פרש רש"י. מסכים למה שמסיק בפילקוט ב'ירמיה (רמז שיב) בפסוק (ירמיה ל כא) 'מי זה ערב לגשת', 'אמר רבה בר

שינה בהכנה לקבלת התורה?

יש ביכולתה להשיג השגות כאלו שאי-אפשר לה להשיגם כְּאִשּׁר הִגּוּף עַר (ראה מה שנתבאר בזה במאמר ד"ה בלילה ההוא ה"ת"ש סעיף א, ועוד).

ועל-פיו יש לפרש מה שישראל הלכו לישון בלילה ההוא, מפני שחשבו שאין הכנה מתאימה יותר לקבלת התורה מאשר שהנשמה תעלה למעלה ותשיג השגות נעלות לאין שעור.

אף מפל-מקום נחשב זה כחטא לגבי ישראל. כי תכלית מתן-תורה היא לפעל שגם בדברים תחתונים גשמיים ובעניני עולם הזה ישפן ויחדר אור הקדושה, ועל כן הגם שבעת השינה היו משיגים השגות נעלות, לא היה להם להתנתק מהגוף ולהשיג השגות, אלא לעבד עם הגוף ולהעלותו ולזככו כדי שגם הגוף יהיה כלי להשגות קדושות.

בפרשתנו נאמר שלפני מעמד הר סיני "ויוצא משה את העם לקראת האלקים" (יט, יז). ואתא במדרש "ישנו להם ישראל כל אותו הלילה, לפי ששינה של עצרת ערבה והלילה קצרה כו' בא הקדוש-ברוך-הוא ומצאן ישנים כו', והיה משה מעורר לישראל כו' הלא הוא דכתיב 'ויוצא משה את העם לקראת האלקים' (שיר-השירים רבה פרשה א, יב, ב).

ולכאורה הדבר תמוה ביותר, הרי ידועים דברי הר"ן (סוף פסחים) שבגוי ישראל ספרו את הימים, והשתוקקו בכל לבם ונפשם לקבלת התורה, ואם-כן איך אפשר שבלילה זה במקום להמתין בקצר רוח ולהתכונן לקבלת התורה, הלכו לישון, ועד ששנתם ערבה להם?

ויש לבאר הדברים, דהנה ידוע שכאשר הנשמה נמצאת בגוף, הרי היא מגבלת בהשגות שיכולה להשיג. מה שאין-כן בעת השינה כאשר מסתלקת מהגוף ועולה למעלה, הרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בארכה לק"ש כרך לג עמ' 26 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

חייב המצות לאחרי מתן-תורה

שנאמר אז, אלא מפני שנצטוונו בהן מפי הגבורה בהר סיני. ונמצא, דאף שנצטוו בגוי ישראל במצות שונות גם לפני מעמד הר סיני, הרי החיוב לקיים אותן המצות אז, והחיוב לקיים המצות שלאחרי מתן-תורה – חייבים שונים הם.

ועל-פיו יש לומר, דמפיון שפשאמרו בגוי ישראל "נעשה ונשמע" היה זה לפני מעמד הר סיני, ואז לא היה עדין החיוב לקיים המצות כפי שהוא לאחר מתן-תורה, הנה בקבלת המצות דאז לא היה שייך שתהיה קבלה אמתית על המצות דאחרי מתן-תורה שנצטוו בהם מפי הגבורה, כי לא היה להם אפשרות להשיג חמרת צוויים אלו. ולכן היה צריך בקבלת מצות עוד פעם בשעת מתן-תורה בפעל.

ויתאבדו בתחתית ההר: (יט, יז)

כפה הקב"ה עליהם את ההר כגגית, ואמר להם, אם אתם מקבלים את התורה, מוטב. ואם לאו, שם תהיה קבורתכם (שבת פח, א)

ידועה קשית התוספות (שם ד"ה כפה) הרי "כבר הקדימו נעשה לנשמע" בה' סיון, ומדוע היו צריכים ל"כפה הקב"ה עליהם את ההר כגגית" כדי לקבל את התורה עוד פעם (דממשמע במקרא שם שבגית המזבח, ובמילא גם אמירת נעשה ונשמע, היתה בחמישי בסיון)?

ויש לומר בזה, על-פי מה שכתב הרמב"ם (פירוש המשניות חלו' ספ"ז) דלאחרי שנתנה תורה בהר סיני, הנה גם המצות שנצטוונו בהן לפני זה, אין אנו מקיימים אותן מפני הצווי

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לק"ש כרך כו עמ' 424 – מתוך 'לקראת שבת')

קבלת התורה באנס או ברצון

אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם . . מכאן מודעה רבה לאוריתא (שבת פח, א)

ויתאבדו בתחתית ההר: (יט, יז)

מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגגית ואמר להם

כלי יקר – עוז והדר

אם לא תקבלו התורה אז ודאי אין לכם בתהיות המיתים חלק לעולם הבא, ואז אין חילוק בין קבורת ארץ ישראל לחוץ לארץ, על כן במדרש תמותו ושם תקברו, כי למאי נפקא מנה ישאו גם עצמותיכם להקבר שמה אם אין לכם חלק לעולם הבא: תורה יח

עוד טענת אנס, כי טענה בטעות היא: ויש לפרש עוד 'שם תהא קבורתכם', שלא תוכו להכנס לארץ ישראל, כי הבטחו על נחלת גוים בהנאי אם 'ישמרו חקיו' (תהלים קה מה). ונקט דוקא הקבורה, לפי שמתי ארץ ישראל חיון תחלה (ירושלמי כלאים פ"ט ה"ג), ואמר להם

יהיו חייכם חיים בזה ובבא. ורב אחא בר יעקב אמר, אף על פי שלא רצה לאנסם על קבלת התורה, מפל מקום נמשך נזק מזה אל הדורות הבאים שיטעו לומר אנוסים היינו, וזה היה טענתם בימי יחזקאל. ובימי אחשורוש קבלו מה שבקבר קימו, רצה לומר קבלו עליהם שלא לטען

שבמקומו זמן קצר כזה ישתנו מן הקצה אל הקצה להפיר שרק התורה היא חיינו, וזה שהקדימו נעשה לנשבע שהפירו במעלת התורה, היה מפני שמלמעלה "כפו עליהם" הכרה זו על ידי שהשפיע עליהם אור הכרת האמת, ועל-ידי-זה הרגישו ממש שהתורה והמצוות הם תכלית הטוב, אבל מצד שכלם ומהלך חיייהם עדיו לא הגיעו להכרה זו.

ולכן לאחרית מתן תורה "מודעה רבה לאורייתא" כי זה שקבלוה ברצון בזמן מתן-תורה לא היה מצד שכלם, אלא בדרך מתנה מלמעלה, אבל לאחרית זה נשאר שקיים התורה והמצוות עבודה גדולה וקשה היא.

וקשה (כנ"ל מתוס'), שלפיה לא קבלו עליהם בגי' ישראל את התורה אלא מאנס, ואיך זה מתאים עם זה שהקדימו נעשה לנשבע, דמשמע מזה שקבלוה ברצון?

ויש לבאר, דהנה זה שאדם לא יקבל על עצמו על התורה והמצוות הוא מפני שאינו מכיר באמת שרק התורה והמצוות הם תכלית הטוב, והפך התורה והמצוות הוא תכלית הרע, ואם יכיר בטוב התורה והמצוות בודאי יקבל על עצמו לקיים.

והנה במעמד הר סיני עברו רק חמשים יום מציאת מצרים, שהיתה ערות הארץ, במדות משחתות וכו', ואי-אפשר היה

יח וטורא דסיני תגן בלה מן קדם דאתגלי עלוהי יי באשתא וסליק תגנה פתנגא דאתונא וזע כל טורא לחדא:

(יח) והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו יהוה באש ויעל עשנו בעשן הכבשן ויחרד כל-ההר מאד:

נותן לבריות סימן הנכר להם. פיוצא בו: (הושע יא) "פאריה לשאג". וכי מי נתן פח בארי, אלא הוא, והפתיב מושלו פאריה, אלא אנו מכנין ומדמין אותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן מה שיכולה לשמע. פיוצא בו: (יחזקאל מג) "וקולו פקול מים רבים". וכי מי נתן קול למים? והלא הוא, ואתה מכנה אותו לדמותו לבריותיו, כדי לסבר את האזן.

כ"י עשן כלו • אין "עשן" זה שם דבר, שהרי נקוד השי"ן פתח, אלא לשון פעל, כמו: אמר, שמר, שמע. לכך, תרגומו: 'תגן בלה', ולא תרגם 'תנגא', וכל "עשן" שבמקרא, נקודים קמץ, מפני שהם שם דבר. הכבשן • של סיד. יכול ככבשן זה ולא יותר? תלמוד לומר "בוער באש עד לב השמים". ומה תלמוד לומר "כבשן"? לסבר את האזן מה שהיא יכולה לשמע,

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות, כרך יג, עמוד 151)

שנה - זמן, להרבות בכמות הזמן המקדש ללמוד התורה; נפש - חיות, להוסיף באיכות הלמוד, שהלמוד יהיה בחיות יותר, וממילא ידע וישג בעמק יותר.

והר סיני עשן כולו (יט, יח) כבוד קדושת אדמו"ר נשיא דורנו, מסביר את משמעות העשן שבמתן-תורה כלפי חיובי למוד התורה המטל על כל אחד ואחד:

עולם - מקום, ללמד תורה בכל בית ובכל מקום;

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ' 224)

"וינהג את הצאן אחר המדבר" (שלא ירעו בשדות אחרים, רש"י). וכתוב (תשא לד, א) "הצאן והבקר אל ירעו אל מול החר ההוא". ולהעיר מרש"י שמות שם (פסוק א): "ולא אילן אחר".

והר סיני עשן כלו (יט, יח) האלשיף הקשה: "בהר סיני אין בו אילנות ועצים, כי מדבר הוא, ואיך יהיה עשן כלו מפני האש". אבל מפרש לעיל (שמות ג, ב) שעל החר היה סנה, ומסתבר שזה לא היה הצמח היחיד. ושם נאמר (פסוק א)

יט ויהיה קל שופרא אזל ותקף לחדא משה ממלל ומן קדם יי מתעני לה בקל:

(יט) ויהי קול השפך הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יענו בקול:

הגבורה, אלא "אנכי" ו"לא יהיה לך", והקדוש-ברוך-הוא מסייעו לתת בו כח להיות קולו מגביר ונשמע. יענו בקול • יענו על דבר הקול, כמו: (מלכים א יח) "אשר יענה באש", על דבר האש להורידו.

כ"י הולך וחזק מאד • מנהג הדיוט: כל זמן שהוא מאריך לתקע, קולו מחליש וכוחה, אבל כאן: "הולך וחזק מאד". ולמה כך? מתחלה לסבר אזניהם מה שיכולים לשמע. משה ידבר • פשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפני

♦ יום שישי כ"א שבט ♦

כִּוְאֵתְגָלִי יִי עַל טוֹרָא דְּסִינֵי לְרִישׁ טוֹרָא
וְקָרָא יִי לְמִשְׁחָה לְרִישׁ טוֹרָא וְסָלִיק מִשְׁחָה:

(כ) וַיֵּרֶד יְהוָה עַל־הָר סִינַי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא
יְהוָה לְמִשְׁחָה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מִשְׁחָה:

וְהִצִּיעַן עַל גְּבֵי הָהָר כְּמִצָּע עַל הַמִּשְׁחָה, וַיֵּרֶד כֶּסֶא
הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם.

כ"י! וַיֵּרֶד ה' עַל־הָר סִינַי. יְכוֹל יֵרֵד עָלָיו מִמֶּשֶׁה?
תְּלַמּוּד לֹאמַר: (לְקַמֵּן כ) "כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבְרַתִּי עִמָּכֶם".
(מְכִילֵת) מִלְּמַד שֶׁהַרְפִּין שָׁמַיִם הָעֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת כִּרְךְ טז עמ' 228)

בְּכוֹרוֹת לְבִין מִתְּתוֹרָה מִדִּיִּק וַיֵּרֶד כֶּסֶא הַכְּבוֹד: ה' יֵרֵד עַל
הַר סִינַי בְּכָל הַדֵּר קְבוֹד מְלָכוּתוֹ, בְּהִתְיַשְׁבוּת וּבִקְבִיעוּת,
וַיִּרְיֶדָה קָזוּ גוֹרָמֹת לְכָל הַפְּרָטִים הַמְּזֻכָּרִים לְעֵיל.

וַיֵּרֶד כֶּסֶא הַכְּבוֹד עֲלֵיהֶם (רש"י יט, כ) בְּמַכַּת בְּכוֹרוֹת נֶאֱמַר
(בא יב, יב) "וַעֲבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (אֲנִי בְּעֶצְמִי וְלֹא עַל יְדֵי
שְׁלִיחַ, רש"י), וּבְכָל זֹאת לֹא מְצִינוּ שְׁהָיוּ שָׁם קוֹלוֹת, בְּרָקִים,
עָנָן, קוֹל שׁוֹפָר וְעֶשֶׂן. וּבִכְדֵי לְבָאֵר אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין מַכַּת

כֹּא וְאָמַר יִי לְמִשְׁחָה חוֹת אֶסְהִיד בְּעֶמָּא
דִּילְקָא יַפְגְּרוּן קְדָם יִי לְמַחְזִי וַיִּפֹּל מִנְהוֹן
סְגִי:

(כא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מִשְׁחָה רֵד הָעַד בָּעֵם פְּנֵי־יְהֹרָסוּ
אֶל־יְהוָה לְרֹאשׁוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב:

לְפָנֵי רַב. פְּנֵי יְהֹרָסוּ. כָּל הָרִיסָה מִפְּרֻדַּת אֶסְיִפַּת
הַבִּנְיָן, אִף הַנִּפְרָדִין מִמֶּצֶב אֲנָשִׁים, הוֹרָסִים אֶת
הַמֶּצֶב.

כ"י! הָעַד בָּעֵם. הַתְּרָה בָּהֶם שְׁלֹא לַעֲלוֹת בָּהֶר. פְּנֵי
יְהֹרָסוּ וְגו'. שְׁלֹא יְהֹרָסוּ אֶת מִצְבֵּם עַל יְדֵי שְׁתַּאֲזוּתָם
אֶל ה' לְרֹאשׁוֹת, וַיִּקְרְבוּ לְצַד הָהָר. וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רַב.
(מְכִילֵת) כָּל מֶה שִׁיפֹּל מֵהֶם, וְאֶפְלוּ הוּא יְחִידִי, חָשׁוּב

כְּבֹאֵף פְּהִנְיָא דְּקָרִיבִין לְשִׁמְשָׁא קְדָם יִי
יִתְקַדְּשׁוּן דִּילְקָא יִקְטוּל בְּהוֹן יִי:

(כב) וְגַם הַפְּהִנִים הַנִּגְזָשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פָּנֶי
יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה:

מִזְמָנִים לְהִתְיַצֵּב עַל עֲמֻדָן. פְּנֵי־יִפְרֹץ. לְשׁוֹן פְּרָצָה,
יִהְיֶה בָּהֶם וַיַּעֲשֶׂה בָּהֶם פְּרָצָה.

כ"י! וְגַם הַפְּהִנִים. אִף הַבְּכוֹרוֹת שֶׁהָעֲבוּדָה בָּהֶם
(וּבְחִים קֹטוּ). הַנִּגְזָשִׁים אֶל ה'. לְהִקְרִיב קֶרְבָּנוֹת, אִף
הֵם אֵל יִסְמְכוּ עַל חֲשִׁיבוֹתָם לַעֲלוֹת. יִתְקַדְּשׁוּ. יִהְיוּ

כְּבֹאֵמֶר מִשְׁחָה קְדָם יִי לֹא יְכוֹל עֲמָא לְמַסַּק
לְטוֹרָא דְּסִינֵי אֲרִי אֶת אֶסְהִידָתָהּ בְּנָא לְמִימַר
תַּחֲסִים זֶת טוֹרָא וְקִדְּשָׁה:

(כג) וַיֹּאמֶר מִשְׁחָה אֶל־יְהוָה לֹא־יֻכַּל הָעָם לָעֵלָת
אֶל־הָר סִינַי כִּי־אֲתָה הַעֲדָתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְּבַל
אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ:

כ"י! לֹא־יֻכַּל הָעָם. אִינִי צָרִיף לְהַעֲדִיד בָּהֶם, שֶׁהָרִי מוֹתָרִין וְעוֹמְדִין הֵם הַיּוֹם שְׁלֹשֶׁת יָמִים, וְלֹא יוֹכְלוּ
לַעֲלוֹת, שְׂאִין לָהֶם רְשׁוֹת.

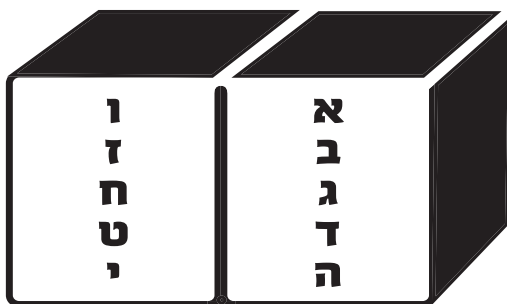
כְּבֹאֵמֶר לֵה יִי אֲזִיל חוֹת וְתַסַּק אֶת וְאֶהֱרֹן
עֲמָד וְכִהְנִיָּא וְעֲמָא לֹא יַפְגְּרוּן לְמַסַּק לְקָדָם
יִי דִילְקָא יִקְטוּל בְּהוֹן:

(כד) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לִךְ־יֵרֶד וְעָלִית אִתָּה וְאֶהֱרֹן
עֲמָד וְהַפְּהִנִים וְהָעָם אֶל־יְהֹרָסוּ לָעֵלָת אֶל־יְהוָה
פְּנֵי־יִפְרֹץ־בָּם:

כ"י! לִךְ־יֵרֶד. (מְכִילֵת) וְהָעַד בָּהֶם שְׁנִית, שְׁמֻרְזִין אֶת
הָאָדָם קְדָם מַעֲשָׂה, וְחוֹזְרִין וּמְזוֹרְזִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַת

גם כאשר ילמדו עמו דבר אמת מתחילתו ועד סופו!
ולכן, בהכרח לתקן ענין זה, ואין לחשוב שזהו דבר של מה
בקה, כי אפלו כאשר מדבר אודות דבר קטן, נאמר אל תהי
בז לקטנות, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדבר אודות ענין
הקשור עם הלוחות, שהם יסוד כל התורה כלה!
ובפרט שבענין זה ישנו דבר נוסף:
מקור ציור הלוחות בצורת חצי עגול – נלקח מאמות העולם,
וציור זה הוא הפך דברי הגמרא. ואם כן, כאשר מציירים
את הלוחות בצורת חצי עגול – הרי מעדיפים את גירסת
אמות העולם על דברי הגמרא!
והיירצון שמקאן ולהבא יתקנו ענין זה, ובפרט שתקון הדבר
אינו כרוך עם קשי מיוחד, כי הרי מדי פעם מדפיסים טפסים
הנ"ל, וכשם שאפשר לשנות את שמו של ה"פרעזידענט"
של המוסד וכו' [ועד ששוכחים לגמרי מה"פרעזידענט"
הקדם, ורק במקרים היוצאים מן הכלל משאירים לו איזה
תאר כבוד!]. כמו כן אפשר לשנות את ציור הלוחות. הינו,
שבמקום צורת חצי עגול, יהיו הלוחות מציירים בצורת רבוע.

ובפרט על-פי האמור לעיל שזהו ענין הקשור עם חנוך ילדי
ישראל – והרי ענין החנוך צריך להיות בתכלית השלמות,
וכפי שרואים במוחש שטבע האדם הוא שגם בהיותו
במעמד ומצב שאינו רוצה להטריח את עצמו לקיים דבר
מסים בתכלית השלמות, אלא הוא מסתפק בקיום הדבר
על דרך המצוה כו' – הנה כאשר מדבר אודות חנוך בניו,
הרי הוא מתייגע ומשתדל ביותר להעניק להם את החנוך
הטוב ביותר, בתכלית השלמות.
ושלמות החנוך, הרי זה גם כאשר מדבר אודות מנהגי
ישראל – כידוע מה שכתב הרשב"א שאסור לבטל מנהג
נשים זקנות שבישראל, אפלו כאשר חכמי ישראל אומרים
באפן אחר. ועל-דרך-זה כאשר מדבר אודות הדור מצוה,
אף-על-פי שאין זה לעיכובא, כגון: ד' דפנות בספה,
אף-על-פי שעל-פי דין מספיק ב' דפנות וטפח כו'.
ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדבר אודות ענין הקשור עם
הלוחות, שזהו יסוד ושךש כל התורה כלה.

כ (א) וידבר אלהים את כל-הדברים האלה לאמר: ׀

כ"י וידבר אלהים. אין 'אלהים' אלא דין, לפי שיש פרשיות בתורה שאם עשאן אדם מקבל שחר, ואם לאו, אינו מקבל עליהם פרענות, (מכילתא) יכול אף עשרת הדברות כן? תלמוד לומר: "וידבר

כלי יקר – עוז והדר

שמים וארץ כתיב (תהלים לג ו) 'בדבר ה' שמים נעשו' וגו' לפי שהם בעלי שכל על פן היו מקבלים עליהם גזרת השם יתברך
אפלו שלא בצביונם, אבל בתחתונים נאמר (שם פסוקים ח-ט) 'ייראו מוה' כל הארץ כי הוא אומר ויהי, רצה לומר הרי אמר להם אמירה רפה ובצביונם נבראו, אף בעליונים מצינו גערה שצאמר (בראשית א ו) 'יהי רקיע', כי 'תחת גערה במבין' (ע"פ משלי יו ו). וכן משה אמר (דברים לב א) 'האנינו השמים

שבקרו להם (רשי"י שם), דהינו אמירה רפה בלא גזרה. אבל מצות ה' בלם גזרת מלך הם, כי 'לא יאמר האדם אי אפשי לאכל חזיר ונפשי קצה בו, אלא אפשי והקדוש ברוך הוא גזר עלי' (תרי"ב ויקרא כ ב), דהינו דבור קשה:
אבל מכל מקום לנשים חלושי השכל צריך להסביר בלשון רפה להודיעם תועלת המצות, כי כל בעל שכל מקבל עליו גזרות הקדוש ברוך הוא, וחלושי השכל צריכין הסברה כדי שיהיו בצביונם. ואפלו בביראת

כ (א) וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר. הזכיר דבור ואמירה, אחד קשה ואחד רך (ראה מבית יא), דהינו כמו שצאמר (לעיל ט א) 'כה תאמר לבית יעקב' אלו הנשים תאמר להם בלשון רפה, 'ותגיד לבני ישראל' לזכרים דברים קשים בגידין (רשי"י שם). כי מטעם זה נקראו אלו 'עשרת הדברות', ושל בריאת העולם נקראו 'עשרה מאמרות' (אבות פ"ה מ"א), לפי שכל מעשה בראשית נבראו בצביונם (סנהדרין ט) דהינו באותן צורות

אלהים", דין להפרע. את כל הדברים האלה. מלמד שאמר הקדוש-ברוך-הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי-אפשר לאדם לומר בן. אם כן, מה תלמוד לומר עוד 'אנכי' ו'לא יהיה לך'? - שחזר ופרש על כל דבור ודבור בפני עצמו. (וקשית אם כן כו' פרוש: לפי זה שמוכח מ'את כל הדברים האלה' שגם שאר עשרת הדברות כלם אמר הקדוש-ברוך-הוא בדבור אחד, אם כן מה תלמוד לומר: "אנכי וגו'?" רצה לומר, מה בא להודיענו במה

שפרט לשון ב' דברות אלו מהשא, מדהוציאם בלשון זה שהמשמעות, דוקא אלו שנים בפרט מפי הגבורה יצאו, והלא לפי-זה כלם כמוהם, הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו דברים? ותרג' שחזר ופרש וכו' ורוצה לומר: באותה התורה, לא החזיר ללמד על הפלל יצא, אלא על הפרט, אלו שתי דברות ראשונות ביוחד, ודוק). לאמר. מלמד שהיו עונין על הן - הן, ועל לאו - לאו. (מכילתא).

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשס"ד)

מצד ענינו (של התחלתו).

פרוש "לאמר" כאן הוא שהגשמי והתחתון עצמו נעשה האומר (א זאגער), משום שאז היתה המשכת העצמות

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך א עמ' 148 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

עשרת הדברות ועשרה מאמרות

בעבודת האדם יש שני מצבים. יש זמן שבו הוא עסוק כלו בלמוד התורה - עשרת הדברות, ויש זמן שבו עסוק הוא ראשו ורבו בדברי הרשות (המתירים על פי תורה) - עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. ויכולה להיות הוה-אמינא אצל האדם, שבעת עסקו בדברי הרשות, 'מנתק' הוא מלמוד התורה, ויכול הוא לסדר דרך חייו שלא על-פי השקפת התורה. וזה פרוש "וידבר גו' לאמר" שגם בעת עסקו בדברי הרשות, - עשרה מאמרות, צריך שיהיה קשור לעשרת הדברות, בזה שגם אז דרך חייו יהיה על-פי השקפת התורה.

וידבר אלהים את כל-הדברים האלה לאמר: (כ, א) וידוע התמיה, הרי "לאמר" פרוש לומר לאחרים, ומפנין שכל בני-ישראל היו במתן תורה, ואפילו הנשמות של דורות הבאים היו שם (פדאי' בשמו"ר כח, ו) מה ש"ק כאן "לאמר" "לאמר לאחרים"?

ותינן הרב המגיד ממעזריטש: "לאמר" כאן מרמז על ה"עשרה מאמרות שבהן נברא העולם" (אבות פ"ה מ"א), ופרוש וידבר גו' לאמר הוא, לקשר את ה"וידבר" - עשרת הדברות עם ה"לאמר" - ה"עשרה מאמרות". פרוש הדברים:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש כרך ו עמ' 124 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

על הן ועל לאו לאו

מ"ע הן כנגד רמ"ח איברים ושס"ה מצוות ל"ת הן כנגד שס"ה גידים. דבכל מצוה הוא מזכיר אבר וגיד אחר שבגופו. והנה, בענין זכרון האדם שעל ידי קיום המצוות, יש חילוק בין מ"ע למצוות ל"ת. דמ"ע תכנס שעל ידי קיומם הוא מזכיר ומעלה את האבר הש"ק למצוה זו, אף מל"ת תכנס דאסורים אלו יש בהם רע כו', ולכן צריך להזהר שלא להכשל בהן כדי שלא יוריד ויפגם את החלק בגופו ובנשמתו הש"ק למצוות לא-תעשה זו.

וידבר אלהים את כל-הדברים האלה לאמר: (כ, א) מלמד שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר, על הן הן ועל לאו הן (מכילתא) יש לפרש פלוגתא זו בדרך החסידות: במצוות התורה ישנם שני פרטים: א. בקיום המצוות מקיימים רצון הבורא ית', וכלשון ברפת המצוות קלן "אשר קדשנו במצותיו וצונו". ב. על-ידי כל מצוה מברר ומזכיר חלק אחר בגופו ונשמתו, וכדאיתא בזהר הקדוש (ח"א קע, ב) דרמ"ח

כלי יקר - עוז והדר

לפי שקיומו תלוי בעשרה הדברות הכוללים כל התורה כמו שפרש רש"י סוף פרשת משפטים (להלן כו יב), ואם כן בעברך עליהם אתה מאבד עולם מלא, ובסבה זו ראוי להפרע מהם כו' תורה ב

עליהם העולם עומד שנברא בעשרה מאמרות, כדי לגלות היות עשר ספירות בלי מה. ועוד 'כדי להפרע מן הרשעים' כו' (אבות שס), כי אומרים לרשע רע היה לך לתן לב שלא בחנם נברא העולם בעשרה מאמרות, אלא

ואברהם ותשמע הארץ אמרי פי, ואתי שפיר לשון דבור ואמירה. הן אם בסתם שמים וארץ הוא מדבר, הן אם מדבר כלפי האנשים אשר גבה וגבה להם כגבה שמים וכלפי עמי הארץ: והיו דברות אלו עשרה, להורות כי

החייבי שפועל באדם, ו"על לאו לאו" – שראו את הרע והענין השלילי שיש במצות-לא-תעשה.
אף רבי עקיבא ס"ל שגם על מ"ע וגם על מצות ל"ת ענו "הן". כי בעת מתן-תורה היה נקדש שיסוד ותכן כל המצות הוא שמוכן ומזמן לקיים רצון הבורא בכל אפן שהיה, הן לקיים מצותיו והן שלא לעבר עליהן ח"ו.

אף בענין קיום רצון הבורא הרי כל המצות שוות הן. דהן כשקמים מ"ע והן כשאנו עוברים על מל"ת, תכן שניהם הוא שעל-ידי זה הוא מקיים רצון וצווי השם יתברך.
ובזה פליגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא. לדעת רבי ישמעאל ראו בני-ישראל במתן-תורה שתומ"צ מוצקים ומעלים את האדם, ולכן ענו "על הן הן" – שבמ"ע ראו את הטוב וענין

(ב) אנכי יהוה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים:

תאמרו רשיות הרבה הן. ולמה אמר לשון יחיד: "אלהיך"? ליתן פתחון פה למשה ללמד סגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר: (לקמן לב) "למה ה' יחרה אפך בעמך"? לא להם צוית: 'לא יהיה לכם אלהים אחרים' אלא לי לבדי. מבית עבדים • מבית פרעה שהייתם עבדים לו, או אינו אומר אלא "מבית עבדים", שהיו עבדים לעבדים? תלמוד לומר: "ויפדך מבית עבדים מיד פרעה מלך מצרים". אמר מעתה, עבדים למלך היו ולא עבדים לעבדים.

כ"א אשר הוצאתיך מארץ מצרים • כדאי היא ההוצאה, שתהיו משעבדים לי (מכילתא). דבר אחר: לפי שנגלה בים גבור מלחמה ונגלה כאן כזקן מלא רחמים, שנאמר: (לקמן כד) "ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר", זו היתה לפניו בשעת השעבוד, וכעצם השמים, משנגאלו – הואיל ואני משתנה במראות, אל תאמרו: שתי רשיות הן. אנכי הוא אשר הוצאתיך ממצרים ועל הים. דבר אחר: לפי שהיו שומעין קולות הרבה, שנאמר: "את הקולות", קולות באין מד' רוחות ומן השמים ומן הארץ, אל

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקושיחות כרך ג עמ' 892 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

"אנכי" לשון מצרי

שמות כד, יב. זח"ב צ, ב. ובעשרת הדברות עצמן הרי "אנכי" כולל רמ"ח מ"ע ו"לא יהיה לך גו" כולל שס"ה ל"ת (ראה של"ה ר"פ יתרו. ספר התניא פ"ט). ויתירה מקף מבאר בזהר הקדוש (ח"ב פה, ב) ש"כל אינון פקודי אורייתא כו' כלילן

אנכי יהוה אלהיך (כ, ב) "אנכי" – לשון מצרי (ילקוט שמעוני) לכאורה הדבר תמוה ביותר: הרי בעשרת הדברות כלולות כל מצות התורה (ראה רש"י

כלי יקר – עזר וזהר

תמצא לומר שכן הוא שזה ה' אשר הוציאנו מארץ מצרים, שמא יש אלוה אחר אשר בראנו ואשר ברא שמים וארץ, ומאי חזית לשמע בקול זה אלהים אלהינו אשר הוציאנו ממצרים, שמא יש אלהים אחר אשר בראנו ובקולו אשמע. על פן אמר מיד לא יהיה לך אלהים אחרים על פני, להורות שאין זולתו שום אלוה, ואם פן אין אתה ראוי לשמע לשום שליח כי אם לזה השלוח מאתי:
ולפיכך הוצרך הקדוש ברוך הוא לצוות שתי דברות אלו בנוכח, כדי לחזק בלבם קבלת על מלכות שמים, ואחרי זה נתחייבו ממילא לשמע גם אל שלוחו המדבר בלשון נסתר. אבל לא היה יכול לצוות שתי דברות אלו על ידי שליח, שהרי

לקבל מצותיו, הן מה שיצוה לו על ידי שליח הן מה שיצוה לו בעצמו אף על פי שפני המלך לא ראה בשעת הצווי. אבל אם עדין פני המלך לא ראה מעולם והוא מספק בקבלתו, איך ישמע לשלוחו, כי אם אין משלח אין שליח:
כך הוצרך הקדוש ברוך הוא לדבר תחלה בנוכח אנכי ה' אלהיך להכניס בבירור קבלת אלהותו, כי עין בעין יראו את ה' קדשיו" (ע"פ ישעיה נב ב, תהלים לד ט, ואחר קבלת אלהותו, ראוי לשמע גם אל שלוחו אשר יבא בשמו. אף לפי שאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא נאמר 'אשר בראתיך' ואשר ברא שמים וארץ' מן השעם שיתבאר בסמוך, יצא מזה משפט מעקל לטועים לאמר, אם

(ב) אנכי ה' אלהיך וגו'. יש מחלקת בין המפרשים, כי יש אומרים שרק אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום (ראה מכות כד), וראיתם ממה ששתי דברות אלו נאמרו בלשון מדבר בעדו ושאר הדברות בלשון נסתר. ויש אומרים ששמענו מפי הקדוש ברוך הוא כל עשרת הדברות, ומה שאמרו (פסוק טו) 'דבר אתה עמנו ונשמעה', וזה לאחר ששמעו עשרת הדברות. ולפי זה הדבר צריך באור, למה נאמרו דוקא שני דברות אלו בלשון מדבר בעדו:
ולפי פשוטו אימא מלתא דשויה לתרויהו, כי מדבר העולם שאחר שהאדם ראה פני המלך ומכירו ויודעו, מאז הוא מקבלו למלך, ואחר שקבל עליו על מלכותו ראוי

בהאי מלה, שפך מצות התורה נכללות בתבת "אנכי". ולאחריו כל זה הנה "אנכי" - לשון מצרי" שהתבה הכי נעלית היא בלשון האמה השפלה ביותר, המכנה בכתוב "ערוות הארץ" (מקץ מב, ט. וראה קה"ר פ"א, ד, ט)? וי"ל הבאור בזה:

אמרו חז"ל (שבת פח, ב) שששבקשו מלאכי השרת שתנתן להם התורה ולא לנו, אמר להם משה רבנו "למצרים ירדתם?". והינו, שהתורה נתנה דוקא למקום שבבחינת "מצרים" ונשפל ביותר.

(ג) לא-יהיה לך אלהים אחרים על-פני:

נש"י לא-יהיה לך • למה נאמר? לפי שנאמר: "לא תעשה לך", אין לי אלא שלא יעשה. העשוי כבר, מנין שלא יקים? תלמוד לומר: "לא יהיה לך"

דאף שעל-ידי התורה יכולים לעלות בעלוי אחר עלוי, אף לא בשביל זה נתנה תורה. אלא כדי שגם מקומות כאלו שמצד עצמם הם בבחינת "מצרים" ו"ערוות הארץ", יתבררו ויתעלו בכלל התורה, עד שגם הם יהיו מוכן ומדור לקדשתו של הקב"ה.

ולכן "אנכי לשון מצרי" לרמז שהכונה והתכלית של מתן-תורה הוא להמשיך הקדשה גם להשבעים לשון (שאינם 'קדש') ועד להדרגא הנמוכה ביותר, "לשון מצרי".

ג לא יהי לך אלה אחרים בר מני:

(מכילתא). • אלהים אחרים • שאינם אלהות, אלא אחרים עשואים אלהים עליהם (מכילתא), ולא יתכן לפרש: "אלהים אחרים" וזולתי, שגנאי הוא כלפי מעלה

כלי יקר - עוז והדר

יגדל נא כח ה', והרשעים מתישין כחו שגאמר (דברים לב יח) 'צור ילךך תשי'. וכל זה נאמר מצד המקבלים, כי באמת אין שנוי למעלה כמו שנאמר (מלאכי ג א) 'אני ה' לא שנית', אך תשות כח זה הוא בזמן שגעונותיו ילכדו את הרשע (ע"פ משלי ה כב) ודינו חרוץ להפסיק שפע הצורות ממנו, נראה כאלו יש חלילה תשות כח למעלה אשר מנעה מלהטיב עמו, אבל הצדיקים גורמים השפעת הצניעות, ועל דם נראית גבורה שלמעלה:

ומה שנאמר אשר הוצאתיה מארץ מצרים ולא נאמר 'אשר בראתי שמים וארץ', לפי שהרצה לשקר ירחיק עדין (ע"פ רא"ש שבעות פ"ו ס"י יא) שהרי דבר זה לא ראו, על כן הופיר להם הדבר אשר ראו בעיניהם, וכן תמצא בספר הכוזב (מאמר א). ו'אשר בראתי' לא נאמר, לפי שאמרו רבותינו ז"ל (עירובין יא) 'נוח לו לאדם שלא נברא משנברא', ולא בא כאן להופיר כי אם הטובות אשר הטיב להם, כי בעבורם הם חייבים לעבדו: תורה ג

(ג) לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. לפי שאמר אנכי ה', ושם המיוחד הוא לשון 'היה' לומר שהוא יתברך תמיד בהיותו הן בעבר הן בהנה הן בעתיד בכל הזמנים הוא היה

בהסתרת פנים, אבל בזמן שגלו הבנים מעל שלחן אביהם' (ע"פ ברכות ג, א) **או אנכי ה' אלהיה** אינו מקים, כי כבר אמרו רבותינו ז"ל (כתובות ק"ו) 'שהדר בחוצה לארץ דומה כאלו אין לו אלוה' בו, **ולא יהיה לך אלהים אחרים** אינו מקים, לפי שנאמר בתוכחה (דברים כח טו) 'ועבדת שם אלהים אחרים', פרש רש"י 'מתוך שאמה מעלה מס לכמרי עבודה וזה מעלה עליו הכתוב כאלו עבדם'. על כן דבר הקדוש ברוך הוא שתי מצות אלו דוקא בנוכח, כי בזמן שישקרא בהצלחתם נאמר (ויקרא כו ט) 'ופנית אליכם' ואז הקדוש ברוך הוא מדבר עמם 'פנים אל פנים', ובזמן ההוא מתקיימים שתי דברות אלו, לכן נאמר **על פני**. אבל שאר הדברות מתקיימים אף בזמן שישקרא בהסתרת פנים, על כן הם נאמרים בלשון נסתר:

וזהו שאמרו (מכות שם) **'אנכי ולא יהיה לך** מפי הגבורה שמענו', הוכירו דוקא כנוי לשון 'גבורה' כלפי השם יתברך, כי זה נאמר על הזמן שישקרא בשלותם ובזמן ההוא מוסיפין כח בגבורה של מעלה, אבל בזמן שהם בהסתרת פנים הם מתישין כחו כביכול, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (איכ"ר א א) שהצדיקים מוסיפין כח בגבורה של מעלה שנאמר (נמדר יד יז) 'ועתה

עדין לא קבלו עליהם את המשלח לאלוה, ואם אין משלח אין שליח: **ותרוץ** זה מסכים לשני הדעות, כי לדעת האומרים **'אנכי ולא יהיה** מפי הגבורה שמענו', אתי שפיר כדי להודיעם מי הוא המושלח אשר ראו לשמע בקול שלוחו. ולדעת האומרים שכל הדברות שמעו מפי הגבורה, הנה בשתי דברות ראשונות דבר אתם ה' פנים אל פנים בנוכח כדי שיכירו מי הוא מלכם, ואחר זה חייבים לשמע בקולו אף אם 'אינן רואין תמונה וזולתי קול' (ע"פ דברים יב). אף על פי שגם בראשונות לא ראו שום תמונה, מכל מקום הדבור בנוכח מורה על הדבור פנים אל פנים, כמו שנאמר (שם ה) 'פנים בפנים דבר ה' עמכם' וגו'. אבל שאר הדברות דבר בלשון נסתר, להודיע כי הוא 'אל מסתתר' (ישעיה מה טו), ואף על פי כן חייבים לשמע בקולו אחר קבלת על מלכותו 'פנים בפנים: **דבר** אחר, לפי שכל מצות אלו הם חובת הגוף ואינן תלוין בארץ, בחוץ לארץ, בין בזמן שבית המקדש קים בין בזמן שאינו קים. חוץ מן שני מצות אלו **אנכי ולא יהיה לך**, אינן מתקיימים כי אם בזמן שישקרא יושבים על אדמתם ו'זאר ה' פניו אליהם ומדבר עמם בנוכח כי אינן

על פניו • כל זמן שאני קים, שלא תאמר: לא נצטוו
על עבודה זרה אלא אותו הדור (מכילתא) •

לקרותם אלהות אצלו. דבר אחר: "אלהים אחרים",
שהם אחרים לעובדיהם, צועקים אליהם ואינן עונים
אותם, ודומה כאלו הוא אחר, שאינו מכיר מעולם.

ו לא תעשה לך פסל וכל צלם וכל דמות די בשמיא
מלעלא ודי בארעא מלרע ודי במיא מלרע
לארעא:

(ו) לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים
ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים מתחת
לארץ:

רש"י • פסל • על שם שנפסל. וכל תמונה • תמונת כל דבר אשר בשמים.

ה לא תסגד להוין ולא תפליחנן ארי אנא יי
אלהך אל קנא מסער חובי אבהן על בנין
מדין על דר תליתי ועל דר רביעי לשנאי
בד משלמין פניא למחטי פתר אבהתהון:

(ה) לא תשתחוה להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה
אלהיך אל קנא פקד עון אבת על-בנים על-שלשים
ועל-רבעים לשנאי:

לשנאי • בתרגומו, כשאוחזין מעשה אבותיהם
בידיהם (סנהדרין כז) •

רש"י • אל קנא • מקנא להפרע ואינו עובר
על מדתו למחל על עון עבודת אלילים. כל לשון
"קנא", אנפרימנט בלע"ז, נותן לב להפרע.

כלי יקר - עוז וחדר

לעולם בהם צרך, כי יאמר מאחר
שאלו נאבדו ואלו נתקיימו ודאי יש
בהם ממש. על כן נקט דוקא אלו
שבשמים ובארץ שלאבדם אי אפשר,
ואם לא יעבדו ואלו אין לחוש לשאר
עבודה זרה כי בנקל לאבדם 'במין
אשר תדפנו רוח' (ע"פ תהלים א ח): תורה ד
(ה) **כי אנכי ה' אלהיך אל קנא**. אין
הפרוש בסתם לשון קנאה,
שהרי 'אין גבור מתקנא כי אם בגבור
במותו' (ראה ע"ז נה). אלא **קנא** הוא
כפרוש רש"י 'מקנא לפרע' כו, וזהו
שבאר ענין הקנאה ואמר **פקד עון**
אבת על בנים:

וטעם על שלשים ועל רבעים, אמרו
המפרשים כי אותן הדורות יכול
החוטא לראות בחייו, וענינו יראו כידו
(ע"פ איוב כא ב). ונראה לי שזהו טעם
ועשה חסד לאלפים, כי הצדיקים
קרובין חיים גם במיתתם (ברכות יח), ואם
כן גם במותו יראה שגרו ופעלתו
לפניו, בראותו ולדיו מצליחים 'בחסד
אלהים עולם ועד' (ע"פ תהלים נב ז):

וטעם שהבנים נתפסים בעון אבותם,
אם הם קטנים הרי הם כענף מן
האילן, ועבר ירח אמו ואביו הוא (ע"פ
גיש בב). ואם הם גדולים ואוחזים
מעשה ידי אבותם בידיהם (ראה רש"י להלן

דבחדש ה), ושמא תאמר מאחר שגראתי
בכמה פנים שהרבה רשיות יש, על כן
אמר **על פני**, לשון רבים במשמע,
לומר שכל אותן הפנים הכל אחד
המה:

דבר אחר, **פני** לשון כעס וזממה, שאם
יאמרו בדרךך שאמרו בימי
יחזקאל (כ לב-לג) 'נהיה כגוים' וגו' ורצו
לפרק מעליהם על מלכות שמים,
והשיב להם הקדוש ברוך הוא ויהעלה
על רוחכם היו לא תהיה, כי 'ביד
חזקה ובחמה שפוכה אמלך עליכם',
לכך נאמר **על פני**, כי באפי ובחמתי
אמלך עליכם אם תרצו לפרק על
מלכותי מעליכם:

ואמר לא תעשה לך פסל וכל תמונה
אשר בשמים וגו', אף על פי
שיש כמה מיני עבודה זרה שאין להם
תמונה לא בשמים ולא בארץ, מכל
מקום נקט דוקא אלו, לפי שאלו היו
עובדים לדברים שאין לעולם בהם
צרך היה הקדוש ברוך הוא מאבדם,
אבל עכשו שהם עובדים גם לדברים
שיש לעולם בהם צרך בחמה ולבנה
ודגמתם, וכי מפני השוטים שקלקלו
יאבד עולמו (ע"ז נה), ואלו היה מאבד
אותן שאין לעולם בהם צרך, כל שכן
דפקר טפי העובד לדברים שיש

זוה ויהיה בהויה אחת, הצרך לומר
כאן **לא יהיה לך**, כי אלו אינן
בהויתן והם משתנים, כי מצינו
לרבותינו ו"ל (פסחים כג) לשון 'היה'
מוזר על 'בהויתן יהיו', על כן אמר
כאן **לא יהיה לך**, לומר שלא יהיו
בהויתן, אלא הם משתנים ונעשו
אחרים, הן מצד שכל עוד שהיא
מוקנת היא מופקדת צורתה ויבעיר
צלמם תבנה' (תהלים עג ב). הן מצד
שמשתנים מן פסוק לזבח ולעץ ולזבן,
הן מצד שהם 'אחרים לעובדיהם'
צועקים אליהם ואינן נענין' (רש"י), על
כן אמר **לא יהיה לך**, והמופת על זה
שהרי הם **אלהים אחרים**:

ואמר על פני, כבר אמרנו למעלה
(פסוק ב) לומר דוקא בזמן שפני
נשואות אליך אז **לא יהיה לך אלהים**
אחרים, אבל אם יגרם החטא שתהיו
בהסתרת פנים, אז בהכרח תעבד
אלהים אחרים, כמו שיעד משה
בתוכחה (דברים כח סד) 'ועבדת שם
אלהים אחרים', שפרשו 'מותוך
שאתה מעלה מס לבמרי עבודה זרה
מעלה הכתוב כאלו עבדים' (רש"י שם):

דבר אחר, לפי שנגזר להם ה' בהרבה
פנים, על הים בגבור מלחמה ועל
הר סיני כזקן יושב בשיבה (מכילתא מס

ח הוי דכיר ית יומא דשבתא לקדשותה:

(ח) זכור את יום השבת לקדשו:

שעטנו, "גדלים תעשה לך". וכן: (ויקרא יח) "ערות אשת אחיך", (דברים כב) "יבמה יבא עליה". הוא שנגמר: (תהלים סב) "אחת דבר אלהים שמים זו

ש"י זכור • זכור" ו"שמור" בדבור אחד נאמרו, וכן (לקמן לא) "מחלליה מות יומת", (במדבר כח) "וביום השבת שני כבשים". וכן: (דברים כב) "לא תלבש

כלי יקר - עזר והדר

כלו מיתר. ועוד שהתחיל בעבודה וסים במלאכה. ועוד שלשון עבודה צריך באור, כי אין עבד כי אם בצרוף אדון, והעובד לעצמו מי אדון לו. ובחבורנו עוללות אפרים מאמר רס"ט פרשנו, ש'תעבד' בעבודת השם יתברך הוא מדבר, ואמר שכל ששת ימים תעבד עבודת השם תחלה ואחר כך תעשה גם כל מלאכתך, כי טובה תורה שעמיה מלאכה (אבות פ"ב מ"ב). אבל יום השביעי כלו לה' אלהיך, לא תעשה בו כל מלאכה' שלך (פסוק יא). אבל עבודת השם יתברך תעבד גם בשבת. ואמר ששת ולא אמר 'ששה', להורות שלא ששה ימים שלמים תעשה מלאכתך, שהרי צריך להוסיף מחל על הקדש (ראה ב"ר י ט), ו'ששת' כמו 'שלוש ימים' (לעיל י ב), שפרשו שלוש של ימים (רש"י שם):

ומה שנגמר בדברות ראשונות פי ששת ימים עשה ה' וגו', ובשניות כתיב (דברים ה טו) 'ונכרת' פי עבד הייתי' וגו', הכל טעם אחד הוא לדעת המפרשים האומרים שטעם לכל מכות של מצרים היתה כדי לפרסם אמונת חידוש העולם, כמו שכתב מהר"י אברבנאל ז"ל וכן כתבנו למעלה פרשת וארא (ו א) כי מתוך אותן הנסים יאמינו גם בחידוש העולם, אם בן שני טעמים אלו הכל אחד. ובסמוך יתבאר זה בדרך אחר, ועוד דברו המפרשים בהתר ספק זה לשכנו תדרשנו ומצאת:

זכור את יום השבת לקדשו. ראה ראינו לתן טוב טעם ודעת על השנויים שנגזרו בדברות ראשונות ואחרונות. א. בראשונות כתיב 'זכור את יום השבת', ובאחרונות כתיב (דברים ה יב) "שמור" את יום השבת. ב. בראשונות לא כתיב 'פאשר צוה ה' אלהיך', ובאחרונות כתיב בשבת ובכבוד אב ואם 'פאשר צוה ה'

שלא תהיה מונה בדרך ששאר האמות מונין, אלא תהא מונה לשם שבת, ראשון בשבת, שני בשבת, ועל ידי זה תזכר את יום השבת. וזכירה זו מועלת לקדש את השם יתברך, וזהו שנגמר לקדשו, כי לא אמר 'קדש את יום השבת', כי כבר הוא מקדש ועומד, אלא לקדשו שב אל השם יתברך שהזכיר למעלה (פסוק י) ב'לא תשא', כי על ידי השבועה הוא מחלל את השם כמו שנגמר (ויקרא יט יב) 'ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם ה' אלהיך', ולעומת זה זכירת יום השבת מועלת לה לקדש את השם יתברך, על ידי שתזכר פי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ בשמו יתברך כמו שנגמר (שעיה כו ד) 'כי ביה ה' צור עולמים' (ראה מנחות כט), ועל ידי זכירה זו תדע לנהג קדשה בשמו יתברך, בזכר כי בשמו יתברך נבראו כל העולמות ואם בן ודאי כלם תלויין בשמו יתברך: ותדע ותשכיל מה שכתבו המקבילים ששבועה נגזר מן לשון 'שבועה', כמו שכתב רבנו בחיי פרשה זו (פסוק א) ובפרשת וירא (בראשית כא ב) בפסוק 'על בן קרא למקום באר שבע כי שם נשבעו שניהם' (שם פסוק לא). וזה כי השם יתברך ברא כל הנמצאים והגבילים בששה קצוות, והשם הגדול יתברך הוא השביעי הרוכב על כלם, והנשבע הוא נוגע בשביעי דהינו בשמו יתברך, והשבת מקדש שביעי, על בן ראוי שיתקדש השם יתברך השביעי מן יום השביעי. והמשכילים יבינו ענין זה כי ברור הוא. וכשם שאין משתמשים בשם מן השמות הקדושים הרמזים במספר שביעי, כך אין להשתמש במלאכה ביום השביעי, על בן כל שביעי קדש לה, הן בימים הן בשמטה הן ביוכל:

ואמר (פסוק ט) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך. פסוק זה

צבאות שמו'. ואמר כי היה להם להיות נזקק בזכירת שמו הגדול יתברך, כי שמים בשם רבם, כי הם בית יעקב שנקרא בשם ישראל, כי בו נכלל שם של אל ישראל. וממנו יהודה יצאו, כי בו נכללו כל אותיות השם המיוחד. והרי שם אל ושם המיוחד כלל בהם, ואף על פי בן הם נשבעים בשני שמות אלו 'בשם ה' ובאלהי ישראל יזכירו לא באמת' וגו', כי על שתי שמות אלו נאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא. ואם תאמר שלכך אינו נזקקים בשתי שמות הללו לפי שאינו ספוגין וחשובים בעיניהם, על זה אמר 'כי מעיר הקדש נקרא', שהרי הם מתיחסים אחר עיר הקדש הנקראת בשם ה' כמו שנגמר (ויקרא מח לה) 'ושם העיר מיום ה' שמה', ועל אלהי ישראל נסמכו' לומר ה' צבאות שמו' שהוא ה' על כל צבאות ישראל, ואם בן בכל מקום הם מתיחסים אחר שמו יתברך, והרי כל השמות ספוגין וחשובין בעיניהם, ואף על פי בן אינו נזקקין בהם ומזכירין השם לא באמת ולא בצדקה, כנגד שני פעמים לשוא שהזכיר כאן, אחד לשון חנם ואחד לשון שקר (ראה רש"י). והנה האמת הפך השקר, ומה שנגמר 'לא בצדקה' הינו בחנם, כי הנשבע בבית דין פונתו להצדיק טענותיו, ועל זה נאמר (דברים ט) 'ובשמו תשבע', אבל המזכיר השם בחנם אין פונתו להצדיק טענותיו כי אם להצדיק דברי הבאי שלו, וזה נקרא 'לא בצדקה': תורה ח

(ח) זכור את יום השבת לקדשו. לפי שהזהיר על קבלת על מלכותו יתברך שלא יהיה לו אלהים אחרים, וסמך לו ענין אסור השבועה כי כל זה מענין קדשת שמו יתברך, סמך להם זכירת יום השבת שכל ימות השבוע יזכר את יום השבת, כי מטעם זה אמרו במכילתא (מס' דבחורש ו)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יד, עמ' 224)

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח)

זכור ושמור - בדבור אחד נאמר (רש"י)
לרבנו הזקן היה חסיד אחד שהיה איש פשוט ביותר. ספק
אם ידע את פירוש המלות במקומות הקשים שבתפלה.
ואף-על-פי-כן היה מתפלל את כל שלוש התפלות באריכות.

החסידים התפעלו מצורת תפלתו של חסיד זה, ושאלוהו:
מדוע מתארכת תפלתך כל-כך? "במה" אתה מתפלל?
ענה החסיד: זכורני מה ששמעתי פעם מהרבי (רבנו הזקן),
על המאמר "זכור ושמור בדבור אחד": בכל דבור ודבור,
צריכים לזכור ולשמור את ה' אחד'...

כלי יקר - עוז והדר

אב ואם, כי במקרה נצטוו ישראל
עליהם (סנהדרין נ) אבל לא האמות,
ואלו היה אומר בן בדברות
הראשונות, היה נותן פתחון פה
לאמות לומר למה לא צוה גם לנו על
שני מצות אלו קדם מתן תורה, ויאמרו
באשר התחיל לצוות לישראל ולא
לנו, גם עתה אין רצוננו לקבל, ועם מי
שהתחיל יגמר:

בראשונות לא אמר 'למען ייטב לך',
כי הראב"ע פרש (דברים ה
טו) 'למען ייטב לך' וזה לעולם הבא
שכלו טוב, ו'למען יארכון ימיה'
בעולם הזה. על כן לא רצה הקדוש
ברוך הוא לייעד בדברות הראשונות
לאמות העולם כי אם שכן העולם
הזה אשר עין בעין יראה 'שכרו אותו
ופעלתו לפני' (ע"פ ישעיה מ י), אבל אם
היה מיעד להם שכן העולם הבא
אשר 'עין לא ראתה' (שם ד א) ודאי לא
ישמענו כי יאמרו 'הרוצה לשקר ירחיק
עצרו' (ע"פ רא"ש שבועות פ"ו ס"י ג), ויאמרו
מדהא ליתא גם הא ליתא, ויהיו
מספקים גם בשכר של העולם הזה.
אבל דברות אחרונות שנאמרו
לישראל לבד יעד שכר העולם הבא,
כי המה מאמינים בגי' מאמינים (שבת צו)
ואינן מהרהרין אחרי ה', ומאמינים
בכל יעודיו בין כזה בין בבא:

בדברות ראשונות לא הזכיר 'ושורך
וחמורך', כי הוא בכלל
בהמתך. אבל בדברות אחרונות נאמר
'שורך וחמורך', לזרש מהם גזרה שהו
שור שור לחסימה, חמור חמור
לפריקה (ביק נה), כי כבר קבלו ישראל
כל הדברות ומצות פריקה וחסימה
שנאמרו אחר מתן תורה. אבל האמות
קדם ששמעו עשרת הדברות רצה
הקדוש ברוך הוא לנסותם תחלה אם
יקבלו עליהם דברות אלו, ואם היו
מקבלים עליהם הדברות היה מצוה

להם אחר כך גם שאר המצוות וחסימה
ופריקה גם כן, ועל כן לא היה לו
לכתב כאן 'ושורך וחמורך' לגזרה שהו,
כי עדין כל המצוות בספק אם יקבלום,
אבל ישראל אמרו (להלן כד ח) 'כל אשר
דבר ה' נעשה ונשמע', הינו מה שיצוה
לנו עוד:

בראשונות אמר **עדר שורך**, ובאחרונות
הוסיף 'עדר שוא', פרש
הרמב"ן (דברים שם טו) שלא יעיד אפילו
על דבר שלא יתחייב בו כלום, כגון
שיעיד אמר פלוני לפן לזה מנה ולא
קנו מידו, זה נקרא שוא ודבר בטל. וזה
הרחקה יתרה, וצווי זה לא יתכן כי אם
לישראל כי 'שאריה ישראל לא יעשו
עולה ולא ידברו קב' (צפניה ג יא), אף על
פי שאותו דבר כזב אינו מוסיף לחברו
כלום, ואולי לא היו האמות יכולין
לעמד בהרחקה יתרה זו, על כן נאמר
בראשונות **עדר שורך**. ומה שנאמר **עדר**
לשון יחיד, נראה לפרש שלא יעיד בו
אפילו יחיד, כי אף על פי שעד אחד
אינו מחיבו ממון, מכל מקום קם הוא
לשבועה (שבועות מ), אבל כשמעיד על
דבר שוא ובטל אינו קם אפילו
לשבועה:

באחרונות אמר 'לא תתאנה' במקום
לא תחמד, תדע
שהראב"ע כתב (דברים שם) שהחמדה
תאמר גם כן על גזלת דבר החמד,
כמו שנאמר (מכה ב א) 'וחמדו שדות
וגזלו', וכתוב (יהושע ז כא) 'ואחמדם
ואקחם', והספיק הרמב"ם על ידו (גילה
פ"א ה"ט) לומר שאינו עובר בלא תחמד'
עד שיקח החפץ אשר חמד. אבל
התאנה אינה אלא בלב בלבד.
והשתדל הראב"ע לבאר (פסוק ד) שיש
כח בהרגל האדם לעמד על אזהרת
החמדה והתאנה אפילו בלב, וזה
כשירגיל אדם עצמו במדת
ההסתפקות במה שיש לו. ולפי דבריו

אתי שפיר מה שנאמר 'לא תתאנה'
דוקא בדברות אחרונות השיכים
לישראל לבד, כי המה הרגלו במדת
ההסתפקות בעני מוצרים, והיה בידם
לקבל צווי זה לקימו. אבל האמות
שלא הרגלו במדת ההסתפקות, איך
יקבלו מצות 'לא תתאנה', כי דבר זה
אין ביד האדם לקימו, כי אין לבו
מסור בידו אלא 'הרשעים הם ברשות
לבם' (ביד ח טו), על כן לא הזכיר כי אם
החמדה של גזלה. ומנה הטעם לא
הזכיר בדברות ראשונות 'שדהו', כי
סתם קרקע אינה נגזלת ותמיד ברשות
מרא קימא (ב"ק צה), אבל בענין התאנה
שבלב הזכיר גם 'שדהו':

וימה שהזהיר באחרונות לשון חמדה
באשת רעהו ולשון תאנה במקומו,
הכל לרבותא, כי במקומו אסר אפילו
התאנה שבלב. וכל שכן חמדה של
גזלה. אבל באשה אמרו רבותינו ז"ל
(יבמות כט) 'הרהורי עברה קשים מעברה',
ולפי זה נקט **לא תחמד** לרבותא, וכל
שכן הרהור הלב. וענין חמוד של
לקיחה באשה הינו מתוך שהוא
חומדה הוא מסבב סבות וגלגולים
שבבעלה יגרשה והוא יקחה, וזהו ודאי
אינו רע כל כך כמו ההרהור התמידי:
בראשונות הקדים בית לאשה, כי
חמדת הבית הינו כדי
לקח אותו בגזלה דהינו לאו שיש בו
מעשה, אבל חמדת האשה אין הפרוש
שלא יחמד לגזלה בעודה תחת חברו,
דאם כן הינו 'לא תנאף', אלא שלא
יסבב לחברו לגרשה כדי שיקח אותה
הוא, וזה אין בו מעשה כל כך. לךך
אמר דרך לא זו אף זו, לומר לא זו
חמדת בית והון לגולם פשיטא
שאסור, אלא אפילו חמדת אשת רעהו
לקחת אותה אחר שגרשה, גם זה
אסור אף על פי שאין בו מעשה כל
כך. אבל באחרונות שנקט 'לא

(יד) לֹא תַחֲמֹד בֵּית רֵעֶךָ ס לֹא־תַחֲמֹד אִשֶּׁת רֵעֶךָ
וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְשׁוֹרְךָ וְחֲמֹרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ
יד לא תחמד בית חבֶרְךָ לֹא תחמד אִתָּךְ
חבֶרְךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְתוֹרֶה וְחֲמֶרֶה וְכָל דֵּי
לחבֶרְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שבת פרשת יתרו, י"ז שבט, ה'תשכ"ז)

הטעם למה שענין מתן תורה היה בדברים פשוטים **דוקא**, משום שהמשכת העצם היא בדברים תחתונים ופשוטים

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ ורא, כ"ה טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשכ"ז)

האמונה בה' היא היסוד גם להנהגה הראויה בין אדם לחבירו. ובפרטיות יותר: יהודי יכול לטעון: מהו ההכרח שקיום המצוות שבין אדם לחבירו יהיה מצד צווי התורה, ובאופן שקשור גם עם ההנהגה שבין אדם למקום?! - בשלמא מי שמצד טבעו הוא רע ומשחת, הרי הוא זקוק למורא מהקב"ה, והבטחת שכר בגן עדן, כדי להתנהג כדבִעי בין אדם לחבירו; אבל אם הוא רק אדם רגיל, שגדל ונתחנך בין בני תרבות (ולא בין חיות טרף), ועל־אחת־כמה־וכמה אם הוא רך ללב, ובעל מדות טובות מטבע תולדתו, הרי מצד טבעו יתנהג באופן ד"עניים מרודים תביא בית, כי תראה ערום וכסיתו" (ישעי' נה, ז), ללא צורך בצווי התורה. והמענה על זה - כפי שלמדים מההפסדה - שפֶּאֶשֶׁר האדם מרגיש שאינו זקוק לאף אחד, ויכול להעמיד על עצמו ולהתנהג כפי טבעו, הנה לבסוף, פֶּאֶשֶׁר הדבר יפגע בישות ומציאות שלו, הנה לא זו בלבד שלא ישתדל בטובת הזולת

(ויהיה רק "משענת קנה רצוץ"), אלא אדרבה, שיעשה הפך הטוב כו'. והינו, לפי שאדם קרוב אצל עצמו, וחושב על עצמו יותר מאשר על הזולת, ובמשך הזמן נעשה יש ומציאות יותר (ועל־דרך מה שכתוב בתנ"א (פרק יג) אפילו בנוגע ל"בינוני", ש"מהותו ועצמותו של הרע.. נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה באכילה ושתיה ושאר עניני עולם־הזה"), ועד שרופה לבפש את העולם כלו לעצמו, גם אם בשביל זה צריך לרמות אחרים כו' (וזאת - אפילו אם בתחלה לא היה שיך לאמירת שקר).

וכן הוא בעשרת הדברות, שגם הדברות האחרונות, "לא תגנב" ו"לא תחמוד וגו'", שהם ענינים שבין אדם לחבירו, יש לקיים (לא מצד טבע האדם, אלא) מצד צווי הקב"ה, כְּמוֹ המצוות שבין אדם למקום, וכמדגש בכך שהם באים לאחר "אנכי גו'" (ראה גם 'תורת מנחם' כרך מג עמוד 400. ושם נסמך).

♦ שבת קודש כ"ב שבט ♦

(טו) וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֹשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֹק:

(שם). אֵת הַקּוֹלֹת • הַיּוֹצֵאִין מִפִּי הַגְּבוּרָה. וַיִּנָּעוּ • (שם) אֵין נֹעַ אֵלָא זִיעַ. וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֹק • (שם) הָיוּ נִרְתָּעִין לְאַחֲרֵיהֶם שָׁגִים עֶשֶׂר מִל, כֶּאֱרֹךְ מַחְגֵּיהֶם, וּמִלְאֲכֵי הַשֶּׁרֶת בָּאִין וּמִסִּיעִין אוֹתָן לְהַחֲזִירָן, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים סח) "מִלְכֵי צְבָאוֹת יִדְּרוֹן יִדְּרוֹן".

ז"ל וְכָל הָעָם רֹאִים • מִלְמַד שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶחָד סוּמָא. וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם אֶלֶם? - תִּלְמוּד לומר: "וַיִּנָּעוּ כָּל הָעָם", וּמִנֵּין שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם חֲרָשׁ? תִּלְמוּד לומר: "נִעַשְׂה וְנִשְׁמַע" (מכילתא). רֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת • רֹאִין אֵת הַנִּשְׁמַע, שְׁאִי־אֶפְשֶׁר לִרְאוֹת בְּמָקוֹם אַחֵר

כלי יקר - עוז והדר

את אביו לא יכבד כראוי כי החומר נשים אין פונתו להוליד כי אם למלאות תאוות, ולא נתפנו אל בן זה להולידו על בן דומה כאלו אינו בנו, ועל בן לא יכבדו גם בן כי הכל הולך אחר הכפנה. והמדת ממון תלוי גם בן בכבוד אב ואם, כי החומר ממון אחרים אינו מכבדים כראוי מחמת היותו להוט בפלמוס חמדת הממון, כי הכבוד הוא מהונו להאכילם ולהשקותם ולהלבישם, וזה החומר בלי ספק שעינו צרה גם באביו ואמו

מלתת להם די מחסורם: תורה יד (טו) וְכָל הָעָם רֹאִים אֵת הַקּוֹלֹת וגו'. יש לִדְקֹק בְּעֵינֵינוּ זֶה אִיךָ רָאוּ אֵת הַנִּשְׁמַע. וּמִהוּ שֶׁאִמַּר אַחֵר כֶּךָ וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֹק, אַחֵר שֶׁכֶּבֶר נֶאֱמַר וְכָל הָעָם רֹאִים וגו', אִם

(יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מִרְחָק וּמִשָּׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס

כ"י- נִגַּשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל • לַפְּנִים מִשְׁלֹשׁ מַחְצוֹת: חֲשֹׁךְ, עֵנָן וְעֶרְפֶּל, שְׁנָאֵמַר: "וַהֲרֹר בּוֹעֵר בָּאֵשׁ עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשֹׁךְ עֵנָן וְעֶרְפֶּל". עֶרְפֶּל הוּא עֵב הָעֵנָן, שְׂאֵמַר לוֹ: "הִנֵּה אֲנִי בָא אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֵנָן".

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם:

כ"י- כֹּה תֹאמַר • בְּלִשׁוֹן הַזֶּה. אַתֶּם רְאִיתֶם • יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין מַה שְׂאֵדָם רוֹאֶה לְמַה שְׂאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ: שְׂמַה שְׂאֲחֵרִים מְשִׁיחִין לוֹ, פְּעָמִים שְׁלָבוּ חֲלוּק מִלְהַאֲמִין. כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי • וְכָתוּב אַחַד אוֹמֵר: "וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי". בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהַכְּרִיעַ בִּינֵיהֶם (דברים ט): "מִן הַשָּׁמַיִם הִשְׁמִיעַ אֶת קוֹלוֹ לִיסְרָח וְעַל הָאָרֶץ הִרְאָה אֶת אֲשׁוֹ הַגְּדוֹלָה": כְּבוֹדוֹ בְּשָׁמַיִם, וְאֲשׁוֹ וּגְבוּרָתוֹ עַל הָאָרֶץ. (מכילתא) דָּבָר אַחֵר: הַרְפִּין הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַי הַשָּׁמַיִם וְהַצִּיעַן עַל הָהָר, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים יח) "וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד".

כלי יקר - עוז והדר

יו"ד ה"א וי"ו ה"א, בדרך שבאנו למעלה פרשת מקץ (בראשית מא א). וכן בפרשה זו אחר שגמר עשרת הדברות שיש בהם תבות כמנין 'עקב', וכן פרש ר"י בעל הטורים (פסוק יד) ועשה כמה פרושים על מלת 'עקב', ואומר אני שזה רמז למה שנאמר (משלי כב ד) 'עקב ענוה יראת ה'', כי 'כל המתייחד חכמת תורתו מסתלקת ממנו' (פסחים סו), וההקנעה 'זה הדבר אשר צוה ה'' והיא יסוד לכל התורה:

על כן אומר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, כי רם ה' ושלל יראה' (תהלים קלח ו), ואף על פי ששכינתי בשמים, מכל מקום ממכון שבתי דברתי עמכם, וזה מופת שאין חפץ לה' ברמי הקומה, לפיכך לא תעשוני אתי אלהי כסף וגו' וזה צווי על המזבח שלא יעשונו מקסף וזהב, כי אם מזבח אדמה תעשה לי המורה על גדר הענוה:

ואמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי, שהוא מחבר מן אותיות שמספרם המועט כאמור, אז אבוא אליך אל דבא ושלל אנשים כמוך, בדמסיק במסכת סוטה (ה) 'אשכחון זאת דבא ושלל רוח' (ישעיה נז טו), רב הונא ורב חסדא, חד אמר 'אתי דבא', פרש רש"י 'אני מגביהו עד ששוכן אצלי, וחד אמר 'אני את דבא', רצה לומר אני מרביץ שכינתי אצלו, ומסתברא

להמשיך עליכם על ידי צורות אלו שפע רצון מסבה ראשונה יתברך, על כן אומר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם כזקן יושב בשיבה, ויכבר ראיתם בים דמיון האדם, על כן אני צריך להזהיר אתכם שלא תעשוני אתי אלהי כסף, ואלהי זהב לא תעשו לכם:

ואמר אתי ולכם, כי הצורות לבנות מכסף הוא כדי להיות אתי, כי 'אני ה' מלמדך להועיל' (ישעיה ל ה), ותמצו במראה זו לקרב התלמיד אל המלמד. אבל הצורה האדמה מזהב תעשו לכם, שתהיו נצולין מן העושה מלחמה שלא ילחם גם בכם:

אף מאחר שאמר מיד (פסוק כא) מזבח אדמה תעשה לי, נראה הדברים שהוא נקשר עם תחלת הענין, כי רצה ה' שיקנו מזבח אדמה ולא מכסף וזהב כי העושה בן דומה באלו עשה אלהי כסף וזהב, כי אין חפץ לה' בהרבות מהר ומתן כסף וזהב, כי אם מזבח אדמה תעשה לי המורה על גדר ההקנעה, כי באלה חפצתי נאם ה' (ע"פ ירמיה ט כג), וממני יראו וכן יעשו (ע"פ שופטים יז). כי 'בכל מקום שאתה מוצא גדלתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענותנותו' (מגילה לא), ומורה על שמו הגדול יתברך אשר חבר מן אותיות אשר מספרם עולה המועט מכל אותיות אלפ"א בית"א כשתכתב

חיים מדבר מתוך האש כמנו ויחי', ומכאן ראה בראה וטובה, ששמיעת קול אלהים הוא לישראל הרמת דגל נס על כל אמה ולשון:

ועל ראית האותיות לפניך באור נתן טעם שני ואמר בעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו, כי התורה נקראת 'יראת ה' טהורה' (תהלים יט ט), וצויר זה רצה ה' שיהיה על פניכם תמיד, כדי שלעולם יהיה נראה לכם באלו התורה בתורה לפניכם כדי שלא תבואו לידי חטא לעולם, כי לא תשכח מפיהם על ידי שישארו ציורי רשם אותיות אלו נגד פניכם תמיד. וזה פרוש יקר מאד: תורה טו

(יט) אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם וגו'.

רבותינו ז"ל אמרו (מכילתא מס' דבחדש ה) 'שנראה הקדוש ברוך הוא לישראל על הים בגבור עושה מלחמה, ועל הר סיני כזקן יושב בשיבה'. והנה הגבור במלחמה מורה על מראה אדמה, כמו שנאמר (ישעיה סג ב-ג) 'מדוע אדם ללבושך וכל בגדיך בדרבנות, פורה דרבתי לבדי' וגו' ויז נצחם על בגדי' וגו'. וזקן יושב בשיבה מורה על מראה לבנה, 'לבושה בתלג חור וישער ראשה כעמר נקא' (דניאל ט ט), ואם אולי לזכר זה תמצו לעשות צורות לבנות מן כסף, וצורות אדמות מן זהב, כדי

וְאֵם מִזִּבְחַ אֲבָנִים • (מכילתא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: כָּל 'אֵם' וְ'אֵם' שֶׁבַתְּוֹרָה רְשׁוּת, חוּץ מִגִּ': 'וְאֵם מִזִּבְחַ אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה-לִּי', הֲרִי 'אֵם' זֶה מִשְׁמֵשׁ בִּלְשׁוֹן 'בְּאֶשֶׁר': 'וְכֹאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לִּי מִזִּבְחַ אֲבָנִים' - "לֹא תִבְנֶה אֹתָהּן גְּזִית", שֶׁהֲרִי חוֹבָה עָלֶיךָ לִבְנוֹת מִזִּבְחַ אֲבָנִים, שְׁנֹאֲמַר: (דברים כז) "אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת תִּבְנֶה". וְכֵן (לקמן כב) "אֵם כֶּסֶף תִּלְוֶה", חוֹבָה הוּא, שְׁנֹאֲמַר: (דברים טו) "וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטָנוּ", וְאִם זֶה מִשְׁמֵשׁ בִּלְשׁוֹן 'בְּאֶשֶׁר'. וְכֵן: (ויקרא ב) "וְאֵם תִּקְרִיב מִנְחַת בְּפוֹרִים", זוּ מִנְחַת הָעֹמֶר שֶׁהִיא חוֹבָה. וְעַל כִּרְחֹף, אֵין 'אֵם' הִלְלוּ תְלוּיִין אֶלָּא וְדֹאֵין, וּבִלְשׁוֹן 'בְּאֶשֶׁר' הֵם מִשְׁמָשִׁים. גְּזִית • לְשׁוֹן גְּזִיזָה, שֶׁפּוֹסֵלִין וּמִכְתָּתִין בְּכַרְזֵל. כִּי כִרְחֹף הִנֵּפֶת עָלֶיהָ • הֲרִי 'כִּי' זֶה מִשְׁמֵשׁ

בִּלְשׁוֹן 'פֶּן' שֶׁהוּא 'דִּילְמָא', פֶּן תִּנְיֹף כִּרְחֹף עָלֶיהָ. וּתְחַלְלֶהָ • הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאִם הִנֵּפֶת עָלֶיהָ בְּרִזֵּל, חִלְלָתָּ (פרק ג' דמדות), שֶׁהַמִּזְבֵּחַ נִבְרָא לְהֶאֱרִיךְ יָמֵיו שֶׁל אָדָם, וְהַכְרִזֵּל נִבְרָא לְקַצֵּר יָמֵיו שֶׁל אָדָם, אֵין זֶה בְּדִין שְׂיוֹנִף הַמְקַצֵּר עַל הַמֶּאֱרִיךְ. וְעוֹד, שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְטִיל שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאֲבִיהֶם שֶׁבְּשָׂמִים. לְפִיכָךְ, לֹא יָבֹא עָלֵינוּ כּוֹרֶת וּמַחְבֵּל. וְהֲרִי דְּכָרִים קַל-וָחוֹמֶר: וְמָה אֲבָנִים שְׂאִינָם רֹאוֹת וְלֹא שׁוֹמְעוֹת וְלֹא מְדַבְּרוֹת, עַל-יָדֵי שְׁמֵטִילוֹת שְׁלוֹם, אֲמָרָה תּוֹרָה: "לֹא תִנְיֹף עָלֵיהֶם בְּרִזֵּל", הַמְטִיל שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ אִישׁ לֹא שְׁתוּ, בֵּין מִשְׁפָּחָה לְמִשְׁפָּחָה, בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ, עַל-אַחַת-כַּפָּה-וְכַפָּה שְׁלֵא תְבוֹאֶהוּ פְּרָעָנוֹת.

(כג) וְלֹא-תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת עַל-מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא-תִגָּלֶה עֲרוֹתָךְ עָלָיו: פפפ

הַפְּסִיעוֹת קְרוֹב לְגַלְיָה עֲרוֹהָ הוּא, וְאֹתָהּ נוֹהֵג בָּהֶם מְנַהֵג בְּזִיוֹן. וְהֲרִי דְּכָרִים קַל-וָחוֹמֶר: וְמָה אֲבָנִים הִלְלוּ שְׂאִין בָּהֶם דַּעַת לְהַקְפִּיד עַל בְּזִיוֹנָם, אֲמָרָה תּוֹרָה: הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶם צִדָּה, לֹא תִנְהַג בָּהֶם מְנַהֵג בְּזִיוֹן, כִּכְרֹךְ שֶׁהוּא בְּדַמּוֹת יוֹצֵרָךְ וּמַקְפִּיד עַל בְּזִיוָנוֹ, עַל-אַחַת-כַּפָּה-וְכַפָּה:

וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעֲלֹת • כְּשֶׁאֲתָה בּוֹנֶה כְּבֶשׂ לְמִזְבֵּחַ, לֹא תַעֲשֶׂהוּ מַעֲלֹת מַעֲלֹת, אִשְׁקוּלוֹנִי"שׁ בְּלַע"ז, אֶלָּא חֲלוּקִי יִהְיֶה וּמִשְׁפָּע. אֲשֶׁר לֹא תִגָּלֶה עֲרוֹתָךְ • שֶׁעַל-יָדֵי הַמַּעֲלֹת אֲתָה צָרִיךְ לְהִרְחִיב פְּסִיעוֹתֶיךָ. וְאִם-עַל-פִּי שְׂאִינֵנוּ לְגַלְיָה עֲרוֹהָ מִמֶּשׁ, שֶׁהֲרִי כְּתִיב "וְעֲשֵׂה לָהֶם מְכֻסֵּי-כֶד", מְכַל-מְקוֹם הִרְחַבְתָּ

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן. חסלת פרשת יתרו

הפטרה לפרשת יתרו לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה בעמ' רנ

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שלישי עמ' א

19 נזק, אֶבֶל לגבי מוציא קורותיו שהוא נזק של רבים, מֵאֵן פְּנִים - מי
20 הוא זה שהרשות בידו ליטול מעות עבור קבלת הנזק, וּמֵאֵן שְׂבִיב
21 - ומי הוא זה שהרשות בידו למחול על כך, ולפיכך אִימָא לֹא - יש
22 לומר שאין בית דין טוענים עבורו. צִרְכָּא - ועל כן יש צורך
23 להשמיענו שבית דין טוענים עבור הלוקח בין לגבי שובר, ובין
24 לגבי המוציא קורותיו.
25 שנינו במשנה: לקח אדם שדה ובה שובר הרי הוא בְּחֻקָּתוֹ.
26 מקשה הגמרא: מדוע רשאי הוא להשאיר את השובר במקומו,
27 וְהָא אִמְרַן רַב נַחֲמָן אִמְרַן רַבָּה בַּר אֲבִינָה, אֵין חֻקָּה לְנַקֵּין - שאם
28 החזיק אדם בדבר המזיק את שכנו, אין לו בזה דין חזקה, ורשאי
29 הניזק לכפותו לסלק את הנזק, ואם כן אף בזה יוכל הניזק לכפותו
30 לסלק השובר. מתרצת הגמרא: שבסתם נזקים מועילה חזקה,
31 ומימרא זו של רבה בר אבוא לא נאמרה אלא בנזקים שאין אדם
32 סובלם. ונחלקו אמוראים באלו נזקים נאמר שאין חזקה מועילה.
33 רַב כְּרִי אִמְרַן, בְּקוֹרְטָא - נזקי עשן. רַב יְבִיד אִמְרַן בְּנֻזִי רִיחַ הַיּוֹצֵא
34 מִבֵּית הַכֶּסֶּא, שאם החזיק שכינו להזיקו בזה אין חזקתו מועילה,
35 ורשאי הניזק למחות בידו.

1 ראשי הקורות הוציא לתוך רשותו, או שפייס את בני רשות הרבים
2 עד שהתירו לו לעשות כן. ואם כן מה צורך יש ללמוד דין זה
3 ממשנתינו.
4 מתרצת הגמרא: צִרְכָּא - יש צורך להשמיע דין זה שטוענים
5 ללוקח, בין
6 לענין שובר, ובין לענין הוצאת זיום וגזוטרות. דִּיאִי אֲשַׁמְעִין
7 הָתָם - לְנַפִּי מוֹצִיא קוֹרְתוֹתֵינוּ לְרִשְׁוֹת הָרִבִּים, אֲכַן יֵשׁ מְקוֹם לומר
8 שעשה כדיון, דִּיאִמְרַן בּוֹנֵם לְתוֹךְ שְׁלוֹ הוּא, ובתוך השטח השייך לו
9 בנה, אִי נִמְי אֲחֻלִּי אֲחֻלִּי פְּנֵי רְשׁוֹת הָרִבִּים נִבְיָה - או שמחלו לו בני
10 רשות הרבים על נזק זה. ומסתבר לומר שעשה בהיתר, שאם לא
11 כן לא היו הרבים מניחים אותו לעשות נגד רצונם, ולפיכך טוענים
12 לו בית דין כן. אֶבֶל הָתָא במשנתנו, שאין לו עסק אלא עם יחיד
13 שיש לו שדה הסמוכה לשובר, ואף יתכן שרצה לעכב בעדו אלא
14 שהיה בעל השובר חזק ממנו, לֹא - היה מקום לומר שאין בית דין
15 טוענים עבורו.
16 וְאִי אֲשַׁמְעִין שטוענים ללוקח הָתָא לגבי שובר, היה מקום לומר
17 דְּבִין יִיחִיד הוּא הַנִּזְק, אִימָא פְּיוֹסִיָּה פְּיוֹסִיָּה - שמה פייסו בעל
18 השובר בממונו, אִי נִמְי אֲחֻלִּי אֲחֻלִּי נִבְיָה - או שמחלו לו הלה על

שיעורי תהלים לשבוע פרשת יתרו

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ז שבט מפרק עט עד סוף פרק פב	יום רביעי - י"ט שבט מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שני - י"ז שבט מפרק פג עד סוף פרק פז	יום חמישי - כ' שבט מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שלישי - י"ח שבט מפרק פח עד סוף פרק פט	יום שישי - כ"א שבט מפרק קד עד סוף פרק קה
שבת קודש - כ"ב שבט פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 60, ומה שפיקוח נפש... עד עמ' לא, כנודע:

ליקוטי אמרים

ומה שפיקוח

נפש דוחה שאר עבירות וגם יעבור ואל יתרג היינו כפי' חז"ל אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה ולא משו' קלות העבירות וחומרן [תדע שהרי שבת חמורה ושקולה כע"ז לענין שחיטת מומר לדבר אחד בי"ד סי' ב' משא"כ במומר לגילוי עריות ואפי' הכי פיקוח נפש דוחה שבת ולא ג"ע אלא דגזירת הכתוב הוא] אלא שלאחר מעשה החטא אם היא מעבירות שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים שאין נפשו האלהית מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים רק שנפגם קצת דביקותה ואחיותה בשרשה

1 ומה שפיקוח נפש - להציל נפש, דוחה שאר עבירות, - שמן
2 התורה (אבל לא עבודה-זרה), וגם יעבר - על העבירה, ואל
3 יתרג - אם כופים עליו לחטוא, באיום של הריגתו, עליו לחטוא
4 ולהישאר בחיים - מלבד בשלש עבירות (עבודה-זרה, גילוי
5 עריות ושפיכות דמים),
6 שבהן הדין הוא "יהרג -
7 ואל יעבור", למשל:
8 בעבודה-זרה - אם כופים
9 עליו לעבוד עבודה-זרה
10 באיום של הריגתו. עליו
11 למסור את נפשו ולא
12 לעבוד עבודה-זרה. שכן,
13 פיקוח נפש אינו דוחה
14 איסור של עבודה-זרה.
15 הרי, שעל-פי תורה קיים
16 הבדל בין שאר העבירות
17 לבין עבודה-זרה, ואילו
18 לעיל למדנו שההבדל
19 שעושה האשה המנאפת,
20 בין איסור ניאוף לבין עבודה-זרה, נובע מה"רוח שטות" -
21 שעבודה-זרה אין ה"רוח שטות" מכסה על האהבה המסותרת
22 ובאיסור ניאוף היא מכסה עליה? - על כך בא עתה ההסבר,
23 שאין זה מתייחס לקלות וחומרת העבירות, ומה שפיקוח נפש
24 דוחה שאר עבירות היינו פפרוש חז"ל: - (ביחס לפיקוח נפש
25 בשבת): "אמרה תורה, חלל עליו שבת אחת, כדי שישמור
26 שבתות הרבה", - כשאדם חולה, ולשם רפואתו צריכים
27 לעשות מלאכה האסורה בשבת - אומרת התורה על כך,
28 שיחללו - לשם החולה - שבת אחת, כדי שישמור לאחר מכן
29 הרבה שבתות. שמכל זה יוצא, שהשבתות הרבות שאחר כך,
30 דוחות שבת אחת זו שמחללים אותה - זו הסיבה לפיקוח נפש
31 שדוחה שבת, ולא משום קלות העבירות - של שבת, וחמור
32 כמו עבודה-זרה, שנאמר כאילו חילול שבת קל מאשר
33 עבודה-זרה, [תדע, - שאין הדבר תלוי בקלות או בחומרתן של
34 העבירות, שהרי שבת חמורה ושקולה בעבודה-זרה לענין
35 שחיטת מומר לדבר אחר, - שהדין הוא, מי שהוא "מומר"
36 לחלל את השבת (הוא מתמיד בחילול שבת) - שחיטתו אסורה
37 באותה מדה, כאילו היה "מומר" לעבוד עבודה-זרה, ב"יורה
38 דעה" סימן ב, מה שאין-כן במומר לגילוי עריות, - שדינו
39 אינו כמו "מומר" לעבודה-זרה, הרי, שבכך חמור חילול שבת
40 מגילוי עריות, ואפילו הכי - ובכל זאת, פקוח נפש דוחה
41 שבת ולא גילוי עריות; - הרי שאי-אפשר לומר, שמה שפיקוח
42 נפש אינה דוחה גילוי עריות, הוא מחמת שגילוי עריות חמור
43 יותר, שהרי אנו רואים שביחס לשחיטה, חמורה שבת מ"מומר

לדבר אחד". הרי שמן ההכרח לומר שאין דברים אלה תלויים
בחומרתן וקלותן של העבירות. אלא דגזירת הכתוב הוא]. -
שביחס לשאר עבירות - פיקוח נפש דוחה אותן, ואילו בשלש
העבירות: עבודה-זרה, גילוי עריות ושפיכת דמים - אין פיקוח
נפש דוחה אותן. אך ביחס
לחומרתן של העבירות,
הגורמות, שבעל העבירה
יהיה נפרד מהקב"ה
בשעה שהוא עושה את
העבירה, אין, כאמור, שום
הבדל, מאחר שעל-ידי כל
עבירה, הוא מתרחק
תכלית ריחוק מהקב"ה.
ומשום כך, לולי ה"רוח
שטות" המכסה על
האהבה המסותרת, לא
היה יהודי עובר עבירה.
ברם, להלן יוסבר, שאם
אכן קיים הבדל בין עבירה
אחת לשניה, במדת פירודו של בעל העבירה מהקב"ה; - זה
מתבטא אחרי עשיית העבירה, אז קיים הבדל בין העבירות
שעונשן כרת ומיתה בידי שמים לבין העבירות שאין עליהן
עונש זה; אלא שלאחר מעשה החטא, אם היא מעבירות
שאין בהן כרת ומיתה בידי שמים, שאין נפשו האלהית
מתה לגמרי ונכרתת משרשה באלהים חיים, רק שנפגם
קצת דביקותה ואחיותה בשרשה בחטא זה - איחודה של
נשמתו של יהודי, בשורשה באלקות - נפגם, ומאחר שהקשר
שבין הנפש האלקית לשורשה לא נותק כליל, הרי כפי שיוסבר
להלן, יש באפשרות הנפש הבהמית והגוף להתעלות מירידתם
בקליפה, ולהתקרב שוב לקדושת הנפש האלקית. ואילו עבירות
שעונשן כרת ומיתה בידי שמים, לא זו בלבד שהקשר שבין
הנפש לשורשה - נפגם, אלא הוא ניתק כליל. כפי שמוסבר
במקום אחר, שהקשר שבין יהודי להקב"ה, דומה ל"חבל" -
"יעקב חבל נחלתו"¹², כלומר: שש מאות ושלוש עשרה המצוות
המקשרות נשמתו של יהודי עם שורשה האלקי, הן בדוגמת
חבל השזור מתרי"ג נימים. כשנקרעים כמה מהנימים - נחלש
החבל, אבל אין הוא נקרע לגמרי. כך למשל, על-ידי עבירה
אחת - נקרעת "נימה" אחת ב"חבל" המקשר את הנשמה
לשורשה. ואילו בעבירות שיש בהן כרת ומיתה בידי שמים הרי
זה כאילו ה"חבל" כולו נקרע. להלן, באה הגהה, בה מסביר
רבנו הזקן, שחומרת העונשים על עבירות - היא בהתאם לגודל
הפגם שהעבירות פוגמות. שכן, מטרת ותכלית העונשים, היא
הרי לנקות ולזכך את הנפש מהכתם, שהנפש ושורשה בעולמות

מהמדריגה הנעלה ביותר בה נמצאת הנשמה – לתהום העמוק
ביותר של הסטרא-אחרא, וכמו שנתבאר לעיל⁴⁷ דשרש
ומקור נפשות כל בית ישראל הוא מחכמה עלאה, והוא
יתברך וחקמתו אחד וכו'. - הרי שהנשמה היא במדריגה
נעלה ביותר, ומשם היא

יורדת למטה, עד לגלות
במדריגות הנחותות
ביותר של קליפות
וסטרא-אחרא, בשעה
שהאדם חוטא, והוא
כמשל האוחז בראשו
של מלך ומורידו למטה
ומזמן פניו - של המלך,
בתוך בית הכסא מלא
צואה, שאין לך עלבון
גדול מזה, אפילו עושה
כן לפי שעה, - כמו
בענינו, שכאשר יהודי
לוקח את הנשמה
שמחכמה עלאה "ראשו
של מלך" - ומוריד אותה
בגלות בסטרא-אחרא,
הנקראת "קיא צואה" -
הרי ירידה זו היא רק
באופן זמני, בשעת עשיית

החטא. שכן, אחרי עשיית החטא - יוצאת הנפש האלקית
מהגלות והסטרא-אחרא - ובכל זאת יש בירידה זמנית זו
משום עלבון גדול ביותר, שהקליפות וסטרא-אחרא
נקראות "קיא צואה", כנודע: - הרי, שרק אחרי מעשה
החטא, קיים הבדל בין עבירה אחת לשניה, ואילו בשעת
מעשה החטא - נפרדים מהקב"ה באמצעות כל עבירה.
ממילא, מאחר שלכל יהודי יש אהבה מסותרת, שהיא הכוח
המניע להתאחד עם הקב"ה ולא להיות נפרד ממנו - יש
באפשרותו להימנע מכל עבירה ולקיים כל המצוות.
בפרק זה דובר, שכל יהודי מוכן ומזומן למסור את נפשו שלא
לעבוד עבודה-זרה. בהקשר לכך מן הראוי להוסיף מה שמביא
הרבי מזהר⁴⁸ צ נשמתי-עדן מליובאוויטש, באחת משיחותיו,
שבאחד מביקוריו של ה"צמח צדק" אצל קבוצת "קנטוניסטים"
- חיילים יהודים שנחטפו בצעירותם מהוריהם, ובמשך שנים
רבות החזיקו אותם בצבא, ונקטו את כל האמצעים לנתק
אותם מיהודים ומיהדות. וה"צמח צדק" אמר להם, שעל המרת
האמונה חלילה, צריכים למסור את הנפש, וגם אם הקיסר
עצמו מצוה לעשות זאת - אסור לשמוע בקולו. כעבור כמה
שנים, בא הקיסר הרוסי לבקר את הצבא באימוניו, וראה
אחדים מהחיילים מצטיינים במיוחד באימונים. שאל הקיסר
לשמותיהם, וכשענו לו, שאחד שמו ברוך, השני יעקב

העליונים נכתמו בעשיית העבירה. ממילא מוכן, שהומרת וגודל
העונש - הם לפי גודל הכתם והפגם: הנהה * (ולפי ערך
וחלוקי בחינת הפגם בנפש ובשרשה בעליונים, - הפגם
המתהווה על-ידי עבירה אחת - שונה מהפגם המתהווה

מעבירה אחרת, כך הם
חלוקי בחינת המרוק
והענש בניהנם או
בעולם הזה, - היסורים
שאדם סובל בגיהנום או
בעולם-הזה, המיועדים
לנקות את נפשו, לכל עון
וחטא ענש מיוחד -
שמטרתו היא: למרק
ולתעביר תלכלוך
והפגם, - שנעשו בנפש
ובשורשה. וכן בחיני
מיתה וברית אין פוזמין
כלם בשוה: - אך, על
כל פנים, אחרי עשיית
העבירה - אם המדובר
בחטא שאין עליו איסור
ברית ומיתה בידי שמים -
אז: הרי גם נפשו
החיונית הבהמית
המלכשת בגופו, וכן
גופו, חוזרים ועולים מהסטרא-אחרא וקליפה זו, - בהן ירדו
בשעת עשיית החטא, ומתקרבים לקדשת נפש האלקית
המלכשת בהם - בנפש הבהמית ובגוף, המאמינה - הנפש
האלקית מאמינה תמיד בה' אלה. וגם בשעת החטא היתה
באמינה אתו יתברך, - שכן, הנפש הבהמית, באמצעות
הגוף, היא זו שעוברת את העבירה, ואילו הנפש האלקית
נשארת נאמנה להקב"ה, גם בשעת עשיית החטא; רק שהיתה
- הנפש האלקית, בבחינת גלות ממש תוך נפש הבהמית
מסטרא-אחרא, המאמינה - הנפש הבהמית את הגוף
ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת טמאת
הסטרא-אחרא וקליפת עבודה-זרה, ה' ישמרנו. - הרי
בשעה שהנפש הבהמית מחטיאה את הגוף - נמצאת הנפש
האלקית בה בגלות; כמו מי שנמצא בגלות, שאינו פועל אז
פעולותיו כרצונו, כך גם אין הנפש האלקית פועלת אז
פעולתה, שהרי רצונה הוא להשפיע על הגוף בעבודה של
תורה ומצוות ולקשרן עם הקב"ה, כפי שזכר בפרקים
הקודמים, וזאת מפני שהנפש האלקית נמצאת בגלות הנפש
הבהמית, הנמצאת בשעת החטא בתהום העמוק ביותר של
הקליפה והסטרא-אחרא, ואין לך גלות גדול מזה, - מאשר
גלות הנפש האלקית בשעה שהאדם חוטא, "מאגרא רמה
כו", - הירידה "מג גבוה ביותר - לבור עמוק ביותר",

ליקוטי אמרים

הנהה

(ולפי ערך וחלוקי בחי' הפגם
בנפש ובשרשה בעליונים כך הם חלוקי
בחי' המרוק והעונש בניהנם או
בעוה"ז לכל עון וחטא עונש מיוחד
למרק ולהעביר תלכלוך והפגם וכן
בחיני מיתה וברית אין פוזמין
כולם בשוה):

בשעת החטא היתה באמינה אתו ית' רק שהיתה
בבחי' גלות ממש תוך נפש הבהמית מס"א המחטיאה
את הגוף ומורידתו עמה בעמקי שאול למטה מטה תחת
טמאת הס"א וקליפת ע"ז ה' ישמרנו ואין לך גלות גדול
מזה מאגרא רמה כו' וכמש"ל דשרש ומקור נפשו' כל
בית ישראל הוא מחכמה עלאה והוא ית' וחכמתו אחד
וכו' והוא כמשל האוחז בראשו של מלך ומורידו למטה
וטומן פניו בתוך בית הכסא מלא צואה שאין לך עלבון
גדול מזה אפי' עושה כן לפי שעה שהקליפות וס"א
נקראים קיא צואה כנודע:

1 והשלישי משה, התרגו הקיסר רוגז רב וציווה שימירו את דתם
2 רחמנא-ליצלן. ענו לו אותם חיילים, שלפני כמה שנים אמר
3 להם הרבי ה"צמח צדק" שעל ענין כזה צריכים למסור את
הנפש. וגם אם הקיסר מצווה לעשות זאת - אסור לשמוע
בקולו, וקפצו מיד אל תוך הנהר ומסרו את נפשם על קידוש
השם.

יום שני י"ז שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לא, פרק כה וזהו... עד עמ' 62, עליו כנודע.

7 **פָּרָק כה.** בפרק כ"ה, יסיים רבנו הזקן, את אשר התחיל להסביר בפרק
8 י"ח, את הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו" -
9 שמאד קרוב וקל לכל יהודי לקיים תורה ומצוות, לא רק בשלשה
10 הלבבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, - שזהו הפירוש הפשוט של "בפיך"
11 ובלבבך לעשותו" ("בפיך" -
12 בפה שלך, בדיבור, "בלבבך" -
13 בלב, מחשבה, ו"לעשותו" -
14 לעשות, מעשה) - אלא גם
15 בפירוש הפנימי של "בלבבך",
16 והיינו: עם רגשות הלב,
17 באהבה וביראה להקב"ה.
18 שאל על כך רבנו הזקן בפרק
19 י"ז: לכאורה מרגישים וחשים
20 אנו, שאין בליבך קרוב וקל
21 שתהיה לאדם אהבת ה'?
22 והסביר רבנו הזקן, שעלידי
23 התבוננות האדם בגדולת
24 הקב"ה - מתעורר בו הרגש
25 של אהבת ה', ברם, מאחר

ליקוטי אמרים

פרק כה וזהו שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד
וגו' שבכל עת ובכל שעה בידו של
אדם וברשותו הוא להעבי' רוח שמו' והשכחה מקרבו
ולזכור ולעורר אהבתו לה' אחד המסותרת בודאי
בלבבו בלי שום ספק. וז"ש ובלבבך ונכלל בה גם
דחילו דהיינו שלא ליפרד בשום אופן מיחודו ואחדותו
יתברך אפי' במסירת נפש ממש בלי שום טעם ושכל מושג
אלא במטע' אלהי וכ"ש בשבירת התאוות הקלה מיסורי
מיתה שקרוב אליו הדבר יותר לכבוש היצר הן בבחי'
סור מרע אפי' מעבירה קלה של דברי סופרים שלא
לעבור על רצונו ית' מאחר שנפרד בה מיחודו ואחדותו

תורה ומצוות באהבה שבלבו להקב"ה. - ולא רק באהבת ה':
שכן, בקיום תורה ומצוות ישנו גם "סור מרע", להימנע מעבירות,
ועל כך נדרשת יראת ה', הפחד מהקב"ה. לכן, מציין רבנו הזקן
מיד, שאהבה זו כוללת בתוכה גם יראה, ומצד יראה זו בידו
להימנע מלעשות עבירה. ונכלל בה - באהבה זו, גם דחילו,
יראה, דחילו - המורא והפחד, **שלא ליפרד בשום אופן מיחודו**
ואחדותו יתברך, אפילו במסירת נפש ממש, - גם אם יאלץ
למסור את נפשו כדי שלא להיות נפרד מהקב"ה, בלי שום טעם
ושכל מושג - מדוע עליו למסור את נפשו, אלא במטע' אלהי.
- כפי שהוסבר בפרק י"ט, במשל אור הנר, הנמשך באופן טבעי
לשורשו - כך נמשכת הנשמה באופן טבעי לשורשה האלקי,
לגבה יש בכך משום "טבע" אלקי, שלמעלה מהבנה. כך היא
כוללת גם חרדה ופחד טבעי - שאותה המשכה של התאחדות
עם הקב"ה - לא תנותק, גם אם בגלל כך יצטרך למסור את
נפשו, וכל-שכן **בשבירת התאוות, חקלה מיסורי מיתה, -**
והוא הרי מוכן גם למסור את נפשו - הרי שוודאי הדבר, **שקרוב**
אליו הדבר יותר לכבוש היצר, הן בבחינת "סור מרע", -
להימנע מעשיית עבירות, **אפילו מעבירה קלה של דברי**
סופרים, - שהיא איסור מדרבנן בלבד, ולא איסור מן התורה -
גם בזה ביכולתו לשלוט בעצמו, **שלא לעבור על רצונו יתברך,**
- ולא לחטוא, **מאחר שנפרד בה - אם יחטא, מיחודו**

שדבר זה יכול לבוא רק אחרי התבוננות עמוקה בגדולת ה', הרי, שכבר
ממילא אי-אפשר לומר שזה "קרוב מאד", כי לשם התבוננות, נדרשת
ידיעה בגדולת הקב"ה וגם שהמוח והלב יהיו מתאימים לכך, כדי שיוכל
האדם לעורר בתוכו אהבת ה' - לכן הסביר רבנו הזקן בפרק י"ח שקיים
אופן נוסף כיצד על יהודי לקיים תורה ומצוות, ברגש של אהבה להקב"ה:
עלידי "אהבה מסותרת", שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה. אהבה זו
אין מן הצורך ליצור עלידי התבוננות, כי היא נמצאת באופן טבעי בכל
יהודי ויהודי. רבנו הזקן הסביר משמעותה וענינה של אהבה זו: השאיפה
והמשיכה של הנשמה היהודית להתאחד עם שורשה האלקי, ולא להיות
נפרד ממנו, גם אם דרושה לכך מסירות נפש. לאחר מכן דובר, שעלידי
קיום מצוה מתאחד יהודי עם הקב"ה, ועלידי כל עבירה הוא נפרד
מהקב"ה. ומכיון שכן, היה יהודי מונע את עצמו מלחטוא נגד הקב"ה,
אילולא ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על אהבתו, וגורמת
שלא ירגיש כיצד הוא נפרד חלילה מהקב"ה עלידי העבירה. בפרק כ"ה,
שאנו עומדים ללמוד עתה, יסיים רבנו הזקן הסברתו, שבכל שעה יכול
יהודי להסיר מעצמו את ה"רוח שטות", ולעורר בתוכו את האהבה
המסותרת, כך, שכשבאה עבירה לידו - יחוש מיד, שעלידי העבירה
הוא מנתק את עצמו מהקב"ה, וממילא ימנע מלעשותה; וכשבאה מצוה
לידו - יזכור מיד, שאהבתו להקב"ה מכתיבה לו לקיים את המצוה, כי
עלידיה הוא מתאחד עם הקב"ה.
וזהו שכתוב: **"כי קרוב אליך הדבר מאד וגו'", - לקיים**

1 וְאַחֲדוֹתוֹ, כְּמוֹ בְּעִבּוּד־זֶרָה מִמֶּשֶׁ, בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂהָ. - בשעה
2 שהוא חוטא, כפי שהוסבר בפרק הקודם, שבשעה שהוא חוטא,
3 הוא נפרד מהקב"ה, באותה מדה כפי שהוא נפרד ממנו, בשעה
4 שהוא עובד עבודה־זרה, ומאחר שהיה גם מוסר את נפשו,

5 ובלבד שלא לעבוד

6 עבודה־זרה - באותה מדה

7 עליו להימנע גם מעבירה

8 זו, שהרי גם על־ידי עבירה

9 זו, הוא נפרד, בשעת

10 מעשה, מהקב"ה. אך, בכל

11 זאת קיים הבדל בין

12 עבודה־זרה, לבין עבירות

13 קלות יותר - וזאת ביחס

14 לזמן שאחרי עשיית

15 העבירה: בעבודה־זרה,

16 הוא נשאר נפרד מהקב"ה

17 גם לאחר שנכשל

18 בעבירה גדולה זו, ואילו

19 בעבירות הקלות יותר, ההיפרדות מהקב"ה מוגבלת רק לזמן

20 ביצוע העבירה בלבד - אלא שרבנו הזקן מעיר מיד, שלאמיתו

21 של דבר קיימת עצה גם בעבודה־זרה, שלא ישאר נפרד מהקב"ה

22 - והיא: על־ידי תשובה שבידה להשפיע גם בעבירה של עבודה־

23 זרה. אף־על־פיכך אנו רואים שהוא לא שועה לעצה זו, אלא

24 מוסר את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד מהקב"ה גם בשעת

25 ההשתחויה לעבודה־זרה. הרי שאותו שיקול - כוחו יפה גם כדי

26 להימנע מעשיית עבירות קלות יותר, מאחר שגם על־ידו, הוא

27 נפרד בשעת מעשה מהקב"ה. על כך אומר רבנו הזקן להלן: וְהָרִי

28 גַּם בְּעִבּוּד־זֶרָה יִכּוּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אַחֲרֵי־כֵן - שתבטיח,

29 שאחרי עשיית העבירה, לא יהיה נפרד מהקב"ה. כך, אפשר

30 שתישאל השאלה: אמנם, גם בעבודה־זרה יש לו פתרון שלא

31 להיות נפרד מהקב"ה אחרי עשיית החטא - על־ידי תשובה.

32 ברם, על הסתמכות כזו על "תשובה" שיעשה אחר כך, כבר

33 אמרו רבותינו ז"ל: "האומר אחטא ואשוב - אין מספיקו בידו

34 לעשות תשובה"², הרי שביחס לעבודה־זרה, אין הוא יכול

35 לסמוך מראש על "תשובה" שיעשה אחר כך, ומשום כך הוא

36 מוסר את נפשו, כדי שלא יישאר נפרד תמיד מהקב"ה. ואילו

37 בעבירה אחרת, הרי אחרי עשיית העבירה אין הוא נשאר, בדרך

38 ממילא, נפרד מהקב"ה, מבלי להסתמך על "תשובה" - כיצד,

39 אפוא, אפשר לומר בפסקנות, שכשם שהוא יכול להימנע

40 מעבודה־זרה - כך הוא יכול להימנע מכל עבירה אחרת? על כך

41 באה התשובה: מה שחכמינו ז"ל אומרים "אין מספיקים בידו

ליקוטי אמרים

כמו בע"ז ממש בשעת מעשה והרי גם בע"ז יכול
לעשות תשובה אח"כ. ואף שהאומר אחטא ואשוב
אין מספיקו כו' היינו שאין מחזיקים ידו להיות לו שעת
הכושר לעשות תשובה אבל אם דחק השעה ועשה
תשובה אין לך דבר שעומד בפני התשובה. ואעפ"כ
כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו על קדושת
ה' שלא להשתחוות לע"ז אפי' לפי שעה ולעשות
תשובה אח"כ והיינו מפני אור ה' המלוכש בנפשם
כנ"ל שאינו בבחי' זמן ושעה כלל אלא למעלה מהזמן
ושליל ומושל עליו כנודע.

לעשות תשובה", אין הכוונה שנוטלים ממנו לגמרי את היכולת
לעשות תשובה. הכוונה היא רק זאת בלבד: אין עוזרים לו בכך,
אין מספקים לו את הרגע המתאים לעשות תשובה. אך אם הוא
מתאמץ ודוחק את עצמו ועושה תשובה - תשובתו מועילה
ומתקבלת. כך, שאכן יש

בידו להסתמך על

ה"תשובה" שיעשה אחרי

שיעבוד עבודה־זרה -

ובכל זאת הוא נמנע מכך

ובלבד שלא יהיה נפרד

מהקב"ה בשעת מעשה.

[ואף ש"האומר אחטא

ואשוב - אין מספיקו

כו", - בידו לעשות

תשובה, הינו שאין

מחזיקים ידו להיות לו

שעת הכשר לעשות

תשובה, - שברך כלל,

הרי נותנים לאדם מלמעלה את הכוח ואת הזמן הנאות לחזור

בתשובה, אך מי שסומך בשעת החטא על כך שלאחר מכן

יחזור בתשובה - לא עוזרים לו מלמעלה בכך ולא נותנים לו

את ההזדמנות לכך. אבל אם דחק השעה ועשה תשובה -

אין לך דבר שעומד בפני התשובה]. - תשובה עוזרת

תמיד. הרי שגם בעבודה־זרה היה יכול להסתמך שלאחר

החטא לא יהיה נפרד מהקב"ה, על־ידי ה"תשובה" שיעשה.

ואף־על־פיכך, כל איש ישראל מוכן ומזומן למסור נפשו

על קדושת ה', שלא להשתחוות לעבודה־זרה אפילו לפי

שעה ולעשות תשובה אחר־כך, - כלומר: הוא ימסור את

נפשו, גם כשירצו לאלץ אותו להשתחוות לעבודה־זרה לשניה

אחת בלבד, ולאחר שניה זו - יוכל לחזור בתשובה, שאז הרי

אין זה מפני שתמיד יהיה נפרד מהקב"ה, אלא גם שניה בודדת

זו של היפרדות מהקב"ה, בשעת מעשה החטא - מספיקה לו,

שלא להשתחוות לעבודה־זרה. וכל כך למה? ובאיה כוח?

והינו - הרי זה, מפני אור ה' המלוכש בנפשם - של בני

ישראל, כנוכח לעיל, שאינו - אור ה' זה אינו בבחינת זמן

ושעה כלל, אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו, -

על הזמן, כנודע. - כל האמור הוא בקשר לשאלה, איך

נותנת האהבה המסותרת ליהודי את הכוח לשלוט ביצר הרע

שלו ולהימנע מלעשות עבירה - "סור מרע". להלן תוסבר

פעולתה של האהבה המסותרת ב"עשה טוב", בצורה החיובית

של קיום המצוות:

2. יומא פה, ב. 3. פרק יט. 4. על המלים "שאינו וכו'" אלא למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו. - העיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וי"ל שאומר כזה ב' ענינים: מצד למעלה מן הזמן כל ענין (אפי' דרגע יש בו ענין דנצחיות, וכדלקמן בקדושה. אלא שבענין דלע"ז תשובה עוקרתו) נצחי הוא. (ב) מצד ושליט ומושל עליו אפשר דענין דלפי שעה יהפך להיות נוגע יותר מזה דזמן ארוך."

יום שלישי י"ח שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 62, והן בבחי' ועשה טוב... עד עמ' לב, לעולמים כו'.

ליקוטי אמרים

1 יתברך, אפילו לפי שעה להשתחות לעבודה זרה חסדו שלום,
2 - כפי שלמדנו, שכל יהודי היה מוסר את נפשו שלא לעבוד
3 עבודה זרה, וזאת כדי שלא להיות נפרד מאחרות ה' אפילו לא
4 לשעה קלה. וכל שכן שיש לו לקבל באהבה וברצון - גם את
5 התאמצות הגוף וגם שאר
6 ההתאמצויות הנדרשות
7 ממנו, כדי לדבקה בו
8 לעולם ועד. - (כדי א)
9 להתאחד עם הקב"ה, (ב)
10 וזהו לנצח. דהיינו, -
11 ההתאחדות עם הקב"ה
12 לנצח, תהיה אצלו
13 כשיעשה רצונו ויתברך
14 בעבודה זו - גם כשלשם
15 כך נדרשת ממנו
16 התאמצות מיוחדת,
17 יתגלה בה - בעבודה זו,
18 פנימית רצון העליון
19 בבחינת פנים וגלוי רב
20 ולא בהסתר כלל. - כפי
21 שלמדנו בפרקים
22 הקודמים, שבענין המצוות
23 ועבודת ה' - מאירה
24 פנימיות רצונו של הקב"ה
25 באופן של התגלות.
26 וכשאין שום הסתר פנים
27 ברצון העליון - אזי אין
28 דבר נסתר כלל וכלל -
29 מאלקות להיות יש ודבר
30 בפני עצמו. - כפי
31 שלמדנו, שההרגשה
32 שנבראים יכולים להרגיש את עצמם, ל"ש ולדבר נפרד
33 מהקב"ה - נובעת מכך שפנימיות רצון העליון היא בהעלם. ואילו
34 כשמגיע הדבר לקיום מצוה ולעבודת ה', שאז מתגלה פנימיות
35 רצון העליון - לא קיימת ממילא הסיבה הגורמת לנברא להרגיש
36 את עצמו ל"ש ול"מציות" בפני עצמו. ולזאת, תהיינה נפשו
37 האלהית והחיונית - זו שמחיה את הגוף, ולבדושה - מושבה,
38 דיבור ומעשה, כלן מיוחדות בתכלית היחוד ברצון העליון
39 ואז אין סוף ברוד הוא, כנזכר לעיל. - הרי, שעלידי עבודת
40 ה' וקיום המצוות, מתאחד האדם עם הקב"ה בתכלית היחוד.
41 להלן יוסבר שהיחוד הנוצר עלידי קיום המצוה, הוא לתמיד,
42 ולא רק לשעת קיום המצוה: ויחוד זה למעלה - מה שנפשו של

1 והן בבחינת "ועשה טוב", - ביכולת האדם לנצל את כוחה
2 של האהבה המסותרת, כדי להתגבר כארי בגבורה ואומץ
3 הלב נגד היצר, - הרע, המכביד את גופו ומפיל עליו
4 עצלה, - שהיא (העצלות) מבחינת יסוד העפר שבנפש
5 הבהמית, - כפי שלמדנו
6 בפרק הראשון, מלהתיר
7 גופו בזריות בכל מיני
8 טרף ועבודת משא
9 בעבודת ה', שיש בה
10 טרף ועמל, כגון: לעמל
11 בתורה בעיון ובפה -
12 לדבר דברי תורה באופן
13 של לא פסיק פומיה
14 מנרסא, - פיו לא פוסק
15 מללמוד, דבר שדורש
16 יגיעה עצומה. ובמאמר
17 ר"ל: "לעולם ישם
18 אדם עצמו על דברי
19 תורה כשור לעל
20 ובחמור למשאוי", וכן
21 לתפלה בכונה - שתהיה
22 מתוך יגיעה, בכל כחו
23 ממש, וכן בעבודת ה'
24 שהיא בדרך שבמון,
25 כמו עבודת הצדקה; -
26 מנויים כאן שלשה דברים
27 - שלשה העמודים
28 שעליהם העולם עומד:
29 "תורה", עבודה (שתפילה)
30 היא במקום קרבנות).
31 גמילות חסדים". וביציא
32 באלו - ענינים דומים בעבודת ה', ממלחמות היצר
33 ותחבולותיו, לקרר נפש האדם שלא להפקיר ממונו -
34 כשמדובר אודות צדקה, מקרר היצר הרע את האדם ומפתה
35 אותו, שלא יבזבז את כספו לכך, ובריאות גופו, - בענין של
36 עבודת ה', בו נדרשות יגיעה והתאמצות הגוף. שלעמד נגדו -
37 נגד היצר הרע הזה ולכבוש - קרוב מאד אל האדם, כשישים
38 אל לבו, שלנצח היצר בכל זה, ויותר מזה, ולעשות הפכו
39 ממש - לעשות ההיפך מרצונו של היצר הרע, ולהתאמץ הן
40 בגופו והן בממונו בעניני עבודת ה', הרי כל זה קל מאד מיסורי
41 מיתה, ה' ישמרנו. ויסורי מיתה, ה' ישמרנו, היה מקבל
42 באהבה וברצון - ובלבד, שלא לפרד מיחודו ואחדותו

5. עבודה זרה ה, ב. 6. כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף כאן את ההבדל של א (וב), בציינו בכך, המשמעות הכפולה של המלה "כל שכן"
- א) מדובר כאן בדבקות להשי"ת (בהשוואה לשלא להיות נפרד בלבד עלידי עבודה זרה). (ב) כאן זה עדיין באופן של לעולם
ועד (בהשוואה לשלא להיות נפרד לפי שעה בעבודה זרה).

- 1 יהודי מתאחדת עם אור איך סוף עלי ידי עבודת ה', הרי למעלה,
2 בעולמות העליונים, הוא
3 נצחי לעולם ועד, כי
4 הוא יתברך ורצונו
5 למעלה מהזמן. - ממילא
6 גם ההתאחדות עם הקב"ה
7 ורצונו, היא נצחית,
8 למעלה מהזמן, וכן - גם
9 בעולמנו אנו, גלוי רצונו
10 שברבורו, שהיא התורה, הוא נצחי, וכמו שכתוב: "ודבר
- 11 אלהינו יקום לעולם", "ודבריו חיים וקיימים כו'", "ולא
12 יחליף ולא ימיר דתו
13 לעולמים כו'". - ומאחר
14 שהתגלות רצונו של
15 הקב"ה בדברי התורה,
16 היא נצחית - הרי ממילא,
17 גם התאחדותה של נפש
18 של יהודי עם הקב"ה
19 ורצונו יתברך, עלי ידי
20 לימוד התורה וקיום המצוות - היא נצחית.

יום רביעי י"ט שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לב, אלא שלמטה הוא... עד עמ' 64, כנ"ל:

- 21 אלא שלמטה - בעולמנו אנו, הוא - ההתאחדות, תחת הזמן,
22 - שכן, גם הנפש למטה נתונה תחת הזמן, והתאחדות הנפש היא
23 ובאותה שעה לבדה שעוסק בה בתורה או במצוות, כי
24 אחר כך אם עוסק בדבר אחר - נפרד מהיחוד העליון
25 למטה. [והינו, בשעוסק
26 בדברים בטלים לגמרי,
27 שאין בהם צורך כלל
28 לעבודת ה']. - שאז, הוא
29 נפרד, כאן למטה,
30 מה"יחוד העליון", שנוצר
31 על ידי התורה או המצוה.
32 ואח"על פירכנו, בשחזור
33 ושב לעבודת ה' אחר
34 כך, לתורה ולתפלה,
35 ומבקש מחילה מה' על
36 שהיה אפשר לו לעסוק
37 אז - באותו זמן שהתעסק
38 בדברים בטלים, בתורה
39 ולא עסק - ה' יסלח לו,
40 במאמר ר"ל¹⁰: "עבר
41 על מצות עשה ושב -
42 לא זו משם עד שמוחלין
43 לו". - כלומר: מוחלין לו מיד, ואז הוא חוזר, גם למטה,
44 ומתאחד עם הקב"ה ורצונו. ולזה - ולכן, מפני שבקשת
45 המחילה עוזרת מיד וחוזר ל"יחוד" הנזכר לעיל, שאפילו לשעה
46 קלה אינו רוצה ליפרד ובנוצר לעיל¹¹, תקנו ברכת "סלח לנו"
47 שלש פעמים בכל יום, - בתפלת "שמונה עשרה", על עון
48 בטול תורה, שאין אדם נצול ממנו בכל יום; וכמו התמיד
49 - שהיו מקריבים כל יום, שהיה מכפר על מצות עשה. -
50 כשאדם לא קיים מצות עשה. אלא, אפשר הרי לשאול: אם
51 עוברים לעיתים קרובות כליכך על העבירה, ומבקשים מחילה
- עליה - הרי יש כאן לכאורה ענין של "אחטא ואשוב" שעליו
אומרים חכמינו ז"ל: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה" - אומר
על כך רבנו הזקן ואין זה "אחטא ואשוב", אלא אם כן - מתי
זה נקרא "אחטא ואשוב", שבשעת החטא ממש הוא סומך על
התשובה ולכך חוטא, -
כי הוא סומך על
ה"תשובה"; ולולא
ה"תשובה" - לא היה
חוטא. הרי שאותה
"תשובה" עליה הוא סומך,
היא כאילו גרמה לו
לחטא, ולכן באמת "אין
מספיקין בידו לעשות
תשובה". ואילו בענינו,
הרי ב"סלח לנו" על ביטול
תורה, אין הוא סומך על
ה"תשובה" בשעת מעשה
החטא; הרי זה רק שהוא
נכשל לעתים קרובות
בביטול תורה - ועל כך
עוזרת לאחר מכן הבקשה
של "סלח לנו". כמו
שכתבאר במקום אחר: - "ראה אגה"ת פ"א. הרי, שמאחר
שכל יהודי מוכן למסור את נפשו, ובלבד שלא להיות נפרד
מהקב"ה, אפילו לא לשעה קלה - כה עמוק נוגע יחודם של בני
ישראל עם הקב"ה - מספיק חשבון זה שיהודי לא יהיה מוכן
להיות נפרד מהקב"ה על ידי איזו עבירה שהיא, שההימנעות
ממנה קשורה בהרבה פחות יסורים מאשר יסורי מיתה; וודאי
הדבר, שזה צריך לחזק אותו באומץ ובשמחה, לחפש להתאחד
ולחתייחד עם הקב"ה, על ידי קיום מצוות (עשה), בידעו, שייחוד
זה למעלה, הוא נצחי. נכונות זו למסור את הנפש לשם יחוד עם

1 אלקות, צריכה להיות קבועה תמיד בתודעתו של יהודי,
2 ולהתבטא בקיום התורה והמצוות בכל שעה. וְכֵן יוֹכֵן, לְמַה
3 צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַל־יְהוָה שְׁלוֹם, בְּמִשְׁנֵה תוֹרָה, - לדור
4 המדבר, לְדוֹר שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, - לא רק לדורות הבאים,
5 לְקִרְיַת קְרִיאַת שְׁמַע
6 פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, -
7 שְׁעִנְיָה לְקַבֵּל עָלֵינוּ
8 מַלְכוּת שְׁמַיִם בְּמִסִּירַת
9 נַפְשֵׁנוּ, - לכאורה, אפשר
10 הרי לשאול: וְהֵלֵא
11 הַבְּמִיתָ לָהֶם: - לדור
12 שנכנס לארץ ישראל,
13 "פְּחָדְכֶם וּמוֹתְאָכֶם יִתֵּן
14 ה' וְגו'"12, - לשם מה,
15 איפוא, היו זקוקים
16 למסירות נפש? כמו דור
17 המדבר - שלא היה שייך כלל שמשהו יאלץ אותם לבוא לידי
18 כך שיצטרכו למסור את נפשם - כך הרי גם בדור שנכנס לארץ
19 ישראל, לא היה שייך (מחמת ההבטחה האמורה), שמשהו

ליקוטי אמרים

1 יובן למה צוה משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור
2 שנכנסו לארץ לקרות ק"ש פעמים בכל יום לקבל עליו
3 מלכות שמים במסירת נפש והלא הבטיח להם פחדכם
4 ומוראכם יתן ה' וגו' אלא משום שקיום התורה ומצותיה
5 תלוי בזה שיזכור תמיד ענין מסירת נפשו לה' על יחודו
6 שיהיה קבוע בלבו תמיד ממש יומם ולילה לא ימוש
7 מזכרונו כי בזה יוכל לעמוד נגד יצרו לנצחו תמיד בכל
8 עת ובכל שעה כנ"ל:

9 אחרי וגו' - מלחמת היצר - לשון כ"ק רבינו, בְּנִזְכָּר לְעִיל: -
10 שבזכרו את נכונותו התמידית למסור את נפשו על קידוש השם
11 - יהיה נכון בודאי לקיים את כל התורה והמצוות.

יום חמישי כ' שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 64, פרק כו ברם... עד עמ' לג, פסוק זה:

1 מִשֶׁ בְּנִצְחוֹן הַיָּצָר, - שלמרות, שהיצר הטוב חזק מהיצר
2 הרע, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, "מעט אור דוחה הרבה מן
3 החושך", ונוסף על כך גם "הקב"ה עוזרו", בכל זאת אֵי אִפְשָׁר
4 לְנִצְחוֹ - את היצר הרע, בְּעֲצָלוֹת וּבְכִדּוֹת - כשנתונים
5 בתנועה של עצלות
6 וכבדות, הַנִּמְשָׁכוֹת
7 מְעַצְבוֹת וּמְטַמְּסוֹת הַלֵּב
8 בְּאֵי, בִּיָּאם - אפשר
9 לנצח את היצר הרע
10 כשלוחמים נגדו בְּזִרְיוֹת
11 הַנִּמְשָׁכָה מְשַׁמְּחָה
12 וּפְתִיחַת הַלֵּב וּמַהֲרָתוֹ
13 מִכָּל נִדְנֹד דְּאֵגָה וְעֶצֶב
14 בְּעוֹלָם. ומה שכתוב:
15 "כָּל עֶצֶב יִהְיֶה
16 מוֹתָר", פְּרוֹשׁ שִׁיחָה
17 אֵיזָה יִתְרוֹן וּמַעֲלָה מִזֶּה
18 - מהעצבות - הרי שגם
19 בעצבות יש מן הטוב? -

ליקוטי אמרים

1 פרק כו ברם כגון דא צריך לאודעי כלל גדול
2 כי כמו שנצחון לנצח דבר
3 גשמי כגון שני אנשים המתאבקים זה עם זה להפיל
4 זה את זה. הנה אם האחד הוא בעצלות וכבדות ינוצח
5 בקל ויפול גם אם הוא גבור יותר מחבירו ככה ממש
6 בנצחון היצר אי אפשר לנצחו בעצלות וכבדות
7 הנמשכות מעצבות וטמטום הלב כאבן כ"א בזריות
8 הנמשכת משמחה ופתיחת הלב וטהרתו מכל נדנוד
9 דאגה ועצב בעולם. ומ"ש בכל עצב יהיה מותר פי'
10 שיהיה איזה יתרון ומעלה מזה הנה אדרבה מלשון זה
11 משמע שהעצב מצד עצמו אין בו מעלה רק שגיגע ויבא
12 ממנו איזה יתרון והיינו השמחה האמיתית בה' אלהיו

1 עונה על כך רבנו הזקן: הִנֵּה אֲדַרְבֵּה, מִלְּשׁוֹן זֶה - "יהיה
2 מותר", מִשְׁמַע שֶׁהָעֶצֶב מִצַּד עֲצָמוֹ אֵין בּוֹ מַעֲלָה, רַק שִׁיגִיעַ
3 וְיָבֵא מִמֶּנּוּ אֵיזָה יִתְרוֹן. וְהִינֵנּוּ, - שמח"עצב" תבוא הַשְׁמָחָה
4 הָאֱמֵתִית בַּה' אֱלֹהֵינוּ, הַבָּהָה - השמחה הבאה, אַחֵר הָעֶצֶב

39 פֶּרֶק כו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, איך "קרוב הדבר מאד"
40 לכל יהודי, לקיים תורה ומצוות באהבה ה' וביראת ה' - כשהן נוצרות
41 על-ידי התבוננות בגדולתו של הקב"ה, או על-ידי האהבה המסותרת
42 שבכל אחד מישראל להקב"ה, הכוללת בתוכה גם את ענין היראה.
43 בפרקים הבאים יסביר רבנו
44 הזקן, וישיא עצות, כיצד
45 להרחיק את כל הדברים
46 המפריעים לעבודת ה', כמו
47 "עצבות" ו"טמטום הלב",
48 שבגללם אין הלב מסוגל
49 לקלוט את רגשות האהבה
50 והיראה.
51 בְּרַם, כְּגוֹן דָּא צָרִיךְ
52 לְאֻדוּעֵי כָּל גְּדוּל: -
53 בדבר כגון זה, צריך
54 להודיע כלל גדול, כִּי
55 כְּמוֹ שֶׁנִּצְחָנוּ לְנִצָּח דָּבָר
56 בְּשִׁמְי, כְּגוֹן שְׁנֵי אֲנָשִׁים
57 הַמִּתְאַבְּקִים זֶה עִם זֶה
58 לְהַפִּיל זֶה אֶת זֶה, הִנֵּה אִם הָאֶחָד הוּא - מתאבק, בְּעֲצָלוֹת
59 וּבְכִדּוֹת, יִנָּצֵחַ בְּקָל וַיִּפֹּל, גַּם אִם הוּא גְּבוּר יוֹתֵר מִחֲבֵרֹו
60 - בכל זאת, מפני שהוא נתון בתנועה של עצלות ורשלנות -
61 לא יעורר את כוחותיו, וינוצח בקלות על-ידי החלש ממנו. כָּכָה

1 הָאֱמֵתִי - עצבות שיש לה סיבה אמיתית, לְעֵתִים מְזוּמָנִים עַל
2 עֲוֹנוֹתָיו כְּמֵר נִפְשׁוֹ וְלֵב נִשְׁכָּר, - כלומר: מעלתה האמיתית
3 של העצבות היא השמחה הבאה אחרי שברון לבו, בעתים
4 מזומנות, בגלל חטאיו. שְׁעַל-יְדֵי-זֶה - עלידי שברון לבו,
5 נִשְׁכָּרָה רֹחַ הַטְּמָאָה
6 וְסִמְרָא-אֲחָרָא וּמְחִיצָה
7 שֶׁל פְּרִזֵּל - מחיצת
8 הברזל הנוצרת עלידי
9 חטאיו, הַמַּפְסֶקֶת בֵּינוֹ
10 לְאֲבִיו שְׁבַשְׁמִים, כְּמוֹ
11 שְׁכָתוֹב בְּזֹהֵר: עַל
12 פְּסוּק: "רוח נִשְׁכָּרָה, לֵב
13 נִשְׁכָּר וְגו'", - כיצד
14 מגיעים ל"רוח נשברה" -
15 כיצד נשברת רוחה של
16 ה"סטרא-אחרא"? - על-
17 ידי "לב נשבר", ומאחר
18 שעלידי מרירות אמיתית
19 ולב נשבר, נשברת רוח
20 הטומאה, ונעלמת מחיצת
21 הברזל שבינו לבין הקב"ה
22 - משום כך דוקא, באפשרותו להגיע, לאחר מכן, לשמחה
23 אמיתית - ובלשון ה"תניא": וְאֵין יָקִים בּוֹ רִישִׁיָּה דְקָרָא: - מה
24 שכתוב כמה פסוקים לפני הפסוק "זבחי אלקים רוח נשברה":
25 "תִּשְׁמִיעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָהּ וְגו', הַשִּׁיבָה לִי שְׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ, וְרוּחַ
26 דְּרִיבָךָ וְגו'". - שמחה זו אליה הוא מגיע אחרי ה"עצב
27 האמיתי" - בה טמונה המעלה, אבל לא בעצבות עצמה. וְזֶהוּ
28 טַעַם הַפְּשׁוּט - נוסף על הטעמים שעל פי הסוד, לְתִקּוּן הָאֲרִי
29 וְ"ל, לֹמֵר מְזוּמָר זֶה - פרק נ"א שבתהלים, בו מצויים
30 הפסוקים האמורים, אַחֵר 'תִּקּוּן חֲצוֹת' קִדְּם הַלְמוּד, -
31 שלומדים אחרי תיקון חצות: כְּרִי לְלַמֵּד בְּשִׁמְחָה אֱמֵתִית בְּה'
32 הַבָּאָה אַחֵר הָעֶצֶב; - של תיקון חצות; שִׁישׁ לְשִׁמְחָה זֶה -

ליקוטי אמרים

הבאה אחר העצב האמיתי לעתים מזומנים על עונותיו
במר נפשו ולב נשבר שע"י זה נשברה רוח הטומאה
וס"א ומחיצה של ברזל המפסקת בינו לאביו שבשמים
כמ"ש בזהר ע"פ רוח נשברה לב נשבר וגו' ואזי יקוים
בו רישיה דקרא תשמיעני ששון ושמחה וגו' השיבה
לי ששון ישעך ורוח נדיבה וגו' וזהו טעם הפשוט לתיקון
האר"י ז"ל לומר מזמור זה אחר תיקון חצות קודם
הלימוד כדי ללמוד בשמחה אמיתית בה' הבאה אחר
העצב שיש לשמחה זו יתרון כיתרון האור הבא מן
החשך דוקא כמ"ש בזהר על פסוק וראיתי שיש יתרון
לחכמה מן הסכלות כיתרון האור כו' ע"ש וד"ל ומקרא
מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך
בשמחה וגו' ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה:
לעבודת ה'. וּמִקְרָא מְלֵא דְכָר הַכְּתוּב: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא
עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה וְגו'", - מגיע על כך העונש
המפורט בפסוק, וְנֹדַע לְכָל פְּרוּשׁ הָאֲרִי ז"ל עַל פְּסוּק זֶה:
- האר"י ז"ל מפרש משמעות פסוק זה: גם כשאדם עובד את ה',
אלא שחסרה בעבודתו השמחה והחדוה, מגיעים על כך
העונשים החמורים המנויים בפסוק. הרי, שלעבודת ה' מתוך
שמחה דוקא יש חשיבות מיוחדת, ואילו העצבות, שהיא היפך
השמחה, יש בה משום הפרעה לעבודת ה'. ומאחר שישנם
ענינים גשמיים, או ענינים רוחניים, הגורמים דאגות לאדם,
ומביאים אותו לעצבות, תוסברנה להלן העצות שישנן כיצד
להינצל מביטויי העצבות השונים.

יום שישי כ"א שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, והנה עצה היעוצה... עד עמ' לג, נראית וד"ל:

74 "בְּשֵׁם שְׁמִכְרְךָ עַל הַטּוֹבָה כו'", - כך מברך על הרעה".
75 וּפִירְשׁוּ בְּמִקְרָא: - שאין הכוונה לברך אותה ברכה גם על
76 הטובה וגם על הרעה,
77 שכן הברכה על הטובה
78 היא: "הטוב והמטיב", ועל
79 הרעה: "דיין האמת".
80 אלא, משמעות המלה
81 "בשם" היא: "לְקַבּוּלִי
82 בְּשִׁמְחָה", - לקבל את

65 וְהִנֵּה, עֲצָה תִיעוּצָה לְטַהֵר לְבוֹ מִכָּל עֶצֶב וְנִדְנוּד דְּאֵנָה
66 מִמֶּלֶי דְעֻלְמָא, - מענינים גשמיים, וְאִפְּלו - הדאגות בגלל
67 בְּנֵי חַיִּי וּמְזוּנֵי, -
68 כשחסר לאדם בענינים
69 אלה, הוא מתמלא, באופן
70 טבעי, בדאגה ובעצבות.
71 והעצה לכך היא: מוֹדַעַת
72 זֹאת לְכָל - ידוע הדבר
73 לכל אחד, מֵאֲמֵר רַ"ל:

ליקוטי אמרים

והנה עצה היעוצה לטהר לבו מכל עצב ונדרוד
דאגה ממילי דעלמא ואפי' בני חיי ומזוני
מודעת זאת לכל מאמר רז"ל כשם שמברך על הטובה
כו' ופירשו בגמ' לקבולי בשמחה כמו שמחת הטובה

1 הרעה באותה מדה של שמחה, כמו שמחת הטובה הנגלית
2 ונראית, כי גם זו - גם האירועים הרעים, הם לטובה, רק
3 שאינה נגלית ונראית לעיני בשר, - האדם המסתכל בעיני
4 בשר, אינו יכול לראות את הטוב הגלום באירועים אלה. וכל
5 כך למזה? כי היא - הטוב
6 הגלום באירועים רעים
7 אלה, הוא מ'עלמא
8 דאתכסאי' - מעולם
9 רוחני נסתר ונעלה יותר,
10 שלמעלה מ'עלמא
11 דאתגלוי', - שלמעלה
12 מהעולם הרוחני הגלוי,
13 ממנו באה ההשפעה
14 לאותם דברים שגם עיני
15 הבשר יכולות לראות את
16 הטוב שבהם, שהיא -
17 ה'עולם הגלוי' מייצג את ההשפעה של ו'ה' - האותיות ו' ה',
18 מ'שם הו'ה' ב'רוך-הוא', - הרי שם הו' מורכב מארבע
19 אותיות: י"ה ו"ה, ומשתי האותיות האחרונות "ו" "ה" של שם
20 הו', מקבלים העולמות הגלויים, "עלמא דאתגליא", את
21 השפעתם וחיותם, ו'עלמא דאתכסאי' - העולמות המכוסים,
22 הוא י"ה, - מייצגים את שתי האותיות הראשונות "ו"ה"
23 שמשם הו'י¹⁰, וזהו שכתוב¹¹: "אשרי הנבר אשר תספרנו
24 י"ה וגו'". - נזכרות בפסוק זה רק שתי האותיות הראשונות י"ה
25 שמשם הו', כי היסורים באים מ"ה שמשם הו'; ומפני שהם
26 באים מעולם נסתר ועליון יותר - אין האדם מסוגל לראות
27 בעיני הבשר שלו את ה"טוב" שבהם. אך לאמיתו של דבר,
28 יסורים אלה הם גם-כן לטובה. אדרבה: ה"טוב" האמור, עמוק
29 יותר, שאינו יכול לבוא עתה לידי ביטוי גלוי של טוב מורגש.
30 ולכן אמרו רז"ל¹² כי "השמים ב'יסורים' - עליהם הכתוב
31 אמר¹³: - ששכרם יהיה: ואהביו כצאת השמש בנבירתו",
32 - שכן, השכר הוא הרי תמיד בצורה של "מדה כנגד מדה", -
33 איזו שייכות, איפוא, יש ל"כצאת השמש בגבורתו", כשכר
34 לאלה ששמחים ביסוריהם? ומדוע הם נקראים "אוהביו" של

ליקוטי אמרים

35 הקב"ה? - אלא בהתאם למה שלמדנו, שהיסורים באים מעולם
36 נסתר ועליון יותר, מ'עלמא דאתכסאי', משם, אין ה"טוב" יכול
37 לבוא בצורה גלויה בעולם-הזה, אלא דוקא בלבוש של יסורים,
38 שבעיני בשר של האדם נראים כרעה - הדברים מוסברים כך:
39 מדוע שמחים אנשים אלה
40 ביסורים? - מפני
41 שאהבתם להקב"ה היא
42 גדולה כל כך, שהיותם
43 קרובים אל הקב"ה, יקר
44 להם יותר מחיי העולם-
45 הזה - וקירבה להקב"ה
46 קיימת במדה גדולה יותר
47 ב'עלמא דאתכסאי',
48 ובענין היסורים הבאים
49 משם. הרי, שאין הם
50 מתחשבים בלבוש
51 החיצוני, הנראה כלא-טוב, והעיקר בעיניהם הוא הפנימיות -
52 ההשפעה של "עלמא דאתכסאי". לכן, גם שכרם יהיה: "כצאת
53 השמש בגבורתו". שכן, שם הו'י נקרא "שמש", כמו שכתוב: "כי
54 שמש ומגן הו'י אלקים", כשם שהשמש צריכה ל,מגן" שיסתר
55 עליה, ובלעדיו אי אפשר לקבל את אורה - כך גם שם הו',
56 הנקרא "שמש", צריך ל"מגן", ל"לבוש", שיסתר את ההשפעה
57 שמשם הו', וזאת כדי שיהיה אפשר לנבראים לקבל את
58 ההשפעה שמשם הו'. אך סדר זה הוא רק עתה, בעולם-הזה,
59 ואילו לעתיד לבוא יתגלה שם הו'י עצמו בלי לבוש. ומחמת
60 העובדה, שאנשים אלה השמחים ביסורים, אינם מתחשבים
61 ב"לבוש" החיצוני, אלא יקר בעיניהם, ה"עיקר" וה"פנימיות",
62 היינו, ההשפעה משם הו'י - יהיה גם שכרם, "מדה כנגד מדה",
63 שתתגלה להם ה"פנימיות", ההשפעה משם הו'י בלי לבוש. זו
64 המשמעות של "כצאת השמש בגבורתו", כמו "שמש הו'י"
65 המאיר בכל תקופה, בלי לבוש. וכך אומר רבנו הזקן להלן: כי
66 השמחה - מהיסורים, היא מאהבתו קרבת ה' יותר מכל
67 חיי העולם הזה, כדכתיב¹⁴: "כי טוב חסדך מחיים וגו'",
68 וקרבת ה' - הקירבה אל ה', היא נסתר שאת ומעלה לאין

10. ב"אגרת התשובה", פרק ד', מוסבר, שארבעת האותיות של שם הו'י מכוונות וכוללות עשר הספירות (חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה וכו'): ה"ו"ד" של שם הו'י, שתבניתו כנקודה, רומזת על ספירת החכמה, חכמתו של הקב"ה, כפי שהיא בהתעלמות, לפני שהיא באה בהרחבת ההבנה. אחרי שחכמתו של הקב"ה באה בהרחבה ובהתגלות של הבנה והשגה - בינה - היא מרומזת באות "הא". אות זו כוללת בתבניתה התפשטות לאורך ולרוחב. ברם, גם התגלות זו של "בינה", היא רק לגבי "עלמין סתימין" - "עלמא דאתכסאי" (עולמות מכוסים) - זאת אומרת, שה"ו"ד" וה"הא" של שם הו'י ('מוחק' בכלל, הם לא בשביל הזולת), שייכות ל'עלמא דאתכסאי' בלבד. לאחר מכן, כשההשפעה של חכמתו וביתו של הקב"ה, באה למטה גם ב'עלמין דאתגליין' - העולמות הגלויים (המתוארים כאן כ'עלמא דאתגליא') - היא מרומזת באותיות "ואו" ו"הא" (אחרונה). וזהו למשל כאדם שרוצה לגלות חכמתו לזולת כדיבור. בראש ובראשונה ישנה ההמשכה, הירידה, מלמעלה למטה (בהתאם לריחוק שבין דיבור לשכל) - ולכן רומזת אות "ו", שתבניתה, קו ישר וארוך מלמעלה למטה. ה"ואו", במספר שש, רומזת גם על ששת מדותיו הקדושות של הקב"ה (חסד, גבורה, תפארת וכו'), שעל ידן באה השפעת השכל עד לספירת המלכות - דיבורו של הקב"ה - וזה מרומז באות "הא" של שם הו'י: "הא" - במספר חמש - רומזת על מקור הדיבור, המבוסס על חמש "מוצאות הפה", אחה"ע מהגרון וכו', ומ"מלכות" (בהשפעת המדות) נוצרים כל הנבראים של "עלמא דאתגליא", של העולמות הגלויים. הרי, ש"ואו" ו"הא" (האחרונה) של שם הו'י שייכות ל'עלמא דאתגליא'. 11. תהלים צד, יב. 12. יומא כג, א. 13. שופטים ה, לא. 14. תהלים סג, ד.

- 1 קִין בְּעֵלְמָא דַּאֲתַכְסִיָּא, כִּי "שֵׁם" - ב"עלמא דאתכסיא",
 2 חֲבִיּוֹן עֵזוֹ וְ"יוֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֲלִיּוֹן", - המדריגה העליונה יותר
 3 באלקות. ולכן הוא שמח
 4 ביסוריו, מפני שהם באים
 5 מאותה מדריגה עליונה
 6 יותר, וכך הוא גם קרוב
 7 יותר אל הקב"ה. וְעַל כֵּן
 8 זִוְכָה לְ"צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ"
 9 בַּגְבוּרָתוֹ לְעֵתִיד לְבֹא,
 10 שֶׁהָיָה יֹצֵאת חֲמָה
 11 מִנִּרְתָּקָה, שֶׁהָיָה מְכַסֶּה
 12 בּוֹ בְּעוֹלָם הָהָא, וְלִעֲתִיד
 13 תִּתְגַּלֶּה מִכְסוּתָהּ, דְּהֵינּוּ שָׂאוֹ יִתְגַּלֶּה עֲלְמָא דַּאֲתַכְסִיָּא, -
 14 העולם (המדריגה) שהוא מוסתר היום, יתגלה אז, וְיִזְרַח וְיֵאֵיר
- 15 בְּגִלּוֹי רַב וְעֵצוֹם, לְכָל הַחוּסִים בּוֹ בְּעוֹלָם הָהָא וּמִסְתוּפִים
 16 בְּצֵלּוֹ, צֵל הַחֲכָמָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת צֵל וְלֹא אוֹרָה וְטוֹבָה
 17 נִרְאִית, וְדִי לְמַכִּין: -
 18 מבחינה חיצונית, זה "צל"
 19 שהוא ההיפך מהאור, ורק
 20 מבחינה פנימית, יש כאן
 21 טוב ואור - הרי, בעשותו
 22 חשבון זה, שכל היסורים
 23 שאדם סובל, הם באמת
 24 טוב, אלא שהוא טוב כזה
 25 שאין עיני הבשר של
 26 האדם מסוגלות להרגיש
 27 בו - אפשר לאדם לצאת מדאגותיו ומעצבותו הבאות עליו
 28 על-ידי היסורים מענינים גשמיים.

ליקוטי אמרים

ומעלה לאין קץ בעלמא דאתכסיא כי שם חביון עוזו
 ויושב בסתר עליון ועל כן זוכה לצאת השמש בגבורתו
 לעתיד לבא שהיא יציאת חמה מגרתקה שהיא מכוסה
 בו בעוה"ז ולעתיד תתגלה מכסויה דהיינו שאז יתגלה
 עלמא דאתכסיא ויזרח ויאיר בגילוי רב ועצום לכל
 החוסים בו בעוה"ז ומסתופים בצלו צל החכמה שהוא
 בחי' צל ולא אורה וטובה נראית וד"ל:

יום שבת קודש כ"ב שבט

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' לג, אך העצבות... עד עמ' 66, העצב כנ"ל:

- 29 אִךְ הָעֲצָבוֹת מְמַלִּי דְשִׁמְיָא - העצבות הבאה עליו בגלל מצבו
 30 הרוחני שאינו כמו שצריך, צָרִיךְ לְשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לְפִטְר
 31 מִמֶּנָּה, - עליו לחפש עצות איך להיפטר מעצבות זו. אִין צָרִיךְ
 32 לִזְמֹר בְּשַׁעַת עֲבוּדָה, - אם העצבות באה עליו בשעה שהוא
 33 לומד או מתפלל, עליו
 34 בודאי לחפש עצות כיצד
 35 להיפטר ממנה, שְׁצָרִיךְ
 36 לְעֵבֹד ה' בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב
 37 לֵבָב, - שכן, עצבות, גם
 38 אם היא באה בגלל
 39 מעמדו ומצבו הרוחני,
 40 מפריעה בעבודת ה'
 41 שצריכה להיות בשמחה.
 42 אֵלָא אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּא
 43 בְּעֵל עֲסָקִים וְדָרֵךְ אֶרֶץ,
 44 - עיסוקו היום-יומי אינו
 45 בעבודת ה', בתורה
 46 וכדומה, אִם נִשְׁפָּל לוֹ
 47 עֲצָב וְדָאָנָה מְמַלִּי
 48 דְשִׁמְיָא - בגלל עניניו
 49 הרוחניים, בְּשַׁעַת עֲסָקֵי
 50 - בשעה שהוא מתעסק
 51 בעניניו הגשמיים - בְּיָדוֹעַ
 52 - ברור הדבר, שֶׁהוּא
 53 תַּחְבּוּלַת תִּיבָרָה, - המכניס אותו בעצבות כאילו בגלל ענינים
 54 רוחניים, וזאת בְּרִי לְהַפִּילוֹ אַחֲרֵיכֶם בְּתַאוּת חֶסֶד וְשִׁלּוּם,
 55 בְּנִדְעָה, - כי, טבע הנפש לחפש לעצמה "עונג", ולא להיות
 56 נתונה ברגש של עצבות, ולכן משתדל היצירה-הרע להכניס בבני
 57 ישראל נמיכות רוח, ולו בגלל ענינים רוחניים, כדי שלאחר מכן
 58 יוכל למשוך אותם לתאוות. שֶׁאִם לֹא כֵן, - אם אין כאן
 59 השפעת היצירה-הרע, מֵאִין בָּאָה לוֹ עֲצָבוֹת אִמְתִּית מִחֲמַת
- אֲהֶבַת ה' או יִרְאָתוֹ בְּאִמְצַע עֲסָקֵי - שכן, עצבות אמיתית
 היא התבטאות הבאה מחמת אהבת ה' ויראת ה': האהבה
 והפחד מהקב"ה מביאות את האדם לשברון רוח בגלל מצבו
 הרוחני, דבר המרחק אותו מהקב"ה. שברון רוח כזה בא לאדם
 כשהוא עוסק בענינים
 רוחניים, כשהאהבה
 והיראה באות אצלו לידי
 התבטאות, ולא בשעה
 שהוא עוסק בענינים
 גשמיים. הרי שהעצבות
 האמורה איננה אמיתית,
 אלא תחבולת היצירה-הרע
 - ועליו להיפטר ממנה.
 וְהֵנָּה, בֵּין שְׁנִפְלָה לוֹ
 הָעֲצָבוֹת בְּשַׁעַת עֲבוּדָה
 - בשעה שהוא עוסק
 בְּתַלְמוּד תּוֹרָה או
 בְּתַפִּלָּה, וּבֵין שְׁנִפְלָה לוֹ
 שְׁלֹא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה -
 אלא כשהוא עוסק
 בענינים גשמיים, זאת
 יֵשִׁים אֵל לְבֹ: כִּי אִין
 הַזְמַן גָּרָמָא - אין הזמן
 מתאים, כָּעֵת לְעֲצָבוֹת
 אִמְתִּית, אֲפִלּוּ - לא, לְדָאָנָה עֲוֹנוֹת חֲסִיד וְשִׁלּוּם, רַק
 לְזֹאת צָרִיךְ קִבְעוּת עֵתִים וְשַׁעַת חֲכָשֵׁר בִּישׁוּב הַדַּעַת,
 לְהַתְבַּנֵּן בְּגִדְלָת ה' אֲשֶׁר חָטָא לוֹ, בְּרִי שְׁעִלְיִדְיָוָה יְהִיָּה
 לְבֹ נִשְׁכָּר בְּאִמְתָּה בְּמִרְיוֹת אִמְתִּית, - וכפי שיוסבר להלן,
 מיריות היא רגש האוצרת בקרבה "חיות", ולא עצבון סתם;
 וְכִמְבָּאָר עַת זֹו בְּמָקוֹם אַחֵר. וְשֵׁם נִתְבָּאָר גַּם כֵּן, כִּי מִיד
 אַחֵר שְׁנִשְׁכָּר לְבֹ בְּעֵתִים קְבוּעִים חָהֵם - אִזֵּי יִסִּיר הָעֲצָב

יהודי אחד בא אל המגיד ממזריטש ובקשת עצה בפיו, כיצד
לקבל יסורים באהבה ובשמחה. הפנה אותו המגיד ממזריטש אל
תלמידו הצדיק רבי זושא מאניפאלי. כשאותו יהודי שאל ובקש
עצתו של רבי זושא, הסתכל עליו רבי זושא בתמיהה ואמר לו:
אצלי אתה שואל, איך
לקבל יסורים באהבה? —
כיצד אני יכול לדעת זאת,
כשאף פעם בחיי לא
סבלתי יסורים... תשובה זו
ענה רבי זושא, בשעה
שעברו עליו יסורים רבים.
ואכן, לכך באמת התכוון המגיד ממזריטש בשלחו את היהודי אל
רבי זושא: רבי זושא היה כל כך שמח ביסורים, שמלכתחילה לא
הרגיש שאלה הם יסורים, הוא הרגיש רק ב"טוב" שבהם. ולכן
אמר שמימי לא סבל יסורים. אלא, אחרי כל המעלות וה"טוב"
שישנם ביסורים, אנו מבקשים מהש"ת, שד"טוב" שהוא נתון
לנו, יהיה — כלשונו של הרבי — "טוב הנראה והנגלה" — טוב
שאנו יכולים לחוש אותו ולראותו בעינים שלנו.

ליקוטי אמרים

יסיר העצב מלבו לגמרי ויאמין אמונה שלימה כי ה'
העביר חטאתו ורב לסלוח וזו היא השמחה האמיתית
בה' הבאה אחר העצב כנ"ל:

מלבו לגמרי, ויאמין אמונה שלימה כי ה' העביר חטאתו
ורב לסלוח. — באדם קיים הבדל: אם חוטאים נגדו פעם אחת
או פעמיים — בקל ימחול על כך, ואילו אם חוטאים נגדו הרבה
פעמים — קשה לו למחול. אבל, הקב"ה הוא "רב לסלוח" והוא
מוחל וסולח גם אם האדם
חוטא נגדו הרבה פעמים.
אמונה זו ובטחון זה
שהקב"ה מחל לו — יוצרים
באדם את רגש השמחה
והחדווה: וזו היא השמחה
האמיתית בה' הקב"ה
אחר העצב, בנזכר לעיל: — שמעלת העצבות, היא זו בלבד,
שאחריה מגיעים לשמחה גדולה יותר; הרי, שגם בזמנים
הקבועים, ובאופן של עצבות אמיתית — עליו להשתדל לצאת
מיד מאותה עצבות, ולהגיע לשמחה אמיתית.
בהקשר למה שלמדנו בפרק זה, אודות ה"שמחים ביסורים", אלה
שמקבלים את היסורים מתוך שמחה — מן הראוי להוסיף סיפור
קצר, מהמגיד ממזריטש עם הרבי רבי זושא, זכותם תגן עלינו:

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום חמישי עמ' ב

משנה

שואלת הגמרא: בשלמא — אמנם כאשר הבור עומד למטה והאילן
למעלה מובן הדבר מדוע יש להרחיק את האילן מן הבור, דקא
אילן שרשיו מוקין לה לבור — שהרי שורשי האילן מעמקים
באדמה עד שמיגיעים לבור והורסים את כותליו. אלא באופן
שהבור עומד למעלה והאילן למטה, אפוא — מדוע יש להרחיק את
האילן מן הבור, הרי אין שורשי האילן מטפסים למעלה לעבר
הבור.
משיבה הגמרא: אמר רבי תנא בשם רבי יוסי, מפני שהשורשים
מחלידן את הפרקע — מהלכים מתחת הקרקע, ומלקין את
קרקעיתת של הבור, שעל ידי השורשים נעשית הקרקע שמתחת
הבור רכה, וכותלי הבור נופלים.
שנינו במשנה: רבי יוסי אומר, אף על פי שהבור קודמת לאילן לא
יקוץ שנה חופר בתוך שלו וזה נמשך בתוך שלו.
אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק
את עצמו ולא על המזיק, מאחר שעושה בתוך רשותו שלו.
אמר רב אשי, כי תואן כי רב כהנא — כשהיינו בבית מדרשו של רב
כהנא, הוה אמרין — היינו אומרים, מודי רבי יוסי בגידי דידיה —
שמודה רבי יוסי שעל המזיק להרחיק את עצמו באופן שההיזק בא
מידיו ממש, כאדם הזורק חץ בחבירו, שאינו יכול לומר אני עושה
בתוך שלי, שהרי מוזק הוא בידים.
הגמרא מביאה מעשה בענין היזק בגידי דידיה: פאפי — (שם אדם)
יונא — (כך היה קרוי על שם מקומו), עני והעני הוה — היה
מתחילה עני ולאחר מכן נתעשר, כנה אפדנא — ובנה לעצמו בית
גדול. הוה הנה צעורי בשכיבותיה — היו בשכונתו אנשים שהיו
כותשים שומשוּמין כדי להוציא מהם את שמנם, דכי הוה דיין
שומשמי הוה נדיא אפדניה — שבשעה שהיו מכים בכדי לכתוש
את השומשוּמין, היה הבית מתנדנד מכוח הכאתם. אתא לקמיה
דרב אשי — בא פאפי לפני רב אשי כדי לתובעם לדין. אמר ליה רב
אשי, כי תואן כי רב כהנא — כשהיינו בבית מדרשו של רב כהנא,
הוה אמרין מודי רבי יוסי בגידי דידיה — היינו אומרים שאף רבי
יוסי מודה שעל המזיק להרחיק את עצמו, בנוק הבא מידו ממש
כזורק חץ. ולפיכך אף כאן חייבים כותשי השומשוּמין להרחיק
מקום כתישתם, שהרי הבית מתנדנד מחמת מכותיהם, והרי זה כח
ידיהם ממש.
מבררת הגמרא: וכן — כמה הוא שיעור נדנדו הבית שמחמתו
יהא מוטל על כותשי השומשוּמין להרחיק את עצמם ממקום זה.

משנה זו עוסקת בדיני הרחקת אילן מבור, כדי שלא יזיקו שורשי
האילן את דפנות הבור. מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וקמץ
אמה. דהיינו, אם חפר אדם בור ברשותו, אסור לשכנו לנטוע אילן
בתוך שדהו, עד שירחק מן הבור עשרים וחמש אמה. שכך שיעור
חכמים שעד שיעור זה מתפשטים שורשי האילן, ואם לא ירחיק
כן, עתידים הם להרוס את כותלי הבור. וכעץ חרוי וכעץ שקקא
ששורשיהם מרובים משאר אילנות, עליו להרחיקם חמשים אמה
מן הבור.
מוסיפה המשנה, שכל הרחקות אלו הן בין מלמעלה ובין מן הצד —
בין אם האחד עומד בגובהו של הר והשני בתחתיתו, ובין אם
עומדים שניהם זה בצד זה, צריך שירחק את האילן מן הבור כפי
השיעור שנתבאר.
עתה מבארת המשנה מה היא הדין באופן שכבר קיימים אילן ובור
הסמוכים זה לזה: אם חפירת הבור קרקה לנטיעת האילן, קוצין
בעל האילן את אילנו, ונותן לו בעל הבור דמים עבורו. ואם האילן
קרם לבור, לא יקוץ — אין הוא מחויב לקצוץ את אילנו. ספק זה
קרם וספק זה קרם, שאין ידוע אם חפירת הבור קדמה לאילן או
להפך, לא יקוץ בעל האילן את אילנו. שהרי אם האילן קדם אין
הוא חייב לקרצוץ, ואם כן, על בעל הבור מוטלת חובת ההוכחה
שהבור קדם לאילן, שכן 'המוציא מחבירו עליו הראיה'.
זו היא דעת חכמים הסוברים שעל המזיק מוטל להרחיק את עצמו
כדי שלא יזיק אחרים, ואם הבור קדם לאילן, נמצא שנטע בעל
האילן את אילנו שלא כדין ועליו לקרצוץ. אמנם רבי יוסי אומר,
שאף על פי שהבור קודמת לאילן, לא יקוץ את אילנו, משום שה
— (בעל הבור) חופר את בורו בתוך רשותו שלו, וזה — (בעל האילן)
נוסף את אילנו בתוך רשותו שלו. ומאחר שכל אחד עושה בתוך
שלו, סובר רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו כדי שלא יזיק,
ולפיכך אין בעל האילן צריך לקצוץ את אילנו.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את דברי המשנה 'בין מלמעלה
בין מן הצד': תנא, בין שהבור עומד למטה בתחתית ההר והאילן
עומד למעלה בגובה ההר, ובין שהבור עומד למעלה והאילן למטה,
יש להרחיק את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה.

יום ראשון

יום שישי

טז שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.
תהלים: עט"פ.
תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אָדני אָבי מורי ורבי [הרש"ב] אָמר: בין קרירות לכפירה ישנה מחצה דקה מאד. כתוב: "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", אלקות היא שלהבת אש, ללמד ולהתפלל צריך מתוך התלהבות הלב, ש"כל עצמותי תאמרנה" את דברי ה' בתורה ותפלה.

יום שני

שבת

יז שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בעת קריאת השירה.
הפטורה: ודבורה אשה נביאה.
שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"ז.
תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.
עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע.

גהוג לאכל הייסה שחורה.

שבת בשלח שנת תרכ"א אמר ה"צמח צדק" המאמר "ראו כי ה'" הנדפס ב"לקוטי תורה". וספר אחר-כך לבנו, אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש]: שבת בשלח שנת תקס"ה אמר אדני אבי זקני מורי ורבי [אדמו"ר הזקן] זה המאמר. אחר-כך קרא אותי וספר לי, אשר בשנת תקכ"ט בהיותו במעזריטש, קרא אותו הרב המגיד לחדרו ואמר לו: שבת בשלח שנת תקט"ז אמר הבעל-שם טוב מאמר על פסוק "וישב הים לפנות בקר לאיתנו" – לתנאו, כמאמר רז"ל. בשנת תקכ"א (שנה אחרי הסתלקות הבעל-שם-טוב) היה אצלי – המשיך דבריו הרב המגיד – רבי (הבעל-שם-טוב), ואמר המאמר והוסיף באור בענין "עושין רצונו" ולא דברו – של מקום. והיום היה אצלי מורי לחזר המאמר. ואמר הרב המגיד המאמר לפני אדמו"ר הזקן, והוסיף באור בענין גנאי נהרא, שזהו בענין קריעת ים סוף.

וסים ה"צמח צדק": היום היו אצלי הבעל-שם-טוב, הרב המגיד, ואדני אבי זקני מורי ורבי [אדמו"ר הזקן], וכל אחד אמר לי המאמר בסגנונו. – כעבור איזה שעות קרא ה"צמח צדק" את אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] עוד הפעם, ואמר לפניו באור על המאמר.

יום שלישי

יום ראשון

יח שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: פח"ט.
תניא: פרק כג. ועם . . . כח בעולמות.

ה"צמח צדק" ספר לבנו אדני אבי זקני מורי ורבי [מהר"ש], אשר הדרוש "ומראיהם ומעשיהם" – "תורה אור" פרשת יתרו – הוא דרוש הראשון שאמר הרב המגיד ממעזריטש

בשעת קבלו את הנשיאות - חג השבועות תקכ"א - כפי אשר שמעו רבנו הזקן מפי הרב מנחם מענדל מהאר"אדאק - בעל 'פרי הארץ' - שהיה באותו מעמד, רק שרבנו באר הדרוש על פי סגנונו.

ה'תש"ג

יט שבט

יום שני

יום
רביעי

שיעורים. חומש: יתרו, שני עם פירש"י.

תהלים: צ"צו.

תניא: ולכן נקרא' . . . 56 כגוף לנשמה.

מצות-עשה הראשונה, ובל' הרמב"ם "לדע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מ"ע וכמ"ש אנכי ה'א", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לדע שיש שם מצוי ראשון", ער זאל דאס וויסען בהשגה והבנה דוקא, וכמ"ש דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, וכתוב: וידעת היום גו'.

מצות-עשה הראשונה, ובלשון הרמב"ם: "לדע שיש שם מצוי ראשון ממציא כל נמצא כו' וידיעת דבר זה מצות-עשה, וכמו שכתוב אנכי ה' אלקיך", היא מצות המוח והשכל, והיינו דהגם דכל אחד ואחד מישראל הוא מאמין בה' באמונה פשוטה ולבבו תמים עם ה', חובת המוח והשכל להביא אמונה זו בידיעה והשגה, וזהו "לדע שיש שם מצוי ראשון", שידע זאת בהשגה והבנה דוקא, וכמו שכתוב "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם", וכתוב: "וידעת היום גו'".

ה'תש"ג

כ שבט

יום שלישי

יום
חמישי

שיעורים. חומש: יתרו, שלישי עם פירש"י.

תהלים: צו"קג.

תניא: וכן הלוש . . . 56 ימיהם.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממכתביו: על פי "הגהות אשר"י" - נטילת ידים לסעודה ג' פעמים רצופות, כן היה עושה אדני אבי מורי ורבי - (מהר"ש נשמתו-ע"דן) - ומניח משפיקה הג' מעט מים בכף ידו השמאלית ובזה משפשף שתי ידיו.

ה'תש"ג

כא שבט

יום רביעי

יום
שישי

שיעורים. חומש: יתרו, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קד"קה.

תניא: אך המחשבה . . . כט כפקודין.

חובת נשי ובנות החסידים יחיו לעמד בשורה ראשונה בכל מפעל של חזוק הדת והיהדות בכלל, ובפרט בענין טהרת המשפחה. ועליהם לארגן חברת בנות החסידים לחזק כל דרכי החסידים בעניני הדרכה וחנוך, כמו שהיה בבתי החסידים מאז ומקדם.

שבת קודש

יום חמישי

כב שבט

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: יתרו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קו"קו.
תנאי: ומאחר שרצון . . . בלא"ה.

עם זיינען דא צווייערליי חוקים: (א) א געזעץ וועלכער שאפט לעבען (ב) א געזעץ וועלכער ווערט באשאפען פון לעבען. מענשליכע געזעצען זיינען געשאפען פון לעבען, דערפאר זיינען זיי אין יעדער לאנד פארשידען, לויט די תנאים פון לאנד. תורת ה', איז דער גטליכער געזעץ וועלכער שאפט א לעבען. תורת ה' איז תורת אמת, די תורה איז אין אלע ערטער און אין אלע צייטען גלייך, תורה איז נצחית.

קימים שני סוגי חקים: (א) חק שיוצר חיים. (ב) חק שנוצר מהחיים. חקי אנוש נוצרו מתוך החיים, לכן הם שונים בכל מדינה, לפי תנאי המדינה. תורת ה', היא החק האלקי שיוצר חיים. תורת ה' היא תורת אמת, התורה היא בכל מקום ובכל זמן זהה, התורה היא נצחית.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלוס!

מאשר הנני קבלת מכתבה מיום 1/16. ושאלתה - במה להאמין בדרך שבה חונכה שנים, או במה ששמעה מפלוגי בשני ערבים.

בודאי שמעה כמה פעמים הביטוי, חזרה אל המקורות, כן בודאי יודעת, אשר החינוך אינו עוסק בשטח אפס וריק, כיון שכל אחד ואחת, גם קודם התחלת החינוך, יש בו כמה ענינים המושרים בנפשו, ענינים שפנימיות הנפש הוא מקורם, ולא עוד אלא שדוקא ענינים אלו אין בכח החינוך לשנותם, כי אם רק לכסות עליהם למשך זמן ארוך או קצר, וכמה ראיות על האמור, בחכמת החינוך, במדע הרפואה הביאולוגיא וכו'.

ולכן רואים לפעמים תכופות אשר הופעה חד פעמית או דבור קצר "חינוך" שלא ארך כלל וכלל, משנה את האדם שינוי עיקרי, והטעם הוא מפני שהאדם לא היי זקוק אלא לסיבה שתסיר דבר המכסה על הנמצא לפני זה בפנימיות נפשו.

הכתוב לעיל הוא מענה על שאלתה, במה עליי להאמין, כי זה עצמו שנתרשמה כל כך ממה ששמעה אך במשך של שני ערבים, הוכחה למה שהודיעונו חכמנו ז"ל זה אלפי שנים, שכל ישראל הם מאמינים בני מאמינים, אלא שלפעמים האמונה מכוסה על ידי שכבה של דברים זרים וחיצוניים, ואשרי חלקם של כל אחד ואחת, שהוסרה השכבה בהקדם ועומד על האמת ושב אל מקורו.

תקותי אשר שורותי האמורות אף כי מעטות בכמות בערך חשיבות הענין, תספיקנה להארת הענין, וינעם לי להתבשר טוב בהאמור.

בברכה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

ג. ב. בעת רצון יזכירו את אמה שתליט"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה
נבג"מ זי"ע להמצטרך לה.

נזירות - איסור 'חפצא' או איסור 'גברא'?

יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ז

וה'שיטה מקובצת' הביא ראייה לכך ממה שהנזיר מזהיר על הטומאה ומצווה על התגלחת, ואלו הרי וודאי אינם 'חפצא'. והוסיף המהרי"ט (במשנתנו ח"א סי' נג): "נהי דביין שייך איסור חפצא, אבל תגלחת וטומאה היכי שייך בהו איסור חפצא כלל, דהא לית בהו ממש".

והגרי"פ פערלא (בביאורו לסהמ"צ לרס"ג) מסכם:

גם לפי הסוברים שנזירות היא איסור 'חפצא', הרי זה מתבטא באיסור על היוצא מגפן היין, כי המקבל על עצמו נזירות אוסר על עצמו בקונם כל היוצא מן הגפן, אבל תגלחת וטומאה הם איסורים שהתורה הטילה עליו בעל כרחו. וכך היא משמעות הכתובים: באיסור יין ושכר נאמר "מיין ושכר יזיר" - היינו האדם מזיר עצמו מיין ושכר, ואילו איסורי תגלחת וטומאה - התורה היא שהטילם עליו, כנאמר "כל ימי נזרו - תעז לא יעבור על ראשו", וכן "כל ימי הזירו לה" - על נפש מת לא יבא", וזו אזהרה ככל אזהרות התורה שאינן תלויות בקבלה שלו.

הלכות נזירות פרק א, הלכה א: הַנְּזִירֹת הוּא נֶדֶר מְכַלֵּל נְדָרֵי אִסָּר, שְׁנֵאמַר: כִּי יֵדֵר נֶדֶר נְזִיר וְגוֹמַר.

לדעת כמה ראשונים (רמב"ן במלחמות, שבעות פ"ג, רשב"א, ריטב"א נדרים יז, א) נזירות היא איסור 'חפצא', כמו נדר שהאדם אוסר עליו את החפץ והאיסור חל על החפץ. ומטעם זה חלה הנזירות על יין של מצוה, לא כמו בשבעות, שאין השבועה חלה על המצוה, כיון שהנשבע אוסר את עצמו על החפץ ('גברא') והיות שהוא עצמו מושבע ועומד מהר סיני - אין שבועתו חלה על השבועה (ראה הל' נדרים פ"ג ה"ז).

ויש אומרים (תוספות שבעות כד, א ד"ה חומר. רא"ש נדרים ב) שנזירות היא איסור 'גברא'. וכן כתב ב'שיטה מקובצת' (נדרים יז, א) בשם תלמיד הרמב"ן: "הנזיר לא אסר על עצמו לא את הענבים ולא את היין, אלא מחוקת הנזירות היא שמיד שקיבל האדם על עצמו להיות נזיר נאסר בדברים אלו. דומה למי שנתגייר, שמיד נאסר בכל איסורי תורה מבלתי שיאסרם עליו".

זמן ביאת המשיח - בכל יום

יום שני י"ז שבט ה'תשע"ז

אומר שאם זכו - אצחישנה, והגאולה תמהר לבוא, ואם לא זכו – בעתה.

ולפי זה גם זמני הגאולה בתשרי או בניסן הם כאשר 'לא זכו', אבל אם ישראל יזכו, יכול משיח לבוא בכל יום, כמבואר בהמשך הגמרא (שם) שמשחית אמר לרבי יהושע בן לוי שיבוא 'היום', ככתוב (תהלים צו, ה) "היום - אם בקולו תשמעו". ולכן, הנודר נזירות ביום שכן דוד בא, נזירותו חלה כי יתכן שישאל 'זכו' והגיע זמן הגאולה.

וב'תשובה מאבהב' (ח"א סי' ריא) ביאר:

ביאת משיח בן דוד עדיין אינה שלימות הגאולה, כפי שכתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"א הל' א"ד) שהמשיח יבנה את המקדש ויקבץ נדחי ישראל, ויכוף כל ישראל לילך בדרך התורה וילחם מלחמות ה', "אם עשה והצליח וניצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו... הרי זה משיח בודאי". ולכן, ביאת משיח יכולה להיות בכל יום אף שהגאולה השלמה תהיה בתשרי או בניסן.

הלכות נזירות פרק ד, הלכה יא: הַאִמֹּר: הֲרֵינִי נְזִיר בְּיוֹם שֶׁבֶן יוֹד בָּא בּוֹ, אִם בְּחַל נֶדֶר – הֲרֵי זֶה אִסּוּר לְעוֹלָם.

המתנה את נזירותו בביאת משיח בן דוד, הנזירות חלה כי בכל יום מימות החול יש לחשוש שמא יבוא משיח בו ביום. והקשה ה'טורי אבן' (ר"ה יא, ב):

לדעת רבי אליעזר (ר"ה שם), בניסן נגאלו ישראל ממצרים ובתשרי עתידים להיגאל, ולדעת רבי יהושע, בניסן עתידים להיגאל. ואם כן, מדוע חלים עליו דיני נזירות בכל ימות החול, והרי לדעת רבי אליעזר יכולים לחול עליו דיני נזירות רק בחודש תשרי, ולדעת רבי יהושע רק בחודש ניסן?

ותירץ:

בגמרא (סנהדרין צח, א) הובא ביאורו של רבי יהושע בן לוי על הפסוק האומר על הגאולה העתידה "אני ה' בעתה אחישנה", שלכאורה יש כאן סתירה, כי 'בעתה' – משמע שהגאולה תהיה בזמן שנקבע מראש, ואחישנה' משמע שהקב"ה ימהר את בוא הגאולה לפני זמנה, אלא הכתוב

ריבוי איסורים קלים או איסור חמור אחד?

יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ז

נבילה, שהרי העובר על איסור שבת במזיד חייב סקילה מה'שאינ' כן האוכל נבילה, כי בשחיטה עובר על איסור השבת באופן חד פעמי, ואילו באכילת נבילה, בכל 'כזית' הוא עובר על איסור נוסף. וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (אורח סי' שכח ס"ד). ומה מוכח שריבוי איסורים קלים חמור יותר מאיסור חמור אחד.

מאידך, בהלכה זו מבואר שעדיף שנזיר יטמא למת מצוה מאשר כהן גדול, כי קדושת הכהן חמורה מקדושת הנזיר, ועל פי האמור יש לתמוה: כתב הרמב"ם (לעיל פ"ה הכ"א) שנזיר

הלכות נזירות פרק ז, הלכה יג: נְזִיר וְכֹהֵן שֶׁשָּׁפְעוּ בְּמַת מִצָּחָה – יִטְמָא נְזִיר... אֶל יִטְמָא כֹהֵן. שֶׁהָ קִדְּשֵׁתוֹ קִדְּשֵׁת שֶׁעָה... וְכֹהֵן קִדְּשֵׁתוֹ קִדְּשֵׁת עוֹלָם.

הפוסקים דנו בענין חולה הזקוק לאכול בשר בשבת משום פיקוח נפש, ולפנינו רק בשר נבילה: האם עדיף לשחוט עבירו ובכך לעבור על איסור שחיטה בשבת או שמא עדיף להאכילו נבילה?

וכתב הראב"ד (הובא בר"ן יומא ד, ב) שעדיף לשחוט בשבת מאשר להאכילו נבילות, ואע"פ שאיסור שבת חמור מאיסור

כי באכילת כל 'כזית' נעשה איסור נוסף, אבל בטומאת הנזיר אין ריבוי פעולות אלא פעולה אחת שיש בה כמה איסורים, וחומרא זו אינה גוברת על איסור אחר (שער המלך הל' מאכ"א פ"ד הי"ז, ועיי"ש בטעם המלך).

שנטמא עובר על ארבעה איסורים, ואילו כהן גדול שנטמא עובר באיסור אחד, ומאחר שריבוי האיסורים גובר על איסור אחד חמור, מדוע לא יטמא הכהן ולא הנזיר?
ויש לומר: האוכל נבילה עושה פעולות רבות של איסור

יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ז

אדם מוציא דבריו לבטלה?

שלושים יום האומר 'ערך זה עלי' אינו חייב כלום, ולהלן (פ"ו ה"ב) כתב: "המקדיש את עצמו לא הקדיש אלא דמיו, והרי הוא חייב בדמי עצמו", ומבואר בגמרא (גיטין לט, א) שלדעת חכמים לא התכוין שדמיו (כפי שהוא נמכר בשוק) יהיו להקדש היות וכן חורין אינו נמכר, וההקדש לא חל אף שדבריו יהיו לבטלה, ורק לדעת רבי מאיר אומרים שכוונתו להקדיש את דמיו, ואף שכן חורין אינו נמכר, כי אין אדם מוציא דבריו לבטלה. ונשאלת השאלה: מדוע פסק הרמב"ם כאן כחכמים ושם כרבי מאיר?

ומבאר ה'ברכי יוסף' (יו"ד סי' רנח):

לשון 'ערך' אין במשמעותו 'דמים', כנאמר בירושלמי (נזיר ריש פ"ב) "כל הלשונות משמשיין לשון דמים חוץ מלשון ערכין, כל הלשונות משמשיין לשון ערכין חוץ מלשון דמים", ולכן האומר 'ערכו עלי' על הנערך פחות מבין שלושים יום לא אמר כלום. מה-שאין-כן במקדיש עצמו, כיון ש"כל הלשונות משמשיין לשון דמים", מסתבר שכוונתו להקדיש ואינו מוציא את דבריו לבטלה.

הלכות ערכים וחרימים פרק א, הלכה ג: אם היה הנערך בן שלשים יום או פחות – אין לו ערך, והאומר עליו 'ערך זה עלי' – הרי זה באומר 'ערך בלי זה עלי', ואינו חייב כלום.

תינוק פחות מבין חודש אין לו 'ערך', כי בתורה נקבע 'ערך' רק מבין חודש ומעלה, אבל יש לו 'דמים', והאומר 'דמיו עלי' נדרו נדר.

ונחלקו רבי מאיר וחכמים (ערכין ה, א) באומר 'ערך זה עלי' על נערך פחות מבין שלושים יום: לדעת רבי מאיר נותן להקדש את דמיו ("כמה שהוא נמכר בשוק" רש"י), כי אין אדם מוציא דבריו לבטלה, ואם דבריו לא יכולים להתקיים במשמעותם הפשוטה, אומרים שהתכוין למשמעות אחרת, וכיון שהנודר יודע שאין 'ערך' לפחות מבין חודש וודאי התכוין ל'דמיו'. וחכמים סוברים שלפעמים אדם מוציא דבריו לבטלה ואומר דברים שאינם יכולים להתקיים, ואין כאן נדר. ומקשים האחרונים (ברכת הובת ערכין שם, לח"מ הלן פ"ו ה"ב, ועוד):

כאן פסק הרמב"ם כחכמים שאם הנערך פחות מבין

יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ז

איסור או ממו?

משום שהוא המוחזק, ומדוע אין הדין כבהלכה זו שמתייחסים לכך כספק איסור ומחמירים מספק? והביאור:

איסור מעילה בהקדש נידון כדיני ממונות, כי מהות האיסור היא נטילת ממון שלא כדין, וכשם שאסור ליטול ממנו של חברו כך אסור ליטול ממון של הקדש, ולכן במקום ספק יש לנהוג על פי כללי דיני ממונות ושכיב מרע שהקדיש נכסיו מספק אינו חייב לתת אותם להקדש. אך לגבי ערכין, מי שנדר להביא את ערכו להקדש ואינו מקיים עובר גם על 'לא יחל דברו' (לעיל פ"א ה"א) שהוא איסור כללי על אי קיום כל נדר, וגם בהקדש הלאו אינו שייך לנטילת ממון הקדש שלא כדין אלא לעצם אי העמידה בדיבורו, וכשם שבנדר רגיל ספקו לחומרא כמו כל ספק איסור, כך גם בספק נדר הקדש.

(עולת שלמה ערכין יט, א)

הלכות ערכים וחרימים פרק ב, הלכה ח: האומר: עמדי עלי, ושיבתי עלי, או מקום ושיבתי עלי... כל אלו ספק, ומביא לפי ממונו, עד שיאמר: לא כך נתבוננתי. ואם מת – יתנו היורשים פחות שכלשונות.

טעם החילוק בין הנודר עצמו ליורשים הוא כי אם הנודר עצמו אינו מקיים את נדרו בשלימות, הרי הוא עובר על 'לא יחל דברו' ולכן עליו להחמיר מספק, אך לגבי היורשים אין איסור 'לא יחל' שהרי לא נדרו וחיונם נובע רק מדיני ממונות, מאחר שירשו את הנכסים שהשתעבדו להקדש, ובדיני ממונות אין מוציאים מהמוחזק מספק (לחם משנה).

מאידך, הגמרא (ב"ב קמח, ב) מסתפקת בגוסס שהקדיש את כל נכסיו ולאחר מכן קם מחוליו – האם יכול לחזור בו מההקדש בטענת טעות כי חשב שימות או שאינו יכול לחזור בו. בגמרא הספק לא הוכרע, ופסק הרמב"ם (הל' זכיה ומתנה פ"ט הי"ט) שיכול לחזור בו. ונמצא שגם ביחס למקדיש עצמו מתייחסים לספק הקדש כאל ספק ממוני ואין מוציאים ממנו

יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ז

בין הקדש לפדיון פירות 'רבעי'

לדעת רבי יוחנן (בבא קמא סח, ב), אין אדם יכול להקדיש חפץ שנגזל ממנו, אף שלא התיימש ממנו ועדיין הוא בבעלותו - 'לפי שאינו ברשותו' (וגם הגזלן אינו יכול

הלכות ערכים וחרימים פרק ו, הלכה כד: הגזול את חברו ולא נתאשו הפעלים – שניהם אינו יכולין להקדיש; זה – לפי שאינו שלו, וזה – לפי שאינו ברשותו.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צג

להקדישו, כל שלא התייאשו הבעלים, "לפי אינו שלו". ומביאה הגמרא (שם) את דין המשנה (מע"ש פ"ה מ"א) לענין 'כרם רבעי' (פירות השנה הרביעית שדינם כמעשר שני), שבעלי צריך לסמן אותו שיכירו שהוא 'כרם רבעי' ופירותיו אסורים באכילה עד שיעלו לירושלים או יפדום. "והצנועין מניחים את המעות ואומרים: כל הנלקט מזה יהא מחולל על המעות הללו". כלומר, מחשש שמא אדם יאכל מהכרם בלי פדיון, היו ה'צנועים' (המדקקים במצוות ורוצים להפריש אנשים מן העבירה) מניחים כסף בסוף היום ומחללים (פודים) עליו את הפירות שנלקטו ללא רשות. ומבואר בגמרא שדינו של רבי יוחנן, שאין אדם יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו, אינו עולה בקנה אחד עם מעשה ה'צנועים' שהרי הם פודים פירות 'רבעי' אף שאינם ברשותם.

ולפי זה צריך להבין: כאן פסק הרמב"ם שהנגזל אינו יכול להקדיש דבר שאינו ברשותו, ומכל-מקום בהלכות מעשר שני (שם) הביא שהצנועים היו מניחים את המעות ואומרים: כל הנלקט מפירות רבעי אלו מחולל על המעות האלו, היינו שהבעלים פדו את פירות הרבעי אף שאינם ברשותם (שלטי הגבורים ב"מ ג, ב בדפי הר"ף, כס"מ הל' מע"ש פ"ט ה"ז)!

ויש לבאר:

הרמב"ם למד ממסקנת הגמרא כי אף שמצד הדין אי אפשר לחלל פירות שאינם ברשותו, תיקנו חכמים דין מיוחד בפירות אלו שיכול אדם אחר לפדותם כדי להציל ממכשול אכילת פירות שאינם מחוללים, ומדין 'הפקר בית-דין הפקר' הפקיעו את הפירות מרשות המלקט והעמידו אותו ברשות הבעלים (שה"ג שם. לח"מ הל' גניבה פ"ב ה"ז).

כלאי זרעים משום מראית עין שבת קודש כ"ב שבט ה'תשע"ז

"לא כן אמר רבי יוחנן, כל האיסורים שריבה עליהם, שוגג מותר מיד אסור? תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית העין". והיינו, כיון שהאיסור כאן הוא רק מדרבנן מותר להרבות עליו ולבטלו. ולפי זה הקשה הגר"ע איגר (תוס' רע"א כלאים שם) מדוע כתב הרמב"ם כאן שאם זרע את שני הזרעים המעורבים לוקה, והרי האיסור הוא רק מדרבנן?

ובספר 'באר היטב' (ויקרא יט, יט) תירץ:

אמנם איסור כלאי זרעים הוא מן התורה, אך טעם האיסור הוא משום מראית העין. וכפירוש רש"י (שבת פד, ב) שאיסור כלאים אינו משום ניקת הזרעים זה מזה אלא משום שנראה שיש כאן ערוב. ולכן, מותר להרבות - כדי שהמין השני לא יהא נראה לעין, וכך יסוד האיסור בטל מעיקרו.

וכן כתב בספר 'שהם וישפה' על יסוד דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (כלאים ריש פ"ג): "כלאים אינה אזהרה בו אלא למראית עין" שלכן אם "יש בו פחות מכ"ד אין זה מבטל איסור, אלא כאילו אין שם איסור כלל".

הלכות כלאים פרק ב, הלכה א: זָרַע שְׁתַּעֲרֵב בּו זָרַע אַחֵר, אִם הָיוּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה... הָרִי זֶה אִסּוּר לְזָרַע אֶת הַמַּעֲרֵב, עַד שֶׁיַּמְעֵט אֶת הַחֲמִין או יוֹסִיף עַל הַשְּׁעוּרִים. וְאִם זָרַע – לֹא יִקָּה.

תערוכת של שני מיני זרעים שאחד מהם הוא חלק אחד מעשרים וארבעה של התערוכת (או יותר) - אסור לזרעה משום כלאי זרעים, ואם חלק זה הוא פחות מעשרים וארבעה מהתערוכת - מותר לזרעה. ובטעם הדבר כתב ה'תוספות' יום טוב': "התורה לא אסרה אלא כשרוצה לזרוע כלאים, אבל כשאנו רוצה לא אסרתו התורה, אלא שחכמים אסרו מפני מראית העין ונתנו שיעור לדבר (א' מכ"ד)".

ולכן, אף שאין מבטלין איסור לכתחילה, כאשר המין המועט הוא אחד מעשרים וארבעה מותר למעטו, כי אינו רוצה בזריעת הכלאים וזהו איסור מדרבנן שאסרו משום מראית העין - וחכמים שאסרו הם שהתירו בפחות מאחד חלקי עשרים וארבעה (תוס' יו"ט כלאים פ"ב מ"א).

וכן כתב גם ה'כסף משנה' בשם הירושלמי (כלאים ריש פ"ב):

אגרות קודש

[כ"ה שבט תשכ"ב]

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו מכ' שבט עם המצורף אליו, ומובנת הפליאה והתמיץ על העדר הכתיבה זמן ארוך כ"כ, וגם עתה מקצר בהעניינים ועד לקיצור נמרץ, ובטח ימלא בהזדמנות הבאה.

ויהי רצון שמכתבו יהי' לא רק ידיעות מפורטות אלא גם טובות ומשמחות בכל הפרטים, והרי זכות הרבים מסייעתם, וכ"ק מו"ח אדמו"ר מעורר רחמים רבים לתוספת הצלחה בהאמור.

לפלא שאינו מזכיר בהנוגע לביקורו של מר... שי' כאן - שבטח מסר, עכ"פ תוכן, המדובר.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבשויות טובות בכל האמור.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ט"ז כ"ב שבט תשע"ז

יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ז

הלכות נדרים

פרק שלשה עשר

(1) כיצד מפירים נדר וכיצד מבטלים אותו, ההבדל שבין ביטול נדר להפרתו, הפרת נדרים בשבת, שליחות בהפרת נדרים, נדר שהופר מקצתו אם הופר כולו, שהולכים בהפרה אחר זמן קבלת הנדר ולא אחר שעת תחולתו, הקמת הנדר בלב ודין הפרתו בלב בלבד, הנודר נדר מתי הוא נחשב לזריז ומשובח.

1 א. מִפֶּר אָדָם אוּ מִקְיָם² דְּבָרֵי אֲשֶׁתּוֹ אוּ בֵּתוֹ בְּכָל לְשׁוֹן³, וְאִם עַל פִּי שְׂאִינָהּ מִבֵּרֶת; שְׂאִין הָאִשָּׁה צְרִיכָה לְשַׁמֵּעַ הַהִפְרָה אוּ הַקְיָם⁴.

(2) מביע הסכמתו. (3) שאפילו לא ידעה שהפירו לה את נדרה ועברה על נדרה "הואיל ונעשה ההיתר פטורה" ומעתה אין הקפדה באיזו לשון הפר. (4) שאפילו קיימו בלב הרי זה קיום. והואיל ומועיל קיום במחשבה בלבד, אין להקפיד על לשון הקיום.

4 ב. וְכִיצַד מִפֶּר? אוֹמֵר: מוֹפֵר, אוּ בִטֹל, אוּ אֵין נִדֵּר
5 זֶה כָּלוּם⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים שְׁעִנְיָם עֲקִירַת הַנִּדֵּר
6 מַעֲקָרוֹ. בֵּין בִּפְנֵיהֶּ בֵּין לְאַחֲרֵיהֶּ⁶. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ:
7 אֵי אֶפְשִׁי⁷ שְׁתַּדְרִי⁸, אוּ אֵין בָּאֵן נִדֵּר - הֲרִי זֶה לֹא
8 הִפְרִי. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאֲשֶׁתּוֹ אוּ לְבֵתוֹ: מְחֹל לִיךְ, אוּ
9 מִתֵּר לִיךְ, אוּ שְׂרוּי לִיךְ¹⁰, וְכָל פִּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא
10 אָמַר כָּלוּם; שְׂאִין הָאֵב וְהַבֶּעַל מִתִּירִי¹¹ כְּמוֹ הַחֶכֶם,
11 אֲלֹא עוֹקֵר הַנִּדֵּר מִתַּחֲלָתוֹ וּמִפְרֹ¹².

(5) שנינו: "אין זה נדר לא אמר כלום". ולכאורה זה סותר את דברי רבינו הסובר שהנדר מופר בלשון זו, אלא, שיש הבדל בין "אין זה נדר", שמשמעו, אין כאן נדר, ולפיכך לא אמר כלום, שהרי יש כאן נדר, - ל"אין נדר זה כלום" שמשמעו, שהוא נדר, אלא שאינו כלום לפי שהוא מבטלו. (6) בכתב יד התימנים: "בין בפניה בין שלא בפניה". (7) איני רוצה. (8) עתיד במקום עבר, וכוונתו לנדרים שכבר נדרה. (9) שאין זו לשון הפרה ברורה. (10) לשונות של התרת נדר על ידי חכם. (11) הנדר על ידי טעם ונימוק. (12) בלא טעם. דברי רבינו אלה תמוהים מאוד, שמשמעם, כאילו החכם אינו מתיר את הנדר אלא מכאן ולהבא ואילו הבעל עוקר את הנדר מתחילתו, בעוד שלהלכה אין הבעל מפר אלא מכאן ולהבא, ואילו החכם עוקר את הנדר מעיקרו כמבואר במסכת כתובות עד: קידש אשה על מנת שאין עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, על מנת שאין בה מומים והיו בה מומים והלכה אצל רופא ורפאה אינה מקודשת, "מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא". הרי שהחכם

מתיר ועוקר את הנדר מיסודו, וב"קריית ספר" מגדיר, שיש חילוק בין התרת החכם להפרת הבעל, כי הראשון [=החכם] מתיר הנדר ועדיין יש על הנודר קצת עונש, כי היתר חכם אינו מפורש בתורה, אלא פורח באוויר נשען על רמז מועט, ואילו הבעל והאב מוסמכים להפר את הנדר ברשות התורה, שכתבה מפורש: "ואם הפר יפר" "ואישה יפרנו" וכו' ולא נשאר שום עונש על הנודרת, וזוהי כוונת רבינו, שהבעל עוקר את הנדר (מכאן ולהבא) שלא נשאר בו שום רושם, ועונש. בניגוד לחכם, שאינו אלא מתיר את הנדר, אבל לא מבטלו כליל ללא עונש. ומרן ה"כסף משנה" מתרץ: שהחכם אינו יכול להתיר אלא על ידי פתח חרטה, ששואל את הנודר, אילו היית יודע בשעת נדריך, שתצטער כל כך, או שיארע לך כך וכך, כלום היית נודר, ואחרי שהנודר מצהיר, שלא נדר על מנת כך, נמצא שלא חל עליו הנדר כלל, והחכם אינו עוקר את הנדר אלא מתירו, מורה הוראה, שלאור חרטת הנודר אין כאן נדר כלל, ולא חל עליו מעולם. אבל הפרת הבעל אינה על ידי חרטה, אלא הבעל עוקר לרצונו: למרות שהוא חל מתחילה, זכאי הבעל לבטלו (מכאן ולהבא) בתוקף סמכותו כבעל, נמצא שהפרה, פירושה: עקירה - אחרי תחולת הנדר - ללא הנמקה ושמיעת חרטה מאשתו הנודרת.

12 ג. וְכִיצַד מִקְיָם? כְּגוֹן שְׂאִימַר לָהּ: קִיָּם לִיכִי¹³, אוּ
13 יִפֶּה נִדְרָתִּי, אוּ אֵין כְּמוֹתֶךָ, אוּ אֵלּוּ לֹא נִדְרָתִּי הִייתִי
14 מִדִּירֶךָ, וְכָל פִּיּוֹצֵא בְּדָבָרִים שְׁמִשְׁמָעֵן שְׂרָצָה בְּנִדֵּר
15 זֶה.

(13) לך.

16 ד. הַמְבִטֵּל נִדְרֵי אֲשֶׁתּוֹ אוּ בֵּתוֹ - אֵינוֹ צְרִיךְ לוֹמַר
17 כָּלוּם¹⁴, וְנִתְבַּטְּלוּ כָּל הַנִּדְרִים.

(14) בניגוד למפר, שצריך להוציא בשפתיו ואם הפר בליבו אינו מופר.

18 ה. וּמַהוּ הַבִּטּוֹל? שְׂנִיכָף אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת דְּבָר שְׂאִסְרָה
19 אוֹתָ¹⁵. אֲבָל הַהִפְרָה אֵינוֹ כּוֹפֶה אוֹתָהּ, אֲלֹא מִפֶּר
20 לָהּ¹⁶ וּמְנִיחָהּ, אִם רָצְתָה - עוֹשָׂה, וְאִם רָצְתָה - אֵינָה
21 עוֹשָׂה.

(15) שנותן לה לאכול דבר שנדרה ממנו, ואינו אומר לה כלום. (16) שאומר לה: מופר לך.

22 ו. כִּיצַד? נִדְרָה אוּ נִשְׁבְּעָה שְׂלֹא תֹאכֵל אוּ שְׂלֹא
23 תִּשְׁתֶּה, וְאָמַר לָהּ: מוֹפֵר לָךְ¹⁷ - הֲרִי זֶה הִפְר, וּמִתַּת
24 לְאֹכֵל וּלְשִׁתוֹת. נִטֵּל וְנָתַן לָהּ, וְאָמַר לָהּ: טָלִי
25 וְאֹכְלִי, טָלִי וּשְׁתִּי - הֲרִי זֶה אוֹכֵלֶת וּשׁוֹתָה, וְהַנִּדֵּר
26 בָּטֵל מֵאֲלִי¹⁸.

(17) או שאמר לה: בטל, או אין נדר זה כלום. (18) אף על פי שלא אמר לה שום לשון הפרה.

שאינן בידו להפרם (ואין אומרים קל וחומר: אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שכבר חלו, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור). שנאמר "אישה יקימנו ואישה יפרנו" - את שבה לכלל היקם בא לכלל היפר, לא בא לכלל היקם (שלא חל עדיין) לא בא לכלל היפר. (29) נדרים שכבר נדרה, ואמר לו: "אם תראה שלא כראוי לי נדרה, הפר לה". (30) אף על פי שבכל התורה, שלוחו של אדם כמותו, כאן גילה הכתוב באמרו פעם שנית "ואישה יפרנו", שדווקא הבעל ולא השליח. (31) "כי הניא אביה אותה" אביה ולא השליח.

י. אָסֶרָה עֲצָמָה בְּתֹאנִים וְעֲנָבִים, בֵּין בְּנֵדֶר בֵּין בְּשִׁבּוּעָה, בֵּין שְׁאֶסְרָה עֲצָמָה בְּכָל הַמֵּין בֵּין שְׁאֶמְרָה תֹאנִים וְעֲנָבִים אֵלּוּ, וְקִיָּם לְתֹאנִים וְהִפֵּר לְעֲנָבִים, אוֹ שְׁקִיָּם לְעֲנָבִים וְהִפֵּר לְתֹאנִים - מִה שְׁקִיָּם קָנִים, וּמֵה שְׁהִפֵּר מוֹפֵר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְאִין אוֹמְרִין בְּהִפְרָה: נֵדֶר שֶׁהוֹפֵר מִקְצָתוֹ - הוֹפֵר כָּלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמְרִין בְּהִתְרָה.³²

(32) כי כשהחכם מתיר הנדר, נעשה הנדר טעות מעיקרו, והואיל והותר מקצתו, הותר ממילא כולו, שלא היה בדעתו אלא שיהא הנדר כולו קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר - הופר, והשאר עומד באיסורו.

יא. מִי שֶׁנִּדְרָה אֶשְׁתּוֹ וְשָׁמַע וְהִתְפַּסֵּס עֲצָמָה³³ בְּנֵדְרָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפֵּר, שֶׁהָרִי קָיָם לָהּ³⁴. נֵדֶר הוּא וְהִתְפַּסָּה עֲצָמָה בְּנֵדְרוֹ³⁵ - מִפֵּר אֶת שְׁלָהּ³⁶, וְשָׁלוֹ קָיָם³⁷.

(33) שאמר: גם אני כמותך. (34) גילה רצונו שמסכים לנדרה ואין זה גרוע מקיום בליבו שנקרא קיום. (35) שאמרה בתוך כדי דיבור לנדרו: "ואני". (36) שהרי לא גילה דעתו שרוצה לקיים נדרה. (37) שאין נדרו תלוי בנדרה.

יב. בִּיצֵד? שָׁמַע אֶשְׁתּוֹ אוֹ בִתּוֹ אוֹמְרִין הָרִינִי נִזְיָרָה, וְאָמַר 'וְאֲנִי'³⁸ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפֵּר, וּשְׁנִיָּהֶם נִזְיָרִים. אָמַר הוּא 'הָרִינִי נִזִּיר', וְשָׁמַעָה הִיא וְאָמְרָה 'וְאֲנִי' - מִפֵּר לָהּ³⁹, וְשָׁלוֹ קָיָם⁴⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(38) כיוון שאמר: "ואני" הרי זה כקיום, ובכל זאת אם ישאל לחכם על הקמתו, חוזר ומפר לה. (39) שנאמר "לנדרו נדר נזיר להזיר לה" - מקיש נזירות לנדרים, מה נדרים האב מפר נדרי בתו ובעל מפר נדרי אשתו, אף נזירות האב מפר נזירות בתו ובעל מפר נזירות אשתו. (40) עד שישאל לחכם ויתירנו.

יג. נֵדֶר לְעֲצָמוֹ, וְהִדִּירָה כְּמוֹתוֹ⁴¹, וְגָמַר בְּלִבּוֹ⁴² לְהִדִּירָה, וְאָמְרָה אֲמֵן⁴³ - הָרִי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפֵּר⁴⁴. וְאִם נֵדֶר, וְהִדִּירָה דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה לִידַע מִה בְּלִבָּהּ, כְּמוֹ שְׁאָמַר לָהּ: הִתְרָצִי בְּנֵדֶר זֶה לְהִיּוֹת כְּמוֹתִי אוֹ לֹא? וְאָמְרָה אֲמֵן - הָרִי זֶה מִפֵּר לָהּ⁴⁵.

(41) שאמר: הריני נזיר ואת כמוני. (42) על דרך הוודאות

ז. הַמִּפֵּר נִדְרֵי בִתּוֹ אוֹ אֶשְׁתּוֹ - צָרִיךְ לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו¹⁹. וְאִם הִפֵּר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוֹפֵר²⁰. אֲבָל הַמִּבְטֵל - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו, אֲלָא מִבְטֵל בְּלִבּוֹ בְּלִבְדּוֹ, וְכוּפָה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת²¹. בֵּין עֲשֵׂתָהּ בֵּין לֹא עֲשֵׂתָהּ - בִּטֵּל הַנֵּדֶר²².

(19) לומר לה: מופר לך. (20) כיוון, שאם שתק ביום שמעו הרי זה קיום הנדר, הרי בהכרח כשרוצה להפר צריך להוציא הפרתו בשפתיו, כדי שהדיבור יוציא מכלל שתיקה. (21) שמניח לפניה לאכול דבר שנדרה ממנו. ומעשה זה מוציא מידי שתיקה, כהפרה בדיבור. (22) נמצא ביטול נדר לחוד, והפרתו לחוד. וזה מיוסד על דברי הברייטא בנדרים עז: "אומר לה טלי ואכלי, טלי ושתי והנדר בטל מאליו" - אמר ר' יוחנן וצריך שיבטל בליבו" הרי שהביטול הוא בלב, בעוד שההפרה אינה אלא בשפתיו. ולדעת הראב"ד אין שום הבדל בין ביטול להפרה, ואין שום דרך לכופ את האשה, אלא מיפר את הנדר דרך ביטול והפרה שהם אחד. וכשאמרו: "אומר לה טלי ואכלי ... והנדר בטל מאליו" אין זה אלא כשהוא מפר בשבת, שלא יפר לה כדרך שהוא מפר לה בחול, אלא משנה בלשונו ומבטלו בליבו דרך הפרה, ולמעשה אין שום הבדל בין ביטול להפרה, כי שניהם אחד הוא. ובפירוש אמרו "חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו" להפר נזירותה. אולם המעייין בדברי רבינו, יראה שלא נתכוון לומר לכופה ממש לאכול, שהרי בפירוש כתב: "וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר" הרי שאין כפייה זו אלא בדיבור. כי עצם מעשה הכפייה המתבטא בהנחת אוכל לפניה או באמירתו: טלי ואכלי, הרי זה מגלה את רצונו בהפרת הנדר, ואין לך הפרה מפורשת יותר מזו.

ח. מִפְרִין נִדְרִים בְּשִׁפְתּוֹ, בֵּין לְצִרְף הַשִּׁפְתּוֹ²³ בֵּין שְׁלָא לְצִרְף הַשִּׁפְתּוֹ²⁴. וְלֹא יֹאמַר לָהּ בְּשִׁפְתּוֹ 'מוֹפֵר לִיךְ', כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמְרָה בְּחוּל²⁵, אֲלָא מִבְטֵל בְּלִבּוֹ וְאוֹמַר לָהּ: טְלִי אֲכָלִי, טְלִי וּשְׁתִּי²⁶, וּכְפִיּוּצָא בְּזָה.

(23) כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. (24) שאם לא יפר לה היום ביום שמעו שוב לא יוכל להפר לה למוצאי שבת. אבל אין נשאלים לחכם בשבת אלא אם היו הנדרים לצורך שבת. (25) כי צריך לשנות בשבת מדרכו בחול. (26) והוא הדין אם אמר לה לשון זה בחול, שהנדר בטל, כי אחרת, לא הייתה מועילה אמירתו אפילו בשבת, אלא שבחול הוא רגיל לומר: מופר לך, ובשבת משנה.

ט. הָאוֹמֵר לְאֶשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: כָּל הַנִּדְרִים שֶׁתִּדְרִי מִכָּאן²⁷ וְעַד שְׁאֲבֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי הָרִי הֵן קָיָמִין אוֹ הָרִי הֵן מוֹפְרִין - לֹא אָמַר כְּלוּם²⁸. עֲשֵׂה שְׁלִיחַ לְהִפֵּר לָהּ²⁹ אוֹ לְקַיֵּם לָהּ - אֵינוֹ כְּלוּם; שְׁנֹאמַר: אִישָׁה יְקִימְנוּ וְאִישָׁה יִפְרְנוּ³⁰. וְכֵן הָאֵב - בְּעֲצָמוֹ וְלֹא בְּשִׁלּוּחָהּ³¹.

(27) מאותה שעה שאצא מכאן. (28) כי נדרים שעדיין לא באו לעולם, אינו יכול לקיימם, שהרי קיומו הוא בטעות, כי אולי יהיו לה נדרים כאלה, שלא ירצה בקיומם. והוא הדין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 יום, אף על פי שבשעה שהיה לנדר לחול הרי היא
23 גרושה או אלמנה - הרי זו מתרת; שפכר הפר לה
24 נדר זה⁵⁵.

(55) שהכל הולך אחרי שעת אמירת הנדר ולא אחר שעת תחולתו.

25 יח. אלמנה או גרושה שאמרה: הריני אסורה ביני
26 כשאנשא⁵⁶, ונשאת - אין הבעל יכול להפרי⁵⁷.
27 אמרה והיא תחת בעלה: הריני אסורה בכשר
28 כשאתגרש⁵⁸ - הרי הבעל מפר, וכשתתגרש תהיה
29 מתרת⁵⁹.

(56) אעפ"י שאי אפשר שיחול הנדר אלא בשעת נישואיה, ואז הרי בעלה יכול להפר לה. (57) שאפילו במקרה זה אנו הולכים אחרי שעת ביטוי הנדר וקבלתו ואז הייתה אלמנה. (58) אף על פי שאי אפשר לנדר לחול אלא בשעה שתגרש, ואז הרי היא פנויה. (59) כדעת רבי עקיבא שהולכים אחרי שעת האמירה בין להקל ובין להחמיר.

30 יט. המקנים בלבם⁶⁰ - הרי זה קנים⁶¹. והמפר בלבם -
31 אינו מופר, כמו שבארנו⁶². לפיכך, אם הפר בלבם
32 - הרי זה יכול לחזור ולקנים; ואם קנים בלבם - אינו
33 יכול לחזור ולהפרי⁶³, אלא אם חזר בתוך פדי דבור;
34 פדי שלא יהיה פח דברים שבלבם גדול מפת
35 המוציא בשפתיו⁶⁴.

(60) שלא הוציאו בשפתיו. (61) וזה נלמד משתיקה ביום שמעו, שהיא מקיימת הנדר. הואיל ועבר היום ולא הפר, גילה דעתו שהוא רוצה בקיום הנדר, הרי שאנו הולכים בזה אחר דעתו, מעתה, אם קיים בליבו, הרי גילה דעתו במפורש, שרוצה לקיימו, ואין זה גרוע מעבר יום השמיעה, שאינו יכול להפר. (62) שצריך להוציא בשפתיו, שהדיבור יוציא מידי שתיקתו, שאם לא כן שתיקתו מקיימתו. (63) הרי הוא כאילו קיימו בשפתיו, שאינו חוזר ומפר, אם לא שישאל על הקמתו. (64) שאפילו קיים בשפתיו וחזר בו תוך כדי דיבורו והפר הרי זה מופר, שהרי זה כטועה.

36 כ. המקנים נדרי בתו או אשתו ונחם⁶⁵ - הרי זה
37 נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפר לה בו
38 ביום⁶⁶. אבל אם הפר לה ונחם, אינו יכול להשאל
39 לחכם פדי שפיחור ויקים.

(65) ומתחרט על הקמתו. (66) ביום שאלתו, שהוא אצלו כיום השמיעה.

40 כא. נצרה מארסה שנדרה וקנים לה אביה לבדו או
41 בעלה לבדו והפר לה האחר, אף על פי שנשאל
42 לחכם והתיר לו הקמתו - אינו חוזר⁶⁷ ומפר לה עם
43 האחר שפכר הפר לה⁶⁸; שאין להם להפר אלא
44 שניהם כאחד⁶⁹.

(67) המקיים. (68) ואפילו אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל. (69) שלא יפסיק בין אחד לחברו דבר המעכב

וההחלט. (43) בזה הביעה הסכמתה לקבלת הנדר. אבל אם לא אמרה אמן אינו יכול להדירה בעל כורחה. (44) מפני שתלה נדרו בנדרה, ואם יפר חלק האשה גם חלקו יופר, ונמצא עובר על "לא יחל דברו". (45) כאן לא תלה נדרו בנדרה ואפילו יופר נדרה לא תבטל נדרו. ולא עבר על "לא יחל דברו".

1 יד. כיצד? אמר לה: הריני נזיר ואת, כלומר, ואת
2 נזירה כמותי, ואמרה אמן - אינו יכול להפרי⁴⁶. אמר
3 לה: הריני נזיר, ומה תאמרי, האת נזירה כמותי?
4 ואמרה אמן - הרי זה יפר⁴⁷. ואם הפר לה⁴⁸ - שול
5 בטל; שזה כמי שתלה נדרו בנדרה. אמרה לו:
6 הריני נזירה ואתה, ואמר אמן - אינו יכול להפרי⁴⁹.
7 וכן כל פיוצא בזה.

(46) שאם יפר את נדרה נמצא גם חלקו בטל "ואינו רשאי לגרום דבר להיות נדרו מבטל". (47) שלא תלה נדרו בנדרה, שאפילו לא תקבל נזירות יישאר הוא נזיר על כל פנים. (48) דבר זה חוזר אל דברי תחילת ההלכה שאמר: הריני נזיר ואת נזירה כמותי, שלפיכך לא יפר, מפני שאם יפר יהיה גם חלקו בטל, שהרי תלה נדרו בנדרה, ואם נדרה בטל הרי בהכרח גם נדרו בטל הואיל ושניהם תלויים זה בזה, אמנם לכתחילה אסור לו להפר חלקה ולגרום לעצמו לעבור על "לא יחל דברו", אבל אם עבר והפר הרי ממילא חלקו מופר. (49) שהרי קיים לה.

8 טו. האשה שנדרה, ושמע אחר והתפיס עצמו
9 בנדרה⁵⁰ ואמר 'ואני', ושמע אביה או בעלה והפר
10 לה - שולה מופר, וזה שהתפיס עצמו חביב⁵¹.

(50) בתוך כדי דיבורה. (51) בנזירות, שם כא: בעיני שנפשטה, שאין הבעל עוקר את הנדר מעיקרו אלא מכאן ולהבא, ולפיכך זה שהתפיס עצמו בנדרה בחיובו עומד. אבל החכם כשמתיר הנדר עוקר מעיקרו וכשהותר הראשון הותרו ממילא כל הנתפסים בו.

11 טז. האשה שאין לה בעל ואינה ברשות אב,
12 ואמרה: הרי הכשר אסור עלי לאחר שלשים יום,
13 ונשאת בתוך שלשים יום, אף על פי שבשעה שחל
14 הנדר הרי היא ברשות הבעל - אינו יכול להפר;
15 שבשעת הנדר לא היתה ברשותו. ועל זה נאמר:
16 ונדר אלמנה וגרושה וגומר⁵². ואפילו היתה מארסת
17 לו בשעת הנדר⁵³; שאין הבעל מפר בקודמין⁵⁴, כמו
18 שבארנו.

(52) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, שאם לא נישאת אחרי כן אין צורך לומר: "יקום עליה", כי מי יפר לה, אלא וודאי כשנשאת לאחר שנדרה הכתוב מדבר. (53) שאין הבעל מיפר לבדו עד שתיכנס לרשותו. (54) מה שנדרה קודם נישואיה.

19 יז. נדרה תחת בעלה שיהיה הכשר אסור עליה
20 לאחר שלשים יום, או שתהיה נזירה לאחר שלשים
21 יום, והפר לה בעלה, וזאת או גרשה בתוך שלשים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21 רודף שלמונים⁸³ ונבהל להין⁸⁴, ואסר על עצמו
22 המתנות או הנת אנשי מדינה זו⁸⁵; וכן מי שהיה
23 מתגאה בפניו, ונדר פנזיר⁸⁶; וכיצא בנדרים אלו⁸⁷
24 - כלל דרך עבודה לשם הם. ובנדרים אלו וכיצא
25 בהן אמרו חכמים: נדרים - סגג⁸⁸ לפרישות⁸⁹.

נקודות משיחות קודש

"מי שנדר לכונן דעותיו ולתקן מעשיו, הרי זה זריז ומשובח ... כו".

ובשני מקומות אחרים מצינו התייחסות שונה של הרמב"ם לעניין הנדרים: בהלכה שלאח"כ כתב: "... לא ירבה אדם בנדר איסור ולא ירגיל עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש מהן בלא נדר", ובהל' דעות כתב: "ציוו חכמים שלא ימנע אדם עצמו אלא מדברים שמנעתו התורה בלבד ... אמרו חכמים לא דיין מה שאסרה תורה שאתה אוסר עלי דברים אחרים". אלא שלושת הלשונות - שלושה דרכים בעבודת ה' הם. א. פרישות מדברים המותרים עלידי נדר. ב. פרישות בלא נדר. ג. לא לפרוש מדברים המותרים. ושלושתם עוסקים בדרגות שונות שבעבודת ה'.

המצוי בדרגה נמוכה שנמשך אחרי מותרות יורד למטה יותר עלידם וזקוק לנדר כדי לפרוש מדברים אלו, וממילא עבודת ה' שלו היא עלידי נדר. למעלה ממנו, ישנו אדם שאינו נמשך אחרי מותרות וממילא אינו זקוק לנדר, אבל מאחר שעדיין לא הגיע לדרגה הנעלית בעבודת ה', הרי הוא מפריש את עצמו מדברים המותרים, ולכן הזכירו הרמב"ם בהלכה נפרדת בפני עצמה. אבל למעלה מזה ישנה דרגה נעלית בעבודת ה' שאינו חושש עוד שהדבר המותר יגרום אצלו ירידה, ותפקידו לברר ולזכר גם את הדברים המותרים, שהרי אין חשש שיפילוהו, ועליו אמרו "לא דיין מה שאסרה תורה כו".

(עלפי "זין מלכות" החדש, ספר הפלאה סי' ט')

79 להכשיר מידותיו ולבססן. וגירסת ה"כסף משנה": לכוון דעותיו. (80) להוט ונמשך אחריו עד כדי שכחת עצמו. (81) פרט לשבתות וימים טובים. שהוא מצווה לקדש ולהבדיל על היין מדברי סופרים. (82) כי שלושה הקב"ה אוהבים: "מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מידותיו". (83) תשלומים בלתי כשרים, כגון שוחר. (84) אץ להעשיר. (85) כדי שלא להיכשל בשוחר. (86) להיות נזיר, כמו שאמר שמעון הצדיק "מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת בא אדם מן הדרום, וראיתיו, שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקוצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך הנאה, אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בכבואה שלי ופחו עלי יצרי וביקש לטרדני מן העולם (להביאני לידי מעשים לא טובים) אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי

את ההפרה כגון הקמתו של זה, שקודם שנשאל לא היה ראויה להפר.

1 כב. אָמַר לְבָתּוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ: קָיָם לִיךְ, קָיָם לִיךְ,
2 וְנִשְׁאֵל עַל הַקְּמָה הָרְאשׁוֹנָה - הָרִי הַשְּׁנִיָּה חָלָה
3 עָלָיו⁷⁰. אָמַר לָהּ: קָיָם לִיךְ וּמוֹפֵר לִיךְ, וְלֹא תַחֲוֹל
4 הַקְּמָה אֲלֵא אִם כֵּן חָלָה הַפֶּרָה - הָרִי זֶה מוֹפֵר;
5 שְׁאִין הַקְּמָה מוֹעִיל אַחֵר הַהִפְרָה⁷¹. אָמַר לָהּ 'קָיָם
6 וּמוֹפֵר לִיךְ' בְּבֵת אַחַת⁷² - הָרִי זֶה קָיָם⁷³. אָמַר לָהּ:
7 קָיָם לִיךְ הַיּוֹם⁷⁴ - הָרִי זֶה קָיָם לְעוֹלָם⁷⁵. אָמַר לָהּ:
8 מוֹפֵר לִיךְ לְמַחֵר - אֵינוֹ מוֹפֵר; שְׁהָרִי קָיָמוֹ הַיּוֹם,
9 וְלְמַחֵר אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵר⁷⁶. אָמַר לָהּ: קָיָם לִיךְ שְׁעָה
10 אַחַת, וְעֵבֶר הַיּוֹם וְלֹא הִפֵּר - הָרִי זֶה קָיָם; וְאִין
11 אוֹמְרִין שְׁעָה כְּמִי שְׁאָמַר לָהּ: הָרִי מוֹפֵר לִיךְ לְאַחֵר
12 שְׁעָה, שְׁהָרִי לֹא הוֹצִיא הַפֶּרָה מִפִּי. אָמַר לָהּ: קָיָם
13 לִכִּי שְׁעָה אַחַת, וּכְשֶׁעָבְרָה הַשְּׁעָה אָמַר לָהּ: מוֹפֵר
14 לִיךְ - הָרִי זֶה סָפֵק⁷⁷; וּלְפִיכָף אֶסְתֵּרָה בְּנִדְרָה, וְאִם
15 עָבְרָה עַל נִדְרָה - אֵינָה לוֹקָה⁷⁸.

(70) אף על פי שבשעה שקיים לה שנית לא היה לה מקום לחול, שהרי מקיים ועומד הוא מהקמתו הראשונה, בכל זאת תלויה ועומדת, וכשמוצאת מקום לחול (כשנשאל על הראשונה) היא חלה. (71) נמצא שבזה גילה דעתו שרוצה יותר בהפרה מבהקמה. (72) הוא הדין אפילו אם לא אמר: "בבת אחת" אלא: "קיים ומופר לך" כל שלא הפסיק בתיבת: לך, בין הקמה להפרה, הרי זה כבבת אחת. (73) על פי הכלל: "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". וכיוון שאם אמר: קיים לך וחזר ואמר: מופר לך, אין ההפרה חלה, הוא הדין כשאמר קיים ומופר לך כאחד אין ההפרה חלה, ואפילו אם תרצה לומר ששתיהן אינן חלות, ממילא נשאר הנדר קיים, ששתיקתו מקיימתו (כסף משנה). והוסיף ה"אור שמח" להסביר, כיוון שלא אמר כלום, נמצאת שנשארה רק מחשבתו, והלכה היא: קיים בליבו - הרי זה קיום, הפר בליבו - אין זה מופר, וכשיש התנגשות במחשבה בין הקמה להפרה, הרי זה "כבת אחת". (74) אף על פי שיש לדקדק מדבריו: היום יהיה קיים, ולמחר יהיה מופר, ותתחיל ההפרה מהיום. (75) שסוף־סוף לא הוציא ההפרה בשפתיו, ונשאר מקיים. (76) בזה שאמר: מופר לך למחר, גילה דעתו, שקיימו להיום, וקיום במחשבה הרי הוא קיום, ומחר אינו זמן הפרה. (77) אם קיום לשעה הוא קיום לעולם, או אולי, מכיוון שכל היום ראוי להקמה ולהפרה, כל היום ברשותו הוא לקיים ולהפר. ולא אמרו: "קיים אינו יכול להפר" אלא כשקיים סתם, אבל לא כשפירש ואמר: "קיים לך שעה אחת". (78) משום: לא יחל דברו, שאין לוקין על הספק.

16 כג. מִי שְׁנָדַר נְדָרִים פָּדִי לְכוֹנֵן⁷⁹ דְּעוֹתָיו וּלְתַקֵּן
17 מַעֲשָׂיו - הָרִי זֶה זָרִיז וּמְשֻׁבָּח. יִצְדָּק? בְּגוֹן מִי שְׁהָיָה
18 זוֹלֵל, וְאָסַר עָלָיו הַבֶּשֶׂר שְׁנָה אוֹ שְׁתֵּים; אוֹ מִי
19 שְׁהָיָה שׁוֹגֵה⁸⁰ בִּינּוֹ, וְאָסַר הַיֵּין עַל עֲצָמוֹ זְמַן
20 מְרֵבָה⁸¹, אוֹ אָסַר הַשְּׁכָרוֹת לְעוֹלָם⁸²; וְכֵן מִי שְׁהָיָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

91) בשעת איסור הבמות, שאף על פי שציוותה להקריב קרבנות בפנים (במקדש) הוזיירו שלא יוסיף לבנות במה ולהקריב בחוץ. וגם הנודר רוצה לאסור על עצמו דברים אסורים נוסף על מה שאסרתו תורה. ומשום שהנודר רגיל להתפס בקרבן, אומרים לו שאין קרבנו רצוי והריהו כבונה במה ומקריב בחוץ. וכן אמרו בירושלמי: "לא דיין מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים". 92) על ידי חכם שיתירו. 93) שאוסר על עצמו דברים המותרים. 94) שנודר לטובת ההקדש או לצדקה, ובמדרש בראשית רבה פרשה ע אמרו: וידר יעקב נדר לאמור - לאמור לדורות, שיהיו נודרים בעת צרתם. 95) בקושי, כשרואה שאינו יכול לקיימם. 96) ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רג, סעיף ד פסק: "צריך להיזהר שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו, יתן מיד, ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר: "בלא נדר".

סליקו להו הלכות נדרים בסיעתא דשמיא

הלכות נזירות

יש בכללן עשר מצות. שתי מצות עשה, ושמונה מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) שִׁיגְדֵל הַנְּזִיר פָּרַע. (ב) שֶׁלֹא יִגְלַח שְׁעָרוֹ כִּלְיָמִי נְזִיר. (ג) שֶׁלֹא יִשְׁתַּה הַנְּזִיר יַיִן וְלֹא תַעֲרֶכֶת יַיִן וְאִפְלוּ חֲמֵץ שְׁלֵהֶם. (ד) שֶׁלֹא יֵאָכֵל עֲנָבִים לַחִים. (ה) שֶׁלֹא יֵאָכֵל צִמְקִים. (ו) שֶׁלֹא יֵאָכֵל חֲרָצִים. (ז) שֶׁלֹא יֵאָכֵל זֵגִין. (ח) שֶׁלֹא יִכְנֹס לְאֹהֶל הַמֵּת. (ט) שֶׁלֹא יִטְמָא לַמֵּתִים. (י) שִׁיגְלַח עַל הַקְּרָבָנוֹת פְּשִׁיטִילִים נְזִירוֹתוֹ אוּ פְשִׁיטָמָא. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

1) דברים האסורים על הנזיר ועונש העובר עליהם, ידות נזירות וכינוי נזירות כיצד, המתנה על מה שכתוב בתורה בקבלת הנזירות, דין האומר הרי ידי נזירה או ראשי נזיר.

- א. הנזירות הוא נדר מפלל נדרי אסר², שְׁנֹאֲמַר: כִּי יִדְרִי³ נָדַר נְזִיר וְגוֹמַר. וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שִׁיגְדֵל שְׁעָרָא⁴, שְׁנֹאֲמַר: גִּדֵּל פָּרַע שְׁעָרָא⁵. וְאֵם גִּלַּח בְּיָמֵי נְזִירוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֵׂה⁶, שְׁנֹאֲמַר: תַּעֲרֵל לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ. וְכֵן אִסּוּר לְהִטְמָא לַמֵּתִים⁷ אוּ לְאֹכֵל דְּבָרִים שְׁאִסְרָן הַכֹּתֵב עָלָיו מִגֶּפֶן הַיַּיִן⁸ כִּלְיָמִי נְזִירוֹ.

2) שאוסר על עצמו בדרך נדר דבר המותר, בניגוד לאומר: הרי עלי להביא קרבן, שאף הוא נקרא נדר, אבל לא "נדר איסור" אלא "נדר הקדש", כלשון רבינו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א.ב. ואע"פ שגם הנזיר מביא קרבנות במלאת ימי נזרו, עיקר הנזירות הוא נדר איסור, כמבואר בסמוך. 3) בכ"י התימנים: כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה', כנוסח הכתוב בתורה. 4) כל ימי נזרו. 5) ראה לקמן פ"ה, ה"א דיני איסור גילוחו. 6) לנגוע במת, או להכנס לאהל שהמת בו, ראה לקמן פ"ז דיני טומאת נזיר. 7) (שם, ד) והם מבוארים לקמן פ"ה, ה"א.י. והקדים רבינו

1 שעתיד להיות רימה ותולעה, העבודה (בשבועה) שאגלחך לשמים ... אמרתי לו: בני, כמוך ירבו נזירי בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה'. 87) כגון שירא שלא יתקפו יצרו ויתרשל בקיום מצוות עשה. 88) גדר וחזיון. 89) "רצונו לומר, השמירה מהטומאות, כמו שאמרו במסכת חגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג, סוף פרק מ"ח "... כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות. ולחסום תאוות המאכל והמשתה ... ומפני שהנשים ממהרות לכעוס לקלות הפעולות וחולשת נפשן, אילו היה עניין שבועותיהן ברשותן היה בזה צער גדול בבית ומחלוקת ... בהיות זה המין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על הבת ומותר לאם, ומפני זה סמך העניין לבעל הבית בכל מה שיש בו נזק או תועלת (שיוכל להפך להם), הלא תראה שמי שהיא ברשות עצמה ... דינה כדין האנשים..

4 כד. ואף על פי שהן עבודה (לשם) - לא ירבה אדם בנדריו אסור ולא ירגיל עצמו בהם⁹⁰, אלא יפרש מדברים שראוי לפרש מהן בלא נדר.

90) שמא ייכשל ולא יוכל לעמוד בהם. וכן אמרו "לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות".

7 כה. אמרו חכמים: כל הנודר - פאלו בנה פמה⁹¹. ואם עבר ונדר - מצוה להשאלו⁹² על נדרו, כדי שלא יהא מקשול לפניו. במה דברים אמורים? בנדריו אסר⁹³; אבל נדרי הקדש⁹⁴ - מצוה לקיימן, ולא ישאל עליהן אלא מדחק⁹⁵; שְׁנֹאֲמַר: נְדָרֵי לַה' אֲשֵׁלֶם⁹⁶.

נקודות משיחות קודש

מהלכות אלו אפשר ללמוד הוראה בעבודת ה'.

בנדרים מתבטא כוחו הגדול של יהודי לפעול קדושה, חיבור והתקשרות עם הקב"ה בדברי החולין, בדומה לקדושת קרבן.

וההוראה מזה: לפעמים קורה שיהודי מתיירא מהתחייבות ללמוד תורה ולקיים מצוות, וחושש שאין לו כח לזה או שחסר לו ממון לכך וכו'.

על כך באה ההוראה מעניין הנדרים והנזירות שעלידי דיבור בלבד יכול יהודי לפעול קדושה בענייני חולין. ועד"ז בנזירות כשיהודי לוקח על עצמו התחייבות ומקיים אותה לכבודו של הקב"ה, אפילו כשמדובר בעניין קל ופשוט כמו שלא לגלח שערות ראשו, אומר הקב"ה שכיון שכוונתו לשם שמים, הרי שמתווספת אצלו קדושה מיוחדת על-ידיה. ובדרך ממילא יש בזה תועלת לאדם עצמו, כי הזכות לגרום נחת רוח לקב"ה ולעשות רצונו, הוא הכבוד הכי גדול לאדם.

(על"פ י"ן מלכות' החדש, ספר הפלאה סי' י"ב)

(הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב) ואיחור נזירותו אין בו מעשה. והוא-הדין אם קבע זמן לנזירותו ואיחר, ולא קיבל עליו נזירותו, אינו לוקה, כנ"ל (רדב"ז).

ה. אין אומרין בנזירות: עד שיוציא בשפתיו דבר שמשמעו אצל כל העם פענן שבלבו; אלא פיון שגמר בלבו¹⁹ והוציא בשפתיו דברים שענינם²⁰ שהיה נזיר, אף על פי שהן ענינות רחוקות, ואף על פי שאין במשמען לשון נזירות - הרי הוא נזיר²¹.

(19) לקבל עליו נזירות. (20) תכנס ומובנס. (21) נזיר ב: שמחשבת לבו מגלה (=משלימה) את משמעות דיבורו (תוספות שם).

ו. פיצד? הרי שהיה נזיר עובר לפניו ואמר: אהיה - הרי זה נזיר, הואיל ובלבו היה שהיה כמו זה, ואף על פי שלא פירש ואמר אהיה כמו²² זה. וכן אם אחז בשעריו ואמר: אהיה נאה²³, או אהא מכלכל²⁴, או אהא מסלסל; או שאמר: הריני מסלסל, או הריני מכלכל²⁵, או הרי עלי לשלח פירע²⁶ - הרי זה נזיר²⁷. והוא שגמר בלבו להזיר²⁸.

(22) נזיר שם. והשווה לקמן פ"ב, ה"ד. (23) ובכתי" התימנים: אהא נאזה. כלומר, אהיה נאה במצוה התלויה בשיעור, כגון נזירות (תוספות שם). וכאן אפילו לא עבר נזיר לפניו - הרי זה נזיר (תוספות שם, דיבור-המתחיל הריני כזה). וכל אלו נקראו בגמרא שם ב. "ידות נזירות", שלא גמר דיבורו, והרי זה מועיל כאילו גמרו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך, כאילו אחז בכלי עצמו (תוספות שם דיבור-המתחיל האומר). והשווה לעיל הל' נדרים פ"א, הכ"ג ובביאורנו. (24) מסדר שערות ראשי בצורה הראויה, ולשון משנה היא בנזיר שם, וכן בשבת עז: "כדי לעשות כלכל" (הערוך). ויש מפרשים: כלכל - לשון גידול שיער (תוספות לנדה נב:). ולדבריהם כך גירסת הגמרא בנזיר ג. "כלכל - לשון גידול שער הוא". (25) ומדובר, כשתפס שיער ראשו, אמר כך (פירוש המשנה לרבינו, נזיר שם). (26) לגדל שער, מלשון הכתוב (במדבר ו, ה) "גדל פרע שער ראשו", והנביא אומר (יחזקאל מד, כ) "ופרע לא ישלחו". (27) משנה נזיר ב. (28) נזיר ב: וכמבואר בהלכה הקודמת.

ז. אמר: הרי עלי צפירים²⁹, אף על פי שהיה נזיר עובר לפניו ואף על פי שהיה בלבו להזיר - אינו נזיר³⁰, והרי זה פמי שלא הוציא בשפתיו בלום³¹.

(29) שתי תורים או שני בני יונה, והן קרבן נזיר שנטמא, ככתוב במדבר ו, י. (30) משנה נזיר ב. וכדעת חכמים. (31) כי שמא נתכוין להביא ציפרים, כקרבן נדבה, וספק נזירות להקל (נזר ג:). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמנם חייב להביא שתי תורים בלבד, ויקריב אותן נדבה".

ח. כל בנזירות³² נזירות - בנזירות. פיצד? מקומות העלגים שמשמען את הדבור³³ ואמר שם: הריני נזיק, נזית, פזית³⁴ - הרי זה נזיר³⁵.

מצות גידול שער נזיר וגילוחו, למצוות הטומאה והיוצא מן הגפן, בעוד שבתורה נכתבו תחילה דיני אכילת מיני הגפן, מפני שבגילוח שיער נזיר יש מצות-עשה ולא-תעשה, בעוד שבאכילת מיני הגפן אין אלא מצות לא-תעשה בלבד, ובכל זאת, הקדים הכתוב איסור שתיית היין, כדי להסמיק פרשת נזיר לפרשת סוטה שלמעלה ממנה, כמאמרם ז"ל (סוטה ב). "כל הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין" (ע"פ הרדב"ז).

ב. עבר וגלח או נטמא או אכל מגפן היין - הרי זה לוקה שתיים⁸: אחת - משום לא יחל דברו, שפולל כל הנדרים⁹; ואחת - משום דבר שעבר עליו מדברים שאסורין אסור מיוחד על הנזיר¹⁰.

(8) שתי פעמים, שבכל אחת מהן שלשים ותשע מלקות. (9) ראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ה. (10) שכל העובר עבירה שיש בה לאוין חלוקים, לוקה כמנין הלאוין שבה. ומובן, שאם גילח, ונטמא ושתי יין - לוקה ארבע (רדב"ז).

ג. נדר בנזיר וקים נדרו במצותו - הרי זה עושה שלש מצות עשה: האחת - ככל הוצא מפיו יעשה, והרי עשה; והשניה - גדל פרע שער ראשו, והרי גדל; והשלישית - תגלחתו עם הבאת קרבנותיו¹¹, שנאמר: וגלח הנזיר פתח אהל מועד וגומר¹².

(11) במלאת ימי נזרו, ככתוב (במדבר ו, יג), והן תלויות זו בזו, כמבואר לקמן פ"ה, ה"א-ד. וכתב רבינו במורה-נבוכים ח"ג, פמ"ח: "וטעם הנזירות מבואר מאד, והוא הפרישות מן היין, אשר הפסיד מן הראשונים והאחרונים, רבים ועצומים כל הרוגיו, ו"גם אלה ביין שגו" (לשון הכתוב ישעיה כח, ז)... כי הנשמר ממנו נקרא קדוש, והורש במדריגת כהן גדול בקדושה, עד שלא יטמא אפילו לאביו ולאמו כמוהו, זאת הגדולה מפני שפירש מן היין". והשווה לקמן פ"ה, הי"ד: "ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים, ומבחווריהם לנזירים". וכתב ה"אבן עזרא" (במדבר ו, ז) "ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נזר (= כתר), והעד: "כי נזר אלקי על ראשו". ודע, כי כל בני האדם עבדי תאוות העולם, והמלך באמת, שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות". (12) ראה לקמן פ"ח, ה"ג: "ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אהל מועד, לא שיגלח כנגד הפתח, שזה ביון מקדש הוא".

ד. האומר: לא אפטר¹³ מן העולם עד שאהיה נזיר - הרי זה נזיר¹⁴ מיד, שמא ימות עתה¹⁵. ואם אחר נזירותו¹⁶ - הרי זה עובר בכל תאחר לשלמו¹⁷. ואין לזקין על לאו זה¹⁸.

(13) לא אצא. (14) חייב לקבל עליו נזירות (רא"ש לנדרים ג:). וכן לשון רבינו לקמן הל' ערכין פ"ו, הל"ג: "ואע"פ שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר: שידור בנזיר, חייב להנזר". (15) ונמצא שלא קיים את נדרו, והשווה הל' תרומות פ"ט ה"א, ולקמן פ"ד ה"י. (16) קבלת נזירותו. (17) נדרים ג: (18) שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם לא יאמר: נזיר אני, ירא הוא שיביאו לו כוס אחר. וכל הקטע הזה אין לו מקור בתלמודים.

יב. וכן שפור שנתנו לו פוס כְּדִי לְרוֹתוֹ⁵⁰, וְאָמַר: 16
(הרי זה) [הריני] נזיר מִמֶּנּוּ - הרי זה אסור באותו 17
הפוס בלבד, ואינו חֵיב בנזירות; שלא נתפסן זה 18
אֶלָּא שלא ישכרו אותו יותר מִדְּאִינוּ⁵¹. ואם הגיע 19
לשכרותו של לוט⁵² - אין דבריו פלוס⁵³, ואינו חֵיב 20
על כל עברה שיעשה; שמשעה הגיע לשכרותו של לוט 21
אִינוּ בן חַיִּיב⁵⁴. 22

נקודות ומשיחות קודש

"שיכור שנתנו לו כוס כדי להרוותו, הרי זה אסור באותו הכוס בלבד... ואם הגיע לשכרותו של לוט... אינו בר חיוב".

ויש לדייק בלשון "אינו בר חיוב" הנוגע גם לשיכור האסור לבא למקדש, והגם ששם הטעם הוא שאין זה מן הכבוד שיכנס למקדש במצב של בלבול הדעת, מכל-מקום יש לדייק ש"אינו בר חיוב" הוא למעלה מהחיוב, על-דרך שמצינו בנדר ואביוה שנכנסו שתויי יין למקדש, ומבואר בספרי חסידות שעבודתם היתה בכללות הנפש ממש, וכמרומו בעניין "שתויי יין" "המשמח אלקים ואנשים" וקאי על ספירת הבינה, ועניין "שתויי יין" הוא מצד הגילוי דספירת הבינה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, אלא שעבודה זו נאסרה כי העבודה הנדרשת היא במדידה והגבלה נשמה בגוף דווקא, כעבודתו של ר"ע ש"נכנס בשלום ויצא בשלום".

על-פי-זה יש לבאר מדוע ההגדרה של שיכור היא ש"אינו בר חיוב" שהוא למעלותא, כי עבודתו היא למעלה מהגבלה, ועל זה אין חיוב. על-דרך שמצינו בעניין תפילת ערבית רשות, שמפני גודל מעלתה אינה יכולה לבא באופן של חיוב.

(על"פ יין מלכות' החדש, ספר הפלאה סי' י"ג)

(50) להשקותו לרויה, שכן דרך בני אדם להפציר בשיכור שיוסיף לשותת. (51) ואילו אמר: כוס זה עלי כקרבן, הוא מתיירא, שמא יביאו לו כוס אחר (נזיר יא.). (52) אבדה לו דעתו לגמרי, ראה בראשית יט, לג. (53) אין נדרו נדר, ואפילו באותו כוס מותר. (54) עירובין סה. והשווה הל' מכירה פכ"ט, ה"ח "הגיע לשכרותו של לוט, והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה... הרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש".

יג. האומר: הריני נזיר על מנת שאהיה שותה יין 23
או משמא למתים או מגלח שערי⁵⁵ - הרי זה נזיר 24
ואסור בכלם; מפני שהתנה על מה שכתוב 25
בתורה⁵⁶, וכל המתנה על הכתוב בתורה - תנאו 26
בטל⁵⁷. 27

(32) שמות לואי. (33) מפסידים את הלשון, ומכנים על דבר בדבר אחר "הל' נדרים פ"א, הט"ז). (34) משנה נזיר ב. ומפרש רש"י: "לשון אומות הן, כשתמחוק רגל הקורף של נזיק, ודופן החיית של נזית, וגגו של פ"א דפזית, ודופן חיית של, עשיתו: נזיר. (35) ורבינו בפירוש המשנה, אומר: "שהעלגים מן האומות המשתתפין לישראל, היו משבשים לשון נזיר על צד שינוי לשונם, אח"כ נעתק זה אל ההמון ונפסד הלשון לפי דיבורם". והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה והל' נדרים פ"א, הט"ז. ובביאורנו שם.

ט. האומר: הריני נזיר מן החרצנים³⁶ בלבד או מן 1
הזגים³⁷ בלבד, או הריני נזיר מן התגלחת, או הריני 2
נזיר מן השמאה³⁸ בלבד - הרי זה נזיר גמור, וכל 3
דקדוקי נזירות עליו³⁹, ואף על פי שלא היה בלבו 4
להזיר אלא מדבר זה בלבד. הואיל ודרך שגזר מִמֶּנּוּ 5
אסור על הנזירים, הרי זה נזיר גמור⁴⁰. 6

(36) הגרענים הפנימיים מהענבים שזורעים אותם. (37) והם הקליפה החיצונה של הענבים, לשון רבינו לקמן פ"ה, ה"ב. (38) שלא להטמא למתים. (39) וחייב להתנהג בכל דיני נזירות, כאילו אמר הריני נזיר סתם (משנה נזיר ג.). (40) שנאמר (במדבר ו, ג) "מיין ושכר זייר" - אפילו לא נדר אלא מיין בלבד, הרי זה נזיר מכולם (גמרא שם).

י. אכל האומר: הריני נזיר מן הגרוגרות⁴¹ או מן 7
הדבילה⁴² וכיוצא בהן⁴³ - הרי זה אסור בהן⁴⁴, ואינו 8
נזיר⁴⁵. 9

(41) תאנים מיובשות, ונזיר מותר בהן, שאינן פירות הגפן. (42) תאנים מיובשות דרוסות יחד עד שנעשו גוש אחד, ונזירות במקרא, שמואל-א, ל, יב ועוד. (43) מפירות שאינם פרי הגפן, ומותרים לנזיר, ראה לקמן פ"ה, ה"א. (44) כאילו נדר מן הגרוגרות, שיהיו אסורים עליו כקרבן, שאף בגמרא דבריו אדם נתפס. (45) שלא נדר כדרך הנזירים, שאין נזירות מן הגרוגרות ומן הדבילה (משנה נזיר ט.). וכדעת רבי נתן שם בגמרא עמ' ב, ע"פ בית-הלל: נדור, ואינו נזיר. וגורס רבינו שם: "מתניתין כרבי נתן" (כסף-משנה).

יא. מִזְגוּ לוֹ פֹּס שֶׁל יֵין וְנָתַנוּ לוֹ לְשֹׁתוֹ, וְאָמַר: 10
הריני נזיר מִמֶּנּוּ⁴⁶ - הרי זה נזיר גמור⁴⁷. ואם היה 11
מר נפש או פועם או מתאבל, והיה מבקשין מִמֶּנּוּ 12
שישתה כדי לשפח עמלו⁴⁸, ואמר: הרי זה נזיר 13
מִמֶּנּוּ - הרי זה אסור באותו הפוס בלבד, ואינו 14
נזיר; שלא נתפסן זה אלא שלא ישתה פוס זה⁴⁹. 15

(46) מן היין שבכוס. (47) וכל דקדוקי נזירות עליו (משנה נזיר יא.) ואין זה גרוע מהאומר: "הריני נזיר מהחרצנים בלבד" שהוא נזיר בכל, כמבואר לעיל ה"ט. (48) מצוקתו וחלאתו, מלשון הכתוב (משלי לא, ר"ז) "ויין למרי נפש, ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר עוד". (49) שאסר עליו כוס זה כקרבן, ונתכוין לסלק את המפצירים בו לשתות, כי

(55) וקיבל עליו רק חלק מן הנזירות. (56) כשאמר הריני נזיר, נאסר בכולם, וכשהוא מטיל תנאי בדיני נזירותו, הרי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ט"ז שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם הוא חסר מתחילת בריאתה - הבהמה כשרה, אבל אם ניטל מבהמה הרי היא טריפה (שם כא). ולפיכך דקדק לכתוב: "שאם ניטל מן החי ימות" לכלול את הכבד, שחסרונו - כשר, ונטילתו - טריפה (אור שמח). והשווה לקמן הל' ערכין פ"ב, ה"א.

זה מתנגד לדיני התורה, ואין בדבריו כלום (נזיר יא. ובתוספות שם). שכל תנאי המועיל לבטל את המעשה, אנו למדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט"ל), ושם לא היה התנאי נגד הכתוב בתורה (תוספות כתובות נו. דיבור-המתחיל הרי זו). והשווה הל' אישות פ"ו, ה"ט.

יז. האומר: הריני נזיר פשיהיה לי בן, אם נולד לו בן זכר - הרי זה נזיר; אבל אם נולדה לו בת או טמטום⁷⁰ או אנדרוגינוס⁷¹ - אין זה נזיר⁷². אומר: הריני נזיר פשיהיה לי וולד, אפלו נולד לו בת או טמטום ואנדרוגינוס - הרי זה נזיר⁷³. הפילה אשתו - אינו נזיר⁷⁴. חזרה ונתעברה וילדה - הרי זה נזיר⁷⁵.

יד. נדר בנזיר, ואמר: לא הייתי יודע שהנזיר אסור ביין או בטמאה או בתגלחת, ואלו הייתי יודע פן לא הייתי נזיר - הרי זה נזיר וחייב בכלם⁵⁸; שהרי הוא היה יודע שאסור עצמו באחד משלושה מינין, ויכבד בארנו⁵⁹, שאפלו לא נדר אלא מאחד מהם - אסור בכלן⁶⁰.

(70) "שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום". (71) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (הל' אישות פ"ב, הכ"ד, כה), ושיניהם יש להם דין ספק זכר ספק נקבה, כמבואר שם. (72) משנה נזיר יב: שבלשון בני אדם אינו נקרא בן אלא זכר, ולא בת וכל אלו (רע"ב שם). (73) שם, שגם הטמטום נקרא וולד. ואין אומרים, לולד חשוב נתכוון (גמרא שם יג.). (74) שמא לא היה וולד של קיימא, ולא נולד לתשעה חדשים גמורים, ואין זה וולד. וספק נזירות להקל (רש"י שם). (75) שם במשנה "חזרה וילדה, הרי זה נזיר". ופירושו התוספות, ילדה מהריון אחר. וכתב הרדב"ז: ואין צורך לומר אם חזרה וילדה מאותו הריון, שהרי זה נזיר, ומעשים בכל יום שאשה מפילה, ויולדת וולד של קיימא מאותו הריון, שטיפה אחת היא ונחלקת לשנים, וכמבואר בתוספות שם דיבור-המתחיל והפילה אשתו.

(58) משנה נזיר יא. (59) לעיל ה"ט. (60) והראב"ד מעיר, שאם יבוא לפני חכם להשאל על נזירותו דרך חרטה זו, אין פתח (=חרטה) לנזרו גדול מזה, והרי זה מותר, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. ומה שאמרו במשנה: "הרי זה אסור" לא נתכוונו אלא כשהוא חושב להתיר לעצמו בלא שאלת חכם. ויתכן שגם רבינו יודה בזה (רדב"ז, ובמעשה רוקח).

טו. אומר: יודע הייתי שהנזיר אסור בכל אלו, אבל היה בדעתי⁶¹ שמתר לי לשתות אני⁶² היין מפני שאיני יכול לחיות בלא יין⁶³, או מפני שאני קוֹבֵר את המתים⁶⁴ - הרי זה אינו נזיר⁶⁵; מפני שאילו בכלל נדרי שגגות⁶⁶, שאינם צריכין שאלה לחכם, כִּמּוֹ שפארנו⁶⁷.

(61) בדפוס רומי, ובכ"י תימן: בדעתי. (62) בדפ' ויניציאה, תיבה זו איננה. (63) ששותה יין לרפואתו. (64) וצריך להטמאות להם ולטפל בהם בשכרי, מחמת דוחקי, ולכך לא היה בדעתי לאסור עלי, שאין קוברים באותו מקום אלא הוא. (65) ומותר בכל (שם). (66) שהיה סבור. שהחכמים יתירו לשתות או להטמא. נדרי שגגות - כגון שאמר: ככר זה אסור עלי כקרבן אם אכלתי היום, ושכח שאכל היום, ראה לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ו, ובתוספות נזיר יא: דיבור-המתחיל נדרי שגגות. (67) לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. הראב"ד מעיר, שבגמרא שם (נזיר יא:) אמרו, שהם "נדרי אונסים", אלא שרבינו מפרש כרש"י שם, בלשון השני, שלמעשה הרי זה נדר בשגגה, וקראוהו "אונס" מפני שלבו אנסו (= הטעו), שסבר שיתירו לו חכמים לשתות, וכן אמרו (שבועות כו). "לבך אנסך". והכוונה, שהיה שוגג בדבר (כסף-משנה). ויש לציין שבפירוש המשנה (שם) כותב רבינו: "מפני שהוא נדרי אונסין בלא ספק".

א. הנזיר בנזיר בשוגג² או באִנּוּס³ או שְׁנֵדֵר לְזֵרֵי חֲבֵרֵי⁴ או דֶּרֶךְ הַבָּאִי⁵ - הרי זה פִּטְוֹר, בְּשֵׁאֵר נְדָרִים⁷. וְיִמִּי שְׁנֵדֵר בְּנֵזִיר וְנִתְּנָם⁸ עַל נְדָרוֹ - הרי זה נִשְׁאָל לְחֻכָּם וּמִתִּיר לוֹ נִזְיוֹתוֹ, בְּדֶרֶךְ שְׁמִיתִין שְׁאָר הַנְּדָרִים⁹.

טז. האומר: הרי ידי נזירה, הרי רגלי נזירה - לא אֶמְרָ פְּלוּם⁶⁸. הרי ראשי נזיר, כִּבְדִּי נִזְיָרָה - הרי זה נזיר. זה הפלל: כָּל אִיכָר, שָׂאֵם יִנְטֵל מִן הַחֵי - יָמוּת, אִם אָמַר הָרִי הוּא נִזִּיר - הרי זה נזיר⁶⁹.

(2) כגון שאמר: הריני נזיר אם אכלתי היום, ובשעת נדרו היה בטוח שלא אכל, ונזכר אח"כ שאכל היום (נדרים כה:), וראה לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ג, ולעיל פ"א, ה"טו. (3) כגון שהדירוהו מוכסים, ואמרו לו: נדור לנו, שאתה נזיר, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונדר. ראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. (4) שלא יעמוד בדעתו, כגון שאמר לו הריני נזיר אם לא תבוא לסעוד אצלי. ראה שם, ה"ג. (5) גוזמה והפלגה, כגון שאמר: הריני נזיר, אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, "שלא נתכוין זה אלא לספר את גובה החומה". כדברי רבינו לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ה. (6) בכת"י התימנים: כשאר. (7) נזיר יא, ב. וכבר כתב רבינו לעיל פ"א ה"א: "הנזירות היא נדר מכלל נדרי איסור",

(68) נזיר כא: (69) שם, "זה הכלל, דבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה נזיר" ורבינו שינה וכתב: "שאם יבטל מן החי ימות", בהתאם לשיטתו בהל' שחיטה פ"ח, ה"ז, שהכבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- הותרו כולם, ואם נשאל השני והותר, השני ושלאחריו מותרים, והראשון אסור (שם). והשווה לעיל הל' נדרים פ"ד ה"ט, ובביאורנו שם ה"ג.

ה. האומר נד: הריני נזיר פשיהיה לי בן, וְחִבְרוֹ
אָמַר 'וְאֲנִי' 22 - הרי חִבְרוֹ נזיר מִיָּד 23.

(22) אע"פ שיש להסתפק בכוונת דבריו, ולומר שנתכוין להיות נזיר לכשיולד גם לו בן. (23) נזיר יג, א. שכוונת חבירו על גוף דברי הראשון ועיקרם, שאמר: הריני נזיר, ובוזה התפס נזירותו. ואע"פ שזוהי בעיה בגמרא שם ולא נפשטה, מתוך שאמרו שם: "אם-תמציל-לומר על גופו משמע" נראה שכך היא ההלכה, כקבלת הגאונים בכל "אם-תמציל-לומר" שבבעיות הש"ס, שההלכה כ"אם-תמציל-לומר" (רדב"ז).

ו. האומר לחִבְרוֹ: הריני נזיר פשיהיה לך בן, וְשָׁמַע
חִבְרוֹ וְאָמַר 'וְאֲנִי' - אֵין זֶה נזיר; שְׁלֹא נִתְפַּנֵּן זֶה
הָאֲחֵרוֹן 24 אָלֹא לומר: שְׁאֲנִי אוֹהֵב שְׁיִהְיֶה לך בן
כְּמוֹ זֶה, שְׁהָרִי הוּא בּוֹשׁ מִמֶּנּוּ 25.

(24) להיות נזיר. (25) שלא להביע לו בפניו את רגשי חיבתו אליו, כדרך שהביע זה הראשון (נזיר שם). "אם-תמציל-לומר: כל בפניו בוש הוא", וכו'. וכבר אמרנו שכל "אם-תמציל-לומר" הלכה היא (רדב"ז).

ז. האומר: הריני נזיר פשיהיה לפלוני בן 26, וְשָׁמַע
חִבְרוֹ וְאָמַר 'וְאֲנִי' - הרי זֶה סָפֵק: שְׁמָא לֹא נִתְפַּנֵּן
אָלֹא לְהִיּוֹת נזיר כְּמוֹתוֹ 27, או לומר שְׁאֲנִי אוֹהֵב
אוֹתוֹ כְּמוֹתָךְ 28. וסָפֵק נזירות - לְהִקְלֵל 29.

(26) ואותו פלוני לא היה במעמד זה. (27) שכל שלא בפניו אינו בוש ממנו, ולא נתכוין אלא לקבל עליו נזירות, והתפיסה בראשון. (28) כשם שאתה רוצה שיהיה לו בן, כך גם אני רוצה, אבל לא נתכוין לקבל עליו נזירות כלל (נזיר שם), בעיה שלא נפשטה. (29) טהרות פ"ד, מ"ב. שהרי הוא צריך להביא קרבנות במלאת ימי נזרו, ושמא אינו נזיר ונמצא שהכניס חולין לעזרה. ואפילו בדרך נדבה לא יוכל להביא, כי אין מביאים חטאת נדבה (ר"ן נדרים יט.).

ח. שנים שְׁהִיוּ מְהֻלָּכִים בְּדֶרֶךְ וְרָאוּ אֶחָד בָּא פְּגָדָן,
וְאָמַר אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם: זֶה הִהוּלֵף כְּנִגְדָנוּ שְׁמַעוֹן
הוּא, וְאָמַר חִבְרוֹ: רְאוּבֵן הוּא, וְאָמַר זֶה 30: הריני
נזיר אם יִהְיֶה רְאוּבֵן 31, וְאָמַר הָאֲחֵר: הריני נזיר אם
יִהְיֶה שְׁמַעוֹן, הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וְהָרִי הוּא רְאוּבֵן - הרי
זֶה נזיר 32, וְאִם הִנֵּה שְׁמַעוֹן - הרי חִבְרוֹ נזיר, כְּמוֹ
שְׁנֵדְרוֹ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. לֹא הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם, אָלֹא
חִזַּר לְאַחֲרֵיוּ וְנִעְלַם מֵעֵינֵיהֶם, וְלֹא יָדְעוּ מִי הוּא -
אֵין אֶחָד מֵהֶן נזיר 33.

(30) שאמר: ראובן הוא. (31) שיתקיים כדברי. (32) משנה, נזיר לב, ב. וכדעת בית-הלל שם. (33) שם, הואיל ולא נתברר דברי מי נתקיימו, הרי זו ספק נזירות - ולהקל, וכרבי יהודה שם לד, א.

ולפיכך דברים הנוהגים בשאר נדרים, נוהגים גם בנזירות (רדב"ז). וכן נתבאר לעיל פ"א ה"ה, שעיקר הנזירות תלוי בלב, וכיון ששגג או נאנס - ודאי לא גמר בלבו להנזיר ('מעשה רוקח'). (8) מתחרט. (9) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה. ובנדרים ג, א - אמרו, שהשווה הכתוב נזירות לנדרים, שנאמר (במדבר ו, ב) "לנדור נדר נזיר, להזיר לה", כשם שבנדרים עובר ב"לא יחל", אף נזירות כן. ומכאן שכשם שבנדרים, אחרים (החכם) מוחלים לו, אף נזירות כן ('קרית ספר'). והדברים מפורשים במכות כב, א. ששאלו שם: "והרי נזיר?" כלומר, שישנו בשאלה לחכם.

ב. מִי שְׁנֵדַר בְּנִזְיֹר, וְהִלֵּף לְהִבִּיא קָרְבָּנוֹתָיו 10 שְׁנֵדַר
עַל דַּעַת שְׁיִבְיָאם בְּמִלְאֵת יָמֵי נִזְרוֹ, מִצָּאָן שְׁנִגְנָבוּ או
נִגְנָבָה בְּהִמָּה מֵהֶן אִם עַד שְׁלֹא נִגְנָבָה בְּהִמָּה נִזְרוֹ
- הרי זֶה נזיר 11; וְאִם אַחֵר שְׁנִגְנָבָה או שְׁאֲבָדָה או
שְׁמַתָּה נִזְרוֹ - אֵינוֹ נזיר, שְׁזֶה נִזְרוֹ בְּטַעוֹת 12.

(10) כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ככתוב בתורה במדבר ו, יד. (11) משנה, נזיר לב, א. ואין אומרים לו: אילו היית יודע שתיגנב בהמתך - כלום היית נודר, כי אין פותחים ב"נולד" = בדבר שנתחדש לאחר הנדר ואינו שכיח, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ה, ובהל' שבועות פ"ו, ה"ב. כי הואיל ואין זה שכיח, "גמר בלבו בשעת נדרו שיהיה נזיר בכל ענין, אפילו אם תיגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תיגנב" ('תוספות' נזיר שם, דיבור-המתחיל: מי שנדר). (12) שדעתו היתה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו. (משנה, שם). והשווה הל' נדרים פ"ח, ה"ג: "מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהם מותרים". ולדעת 'התוספות' בנזיר לב, ב - אינו נזיר, בתנאי שיתיר לו החכם. ורבינו סובר, שאינו נזיר כלל, ואינו צריך אפילו שאלה לחכם.

ג. הַמִּתְפִּיס בְּנִזְיֹרוֹת 13 - הרי זֶה נזיר, כְּמוֹ שְׁבִאֲרָנוּ
בְּדִין כָּל הַמִּתְפִּיס בְּנִדְרָא 14.

(13) שהתפיס נזירותו בנזירות חבירו, כמפורש בסמוך בהלכה הבאה. (14) הל' נדרים פ"ג ה"ג, ש"המתפיס בנדרים - חייב".

ד. הִנֵּה נזיר עוֹבֵר עֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: הריני כְּזֶה - הרי
זֶה נזיר 15. נִדַּר חִבְרוֹ בְּנִזְיֹר, וְאָמַר הוּא: פִּי כְּפִיו
מִיָּד 16, או שְׁאָמַר: שְׁעָרֵי כְּשַׁעְרוֹ מִלְּהִגָּזוּ - הרי זֶה
נזיר 17. וְכֵן אִם שְׁמַעוֹן 18 וְאָמַר 'וְאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּר,
[וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי בְּתוֹךְ כְּדִי דְבוּר] 19 שֶׁל שְׁנֵי וְאָמַר
'וְאֲנִי', וְאֶפְלוּ הֵן מֵאָה 20 - כָּל נזירין 21.

(15) נזיר ג, א. והשווה לעיל פ"א, ה"ו. (16) מלשנות יין. (17) שם כא, ב. אבל אמר: פי כפיו ושערי כשערו, לא אמר כלום, שהפה והשיער אינם דברים שהנשמה תלויה בהם (שם). וראה לעיל פ"א, ה"טז. (18) את חבירו אומר: הריני נזיר. (19) שהוא כדי שאילת שלום תלמיד לרב: שלום עליך רבי (לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"יז). (20) כל אחד בתוך כדי דיבור של קודמו. (21) נזיר כא, א. שכל אחד התפיס בקודמו. ולפיכך אם נשאל הראשון על נדרו והותר

להרביעו לא על חיה ולא על בהמה אלא עם מינו. (51) הכל במסכת ביכורים פ"ב מ"ח-א. (52) והן מפורשות במשנה, שם. (53) כגון בהל' יום טוב פ"ג, ה"א; ה"ל' ביכורים פ"ט, ה"ה; ה"ל' אבות הטומאה פ"א, ה"ו ועוד. (54) זבים ובעלי קרי. לובן - כינוי לזרע הזכר. (55) שדם זיבתן ונדתן טמא (בכורים פ"ד, מ"ב-ג). (56) שעבד עברי אינו נמכר אלא האיש, וזה ספק נקיבה הוא. והבת נמכרת כשהיא קטנה ע"י אביה, אבל אין האב מוכר את בנו לעבד (שם מ"ה, וברע"ב). (57) במזיד. (58) שם מ"ד. (59) ה"ל' יבום פ"ו, ה"ח; ה"ל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א; ה"ל' עדות פ"ט, ה"ג ועוד.

יב. וכן אם ראו אנשים באים פגגדם, מהם פקחים⁶⁰ ומהם סומים⁶¹, ואמר אחד: הריני נזיר שאלו פקחין⁶², ואמר אחר: הריני נזיר שאין אלו פקחין, ואמר אחר: הרי אני נזיר שאלו סומין, ואמר אחר: הריני נזיר שאין אלו סומין, ואמר אחר: הריני נזיר שאין אלו פקחין וסומין, ואמר אחר: הריני נזיר שאין אלו לא פקחין ולא סומין⁶³ - הרי כלם נזירים⁶⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(60) רואים, שעניהם פקחות (= פתוחות). (61) עוורים. (62) ודבריו אמת, שיש ביניהם פקחים. (63) כי הפקחים שבהם אינם סומים, והסומים שביניהם אינם פקחים, ונתקיימו דבריו. (64) הרב"ז מציין את מקור ההלכה בתוספתא, ובתוספתא נזיר שלפנינו - איננה.

יג. קטן שהגיע לעונת נדרים⁶⁵ ונדר בנזיר - הרי זה נזיר ומביא קרבנותיו, ואף על פי שעדיין לא הביא שתי שערות⁶⁶, כשאר הנדרים⁶⁷. והאיש מדיר את בנו קטן בנזיר, אף על פי שלא בא לעונת נדרים⁶⁸, ואין האשה מדירת את בנה בנזיר. ודבר זה הלכה מפי הקבלה הוא⁶⁹, ואינו נוהג בשאר נדרים.

(65) שהוא בן שתים-עשרה שנה ויום אחד, ויודע לשם מי נדר, כמבואר לעיל ה"ל' נדרים פ"א, ה"א-ד. (66) שאפילו מלאו לו שלש-עשרה שנה ויום אחד, אלא שלא הביא שתי שערות, עדיין לא נעשה גדול לשאר דברים. (67) שנדרו קיים, וכמו שמתעים רבינו שם: "ודבר זה מדברי תורה, שהמופלא הסמוך לאיש, הקדשו ונדרו נדר" ע"פ דברי הש"ס נדה מו, ב. וכרבי יוחנן וריש לקיש שם, ולפיכך מביא הקטן קרבנותיו, ואינם חולין בעזרה. (68) שהוא פחות מבן שתים-עשרה שנה ויום אחד. (69) שקיבל משה מסיני (משנה, נזיר כח: וכרבי יוחנן בגמרא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז, והוא מה שאמר (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". והשווה לקמן פ"ג ה"ב, ובהל' אבל פ"ג ה"ח, ועוד. וכתב ה'מעשה רוקח' אע"פ שמצינו, שחנה הדירה את שמואל בנה בנזירות, ככתוב (שמואל-א א, יא) "ומורה לא יעלה על ראשו" (ראה במשנה שם סו. ולקמן פ"ג, ה"ט) - על כרחנו לומר, שגם אביו אלקנה הסכים על ידה והדירו גם הוא. וראה בר"ק לשמואל שם, שאף הוא עמד על זה.

ט. וכן האומר: הריני נזיר אם יהיה בכרי³⁴ זה מאה כור³⁵, והלך למדדו ומצאו שנגנב או שאבד - אינו נזיר³⁶. וכן כל פיוצא בזה. שספק נזירות - להקל³⁷.

(34) ערימת תבואה. (35) מידת תבואה, המכילה שלשים סאה, כמבואר לקמן ה"ל' ערכין פ"ד, ה"א. (36) שלא גמר בדעתו להיות נזיר עד שיתברר הדבר כמו שאמר (נדרים יט. ובר"ן שם). (37) נזיר ח, א. וכרבי יהודה.

י. ה"ו מהלכין בדרך וראו את הכוי³⁸ מרחוק, ואמר אחד מהם: הריני נזיר שזה חיה, ואמר אחר: הריני נזיר שזה בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה חיה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שזה חיה וזה - הרי כלם נזירים; מפני שהכוי יש בו דרכים שזה בהמה וזה לא חיה, ויש בו דרכים שזה חיה וזה לא בהמה, ויש בו דרכים שזה חיה ולבהמה⁴⁰, ויש בו דרכים שאינו שזה לא לבהמה ולא לחיה⁴¹. והוא הדין אם ראו אנדרוגינוס ונחלקו בו אם הוא איש או אשה, ונדרו על דרך שגדורו אלו בכוי - הרי כלם נזירים; שהאנדרוגינוס יש בו דרכים שזה בהמה לאיש, ודרכים שזה בהמה לא אשה⁴², ודרכים שאינו שזה בהמה לא לאיש ולא לאשה, ודרכים שהן שוין לאיש ולא אשה⁴³.

(38) "מין מורכב מן העז ומן הצבי . . . ולא הכריעו בו חכמים אם מין בהמה או חיה היא" (לשון רבינו בפירוש המשנה, ביכורים פ"ב, מ"ח). (39) ששה אנשים אלו. (40) כמבואר בסמוך ה"א. (41) נמצאו כולם אמרו אמת (משנה, נזיר לד. וכפירוש רבינו שם). (42) כמבואר בסמוך ה"א. (43) ולפיכך נתקיימו דברי כולם (תוספתא נזיר פ"ג, מ"א).

יא. וכל הדרכים האלו⁴⁴ - בעניני המצות⁴⁵, לא בטבעו ותולדתו⁴⁶. וכן דרכי הכוי - בעניני המצות, לא בטבעו ותולדתו⁴⁷. כיצד? דמו טעון פסוי, כחיה⁴⁸; וחלבו אסור, כבהמה⁴⁹; והרי הוא פלאים עם הבהמה וכן עם החיה, פאלו אינו חיה ולא בהמה⁵⁰; וטעון שחיטה, כבהמה וחיה⁵¹. ויש בו דרכים אחרים⁵², וכל אחד מהן יתבאר במקומו⁵³. וכן אנדרוגינוס: מטמא בלבן, פאנשים⁵⁴; ומטמא באדם, פנשים⁵⁵; ואינו נמקר בעבד עברי, לא כאנשים ולא פנשים⁵⁶; וההרג⁵⁷ - נהרג עליו, פאנשים ופנשים⁵⁸. ויש בו דינים אחרים, וכל אחד יתבאר במקומו⁵⁹.

(44) של האנדרוגינוס. (45) במובן הדיני. (46) בכת"י התימנים, כל הפסקה הזו בנוגע לכוי, אינה. (47) דם שחיטתו. (48) אבל דם שחיטת בהמה, פטור מכיסוי. (49) כחלב בהמה, אבל חלב חיה מותר. (50) ואסור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המבול נענשו על שלא שקימו מצוות שחייבים בני אדם לשמור מכה סברת הדעת אע"פ שלא נצטוו. וכן כתב רבינו ניסים גאון (בהקדמתו למסכת ברכות) "כל המצוות שהן תלויות בסברא ובאובנתא דלבא, כבר הכל מתחייבים בהן לזמן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים". ועפ"ז יש לומר, שגם שמירת מוצא שפתיו נכלל בדברים שחייבים בהם, מכה סברת הדעת" אף שאינם בכלל שבע מצוות בני נח.

עפ"ז יש לומר, שלא בכל מקרה יהיה הגוי מותר בין ותגלחת, ותלוי באיזה אופן קיבל עליו את הנזירות, אם אמר "הריני נזיר כישראל" הרי בזה לא חל עליו דין נזיר כלל, כיון שנתמעט מדין נזירות התורה, והרי זה כנשבע על דבר שאי אפשר לו לקיים שאין כאן שבועה, ובמילא מותר בין ובגלחת. אבל אם אמר "הריני נזיר מן התגלחת" או "מן היין", חייב לשמור מוצא שפתיו לא מדין נזיר אלא "מכה סברת הדעת". ולכן לא פירט הרמב"ם שמותר בין ובתגלחת, כי ישנם מקרים שבהם יהיה חייב מצד שמירת מוצא שפתיו.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ח עמוד 30)

(76 נזיר סא, א. 77) אף-על-פי שמקבלים מהם נדרים ונדבות כישראל, וקרבתם קרב, אין נזירות חלה עליהם, ומותרים לשתות יין, ואין מביאין קרבנות נזירות (נזיר שם). וטעם הדבר, כי קרבנות נדריו - הם מצוה שבממונו, וכשמקדיש ממנו נתקדש, אבל הנזירות היא מצוה שבגופו, ולא נצטוו הגויים על מצוה זו (תורה תמימה, לפסוק זה). ובגמרא שם מפרש, שבנזיר נאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא" - מי שיש לו טומאה. יצאו אלו, שאין להם טומאה, שאם נגעו במת לא נטמאו, וכן הכתוב אומר (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא . . . ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל". יצאו אלו, שאין להם קהל.

14 יז. נָשִׁים וְעֶבְדִּים - יֵשׁ לָהֶן נְזִירוֹת⁷⁸. וְהָאֵב אוֹ
15 הַבֶּעַל מִפְּרִי נְזִירוֹת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כְּשֶׁאָר
16 הַנְּדָרִים⁷⁹. אָכֵל הָעֶבֶד - יֵשׁ לָרֶבּוֹ⁸⁰ לֶכֶף אוֹתוֹ⁸¹
17 לְשָׁתוֹת וּלְהַטְמִיא לְמָתִים. וְאִם לֹא כָּפָה אוֹתוֹ - נוֹהֵג
18 נְזִירוֹת⁸².

(78) שבפירוש נאמר (שם ו, ב) "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר", ועבדים - אע"פ שאין נפשם קנויה להם, יש להם נזירות, שנאמר (שם) "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים. (79) נזיר סב, ב. וראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ר. (80) יכול. (81) למחות בידו כל זמן שירצה, בניגוד לאשה שאינו יכול לכופה, מכיון שנדרה בנזיר ולא היפר לה, שוב אינו יכול להפר (משנה, נזיר סא. וברש"י). (82) כאמור לעיל אות עז "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים, כשאין רבו מוחה בידו. וראה לעיל הל' נדרים פ"ג ה"ה, ובביאורנו.

19 יח. נָדַר הָעֶבֶד שָׂאֵר נְדָרִים שֵׁשׁ בֵּהֶן עֲנִי נֶפֶשׁ⁸³ אוֹ
20 שְׁמַעְפֻּכֵּין אֶת הַמְּלָאכָה, אוֹ שֶׁהֶעִיר⁸⁴ - אֵין רֶבּוֹ

וב'אור המאיר' למורי רבי מאיר שפירא ז"ל סימן ל, פלפל בזה הרבה.

1 יד. בַּיָּצֵד? הָאֵב שְׂאֵמֶר לִבְנוֹ הַקָּטָן: הֲרִי אֶתָּה נְזִיר,
2 אוֹ שְׂאֵמֶר: בְּנִי פְּלוֹנִי נְזִיר, אוֹ הֲרִי זֶה נְזִיר⁷⁰, וְשָׁתַק
3 הַבֶּן - הֲרִי זֶה נְזִיר. וְחִיֵּב הָאֵב לְהִגַּח בּוֹ פֶּלֶ דְּקִדּוּקִי
4 נְזִירוֹת, וְאִם נָטְמָא - מְבִיא⁷¹ קָרְבַּן טָמְאָה⁷²,
5 וְכִשְׁשִׁשְׁלִים נְזִירוֹתוֹ מְבִיא קָרְבַּן טְהוֹרָה, כְּשֶׁאָר
6 הַנְּזִירִים הַגְּדוּלִּים.

(70) וב'תוספות' נזיר כח, ב - דיבור-המתחיל האיש מדיר, הוסיפו: או שיצוה לבנו שיאמר הריני נזיר. (71) האב בשביל בנו. (72) כדין נזיר גדול, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ג. ומביא שתי תורים, אחת לעולה ואחת לחטאת, והכהן מולק ואוכל מחטאתו ואין בזה משום נבילה (נזיר כט.).

7 טו. לֹא רָצָה הַבֶּן וּמָחָה בְּדַבָּר זֶה אוֹ שְׂמָחוּ קְרוֹבִיו,
8 אוֹ שְׂגָלַח שְׂעָרוֹ אוֹ שְׂגָלְחוּהוּ קְרוֹבָיו, שֶׁהֲרִי נַעֲשֶׂה
9 מַעֲשֶׂה שְׂגָלָה דַּעְתוֹ⁷³ שֶׁלֹּא רָצָה הוּא אוֹ קְרוֹבָיו
10 בְּנְזִירוֹת זוֹ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ נְזִיר⁷⁴. וְעַד מָתִי יֵשׁ לוֹ
11 לְהַדִּירוֹ? עַד שֶׁיִּגְדִּיל וְיַעֲשֶׂה אִישׁ⁷⁵.

(73) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שגילה דעתם. (74) משנה, שם כח, ב. וראה לקמן פ"ט, הי"ב. וכתבו ה'תוספות' שם, דוקא כשמחו מיד כששמעו, אבל אם בתחילה לא מחו, ואחר שהתחילה הנזירות מיחו, אין בכך כלום. וכן פירש רבינו שם: "וכל זמן שחלה עליו הנזירות והתנהג בה, אינו יכול לא הוא ולא קרוביו לבטלה". ובתוספתא שם פ"ג, מ"ט שנינו: "הדירו כשהוא קטן וגלח, או שהביא שתי שערות, בטלה הימנו נזירות אביו". ונראה, ששתי שערות מבטלות הנזירות, אף לאחר שהתחיל כבר למנות ימי נזירותו ('תוספות' שם). וראה ב'תוספות' יו"ט' לסוטה פ"ג, מ"ה. והרא"ש בפירושו לנזיר כח, ב - מסתפק אם שתה הבן יין או שנטמא למתים, אם מחאתו מחאה, כי אין אלו דומים לגילוח, שהוא מעשה בגופו. וב'אור שמח' מכריע, שאם שתה הבן בעצמו מרצונו הרי זו מחאה, אבל השקוהו קרוביו או טימאוהו אין זו מחאה, שהמגלח את הנזיר לוקה (לקמן פ"ה, הי"א), ולפיכך מחאתם מחאה. אבל המשקה את הנזיר והמטמאו, אינו לוקה (שם, ה"כ) ולפיכך אין מחאתם מחאה. (75) שיהיה בן שלש-עשרה שנה ויום, ויביא שתי שערות, כי עד אז עדיין קטן הוא לכל המצוות שבתורה (נזיר כט:) כדעת רבי.

12 טז. הָעוֹבְדֵי פּוֹכְכִים וּמְזֻלּוֹת - אֵין לָהֶן נְזִירוֹת⁷⁶;
13 שְׂנֵאָמֶר: דָּבָר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁷.

נקודות משיחות קודש

"הגויים אין להם נזירות, שנאמר דבר אל בני ישראל".

וצריך להבין מדוע לא פירט שמותרים בין ובתגלחת, ויובן בהקדים שמצינו גדר של שבועה ונדר גם קודם מתן-תורה כמו שבועת אבימלך, שלכאורה צ"ע מאיזה טעם התחייב לקיים שבועתו, והרי אין דין שבועה בכלל ז' מצוות בני נח.. ויש לומר על-פי מה שפירש ה'חזקוני' שבני דור

רבינו כאן, כדי להשוות בריחת העבד להליכת רבו, לומר, הואיל ולא יצא לחירות, קונסים את העבד, שלא ישתה כדי שיצטער ויחזור לרבו ויכופהו לשתות. וכל זה משום תקנת רבו (נזיר סב: וברש"י). ואע"פ שרבי יוסי חולק על זה, פסק רבינו כרבי מאיר, משום שסוגיית הש"ס שם פירשה את דברי רבי מאיר באחרונה, אחרי רבי יוסי, ודאי מפני שהלכה כמותו (רדב"ז). ובמעשה רוקח' מתרץ, הואיל וזהו קנס לעבד, שישבו לרבו, עלינו לומר הלכה כרבי מאיר בגזירתו, כדברי רב נחמן בכתובות ס, ב. 96) כדין כל נזיר במלאת ימי נזרו. 97) צ"ל: ולא ידע, וכן בדפוסים קדומים. 98) אע"פ שאילו ידע, יתכן שהיה כופהו ונתבטלה נזירותו. 99) הואיל ונגמרה נזירותו, ורבו לא הספיק לכופו (תוספתא נזיר פ"ו, מ"ה). 100) תוספתא שם, הואיל ולא נשלמה נזירותו, שמחוסרת גילוח, לא יצא ידי נזרו וחייב לנהוג נזירות אחרת. וטעם הדבר, שכל נזירות שנוהג העבד שלא מדעת רבו, נחשבת 'נזירות ספק', שמא ישמע רבו ויכופו ויבטל נזירותו, ולפיכך כשלא השלים נזירותו ויצא לחירות, אין המניין שמנה בעודו עבד, עולה לו, כי שמא אם היה עדיין עבד היה רבו כופהו ומבטל כל המניין, ואין מנין הספק עולה לו לנזירות ודאי שחלה עליו לאחר שנשתחרר ('מרכבת המשנה'). 101) תוספתא, שם. ופירוש הדברים, אע"פ שיצא לחרות, אינו מביא קרבנות טומאה כדין כל נזיר טהור שנשטא, וגם אינו צריך להתחיל את מנין נזירותו מיום השמיני לטהרתו - כדין נזיר טהור שנשטא - שבו הוא מביא את קרבנותיו, אלא ביום השביעי לטומאתו כשיטבול מתחיל למנות נזירותו. כי הואיל ונהג נזירותו בלא ידיעת רבו, לא היה מניינו ודאי, כי שמא ישמע רבו ויכופו ובטלה נזירותו, וכשנשטא פקעה נזירותו, ואינה ראויה לקרבן, והרי זה דומה לנזיר בנזיר והוא טמא מת, שיום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות ואינו מביא קרבן טומאה, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז. וב'ירושלמי' נזיר פ"ט ה"א, אמרו: 'נטמא ואחר-כך יצא לחירות, מביא קרבן טומאה'. אולם רבינו פוסק כתוספתא הנ"ל ('מרכבת המשנה').

כ. נזירות נוהגת בפני הבית¹⁰² ושלל בפני הבית¹⁰³. לפיכך, מי שנזיר בזמן הזה - הרי זה נזיר לעולם¹⁰⁴, שאין לנו בית כדי שביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו.

102) בזמן שבית המקדש קיים. 103) שהרי היא נדר כשאר נדרי איסור הנוהגים גם שלא בפני הבית. וכן שנינו במשנה (נזיר לב:): 'כשעלו נזירים מן הגולה ומצאו ביהמ"ק חרב . . . אמרו, כל שנזיר עד שלא חרב ביהמ"ק - נזיר (= וחייב לנהוג בנזירות), ומשחרב ביהמ"ק אינו נזיר', שיכול לומר אילו הייתי יודע שהבית חרב, לא הייתי נזיר (רש"י ו'תוספות' שם), ומכאן אתה למד, שאילו ידע שחרב הבית ונדר - הרי זה נזיר (רדב"ז). 104) ויתכן שאם הכביד שערו "מקל בתער משנים-עשר חודש עד שנים-עשר חודש", כדין 'נזיר עולם', המבואר לקמן פ"ג, ה"ב.

כא. אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל¹⁰⁵. ומי שנזיר בחוץ לארץ - קונסין אותו ומחביין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל¹⁰⁶.

צריך לכפוף⁸⁵, מפני שאין נפשו קנויה⁸⁶ לו ולא יחול עליו נדר⁸⁷. למה הדבר דומה? לאסור פרות אחרים עליהם⁸⁸. אבל אם אין שם עניו⁸⁹ ולא דבר שמעבב מלאכה - אינו יכול לכפוף⁹⁰. נדר עבדו בנזירות, ואמר לו: מופר לך - יצא לחרות⁹¹, וחיב להשלים נזירותו⁹²; שהעבד כופין אותו ואין מפרין לו, ואם היפר - יצא לחרות⁹³.

83) ומכחישים את גופו. 84) שאמר: ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, שנותן להקדש כפי שני הנערך, ראה לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ב. 85) לבטל נדרו. 86) והתורה אמרה (שם, ל, ג) "לאסור אסר על נפשו" יצא זה שאין נפשו קנויה לו אלא משועבד הוא לרבו (נזיר סב:). 87) וגם הערכים הם נדר, כמבואר לקמן הל' ערכים פ"א, ה"א. 88) שאין האיסור חל, כמבואר בנדרים פה, ב. 89) הגוף והנפש. 90) לבטל נדרו, שהרי אין רבו מפסיד כלום, ונדרו חל. ובנזיר שם, אומר אביי, הטעם שאין העבד יכול לידור נדר שיש בו עינוי נפש, שנאמר (ויקרא ה, ד) "נפש כי תשבע . . . להרע או להטיב", מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו". ובנדר שיש בו עינוי נפש, גופו נכחש, וגורם רעה לרבו. וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ו: "עבד שנשבע, אין רבו צריך לכפותו והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע", ושבועה אפילו אין בה עינוי נפש אינה חלה עליו, וכמבואר בביאורנו שם, שהשבועה היא איסור נפשו על החפץ ו"אין נפשו של עבד קנויה לו" וכלשון רבינו כאן, אבל הנדרים הם איסור החפץ על עצמו, וכשאין בהם עינוי נפש חלים עליו ('תוספות יו"ט' נזיר פ"ט, מ"א). 91) משנה, נזיר סב, ב: "היפר לעבדו יצא לחירות" וכו'. והטעם, כיון שלא כפה אותו כדרך העבדים אלא היפר לו כמנהג בני חורין, גילה דעתו שאין לו רשות עליו, הואיל ונהג בו מנהג בתו ואשתו, וכדברי רבינו בהל' עבדים פ"ח, ה"ז: "אמר לו רבו מופר לך - יצא לחירות, שכיון שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו". והראב"ד חולק וגורס במשנה: "היפר לעבדו ויצא לחירות, משלים נזירותו". הוא שונה ויצא בוא"ו. וגירסת משנתנו כגירסת רבינו "יצא לחירות" בלי וא"ו. 92) נזיר, שם. 93) ואין זה גרוע מעבד שאמר לו רבו לקרוא שלשה פסוקים בתורה בפני ציבור שיצא לחירות, וכופים את רבו לכתוב לו שטר שחרור, כמבואר בהל' עבדים שם, ע"פ דברי הש"ס בגיטין מ, א.

8 יט. עבד שנזיר בנזירות וברח או שהלך מרב⁹⁴ - 9 הרי זה אסור לשתות יין, כדי שיעצער ויחזיר לרשות רבו⁹⁵. נזיר והשלים נזירותו וגלח⁹⁶, ולא ידעו⁹⁷ רבו, ואחר כך יצא לחרות⁹⁸ - הרי זה יצא ידיו נדרו⁹⁹; אבל אם נדר ולא גלח ויצא לחרות - לא יצא ידי נדרו¹⁰⁰. נטמא ואחר כך יצא לחרות - מונה משעה שנשטא¹⁰¹.

94) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שהלך רבו. וכן נראה מפירוש הרדב"ז. 95) שעדיין לא יצא לחירות בבריחתו, כשם שלא יצא לחירות בהליכת רבו. ומטעם זה הביאו

יום שני י"ז שבט ה'תשע"ז

פרק נְזִירִי

(1) זמן סתם נזירות, ודין האומר: הריני נזיר כמנין ימות השנה, ההבדלים בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, נזירות שמשון ונזירות שמואל הרמתי, המקבל נזירות כשער ראשו או כעפר הארץ.

א. סתם נזירות - שלשים יום. כיצד? מי שאמר: 10
הריני נזיר - אין פחות משלשים יום. ואפלו אמר: 11
הריני נזיר נזירות גדולה עד מאד הרבה - הרי זה 12
נזיר שלשים יום, שהרי לא פירש זמן. 13

ב. פירש זמן פחות משלשים, כגון שאמר: הריני 14
נזיר יום אחד, או עשרה ימים, או עשרים יום - 15
הרי זה נזיר שלשים יום; שאין נזירות פחותה 16
משלשים יום. ודבר זה הלכה מפני הקבלה. 17

(2) "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז והוא מה שאמרו (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". אמנם בנזיר ה, אמרו: "קדוש יהיה - יהיה בגימטריה שלושים". אבל רבינו בפירושו למשנה שם כותב, שהיה להם דבר זה בקבלה, אלא, שסמכו על הפסוק דרך סימן בלבד, "כי אין לנו לסמוך על גימטריא". וראה בנזיר ו: שדרשו: "קדוש יהיה גדל פרע - אין גדול פרע פחות משלושים יום". שדרך בני אדם לגדל שער שלושים יום ועד אז אין בו כובד.

ג. פירש זמן יותר משלשים יום, כגון שאמר: אחד 18
ושלשים או ארבעים או מאה יום, או מאה שנה - 19
הרי זה נזיר כזמן שפירש, לא פחות ולא יותר. 20

ד. האומר: הריני נזיר שעה אחת - הרי זה נזיר 21
שלשים יום. 22 אמר: הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת - הרי זה נזיר אחד ושלשים יום; שאין נזירין 23
שעות. 24

(3) כיוון שאין נודרים שעות, שנאמר "ימי נזרו" - מלמד שאין נזירות לשעות, ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נתכוון לנזירות שלימה. (4) והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר אחד ושלושים יום.

ה. האומר: הריני נזיר מכאן עד מקום פלוני, אם 25
לא החזיק בדרך. 26 הרי זה נזיר שלשים יום בלבד; שלא נתפסן זה אלא לנזירות גדולה, והרי לא פירש 27
זמן. 28 ואם החזיק בדרך: אם היה מהלך פחות משלשים יום - הרי זה נזיר שלשים יום; 29
ואם היה יותר משלשים יום - הרי זה נזיר נזירות אחת כמנין 30
הימים. 31

(5) שלא יצא ללכת לשם. (6) והרי זה כאילו אמר ארוכה

1 כמנין הימים שנזיר. 106. לפיכך, 107. מי שנזיר כזמן הזה
2 בחוצה לארץ - כופין אותו לעלות לארץ ישראל
3 ולהיות נוהג שם נזירות עד שימות או עד שיפנה
4 המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו. 108.

(105) שהרי גזרו טומאה על ארץ העמים (נזיר נד. והל' טומאת מת פ"א, ה"א), נמצא שאינו יכול למנות שם נזירות בטרה, והרי זה כאילו נדר והוא בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. (106) שאם נדר להיות נזיר מאה יום, הרי זה מונה מאה יום בעלותו לארץ ישראל, למרות שהשלים כבר את נזירותו בחוץ לארץ (משנה בנזיר יט: וכבית הלל). וראה בגמרא שם כ, א - שקונסים אותו "בתחילת נזירות". כלומר, מתחיל וחוזר ומונה כל ימי נזירותו כפי שקיבל בתחילה. ושם במשנה מסופר: "מעשה בהילני המלכה, שהלך בנה למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום, אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוהו בית-הלל שתהיה נזירה עוד שבע שנים אחרות" וכו'. וכל זה מדברי חכמים, אבל מן התורה נזירות שבחוץ לארץ היא נזירות גמורה, שהרי טומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ומן התורה טהור גמור הוא, ועלה לו מניינו. וכן נראה מדברי רבינו בסמוך הכ"ב, שחייב לנהוג נזירות בחוץ-לארץ מצד הדין. וכן הקנס אינו אלא חיובו לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות שם (כסף-משנה). (107) הואיל ואסור לו לשהות בחוץ-לארץ מפני טומאתה. (108) והראב"ד שואל, והלא בזמן הזה כולנו טמאים טומאת מת, ואין לנו אפר פרה להטהר, ואין הפרש בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, למה נכופ אותו לעלות לארץ ישראל. ולדבריו אסור להזיר בכל מקום, אולם דעת רבינו, הואיל וגזרו טומאה על ארץ העמים, נמצא כל שעה שהוא נמצא שם, הוא מוסיף טומאה על טומאתו, ולפיכך כופים אותו לעלות לא"י, שלא יוסיף טומאה בכל שעה (רדב"ז). והוסיף ה'כסף משנה' שבארץ ישראל אין שום איסור להזיר כיום, שאע"פ שכולנו טמאים טומאת מת, אם אחר שנזיר יזהר מלהטמא, מה איסור יש בזה!

5 כב. וכל זמן שהוא בחוצה לארץ הרי זה אסור
6 לשנות יין ולהטמא למתים ולגלגל, וכל דקדוקי
7 נזירות עליו, ואף על פי שאין ימים אלו עולין
8 לו. 109. ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא
9 בנגיעה. 110 - לוקה. 111.

(109) כדין נדר בנזיר והוא טמא מת, שחלה עליו נזירות, אע"פ שימי טומאתו אינם עולים לו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ז. (110) שנשא את המת או האהיל עליו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ה. (111) כי אע"פ שכולנו טמאי מתים, אין זה "מחולל ועומד", אלא הרי זה כנטמא למת ופירש, וחזר ונגע, שלוקה על כל נגיעה, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז.

18) כיוון שאמר: הריני נזיר, חלה עליו נזירות אחת. וכשהוסיף ואמר: ומחצה, קיבל עליו נזירות שנייה, כאילו אמר: ועוד מחצה, והואיל ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נזיר שתי נזירות. 19) שהאומר: הריני נזיר שעה אחת, הרי זה נזיר שלושים יום. 20) כשאמר: ואחת, נתכוון להוסיף נזירות שנייה. 21) כאן הפסיק בתיבת: "שלושים" בין הריני נזיר לתיבת: ויום אחד, נמצא שלא נתכוון זה לקבל עליו נזירות נוספת, אלא למנות ימי נזירותו כמה יהיו, והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר שלושים ואחד יום, שהכול מצטרף למניין אחד. אלא, שבגמרא שם אמר רב: אין הדברים אמורים, אלא כשאמר הריני נזיר שלושים ואחד יום, אבל אמר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד - נזיר שתיים. מכיוון שהוסיף תיבת יום, נתכוון לנדור שתיים, ומטעם זה החליט בעל ה"לחם משנה" שיש כאן טעות סופר, וצריך להיות בדברי רבינו: "הריני נזיר שלושים ואחד יום" וכן נראה גם מדברי ה"כסף משנה", אלא שבכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים, כתוב: "שלושים יום ויום אחד", ולפיכך נראה שסמך רבינו על הירושלמי האומר: ברייתא חולקת על רב, שהרי שנינו: "לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא על האומר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד שאינו נזיר אלא אחת" וכו'. וזה שלא כרב, ולפיכך פסק רבינו כמותה.

ט. מי שהיה שתי פתיים²² עדים מעידין אותו, אלו²⁷ מעידין שגזר שתיים, ואלו מעידין שגזר חמש²³ - הרי זה נזיר שתיים; שבכלל חמש שתיים, והרי כלן²⁹ מעידים בשתיים³⁰.

22) זוגות. 23) והוא אומר שלא נדר כלל, או שאומר איני יודע. 24) כבית הלל. ובית שמאי אומרים: "נחלקה העדות (הואיל ומכחישות זו את זו) ואין כאן נזירות". וראוי להעיר, שבגמרא אמרו: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, על שתי כיתי עדים ... שיש בכלל חמש שתיים. על מה נחלקו על כת אחת, אחד (=עד אחד) אומר שתיים ואחד אומר חמש, שבית שמאי אומרים נחלקה עדותם ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים." וב"לחם משנה" תמה למה לא הביא רבינו דין זה? ויש להשיב, שרבינו סומך על מה שיכתוב בהלכות עדות פרק ג הלכה ג: "אפילו אמר האחד מנה הלווהו והשני אומר מאתיים חייב לשלם מנה, שבכלל מאתיים מנה".

י. מי שגזר שתי נזירות, בין שגזר שתיים בבת אחת²⁵ בין שגזר זו אחר זו, כגון שאמר: הריני נזיר יום, הריני נזיר יום, וקנה את הראשונה והפריש קרבן²⁶, ואחר כך נשאל²⁷ על הראשונה והתיר נדרו - עלתה לו ראשונה בשניה²⁸, ומביא זה הקרבן ונפטרה. ואפילו הביא פפרתו²⁹, ואפילו גלח שערו³⁰, ואחר כך נשאל עליה - עלתה לו ראשונה בשניה. שהרי אין השניה חלה אלא לאחר הראשונה³¹, והראשונה בין שהתירה פאלו אינה מעקרה³².

25) שאמר: הרי עלי שתי נזירות. 26) לתגלחתו.

לי נזירות זו כמכאן ועד מקום פלוני. 7) שהתחיל ללכת בדרך המוליכה למקום פלוני. 8) שאין נזירות פחותה משלושים יום. 9) שמכאן ועד אותו מקום. ופירשוה בגמרא שם ז. "כשהחזיק בדרך". שהדעת מוכיחה, שנתכוון להיות נזיר כל זמן שיהיה בדרך. והתוספות שם פירשו: שבוודאי מפני אונסי הדרך קיבל עליו נזירות להינצל מסכנת הדרך למספר מהלך ימים עד מקום פלוני.

ו. מי שאמר: הריני נזיר שתי נזירות או שלש או ארבע - הרי זה נזיר כמנין שאמר, כל נזירות מהן שלשים יום. ובסוף כל שלשים ושלושים¹⁰ מגלח ומביא קרבנותיו ומתחיל למנות נזירות שניה. אפילו אמר: הריני נזיר מאה אלה נזירות, שאי אפשר שיחיה בזמן הזה - הרי זה מונה אחת אחר אחת עד שיקמות¹¹ או עד שישלם מנין נזירותיו¹².

10) ביום שלושים ואחד. 11) ומגלח בכל שלושים יום כנ"ל. 12) ואין לו דין של נזיר עולם, אלא מגלח בסוף כל שלושים ומביא קרבנותיו.

ז. האומר: הריני נזיר כמנין ימות השנה - מונה נזירותיו כמנין ימות השנה¹³. אם פירש שנות החמה - מונה שלש מאות וששים וחמש נזירות, כל אחת מהן שלשים יום¹⁴; ואם פירש שנת הלבנה - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות; ואם סתם - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות. שהרי בארנו, שכל הגדרים הולכין אחר לשון בני אדם, ורב שני החמה שלש מאות וחמשה וששים יום מונין לה¹⁵, ורב שני הלבנה שלש מאות וארבעה וחמשים יום מונין לה¹⁶, ואין קורין כל העם שנה סתם אלא לשנת הלבנה¹⁷.

13) נזירות של שלושים יום כנגד כל יום מימי השנה. 14) נמצא שהוא נוהג נזירות שלושים שנה. 15) ובהלכות קידוש החודש פרק ט הלכה א כותב רבינו: "שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא סס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות; ויש מהם שאומרים: שהיא פחות מרביע היום". 16) ורבינו שם פרק ו, הלכה ד כותב: "שנה של לבנה ... שלוש מאות יום וארבעה וחמישים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים" וכו'. 17) ולפיכך אם נדר כמניין ימות השנה סתם הרי זה מונה נזירותו כמניין ימי שנת הלבנה.

ח. האומר: הריני נזיר אחת ומחצה - הרי זה נזיר שתי נזירות¹⁸. אמר: הריני נזיר יום אחד, או שאמר: הריני נזיר ושעה אחת - הרי זה נזיר שתי נזירות¹⁹. אמר: הריני נזיר ואחת - הרי זה נזיר שתיים²⁰. הריני נזיר ואחת ועוד - הרי זה נזיר שלש נזירות. הריני נזיר ואחת ועוד ושוב - הרי זה נזיר ארבע נזירות. הריני נזיר שלשים יום ויום אחד - הרי זה נזיר נזירות אחת של שלשים ואחד יום²¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואפילו המלאך אינו יכול לצוות על זה, כי קדושת נזיר יכול רק הנזיר לקבל על עצמו. ומה שעשה המלאך הוא ציווי על אמו לחנכו ולהנהיגו במנהג נזירות, ולכשיגדל יוכל לקבל על עצמו קדושת נזיר.

(על"פ לקו"ש חלק ל"ז ע' 32 והע' 59)

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכיצד היה דינו, ה' אסור ביין ואסור בתגלחת ומותר להטמא למתים".

עיקר עניין הנזירות הוא בתגלחת וביין כמבואר בחסידות, שבעצם הרי האורות שלמעלה הם מובדלים ומופרשים מכל הענינים, וצריך שיהיה הפסק וצמצום כדי שיומשכו למטה. והפסק זה נמשל לשערות, שהם ממותרי המוחין, היינו מוחין נעלים כל-כך שאין הכלי יוכל להכילם, וכדי שיצמחו מזה שערות, חייב הדבר להיות דרך הפסק של גולגולת.

ובזה יובן הפסוק "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו" כי על-ידיה נמשכת הקדושה העליונה שלמעלה מכל הענינים, וזהו ענינו של נזיר "נזר אלקיו על ראשו" שזהו בחינת נזר ומקיף שלמעלה מהשתלשלות על-ידי בחינת השערות. על-פיה יובן מה שעיקר עניין הנזירות הוא בתגלחת וגם ביין, כי צריך להיזהר שלא יבוא למעין ענין של נדב ואביהו. מה שאין-כן ענין הטומאה אינו שייך לעצם הנזירות אלא זהו דבר נוסף ודרגה נוספת, ולכן לא נכלל ענין זה בנזירות שמשון.

(על"פ יין מלכות' החדש, ספר הפלאה סי' י"ד)

- 41) בן מנוח, שנאמר בו: "כי נזיר אלוקים יהיה הנער".
- 42) הוא עצמו לא נדר וגם אביו מנוח לא הדירו.
- 43) באמרו לאמו "ואל תאכלי כל טמא". 44) למשה מסיני. ושם עמוד ב' בגמרא, סיכמו, שמשון הרג את הפלשתים וגם נגע בהם במותם ונטמא בהם, וזה על פי הקבלה. כמבואר שם.
- יד. לפיכך, מי שאמר: הריני נזיר פשמשון - הרי זה נזיר מן התגלחת ומן היין לעולם, ואינו מגלח כל שנים עשר חודש כשאר נזירי עולם⁴⁵, ומתיר להטמא למתים⁴⁶. ואם אמר: לא נתפונתי אלא לאיש אחר שמשו שמשון⁴⁷ - אינו נזיר. ומי שגדר נזיר פשמשון - אינו יכול להשאיל⁴⁸ על נדרו; שנזירות שמשון לעולם היתה⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומי שנדר נזיר כשמשון אינו יכול להישאל על נדרו, שנזירות שמשון לעולם היתה".

וצריך להבין, כיון שמשון קיבל על עצמו קדושת נזיר באופן שהגדיל ולא מיחה על ההנהגה שהנהיגו אמו, מדוע לא יכול להישאל על נדרו, הרי את קדושת הנזיר הוא קיבל על עצמו לכאורה ככל נזיר אחר.

27) לחכם, שיתיר לו את נדר נזירותו. 28) המניין שמנה לראשונה יעלו לשם הנזירות השנייה, ולא יצטרך לשמור עוד נזירות שנייה. 29) הקריב קרבנותיו. 30) על הראשונה. 31) כי מי גרם לשנייה, שלא תחול תחילה להיות מניין הראשון שלה, ראשונה הייתה מעכבתה. 32) שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו, "ונמצא המניין למפרע של שנייה".

- יא. מי שאמר: הריני נזיר לעולם, או הריני נזיר כל ימי חיי - הרי זה נזיר לעולם. ואם אמר: הריני נזיר אלה שנה - הרי זה נזיר לזמן קצוב, ואף על פי שאי אפשר שיחיה האדם אלה שנה.

- יב. ומה בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב? שהנזיר לזמן - אסור לגלח עד סוף ימי נדו; שנאמר: כל ימי נדר נדרו תער לא יעבר על ראשו עד מלאת הימים. ונזיר עולם, אם הכביד שעריו - מקל³³ בתער משנים עשר חודש עד שנים עשר חודש, ומביא קרבנו שלש בהמות³⁴ כשיגלח; שנאמר: ויהי³⁵ מקץ ימים לימים אשר יגלח, כי כבד עליו וגלחו³⁶. ואבשלום נזיר עולם היה³⁷. ודבר זה הלכה היא מפי הקבלה³⁹. ונזיר עולם שנטמא - הרי זה מביא קרבן טמאה ומגלח בתגלחת טמאה, כמו נזיר לזמן קצוב⁴⁰.

33) ולא מגלח לגמרי, כאבשלום, שלא גילח לגמרי, שהרי נתלה בשעריו. ומעשה תלייתו סמוך לגילוהו היה. 34) לעולה ולחטאת ולשלמים, כדן תגלחת הטהרה. 35) צריך להיות: והיה, כלשון הכתוב, וכן בכתב יד התימנים. 36) לסוף שנים עשר חודש. 37) שקיבל עליו להיות נזיר כל ימי חייו. 38) שאבשלום היה נזיר. 39) למשה מסיני. ואף על פי שהכתוב אומר: "כי כבד עליו וגילוהו", אין זה מוכרח לומר שהיה נזיר, כי אולי מסיבות אחרות גידל שעריו, אלא שקבלה הייתה בידי חכמינו. 40) כל זה במשנה: "נזיר עולם הכביד שעריו מקל בתער ואם נטמא מביא קרבן טמאה". וסובר רבינו ש"הכביד שעריו" - הכוונה לשנים עשר חודש, וכמו שמצינו באבשלום וכדעת רבי שם עמוד ב, אבל הנזיר לזמן קצוב אינו מגלח כלל, שהרי נזר נזירות ארוכה. וכמבואר שם ז. שכל נזירות שיש לה קצבה, הרי היא נזירות אחת וארוכה, ואינו מגלח כלל, אלא אם נטמא, כשאר נזירים.

- יג. שמשון⁴¹ לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר⁴², אלא המלאך הפרישו מן הטמאה⁴³. וכיצד היה דינו? היה אסור ביין ואסור בתגלחת, ומתיר להטמא למתים. ודבר זה הלכה מפי הקבלה⁴⁴.

נקודות משיחות קודש

שמשון לא היה נזיר גמור, שהרי לא נדר בנזיר אלא המלאך הפרישו מן הטמאה".

יש לדייק בלשונו שכתב "הפרישו" ולא הקדישו או הזירו, כי רק האדם לבדו יכול לקבל על עצמו קדושת נזיר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מדרת בנה נזיר, הוא הלכה למשה מסיני "ואין לו סמך בכתוב ולא רמז", והלא אם כדבריהם שהעניין רמוז בכתוב, מדוע כתב "אין לו רמז".

בנוסף, ידועה השאלה על המשנה האחרונה במסכת נזיר, היאך למד רבי נהוראי 'גזירה-שוה' משמשון על שמואל, והלא "אין גזירה-שוה למחצה", היינו שהדבר הנלמד חייב להיות דומה לגמרי לדבר המלמד, והלא שמשון היה נזיר אחר והיה מותר להיטמא למתים.

ויש לומר: חנה ואם שמשון אכן לא יכולות היו להדיר את בניהן בנזיר, כי קדושת נזירות יכול רק האדם לקבל על עצמו ואפילו לא המלאך. ומה שעשו חנה ואם שמשון הוא חינוך להנהגה טובה של נזירות, וכשגדלו שמואל ושמשון ולא מיחו על הנהגת הנזירות קיבלו על עצמם למפרע קדושת נזירות. (על-דרך קטן שנתגייר מטבילין אותו על דעת בית-דין, ואם ירצה למחות כשיגדיל יחזור להיות גוי כדמעיקרא).

ובזה נתורץ גם השאלה הנוספת, כי מה שלמד רבי נהוראי הוא לא 'גזירה-שוה' על סוג הנזירות של שמואל מסוג הנזירות של שמשון, אלא על אופן קבלת הנזירות שבשניהם היתה קבלת קדושת נזיר באופן שהגדילו ולא מיחו.

(על-פי לקו"ש חלק י"ח עמ' 63)

52) בן אלקנה וחנה. (שהדירתו אמו בנזירות (=בהסכמת אביו) שנאמר בו "ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", ונאמר בשמשון: "ומורה לא יעלה על ראשו, מה "מורה" האמורה בשמשון - נזיר אף "מורה" האמורה בשמואל - נזיר. (54) ביקע. (55) מיקל שער בכל י"ב חודש, ואינו מטמא למתים.

יז. האומר: הריני נזיר מלא הבית או מלא הקפה⁵⁶
- בודקין אותו. אם אמר: לא היה בדעתי שאהיה⁵⁷
נזיר כל ימי, ולא נתפונתי אלא להאריך זמן הנזירות⁵⁸
זמן מרבה - הרי זה נזיר שלשים יום בלבד⁵⁹; ואם⁶⁰
אמר: סתם נדרתי⁶¹ - רואים את הקפה כאלו היא⁶²
מלאה חרדל⁶³, ויהיה נזיר כל ימיו⁶⁴. ויש לו לגלח⁶⁵
משנים עשר חרדל לשנים עשר חרדל, ויביא⁶⁶
קרפנותיו, כשאר נזירי עולם⁶⁷.

56) סל. 57) שכל שלא פירש זמן הרי הוא בכלל סתם נזיר, שאינו נזיר אלא שלשים יום. ומה שאמר: נתכונתי להאריך זמן הנזירות, לא נתכוון אלא לומר, ארוכה עלי נזירות זו כמלוא הבית. 58) ולא היה בליבי אלא כפי שיפרשו החכמים את לשון נדרי. 59) גרעני זרע חרדל, שהם קטנים מאוד. 60) נזירות אחת ארוכה עד סוף ימיו. 61) ואין אומרים, שמה לקופה מליאה קישואים נתכוון ויהיה נזיר כמניין הקישואים שסל זה ראוי להכיל ולא יותר. מאחר שנודר זה ירד לתורת נזירות, לקבל עליו נזירות ארוכה, והדבר ספק לאיזה מין מילוי הקופה נתכוון, על

ויש לומר: א. שאלה על הנדר יכולה להיות רק בעניין שכל כולו הוא של השואל. ב. אין שאלה למחצה. ג. העדר המחאה של שמשון אינו מוסיף עוד עניין אלא מאשר או מעלה את אותו העניין שהתחילה בו האם.

(על-פי לקו"ש חלק י"ח ע' 70 הנ' 66)

45) שלא מצינו בשמשון שיגלח שערו בכל שנים עשר חודש כאבשלום, אלא מצינו שאמר "מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלקים אני מבטן אמי אם גילחתי וסר ממני כוחי". 46) כשמשון. ואף על פי שאין מתפיסים אלא בדבר הנדור ולא בדבר האסור, ואיך אפשר להתפיס נזירות בשמשון שלא היה נדור, אלא נאסר ביין ובתגלחת על פי המלאך? כבר השיב ר"י בן לב, שבנזיר נאמר: נזיר להזיר לה', לרבות נזיר שמשון, שאף על פי שהוא נזיר על פי ה' מתפיסים בו. 47) והוא לא היה נזיר כלל. 48) לחכם להתירו. 49) ולא הייתה ניתרת בשאלה, שעל ידי מלאך נזיר, ואין שאלה "לציווי שלמעלה".

טו. האומר: הריני פשמשון כבן מנוח⁵⁰, כבצל⁵¹
דלילה, כמי ששקד דלתות עזה, כמי ששקד⁵²
פלישתים את עיניו - הרי זה נזיר כנזירות שמשון,
ואף על פי שאפשר ששמשון מעשים אלו לאיש⁵³
אחר⁵⁴.

50) ולפי זה צריך שידגיש הריני נזיר, וגם להזכיר: שמשון בן מנוח, אבל אם יזכיר כשמשון בלבד אינו נזיר, שלשמשון אחר נתכוון. ולדעת ה"כסף משנה" הגירסה הנכונה היא כנוסח שלפנינו, שאפילו לא יאמר אלא: הריני כשמשון, הרי זה נזיר, וכן בכלום. שכל אחד מחמשת השמות האלה מספיק להתפיס בו נזירות, ולפיכך משמיעתנו המשנה את כולם, שאל נטעה לומר אם אמר: כשמשון, או: כבן מנוח נתכוון לאיש אחר ששמו כך. 51) אין אומרים, שמה נתכוון לאיש אחר, אבל אם יאמר בפירוש: לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון, - אינו נזיר.

טז. שמואל הרמתי⁵² נזיר עולם היה⁵³. לפיכך,
האומר: הריני כשמואל הרמתי, כבן חנה, כבן⁵⁴
אלקנה, כמי ששסף⁵⁵ את אגג בגלגל, וכיוצא באלו⁵⁶
- הרי זה נזיר עולם⁵⁷. ואין אומרים: שמה לאיש⁵⁸
אחר שפעשיו כאלה נתפון.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שמואל הרמתי, נזיר עולם היה".

ידועה שאלת הרד"ק היאך היתה יכולה חנה (ואם שמשון) לקבל נזירות עבור בנה, והלא הלכה למשה מסיני "האיש מדיר בנו, ואין האשה מדרת בנה בנזיר". יש המתרצים שהאמהות לא הדירו את בניהן בנזיר אלא ביקשו כך מהאבות, וזהו לדעתם הרמז בפסוק "ותאמר לאישה כו" שביקשתו להדיר את בנם, וכן חנה ביקשה מאלקנה להדיר את שמואל. אלא שתירוץ זה קשה, שהרי הרמב"ם בפיה"מ כתב שעניין זה שהאיש מדיר כו' ואין האשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היום ככולו (שם), ובתוספות דיבור-המתחיל: תנן, הריני (נזיר). וכתב רבינו בפירושו למשנה נזיר פ"ג, מ"א: "כשתשמע לשון גילוח, הבן ממנו הבאת הקרבנות (=הקודמת לגילוח) בלשון התורה".

ב. מי שִׁנֵּזֶר שְׁתֵּי נְזִירִיּוֹת - מְגַלַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה בְּיוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים, וְאֶת הַשְּׁנִיָּה בְּיוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים.⁶ וְאִם גָּלַח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלַּח אֶת הַשְּׁנִיָּה יוֹם שְׁלֹשִׁים.⁷ וְאִם גָּלַח יוֹם תְּשַׁעַה וְחֲמִשִּׁים - יָצָא; שְׁתֵּי שְׁלֹשִׁים עוֹלָה לוֹ אֶף לְמִנְיָן נְזִירֹת שְׁנִיָּה.⁸

(6) שכשגילח את הראשונה ביום שלשים ואחד נגמרה הנזירות, ומתחלת נזירות שניה בו ביום, כאדם המקבל נזירות בחצי יום, שעולה לו אותו חצי יום ליום שלם, נמצא שביום ששים כלתה הנזירות השניה, ומגלח למחרתו כדין (תוספות לנזיר ה:). (7) שהוא יום שלשים ואחד לנזירותו השניה. (8) נמצאו שלשים יום של הנזירות השניה, כלו ביום חמשים ותשעה, וכבר אמרנו בהלכה הקודמת, "אם גילח ביום שלשים - יצא" (משנה נזיר טז).

ג. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר, וְנִזְרַר כְּשִׁיחָהּ לִי בֶן־, וְהִתְחִיל נְזִירֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחֵר כֶּף נֹלַד לוֹ בֶן - מְשָׁלִים אֶת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחֵר כֶּף מוֹנֶה אֶת שְׁלֹשִׁים יוֹם.¹¹ אָמַר: הָרִינִי נְזִיר כְּשִׁיחָהּ לִי בֶן, וְהָרִינִי נְזִיר כֶּף וּבֶן יוֹם,¹² וְהִתְחִיל בְּנִזְרֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחֵר כֶּף נֹלַד לוֹ בֶן־¹³ - פּוֹסֵק נְזִירֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאַחֵר כֶּף חוֹזֵר וּמְשָׁלִים אֶת שְׁלֹשִׁים יוֹם,¹⁵ וְהָרִי שְׁתִּיחָהּ בְּנִזְרֹת אַחַת.¹⁶ לְפִיכָף¹⁷, אִם נִטְמָא בְּתוֹךְ נְזִירֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם - סוֹתֵר הַפֶּלֶל;¹⁸ נִטְמָא אַחֵר נְזִירֹת בֶּן־, כְּשִׁיחָהּ לִי הַשְּׁלִישִׁים נְזִירֹתוֹ - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא עַד נְזִירֹת בֶּן־¹⁹. וּבְכַמָּה יָמִים מְשָׁלִים אֶת שְׁלֹשִׁים יוֹם? אִם נִשְׁאַר מְנִזְרֹתוֹ כְּשִׁנּוּלָד הֵבֵן שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר²⁰ - מוֹנֶה נְזִירֹת בֶּן־ וּמְשָׁלִים הַיָּמִים שֶׁנִּשְׁאַרוּ מְנִזְרֹתוֹ;²¹ וְאִם נִשְׁאַרוּ מְנִזְרֹתוֹ פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים²² - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים אַחֵר נְזִירֹת בֶּן־; שְׁאִין בֵּין תְּגַלַּחַת לְתַגְלַחַת פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם.²³

(9) שקיבל עליו נזירות נוספת לכשיולד לו בן. (10) תחילה, ומגלח ומביא את קרבנותיו. (11) ומגלח בסופה (משנה נזיר יג:). וכתב הרדב"ז: כל זה כשכבר התחיל למנות את שלו, אבל אם לא התחיל למנות את שלו עד שנולד לו בנו, מקדים איזו מהן שירצה. (12) כאן הקדים נזירות של בנו לנזירות שלו. (13) ולא הספיק לגמור את שלו. (14) ומגלח ומביא קרבנותיו. (15) ומגלח, ואם לא נשאר לו שלשים יום, עליו למנות שלשים יום, כמבואר בסוף ההלכה. (16) שהרי פוסק בנזירות שלו ומונה את של בנו, כאילו היה הכל נזירות אחת (משנה שם יג:). ולדעת התוספות שם יג. דיבור-המתחיל הריני נזיר כשיהיה לי בן, אחר שהשלמים את של בנו, אינו מגלח אלא משלים נזירות שלו ואח"כ הוא מגלח פעם אחת על שתיהן, ומביא שתי מערכות קרבנות, אחת לשל בנו ואחת לשלו. אבל אינו מגלח תיכף אחר שהשלמים נזירות בנו, שאם כן לא יוכל

כורחו לא יוכל להביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו למניין הקישואים. כי שמא לחרדל נתכוון, נמצא שעדיין לא מלאו ימי נזרו ואסור לו להביא חולין לעזרה. ולפיכך לעולם לא יעלה זה מקבלת נזירותו.

יח. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר כְּשִׁעַר רֹאשִׁי, או כְּעֶפֶר הָאֶרֶץ, או כְּחֹל הַיָּם - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר: הָרִי נְזִירֹת עָלַי כְּמִנְיָן שְׁעַר רֹאשִׁי, או כְּמִנְיָן עֶפֶר הָאֶרֶץ, או כְּמִנְיָן חֹל הַיָּם.⁶² לְפִיכָף⁶³ יְגַלַּח כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְיִתְחִיל לְמִנּוֹת נְזִירֹת שְׁנִיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיִגְלַח, וְכֵן עַד שְׁנִיָּמוֹת.⁶⁴ וּבְכָל תְּגַלַּחַת וְתַגְלַחַת אֵינוֹ שׁוֹתֵה יֵין וְלֹא מִטְמֵא לְמֵתִים.⁶⁵ וְאִם שָׁתָה אוֹ נִטְמָא, אָפְלוּ בְּיוֹם הַתְּגַלַּחַת - הָרִי זֶה לֹקָה.⁶⁶

(62) הואיל וכל אלה גופים חלוקים הם ומובדלים זה מזה. (63) הואיל וקיבל עליו הרבה נזירות נפרדות זו מזו. (64) ששערות ראשו מרובות משני חייו. (65) שהרי עם גמר הנזירות הראשונה מתחלת השנייה ואין שום פרק זמן מבריל ביניהן. (66) משום חילול הנזירות החדשה שהוא עומד בה.

יט. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר אִם אָכַל כֶּפֶר זֶה, הָרִינִי נְזִיר אִם אָכַלָּה, הָרִינִי נְזִיר אִם אָכַלָּה, וְאָכַלָּה - הָרִי זֶה חֵיב בְּנִזְרֹת כְּמִנְיָן שֶׁאָמַר.⁶⁷ וּמוֹנֶה אַחַת אַחֵר אַחַת, כָּל אַחַת מֵהֶן שְׁלֹשִׁים, וּמְגַלַּח בְּסוֹף כָּל שְׁלֹשִׁים וּמְבִיא קֶרְבָּנוֹ.

(67) שהנזירות חלה על נזירות. והוא הדין אם אמר: הריני נזיר היום הריני נזיר היום - חייב שתיים. וכבר פסק רבינו לעיל בהלכות נדרים פרק ג, הלכות א"ב, שנדר חל על נדר, בניגוד לשבועה שאינה חלה על שבועה.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) זמן תגלחת טהרה עם מלאת ימי נזרו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום, דין האומר: הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, או ביום שכן דוד בא, שלמו ימי נזירותו ולא גילח, כל דקדוקי נזירות עליו, נזיר שנזר ודימה שאינו נדר ונהג היתר בנזירותו, ונודע לו שנדרו נדר, מאימתי הוא מונה ימי נזירותו, שהבעל מפיר נזירות אשתו בתגלחת הטומאה ולא לפני תגלחת טהרה.

א. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר - הָרִי זֶה מְגַלַּח תְּגַלַּחַת טְהָרָה² יוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים³, וְאִם גָּלַח בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - יָצָא.⁴ אָמַר: הָרִינִי נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלַּח אֶלָּא בְּיוֹם אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים.⁵

(2) שהיא במלאת ימי נזרו, בנגוד לנזיר שנטמא, שהוא סותר את מנין נזירותו, ומגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטומאתו, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א. (3) שסתם נזירות שלשים יום, והוא מתגלח לאחר מלאת ימי נזרו (משנה בנזיר טז, וכן בגמרא שם ה: על-פי רב מתנה). (4) שם, שמקצת היום ככולו, ונעשה כאילו גילח ביום שלשים ואחד (נזיר ה: וברש"י). (5) הואיל ופירש: שלשים יום, נעשה כאילו אמר שלשים יום שלמים, ואין אומרים בו מקצת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ז שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 31) נמצא שקיבל עליו שתי נזירות, אחת של מאה - והיא הראשונה שחלה עליו מעכשיו, והשניה שהיא של שלשים, העומדת לחול עליו מיד לאחר עשרים יום. 32) לנזירות המאה. 33) ואינו מגלח. 34) נזיר יד. בברייתא.

ז. אָמַר: הָרִינִי נְזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם, וְהָרִינִי נְזִיר מֵעַתָּה³⁵ - מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם³⁶ וּמְגַלֵּחַ תְּגַלְּחַת טְהוֹרָה, וְחֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֲרֵיהֶם, וְהִיא הַנְּזִירוֹת שֶׁנִּדְרָה לְאַחַר עֶשְׂרִים. שָׂאם תֹּאמַר: מוֹנֶה עֶשְׂרִים וּפּוֹסֵק, מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים וּמְגַלֵּחַ - נִשְׁאַר מְנִירוֹת שֶׁהִתְחִיל בָּהֶן עֶשְׂרִים יוֹם בְּלִבָּד, וְאֵין בֵּין תְּגַלְּחַת טְהוֹרָה לְתְּגַלְּחַת טְהוֹרָה לְעוֹלָם פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים יוֹם³⁷.

35) נמצא קיבל עליו שתי נזירות, כל אחת של שלשים יום. 36) מעכשיו. 37) שפחות משלשים יום אין בהם כדי "גידול שער" לקיים בו מצות תגלחת, כמבואר שם מר. וכן שנינו שם טו. "שאינ תגלחת פחות משלשים יום" (נזיר יד.). וסובר רבינו, הואיל ולא נשארו מהנזירות הראשונה אלא עשרה ימים שאינם ראויים לתגלחת, על-כרחו מונה שלשים ימים רצופים מעכשיו וחוזר ומונה הנזירות שנדר לאחר עשרים. אבל התוספות שם יג: דיבור-המתחיל חדא, סיכמו שהואיל ועשרה ימים האחרונים אינם ראויים להצטרף עם העשרים הראשונים, ודאי נודר זה נתכוון להניח עשרים יום הראשונים פנויים, להיות מותר בהם ביין ובתגלחת ולהטמא למתים, ולאחר עשרים יום להתחיל בנזירות הראשונה שקיבל עליו לאחר עשרים יום, ואחרי שימנה שלשים יום רצופים, יגלח, ויחזור וימנה נזירות שניה שלשים יום רצופים. ומה שנדר: "והריני נזיר מעתה", כאילו אמר: אני מקבל מעכשיו עוד נזירות, שתתחיל לאחר גמר הנזירות הראשונה, כמבואר בתוספות שם, דיבור-המתחיל בעי רבא.

ח. אָמַר: הָרִינִי נְזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם³⁸, וְחֹזֵר וְאָמַר: הָרִינִי נְזִיר עוֹלָם מֵעַתָּה³⁹ - לֹא חָלָה עָלָיו נְזִירוֹת שֶׁנִּדְרָה בְּרֵאשׁוֹנָה⁴⁰.

38) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 39) ונזיר עולם אינו מגלח בסוף שלשים, אלא אם הכביד שערו מקל בתער משנים-עשר חודש לשנים-עשר חודש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב. נמצא שלא יוכל לנהוג נזירותו שלאחר עשרים יום, שהרי אסור הוא בגילוח במלאת שלשים ימי נזור, מחמת נדר נזירותו לעולם. 40) שמיד חלה עליו נזירותו השניה והרי הוא נזיר עולם, ושוב לא יוכל לנהוג נזירותו שנדר בראשונה, שהרי אסור הוא בגילוח כאמור, ואין אומרים לא תחול עליו נזירות עולם עד אשר יגמור נזירותו הראשונה, כי הואיל ונזירות ישנה בשאלה לחכם, אנו רואים את הנזירות שלאחר עשרים יום כאילו אינה, וכשאמר: הריני נזיר עולם מעתה, היה בדעתו שתחול מיד, ועל נזירות שלאחר עשרים, ילך אצל חכם ויתירנו, והרי היא כאילו אינה קיימת, ומכיון שהתחילה נזירותו השניה לחול בעשרים יום הראשונים - שוב אין לה הספק, והראשונה אינה יכולה לחול עוד (נזיר יד. בעיה שנפשטה בדרך "אם תמצא לומר", וכפירוש הכסף-משנה).

לגלח על שלו, שלא נשארו לו שלשים יום, ו"אין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום". 17) הואיל והן נזירות אחת. 18) גם את שלו (שם יד. כרבי יוחנן). 19) שהרי כבר השלים את נזירות בנו וגילח עליה. וממילא אינו סותר גם את מה שמנה בתחילה לשלו, שכיון שאינו סותר מה שלפניו, אינו סותר מה שלפני פניו (רדב"ז) וראה לקמן בבבאורנו אות כב. והראב"ד חולק, ולדעתו הרי הוא סותר את כל מה שמנה לנזירות שלו, אפילו מה שהתחיל למנות לפני נזירות בנו. 20) כגון שנזירות שלו היתה נזירות מרובה. 21) ומגלח. 22) כגון שנדר נזירות סתם, והתחיל למנות עשרה ימים ונולד לו בנו. 23) שאין גידול שיער פחות משלשים יום. וכלשון המשנה שם טו. "שאינ תגלחת פחות משלשים יום". ובזה יובנו דברי רבינו לעיל: ש"אינו סותר אלא עד נזירות בנו", מכיון שעליו למנות אחרי נזירות בנו שלשים יום, הרי זו חשובה נזירות בפני עצמה, ודי לו אם יסתור הימים שאחרי נזירות בנו, ולא את הימים שמנה לפניו (רדב"ז).

ד. פִּיֵּצֵד? הָאֹמַר: הָרִינִי נְזִיר כְּשִׁיהִיהָ לִי בֶן, וְהָרִינִי נְזִיר מֵאָה יוֹם, וְהִתְחִיל בְּנִירוֹתָ שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴: אִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה שְׁנָדָר שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵ או יִתָּר כְּשֶׁנִּוֹלַד הֵבֶן - לֹא הִפְסִיד כָּלֹהֶם, שֶׁהָרִי פּוֹסֵק נְזִירוֹת שְׁלֹשִׁים יוֹם וּמִתְחִיל וּמוֹנֶה שָׁל בְּנוֹ, וּמְגַלֵּחַ וּמִבִּיא קֶרְבָּנוֹתָיו, וּמְשַׁלֵּים הַשְּׁלֹשִׁים או יִתָּר שֶׁנִּשְׁאַר מְנִירוֹתָיו, וּמְגַלֵּחַ לְנִירוֹתָיו; וְאִם נִשְׁאַר מִן הַמֵּאָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר עַד שְׁבַעִים²⁶.

24) והרי עליו להפסיד נזירותו שלו, ולמנות תחילה של בנו. 25) כגון שנולד הבן ביום השבעים למנין נזירות שלו. 26) ומונה שלשים יום ומשלים עד מאה (משנה נזיר טו.). ושם הנוסח: "סותר שבעים". וכבר העירו התוספות שם יג: שזוהי גירסא משובשת. ויתכן, שרבינו גורס שם: "סותר עד שבעים" (תוספות יו"ט שם).

ה. פִּיֵּצֵד? נוֹלַד הֵבֶן בְּיוֹם שְׁמוֹנִים - מוֹנֶה שָׁל בְּנוֹ²⁷ וּמְשַׁלֵּים אֶת שָׁל בְּנוֹ וּמְגַלֵּחַ, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת מֵאַחֵר הַתְּגַלְּחַת שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁸. וְנִמְצָא מִפְּסִיד מִקֶּדֶם הָיָה עֶשְׂרִים יָמִים, שֶׁהֵם מִיּוֹם שְׁבַעִים עַד הָיָה. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה²⁹.

27) שלשים יום, שהם ימי סתם נזירות. 28) שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום. 29) כמו שאמרו בירושלמי (נזיר פ"ב, ה"י) "נולד ביום שמונים, סותר עשרה. נולד ביום תשעים, סותר עשרים". והכוונה שהוא מפסיד כל מה שמנה לאחר שבעים יום.

ו. הָאֹמַר: הָרִינִי נְזִיר לְאַחַר עֶשְׂרִים יוֹם³⁰, וְחֹזֵר וְאָמַר: הָרִינִי נְזִיר מֵעַתָּה מֵאָה יוֹם³¹ - מוֹנֶה עֶשְׂרִים יוֹם³² וּפּוֹסֵק³³, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת שְׁלֹשִׁים, שֶׁהִיא הַנְּזִירוֹת שֶׁנִּדְרָה לְאַחַר עֶשְׂרִים, וְאַחֲרֵיהֶם מְגַלֵּחַ תְּגַלְּחַת טְהוֹרָה וּמִבִּיא קֶרְבָּנוֹתָיו, וְחֹזֵר וּמוֹנֶה שְׁמוֹנִים יוֹם פְּדִי לְהַשְׁלִים הַמֵּאָה שֶׁנִּדְרָה בְּסוֹף, וּמְגַלֵּחַ וּמִבִּיא קֶרְבָּנוֹתָיו³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"האומר הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו, אם בחול נדר - הרי זה אסור לעולם כו".

הטעם הפנימי שלמים יום ביאת המשיח מנזיר, הוא שעניין הנזירות בכלל הוא ההרחקה והפרישות היתירה מענייני העולם המביאה על האדם שלימות וקדושה מיוחדים, ושלימות זו של קדושת נזירות תהיה לעתיד-לבוא שאז יהיו ישראל "פנוין בתורה וחכמתה... ובאותו הזמן לא יהי' שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות... ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" וכל אחד ואחד מישראל יהי' "קדוש ישראל", וכמאמר הנביא "ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים, וכתוב "אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיהם".

(על"פ 'לקו"ש חלק ל"ח עמוד 32)

~ נקודות משיחות קודש ~

"שהדבר ספק אם יבוא בשבת ויום-טוב".

ועל מה ששאלו, איך עולה הדבר בקנה אחד עם הנוסח ב"אני מאמין" "אחכה לו בכל יום שיבוא", הרי שלא נמצא נוסח זה ברמב"ם לא בספר הי"ד, ולא בפירושו המשניות, אלא שכך הודפס בסידורים.

ועוד יש לומר, שהרי "הדבר ספק אם יבוא בשבת ויום-טוב או לא יבוא", והלא אליהו הנביא יבוא קודם ויתרץ קושיות כו' ויכול שיבוא בערב שבת ויו"ט שלפני-זה ויפתור הספק ויוכל בן דוד לבוא.

(על"פ 'לקוטי שיחות' חלק כ"ג עמוד 394)

(45) שמא היום יבוא משיח בן דוד. (46) משום איסור תחום בשבת, "שהיוצא חוץ לתחום המדינה (=העיר) בשבת - לוקה" (הל' שבת פכ"ז, ה"א) וספק הוא, אם יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים, או אין איסור תחומין למעלה מעשרה (עירובין מג.). (47) שהוא שבת או יו"ט. (48) נזיר ח. (49) בימי החול. (50) ואע"פ שגם בימי החול אינו אלא ספק אם יבוא, בכל זאת אין אומרים בזה: ספק נזירות להקל, כי "ביום שכן-דוד בא" - משמעו ביום שהוא ראוי לבוא מצד הדין, כפירוש 'רבינו תם' בתוספות לעירובין מג: ד"ה ואסור לשנות (מעשה רוקח). (51) אם יבוא או לא יבוא. (52) עירובין מג: שלא אמרו: ספק נזירות להקל אלא בתחילת תחולת הנזירות. אבל אם כבר חלה עליו, אינה נפקעת מספק, כמבואר בנזיר ח. ולעיל פ"ג, הי"ז בענין "הריני נזיר מלוא הקופה", ובביאורנו שם אות עט. וכתב ה"קריית ספר" שגם בדין זה אינו אלא אסור לשנות יין אבל אינו לוקה, שאם לא בא עדיין בן דוד, הוברר הדבר למפרע, שלא עבר כלום.

יב. נזיר ששלמו ימי נזירותו ולא גלח תגלחת

טהרה⁵³ - הרי זה אסור לגלח ולשתות יין ולהטמא

1 ט. וכן אם אמר: הריני נזיר שמשון לאחר עשרים
2 יום⁴¹, ויחזר ואמר: הריני נזיר מעתה⁴² - אינו מגלח
3 לנזירות זו שנדר באחרונה⁴³.

(41) ונזיר שמשון אינו מתגלח לעולם, ואינו שותה יין כל ימיו, ומותר להטמא למתים (לעיל פ"ג, הי"ד). (42) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. (43) אבל אסור הוא לשתות יין, וכל חומרי נזיר עליו בעשרים ימים הראשונים, אלא שאינו מגלח בסוף נזירותו שנדר באחרונה, כי לאחר עשרים יום חלה עליו נזירות שמשון, ונזיר שמשון אינו מגלח, ואין אומרים מכיון שחלה עליו נזירותו שנדר באחרונה, שוב לא תיפסק, ויגלח בסוף שלשים, ואחריה יתחיל בנזירות שמשון, כי נזירות שמשון אינה בשאלה (לעיל פ"ג, הי"ד), ומכיון ששלמו העשרים יום, מיד היא חלה ושוב אינו יכול לגלח (שם, בעיה שלא נפשטה), ופסק רבינו להחמיר. ואע"פ שהלכה היא: "ספק נזירות להקל" (לעיל פ"ב, ה"ז)? - בנזירות שמשון, שאין בה שאלה לחכם, ספיקה להחמיר (כספ-משנה). וב'לחם משנה' נימק הטעם, שנזירות שמשון ספיקה להחמיר, כי כל הטעם שספק נזירות להקל הוא, מפני שאין אדם מכניס נפשו לספק נזירות, שספיקה חמור מוודאה, שוודאי נזיר מגלח ומביא קרבן, וספק נזיר אינו מגלח, שאינו ראוי להביא קרבנותיו, משום ספק חולין לעזרה (ראה נדרים יט:), אבל נזירות שמשון, שגם בוודאה אינו מגלח לעולם, נמצא שאין ספיקה חמור מוודאה, וממילא הולכים בה להחמיר, כשם ש"סתם נדרים להחמיר" (שם יח:), ובה' נדרים פ"ב, ה"ז). וכן הדברים מוכחים בסוגיית הש"ס נדרים יט:.

4 י. מי שאמר: הרי אני נזיר יום אחד לפני מיתתי -
5 הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא ולגלח לעולם⁴⁴.

(44) שמא ימות למחר ונמצא שהוא נזיר היום, וכל דקדוקי נזירות עליו. ודבר זה נלמד ממה שאמרו (נדרים ג:): האומר: לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה (ראה לעיל פ"א, ה"ד), אף כאן יש לחוש שמא ימות למחר, אלא שבדין הקודם אינו חייב אלא נזירות אחת ואח"כ הוא מותר בכל, ואילו בדין שלפנינו הרי זה אסור לשתות יין וכו' לעולם, שמא ימות למחר (רדב"ז). וכתב ה"קריית ספר" שבדין שלפנינו, אינו אלא אסור לשתות יין, אבל אינו לוקה, שהרי זה התראת ספק, שמא יחיה למחר נמצא שלא עבר כלום, ואין לוקים על התראת ספק.

6 יא. האומר: הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו, אם
7 בחל נדר - הרי זה אסור לעולם⁴⁵; ואם בשבת או
8 ביום טוב נדר - אותה שבת או אותו יום טוב מתר,
9 מכאן ואילך אסור לעולם. שהדבר ספק אם יבוא
10 בשבת או ביום טוב או לא יבוא⁴⁶, והואיל והוא
11 ספק - ביום שנדר⁴⁷ לא חלה עליו נזירות, שספק
12 נזירות - להקל⁴⁸, מכאן ואילך⁴⁹ חלה עליו נזירות⁵⁰,
13 ושבת הפאה שהיא ספק⁵¹ אינה מפקעת נזירות
14 שחלה עליו⁵².

64) שהיא בת שלשים יום. (65) נדרים כ. וכן בתוספתא שם פ"א, מ"א. (66) כגון שנזר מאה יום, ודילול בכולם, דיו שינהוג איסור שלשים יום בלבד. (67) אין החכמים נענים לו, להתיר לו את נדרו, אפילו אם מצא הנזיר פתח חרטה להתיר לו (נדרים כ.).

טז. **כָּל בֵּית דִּין שֶׁנִּזְקָקִין לָזֶה** ⁶⁸ **וְכִיּוּצָא בּוֹ** ⁶⁹, ¹⁸ **וּמִדִּיעֵין לְאֵלֹו שֶׁמְזַלְזֵלִין בְּנִדְרִים שְׁאִין חִבִּין מִן הַתּוֹרָה** ⁷⁰, **אוֹ שְׂוִירוֹ לָהֶן לְהִקְלִי** ⁷¹, **אוֹ שֶׁיִּפְתְּחוּ לָהֶן פֶּתַח** ⁷² - **מְנַדִּין אוֹתוֹ** ⁷³ **בֵּית דִּין הַהִדְיוּט** ⁷⁴. ²¹

(68) להתיר לו נדרו. (69) שנדר נדר גמור ונהג בו היתר (ראה ר"ן לנדרים שם, דיבור-המתחיל ולענין הלכה). (70) שמודיע שאין נדרו חמור, ואינו אלא מדברי חכמים, כגון אלה המנויים בהל' נדרים פ"ב, הי"ב-ג. (71) שאומר לו: אין זה נדר ומותר לך, במקום לומר לו שלא ינהג מנהג זה בנדרים ולגזור בו, כמבואר שם. (72) חרטה, וע"י כך הם מתכוונים לעשות את נדרו "נדר בטעות" ולהתיר לו. (73) מרחיקים אותם מן הקהל, ואומרים, שהם בשמטא, ראה הל' תלמוד-תורה פ"ז, ה"ב. (74) נדרים כ. ובכח"י התימנים: מנדים את אותו בית-דין ההדיוט.

יז. **הָאִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנִזְיוֹת, וְשָׁלְמוּ יָמֶי הַנִּזְיוֹת** ⁷⁵ **וְהִבִּיֵּא קֶרְבָּנוֹתֶיהָ, וְנִשְׁחָטָה אַחַת מִן הַבְּהֵמוֹת** ⁷⁶ **וְנִזְרַק דָּמָה, וְאַחֵר כֶּךָ שְׂמַע בְּעֵלָה, אָף עַל פִּי שְׁעִדִּין** ⁷⁷ **לֹא גִלְחָה - אֵינוּ יָכוֹל לְהַפְרֵה** ⁷⁸ **וְאִם קָדָם זְרִיקָה - הָרִי זֶה יִפְרֵה** ⁷⁹ **בְּמָה דְּכָרִים אֲמָרִים** ⁸⁰ **בְּתַגְלִלַת טְהָרָה** ⁸¹ **אָבֵל בְּתַגְלִלַת טְמָאָה** ⁸² **- יִפְרֵה אָף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ הַקֶּרְבָּנוֹת שֶׁל תַּגְלִלַת טְמָאָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עֲדִין צְרִיקָה לַמְּנוֹת נִזְיוֹת אַחֲרָיָה** ⁸³. ²⁹

(75) שעליה להביא שלש בהמות, כמבואר לקמן פ"ח, ה"א. (76) את נדר נזירותה, ועליה להביא את שאר קרבנותיה ולהתגלח כדין. ואין אומרים יפר את נדרה משום עינוי נפש, כי לאחר שנוזק הדם יכולה היא לשתות יין (לקמן פ"ח, ה"ה) ואין כאן שום עינוי נפש. (77) שעדיין אסורה היא בשתיית יין, ומיפר אדם נדרי אשתו משום עינוי נפש (משנה נזיר כח.). ולקמן פ"ט, ה"ט יתבאר מה תעשה בקרבנותיה שהפרישה לפני ההפרה. (78) שאין הבעל יכול להפר אחרי זריקת דם הקרבן. (79) שהיא מתגלחת אחרי נזירות שמנתה בטהרה. (80) שנשמטא וסתר את כל מנין נזירותה, ועליה להתגלח ולהקריב קרבנותיה, ולהתחיל למנות נזירות חדשה. ראה לקמן פ"ו, ה"ג. (81) ויכול בעלה לומר: "אי-אפשי באשה מנוולת" כלומר, מעונה ומנועה משתיית יין (משנה שם).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) מיני הגפן האסורים על הנזיר, שלוקה שש מלקיות על התראה אחת, נזיר שהעביר על ראשו סם המשיר את השיער ביטל מצות "גדל פרע", נזיר שנשמטא למת פעמים הרבה אימתי אינו לוקה אלא אחת, המטמא את הנזיר מי מהם לוקה, כמה מלקיות לוקה הנזיר שטימא עצמו.

א. **שְׁלֹשָׁה מִיָּנִין אֲסוּרִין לְנִזְיֹר: הַטְּמָאָה** ², ³⁰

1 **לְמִתִּים פְּשָׁהֶיהָ מִקֶּדֶם, וְכָל דְּקִדּוּקֵי נִזְיוֹת עָלֶיו.**
2 **וְאִם גִּלַּח אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ נִטְמָא - לֹא־קָה.** ⁵⁴

(53) שלא הביא עדיין קרבנותיו, שעליהם הוא מגלח, אבל כל שהביא קרבנותיו ולא גילח ראשו, אין תגלחתו מעכבת, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה (לחם-משנה). (54) נזיר טו. שנאמר (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו לה", על נפש מת לא יבא - לרבות ימים שאחר מלאת, כימים שלפני מלאת. וכן לענין יין ולענין גילוח - בכולם נאמר: "כל ימי" - לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת (שם יד:).

3 **יג. מִי שֶׁנִּדְרַה בְּנִזְיֹר וְדָמָה** ⁵⁵ **שְׁאִינוּ נִדְרָה, וְהָיָה נוֹהֵג**
4 **הֵתֵר בְּנִדְרוֹ וְשָׁתָה יַיִן** ⁵⁷ **וְלֹא־חֵר זָמַן שָׁאֵל לְחֶכֶם**
5 **וְהוֹרָהוּ שֶׁהוּא נִדְרָה וְשֶׁהוּא חֵיב בְּנִזְיוֹת** ⁵⁸ **- הָרִי זֶה מוֹנֶה מַשְׁעָה שֶׁנִּדְרָה** ⁵⁹ **וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים** ⁶⁰ **, שֶׁיִּנְהַג**
7 **אֲסוּר בְּיָמִים שֶׁנִּהְיָ בֵּהֶן הֵתֵר** ⁶¹.

(55) וחשב. (56) שנדמה לו, שאותה לשון שקיבל עליו נזירות - אינה לשון נזירות. (57) דקדק רבינו לנקוט: ושתה יין, שאינה סותרת את נזירותו (ראה לקמן פ"ו, ה"א), אבל אם גילח, גילוחו סותר שלשים יום, ואפילו גילוחו באונס, כמבואר שם, וכן אם נטמא אפילו באונס - סותר הכל (שם ה"ג). (58) שיש בלשון קבלתו, לשון נזירות. (59) כל הימים שעבר בהם עולים לו לימי נזירותו (משנה בנזיר לא:), שהרי אונס היה, שחשב שאינו נזיר, וכל זה מדין תורה. (60) החכמים, שהיו נקראים סופרים על שם שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל.) ובירושלמי שקלים (פ"ה, ה"א) אמרו: "מה תלמוד-לומר סופרים (דברי הימים-א, ב, נה)? אלא שעשו את התורה ספורות ספורות מנין ומספר לכל הלכה, כגון: חמשה לא יתרמו: חמשה דברים חייבים בחלה. ועזרא הכהן היה נקרא סופר (עזרא ז, ו) "כשם שהיה סופר בדברי תורה (=מנה אותיותיה), כך היה סופר בדברי חכמים" (ירוש' שם), למנות ההלכות כנ"ל. (61) ברייתא נזיר לב.

8 **יד. בַּיָּצֵד? הָרִי שֶׁנִּדְרַה שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִהְיָ הֵתֵר בְּנִדְרוֹ**
9 **עֲשָׂרָה יָמִים, וְנִהְיָ אֲסוּר עֲשָׂרִים יוֹם, וְלֹא־חֵר**
10 **הַשְּׁלֹשִׁים שָׁאֵל לְחֶכֶם וְאָסַר לוֹ - הָרִי זֶה מוֹנֶה**
11 **עֲשָׂרָה יָמִים מִיּוֹם שֶׁשָּׂאֵל, כְּנֶגֶד הַעֲשָׂרָה שֶׁנִּהְיָ בֵּהֶן**
12 **הֵתֵר. וְאִם שָׁתָה אוֹ גִלַּח אוֹ נִטְמָא בַּעֲשֻׁרֵת יָמִים**
13 **הָאֵלֹו - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוֹת** ⁶².

(62) על שמרד ועבר על דברי חכמים, אבל אינו לוקה מלקות ארבעים. שמן התורה, כבר הושלמה נזירותו והותר בכל. והשווה פירוש המשנה לרבינו, בנזיר שם: "לפי שהיה באותו הזמן (שנהג היתר) טועה, והיה סבור שלא חל עליו הנדר".

14 **טו. בְּמָה דְּכָרִים אֲמָרִים** ⁶³ **? בְּנִזְיוֹת מוֹעֲטָת** ⁶⁴ **; אָבֵל**
15 **בְּנִזְיוֹת מְרֵבָה - דִּיו שֶׁיִּנְהַג שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּנִזְיוֹת** ⁶⁵ **, אָף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל נִזְיוֹתוֹ הַמְרֵבָה כָּל יָמָיו** ⁶⁶ **. וְאִם**
17 **לֹא נִהְיָ אֲסוּר בַּעֲצָמוֹ - אֵין נִזְקָקִין לוֹ כָּל־ל** ⁶⁷.

(63) שינהוג איסור כמנין הימים שנהג בהם היתר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופרט, פרט וכלל ופרט, אין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי (= חומץ), אף כל פרי ופסולת פרי, ופירשו שם: "כל פרי" - לרבות בוסר, "כל פסולת פרי" - לרבות ענבים שהתלעו, ונתמעטו עליהם ולולבים ומי גפנים, שאינם דומים לפרט.

ג. **כָּל אִסּוּרֵי גֶפֶן²³ מִצִּטְרֵפִין זֶה עִם זֶה²⁴. בַּיֵּצֵד?**
הָרִי שְׂצָרָף עֲנָבִים לַחִים עִם יִבְשִׁים אוֹ עִם בֶּסֶר
וְחִרְצָן וְזֵג, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֵבֶת פְּזִית - לֹקָה. וְכֵן אִם
אָכַלָם זֶה אַחֵר זֶה²⁵ עַד שְׂאֵכַל מִן הַפֶּל פְּזִית -
לֹקָה²⁶. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית תַּעֲרֵבֶת יֵין וְחִמְץ -
לֹקָה²⁷.

(23) בדפוס רומי: הגפן. (24) משנה, נזיר לד, א. (25) בהפסקות מועטות. (26) ובלבד שלא יהיה בין תחילת האכילה עד סופה יותר משיעור אכילת ג' ביצים, כמבואר בסמוך ה"ד, אבל אם יש מתחילת האכילה עד סופה יותר מכשיעור אכילת שלש ביצים - אין האכילות מצטרפות (רדב"י). כמו ששינונו בכריתות יב, ב: "עד שיששה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס". והשווה ה'ל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ח. (27) שנאמר: "מכל אשר יעשה מגפן היין - לימד על איסורי נזיר שהם מצטרפים זה עם זה" (נזיר לז:). ולענין הפסקות בשתיה: אם שהה מתחילה ועד סוף כדי שתיית רביעית (שתיה בנחת. כפירוש הרדב"ז שם) מצטרפות, ואם לאו אין מצטרפות, כלשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פי"ד ה"ט, והשווה שם פ"ד, ה"טז.

ד. **דָּבָר הַמֵּתֵר אֵינוֹ מִצִּטְרֵף לְדָבָר הָאִסּוּר²⁸ בְּנִזְרִי.**
בַּיֵּצֵד? יֵין שְׂתֵּעֵרֵב בְּדִבְשׁ, אֵף עַל פִּי שְׂטֵעַם הַפֶּל
טֵעַם יֵין, וְשָׁתָה מִן הַתַּעֲרֵבֶת, וְכֵן הַצְמוּקִין²⁹ שְׂדֵרְסָן
עִם הַגְּרוּגְרוֹת, וְטֵעַם הַפֶּל טֵעַם צְמוּקִין, וְאָכַל מִן
הַתַּעֲרֵבֶת - אֵינוֹ לֹקָה; עַד שְׂהִיָּה מִדָּבָר הָאִסּוּר
בַּתַּעֲרֵבֶת פְּזִית בְּכָדִי שֶׁלֶשׁ בִּיצִים³⁰ וְאָכַל כִּשְׁלֹשׁ
בִּיצִים³¹, כִּשְׂאָר הָאִסּוּרִין הַשְּׁוִים כָּל אֶדָם³², כְּמוֹ
שְׂבָאֲרָנוּ בְּהִלְכּוֹת מֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת³³.

(28) להשלים לכשיעור, כזית או רביעית. (29) ענבים מיובשות. (30) שאם יאכל מהתערובת כשלש ביצים, אי-אפשר שלא יאכל כזית מן האיסור. (31) נמצא שאכל את האיסור בהפסקות, כזמן אכילת שלש ביצים, ומצטרפות האכילות לשיעור אחד, כמבואר לעיל אות כד, וכדברי רש"י בע"ז סז, א: "כיון שאינו שווה באכילתו משהתחיל לאכלו (את האיסור) עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס - מצטרפת אכילתו, אבל אם אין בכדי אכילת פרס . . . הואיל ושווה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, הרי הן כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין". (32) כגון חלב ודם האסורים על הכל, בניגוד ליוצא מן הגפן, שאינו אסור אלא לנזיר בלבד. (33) פט"ו, ה"ג. ומקור ההלכה בנזיר לז, א. שאמרו שם: "וכל משרת ענבים לא ישתה - ליתן טעם (האיסור) כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין - חיבי, ומכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה". ולא כרבי עקיבא הדורש מכאן ל"היתר שמצטרף לאיסור", שאם אין באיסורי נזיר כשיעור והיתר משלים לכזית, שיהא חיבי.

1 וְהַתְּגַלְחָתָ³, וְהַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן⁴, בֵּין פְּרִי בֵּין פְּסֻלָּתָ
 2 פְּרִי⁵. אָכַל הַשֹּׂכֵר שֶׁל הַמְּרִים אוֹ שֶׁל הַגְּרוּגְרוֹת⁶
 3 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִתֵּר לְנִזְיֹר⁷. וְשֹׂכֵר זֶה שְׂנָאֵסֶר עָלָיו
 4 בַּתּוֹרָה⁸, הוּא הַשֹּׂכֵר שֶׁל תַּעֲרֵבֶת הַיֵּין⁹.

(2) להטמא למת, ככתוב (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו . . . על נפש מת לא יבוא". (3) לגלח שער ראשו, ככתוב (שם ה) "תער לא יעבור על ראשו". וראה להלן הי"א. (4) ככתוב (שם, ד) "מכל אשר יעשה מגפן היין . . . לא יאכל". וכמבואר בסמוך ה"ב. (5) כגון חרצני הענבים וקליפותיהם, כמבואר בהלכה הבאה, וכן ענבים שהתלעו, כמבואר בנזיר לד, ב. (6) תאנים מיובשות. (7) שאינו יוצא מן הגפן. (8) שם, ג: "מיין ושכר יזיר". (9) משקה שיין מעורב בו כשיעור הנזכר בסמוך ה"ד. אולם לדברי אונקלוס (שם) שכר - הוא יין ישן. וכן מפרש רש"י שם. "שהיין משכר כשהוא ישן". וראוי להעיר שב'ספרי' שנינו: "רבי אלעזר הקפר אומר: יין - זה מזוג (במים), שכר - זה חיי".

5 ב. הַיּוֹצֵא מִן הַגֶּפֶן בַּיֵּצֵד? נִזְיֹר שְׂאֵכַל פְּזִית מִן
 6 הַפְּרִי, שֶׁהוּא עֲנָבִים, לַחִים אוֹ יִבְשִׁים¹⁰ אוֹ בֶסֶר¹¹,
 7 אוֹ שְׂאֵכַל פְּזִית מִפְּסֻלָּתָ הַפְּרִי, שֶׁהִיא הַזֹּגִין, וְהֵם
 8 הַקְּלָפָה הַחִיצוֹנָה¹², אוֹ הַחִרְצָנִים, וְהֵם הַזֹּגִין
 9 הַפְּנִימִי¹³ שְׂזוּרְעִים אוֹתָן - הָרִי זֶה לֹקָה. וְכֵן אִם
 10 שָׁתָה רְבִיעִית¹⁴ יֵין¹⁵ אוֹ אָכַל פְּזִית מִיֵּין קָרוֹשׁ¹⁶,
 11 שֶׁהוּא הַפְּרִי¹⁷, אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חִמְץ, שֶׁהוּא פְּסֻלָּתָ
 12 הַפְּרִי¹⁸ - הָרִי זֶה לֹקָה. אָכַל הָעֶלְוִין וְהַלּוּלָבִים¹⁹ וְיָמִי
 13 גֶפְנִים²⁰ וְהַסְּמָדִיר²¹ - הָרִי אֵלּוֹ מִתֵּרִין לְנִזְיֹר; שְׂאִינָן
 14 לֹא פְרִי וְלֹא פְסֻלָּתָ פְרִי, אֲלֹא מִן הָעֵץ הֵן נִחְשָׁבִין²².

(10) צמוקים. (11) ענבים שלא נתבשלו כל צרכם, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כט) "האכל הבסר תקהינה שניו". (12) משנה, נזיר לד, ב. כדעת רבי יוסי האומר: "שלא תטעה, כזוג (פעמון) של בהמה, החיצון - זוג, והפנימי - עינבל". כך בענבים, החיצון נקרא זג. (13) ובכת"י התימנים: "והם הפנימיים" ותיבת: הזגין איננה. ולדעת ה'מעשה רוקח' תיבת "הזגין" היא 'טעות סופר'. (14) רביעית הלוג, והיא מפורשת לעיל בהל' שבועות פ"ד, ה"ד. (15) משנה, שם: "עד שישתה רביעית יין", ובגמרא שם לח, א - אמרו: רביעית יין לנזיר - הלכה למשה מסיני. (16) שנחשב כאוכל, ושיעורו בכזית, וכן אמרו (שבת עז.) לענין הוצאת יין בשבת מרשות לרשות: "יבש (נקרש) בכזית", והשווה ה'ל' שבת פי"ח, ה"ב. (17) בניגוד לחומץ, שאינו אלא פסולת הפרי. (18) שהיין מתקלקל והופך לחומץ. (19) ענפי הגפן בעודם ירוקים ורכים. (20) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעים וחותרים הגפן או הזמורות" (לשון רבינו בפירושו למשנה, ערלה פ"א, מ"ז). (21) ראשית הפרי בהתחלת התפתחותו לאחר שנשרו הפרחים מהעץ, ככתוב (שיר השירים ז, יג): "פרחה הגפן פתח הסמדר". ונזכר גם במשנה (ערלה פ"א, מ"ז) וב'ערוך' מגדיר: "סמדר - בין בללוב לבוסר". (22) ערלה פ"א, מ"ז. ובנזיר לד, ב - דרשו: "מיין ושכר יזיר - פרט, מכל אשר יעשה מגפן היין - כלל, מחרצנים ועד זג - חזר

הנדרים⁴⁶. וכן אם אכל פזית זג או פזית ענבים - 18
לוקה שמים: אחת - משום זג או משום ענבים, 19
ואחת - משום לא יחל דברו⁴⁷. והוא הדין לנזיר 20
שגלה או נטמא - שהוא לוקה שמים: אחת - על 21
האסור המיוחד בו, ואחת - על האסור השוה בכל 22
הנדרים, שהוא לא יחל דברו. 23

שאינ לו עדיין טעם יין, אבל הוא נקרא בשם אחר: יין 44
חדש. (45) ברייתא נזיר לח, ב. כי התורה אמרה: "וענבים 45
לחים ויבשים (= צמוקים) לא יאכל - לחייב על זה בפני 46
עצמו ועל זה בפני עצמו, ומכאן אתה דן לכל איסורי נזיר, 47
כל שהוא מין אחד והם שני שמות - חייב על זה בפני 48
עצמו" וכו', לרבות יין חדש (= אפילו מיץ ענבים) וענבים, 49
אע"פ שטעמם שוה, הואיל והם שני שמות - חייב שתיים. 50
(46) שם, כי גם הנזירות נדר היא, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. 51
אבל אינו לוקה מלקות שביעית, משום: "מכל אשר יעשה 52
מגפן היין . . . לא יאכל" כי זהו "לאו שבכללות" שזה 53
כולל הרבה דברים ואינו מפרש דבר מסוים, ואין לוקים על 54
לאו שבכללות (שם כרבא, בניגוד לאביי). (47) שלוקין 55
עליו, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ה.

ט. נזיר ששטה רביעית יין ורביעית חמץ⁴⁸ - אינו 24
לוקה אלא אחת; שאינו חייב על היין בפני עצמו 25
ועל החמץ בפני עצמו. שאין כתוב: יין לא ישטה 26
וחמץ לא ישטה, אלא פה: חמץ יין וחמץ שכר לא 27
ישטה. פלוגתא: לא ישטה יין ולא דבר שנתערב בו 28
היין, והוא השכר⁴⁹, ואפילו החמץ. והואיל ולא 29
כפל אלא החמץ, שהוא שם אחד⁵⁰ - אינו לוקה על 30
זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו⁵¹. 31

(48) שהוא יין שנחמץ. (49) ראה לעיל ה"א. (50) בין 32
שהוא חומץ יין, בין שהוא חומץ שכר, נקרא: חומץ סתם, 33
ומין אחד ושם אחד הם, כמבואר בע"ז סו, א. (51) וכשם 34
שאינו חייב שתיים על חומץ יין וחומץ שכר, שהוא שם אחד 35
ומין אחד, כך אינו חייב שתיים על היין והחומץ אע"פ שהם 36
שני שמות, הואיל ואינו מיוחד לאו בכל אחד מהם בפני 37
עצמו (רדב"ז). אמנם אם ישתה חומץ בלבד - ילקה עליו. 38
שבפירוש אמרה תורה: חומץ יין לא ישתה. והראב"ד חולק, 39
ולדעתו יין וחומץ שני מינים ושני שמות הם, כמבואר 40
בבבא-בבבא צו, א - וחייב שתיים. אולם רבינו ב'ספר 41
המצוות', לא-תעשה רו, הוכיח את דבריו מסוגיית הש"ס 42
נזיר לח, ב. ששאלו שם: "והרי שייר יין וחומץ, מכאן אתה 43
למד שאינו חייב על היין והחומץ שתיים, מפני שהחומץ 44
אמנם נאסר בעבור עיקרו, שהוא היין, וכאילו אמר הכתוב, 45
שאיסורו לא נסתלק ממנו (מהיין) בהפסדו (ע"פ 'ספר 46
המצוות' מהדורת ר' חיים העליר ובהערותיו שם). והשווה 47
'ספר החינוך' מצוה שעב.

י. נזיר שהיה שותה בנזיו⁵² בל היום בל, אף על פי 32
שהוא חקב לשמים⁵³ על כל רביעית ורביעית - אינו 33
לוקה אלא אחת משום יין ואחת דלא יחל דברו⁵⁴, 34
כמו שבארנו⁵⁵. ואם התרו בו על כל רביעית 35

ה. וכן אם שרה פתו ביין, והיה³⁴ הרביעית יין בכדי 1
פרס³⁵ מן הפת, ואכל פדי פרס, שנמצא שאכל 2
רביעית יין - הרי זה לוקה³⁶. ועל זה וכיוצא בו 3
נאמר בתורה: וכל משרת ענבים - לאסור דבר 4
שנתערב בו היין וטעמו כטעם היין³⁷. והוא שיהיה 5
טעמו וממשו³⁸, כשאר אסורי מאכלות³⁹. 6

(34) בכת"י התימנים: והיתה. (35) הוא חצי ככר, שיש בו 36
כשש ביצים, נמצא חצי הככר, הנקרא: "פרס" יש בו כשלש 37
ביצים (עירובין פב:) וכרבי יוחנן בן ברוקה, והשווה הל' 38
טומאת צרעת פט"ז, ה"ו. (36) אע"פ ששתיות בהפסקה 39
אינן מצטרפות אלא כדי שתיית רביעית, אבל כאן שהוא 40
נהנה מן היין - דרך אכילה, עם אכילת הפת, דינו כמאכל, 41
שהוא מצטרף בכדי אכילת פרס ('אור שמח'). (37) כגון 42
ששרה ענבים במים, ויש בהם טעם יין (נזיר לו. וכמבואר 43
לעיל אות לא). (38) שיהיה מן היין שנבלע בלחם, רביעית 44
בכדי אכילת פרס. (39) כגון חלב הכליות, שנפל לתוך 45
תבשיל הגריסין ונמוח, והיה מן החלב כזית בכל שלש 46
ביצים מן התערובת, ואכל מן הגריסין כשלש ביצים - לוקה, 47
כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ג. והמקור לזה, 48
דברי רבי יוחנן בע"ז סז, א: "כל שטעמו וממשו אסור 49
ולוקים עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס". וראוי להעיר, 50
ששיטת רש"י בע"ז סז, א ועוד, שאכילת פרס היא שיעור 51
של ארבע ביצים, וזה תלוי במחלוקת התנאים בעירובין פב, 52
ב. ראה לעיל אות לב.

ו. נתערב יין וכיוצא בו בדבש ואין שם טעם יין - 7
הרי זה מתיר לנזיר. לא יהיה זה חמור מחלב ודם⁴⁰. 8

(40) שהם בעונש כרת, ואם נתערבו בתבשיל ולא נמצא בו 36
טעם האיסור - הרי התבשיל מותר, כמבואר בהל' מאכלות 37
אסורות פט"ו, ה"ב.

ז. היה בו טעם יין ואין שם רביעית בכדי אכילת 9
פרס - הרי זה אסור מדברי סופרים⁴¹, כמו שבארנו 10
בהלכות מאכלות אסורות⁴², ומפני אותו אם אכל 11
מפת מדרות⁴³. 12

(41) מדברי חכמים, כדברי רבי יוחנן בע"ז סז, ב: "טעמו 36
ולא ממשו - אסור ואין לוקים עליו". וסובר רבינו - אסור 37
מדבריהם בלבד. (42) פט"ו, ה"ג. ובכת"י התימנים: כמו 38
שביארנו באיסורי מאכלות. ולדעת הראב"ד, אם יש בו טעם 39
יין, אפילו אם אין בו רביעית בכדי אכילת פרס, הרי זה 40
אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו. וראה ב'תוספות' 41
חולין צח, ב דיבור-המתחיל: רבא אמר. (43) שמרד ועבר 42
על דברי חכמים, והיא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך 43
השעה, כדברי רבינו בפירושו למשנה, נזיר פ"ד, מ"ג.

ח. נזיר שאכל פזית ענבים ופזית חרצן ופזית זג 13
וכפית צמוקים ושתה רביעית יין, ואפילו סחט 14
אשכול ושתה ממנו⁴⁴ רביעית - הרי זה לוקה חמש 15
מלקיות⁴⁵, שכל אחד מהן בלאו אחד הוא. ולוקה 16
מלקות ששית משום לא יחל דברו, שהוא שוה בכל 17

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

69) משנה, נזיר מב, א. וכבר נתבאר לעיל ה"י, שהוא חייב לשמים על גילוח כל שיערה ושערה. וכן כותב רבינו בפירושו למשנה, שם. (70) בכת"י התימנים: כל שיערה ושערה.

יד. נזיר חופף⁷¹ על שעריו בידו וחוכך בצפרניו, ואם נפל שער - אינו חושש, שהרי אין פונתו להשיר ואפשר שלא ישיר⁷². אבל לא יסרק במסרק⁷³ ולא יחך באדמה⁷⁴, מפני שמשרת⁷⁵ את השער ודאי⁷⁶. ואם עשה כן - אינו לוקה⁷⁷.

(71) משפסף ומגרד. (72) משנה, שם. וכרבי שמעון האומר: דבר שאינו מתכוין מותר. השווה הל' שבת פ"א, ה"ה. (73) בגמרא שם אמרו: "כל הסורק, להסיר נימין (שערות) מדולדלות מתכוין". ומפרש רש"י: הרי זה דבר מתכוין ואסור. וכתב הרד"י, שבכל זאת אינו לוקה, כיון שכבר נידלדלו קצת - אין כאן גילוח, אבל אסור לסרוק כיון שעדיין לא נעקרו לגמרי. (74) מין מיני אדמה המשרי את השער, ראה רע"ב למשנה שם. (75) ובכת"י התימנים: שמשיר. (76) ואע"פ שאינו מתכוין להשיר השער, הואיל וידוע שאי אפשר לחוף באדמה ולא ישיר השער, אע"פ שאינו מתכוין לכך - אסור, השווה הל' שבת פ"א, ה"ו. (77) שהרי זה כמו העביר סם על ראשו, שאינו לוקה. כמבואר לעיל ה"ב ('מרכבת המשנה'). ויתכן שביטל בזה מצות עשה של: גדל פרע. כמבואר לעיל בהעברת סם.

טו. נזיר שנטמא למת טמאת שבעה⁷⁸, בין בטמאות שהוא מגלח עליהן⁷⁹, כמו שיתבאר⁸⁰, בין בטמאות שאינו מגלח עליהן⁸¹ - הרי זה לוקה⁸².

(78) שבעה ימים. (79) שמחוייב להתגלח עליהן תגלחת טומאה. (80) לקמן פ"ז, ה"ב. (81) כגון שנגע ברביעית דם מן המת, או בגולל ודופק, כמו שיתבאר שם ה"ו. (82) משום: לא יטמא להם במותם (במדבר ו', ז), כי אין זה ענין לתגלחת טומאה, המפורשת בפסוק אחר (שם, ט) "וכי ימות מת עליו . . . וגלח ראשו ביום טהרתו", שאינו מתגלח עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת, כלשון רבינו לקמן פ"ז ה"א, ובביאורנו שם. ואע"פ שכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ג: "לפיכך אני אומר, שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה" - אין זה סותר מה שכתב כאן: "הרי זה לוקה", כי רבינו לשיטתו ב'ספר המצוות' שורש שני, שכל דבר שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא נדרש באחת מ"ג מידות, נקרא 'מדברי סופרים' (ראה הל' אישות פ"א ה"ב, ובביאורנו שם אות ח). וכן כתב רבינו שם פ"ה, ה"ו: "אע"פ שהם דברי קבלה, אינם דין תורה, שהרי לא נתפרשו בתורה". וכתב הכסף משנה שם, שכוונת רבינו לומר, שמשפטם דין תורה, אלא שאינם מפורשים בתורה ('מעשה רוקח').

טז. נטמא למת פעמים הרבה, אף על פי שהוא חזק מלקות על כל אחת ואחת לשמים - אין בית דין מלקין אותו אלא אחת⁸³. ואם התרו בו על כל פעם ופעם, והוא מטמא - לוקה על כל אחת ואחת⁸⁴.

ורביעית ואמרו לו: אל תשטה, אל תשטה, והוא שותה - חזק על כל אחד ואחד⁸⁶. מדברי סופרים, שאסור לנזיר לעמד במושב שותי זין ויתרחק ממנו הרבה, שהרי מכשול לפניו⁸⁷. אמרו חכמים⁸⁸: סביב לכרם לא יקרב⁸⁹.

(52) בכת"י התימנים: שותה יין, וכן לשון המשנה בנזיר מב, א. (53) שהקב"ה מעניש אותו על כל רביעית ורביעית, שהיא עבירה בפני עצמה, כלשון רבינו בפירושו למשנה, שם. (54) שאין חיוב ללקות אלא אחר ההתראה. (55) לעיל ה"ח. (56) בדפוסים קדומים: אחת ואחת. וכן לשון המשנה, נזיר מב, א. (57) שמא ימשך אחריהם וישתה עמהם. (58) ע"ז נח, א. (59) שמא יאכל שם ענבים.

יא. נזיר שגלח שיערה אחת - לוקה⁹⁰, בין בתער בין בזוג⁹¹. והוא שקצצה מעקרה⁹² כעין תער⁹³. וכן אם תלשה בידו - לוקה⁹⁴. אחד המגלח ואחד המתגלח; שנאמר: תער לא יעבר על ראשו⁹⁵. ואם הניח ממנו כדי לכף ראשה לעקרה - אינו לוקה, שאין זה כעין תער⁹⁶.

(60) נזיר מ, א. וכן בתוספתא שם פ"ד, מ"ג. (61) במספרים. (62) סמוך לשרשה. (63) שמגלח מעיקרו. נזיר מ, א. (64) שם לט, ב. שנאמר: "לא יעבור על ראשו - לרבות כל המעבירים". (65) קרא בו: "לא יעבור" הוא, ולא יעביר לו אחר (שם מד.), שלשון "יעבור" מוסב על התער, שלא נתפרש כאן הפועל, ומשמע בין הוא בין אחר ('תורה תמימה'). וראה בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז: "ואין המתגלח לוקה עד שיסייע". (66) נזיר לט, ב. אבל ביטל מצות עשה, שנאמר: גדל פרע שער ראשו, כמבואר בהלכה הבאה ('קרית ספר').

יב. העביר על ראשו סם⁹⁷ שמשיר את השער והשיר את השער - אינו לוקה⁹⁸, אלא בטל מצות עשה, שנאמר: גדל פרע שער ראשו.

(67) משחה. (68) נזיר מ, א. לענין מצות תגלחת הטהרה, והוא הדין לענין איסור גילוח, כשם שאינו יוצא בסם מצות גילוח, כך אינו עובר עליו באיסור גילוח ('תורה תמימה'). ואע"פ שאמרנו לעיל אות סא "לא יעבור - לרבות כל המעבירים", הכוונה כשהוא מעביר בידו, אבל הסם שאינו תולש ביד - אינו עובר עליו (רד"י). ובזית רענן מסביר, הואיל ואין השערות נושרות מיד בשעת המשיחה - אין דינה כתער. וב'ספר המצוות' עשה' צב, מביא רבינו מקור ההלכה שבהעברת סם אינו עובר בלאו אלא ב'עשה' מ'מכילתא', והיא ב'ספרי' זוטא נשא פרק ו', א: "ואל יתן סמנים בעשה . . . מה שיירתי במצות עשה, החופף באדמה והנותן סמנין".

יג. נזיר שגלח כל ראשו - אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת⁹⁹. ואם התרו בו על כל שער ושער¹⁰⁰ ואמרו לו: אל תגלח, אל תגלח, והוא מגלח - לוקה על כל אחת ואחת.

הקברות. (100) שיצא, ולא יטמא נזרו. (101) אע"פ שנכנס בשגגה, הרי זה לוקה על שהייתו, ואע"פ שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, והשהייה אין בה מעשה - כבר חידש ה'מגיד משנה' בהל' שכירות פ"ג ה"ב, שכל לאו שישנו במעשה, אפילו במקרה שאין בו מעשה - לוקים עליו, והרי סתם נזיר שנטמא הוא לאו שיש בו מעשה, כגון הכניסה לאהל המת, לפיכך אפילו כשנכנס בשגגה ושהה - לוקה עליו (הגהות ר"ב רנשבורג לנזיר יז.). (102) שהיא כדי לקרוא: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים-ז, ג), כמבואר בשבועות טז, ב. ובהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"ג. (103) שנכנס למקדש כשהוא טהור ונטמא שם, כמבואר בשבועות יד, ב. יז, א. וכן בהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"א-כג, אבל טמא שנכנס למקדש, חייב על כניסתו אפילו לא שהה שם, כמבואר שם הכ"א. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א - בעיית רב אשי שם, אלא שרב אשי דן בנטמא בבית הקברות באונס, כגון שנכנס בשידה ובא חבירו ופרע את הגג מעליה שלא מדעתו, ורבינו משה דין השוגג לדין האונס, ששניהם פטורים הם, ואם שהה בשניהם אחרי ההתראה - לוקה, כדין נטמא במקדש ולא קפץ ויצא (רדב"ז). וראה לקמן פ"ו ה"ט, ובביאורנו שם.

- 18 כ. המטמא את הנזיר¹⁰⁴: אם היה הנזיר מזיד -
- 19 הנזיר לוקה, וזה שטמאו עובר משום ולפני עור לא
- 20 תתן מקשלו¹⁰⁵; ואם היה הנזיר שוגג, וזה שטמאו
- 21 מזיד - אין אחד מהם לוקה¹⁰⁶. ולמה לא ילקה
- 22 המטמא את הנזיר¹⁰⁷? לפי שנאמר: וטמא את ראש
- 23 נזיר¹⁰⁸ - אינו לוקה עד שטמא עצמו מדעתו¹⁰⁹.

(104) באחת מטומאות המת המנויות לקמן פ"ז, ה"ב-ח. (105) וכגון שהיתה הטומאה במקום שהנזיר עצמו לא היה יכול ליגע בה, אבל אם הנזיר עצמו היה יכול להגיע אליה, אין מטמא זה אלא מסייע בלבד, ואע"פ שאסור לסייע ידי עוברי עברה, אינו עובר משום: ולפני עור וכו' (רדב"ז). והשווה ע"ז ו, ב. ובין כך ובין כך אינו לוקה על: ולפני עור וכו', לפי שהוא כולל דברים הרבה. ואין לוקים על לאו שבכללות, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ח, ה"ב-ג. (106) שכבר נתבאר, שאין לוקים משום: ולפני עור וכו'. (107) כשם שלוקה המגלח את הנזיר, לעיל הי"א. (108) ולא נאמר: וטמא לו ראש נזרו. (109) נזיר מד, א. ומכאן למדנו שהמגלח את הנזיר אע"פ שהיה הנזיר שוגג - לוקה המגלח, שעבר על "תער לא יעבור על ראשו", על-כל-פנים (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל אות סב.

- 24 כא. נזיר טהור שטמא עצמו - לוקה אף משום לא
- 25 תאחר לשלמו, שהרי אחר נזירות טהרה¹¹⁰ ונעשה
- 26 מעשה¹¹¹. וכן אם נדר¹¹² בבית הקברות - לוקה אף
- 27 משום לא תאחר¹¹³. הא למדת, שהנזיר שטמא
- 28 עצמו - לוקה ארבע מלקיות: משום לא יטמא,
- 29 ומשום לא יחל דבר¹¹⁴, ומשום לא תאחר לשלמו,
- 30 ומשום לא יבוא, אם היתה ביאה וטמאה פאחת,
- 31 כמ' שפארנר¹¹⁵.

(83) שאין מלקות בית-דין בלי התראה על כל פעם ופעם. (84) משנה, נזיר מב, א. והשווה לעיל ה"י.

- 1 יז. במה דברים אמורים⁸⁵? בשנטמא⁸⁶ ופרש, ונזיר
- 2 ונגע⁸⁷ או נשא או האהיל⁸⁸; אבל אם היה נוגע
- 3 במת, ונזיר המת בידו, ונגע במת אחר - אינו חייב
- 4 אלא אחת, אף על פי שהתרו בו על כל נגיעה
- 5 ונגיעה, שהרי מחלל ועומד⁸⁹.

(85) שאם התרו בו, לוקה על כל אחת. (86) במת. (87) במת. (88) עליו, ראה לקמן פ"ז ה"ה, שאע"פ שכבר טמא הוא מנגיעתו הקודמת, נוספה לו טומאה בנגיעתו השניה, שבשעה שנוגע במת, אדם שני הנוגע בו יטמא שבעת ימים - וזוהי הנקראת 'טומאה בחיבורין', אבל משפירש מן המת ונגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב (נזיר מב; וב'תוספות' שם ד"ה: לא קשיא). (89) מנגיעתו הראשונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ד) "לא יטמא בעל (= כהן) בעמיו להחלו" - מי שאינו מחולל, מוזהר על הטומאה. יצא זה שהוא מחולל ועומד. והוא הדין לנזיר, שהם למדים זה מזה (שם וב'תוספות' דיבור-המתחיל: אתיביה אביי).

- 6 יח. נזיר שנכנס לבית ושהה שם עד שמת שם
- 7 המת⁹⁰, או שנכנס לאהל המת בשדה⁹¹ תבה ומגדל⁹²
- 8 ובא חברו ופרע גג התבה מעליו מדעתו⁹³ - הרי זה
- 9 לוקה שתים: אחת - משום לא יבוא⁹⁴, ואחת -
- 10 משום לא יטמא⁹⁵; שהרי טמאה וביאה פאין
- 11 פאחת⁹⁶. אבל אם נכנס בדרפו - טמאתו קודמת
- 12 לביאתו; שמעת שנקנים חטמו או אצבעות רגליו
- 13 נטמא⁹⁷, ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כלול⁹⁸.

(90) ובכת"י התימנים: מת. (91) מין ארון, או מרכבה עשויה כמין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב, ובלשון גמרא יש: שידה תיבה ומגדל". (92) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (93) מרצונו ובהסכמתו, כי שלא מדעתו, הרי הוא אנוס ופטור. (94) "על נפש מת לא יבוא". (95) "לא יטמא להם במותם". (96) ונתחלל בשתייהן כאחת (נזיר מג). והשווה הל' אבל פ"ג, ה"ו. (97) שאהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו חוטמו או אצבעותיו נגעו בטומאה (נזיר שם, וב'תוספות' ד"ה: בבית נמי). (98) נמצא שהוא מחולל ועומד משעת טומאה, ואין איסור "לא יבוא" חל עליו (שם). וב'תורת כהנים' (ויקרא יד, מו) אמרו: "והבא אל הבית - כשיכנס ראשו ורובו", שביאה במקצת - אין שמה ביאה. והשווה הל' ביאת מקדש פ"ג, הי"ח.

- 14 יט. נכנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה⁹⁹,
- 15 ואחר שנודע לו התרו בו¹⁰⁰, ולא קפץ ויצא אלא
- 16 עמד שם - הרי זה לוקה¹⁰¹. והוא שיששה שם פרי
- 17 השתחויה¹⁰², כמו טמא שנכנס למקדש¹⁰³.

(99) שלא ידע שמת נמצא באהל, או לא ידע שזהו בית

הראשנים יפלו. ואפלו נטמא ביום מלאת ימי נזרו¹⁵
בסוף היום - סתר הכל¹⁶.

וכן אמרו נזיר שנטמא מביא קרבנות על הזדון כשוגג, שנאמר "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום" - פתע, זה שוגג וכן הוא אומר: ואם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום - זה אונס. (12) ואפילו מה שמנה קודם בטל. (13) כשיטהר. (14) ביום השמיני לטומאתו. (15) ביום השלושים לנזירות סתם, או ביום האחרון לנזירות מרובה. (16) משנה בנזיר טז. "הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל" ולא כרבי אליעזר האומר שם: אינו סותר אלא שלושים.

ד. נטמא אחר יום מלאת¹⁷, שהוא יום הבאת קרבנות טהרה אלו לא נטמא - סותר שלשים בלבד¹⁸. וכיצד יעשה? מביא קרבנות טמאה כשיטהר, ומגלח תגלחת טמאה¹⁹, ומתחיל למנות נזירות שלשים יום, ומגלח תגלחת טהרה, ומביא קרבנות טהרה. ואם נטמא אחר שנוזק עליו אחד מן הדמים²⁰ - אינו סותר פלוס²¹, אלא יביא שאר קרבנות טהרה שלו כשיטהר²².

(17) ביום הראשון שלאחר מלאת ימי נזרו. (18) ואפילו נדר מאה יום ונטמא ביום מאה ואחד אינו סותר אלא שלושים יום. שגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת והבאת קרבנותיו משום יום מאה. ומכל מקום לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה, שהוא סותר את הכל, וגזרו שישתור סתם נזירות, שהיא שלושים יום בלבד. (19) ויש להעיר, שלקמן הלכה י"א כותב רבינו, שמגלח שער ראשו בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, הרי שתגלחתו קודמת להבאת קרבנותיו. (20) מקרבנותיו. (21) ובגמרא אמרו: "ואחר ישתה הנזיר יין - אחר מעשה יחידי", אחר זריקת דם קרבן אחד מקרבנותיו, נמצא שקודם שנטמא היה מותר כבר באיסורי נזיר, וכאילו שלמה נזירותו. (22) ואותו קרבן שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו.

ה. נטמא ביום שלאחריו²³, שהוא יום שראוי לגדל שער, או גלח אחר מלאת - הרי זה אינו סותר פלוס²⁴, אף על פי שצדיק לא גלח, שהרי שלמה הנזירות וכל שנטפל לה²⁵.

(23) אחרי יום הבאת קרבנותיו, כגון ביום שלשים ושניים לנזירות סתם, או ביום מאה ושניים כשקבל עליו נזירות מאה יום. (24) נזיר יד: "נטמא ביום גידול שער רב אמר אינו סותר" ומפרש רבינו: יום גידול שער יום שאחרי יום הבאת קרבנותיו. (25) הוא יום הבאת קרבנותיו, שהוא יום אחרי מלאת.

ו. נטמא ביום שנדר או בשני - אינו סותר, אלא משלים עליהם אחר שביא קרבנו²⁶; שנאמר: והימים הראשונים יפלו - עד שיהיו שם שני ימים ראשונים²⁷. לפיכך²⁸, אם נטמא משלישי והלאה - סותר פל הקודמין²⁹.

(26) כשיטהר מטומאתו, ביום השמיני לטומאתו.

(110) שבגלל טומאתו אינו יכול למנות ימי נזירות טהרה עד אשר יטהר (נדרים ד.). (111) שטמא עצמו. (112) בנזירות. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אם נזר. (113) שהרי הוא מאחר נזירותו עד אשר יטהר (נדרים שם). ואין זה לאו שאין בו מעשה, כי מה שאינו יוצא משם, חשוב מעשה (תוספות' נזיר יז, א דיבור-המתחיל אילימא). וראה לעיל בביאורנו אות צז. (114) השווה לעיל פ"א, ה"ב. וכן אמרו בנדרים ג, ב: "לעבור עליו בשתיים". (115) לעיל הי"ח. שכל לאוין אלו, שמות מיוחדים הם. ובנוגע לנדר בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח.

יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ז

פרק ששי

(1) נזיר שגילח שערו הריהו סותר שלשים יום מימי נזרו, נזיר שנטמא סותר הכל, נדר בנזיר והוא טמא מת או שהוא בבית הקברות, סדר תגלחת טומאה, נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שנטמא טומאת התהום.

א. נזיר ששטה יין ואכל יוצא מן הגפן אפלו ימים רבים - אינו סותר מימי נזירותו אפלו יום אחד². וכן אם גלח מעוט שער ראשו, בין בשוגג בין במזיד³. נתגלח רב ראשו, בין בתער בין בעין תער⁴, ולא נשאר מן השערות כדי לכף ראשו לעקר⁵, בין בזדון בין בשגגה, אפלו גלחיהו לסטים⁶ באנס - הרי זה סותר שלשים יום עד שיהיה לו פער⁷, ואחר כך מתחיל למנות⁸.

(2) שנאמר "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו" - טומאה סותרת ואין היין סותר. (3) "לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו" וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל לסתור, שזוהי הלכה (=למשה מסיני) בנזיר, שלא מצינו בה טעם. (4) כגון מספריים הגוזזים את השיער סמוך לעיקרו. (5) כי אם נשאר מהם כדי לכוף ראשם לעיקרם אינו סותר. (6) גולנים. (7) גידול שיער בן שלשים יום. (8) ממקום שפסק, בין בנזירות מועטת (שהיא של שלושים יום) בין בנזירות מרובה.

ב. כיצד? נדר נזירות מאה יום, ולאחר עשרים יום נתגלח רב ראשו - הרי זה שוהה שלשים יום עד שירבה שער ראשו, ואחר השלשים יום מונה שמונים יום תשלום ימי נזירותו. וכל אותן השלשים יום פל דקדוקי נזירות עליו⁹, אלא שאין עולין לו מן המניין¹⁰.

(9) שאסור לו לשתות יין ולהיטמא למת. (10) ועליו להשלים נזירותו ממקום שפסק.

ג. נזיר שנטמא, בין בזדון בין בשגגה, ואפלו טמאיהו עובדי כוכבים ומזלות באנס¹¹ - סתר הכל¹², ומגלח תגלחת טמאה¹³, ומביא קרבנות טמאה¹⁴, ומתחיל למנות ימי נזירות; שנאמר: והימים

17 - אֵינוֹ לֹקֵה⁵⁰, אֲבָל מִכֵּין אוֹתוֹ מִפְּת מִרְדּוֹת⁵¹ אִם
18 שָׁהָה.

(48) והם מפסיקים בינו לבין הטומאה, ונזר שם. (49) הגג. ושלל מדעתו. (50) ואפילו התרו בו, הואיל וכשקיבל עליו הנזירות, בהיתר הייתה, שהרי השידה הייתה סגורה, יתכן, שאפילו שהה אינו לוקה ואין לדמות שהיית חוץ (=בנזיר), לפנים (=נטמא במקדש ושהה שם), שהוא חייב, כי אולי אין ללמוד חוץ מפנים. (51) שאפילו אם מלקות מן התורה אין כאן, אבל איסור מדרבנן יש כאן, ששהה בטומאה, ולוקה על שמרד בדברי חכמים.

19 י. יֵצֵא⁵² מִבֵּית הַקְּבָרוֹת וְשָׁהָה יָמִים⁵³ וְחָזַר וְנִכְנַס -
20 אֵין אוֹתָן הַיָּמִים עוֹלִין לֹא⁵⁴. יֵצֵא וְהָיָה וְטָבֵל⁵⁵
21 וְטָהַר, וּמִנָּה יָמִים מִנְזִירוֹתוֹ⁵⁶, וְחָזַר לְבֵית הַקְּבָרוֹת
22 - אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁמִּנָּה עוֹלִין לֹא⁵⁷. וְאִפְּלוּ נִכְנַס בְּיוֹם
23 שְׁמִינִי שְׁלֹשָׁה⁵⁸ - הָרִי הַשְּׁבִיעִי שְׁלֹשָׁה עוֹלָה לוֹ מִן
24 הַמִּנְיָן⁵⁹. וְאִם נִטְמָא שָׁם אַחֵר שֶׁנִּכְנַס בְּאַחַת מִן
25 הַטְּמָאוֹת שֶׁהַנְּזִיר מְגַלַּח עָלֶיהָ - מִבֵּיא קֶרֶפֶן
26 טְמָאָה⁶⁰, וְסוֹתֵר הַיָּמִים הַקּוֹדְמִין⁶¹, וּמְגַלַּח תְּגִלַּחַת
27 טְמָאָה⁶².

(52) זה שנדר בנזיר בהיותו בבית הקברות. (53) ולא היה וטבל. (54) כיוון שלא טהר בינתיים הכול טומאה אחת היא, ואפילו יטמא אחרי כן בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אינו מגלח ואינו מביא קרבן הואיל ולא טהר בינתיים. (55) כדין כל טמא הטעון הזאה וטבילה. (56) לשם נזירות טהרה, לקיים נדרו שנדר בבית הקברות. (57) כי טומאת בית הקברות אף על פי שהיא מטמאה את הנזיר שבעה ימים, אין היא סותרת את הימים הקודמים, והם עולים לו מן המניין, לכשיצא מבית הקברות ויטהר וישלים עליהם. אבל זה ברור, שימי טומאתו בהיותו בבית הקברות אינם עולים לו. (58) לצאתו מבית הקברות והתחיל להיטהר. (59) וכשיטהר לא יצטרך להשלים אלא עשרים ותשעה יום, נוסף על יום השביעי, שנחשב כיום אחד למניינו. בניגוד לנזיר טהור שנטמא, שאינו מתחיל למנות מניינו אלא מיום השמיני והלאה. ואף על פי שזנזר זה טהור שנטמא הוא, שהרי מנה מקצת ימים אחרי שנטהר, ונטמא אחר כך, - הואיל ועיקר נזירותו קיבל בטומאה, נקרא: טמא שטהר, שדינו להתחיל מניינו מיום השביעי. (60) והחידוש הוא: אף שקדמה לו טומאת בית הקברות, והרי הוא מחולל ועומד, בכל זאת חלה עליו הטומאה השנייה, החמורה לחייבו קרבן ותגלחת, הואיל והספיק כבר להתחיל נזירות בטהרה. (61) על כרחנו שהספיק כבר למנות שני ימים בטהרה ונכנס לבית הקברות בתשיעי, כי אם נכנס בשמיני אין לו אלא יום אחד טהור, וכבר פסק רבינו לעיל הלכה ו, שאם נטמא ביום השני למנינו, אינו סותר כלל. (62) שכל אלו השלושה כאחד הם, ודין אחד להם.

28 יא. תְּגַלַּחַת טְמָאָה בִּיצֵד הִיא? הַנְּזִיר שֶׁנִּטְמָא בְּאַחַת
29 מִן הַטְּמָאוֹת שֶׁהוּא מְגַלַּח עָלֶיהָ - הָרִי זֶה מִזֶּה עָלָיו
30 בְּשָׁלִישִׁי וּבְשָׁבִיעִי, וּמְגַלַּח שְׁעָרָיו רִאשׁוֹ בְּשָׁבִיעִי,
31 וְטוֹבֵל בְּשָׁבִיעִי אַחֵר הַהִזְיָה פִּדְרוֹ כָּל טְמָאֵי מֵת⁶³,

(27) "הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה, יכול יהא סותר? תלמוד לומר: והימים הראשונים יפלו, עד שיהיו לו ימים ראשונים וזה אין לו ראשונים". ולדעת התוספות: כשנטמא ביום ראשון אינו מביא קרבן טומאה כלל, אלא מונה שבעה ימים, וביום השמיני הוא חוזר ומונה להשלים ימי נזירותו. (28) הואיל ולא הקפיד הכתוב אלא על שני ימים הראשונים. (29) ואחרי שיטהר מתחיל למנות מניין חדש. ואפילו אם נטמא בסוף ימי נזירותו הרי זה סותר, ואין אומרים: והימים הראשונים יפלו - מכלל שיש אחרונים, וזה אין לו אחרונים. אלא הלכה כחכמים בזה, שאפילו נטמא ביום מלאת סותר הכל ואין צורך ב"ימים אחרונים".

1 ז. נִדְר בְּנִזִּיר וְהוּא טָמֵא מֵת³⁰ - חָלָה עָלָיו נִזְרוֹת³¹;
2 וְאִם נִטְמָא פַּעַם אַחֶרֶת³² אוֹ שָׁתָה יַיִן אוֹ גִּלַּח³³ -
3 לֹקֵה³⁴. וְאִם שָׁהָה בְּטְמָאָתוֹ בְּמֵה יָמִים - אֵין עוֹלִין
4 לֹא³⁵, עַד שְׁנֵי³⁶ שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי וְטָבֵל בְּשָׁבִיעִי³⁷.
5 וְיוֹם שְׁבִיעִי שְׁלֹשָׁה עוֹלָה לוֹ מִמִּנְיָן נִזְרוֹת לְזֶה שֶׁנִּדְר
6 וְהוּא טָמֵא³⁸. אֲבָל נִזִּיר טָהוֹר שֶׁנִּטְמָא³⁹ - אֵינוֹ מִתְחִיל
7 לְמִנּוֹת⁴⁰ אֶלָּא מִיוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּא⁴¹.

(30) לפני קבלת נזירותו. (31) וכשיטהר מטומאתו עליו לנהוג נזירות בטהרה, ללא קבלת נזירות פעם שנייה. (32) בהיותו טמא. (33) בימי טומאתו. (34) הואיל וחלה עליו נזירות. (35) למניין נזירות טהרה שיתחיל אחר כך. (36) במי אפר פרה אדומה. (37) לטומאתו, כדין כל טמא מת הטעון הזאה וטבילה. (38) שמתחיל למנות נזירותו מיום שביעי אחרי שהיה וטבל, לפי שאינו מביא שום קרבן על טומאתו אין לו לחכות ליום השמיני, יום הבאת הקרבנות. (39) אחרי שמנה שני ימים לנזירותו. (40) נזירות הטהרה. (41) שבו הוא מביא קרבנותיו על טומאתו, ואינו מתחיל למנות נזירותו אלא אחרי הבאת קרבן חטאתו. והטעם, שטמא שנזר אינו מביא קרבן על טומאתו, מפורש שם שנאמר "וכי ימות מת עליו ... וטמא ראש נזרו" - בטהור שנטמא הכתוב מדבר, ולא בטמא שנזר.

8 ח. מִי שֶׁנִּדְר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - נִזְרוֹת חָלָה
9 עָלָיו⁴². וְאִפְּלוּ שָׁהָה שָׁם בְּמֵה יָמִים - אֵין עוֹלִין
10 לֹא⁴³. וְלֹקֵה עַל שְׁהִיתוֹ שָׁם⁴⁴. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה
11 יָמִים שָׁם - אֵינוֹ מְגַלַּח⁴⁵ שְׁעָרָיו בְּשָׁנֵי מָשָׁם. וְאִם
12 נִטְמָא שָׁם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת בְּאַחַת מִן הַטְּמָאוֹת שֶׁהַנְּזִיר
13 מְגַלַּח עָלֶיהָ⁴⁶ - אֵינוֹ מְגַלַּח וְאֵינוֹ מִבֵּיא קֶרֶפֶן
14 טְמָאָה⁴⁷.

(42) אף על פי שהוא טמא. (43) למניין נזירותו. (44) אם שהה כדי שיעור השתחויה. ובוודאי כשהתרו בו: אל תשהה, שאם אין התראה אין מלקות. (45) תגלחת טומאה, הואיל ואינו מביא קרבן טומאה. (46) אבל על טומאת בית הקברות אינו מגלח. (47) הואיל ונטמא טרם שנזר אינו מביא קרבן טומאה, וכל שאינו מביא קרבן טומאה אינו מגלח תגלחת טומאה.

15 ט. נִכְנַס לְשֵׁם בְּשָׁדָה תְּבָהּ וּמְגַדֵּל⁴⁸, וּבָא חֲבֵרוֹ וּפָרַע
16 עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה⁴⁹ וְנִטְמָא, אָף עַל פִּי שְׁשָׁה שָׁם

25 חטאתו⁷⁸, ונטמא באותן הימים⁷⁹ - אינו מביא אלא
26 קרבן אחד⁸⁰. אבל אם נטמא וטהר⁸¹ והביא
27 חטאתו⁸², ונטמא פעם שניה אחר שהביא חטאתו,
28 אף על פי שעדיין לא הביא אשמו ועולתו - חייב
29 בקרבנות אחרות⁸³.

76 והדבר ברור, שאין התראה מועילה כלום. (77) שהם
חטאת ועולה ואשם. (78) שהוא ביום השמיני. (79) טרם
שהביא חטאתו. (80) שכל עוד שלא הביא חטאתו אינו
מתחיל למנות נזירות טהרה. נמצאו כל טומאותיו כאילו הן
טומאה אחת ארוכה, הואיל ועדיין לא יצא לשעה הראויה
למניין נזירות טהרה. (81) הזה וטבל. (82) אחרי שהעריב
שמשו. (83) שמשחביא חטאתו, חלה עליו נזירות טהרה,
וכשנטמא אז הרי היא טומאה חדשה אחרי שנטהר.

30 טז. נזיר שגלח תגלחת טהרה, ואחר כך נודע
31 שנטמא היה בתוך ימי נזרו: אם בטמאה ידועה⁸⁴
32 נטמא - סתר הכל, ומביא קרבנות טמאה, ומגלח
33 תגלחת טמאה, ומונה נזירות אחרת, ומביא קרבנות
34 טהרה; ואם בטמאת התהום נטמא⁸⁵ - אינו סותר.
35 ודבר זה הלכה מפי הקבלה⁸⁶.

84 שאפשר שהייתה ידועה לאדם אחר בשעה שנטמא.
85 שבמקום שעבר היה קבר התהום, ולא הכיר בו אדם
מעולם. (86) "אין זה לקוח מהסברא, ואין לו ראייה. אלא
הלכה למשה מסיני".

36 יז. ואם עד שלא נזרק עליו אחד מן הדמים⁸⁷ נודע
37 שהוא טמא, בין בטמאה ידועה בין בטמאת התהום
38 - סותר הכל⁸⁸. נודע לו אחר שנזרק אחד מן
39 הדמים⁸⁹, אף על פי שלא גלח, הואיל ונטמא
40 שאינה ידועה היא - אינו סותר⁹⁰.

87 מן הקרבנות. (88) שכל שלא נזרק עליו אחד מן
הדמים עדיין כל דקדוקי נזירות עליו והרי זה כאילו נטמא
בתוך מלאת ימי נזרו. (89) ואז הותר לשתות ביין
ולהיטמא למתים ואפילו לא גילח עדיין. (90) שאפילו
נטמא באותה שעה אינו סותר. זה הכלל: נודע לו לפני
הדבר המעכבו סותר, לאחר הדבר המעכבו אינו סותר אלא
בטומאה ידועה. כי כך נתקבלה ההלכה מסיני.

41 יח. אי זו היא טמאת התהום? כל שאין אדם
42 מפירה אפלו בסוף העולם⁹¹. ולא אמרו טמאת
43 התהום אלא למת בלבד⁹²; אבל הרוג - לא, שהרי
44 יודע בו זה שהרגו⁹³.

91 כהתהום הזו שהיא עמוקה ונעלמה מאיתנו עד אין
שיעור. (92) שנמצא טמון בקרקע, ואפשר שאף אחד לא
הרגיש במותו, או שנפל לקבר ומת. ואין אחד ידוע.
93 הרוצח. וכל שהכיר בה אחד, הרי זו טומאה ידועה.
וכתב הרדב"ז: צריך שיהא ניכר, שהוא הרוג בידי אדם,
אבל אם היה הרוג מיד חיה רעה או שהכישו נחש ומת, הרי
לא הכיר בו אדם, והרי זו טומאת התהום.

1 ומעריב שמשו⁶⁴ ומביא קרבנותיו בשמיני, והן שתי
2 תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת,
3 וכבש בן שנתו לאשם, וסותר כל הימים הקודמין
4 ומתחיל למנות נזירותו⁶⁵. ואם גלח בשמיני - מביא
5 קרבנותיו בו ביום⁶⁶.

63 הטעונים טבילה לאחר ההזאה. (64) אחרי הטבילה,
שטבילתו היא לפני שקיעת החמה. (65) מיום השמיני
והלאה. (66) ואין הנזיר טעון טבילה אחר גילוחו ביום
השמיני, שטבילתו ביום השביעי עלתה לו. בניגוד למצורע
שגילח בשמיני, שטעון טבילה לאחר גילוחו, וממילא הוא
טעון הערב שמש, ומביא קרבנו ביום התשיעי.

6 יב. מאימתי מתחיל למנות? משביא חטאתו. אבל
7 עולתו ואשמו אין מעפכין אותו מלמנות⁶⁷.

67 שעולה דורון היא, ואינה מעכבת, ואשם - נאמר בו:
"והזיר לה" את ימי נזרו - והביא כבש בן שנתו לאשם"
הקדים "והזיר" ל"והביא" לומר לך שאין אשמו מעכבו.
אבל החטאת, נאמר בה "וכיפר עליו ... וקידש את ראשו"
מתחילה יכפר, ואחרי כן יקדש.

8 יג. הרי שהיה בשלישי ובשביעי ולא טבל⁶⁸, ונתאחר
9 במה ימים - כשיטבל יעריב שמשו ויביא קרבנותיו
10 למחר. טבל והעריב שמשו ואחר קרבנותיו - אינו
11 מתחיל למנות עד שביא חטאתו; אבל עולתו ואשמו
12 אין מעפכין אותו, כמו שבארנו.

(68) אחר ההזאה.

13 יד. כשנגלח הנזיר תגלחת טמאה - אינו צריך
14 לגלח על פתח המקדש⁶⁹ ולא להשליך שעריו על
15 האש⁷⁰. ובין שגלח במדינה⁷¹ או במקדש - שעריו
16 אסור בהנאה⁷², וטעון קבורה⁷³, ואפרו⁷⁴ אסור
17 באפר כל הנקברים. והנגלח במקדש, אם השליכן
18 תחת דוד האשם - יצא⁷⁵.

69 כדרך שנזיר טהור מגלח. (70) שתחת דוד האשם.
71 בירושלים. וידוע פירושו של רבינו שכל ערי ישראל
נקראות: מדינה. (72) שנאמר "וקידש את ראשו" - הרי
הוא כקדש ואסור בהנאה. (73) שלא יהנו ממנו. (74) אם
שרפוהו. (75) ובתוספתא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר
בלכתחילה, אבל בדיעבד, אם השליכו תחת הדוד, הכול
מודים, שיצא, ולכתחילה אין צורך לשורפו תחת הדוד כי
אם לקברו כנ"ל. בניגוד לנזיר טהור שמצוה לכתחילה
להשליך שעריו תחת דוד השלמים.

19 טו. נזיר שנטמא טמאת הרבה, בין שהתרו בו על
20 כל אחת ואחת ובין שלא התרו בו על כל אחת
21 ואחת - אינו מביא על טמאותיו אלא קרבן אחד⁷⁶.
22 במה דברים אמורים? שנטמא פעם שניה קדם
23 שביא קרבנות טמאה הראשונה⁷⁷. ואף על פי
24 שנתאחר במה ימים אחר טהרתו קדם הבאת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ח שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 יט. נִמְצָא הַמֵּת גְּלוּיָא⁹⁴ - אֵין זֶה טִמְאַת הַתְּהוֹם⁹⁵.
- 2 נִמְצָא מִשְׁקַע בְּקִרְקָעוֹת מְעָרָה וְהַמִּים עַל גְּבִי⁹⁶ -
- 3 הָרִי זֶה טִמְאַת הַתְּהוֹם, שְׁאִינָה יְדוּעָה⁹⁷. הִיָּה טְמוֹן
- 4 בְּתֵבָן אוֹ בְּצִרְרוֹת⁹⁸ - הָרִי זֶה טִמְאַת הַתְּהוֹם; בְּמִים,
- 5 בְּאִפְלָה וּבְנִקְיָי הַסְּלָעִים⁹⁹ - אִינָה טִמְאַת הַתְּהוֹם¹⁰⁰.

(94) כגון שהיה הנזיר במערה, ונמצא מת צף על פי המערה, ספק נטמא בו, ספק לא נטמא, כגון שהייתה המערה פתוחה מלמעלה ואינו מאהיל עליה. (95) הואיל ונמצא במקום, שאפשר שיראוהו בני אדם. (96) וירד הנזיר לטבול שם מטומאה אחרת, שאינה טומאת מת. (97) אף על פי שבוודאי נטמא, לא הייתה הטומאה ידועה לשום אדם. (98) אפשר שלא הכיר בו אדם מעולם, שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וצרורות עשויים להתגלגל ממקום למקום. (99) סדקים, חגוים. (100) הואיל והם חלולים יכול אדם להציץ בהם ואינה מכוסה, שאפשר שאדם הסתכל והכיר בו.

- 6 כ. נִזִּיר שְׁנִטְמָא בְּמֵת, וְיֵרֵד וְיִטְבֹּל¹⁰¹ בְּמְעָרָה, וְהִכִּיא
- 7 קְרִבְנוֹת טִמְאָה, וּמָנָה נִזִּירוֹת וּגְלַח תִּגְלַחַת טְהוֹרָה,
- 8 וְאַחֵר כֶּף נֹדַע שְׁמֵת הִיָּה מִשְׁקַע בְּקִרְקָעוֹת מְעָרָה
- 9 כְּשִׁירֵד לְטָבֵל, אָף עַל פִּי שְׁהִיא טִמְאָה שְׁאִינָה
- 10 יְדוּעָה - סֵתֵר הַפֶּל; מִפְּנֵי שֶׁחֻזַּק לְטִמְאָה¹⁰², וְחֻזַּק
- 11 הַטִּמְאָ טִמְאָ עַד שִׁטְהֵר וְדִא¹⁰³. יֵרֵד לְהִקְרֹ¹⁰⁴ - הָרִי
- 12 זֶה טְהוֹר, עַד שִׁידַע שְׁנִנְע¹⁰⁵. נִמְצָא הַמֵּת צָף עַל פְּנֵי
- 13 הַמִּים¹⁰⁶ - הָרִי זֶה בְּחֻזַּק טִמְאָ¹⁰⁷; שֶׁחֻזַּק שְׁנִנְע
- 14 בְּזָה שְׁהוּא צָף¹⁰⁸.

(101) ביום השביעי לטומאתו. (102) כשירד למערה היה טמא וודאי. (103) ולא אמרו טומאת התהום טהורה בנזיר, אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור. (104) שלא היה טמא למת כלל אלא ירד להצטנן מחומו. (105) ואם נודע שנגע, הרי זה טמא מת, אלא שאינו סותר ימי נזירותו הואיל ונודע לו לאחר שנזרק אחד מן הדמים, וטומאת התהום היא. (106) וספק נטמא בו ספק לא נטמא. (107) שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא ואפילו ירד להקר הרי זה טמא. ואין זו טומאת התהום, שהרי נמצאה במקום שאפשר שיראוהו בני אדם, והואיל ו"טומאה ידועה" היא, אפילו נודע לו לאחר זריקת הדמים, סתר הכול. (108) שספק טומאה צפה על פני המים טהורה לענין שרץ. ובהלכות אבות הטומאות פרק י"ד, הלכה ג' כותב רבינו: "ולא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד".

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המנין, שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא תעשה.

- 15 א. יֵשׁ טִמְאוֹת מִן הַמֵּת שְׁאִין הַנִּזִּיר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן
- 16 וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדֶמִין², וְאָף עַל פִּי שְׁנִטְמָא בְּהֵן

(2) ראה לעיל פ"ו, ה"א. (3) שדינו להיות טמא על ידן שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ז. (4) כגון בשרו או עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל ודופק, או נוגע בכלים הננועים במת, המנויות להלן ה"ו-ה. והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור-המתחיל וכלים. (5) כלומר, רק אז.

ב. וְאֵלּוֹ טִמְאוֹת מִן הַמֵּת שֶׁהַנִּזִּיר מְגַלַּח עֲלֵיהֶן: עַל הַנֶּפֶל, וְאִפְּלוֹ לֹא נִתְקַשְּׁרוּ אֲבָרָיו בְּגִידֵי⁶. וְעַל כְּזֵית מִבְּשֵׁר הַמֵּת, וְעַל כְּזֵית נֶצֶל⁷. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב מִנֵּן הַעֲצָמוֹת⁸, אָף עַל פִּי שְׁאִין בְּהֵן רִבְעֵי הַקֶּבֶץ⁹. וְעַל עֲצָמוֹת שֶׁהֵן רֹב בְּנִינוֹ שֶׁל מֵת¹⁰, וְאָף עַל פִּי שְׁאִין בְּהֵן לֹא רֹב בְּנִינוֹ וְלֹא רֹב מִנֵּנוֹ. וְכָל הַעֲצָמוֹת יֵהִיוּ מִשְׁלֵם מֵת אֶחָד, וְלֹא מִשְׁנֵי מֵתִים¹². וְעַל הַשְּׂדֵרָה¹³ הַבָּאָה מִמֵּת אֶחָד. וְעַל הַגְּלָגֶלֶת שֶׁל מֵת אֶחָד¹⁴. וְעַל אֶבֶר מִן הַמֵּת הַבָּא מִמֵּת אֶחָד¹⁵, וְעַל אֶבֶר מִן הַחֵי מֵאֶדָם אֶחָד, שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן בִּשְׂרָאִי לְעֵלוֹת בּוֹ אֲרוּכָה בְּחֵי¹⁶. וְעַל חֲצִי לֵג¹⁷ דָּם הַבָּא מִמֵּת אֶחָד¹⁸. וְעַל מֵלֶא חֲפָנִים רֶקֶב הַמֵּת¹⁹. אִי זֶהוּ נֶצֶל? זֶה בִּשְׂרָא הַמֵּת שֶׁנִּמְוָח וְנִעְשָׂה לְחָה סְרוּחָה²⁰.

(6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר נ). וברש"י לחולין פט: והשווה הל' טומאת מת פ"ב, ה"א: "שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". (7) ליחה סרוחה היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו (בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י לנזיר נ.). (8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם הרוב של רמ"ח איבריו. (9) אבל אם אין בהם רוב מנין העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו. (10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר נ.). (11) משנה נזיר מט: (12) אהליות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב. (13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם. (14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן הגולגולת", הרי שאין צורך בשתייה. ואע"פ שהגמרא שם דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים שום מחלוקת מפורשת בזו, עלינו לומר, שזוהי דיעה מוסכמת על הכל (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס, בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה, אהליות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר

מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב: "בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. (15) ולא משני מתים, כגון הזרוע או השוק, שיש בה שתי עצמות, והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד (רש"י נזיר נב.). (16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו: "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו החרב מן החי, הרי הוא כמת. (17) שתי רביעיות, ואע"פ שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות). (18) שם נב. וכחכמים. (19) גופו של מת, שכלה לחותו ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרוד (=כף) רקב" ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. (20) נזיר נ., ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת הגרון) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

1 ג. ואין רקב המת מטמא עד שיקבר ערם בארון של
2 שיש²¹, ויהיה פלו שלם²². חסר ממנו אבר, או
3 שנקבר בכסותו²³ או בארון של עין²⁴ או בשל
4 מתכת²⁵ - אין לו רקב. ולא אמרו רקב אלא למת
5 בלבד, להוציא הרוג, שהרי חסר דמו²⁶.

21 שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). (22) שם עמ' ב. (23) לפי שכסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערוכת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערוכת (שם עמ' א.). (24) כנ"ל. (25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". (26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

6 ד. קברו שני מתים באחד²⁷, או שגזזו שערו או
7 צפרניו וקברום עמו²⁸, או אשה עברה שמתה
8 ונקברה ועברה במעי' - אין הרקב שלהם מטמא²⁹.
9 וכן אם טחן המת עד שנועשה רקב - אינו מטמא³⁰,
10 עד שירקב מאליו. טחן את המת והניח עפרו עד
11 שהרקב פלו³¹, או [שהרקב] מקצתו כשהוא חי
12 ומת והרקב הכל - הרי זה ספק³²; ואם נטמא לרקב
13 זה - הרי זה ספק טמא³³. וכן אם נטמא ברבע³⁴
14 עצמות הפאין מהשדרה או מן הגלגלת באהל³⁵ -
15 הרי זה ספק טמא³⁶.

(27) "נעשו גלגלים (=תערוכת) זה לזה" (נזיר נא.).
(28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערוכת, ואין לו תורת רקב (שם). (29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר,

16 ה. כל אלו השתים עשרה טמאות שמנינו³⁷, אם נגע
17 נזיר באחת מהן או נשא, או האהיל³⁸ הנזיר עליה
18 או האהיל³⁹ הטמא על הנזיר⁴⁰, או היה הנזיר
19 ואחת מטמאות אלו באהל אחד⁴¹ - הרי זה מגלח
20 תגלחת טמא, ומביא קרבן טמא, וסותר את
21 הפל⁴². חוץ מן הרקב, שאינו מטמא במגע; שאי
22 אפשר שיגע בכלו, שהרי אינו גוף אחד⁴³. אבל אם
23 נשא או נטמא באהל - מגלח.

(37) למעלה ה"ב. (38) סיכך בגופו עליה. (39) בדפ' רומי, וכן בכת"י התימנים: האהילה. (40) שהטומאה סיככה על הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. (41) והגג מאהיל על שניהם. (42) משנה נזיר מט: (43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרודו רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטומאה". וכתב רבינו בפירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבט יח.): אפר לאו בר גיבול הוא".

24 ו. וכן נזיר שנגע בעצם המת, אפלו עצם בשעורה,
25 או נשא - הרי זה מגלח עליו, ומביא קרבנות
26 טמא, וסותר את הקדמים⁴⁴. ואין עצם בשעורה
27 מטמא באהל⁴⁵. אבל נטמא באחת משנים עשר
28 דברים הללו⁴⁶: בגוש ארץ העובדי פוככים
29 ומזלות⁴⁷, או בשדרה שנתרש קבר בתוכה⁴⁸, שהן

המת. (58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. (59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. (60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג:). כרבי יוחנן. ועל-כרחן שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלח לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.

ז. אף על פי ש**בְּכָל אֶלּוֹ הוּא טָמֵא טָמֵאת שְׂבִיעָה** ¹⁰ **וּמִזֶּה בְּשָׁלִישִׁי וּבְשָׁבִיעִי** - אינו מגלח תגלחת טמאה ¹¹ **וְלֹא מִבֵּיא קִרְבָּנוֹת וְלֹא סוֹתֵר אֶת הַקּוֹדֶמִין**. אֲבָל כָּל ¹² **יְמֵי הַטָּמֵא אֵין עוֹלִין לוֹ מִמֶּנּוּ יְמֵי נְזִירוֹתָיו**. ¹³

(61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנין.

ח. נגע באהל המת ⁶² או בכלים הנוגעים במת ⁶³ - אינו מזה בשלישי ובשביעי ⁶⁴. ויראה לי, שדין זה מיוחד בנזיר; אֲבָל כָּל אֶדָם שְׁנוּטָמָא בְּכָלִי ⁶⁵ טָמֵאת שְׂבִיעָה - יזה בשלישי ובשביעי, כמו שיתבאר ¹⁴ **בְּהִלְכוֹת טָמֵאת מֵת**. ⁶⁶ וכן יראה לי, שזה שאינו ¹⁵ **מִזֶּה בְּשָׁלִישִׁי וּבְשָׁבִיעִי אִם נִגַע בְּכָלִים, כְּדִי שִׁיעוֹרָו** ¹⁶ **לֹא יְמֵי טָמֵאתוֹ בְּכָלִים מִמֶּנּוּ יְמֵי נְזִירוֹתָיו**. ¹⁷

(62) שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת. (63) שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג:). וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא-הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו, שהרי נגע הכלי במת". (64) אבל הוא טמא שבעה ימים. (65) שנגעו במת. (66) פ"ה, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת. (67) בדפוסים קדומים: שזה שאינו (68) שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל-כרחן שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראייה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלא בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון

¹ **מִטְמָאִין בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא** ⁴⁹; או שְׁהָאֵהִיל עָלָיו וְעָלִי ⁵⁰ **הַשְּׂרִיגִים** ⁵¹ **הַיּוֹצֵאִים מִן הָאֵילָנוֹת** ⁵², או הַפְּרָעוֹת ² **הַיּוֹצֵאֹת מִן הַגְּדֵרִים** ⁵³, או מִשָּׁה או גְּמָל ⁵⁴ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ; ³ או שְׁנוּטָמָא בְּאֵהֶל רִבְעַ עֲצָמוֹת שָׁאִין בְּהֵן לֹא רֵב ⁴ **בְּנִין** ⁵⁵ **וְלֹא רֵב מִנֵּין**; או שְׁנוּטָמָא בְּרִבְעִית דָּם מִן ⁵ **הַמֵּת**, שְׁהִיא מִטְמָא בְּמַגַּע וּבְמִשָּׁא וּבְאֵהֶל ⁵⁶; או ⁶ **שְׁנוּטָמָא בְּגוֹלְלָה** ⁵⁷ או בְּדוֹפֶק ⁵⁸, שְׁהֵן מִטְמָאִין בְּמַגַּע ⁷ **וּבְאֵהֶל** ⁵⁹; או שְׁנוּטָמָא בְּאֶבֶר מִן הַחֵי או בְּאֶבֶר מִן ⁸ **הַמֵּת שָׁאִין עָלֵיהֶן בְּשָׂר פְּרָאוֹ** ⁶⁰ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר. ⁹

(44) משנה נזיר מט: (45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כותב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. (46) המנויים להלן. (47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג) "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה". (48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה. (49) משנה שם, וכן בנזיר נד. (50) טעות סופר יש כאן, וצ"ל: "כשהאהילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו (מעשה רב, לרבי בצלאל הכהן מוילנה). (51) ענפים. (52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ב). (53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פרות - לשון גדל פרע (רע"ב לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). (54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלח עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלח עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". (55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. (56) אבל אין הנזיר מגלח עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות שם מט: דיבור-המתחיל ועל חצי לוג). (57) כיסוי ארון

16 לְשָׁתוֹת⁸⁷, וְאַחַר כֵּן נָדַר בְּנֵזִיר - חֵלָה נְזִירוֹת עַל
17 הַשְּׁבוּעָה וְאִסּוּר בִּינִין⁸⁸. וְאֵין צָרִיךְ לֹאמַר שֶׁהוּא אִסּוּר
18 בִּינִין קְדוֹשׁ וְהַבְּדֵלָה, שְׂאִינוּ אֶלָּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים⁸⁹.

85) מבואר להלן הי"ב. 86) מבואר להלן הט"ו.
87) מחמת שבועתו. 88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מִיִּין
ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה
מגפן היין - לרבות יין מצוה כיון הרשות, וכפירוש
התוספות שם, וכן שם מד. 89) שאע"פ שאמרו (פסחים
קו.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו על היין" - אין
זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן
התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד.
דיבור-המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה הל'
שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

19 יב. וְכִיצַד הוּא מֵתֵר בְּטֻמְאַת מֵת מְצוּהָ? הִיא מְהֵלֶךְ
20 בְּדֶרֶךְ וּפָגַע בְּמֵת שְׂאִין שֵׁם מִי שֶׁיִּקְבְּרֵנוּ - הִיא זֶה
21 מִטְּמֵא⁹⁰ לוֹ וְקוֹבְרוֹ. וְדִבְרֵים אֵלּוּ דִּבְרֵי קִבְּלָה הֵן⁹¹.

90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו
ומביא קרבן טומאה (קריית ספר). 91) משנה בנזיר מז,
ובגמרא שם מה. דרשו: לאביי ולאמו... לא יטמא (במדבר
ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "עַל נֶפֶשׁ
מֵת לֹא יָבוֹא" - אלא לאביי ולאמו אינו מיטמא, אבל
מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי
קבלה", כלומר, שכן בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו
בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות י"ו ט"ס.

22 יג. נְזִיר וְכֵהֵן שֶׁפָּגַעוּ בְּמֵת מְצוּהָ - יִטְמָא נְזִיר, אֵף
23 עַל פִּי שֶׁהוּא סוֹתֵר הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים וַיִּמְכִּיא קֶרֶפֶן
24 טְמֵאָה, וְאֵל יִטְמָא כֵהֵן. שְׁזָה⁹² קִדְּשָׁתוֹ קִדְּשָׁת
25 שְׁזָה⁹³, וְאֶפְלוּ הִיא נְזִיר עוֹלָם⁹⁴, וְהִכְהֵן קִדְּשָׁתוֹ
26 קִדְּשָׁת עוֹלָם⁹⁵.

92) הנזיר. 93) למשך ימי נזירותו בלבד. 94) שאמר:
הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, ה"א), בכל זאת סתם
נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז). ולדעת
ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזר בחייו אחרי
שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו
מיום שנולד. 95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה
בנזיר מז). ועוד הבדל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה,
וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א)
וקדושת כהן אינה בטלה עולמית (לחם-משנה).

27 יד. פָּגַעוּ בּוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם
28 וְאֶחָד נְזִיר מָאָה יוֹם - יִטְמָא נְזִיר שְׁלֹשִׁים⁹⁶. הִיא
29 אֶחָד נְזִיר לְזִמְן קָצוֹב⁹⁷ וְהַשְּׁנֵי נְזִיר עוֹלָם - יִטְמָא
30 הַנְּזִיר לְזִמְן קָצוֹב; שְׁנֵי נְזִירוֹת עוֹלָם קִדְּשָׁתוֹ חֲמוּרָה
31 מְזָה⁹⁸.

96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר
פ"ו, סוף ה"א). 97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג,
ה"א). 98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שערו,
מיקל בתער בכל שנים-עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי

הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא
שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם-משנה).

1 ט. נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְהִחְלִט⁶⁹ - כָּל יָמֵי חַלוּטוֹ⁷⁰
2 וְשִׁבְעַת יָמֵי סָפִירוֹ שְׁסוּפָר אַחֵר שְׁיִטְהָר לְצַרְעָתוֹ⁷¹
3 בֵּין תְּגַלְחַת רִאשׁוֹנָה⁷² לְשִׁנְיָה⁷³ אֵין עוֹלִין לוֹ מִיָּמֵי
4 נְזִירוֹתוֹ⁷⁴. אֲבָל יָמֵי הַסֵּגָר⁷⁵ - עוֹלִין לוֹ⁷⁶. וְכֵן אִם זָב
5 בְּשָׂרוֹ, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה - כָּל יָמֵי זִיבָתוֹ⁷⁷ עוֹלִין
6 לָהּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן טְמֵאִין⁷⁸. וְדָבָר זֶה הִלְכָה
7 לְמִשְׁחָה מְסִינִי הוּא⁷⁹.

69) שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא)
מתרגם יונתן "ויחלטיניה כהנא". 70) שהוא טמא
בהחלט. 71) כשנרפא נגע הצרעת. 72) שהיא ביום
טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלח את כל שערו".
73) שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט.
74) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה,
שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את
הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על
מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). 75) בתחילה
כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו
לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד-ח.
76) למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו -
הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג.
77) שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. 78) הואיל ואינם
טעונים תגלחת. וכנ"ל. 79) משנה שם נד: "באמת אמרו,
ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא
למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

8 י. אֵין צָרִיךְ לֹאמַר, שְׂאִם נִטְמָא הַנְּזִיר בְּשִׂאָר
9 טְמֵאוֹת⁸⁰ - שְׂיָמִי טְמֵאָתוֹ עוֹלִין לוֹ, וְאִינוּ סוֹתֵר
10 בָּלִים⁸¹. נִטְמָא בְּמֵת בְּתוֹךְ יָמֵי צַרְעָתוֹ⁸² - סוֹתֵר אֵת
11 כָּל הַקּוֹדְמִין, שֶׁהִיא בְּנִזְרוֹתוֹ עוֹמֵד⁸³ וְאֵף עַל פִּי
12 שֶׁהוּא טְמֵא⁸⁴.

80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין
טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. 81) שאין
איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר
מג.) "לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז) - במותם אינו
מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובזיבתם", והשווה הל'
טומאת אוכלין פט"ז, ה"ט. 82) היה נזיר ונצטרע, ובימי
צרעתו נטמא למת. 83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו
להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל
ה"ט ובביאורו אות עב. 84) לצרעתו, לא היה סותר את
הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש
לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד
ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין
נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת
כלום. וראה לקמן פ"ו, ה"ב-ג.

13 יא. הַנְּזִיר מֵתֵר בְּטֻמְאַת מֵת מְצוּהָ⁸⁵ וּבִתְגַלְחַת
14 מְצוּהָ⁸⁶, וְאִסּוּר בִּינִין הַמְצוּהָ בֵּין הָרִשׁוֹת. פִּיצָד? מִי
15 שֶׁנִּשְׁפַּע שְׁיִטְהָה הַיּוֹם יֵין, שֶׁהִיא מְצוּהָ עָלָיו

פרק שמיני

(1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

א. תגלחת הטהרה כיצד היא? פשיגמור הנזיר ימי נזירותו² מביא שלש בהמות: פבש לעולה, וכבשה לחטאת, ואיל לשלמים³. הביא שלשתן ולא פרש⁴ - הראויה לחטאת⁵ תקרב⁶ חטאת, והראויה לשלמים⁷ - שלמים, והראויה לעולה⁸ - עולה. ומביא עם איל השלמים עשרה⁹ ושיני שלישי עשרון סלת. אופה מהן עשרים חלה¹⁰: עשר חלות מצות¹¹, ועשרה קיקי¹² מצות. ומושח העשרים¹³ ברכיעית שמן. ושעור זה¹⁴ הלכה למשה מסיני¹⁵. ומביא העשרים בכלי אחד¹⁶.

(2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. (3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ן שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזיר מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שיזיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקיו . . . והנה הוא צריך כפרה בשוכו להטמא בתאוות העולם". (4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם. (5) הכבשה. (6) בכתי' התימנים: תיקרב. (7) האיל. (8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה. וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, יז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). (9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, ה"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, ה"ט). (10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. (11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. (12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא משוח בשמן אחר אפיתיו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). (13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות (מעשה רוקח). ובמנחות עח, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". (14) של רביעית הלוג שמן. (15) מנחות פט, א. (16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות". ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

ב. ושושח החטאת תחלה, ואחר כך העולה, ואחר כך השלמים, ואחר כך¹⁷ מגלח. ואם גלח אחר ששחח החטאת או העולה - יצא¹⁸. ומבטל השלמים או שולקן¹⁹. ולוקח מן הרטב של זבחי

קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת נזירותו, ראה לעיל פ"ג, ה"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

טו. וכיצד הוא מתר בתגלחת מצוה? נזיר שנצטרע, ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות - הרי זה מגלח כל שערו. שהרי תגלחתו⁹⁹ מצות עשה, שנאמר במצרע: וגלח את כל שערו וגומר; וכל מקום שאתה מוצא מצות עשה ולא תעשה¹⁰⁰: אם יכול לקיים את שניהם¹⁰¹ - מוטב, ואם לאו¹⁰² - יבוא עשה וידחה את לא תעשה. והלוא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על לא תעשה ועשה, שנאמר: קדש יהיה גדל פרע שער ראשו¹⁰³, ובכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה ועשה¹⁰⁴, ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות? מפני שפכר נטמא הנזיר בצרעת, וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו¹⁰⁵, והרי אינו קדוש¹⁰⁶ בהן, ובטל העשה מאליו, ולא נשאר אלא לא תעשה, שהוא: תער לא יעבר על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו¹⁰⁷.

(99) לצרעתו. (100) שאחת היא בסתירה לשניה, כגון לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות-עשה, והשעטנו הוא איסור לא-תעשה. (101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתיהן, וכן חוטי פשתן בטלית פשתן. (102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנו (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן העשה של תגלחת מצורע דוחה את הלא-תעשה של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח). (103) והרי זו מצות-עשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. (104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין עשה של מצות יבום דוחה 'לא-תעשה' (של אלמנה לכהן גדול) ועשה, שמוזהר על הבעולה, ככתוב: "והוא אשה בכתוליה יקח" (יבמות כא. ובהל' יבום פ"ו, ה"א). (105) לעיל ה"ט. (106) ראה לקמן פ"י ה"ב: "ששער נזיר שנצטרע, מותר בהנייה" הרי שאין בו כל קדושה. (107) ולדעת הראב"ד, אין זה עיקר הטעם, אלא מפני שהלאו והעשה של נזיר קלים מאד, שנוירות ישנה בשאלה לחכם, והיא ניתרת, ולפיכך עשה של תגלחת מצורע דוחה אותם, כמבואר ביבמות ה. ורבינו סובר, מאחר שבמסכת נזיר מא: ונח. מודגש בפירוש, שתגלחת מצורע דוחה 'לא-תעשה' שבנזיר, ולא הזכירו שם את העשה שבנזיר, אין אנו מניחים גמרא מפורשת במקומה, ונמשכים אחרי סוגיא ביבמות, שהיא שלא במקומה. וגם טעמו של הראב"ד, לא יספיק לתגלחת מצורע שהוא נזיר, נזירות שמשון, שאין לו שאלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ד, ולפיכך טעמו של רבינו מקיף וכולל יותר (רדב"ז).

כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה". (31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ה.

ה. נזיר ממקרט³² אינו צריך להעביר תער³³. ואף על פי שאין לו שער או שאין לו פנים³⁴ - הרי זה מקריב קרבנותיו וישתה ויטמא³⁵. ואם הביא קרבנותיו ולא גלח ראשו - אין התגלחת מעפכת, אלא שותה ומטמא לערב³⁶. שמשירק עליו אחד מן הדמים³⁷ הטר, אף על פי שלא נתן על פפיו ולא הניף; שפל דברים אלו - למצוה ולא לעכב³⁸.

(32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. (33) יומא סא, ב - וכבית-הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "ובית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו ה'תוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות ההפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פ"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיא בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים (תוספות יו"ט נגעים, שם). (34) ואינו ראוי להניף. (35) מותר לו להטמא למתים. (36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו, אסור לו עדיין לשחות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצוותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אוהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב, אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר ננעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שערו תחת הדוד כמצוותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. (37) דמי הקרבנות. (38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל-שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזרק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול להפר". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף-משנה).

ו. אף על פי שאין התגלחת מעפכת³⁹ עליו, מצוה לגלח⁴⁰ אפלו לאחר זמן מרבה. ונזיר שגלח בלא תער, או שגלח ושיר שתי שערות - לא עשה פלוס⁴¹ ולא קים מצות גלוח. בין נזיר טהור בין נזיר טמא⁴².

(39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. (40) נגעים פ"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. (41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו' - התורה

השלמים ונותן על השער²⁰, ואחר כך משליכו לאש תחת דוד השלמים. ואם השליכו תחת החטאת - יצא²¹.

(17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. (18) משנה, שם. (19) בישול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת בישול (משנה, שם ע"מ ב, ר'תוספות' פסחים לט:). (20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבחו (=מהרוטב) יהא תחתיו". (21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

ג. והיכן מגלח שער? בעזרת הנשים²², בלשכת הנזירים שהיתה שם בקרן מזרחית דרומית, ושם מבשלין את שלמיהן ומשליכין שערן לאש²⁴. ואם גלח במדינה²⁵ - יצא²⁶. וכן שגלח במדינה וכן שגלח במקדש - תחת הדוד הוא משליך שערו²⁷. ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אוהל מועד²⁸. לא שייגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא²⁹.

(22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונוכרת במשנה מדות פ"ב, מ"ה. (23) חדר. (24) משנה שם, וככתוב בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". (25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. (26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אוהל מועד" - אין זה אלא ללמד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אוהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. (27) משנה, שם. ובנוסח המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שבירושלמי שם: "ואם גילח במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. (28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. (29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:): "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אוהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

ד. ואחר כך נוטל הפהן את הזרוע בשלה מן האיל, וחלת מצה אחת מן הסל, ורקיק אחד, ונותנן על פפי הנזיר או הנזירה ומניפן³⁰. ואחר כך הטר הנזיר³¹ לשחות יין ולהטמא למתים.

(30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו:): "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם ע"מ א) "והתנופות . . . נהוגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה). אין נזירה מניפה, "שמא יתגור בה פרחי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ח שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

י. גִּלְחָה עַל שְׁלֹשָׁתָן⁵⁷ וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶם פֶּשֶׁר - 13
תִּגְלַחְתּוּ פֶּשֶׁרָה⁵⁸, וְיָבִיא שְׂאֵר הַזִּבְחִים⁵⁹ וְיִקְרְבוּ 14
בְּהַלְכָתָן⁶⁰. 15

57 אחרי שהוקרבו כולם: החטאת והעולה והשלמים.
58 שכבר נתבאר לעיל ה"ה: "שמשיוזק עליו אחד מן
הדמים - הותר". 59 תמורת אלה שנמצאו פסולים.
60 הואיל ותגלחתו כשרה, לא סתר כלום, ואין לו אלא
להשלם הקרבת קרבנותיו בהכשר (משנה, שם).

יא. כָּל מְקוֹם שֶׁאֲמַרְנוּ תִּגְלַחְתּוּ פֶּסוּלָה - הָרִי הוּא 16
כְּמִי שֶׁנִּתְגַּלַּח בְּתוֹךְ יָמֵי נְזִירוֹתוֹ, שֶׁהוּא סוֹתֵר 17
שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁶¹. וְנִמְצָא מוֹנֶה שְׁלֹשִׁים 18
יוֹם אַחֵר הַתִּגְלַחַת הַפֶּסוּלָה, וְיָבִיא קֶרְבָּנָיו⁶². 19

61 לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום.
62 ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

יב. שְׁלָמִי נִזִּיר שֶׁשִּׁחֲטָן שְׂלָא כְּמִצְוַתָּן⁶³ - פֶּשֶׁרִים⁶⁴, 20
וְאֵין עוֹלִים לְבַעֲלִים לְשֵׁם חוֹבָה. וְנֶאֱכָלִין לְיוֹם 21
אֶחָד⁶⁵, וְאֵין טְעוֹנִין לָחֶם⁶⁶ וְלֹא מִתְּנוֹת⁶⁷ וְלֹא זְרוּעַ. 22

63 כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוותו
שיהיה בן שתי שנים (נזיר כד: וב'תוספות' שם). 64 הרי
הם כשלמי נדבה. 65 כשלמי נזיר, בניגוד לשלמי נדבה,
הנאכלים לשני ימים ולילה אחד. 66 חלות נזיר הבאות
עם שלמי נזיר, כמבואר לעיל ה"א. 67 לכאורה, הכוונה
לחזה ושוק הניתנים לכהן במתנה, אבל אלה ניתנות לכהן
אף משלמי נדבה? ולפיכך הגיה ה'אורח מישור', הובאו
דבריו ב'מרכבת המשנה', שצ"ל: אלא מתנות ולא זרוע,
כלומר, הזרוע מן האיל הניתנת משלמי נזיר לכהן, אינה
ניתנת משלמים אלא מאחר שלא הותר הנזיר בהם, והרי הם
כשלמי נדבה, שאין לכהן בהם אלא מתנות חזה ושוק בלבד
(נזיר, שם). וראה ב'תוספות' שם עמ' א ד"ה שלמים נמי.
וה'אור שמש' מקיים את גירסת הספרים: "ולא מתנות",
והכוונה לחזה ושוק, שאינם ניתנים תנפה על כפי הנזיר,
ואשה נזירה אינה מניפה כלל, ראה לעיל א"ט, הואיל
ואין הנזיר נותר בהם, בניגוד לשלמי נזיר כשרים, שנותן
הכהן אותם על ידי הנזיר ומניפם. כמבואר בהל' מעשה
הקרבות פ"ט ה"ט, אבל זה ודאי שניתנים מתנה לכהן, כי
אפילו שלמי נדבה חייבים בחזה ושוק. וכן לשון התוספתא
"אין בהם נתינה על כפיים".

יג. שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת אֵלוֹ⁶⁸ וְהִלָּחֵם הֶפֶא עִמָּהֶם - הַפֶּל 23
מִן הַחֲלִין⁶⁹, כְּשֶׁאֵר נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר 24
בְּמִקְוָמוֹ⁷⁰. 25

68 המנויות לעיל ה"א. 69 ולא ממצות מעשר שני.
70 הל' מעשה הקרבות פט"ז הט"ו, ש"כל המחוייב
בקרבת, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות
פ"ג. הוקשו כל הקרבות לחטאת, מה חטאת נאמר בה
(ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" -
משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא
אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע
לשיור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה
בנזיר. וב'תוספות' יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער
אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורת כהנים' (תזריע פרק
ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל
ששייר שתי שערות, עדיין שער עליו ולא קיים מצות
גילוח. 42 נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום
השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב
(שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל
ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

ז. גִּלְחָה וְהֵנִיחַ שְׁתֵּי שְׁעָרוֹתָ⁴³, וְצִמַּח רֹאשׁוֹ כְּלוֹ, וְחִזֵּר 1
וְגִלְחָה עִם אוֹתָן שְׁתֵּי הַשְּׁעָרוֹת, אוֹ שֶׁגִּלְחָה אֶחָת⁴⁴ 2
וְנִשְׁרָה⁴⁵ אֶחָת - הָרִי זֶה קִיָּם מִצְוַת גִּלּוּחַ⁴⁶. וְנִשְׁרָה אֶחָת 3
וְגִלְחָה אֶחָת - אֵין פֶּאֶן מִצְוַת גִּלּוּחַ⁴⁷. 4

43 אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי
השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן
נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם.
44 משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו
שערות. 45 נפלה מאלוה. 46 הואיל ובשעה שבא
לגלח היו שתיים, שהן שיעור גילוח. 47 שבשעה שעמד
לגלחן, לא היו שתיים, ואין גילוח בפחות משתי שערות
(נזיר שם, וכן בבבא-קמא קה). "אע"פ ששער אין כאן,
מצות גילוח אין כאן".

ח. גִּלְחָה עַל הַשְּׁלָמִים⁴⁸ וְנִמְצָא פֶּסוּל⁴⁹ - תִּגְלַחְתּוּ 5
פֶּסוּלָה⁵⁰, וְזִבְחֵיו לֹא עָלוּ לוֹ⁵¹. גִּלְחָה עַל הַחֲטָאֵת 6
וְנִמְצָא שְׂלָא נִשְׁחַטָּה לְשֵׁם חֲטָאֵת⁵², וְאַחֵר כֶּף 7
הִבִּיא הַשְּׁלָמִים וְהָעוֹלָה וְהִקְרִיבָן כְּמִצְוַתָּן - תִּגְלַחְתּוּ 8
פֶּסוּלָה וְזִבְחֵיו לֹא עָלוּ לוֹ⁵³. 9

48 אחרי עשיית השלמים בלבד. 49 כגון שנשפך הדם
או שנטמא. 50 הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן
הקרבות בהכשר, והרי זה כגילוחו לסטים לאחר מלאת,
וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד.
51 הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו
לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה
שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו
(משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). 52 והרי היא פסולה,
כמו ששנינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנובחו שלא
לשמן כשרים . . . חוץ מן החטאת". 53 נזיר שם,
וכמבואר לעיל אות נ.

ט. גִּלְחָה עַל הָעוֹלָה וְעַל הַשְּׁלָמִים וְנִשְׁחַטּוּ שְׂלָא 10
לְשִׁמְן⁵⁴, וְאַחֵר כֶּף הִבִּיא קֶרְבָּנוֹת אַחֲרוֹת לְהִקְרִיבָן 11
לְשִׁמְן - תִּגְלַחְתּוּ פֶּסוּלָה⁵⁵ וְזִבְחֵיו לֹא עָלוּ לוֹ⁵⁶. 12

54 והרי הם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה,
נמצא שלא גילח על שלמי נזיר ועולתו, אלא על עולת נדבה
או שלמי נדבה, שלא לשם חובתו. 55 שנזיר שגילח על
שלמי נדבה - לא יצא, נמצא כאילו התגלח בתוך מלאת
וסותר שלשים. 56 משנה שם, כחכמים. וכמבואר לעיל
אות נ.

ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך: אס-תמצית-לומר.

יז. הפריש האב מעות להביא בהן קרבנות טמאה⁸⁷
ומת - אין הבן מביא בהן קרבנות טהרה. וכן אם
הפרישן האב לקרבן טהרה - אין הבן מגלח עליהן
תגלחת טמאה⁸⁸. שדכרים אלו הן ספק⁸⁹. ואם הביא
זבחי - לא עלו לו⁹⁰.

(87) שנטמא בתוך ימי נזרו, והפריש מעות לצפרים וקרבן
אשם. (88) אם נטמא. (89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל
ואין קרבנות נזירות ממין אחד, שמא לא עליהם נתקבלה
ההלכה שבנזיר. (90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים
אחרים, ונתנה: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה
נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי
(כסף-משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו
שהרי אין חטאת באה נדבה? ('מעשה רוקח'), ולפיכך
מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה
לקמן פ"י, ה"ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם
מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו,
ועל חטאתו נתנה: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה
חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק
(לחם-משנה לקמן פ"י, סוף ה"ב).

יח. האומר: הרי עלי לגלח נזיר - חיב להביא⁹¹
קרבנות תגלחת טהרה, ומקריבן על יד⁹² איזה נזיר
שירצה. אמר עד: הרי עלי חצי קרבנות נזיר, או
אם אמר: הרי עלי לגלח חצי נזיר⁹³ - הרי זה מביא
חצי הקרבנות לאיזה נזיר שירצה, ואותו נזיר
משלים קרבנותיו משלו. אבל אם אמר: הרי עלי
קרבנות חצי נזיר⁹⁴ - הרי זה מביא קרבנות נזיר
שלם; שאין לנו חצי נזירות⁹⁵.

(91) עבור, ובכתי"י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור
הי"ט הבאה. (92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר
יב:). (93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות.
(94) שאפילו אמר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים
יום, כמבואר לעיל פ"ג ה"ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: "אין
נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים". ומכיון שסמך תיבת
"חצי" לנזיר ולא לקרבנות, נחזיק לומר "חצי נזירות" ואין
לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

יט. האומר: הריני נזיר ועלי לגלח נזיר⁹⁶, ושמע
חברו ואמר 'ואני' - הרי חברו נזיר, ואינו חיב
לגלח נזיר אחר; שהרי לא התפס עצמו אלא
בנזירות. ואם אמר: ואני ועלי לגלח נזיר - הרי זה
חיב⁹⁷. ואם היו פקחין - מביא כל אחד מהן קרבנות
על ידי חברו⁹⁸. ואם לא עשו כן⁹⁹ - חיבים לגלח
נזירות אחרים¹⁰⁰.

(95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות
תגלחת נזיר אחר. (96) בשניהם (שם יא:). (97) זה מביא
קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטר

יד. האומר: הריני נזיר על מנת שאגלח⁷¹ ממעות
מעשר שני - הרי זה נזיר, ואינו מביא קרבנותיו מן
המעשר, אלא מן החלין⁷².

(71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. (72) מכיון
שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש)
כמסירתו להדיוט, וכשחזר ואמר: על-מנת וכו' אינו יכול
לשנות ולפטור עצמו ממעות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י).
ויתכן, שאם יאמר: על-מנת שאביא ממעות מעשר שני -
הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו
(תוספות' שם).

טו. האיש שנדר בנזיר - יש לו להביא קרבנות
אביו⁷³ לעצמו ומגלח עליהם; ואין האשה מגלחת
על קרבנות אביה⁷⁴. ודבר זה⁷⁵ הלכה מפי הקבלה⁷⁶
הוא. פיצד? מי שהיה אביו נזיר, והפריש מעות
לקנות בהן קרבנותיו, ומת והניח המעות סתומין⁷⁷,
ואמר אחרי מות אביו: הריני נזיר על מנת שאביא
קרבנותי ממעות שהפריש אבי לקרבנותיו - הרי זה
מביא מהן קרבנותיו. וכן אם היה הוא ואביו
נזירים, והפריש אביו מעות סתומין, ומת האב,
ואמר הבן אחר מות אביו: הריני מגלח על מעות
אביו⁷⁸ - הרי זה מביא קרבנותיו מהן⁷⁹. אבל אם לא
אמר⁸⁰ - יפלו המעות לנדרה⁸¹. מת האב והניח בנים
רבנים⁸² - חולקים המעות הסתומים, מפני שהיא
ירשה להן, ויש לכל אחד מהן לגלח על חלקו⁸³,
והבכור נוטל בהן פי שניים⁸⁴.

(73) שנדר אביו לנזירותו הוא. (74) אפילו כשאין בנים,
והיא היורשת היחידה. (75) שהבן מגלח, ואין הבת
מגלחת. (76) כך מסורת היא בדינו (נזיר ל. וברש"י).
(77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט
ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. (78) אע"פ שבשעה
שנזר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזר בחיי
האב. (79) נזיר ל, ב. וכגירסת ה'תוספות' שם דיבור-
המתחיל: תא שמע. (80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מעות
אביו. (81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מעות
נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה,
מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). (82) וכולם נדרו
בנזירות בחייו, או לאחר מותו. (83) והיתר ישלימו
מכיסיהם. (84) כשאר הירושות, שנוטל בהן חלק כפול
(נזיר ל:), בעיה שנפשטה שם בדרך: "אס-תמצית-לומר".

טז. בין שהיה האב נזיר עולם והבן נזיר זמן קצוב,
בין שהיה האב נזיר זמן קצוב והבן נזיר עולם⁸⁵ -
הרי זה מגלח ומביא קרבנותיו ממעות נזירות
אביו⁸⁶.

(85) ראה למעלה פ"ג, הי"א-יב ההבדלים הדיניים שביניהם.
(86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל-כל-פנים הם שוים
בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קבט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 ג. המפריש מעות לנזירותו ומת: אם היו סתומין -
16 יפלו לנדבה¹¹; היו מפרשין - דמי עולה נבואו
17 עולה, דמי חטאת ילכו לים המלח¹², דמי שלמים
18 יבואו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואין טענין
19 לחם¹³.

11 ואף על פי שדמי חטאת מעורבים בהן, יפלו לנדבה, כי
כך נתקבלה ההלכה בנזיר. (12 כדן חטאת שמתו בעליה,
שהיא למיתה. (13 ומפריש מהן דמי חטאת ומוליכם לים
המלח, והיתר לעולה ולשלמים.

20 ד. כיצד הם המעות הסתומין? כגון שהפריש מעות
21 להביא מהן קרבנותיו ולא אמר כלום. אבל אם
22 אמר: אלו לחובתי - הרי אלו כמפרשין. ואין צריך
23 לומר, אם אמר: אלו לעולתי ולחטאתי ולשלמי -
24 שהן כמפרשין¹⁴.

14 כאילו אמר: אלו לחטאתי, ואלו לעולתי, ואלו לשלמי.

25 ה. המפריש בהמה בעלת מום¹⁵ - הרי היא כמעות
26 סתומין¹⁶. וכן המפריש לשון של כסף ושל זהב או
27 כלי¹⁷, אף על פי שאמר: זה לחטאתי ולעולתי
28 ולשלמי - הרי הוא כמעות סתומין¹⁸.

15 שאינה ראוייה למזבח, אלא להימכר, ודמיה קדושים
לקרבנות נזירותו. (16 ואם מת, יפלו לנדבה. (17 הואיל
וראויים הם להימכר מיד, ללא כל שהייה, דינם כמעות.
(18 ואין זה דומה ממש למעות, שאם אמר עליהן: "הרי אלו
לעולתי ולחטאתי וכו'" שהן כמפורשין". כי המעות הן
מחולקות, ויכול להפריש מהן דמי חטאת, ודמי עולה, הכול
בפני עצמו. אבל לשון של כסף או כלי הם גוף אחד, ואפילו
אמר עליו: הרי זה לחטאתי ולעולתי וכו' אין זה כמפורש.
ולפי זה אם הפריש: שלוש בהמות בעלות מום, או שלוש
לשונות של כסף או שלושה כלים ואמר: הרי אלו לחטאתי
ולעולתי וכו' הרי הם כמעות מפורשות.

ו. האומר: אלו לחטאתי והשאיר לנזירותי, ומת, או
שהיתה אשה¹⁹ והפר לה בעלה²⁰ - דמי חטאת ילכו
ליום המלח, והשאיר יבואו בחצין עולה ובחצין
שלמים²¹.

19 שנדרה בנזיר. (20 ודין מעותיה לאחר ההפרה, כדן
מפריש מעות לנזירותו ומת. (21 שדינם כמפורשים. ולא
נתקבלה הלכה בנזיר: "סתומים יפלו לנדבה" אלא כשדמי
חטאת מעורבים בהם.

ז. אמר: אלו לעולתי והשאיר לנזירותי - דמי עולה
יבואו עולה, והשאיר יפלו לנדבה²².

22 כל שדמי חטאת מעורבים בהם, הרי הם כסתומים.

ח. מי שדמה שהוא חייב בנזירות והפריש קרבנותיו,
ואחר כך שאל לחכם והורה שאין זה נדר ואינו
חייב בנזירות - מה יעשה בקרבנות שהפריש? יצאו

מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון
לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב.). (98 אלא
כל אחד הביא קרבנותיו משלו. (99 כדי לקיים את נדרם
השני. ובכת"י התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה
שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת ה"ח, כמו שהערנו לעיל
אות צ.

כ. האומר: הרי עלי לגלח חצי נזיר¹⁰⁰, ושמע חברו
ואמר: ואני ועלי לגלח חצי נזיר - זה מביא חצי
קרבנותיו של זה, וזה מביא חצי קרבנותיו של זה,
וכל אחד מהן משלים קרבנותיו, אם היו פקחין. ואם
לא - זה מביא חצי קרבנות מאיזה נזיר שירצה, וזה
מביא חצי קרבנות¹⁰¹ מאיזה נזיר שירצה.

100 לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר
ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה.
(101 בכת"י התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר
שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה
נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור לה"ט דלעיל.
ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב:
"הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חברו ואמר ואני,
ועלי לגלח חצי נזיר".

יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ז

פרק תשיעי

1 מותר מעות נזירות וההבדל בין מעות מפורשות למעות
סתומות, נדרה בנזיר והפיר לה בעלה מה יעשה בקרבנות
שהפרישה, שני נזירים שנטמא אחד מהם ואינו ידוע מיהו
כיצד יביאו קרבנותיהם, עד אחד בנזירות והנזיר מכחישו.

א. המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים²,
והקריב מהן והותירו - יביאו במותרן קרבנות נזירים
אחרים³; שמוותר נזירים - לנזירים. הפריש מעות
סתומין לנזירותו⁴ והותירו⁵ - יפלו המותרות לנדבה⁶.

2 אחרים, שהם עניים. (3 עניים, ואפילו לא יהיה במותר
כדי שיעור קרבן, יצרפו למעות נזירים אחרים, ולא ייפול
לעולת נדבה. (4 שהפריש מעות לקרבנות נזירות עצמו,
ולא אמר כלום. (5 אחרי שקנה מהן כל קרבנותיו, נשאר
לו עודף. (6 לשופרות (=קופות) נדבה שבמקדש, להקריב
מהן עולות נדבה לצבור, כשהמזבח עומד בטל.

ב. המפריש מעות מפרשין לנזירותו והותירו -
מותר מעות העולה יבואו עולה, ומותר החטאת
יוליכם לים המלח⁸, ומותר דמי השלמים יבואו
שלמים. ואין טענין לחם⁹, ונאכלין ליום אחד¹⁰.

7 שפירש: אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי.
(8 שאין ספינה עוברת שם, ואין אנשים מצויים שם ליהנות
מהן, כי דמי חטאת אלו אסורים בהנאה, כדן כל חטאת
שנתכפרו בעליה, שהיא למיתה. (9 חלות נזיר. (10 לא
כשלמי נדבה הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, אלא כחומר
שלמי נזיר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וַיִּרְעוּ בַּעֲדָר²³. שָׁזָה הַקֹּדֶשׁ טַעוֹת²⁴, שְׁאִינוּ הַקֹּדֶשׁ,
2 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּמְקוֹמוֹ²⁵.
- 23 הרי הם חולין גמורים. (24) שבתחילה בטעות הקדישן, שחשב שהוא חייב בנזירות. (25) ודין זה גרוע יותר מהקדש טעות, המתואר שם. שבזה אפילו בית שמאי (האומרים: הקדש טעות הקדש) יודו שהם חולין. והרי זה, כאדם שאינו מחוייב חטאת, וסבר שהוא חייב ואמר בהמה זו לחטאתי, שלא אמר כלום אפילו לבית שמאי.
- 3 ט. הָאֵשָׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנִזִּיר, וְהַפְרִישָׁה קִרְבְּנוֹתֶיהָ,
4 וְאַחֵר כֶּן הָפַר לָהּ בַּעֲלָהּ: אִם שָׁלוּ הֵיחָה הַבְּהֵמָה²⁶
5 - תֵּצֵא וְתִרְעָה בַּעֲדָר, שְׁאִין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שְׁאִינוּ
6 שָׁלוּ²⁷; וְאִם הָיוּ הַקִּרְבָּנוֹת מְשֻׁלָּה וְאִין לִבְעָלָה בֶּהֱן
7 פְּלוֹם, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּנוּ לָהּ בַּמִּתְנָה עַל מִנַּת שְׁלֹא יִהְיֶה
8 לִבְעַל בֶּהֱן רְשׁוּת²⁸ אֲלֵא מָה שֶׁתִּרְעָה תַּעֲשֶׂה בֶּהֱן -
9 הַחֲטָאת תָּמוּת²⁹, וְהַעֲוָלָה תִּקְרַב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים
10 יִקְרְבוּ שְׁלָמִים. וְנִגְאָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאִין טַעוֹנִין
11 לָחֶם.
- 26 שהקנה לה בהמתו לפני נזירותה, ואמר לה: אם תצטרכי לקרבנות קחי מבהמותי, כי אם נתן לה בהמתו אחר נזירותה, הרי קיים לה נדרה ושוב אינו יכול להפיר. (27) ולא הקנה לה בעלה אלא דבר הצריך לה. (28) כי אם לא התנו כן, כל מה שקנתה (=זכתה) אשה, קנה בעלה. (29) ממתנים לה עד שתמות, שהרי זו כחטאת שמתו בעליה. ואפילו אם נאמר, בעל עוקר (בהפרתו) את נדר אשתו מעיקרו, אין אומרים, תצא בהמה זו לחולין - הואיל ואשה זו הייתה צריכה כפרה על שנדרה בנזיר וציערה עצמה מן היין, ועכשיו אינה צריכה עוד, בגלל הפרתו, הרי זו כחטאת שמתו בעליה. ולדעת הרא"ש שם, הרי זו כחטאת שכיפרו בעליה, שהיא למיתה.
- 12 י. הַפְרִישָׁה מַעוֹת סְתוּמִין לַקִּרְבְּנוֹתֶיהָ - יִפְּלוּ
13 לְנִדְבָה. הָיוּ מִפְרָשִׁין - דְּמֵי חֲטָאת יִלְכוּ לָיִם הַמֶּלֶח,
14 וְדְמֵי עוֹלָה יָבֹאוּ עוֹלָה, וְדְמֵי שְׁלָמִים יָבֹאוּ
15 שְׁלָמִים. וְנִגְאָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאִין טַעוֹנִין לָחֶם.
- 16 יא. הָאֵשָׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנִזִּיר, וְנִטְמָאת³⁰ בַּתּוֹךְ יָמִי
17 נְזִירוֹת, וְאַחֵר כֶּן שָׁמַע בַּעֲלָהּ וְהָפַר לָהּ - הָרִי זֶה
18 מִבִּיאָה קִרְבֵּן טִמְאָה³¹.
- 30 למת. (31) שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו אלא מפירו מכאן ולהבא. ולפיכך, עליה להביא כל קרבנות טומאתה, חטאת ועולה ואשם. ולדעת רש"י שם, אינה מביאה אשם, שאין אשם בא אלא כשעומד להתחיל נזירות טהרה, וזו אינה מונה נזירות טהרה, שהרי בעלה הפיר לה. אבל אם נטמאת ונשאלה לחכם והתיר לה, אינה מביאה קרבנות טומאה, שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ועושהו טעות, ואפילו הפרישה בהמתה תצא ותרעה בעדר.
- 19 יב. הָאִישׁ שֶׁהִדִּיר אֶת בְּנִזִּיר³² בְּנִזִּיר וְהַפְרִישׁ עָלָיו
20 קִרְבְּנוֹתָיו, וְלֹא רָצָה הֶבֶן בְּנִזִּירוֹת זֶה וּמִחָה הוּא אוֹ

קִרְבָּיו, או שְׁגָלָה הוּא או שְׁגָלָחוּהוּ קִרְבָּיו -
הַחֲטָאת תָּמוּת³³, וְהַעֲוָלָה תִּקְרַב עוֹלָה, וְהַשְּׁלָמִים
יִקְרְבוּ שְׁלָמִים. וְנִגְאָלִין לְיוֹם אֶחָד, וְאִין טַעוֹנִין
לָחֶם. הַפְרִישׁ לוֹ מַעוֹת סְתוּמִים - הָרִי אֵלָיו יִפְּלוּ
לְנִדְבָה. הָיוּ מַעוֹת מִפְרָשִׁין - דְּמֵי חֲטָאת יִלְכוּ לָיִם
הַמֶּלֶח, דְּמֵי עוֹלָה יָבֹאוּ עוֹלָה, דְּמֵי שְׁלָמִים יָבֹאוּ
שְׁלָמִים. וְאִין טַעוֹנִין לָחֶם, וְנִגְאָלִין לְיוֹם אֶחָד.
(32) קטן, שהגיע לעונת נדרים. (33) הרי זו כחטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה.

יג. הָאוֹמֵר: הָרִינִי נִזִּיר כְּשִׁיחָה לִי כֵּן, וְהַפְרִישׁ
קִרְבֵּן³⁴, וְהַפִּילָה אֶשְׁתּוֹ³⁵ וְחִזְרָה וְיִלְדָה³⁶ - הָרִי
הַקִּרְבָּנוֹת סֶפֶק³⁷, וְאִסוּרִין בְּגִזָּה וּבְכַבֻּדָּה³⁸.

(34) כשאשתו מעוברת. (35) ואינו נזיר, כי שמא לא היה וולד של קיימא. (36) וולד של קיימא, והרי זה נזיר, שהרי נולד לו בן ואפילו בהריון אחר. (37) אם הם קדושים בהפרשתו זו. וטעם הספק הוא, הואיל והפרישם קודם שהפילה, מהסתם הייתה דעתו כשתלד בן זה שהיא מעוברת בו, והואיל והפילה, מהריון זה לא נתקיים תנאו, ואין קרבנו קדוש אפילו כשיולד לו אחרי כן בן מעיבור אחר. אבל זה וודאי, אילו היה מפרש קרבנו לאחר שהפילה, הרי הוא קדוש, שכוונתו הייתה לבן שיולד לו אחר כך. (38) כשאור הקדשים שאסור לגזום ולעבוד בהם, ככתוב בתורה. כי שמא כשהפרישם לפני ההפלה, הייתה דעתו אפילו לבן אחר שיולד לו מהריון שני שלאחר ההפלה, והואיל וזו בעיניא שלא נפשטה שם, הרי הם אסורים בגיזה ועבודה, כדין כל ספק איסור תורה, שהוא להחמיר.

יד. שְׁנֵי נְזִירִים שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶם וְאִין יָדוּעַ מִי
הוּא - פִּיצֵד מִבִּיאִין קִרְבְּנוֹתֶיהֶן³⁹? מִבִּיאִין קִרְבֵּן
טִמְאָה⁴⁰ וְקִרְבֵּן טְהֵרָה⁴¹ בְּמִלֵּאת יָמֵי נְזִירוֹתָם⁴²,
וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם: אִם אָנִי הוּא הַטִּמְאָה - קִרְבֵּן
טִמְאָה שְׁלִי וְקִרְבֵּן טְהֵרָה שְׁלֹךְ, וְאִם אָנִי הוּא הַטְהוֹר
- קִרְבֵּן טְהֵרָה שְׁלִי וְקִרְבֵּן טִמְאָה שְׁלֹךְ⁴³; וְסוֹפְרִים
יָמֵי נְזִירוֹת אַחֲרַת גְּמוּרָה מֵאַחֵר קִרְבָּנוֹת אֵלּוּ⁴⁴,
וְחִזְרִין וּמִבִּיאִין⁴⁵ קִרְבֵּן טְהֵרָה⁴⁶, וְאוֹמֵר אֶחָד מֵהֶם:
אִם אָנִי הוּא שֶׁהִיִּיתִי טִמְאָה - קִרְבֵּן טִמְאָה שְׁלִי וְקִרְבֵּן
טְהֵרָה שְׁלֹךְ וְזֶה קִרְבֵּן טְהֵרָתִי, אִם אָנִי הוּא הַטְהוֹר
- קִרְבֵּן טְהֵרָה שְׁלִי וְקִרְבֵּן טִמְאָה שְׁלֹךְ וְזֶה קִרְבֵּן
טְהֵרָתִי. נִמְצָאוּ שְׁלֹא הִפְסִידוּ בְּקִרְבְּנוֹתֵיהֶן פְּלוֹם⁴⁷.

(39) שהרי כל אחד ספק טמא ספק טהור הוא, ואם טמא הוא, אינו יכול להביא קרבנות טהרה, שאין חטאת בהמה באה נדבה, ואם טהור הוא, אינו יכול להביא קרבן אשם טמא, שאין אשם בא נדבה. (40) כל שלושת הקרבנות: חטאת ועולה ואשם. (41) חטאת ועולה ושלמים. (42) כגון שקיבלו נזירותם ביחד, וזמן הבאת קרבנותיהם שווה הוא. (43) ועדיין אסורים הם לשנות יין, לפי שכל אחד מהם, שמא טמא הוא, וסתר את מניין נזירותו. ועליו להתחיל נזירות אחרת כדי לקיים את נדרו, ועם מלאת ימי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

60) שהרי סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק (אם נטמאה) הרי היא טמאה לבעל עד שתשתה. (61) שאין הסוטה נאסרת אלא במקום סתירה, שאין שם אלא היא ובעלה. (62) "שהרי הצבור עושים פסח בטומאה ... והרי, אם טומאה וודאית נדחית מפניהם, קל וחומר לספק טומאה". ולדעת הראב"ד אין ספק טומאה בשלושה אנשים - טהור, אלא אם כל השלושה עמדו בחצר במעמד אחד, שהספק נופל על כולם כאחד, אבל אם אין שלושתם במעמד אחד, אלא האחד עמד מרחוק, ואינו זקוק להם, והספק נפל על השניים, שניהם טמאים. אפילו כשהשלישי עמד באותה חצר, הואיל ועמד מרחוק, ואינו בכלל הספק.

19 יז. במה דברים אמורים? כששתקו הנזירים
20 שניהם או נסתפק להן הדבר;⁶⁴ אבל אם אמר אחד
21 מהן: אני לא נטמאתי, אפילו שני עדים מעידים
22 עליו שנטמא - אינו מביא קרבן על פיהם. שנה
23 שאמר: לא נטמאתי - פאומר: איני מביא בטמאה,
24 שפכר נשאילתי⁶⁵ על נזירותי⁶⁶; ונמצא שאינו
25 מכחיש את העדים⁶⁷, ואדם נאמן על ידי עצמו⁶⁸.
26 אבל אם שתק או נסתפק לו - הרי זה מביא קרבן
27 אפילו על פי עד אחד, כמו שבארנו. וכן עד שאמר
28 לאחד: בפני נדרת נזירות, אם הכחישו - אינו חיב
29 כלום⁶⁹, ואם לא הכחישו - נוהג נזירות על פיו.
30 אפילו אמר לשנים: ראיתי אחד מכם שנטר ואינו
31 יודע מי הוא - הואיל ואין מכחישין אותו, נוהגין
32 נזירות על פיו⁷⁰. נהג נזירות על פי עד אחד⁷¹,
33 ושתה יין או נטמא⁷², והתירו בו [שנים⁷³] - לוקה,
34 אף על פי שעקר הנזירות בעד אחד⁷⁴.

63) שהנזירים מביאים קרבן טומאה על פי דברי עד אחד.
64) שנאמר "או הודע אליו חטאו - מכל מקום", שלשון
"הודע", משמעה שנודע לו גם על ידי אחר, ואפילו על ידי
עד אחד. (65) לחכם. (66) והתיר לי את נדר נזירותי.
67) שהריהו כאומר: לא נטמאתי בנזירי. בנזירי.
68) "בדברים שיש בהם כפרה, אינו נמנע להביא חטאת
להתכפר נגד קונו". (69) שעד אחד נגד הכחשת הנידון,
אינו כלום. (70) מספק. (71) שאמר לו: בפני נדרת
בנזירות ולא הכחישו. (72) והוא הדין אם גילח.
73) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובצדק. שאין צורך
שיתרו בו שניים. אלא אפילו אחד מן השניים התרה בו הרי
זו התראה. (74) והטעם, הואיל ונהג זהירות על פי עד זה,
משמע שהודה לו או שנסתפק לו, והרי זה כאילו קיבל עליו
נזירות מעצמו.

35 יח. מת שהיה משכב⁷⁵ לרחב הדרך, אף על פי
36 שאין שם מקום לעבר אלא עליו⁷⁶ או נוגע בצדו,
37 ואף על פי שהיא טמאה ידועה⁷⁷, ועבר שם נזיר -
38 הרי זה טהור, הואיל וספק ברשות הרבים טהור⁷⁸.

75) בגלוי, ולא טמון בקרקע. (76) נמצא שהוא מאהיל
עליו וטמא. (77) לאדם אחד, ואפילו הוא בסוף העולם.
78) וגם כאן הוא ספק, כי שמא נטה הנזיר מן הדרך בעניין

נזירותו השנייה יותר ביין ובגילוח. (44) לאחר שהביאו
קרבנותיהם אלו. (45) עם מלאת ימי הנזירות השנייה.
(46) כל שלוש הבהמות, שהן: כבשה לחטאת וכבש לעולה
ואיל לשלמים. (47) אלא חצי קרבן טומאה, ואילו היה
לבדו ונולד לו ספק טומאה, היה צריך להביא קרבן טומאה
לעצמו.

1 טו. מת אחד מהן - הרי זה מביא חטאת העוף⁴⁸
2 ועולת בהמה⁴⁹, ולאמר: אם טמא הייתי - החטאת
3 מחובתי והעולה נדבה⁵⁰, ואם טהור הייתי - העולה
4 מחובתי⁵¹ וחטאת העוף ספק; וסופר ימי נזירות
5 אחרת, ומביא קרבן טהרה⁵², ואומר: אם טמא
6 הייתי - העולה הראשונה נדבה⁵³ וזו⁵⁴ חובה, ואם
7 טהור הייתי - העולה הראשונה חובה וזו נדבה
8 וזה⁵⁵ שאר קרבני. ואין אחד משניהם מגלח תגלחת
9 טמאה⁵⁶, אלא אם כן היו קטנים או נשים⁵⁷; שאין
10 אלו⁵⁸ מקיפין פאת ראשם מספק⁵⁹.

(48) לספק טומאתו, וחטאת העוף באה על הספק ואינה
נאכלת. אבל עולתו ואשמו אינם מעכבים. (49) לנזירותו,
אם טהור הוא, כדי שיוכל לגלח עליה שער, שאם לא יביא
עולה לנזירותו לא יוכל לגלח לטומאתו, כי שמא טהור הוא
ונזיר טהור אסור לו לגלח עד שזרקו עליו אחד מן הדמים.
ועדיין אסור לו לשתות יין, כי שמא טמא הוא וסתר נזירותו
ועליו למנות נזירות שנייה בטהרה. (50) שאין נזיר טמא
מביא עולת בהמה לטומאתו. (51) אבל איל לשלמים אינו
מביא, כי שלמים כאלו הטעונים לחם וזרוע - אינם באים
נדבה. (52) שלוש בהמות: חטאת, עולה ושלמים.
(53) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (54) עולת בהמה.
(55) החטאת והשלמים. (56) במלאת ימי נזירותם
הראשונה. (57) שאינם מזהירים על איסור הקפת הראש.
(58) האנשים המבוגרים. (59) שתגלחת הטומאה היא קודם
הקרבנות הקרבנות וגילוח זה אינו מועיל לנזיר טהור, שדינו
להתגלח אחרי הבאת קרבנותיו. נמצא אם נזיר טהור היה,
עבר על: "לא תקיפו פאת ראשכם". ולדעת הרש"ש שם,
לפיכך לא יגלח תגלחת טומאה, כי לא יוכל לגלח שנית
ביום הבאת קרבן טהרתו, כי שמא לא נטמא וכבר גילח
גילוח טהרה, ואם כן יצא, שמי שנטמא וגילח, לא יגלח
אחרי כן תגלחת טהרה, ולפיכך עדיף שלא יגלחו עכשיו
תגלחת טומאה כי הגילוח אינו מעכב, ולבסוף כשיביאו
קרבן טהרה יגלחו, ותגלחת זו תעלה גם לטומאתו וגם
לטהרתו כאחד.

11 טז. וכיצד יולד להם ספק זה בטמאה? כגון שהיו
12 שני הנזירין עומדין ברשות היחיד, שספק טמאה
13 שם טמא⁶⁰, והיה אחד מבחורין רואה אותו, ואמר:
14 ראיתי אחד מכם שנטמא ואינו יודע מי הוא. אבל
15 אם היה עד זה עממן בחצר - הרי שניהן טהורין;
16 כיון שהם שלשה - הרי הן רבים, ורבים ברשות
17 היחיד - ספקן טהור⁶¹, ספקן טמאה ברשות הרבים
18 שהוא טהור, כמו שיתבאר במקומו⁶².

להעביר שיער, שאינו צריך עוד לגדל שיער לשם מצוה, ותגלחת ראשונה של מצורע, היא לגדל שיער לגלחו שנית ביום השביעי, לפני יום הבאת קרבנות, ככתוב בתורה ויקרא יד, ח. וכן תגלחת שניה של מצורע אינה עולה לנזיר, שתגלחת מצורע היא לפני זריקת דמים, ואילו הנזיר אינו מגלח אלא לאחר שזרקו עליו אחד מן הדמים (נזיר ס:), וראה לקמן הי"ב. (3) ספק נגע צרעת וטמא, או בוחק וטהור. (4) כי שמא אינו מצורע ואסור לו לגלח שערו משום נזירותו, שנאמר בה (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו". וכשהוא ודאי מצורע, הוא דוחה נזירותו, כמבואר לעיל פ"ז, ה"ז. (5) שקיבל עליו נזירות לשנה אחת. (6) שבעה ימים לפני גמר שנת נזירותו, וכפי שיתבאר להלן אות כב. (7) לטומאתו, כדין כל טמא מת. (8) מאפר הפרה. (9) וגם טובל אחר ההזאה, שאינה עולה מטומאתו על שיטבול, וכמבואר לעיל פ"ז, ה"א. (10) כל עוד לא מלאה שנה לנזירותו, כי שמא לא נטמא ולא נצטרע והרי הוא נזיר טהור, ואסור לו לגלח שערו. (11) שאז יצא מכל ספק, ונשלמה נזירותו על-כ"פנים, כמבואר בסמוך ה"ב. (12) בקרבנות המקדש. (13) בגלל צרעתו, שהמצורע אסור לאכול מן הקדשים עד שיביא קרבנותיו לאחר תגלחתו השניה, וזה אינו מגלח בשניה עד סוף השנה השניה, כמבואר בסמוך ה"ב, אבל משום טומאת מת היה מותר לאכול מן הקדשים לאחר שהזהו וטבל, שאין איסור מחוסר כפרה (קרבנות) בקדשים, אלא למי שטומאתו יוצאת מגופו (רע"ב לנזיר פ"ח, מ"ב). (14) זה מוסב גם על שתיית יין והיטמאות למת. (15) עד שיגמור נזירותו בטהרה. (16) הראשונה כשנרפא מצרעתו, והשניה ביום השביעי לימי ספירו, כמבואר לעיל אות א. (17) כל זה מקורו במשנה נזיר נט: ובגמרא שם ס.

שלא נגע ולא האהיל. והשווה הלכות אבות הטומאה פרק י"ח, הלכה ב: "זה הכלל כל ספק ברשות הרבים טהור עד שיאמר נטמאתי בוודאי". ובכל זאת אינו טהור אלא הנזיר, שבנזיר הקילו, אבל לענין אוכלי תרומה, הרי זה טמא, כמו שכתב רבינו: "הרי זה טמא לתרומה, שחזקתו שנגע ... שאין זה כשאר הספקות אלא חזקתו שנגע", כלומר, אין זה ספק השקול, אלא קרוב לוודאי שנגע, אלא שבנזיר הקילו אפילו בספק רחוק כזה.

1 יט. בַּמָּה דְּכָרִים אָמְרוּרִים? בַּמְהֵלֶךְ בְּרִגְלָיו⁸⁰; אָבֵל
2 אִם הָיָה רֹכֵב אוֹ טָעֹן מִשָּׂא - הָרִי זֶה טָמֵא.
3 שֶׁהִמְהֵלֶךְ בְּרִגְלָיו - אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגַּע אוֹ שֶׁלֹּא יֵאָהֵל
4 אוֹ שֶׁלֹּא יִסִּיט⁸¹; אָבֵל טָעֹן אוֹ רֹכֵב - אִי אֶפְשָׁר
5 שֶׁלֹּא יַגַּע וְשֶׁלֹּא יֵאָהֵל אוֹ שֶׁלֹּא יִסִּיט⁸², שֶׁהָרִי הֵמָּה
6 לְרֹחֵב הַדֶּרֶךְ⁸³.

(79) שהוא טהור. (80) יכול להיות שנטה מן הדרך ולא נגע. (81) ייזי עצם מן המת וינדנדו, שהמת מטמא בהיסט. (82) שבוודאי בדרך המלך הלך ולא היטה לצדדים. (83) כל שתי הלכות אלו מקורן בנזיר סג: ואף על פי שבגמרא שם מחלקים בין טומאת התהום לטומאה ידועה, סובר רבינו שאין זה אלא כשנודע לו דבר הטומאה לאחר שנזרק עליו דם קרבנותיו, אבל לפני זריקת הדמים, אין חילוק בין טומאת התהום לטומאה ידועה. אלא הכל הולך לפי הכלל: ספק טומאה ברשות הרבים טהור, ואין לנו אלא לקבוע מהות הספק. ולהראב"ד שיטה אחרת בזה, שהכל תלוי אם זו טומאה ידועה או טומאת התהום, שטומאת התהום הותרה בנזיר, וטומאה ידועה טמאה בנזיר, ואינו מחלק בין נודע לו קודם הזריקה או לאחריה.

פֶּרֶק עֶשְׂרִי

(1) שאין תגלחת אחת עולה לנזיר ולמצורע כאחד, ספיקות הרבה במנין הנזירות כיצד יעשה. בגלל הספיקות, יתכן שהנזיר יגלח ארבע פעמים בסוף כל עשר שנים ולא ישתה יין אלא לסוף ארבעים שנה, טמא מת ומצורע ודאי כיצד יגלח וימנה ויביא קרבנותיו, עד מלאת ימי נזרו, מעלת הנזיר נזירות לה' דרך קדושה ופרישות.

7 א. אִין אָדָם מְגַלַּח תְּגַלַּחַת אַחַת וְעוֹלָה לוֹ לְנִזְרוֹ
8 וּלְצִרְעוֹ². וְתִגְלַחַת הַצִּרְעָה בְּזִמָּן שֶׁהוּא סָפֵק מִצִּרְעָה³
9 אֵינָה דוֹחָה אֶת הַנִּזְיוֹת⁴. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּזַר שָׁנָה
10 אַחַת⁵, וְהָיָה בְּכָל הַשָּׁנָה הַזֹּאת סָפֵק מִצִּרְעָה וּסָפֵק
11 טָמֵא מֵת, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ סָפֵק מִצִּרְעָה וּבְסוֹף הַשָּׁנָה⁶
12 נִטְמָא בְּסָפֵק - הָרִי זֶה מוֹנֶה שְׁבַעָה יָמִים⁷, וּמִמֶּה⁸
13 בְּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי⁹, וְאֵינוֹ מְגַלַּח בְּשְׁבִיעִי¹⁰, וְאֵינוֹ
14 יָכוֹל לְשַׁתּוֹת בַּיּוֹם וְלִהְיוֹת טָמֵא לְמֵת אֲלָא אַחֲרֵי אַרְבַּע
15 שָׁנִים¹¹, וְאוֹכֵל בְּקָדוּשִׁים¹² אַחֲרֵי שְׁתֵּי שָׁנִים¹³. מִפְּנֵי
16 שֶׁהוּא צָרִיךְ לְגַלַּח¹⁴ אַרְבַּע תְּגַלַּחוֹת¹⁵: תְּגַלַּחַת
17 טְהוֹרָה, וְתִגְלַחַת טָמֵאָה מִסָּפֵק, וּשְׁתֵּי תְּגַלַּחוֹת
18 שֶׁמְגַלַּח הַמִּצְרָע¹⁶, שֶׁהָרִי הוּא סָפֵק מִצִּרְעָה¹⁷.

(2) אפילו כשהן חלות בזמן אחד, שתגלחת נזיר, היא

19 ב. תְּגַלַּחַת רֵאשׁוֹנָה מְגַלַּח אוֹתָהּ אַחֵר שָׁנָה רֵאשׁוֹנָה,
20 וּמְגַלַּח בָּהּ רֵאשׁוֹ וְזָקֵנוֹ וְגִבּוֹת עֵינָיו, וּמִטְהֵר בְּעֵץ
21 אֶרֶז וְאֶזּוֹב וְצִפְרִים, כְּשֶׁאֵר מִצְרָעִים¹⁸. אִם אֵינוֹ טָמֵא
22 מֵת וְלֹא מִצְרָע - הָרִי הִיא תְּגַלַּחַת טְהוֹרָה שֶׁל
23 נִזְיוֹתוֹ¹⁹; וְאִם הוּא מִצְרָע וְדָאִי בְּשָׁנָה רֵאשׁוֹנָה -
24 הָרִי הִיא תְּגַלַּחַת רֵאשׁוֹנָה שֶׁל מִצְרָע. וְשׁוֹהָה שָׁנָה
25 אַחֲרֵי כַּמֵּנִין יָמֵי הַנִּזְיוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן מְגַלַּח תְּגַלַּחַת
26 שָׁנִיָּה שֶׁל מִצְרָע²⁰. שְׂאִינוֹ יָכוֹל לְגַלַּח אַחֵר שְׁבַעָה
27 כְּשֶׁאֵר מִצְרָעִין, שְׂמָא אֵינוֹ מִצְרָע, אֲלָא טָמֵא מֵת
28 וְדָאִי הָיָה²¹, וְשָׁנָה שְׁנִיָּה זֶה הָרִי הוּא בָּהּ נִזְיוֹר²²
29 שְׂאִסּוֹר לְגַלַּח²³. וּמֵאַחֲרֵי שֶׁגַּלַּח שְׁתֵּי תְּגַלַּחוֹת אֵלוֹ -
30 שְׁלֵמָה טְהוֹרַת הַצִּרְעָה וּמִתָּר לְאַכֵּל בְּקָדוּשִׁים²⁴.
31 וְשׁוֹהָה שָׁנָה שְׁלִישִׁית, וְאַחֲרֵי כֵן מְגַלַּח תְּגַלַּחַת
32 שְׁלִישִׁית. שְׂמָא מִצְרָע וְדָאִי הָיָה בְּשָׁנָה רֵאשׁוֹנָה וְלֹא
33 הָיָה טָמֵא מֵת, וְשָׁנָה רֵאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָה לוֹ²⁵ מִפְּנֵי
34 שֶׁהִיא יָמִי חִלוּטוֹ²⁶, וְשָׁנָה שְׁנִיָּה לֹא עָלְתָה לוֹ מִפְּנֵי
35 שֶׁהִיא יָמִי סְפִירוֹ שֶׁל מִצְרָע שֶׁבֵּין תְּגַלַּחַת רֵאשׁוֹנָה
36 וְשְׁנִיָּה, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְשַׁתּוֹת שָׁנָה שְׁלִישִׁית בְּנִזְיוֹתוֹ,
37 וּמְגַלַּח תְּגַלַּחַת שְׁלִישִׁית לְנִזְיוֹתוֹ, וְהִיא תְּגַלַּחַת
38 טְהוֹרָה. אוֹ שְׂמָא טָמֵא מֵת וְדָאִי הָיָה וּמִצְרָע וְדָאִי,

11 תגלחת, אחת בסוף כל עשר שנים. תגלחת
12 ראשונה - לספק ימי צרעתו³⁵; שניה - לספק ימי
13 ספירו של מצרע³⁶; שלישית - לספק טמאתו³⁷;
14 רביעית - תגלחת טהרה³⁸.

(32) טומאת מת. (33) ראה בביאורנו לעיל אות כב.
(34) כי עד אז הוא בספק נזירות. (35) שאינו יכול לגלח
כל עשר שנים, שמא אינו מצורע והוא נזיר ואסור בגילוח.
(36) ואינו יכול לגלח בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה,
שמא טמא מת הוא, ותגלחתו הראשונה היתה לספק
שנים הבאות. (37) שמא מצורע היה ושתי תגלחתיו היו
לצרעתו וזו לטומאתו, ואינו יכול לגלח שבעה ימים אחרי
תגלחתו השניה, כי שמא לא נטמא למת, והרי הוא נזיר
טהור ואסור בגילוח כל עשר השנים, שימי חלוטו וספירו
לא עלו למנין, ועל-כרחו שוהה עד גמר שלשים שנה.
(38) שמא טמא מת היה, ותגלחתו השלישית היתה
לטומאתו, ולאחריה חלה עליו נזירות טהרה, הכל מבואר
לעיל ה"ב.

15 ד. וכיצד מביא זה קרבנותיו³⁹? אם היה עשיר -
16 פותב נכסיו לאחרים⁴¹; שמצרע עשיר שהביא קרבן
17 עני - לא יצא⁴². ואחר כך מביא חטאת העוף⁴³
18 ועולת בהמה⁴⁴ בתגלחת ראשונה ושניה ושלישית.
19 וכל חטאת עוף מהן לא תאכל, מפני שהיא ספק⁴⁵.
20 ומביא בתגלחת רביעית קרבן נזיר טהור, שהוא
21 שלש בהמות, כמו שבארנו⁴⁶.

(39) ראוי להקדים כאן סדר קרבנות המצורע, נזיר טמא ונזיר
טהור, כדי שיוכנו הדברים יפה. המצורע מביא ביום טהרתו,
כשנרפא נגע צרעתו, שתי צפרים (ויקרא יד, ד"ז), וביום
השביעי לימי ספירו מתגלח שנית, ומביא למחרתו כבש
לאשם, כבשה לחטאת וכבש לעולה, ואם דל הוא מביא
כבש לאשם, ושתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת
ואחד לעולה (שם י"כג), נזיר טמא מביא: שתי תורים או
שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש לאשם
(במדבר ו, י"ב) ונזיר טהור - כבש לעולה לחטאת ואיל
לשלמים (שם, יד). (40) וקרבן מצורע עשיר - חטאת
בהמה, שאינה באה על הספק. (41) כדי שיהיה עני, ויוכל
להביא חטאת העוף על הספק, שחטאת העוף הלכה היא
שבאה גם על הספק, כמבואר בנזיר כט. (42) ולפיכך אין
לו תקנה עד שיעני (תוספתא נזיר פ"ו ה"א). והוא-הדין
שיוכל להפקיר נכסיו ויהיה עני, כמבואר בתוספות נזיר נה:
דיבור-המתחיל אוכל בקדשים. ויש להעיר, שכל הפרט הזה
אינו נוגע לנו בתגלחת הראשונה, שאין המצורע מביא בה
שום קרבן, כמבואר בסמוך ה"ה, אלא שרבינו מסדר כאן
כללות המעשים שצריך לעשות בדרך כלל (כסף-משנה).
(43) יתבאר בסמוך ה"ה, לשם מה היא באה בכל שלש
התגלחות. (44) לנזירות טהרתו כדי שיוכל לגלח עליה,
שמן נזיר טהור הוא, וכמבואר להלן ה"ו. (45) לטומאתו
או לצרעתו, וחטאת העוף הבאה על הספק אינה ראויה
להאכל, כי שמא נזיר טהור הוא ואינו חייב בה, ונמצא כהן

1 ואין תגלחת אחת עולה לנזירותו²⁷ ולצרעתו,
2 ונמצאת תגלחת ראשונה ושניה תגלחת צרעת,
3 ותגלחת שלישית תגלחת טמאה, ואין אחת משלש
4 שנים עולה²⁸, שהרי השלישית תגלחת טמאה,
5 לפיכך צריך לשהות שנה רביעית בנזירותו, ומגלח
6 תגלחת רביעית²⁹. ושערו בכל תגלחת ספק אסור
7 בהנה מספק³⁰, ששערו נזיר שנצטרע מתר בהנה³¹.

(18) ככתוב בתורה ויקרא יד, ד"ח. (19) ואע"פ שהנזיר
אסור בגילוח הזקן, ונמצא שהוא מגלח שלא במקום מצוה,
כאן מדובר באישים שאין אסור גילוח נוהג בהם, כמבואר
להלן ה"ט. (20) הנקראת תגלחת ימי ספירו, על שם הימים
שהוא סופר בין תגלחתו הראשונה לשניה. (21) וסתר את
כל ימי נזרו הקודמים. (22) נזיר טהור, שהתחיל למנות
אחרי תגלחת טומאתו. (23) ועליו לשהות עד סוף השנה
השניה. וכתב הראב"ד: כל זה צודק, אם נטמא עד שבעה
ימים לתום שנתו הראשונה, אבל אם נטמא ששה או חמשה
ימים לפני גמר השנה הראשונה, נמצא כשגילח בסוף השנה
הראשונה לא גילח לטומאתו, שעדיין לא מלאו שבעה ימים
לטומאתו, וממילא לא חלה עליו נזירות טהרה, כי כל עוד
שלא גילח לטומאתו, אין הנזירות של טהרה חלה עליו,
וממילא יהיה מותר לו לגלח תגלחת שניה לצרעתו בסוף
שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, ולא יצטרך להזהר
בנזירותו אלא שלש שנים ושבעה ימים, שאפילו נצטרע,
הרי גילח תגלחתו השניה שבעה ימים אחרי מלאת השנה
הראשונה. ומונה שנה לטומאתו, ושנה לנזירותו, כמבואר
בסמוך. (24) ובנוגע לקרבנותיו, ראה להלן ה"ד.
(25) לנזירותו. (26) וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ט שימי
חלוטו (שהוחלט עליו, שהוא מצורע טמא) וימי ספירו
"אינם עולים לו מימי נזירותו". (27) נזירות טומאתו, כי
נזיר טמא מגלח לאחר טבילתו, ככתוב (במדבר ו, ט) "וגלח
ראשו ביום טהרתו" = לאחר טהרתו, אבל המצורע מגלח
לפני טבילתו במים, ככתוב (ויקרא יד, ט) "והיה ביום
השביעי יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר" (נזיר ס:).
(28) למנין נזירותו. (29) שם ס. ואז יצא מכל הספקות,
והותר ביין וכו'. (30) שמא נזיר טהור הוא, ושער נזיר
טהור אסור בהנאה. כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב, שהוא טעון
שריפה, והשווה ה' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י, ואפילו
נזיר טמא, שערו אסור בהנאה וטעון קבורה, כמבואר לעיל
פ"ו, ה"ד. (31) רבינו לשיטתו לעיל פ"ז, ה"ט, שנזיר
מצורע בטלה קדושת שער, הואיל וימי צרעתו אינם עולים
לו, ואין בו מצות-עשה של: "קדוש יהיה גדל פרע"
המוסבה על קדושת השער, כמבואר בקידושין נז: "גידולו
יהיה קדוש". ובירושלמי נזיר פ"ה, ה"ב נחלקו בזה רבי
יוחנן וריש לקיש. לדעת רבי יוחנן מצורע שנזיר שער אסור,
ולדעת ריש לקיש שער מותר. וראה ב"מראה הפנים" שם,
שבנזיר ספק מצורע, דברי הכל שער אסור בהנאה מספק,
ומשם המקור לדברי רבינו.

8 ג. וכן אם נזיר עשיר שנים נזירות, והיה בהן ספק
9 מצרע, ונולד לו ספק טמאה³² בסופן³³ - הרי זה
10 אינו שותה ביין עד ארבעים שנה³⁴, ומגלח ארבע

22 ומצרע - עולה ראשונה חובת צרעת, ושניה
23 ושלשית נדבה⁶⁸, וזה קרבן תגלחת טהרה⁶⁹.

(57) הכולל עולה חטאת ושלמים, כלעיל ה"ד. (58) בכת"י התימנים: ומתנה ואומר. (59) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (60) לטהרת נזירות. ואין אומרים, העולה שהקריב בתגלחתו השניה היתה לחובת נזירותו, כי יש לחוש שמא טמא ומוחלט היה, נמצאו שתי תגלחותיו הראשונות לצרעתו, והשלשית לטומאתו, וזו הרביעית לחובתו (כספ-משנה). (61) מצורע מוחלט, ראה פירושו לעיל פ"ז, ה"ט. (62) אע"פ שכתב רבנו לעיל ה"ה: "שאיין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה" לא הקפיד אלא על חטאת העוף, שהיא עיקר קרבנו. אבל עולה, שאינה אלא דורון, אף אם יביאנה לפני תגלחתו השניה היא כשרה, וכן כתב בהל' מעשה הקרבנות פ"ח, ה"ט: "אבל אם שחטו עולותיהם בחוץ (חוץ למקדש) בתוך ימי הספירה (שבין תגלחת ראשונה לשניה) חייבים (- משום איסור שחוטו חוץ) שהעולה דורון היא, והחטאת והאשם היא עיקר הכפרה" (כספ-משנה ולחם-משנה). (63) כי שמא היה גם טמא למת, נמצא שבתגלחת השניה, היתה עולתו נדבה, שכבר הביא עולה לצרעתו בתגלחתו הראשונה, ותגלחתו השלישית היא לטומאתו, וגם זו נדבה, שאין הטמא מביא עולת בהמה. (64) כאמור באות סא. (65) נזירות טהרה. ואע"פ שהתגלחת השניה היא של ימי ספירו, בכל זאת אם הקריב עולתו לנזירותו עלתה לו, אע"פ שהקריבה קודם זמנו, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ח, ה"ט (לחם-משנה). (66) הכבשה לחטאת והאיל לשלמים. (67) שאני מקריב כעת לתשלום קרבן נזירותו, וכבר שנינו (נזיר נט): שהנזיר מביא קרבנותיו לחצאין. (68) שהשניה היא לצרעתו, וכבר הביא עולתו בתגלחת הראשונה, והשלשית היא לטומאתו, ואין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (69) שכן הסדר: שתי תגלחות הראשונות לצרעתו, השלישית לטומאתו, הרביעית לנזירותו, וכבר נתבאר לעיל ה"ו מדוע הוא מביא עולתו בתגלחת השניה, כי שמא לא נטמא לצרעתו ואינו אלא טמא מת, נמצאת הראשונה לטומאתו והשניה לנזירותו, וכן מביא בשלישית, שמא נצטרע ולא נטמא למת כלל. נמצאת השלישית לנזירותו, וכמבואר לעיל אות נה (ע"פ הסוגיא נזיר ס).

24 ח. אבל האשם והעולה⁷⁰ אינן מעפפין לא בתגלחת
25 טמאה ולא בצרעת⁷¹. נמצאת⁷² אומר: אם הוא
26 מצרע ודאי ולא נטמא במת - הרי טהר בצפרין,
27 וחטאת העוף היא חטאתו⁷³, ולא תאכל מפני שהיא
28 ספק⁷⁴, ועולת בהמה שעמה - מקרבן תגלחת
29 טהרה, כדי שגילח על הבהמה⁷⁵. ואם טמא מת הוא
30 - הרי עולת בהמה נדבה⁷⁶. ואם אינו מצרע וטמא
31 מת הוא - חטאת העוף קרבן נזיר שנטמא, ועולת
32 בהמה נדבה⁷⁷, והרי הביא קרבן טהרה באחרונה⁷⁸.
33 ואם אינו טמא מת ולא מצרע - עולת בהמה שהביא
34 בתגלחת הראשונה היא מחובת תגלחת, וחטאת
35 העוף בזה על ספק⁷⁹, והרי לא נאכלת⁸⁰.

אוכל מליקה שלא במקום מצוה, והיא נבילה גמורה, ודינה להשרף, כמבואר בהל' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י. (46) לעיל פ"ח, ה"א. ולא הזכיר רבינו שעליו להביא צפרים בתגלחת הראשונה (ראה לעיל ה"ב), למרות שנישנו בברייתא בנזיר ס. כי אין רבינו עוסק כאן אלא בקרבנות הנעשים בפנים העזרה. ואלו הצפרים נעשות מחוץ לעזרה, כמבואר בגמרא שם, כי יש לחוש שמא אינו מצורע ואסור להביא חולין לעזרה, ולפיכך אינן נחשבות כקרבן (רדב"ז).

1 ה. שלש חטאות העוף שמביא בשלש התגלחות:
2 חטאת ראשונה - לספק טמאתו⁴⁷; שניה - לספק
3 צרעתו, שאין המצרע מביא קרבנו אלא לאחר
4 תגלחת שניה⁴⁸; וכן חטאת שלישית - לספק
5 טמאתו. שאין תגלחת אחת עולה לנזירו⁴⁹
6 ולצרעתו⁵⁰, ושם מצרע ודאי וטמא מת ודאי ה"ה,
7 שהתגלחת הראשונה והשניה לצרעתו כמו
8 שבארנו⁵¹, ותגלחת שלישית תגלחת טמאה, ולפיכך
9 צריך להביא קרבן טמאה בשלישית⁵².

(47) שמא נזיר טמא הוא וחייב בחטאת. (48) ולפיכך אין הראשונה אלא לטומאתו, והשניה אינה אלא לצרעתו, כי אם נזיר טמא היה, כבר הביא חטאתו בתגלחת הראשונה. (49) לספק טומאתו. (50) כמבואר לעיל בביאורנו אות כו. (51) לעיל ה"ב. (52) כל זה בנזיר ס.

10 ו. שלש עולות בהמה שמביא עמה, על הראשונה
11 הוא מתנה ואומר: אם טהור אני - זו מחובתי⁵³,
12 ואם טמא אני - הרי היא נדבה⁵⁴. וכן הוא אומר
13 בשניה⁵⁵ ובשלישית⁵⁶.

(53) שנזיר טהור אינו מגלח אלא עד שיזרקו עליו אחד מן הדמים. (54) שנזיר טמא אינו מביא עולת בהמה, אבל חטאתו אינה באה נדבה. וכן אינו מביא שלמיו, שהם טעונים לחמי נזיר, ואין שלמים כאלו באים נדבה (תוספות לנדה ע. דיבור-המתחיל למחרת). וכבר נתבאר לעיל פ"ח, ה"ב, שאם גילח על העולה יצא. (55) אם נזיר טהור אני שלא נצטרעתי, והייתי נזיר טמא בלבד, וכבר הבאתי קרבן טומאתי בתגלחת הראשונה, הרי זו לחובתי, ושאר קרבנותי אביא בתגלחת הרביעית. (56) שאם נזיר טהור אני עתה, ולא הייתי נזיר טמא כלל, ושתי תגלחותי הראשונות היו לצרעתי, נמצא שקרבני זה הוא לחובת נזירות טהרתי (מרכבת המשנה). ואע"פ שמאחר יתר קרבנות נזירותו, אין בכך כלום, שהרי אנוס הוא, כמבואר בסמוך ה"ז (רדב"ז).

14 ז. ומביא קרבן טהרה⁵⁷ בתגלחת רביעית, ומתנה⁵⁸
15 ואומר: אם טמא הייתי - ראשונה נדבה⁵⁹, וזו
16 חובה⁶⁰; ואם מחלט⁶¹ הייתי - ראשונה חובת
17 מצרע⁶², וזו חובת נזירות, ושנים האמצעיות
18 נדבה⁶³; ואם טהור מטמאת מת הייתי ומצרע -
19 עולה הראשונה חובה וכן השניה, אחת לחובת
20 מצרע⁶⁴ ואחת לחובת נזירות⁶⁵, ושלשית ורביעית
21 נדבה, והשאר⁶⁶ קרבן טהרה⁶⁷; ואם טמא הייתי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט שבט - ספר הפלאה - הלכות נזירות קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 **וּבְשָׁבִיעִי⁸⁷, וּמַגִּלַּח תְּגַלַּחַת טִמְאָה⁸⁸, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת**
11 **נְזִירוֹתוֹ פֶּלֶא⁸⁹, שֶׁהָרִי נָפְלוּ הַיָּמִים הָרְאוּשִׁים בְּסִפְקָ**
12 **טִמְאָה שְׁנֵטְמָא, וּמִבֵּיא קֶרֶפֶן טְהֵרָה וְשׁוֹתָה בִּינִי⁹⁰.**
13 **וּמֵאַחֵר שִׁיבִיא קֶרֶפֶן צִרְעָתוֹ⁹¹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים⁹².**

86) שירפא מצרעתו. (87) להטהר מטומאת מת, כי כל עוד שיהיה טמא מת, לא יוכל לשלוח קרבנות צרעתו, שהלכה היא (הל' ביאת מקדש פ"ב, הי"ב) "טמא מת, אין מקריבים עליו קרבן כלל עד שיטהר". ואע"פ שעדיין טמא הוא לצרעתו, אפשר להזות עליו מאפר הפרה, כמבואר בהל' פרה פ"א, ה"ג: "כל המטמאין מקבלין הזאה" וכו'. (88) לאחר שישלמו ימי נזירותו, כי שמא לא נטמא, ואסור לו להתגלח עד שישלים ימי נזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי מצרעתו ביום יא לנזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי זה מגלח תגלחת ראשונה לצרעתו בו ביום, וביום יז לנזירותו מגלח תגלחת שניה לצרעתו, ומשלים עוד עשרים יום לנזירותו (שימי חלוטו וספירו לא סתרו ולא עלו למנין נזירותו - לעיל פ"ז, ה"ט), נמצא שביום לח לנזירותו, הרי הוא מגלח ממה-נפשך, אם נזיר טהור הוא, הרי שלמה נזירותו (אחרי נכיון שבעת ימי צרעתו), ואם נטמא למת, הרי מצוה עליו לגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטהרתו (מרכבת המשנה). (89) נזירות טהרה. (90) נמצא שאם קיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלשים יום, הרי זה שותה יין ומיטמא למתים אחרי ששים ושבעה יום לנזירותו. ששבעה ימים עלו לו לימי ספירת צרעתו, ושלשים יום לגמר נזירותו (שמא לא נטמא, ואסור לו לגלח עד שישלים נזירות טהרתו), ועוד שלשים יום שהוא מונה אחרי תגלחת טומאתו, שמא נטמא וסתר את כל ימי נזירותו הקודמת (נזיר ס:). (91) ביום השמיני להרפאו מצרעתו, ואחרי שהזו עליו ביום השלישי וביום השביעי, כאמור לעיל אות פו. (92) שכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל טמא טומאה היוצאה מגופו, אינו זכאי לאכול מקרבנות המקדש, עד אשר יטהר ויביא קרבנותיו, וצרעת היא טומאה יוצאה מגופו (נזיר שם). כל הלכה זו נתפרשה על-פי מרכבת המשנה, ורבינו מפרש את הסוגיא בניזיר שם שלא כרש"י ותוספות.

14 **יֵא. נִטְמָא וְדָאִי וְהָיָה מְצָרַע בְּסִפְקָ⁹³, וְטְהֵרָה⁹⁴ מִסִּפְקָ**
15 **צִרְעָתוֹ - מוֹנֶה יָמֵי נְזִירוֹתוֹ שְׁלֵמָה, וְאַחֵר בֶּן מַגִּלַּח**
16 **תְּגַלַּחַת הַנֶּגְעָה⁹⁵; שְׁאִין תְּגַלַּחַת סִפְקָ נִגְעוּ דוֹחָה**
17 **נְזִירוֹתוֹ⁹⁶. וְאַחֵר בֶּן מוֹנֶה שְׁבַעַת יָמִים⁹⁷ שְׁבִין תְּגַלַּחַת**
18 **מְצָרַע הָרְאוּשִׁים לְתְּגַלַּחַת שְׁנִיָּה, וּמַגִּלַּח וּמִבֵּיא**
19 **קֶרֶפֶן וְטִי וְאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים. וּמִזָּה בְּשָׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי⁹⁸.**
20 **וְאַחֵר בֶּן מוֹנֶה שְׁבַעַת אַחֲרִים לְטִמְאָת מֵת⁹⁹, וּמַגִּלַּח**
21 **תְּגַלַּחַת טִמְאָה, וְאַחֵר בֶּן מוֹנֶה נְזִירוֹתוֹ¹⁰⁰ פֶּלֶא¹⁰¹.**

93) ספק נגע, ספק בזהק שהוא טהור. (94) ונרפא. (95) שאי-אפשר לו למנות שבעה ימים לטומאת מת ולהתגלח תגלחת טומאה, שמא מצורע הוא, ומצורע אינו משלח קרבנותיו עד שיטהר, כמבואר בהל' ביאת מקדש פ"ב, הי"א, וגם לצרעתו אסור לו לגלח, שמא אינו מצורע, ונזיר שנטמא אסור לו - לדעת רבינו - לגלח גילוח רשות, עד אשר ימנה ימי נזירותו כפי שנדר (מרכבת המשנה,

70) שנזיר טמא ומצורע מביאים כשהם ודאי, ראה לעיל אות לח. (71) כדברי רבינו לעיל פ"ו, הי"ב: "אבל עולתו ואשמו (של נזיר טמא) אין מעכבים אותו מלמנות", וכן בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה: "וכל זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכול בקדשים. אבל העולה והאשם (=של מצורע) אינם מעכבים" וראה נזיר ס. (72) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים, מתחילה כאן ההלכה. והתיבות: "אבל האשם" וכו', שייכות להלכה הקודמת. (73) כבר נתבאר לעיל ה"ה, שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה (וראה בביאורנו לעיל אות סא), ולא נתכוון רבינו על חטאתו זו שהיא לצרעתו, אלא לספק טומאתו, כי הואיל ויש לחוש שהוא גם טמא למת, הרי בהכרח להביא כבר בתגלחת ראשונה קרבן חטאתו, כדי שיוכל להתחיל למנות אח"כ נזירות טהרתו, שהרי כל עוד שלא יביא חטאתו לא יוכל למנות נזירותו, שחטאתו מעכבתו, ראה לעיל פ"ו, הי"ב, והואיל ובסוף השנה השניה יצטרך להביא עולתו לנזירותו, עליו איפוא להקריב חטאתו לטומאתו בסוף השנה הראשונה כדי שלא יצטרך לעבור ב"בל תאחר" על קרבן טהרתו, כי אם לא יביא חטאתו בראשונה לא יוכל להביא עולתו בשניה, ויעבור על "בל תאחר" (מרכבת המשנה). (74) שמא לא נטמא כלל. (75) שאם לא יביא קרבן נזירותו, לא יוכל להתגלח כלל, שמא נזיר טהור הוא, ואין נזיר טהור מגלח בלא קרבן. (76) כי אין נזיר טמא מביא עולת בהמה לחובתו. (77) ומגלח עליה. (78) בתגלחת הרביעית שהיא לנזירותו. (79) שמא טמא למת שחייב חטאת העוף. (80) כמבואר לעיל ה"ד, ובביאורנו אות מד.

1 **ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהוּא מַגִּלַּח אֲרָפֶע**
2 **תְּגַלַּחַת? בְּשִׁיחָה קֶטַן⁸¹ אוֹ אִשָּׁה⁸²; אֲבָל הָאִישׁ -**
3 **אֵינוֹ מַגִּלַּח מִסִּפְקָ⁸³ לֹא תְּגַלַּחַת טִמְאָה וְלֹא תְּגַלַּחַת**
4 **צִרְעָתוֹ, שְׁמָא טְהוֹר הוּא וְנִמְצָא מְקִיף פָּאֵת רֵאשׁוֹ**
5 **שְׁלֹא בְּמָקוֹם מְצוּה. לְפִיכָף אֵינוֹ מַגִּלַּח אֱלֹא תְּגַלַּחַת**
6 **טְהֵרָה בְּלִבְדָּה⁸⁴. שְׁאִין אֲרָפֶע תְּגַלַּחַת אֱלוֹ לְעַכְב,**
7 **אֱלֹא לְמַצְוָה⁸⁵.**

81) גדול בשנים. אלא שלא הביא שתי שערות שאינו בר עונשין ונדרו נדר, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ג ולעיל פ"ב, הי"ג. (82) שאינה מוזהרת על איסור הקפת הראש, הואיל ואינה באיסור השחתת הזקן, השווה לעיל פ"ט, ה"טו. (83) כל שלש התגלחות הראשונות, שהן ספק (נזיר נז:). (84) שהיא האחרונה, וחייב להתגלח על-כל-פנים, בתורת נזיר טהור. (85) כמבואר בניזיר נז: שאפילו מצורע אין תגלחתו מעכבתו, ששאלו שם: והלא עושה השחתת זקן? (כגירסת רש"י ותוספות שם) ותירצו: באשה וקטן. ומשמע מזה, שבגדול אינו משחית (=מגלח) זקנו כלל, למרות שהוא ספק מצורע (לחם-משנה), וראה לעיל פ"ח, ה"ה, ובהל' צרעת פ"א, ה"ד: "תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו".

8 **י. נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְדָאִי וְנִטְמָא בְּסִפְקָ - בִּיצֵד הוּא**
9 **עוֹשֶׂה? אַחֵר שִׁיטְהֵרָה⁸⁶ מְצָרַעָתוֹ מִזָּה בְּשָׁלִישִׁי**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שיהיה שערך כדי לכוף ראשו לעיקרו, הוא שיעור הראוי לתגלחת, כמבואר בנזיר לט: ולעיל פ"ו, ה"א (לחם-משנה).

- יד. האומר: הריני נזיר אם אעשה פך וכף או אם
לא אעשה וכיוצא בזה - הרי זה רשע. ונזירות
כזו מנדרי רשעים היא¹⁰⁹. אבל הנזיר לה' דרך
קדשה¹¹⁰ - הרי זה נאה ומשפח, ועל זה נאמר:
נזיר אלהיו על ראשו, קדש הוא לה'¹¹¹. וישקלו
הפתוב פנביא, (שנאמר): ואקים מבניכם לנביאים
ומבחרים לנזירים¹¹².

(109) משנה בנדרים ט. שאין זו נזירות לה'. ולא לכונן דעותיו או לתקן מעשיו (ראה לעיל הל' נדרים פ"ג, הכ"ג).
(110) כגון שהיה מתגאה בפיו ונדר בנזיר, כדי לכוף יצור, כמבואר בהל' נדרים ובביאורנו שם. (111) נדרים ט:
כדברי שמעון הצדיק, שאמר לנזיר כזה: "כמוך ירבו בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא... נזיר להזיר לה'". וראה לעיל פ"א, אות ט. ובמד"ר נשא י, יא: אמר הקב"ה, הריהו חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן גדול נאמר בו: נזיר שמן משחת אלהיו עליו, אף בנזיר: נזיר אלהיו וגו'.
(112) ספרי זוטא נשא ו, ח. והרד"ק בפירוש לעמוס שם: "אפילו הבחורים, שדרכם ללכת אחרי תאות הבשר והיין, נתתי בהם רוח טהרה שינזרו מן היין... כי היין הוא המביא האדם לרדוף אחרי תאות הבשר... הפרשתי אתכם, כדי שתהיו קדושים".

סליקו להו הלכות נזירות פסיעתא דשמיא

הלכות ערכין וחרמין

יש בכללן שבע מצות. חמש מצות עשה, ושתיים מצות לא תעשה, וזה הוא פירוש: (א) לדון בערכי אדם באשר מפרש בתורה, וזהו דין ערכי אדם. (ב) דין ערכי בהמה. (ג) דין ערכי בתים. (ד) דין ערכי שדות. (ה) דין מחרים נכסיו. (ו) שלא ימכר חרם. (ז) שלא יגאל חרם.

ובאור מצות אלו בפירוש אלו:

פרק ראשון

(1) ערכי האדם הקצובים בתורה, שיעור השקל הכתוב בתורה, האישים שאינם מעריכים ולא נערכים, ההבדל שבין דמים לערכין, נדבת גוי או נדרו מה יעשה בהם, נגמר דינו בב"ד של ישראל להחריג מהו בערכין ובדמים, האומר ערכי עלי או דמי עלי ומת קודם שיעמוד בדיון או לאחר שעמד בדיון, מה דינם של היורשים.

- א. הערכים הם נדר² מקלל נדרי הקדש³, שנאמר: איש כי יפלא נדר, בערפך נפשת לה'. לפיכך חייבין עליהן משום לא יחל דברו ולא תאחר לשלמו⁶, ומשום ככל הוצא מפיו יעשה⁷.

(2) ולפיכך נסדרו הלכותיהם בספר הפלאה, העוסק בסוגי נדרים למיניהם. והקדים דיני נדרי איסור הנהוגים גם בזמן הזה, ואח"כ דיני נזירות שיש בה נדרי איסור והקדש כאחד,

בהבנת דברי רבינו. (96) שנאמר בה: "תער לא יעבור על ראשו", ואפילו נטמא, שסותר הכל, אינו מותר אלא בתגלחת טומאה מיד, או בתגלחת רשות לאחר שלשים יום (מרכבת המשנה). (97) כדי להטהר מצרעתו. (98) באלה שבעת הימים שבין תגלחת ראשונה לשניה, כדי שיוכל להביא קרבנות צרעתו, ולא יהיה טמא מת, שטמא מת אין מקריבים עליו קרבן, וכאמור לעיל אות פו. ובדפוסים קדומים וכן בכת"י התימנים: "אם הזה בשלישי ובשביעי", כלומר, אינו מביא קרבנותיו לצרעתו עד אשר יזו עליו בשלישי ובשביעי, כאמור. (99) אחרי שכבר נטהר מצרעתו יכול הוא להביא קרבן טומאת מת. וראה בסמוך הי"ג. (100) אחרי שגילח תגלחת טומאה והביא חטאתו, מיד חלה עליו נזירות טהרה. (101) נמצא, שאם נזר סתם נזירות שהיא שלשים יום, ונטמא ודאי והוחלט מספק, אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה ימים, ואינו שותה יין עד אחר שבעים וארבעה יום, שהרי מונה תחילה שלושים ימי נזירותו, ושבעה ימים שבין תגלחת לתגלחת, ושוב שבעה ימים לטומאת מת, הרי ארבעים וארבעה, הוסף עליהם שלושים יום שהוא מונה בסוף לנזירותו, הרי שבעים וארבעה (נזיר ס:) ולא כפירוש רש"י ותוספות שם.

- יב. וכן אם היה טמא ומצרע בודאי - לאחר שיהיה¹⁰² מצרעתו מגלח תגלחת צרעת הראשונה, ומזה בשלישי ובשביעי¹⁰³, ומגלח ראשו וזקנו בשביעי, והיא תגלחת שניה של צרעת, ומביא קרבנותיו בשמיני ואוכל בקדשים, וסופר שבעה¹⁰⁴ ומגלח תגלחת טמאה, ואחר כך סופר ימי נזירות שלמה¹⁰⁵, ומביא קרבן טהרה ושונה ביין¹⁰⁶.

(102) שירפא מנגעו. (103) לטומאת מת, כדי שיוכל להקריב קרבנות צרעתו, וכאמור לעיל בביאורנו אות פו. (104) לטומאתו, שאין ימי ספירו לצרעתו עולים לו לימי טומאתו, כמבואר בסמוך הי"ג. (105) נזירות טהרה החלה עליו עם הקרבת קרבן חטאת טומאתו, כמבואר לעיל פ"ו, הי"ב. (106) נמצא זה שותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום לקבלת נזירותו הסתמית שהיא בת שלושים יום (נזיר ס:). "זה הכלל איאפשר לעשות דין נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו" (תוספות שם ע"א, דיבור-המתחיל ספק), כי כל עוד שהוא טמא טומאת מצורע, אין מקריבים עליו שום קרבן, ואינו נטהר מצרעתו עד שגלח ויביא קרבנותיו (מרכבת המשנה).

- יג. למה סופר שבעה¹⁰⁷? שאין שבעת ימי הטמאה עולין בשבעת ימי ספירה שביין תגלחת ותגלחת של מצרע¹⁰⁸.

(107) שבעת ימי טומאה, אחרי שכבר ספר שבעה ימים לתגלחתו וגם הזה ושנה? (108) שתגלחת מצורע היא לפני ביאת מים (=טבילת גופו), ככתוב (ויקרא יד, ט) "ואת כל שער יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר". ונזיר שנטמא למת, כתוב בו (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" גילוחו לאחר טהרתו במים (נזיר ס:). והואיל ואין תגלחת צרעתו עולה לטומאתו, על-כרחו מונה שבעת ימים אחרים,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 אַחַת וְעֶשְׂרִים יוֹם עַד שְׁשִׁילִים שְׁנַת שָׁשִׁים - עֶרֶף
15 הַזָּכָר חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים.
16 וּמִשְׁפָּכָנָם בְּשְׁנַת אַחַת וְשָׁשִׁים יוֹם עַד יוֹם מוֹתוֹ,
17 אִפְלוּ חַיָּה בְּמָה שָׁנִים - עֶרֶף הַזָּכָר חֲמִשָּׁה עָשָׂר
18 שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה עֶשְׂרֵה שְׁקָלִים.¹⁹

(14) האדם הנערך. (15) ואינו חייב כלום, שנאמר "ואם מבין חודש" וגו'. קיבלו חכמינו (ערכין יח.) יום שלושים נידון כלמטה, כמשמעות לשון הכתוב (שם ז) "ואם מבין ששים שנה ומעלה" ששלמה שנת הששים, ולא בשנת הששים עצמה, והוא-הדין לענין בן חודש (ראה בתוי"ט שם פ"ד, מ"ד). (16) אע"פ שאדם יודע שאין ערך לכלי (אלא לאדם בלבד), הוציא דבריו לבטלה, והוא-הדין לבן שלושים, שהוציא דבריו לבטלה (ערכין ה.). וכל זה לענין ערכין, אבל לענין דמים אפילו קטן בן יומו יש לו דמים, כמבואר בסמוך ה"ט. (17) מפורש בתורה שם, ו. (18) כן בדפוס רומי ר"מ, ובכ"י תימן. וכן להלן בשורה הג'. (19) מפורש בתורה שם. ומתוך שנאמר שם: מבין ששים שנה ומעלה, משמע כשלמה שנת ששים נידון כזקן, אבל בשנת ששים עצמה נידון כלמטה הימנה, מכאן אתה למד ב'גזירה שוה' "שנה - שנה", שבכולן שנה האמורה בה נידונה כלמטה (משנה בערכין יח.). ובנוגע לבן שלושים יום, אע"פ שלא נאמרה בו "שנה", הרי גילה הכתוב (במדבר ג, טו) במפקד הלויים, "כל זכר מבין חודש ומעלה תפקדם" שמונים בו משלושים יום ומעלה, ולא מיום השלושים עצמו (שם יח:).

ד. כָּל הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה - מֵעַתָּה לְעַת מִיּוֹם הַלְּדָה²⁰. וְכָל הַשְּׁקָלִים - בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ²¹. וְהוּא מִשְׁקַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׁעוּרָה מִכֶּסֶף טָהוֹר²². וּבְכָר הוֹסִיפוּ עָלָיו וַעֲשׂוּ אוֹתוֹ סֵלַע²³, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת שְׁקָלִים²⁴.

(20) מיום ליום, ולא למנין עולם, שתכלה שנתו בערב ראש השנה, וכשיגיע חודש תשרי יתישב לו שנה שניה (ערכין יח:). ושם פירש רש"י "מעט לעת" - אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, אבל מדברי רבינו לא משמע כן, וכן דעת ה'תוספות' שם לא, א - בשם רבי אלחנן, שאין צורך בערכין מעט לעת לשעות, ורק בקרבנות פוסלות שעות, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"א, הי"ג: "קרבן שמצוותו להיות בן שנה, אם הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל". (21) במשקל השקל הקצוב לשקול בו שקלי הקודש, והוא עשרים גרה השקל (שמות ל, יג וברש"י שם), וכן אמרה תורה (ויקרא כז, כה) "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש". (22) ע"פ דברי הר"י בקידושין דף יב, א - שהפרוטה היא משקל חצי שעורה, והיות שכל גרה מכילה ל"ב פרוטה, הרי משקל הגרה שש-עשרה שעורה, נמצא השקל שהוא עשרים גרה, שוקל ש"כ שעורה (כסף-משנה שקלים פ"א, ה"ב-ג). (23) מטבע הנקרא סלע בזמן בית שני, ומשקלו שלש מאות ושמנים וארבע שעורה. (24) פ"א, ה"ב.

ה. טַמְטוּם²⁵ וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס²⁶ - אֵין לָהֶם עֶרֶף; שְׁלֹא קָצְבָה תוֹרָה עֶרֶף אֶלָּא לְזָכָר וְדֹאֵי אוּ לְנְקֵבָה וְדֹאֵי. לְפִיכָךְ, טַמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס שְׁאֵמֵר: עֶרְפִּי עָלִי, אוּ שֶׁהַעֲרִיכוּ אַחֵר - אֵינוֹ חֵיב כְּלוֹם²⁷.

שכשישלים נזירותו - עליו להביא קרבנותיו. וקבע דיני ערכין בסוף הספר, כי הם נדרי הקדש בלבד ואינם נוהגים בזמן הזה (רדב"ז). וראה בביתאורנו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א. (3) שאדם נודר לטובת המקדש. (4) קראו הכתוב: נדר. (5) הואיל ויש להם דין נדר. (6) אחרי שיעברו עליו שלש רגלים ולא נתן ערכו, כמבואר בראש השנה ד, א. ובהל' מעשה הקרבנות פ"ד הי"ד. וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, פרשתא ג, אמרו: "נדר בערכך - הקיש נדרים לערכים, מה נדרים - בכל תאחר לשלמו, אף ערכים - בכל תאחר לשלמו". וכן במדרש 'ויקרא רבה', פרשה לו: "כשם שבנדרים כל יחל וכל תאחר, כך בערכין" וכו'. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' לא-תעשה קנו נראה, שמשעברו שלש רגלים ולא נתן ערכו, עובר גם משום: לא יחל, וכך הוא מוכיח מה'ספרי' על פסוק זה: "מגיד שעובר על כל יחל ועל לא תאחר". אולם הרמב"ם בהשגותיו ל'ספר המצוות' עשה צד, סובר שאינו עובר על לא יחל אלא כשעבר על נדרו, ואי אפשר לו עוד לקיימו, אבל אינו תלוי כלל בשלש רגלים (משנה-למלך). (7) האמור בפרשת נדרים, וכן אמרו (ראש השנה ו). "מוצא שפתיך - זו מצות-עשה", וכתב רבינו ב'ספר המצוות' מצות-עשה צד: "והנה נכפל הציווי (של מוצא שפתיך תשמור) במצוה זו, והוא אמרו: ככל היוצא מפיו יעשה".

ב. מֵצוֹת עֲשֵׂה לְדוֹן בְּדִינִי עֶרְכִּין כְּאֲשֶׁר מִפְּרָשׁ בְּתוֹרָה⁸. וְאַחַד הָאֵמֵר עֶרְפִּי עָלִי⁹, אוּ הָאֵמֵר עֶרֶף זֶה עָלִי¹⁰, אוּ עֶרֶף פְּלוֹנִי עָלִי - נוֹתֵן הָעֶרֶף¹¹ לְפִי שְׁנֵי הַנְּעֶרֶף. וְהוּא הַדָּבָר הַקָּצוּב¹² שֶׁבְּתוֹרָה¹³, לֹא פָחוֹת וְלֹא יֹתֵר.

(8) ויקרא כז. (9) השווי שלי עלי, לתתו לטובת בית המקדש. (10) אדם זה העובר לפניו. (11) השווי (12) פסוק וחתך. (13) שהתורה קבעה מחיר כל נערך לפי שנותיו, בניגוד לאומר דמי פלוני עלי, שאינו משלם אלא אחר שיעריכוהו כעבד הנמכר בשוק, הכל לפי בריאות גופו, ואין דמיו קצובים בתורה, כמבואר להלן ה"ט. וכתב רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג פל"ט: "... וכן המצוות אשר ספרנון בהל' ערכין וחרמין, כולן הולכין על דרך הצדקות (לעזור לזולת). מהן מה שהוא לכהנים (= חרמין), ומהן מה שהוא לבדק הבית, ובכולן יגיע האדם למידת הנדיבות, ושיבזז אדם לממון לכבוד השם ולא יקפוץ ידו, כי רוב ההפסד הבא במדינות ... הוא מפני החריצות על הממון והרבות ממנו, ורוב התאוה להוסיף נכסים וכבוד". והשווה לקמן פ"ח, הי"ב: "כדי לכופ את יצרו ולא יהיה כילי".

ג. וְכִמָּה הוּא הָעֶרֶף? אִם הִיָּה הַנְּעֶרֶף¹⁴ בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם אוּ פָחוֹת - אֵין לוֹ עֶרֶף¹⁵, וְהָאֵמֵר עָלִי עֶרֶף זֶה עָלִי - הִרִי זֶה פְּאוֹמֵר עֶרֶף פְּלוֹנִי עָלִי, וְאֵינוֹ חֵיב כְּלוֹם¹⁶. הִיָּה מִבֵּין אֶחָד וְשְׁלֹשִׁים יוֹם עַד בֶּן חֲמֵשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת - עֶרֶף הַזָּכָר חֲמִשָּׁה שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה שְׁלֹשָׁה שְׁקָלִים¹⁷. מִשְׁפָּכָנָם בְּשְׁנַת שֵׁשׁ יוֹם אֶחָד¹⁸ עַד שְׁשִׁילִים שְׁנַת עָשָׂרִים - עֶרֶף הַזָּכָר עָשָׂרִים שְׁקָלִים, וְהַנְּקֵבָה עֶשְׂרֵה שְׁקָלִים. מִשְׁפָּכָנָם בְּשְׁנַת

יונתן: ואשינך מכערא. (35) ערכין ב, א. שנאמר: "בערך נפשות", אפילו נפש כל שהיא. (36) קטוע יד. (37) אבל בדמים (ראה בסמוך ה"ט) אינו כן, שאם אמר על מוכה שחין, דמיו עלי - אינו משלם כלום, שאין לו דמים (שם).

ט. הדמים³⁸ אינן בערכין. כיצד? האומר: דמי עלי, או דמי זה עלי, או דמי פלוני עלי, אפלו היה אותו פלוני קטן בן יומ³⁹ או טמטום ואנדרוגינוס⁴⁰ או עובד פוכבים ומזלות⁴¹ - נותן מה שהוא שורה⁴², דינר או אלה, כאלו הוא עבד הנמכר בשוק⁴³.

(38) המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו. (39) משנה, ערכין ה, א. שהרי יש לו שווי כל שהוא (רש"י שם). (40) שם ב, א. (41) שם ה, ב. וראה בסמוך הי"א. (42) שאין זה גרוע מאומר: דמי דקל פלוני עלי, שמשלם כפי נדרו (שם ד:). (43) סנהדרין טו, א. ומגילה כג, ב.

י. והערכים כלן והדמים - הכל סתמן לבדק הבית⁴⁴. ויפלו הפל לשפכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בדם הבית⁴⁵.

(44) לתיקון הפרצות בבניין בית המקדש, ככתוב (מלכים ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדם הבית לכל אשר ימצא שם בדם". (45) ערכין כד, א. ונתן את הערך קודש לה' - מכאן שסתם הקדשות לבדק הבית.

יא. עובד פוכבים ומזלות שאמר: דמי עלי, או דמי פלוני עלי - נותן כפי נדרו. ואינו נופל לשפכה, שאין מקבלין מן העובדי פוכבים ומזלות נדבה או נדר לחזק את בדם הבית או בדם ירושלים⁴⁶; שנאמר: לא לכם ולנו לבנות בית⁴⁷ וגומר; ונאמר: ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלים.

(46) חומת ירושלים ומגדלותיה. (47) השווה לעיל ה"י, ובביאורנו שם.

יב. ומה יעשה בהן? יבדק העובד פוכבים ומזלות על דעת מי נדר. אם נדר על דעת ישראל - יוציאנהו בית דין במה שיראה להם⁴⁸ חוץ מבדם הבית ובדם ירושלים⁴⁹; ואם אמר: לשמים⁵⁰ נדרתי - יגנזו⁵¹.

(48) מה שירצו לעשות בהם יעשו. (49) שאין מקבלים ממנו כדי שלא יהיה לו חלק וזכרון בהם. (50) לשם הקדש. (51) ואסורים בהנאה (ערכין ו). כדין "גוי שהתנדב קורה. . . בודקים אותו" וכו' הנזכר בהל' מתנות עניים פ"ה, ח"ח. ושם מדגיש רבינו: "אבל לבית הכנסת, מקבלים מהם לכתחילה". וראוי להעיר, שאפילו לא אמר בפירוש: "לשם שמים", כל שלא אמר בפירוש: "על דעת ישראל אני נודר" - אסור לקבל ממנו, כי יש לחוש, שמא לשם שמים נתכוין, כלשון רבינו שם: "ואם לא אמר, טעון גניזה שמא לבו לשמים" (לחם-משנה). והשווה הל' תרומות פ"ד, הט"ו.

יג. הגוסס⁵² - אין לו לא ערך ולא דמים⁵³. הואיל

(25) שערוותו אטומה, ואין לו זכרות ולא נקבות. (26) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, והוא ספק זכר ספק נקיבה (לשון רבינו בהל' אישות פ"ב, הכ"ד). (27) משנה, ערכין ב, א. ובגמרא שם ד, ב. אבל אם הם העריכו אחרים הרי הם חייבים, כלשון המשנה שם "מעריכין, אבל לא נערכין". וטומטום שניתחוהו ונמצא זכר, הרי הוא כזכר. וכן אם נמצא נקיבה, הרי הוא כנקיבה ונערך (רדב"ז).

ו. העובד פוכבים ומזלות - נערך, אכל אינו מעריך²⁸. כיצד? עובד פוכבים ומזלות שאמר: ערפי עלי, או ערף ישראל זה עלי - לא אמר פלוס; וישראל שאמר: ערף עובד פוכבים ומזלות זה עלי, או ערף פלוני העובד פוכבים ומזלות עלי - נותן לפי שגו העובד פוכבים ומזלות הנערך²⁹. וכן המעריך את החרש ואת השוטף - חייב³⁰, ונותן לפי שגו.

(28) שנאמר (ויקרא כז, ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" וגו' - בני ישראל מעריכים ואין עובדי-כוכבים מעריכים (ערכין ה:). (29) שנאמר: "איש כי יפליא נדר בערך" איש - אפילו עובד-כוכבים (שם), וכרבי מאיר, ומסתבר שהלכה כמותו, שכן הכתוב אומר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" כי אם לנו לבדנו. והואיל וכסף הערכין נופל לבדק הבית, אינו מן הדין שיהא גוי מעריך, ומכאן שהריבוי "איש" בא לרבות גוי שהוא נערך (גמרא שם). ואע"פ שכלל הוא: רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:). במקום שמסתבר טעמו של רבי מאיר, הלכה כמותו, ואין למדים מן הכללות (כסף-משנה). וכן נראה מסתימת סוגיית הש"ס נזיר סא, שנקטו שם את דעת רבי מאיר כהלכה פסוקה ('אור שמח'). וכבר קדמו הרדב"ז כאן ה"ז. (30) משנה, ערכין ב, א. אבל אינם מעריכים, מפני שאין בהם דעת (שם). ובנוגע לקטן, ראה לקמן הט"ו.

ז. העבד³¹ - נערך ועורף, כשאר ישראל³². ואם יפדה ויהיה ל³³ - יתן ערך שגדר.

(31) כנעני. (32) משנה, ערכין ב, א. וכן אמרו ב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי "ואמרת אליהם" (ויקרא כז, ב) - לרבות גרים ועבדים. (33) בכת"י התימנים: ויהיה לו כלומר, כשהוא עבד, כל מה שיש לו שייך לרבו, אבל כשישתחרר ויהיה לו כסף - חייב לשלם. ובתוספתא ערכין פ"א מ"ב, אמרו: "נשים ועבדים. . . נערכים ומעריכים, אם יש להם בזמן הזה (כגון שנתנו לעבד כסף, על-מנת שאין לרבו רשות בו) גובים מהם, ואם לא - כותבים עליהם וגובים לאחר זמן". ומסתבר, אע"פ שלגבי מצוות יש לעבד דין של אשה, בערכין הוא נערך כזכר ('תוספות' ערכין ב.).

ח. אחד המעריך את היפה הבריא, ואחד המעריך את הפעור³⁴ החולה. אפלו היה הנערך מכה שחין³⁵ או סומא או גדם³⁶ ויש בו קל מום - נותן לפי שגו כמו שקטוב בתורה³⁷.

(34) משנה, ערכין יג, ב. ושמתוך כראי (נחום ג, ו) מתרגם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ט שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. ובפירוש המשנה לרבינו שם מ"א "שאינ הדבר כן, לפי שאיש כתוב בפרשה, איזה איש שיהיה". (60) שהיא בן שמים-עשרה שנה ויום אחד לבן, ואחת-עשרה שנה ויום אחד לבת. (61) לכשיגדל ויהיה לו, השווה לעיל ה"ז. (62) פ"א, הל' א-ג.

טז. הערכין הקצובין לפי השנים - הן שני הנערך, ולא שני המערך. כיצד? בן עשרים שאמר לבן ששים: ערךך עלי - נותן ערך בן ששים; ובן ששים שאמר לבן עשרים: ערךך עלי - נותן ערך בן עשרים.⁶³ ובן כל פיוצא בזה.

(63) משנה ערכין יח, א: "השנים בנידר".

יז. וצריך המערך שיהא פיו ולבו שוין,⁶⁴ כשאמר הנדרים.⁶⁵ ונשאלין על הערכין⁶⁶ ועל הדמים, בדרך שנשאלין על שאר נדרים והקדשות.⁶⁷

(64) שאם גמר בלבו להעריך, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, הרי זה פטור. (65) ראה הל' נדרים פ"ב, ה"ב. והל' שבועות פ"ב, ה"א. (66) לחכם להתיר את התחיבותו, שהרי נדר קראו הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר בערכך". (67) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה, ז.

יח. האומר: ערך אלו עלי⁶⁸ - נותן ערך פלן,⁶⁹ כל אחד ואחד לפי שניו. ואם היה עניו⁷⁰ - נותן על ידי כלם ערך אחד עניו.⁷¹ ואם היה עשיר - נותן על ידי פלן ערך עשיר.⁷²

(68) שעמדו לפניו אנשים הרבה והעריך את כולם. (69) תוספתא ערכין פ"ב, מ"ז. ובש"ס ערכין ד, א: "אין לי אלא אחד שהעריך אחד. אחד שהעריך מאה, מניין? תלמוד-לומר: בערך נפשות". (70) ואין ידו משגת לאת ערך מלא של כולם. (71) שהוא לא פחות מסלע אחד, ראה לקמן פ"ג, ה"ג (תוספתא שם). ולדעת הלחם משנה צריך שיגיע לכל הפחות סלע אחד לכל נערך, שפחות מסלע אינו בתורת ערך. ואם אין לו, ישאר עליו חוב, וכשיעשיר יתן ערך שלם, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ד. (72) ראה לקמן פ"ג, ה"ב.

יט. האומר: ערפי עלי, וחזר ואמר: ערפי עלי, ובן אם אמר אפלו כמה פעמים - חייב על כל אחת ואחת.⁷³ אומר: שני ערפי עלי - נותן שני ערכין.⁷⁴ ובן אם אמר ארבעה, אפלו אלה - נותן פמנין שני.⁷⁵

(73) ערכין ז, ב. שהרי הערכין בכלל נדר הם כמבואר לעיל ה"א, והלכה היא (הל' נדרים פ"א, ה"א-ב) נדר חל על נדר (רדב"ז). (74) ערכין ח, א. ומסתבר, שאם היה עני אינו נותן אלא ערך אחד לכמה ערכין כפי אשר תשיג ידו (רדב"ז). ואין זה דומה לדין המוזכר בהלכה יח הקודמת, ששם גופים חלוקים הם ועליו ליתן ערך עני לכל אחד ואחד, אבל כאן אינו מעריך אלא את עצמו, ונותן ערך אחד (מצפה לשמואל' תוספתא ערכין פ"ב מ"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"א-ב.

ורב הגוססין למיתה⁵⁴, הרי הוא כמת⁵⁵. ובן מי שנגמר דינו בבית דין של ישראל להרגו על עברה שעבר, והעריכו אחר או שהעריך עצמו, או שאמר 'דמי עלי', או שאמר אחר 'דמי זה עלי' - אינו חייב כלום; שזה כמת הוא, והמת אין לו ערך ולא דמים. ועל זה נאמר: כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה. פלומר: אין לו⁵⁶ פדיון, אלא הרי הוא כמת.⁵⁷

(52) הקרוב למיתה, שמעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה (לשון הרמ"א אה"ז סי' קכא, ס"ז). (53) שאינו נערך ואינו נידר (משנה בערכין ו:). (54) גיטין כח, א. (55) השווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ח. והל' תרומות פ"ט, ה"ג. ובערכין ד, א - אמרו: "בערך נפשות - ולא המת, אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס? ת"ל, והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה - ישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה (הגוסס אינו בהעמדה) - אינו בהערכה". (56) מי שהוא ראוי להיחרם ולהיהרג, אינו בכלל פדיון (ערכין ו: וברש"י). (57) הואיל ונגמר דינו למות. וכל זה בבית דינו של ישראל, אבל נגמר דינו למות בבית-דין של גויים, אינו כמת, שלוקחים שוחד ומחזירים אותו לחיים, כמבואר בגיטין כח, ב (רדב"ז). והשווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ט. ורבינו בפירושו למשנה (ערכין שם), אומר: וכל זה ביוצא ליהרג ע"י מיתת בית-דין, שאינו תלוי ברצוננו אלא התורה ממיתה אותו, אבל היוצא ליהרג במצות המלך, מעריך ונערך, שלפעמים חוזר המלך מדיבורו.

יד. זה היוצא להרג שהעריך אחרים או נדר דמיהם או הזיק - חייב לשלם, וגובין הפל מנקסטיהם.⁵⁸

(58) ערכין ו, ב. וכתב רבינו בפירושו שם: "כבר ידעת, שפסק ההלכה על פי המעשה בדיני היום, שמלוה על פה (שלא בשטר) גובה מן הירושים . . . ונוטלים כנגד הנזק מעזובנו". והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ד. ומלשון רבינו כאן: "זה היוצא ליהרג" וכו' ולא הזכיר את הגוסס שעסק בו בהלכה הקודמת, משמע שסובר שגוסס שהעריך או נדר אינו חייב כלום, אולם ה'תוספות' בערכין ד, א דיבזר המתחיל ולא אוציא, הביאו משנה ממסכת שמחות, האומרת, שהגוסס נודר ומעריך (כגון שבדקוהו פעם אחר פעם, לידע אם דעתו מיושבת עליו). ובמסכת שמחות שלפנינו אין משנה כזאת, ויתכן, שגם רבינו יודע, שהגוסס מעריך ונודר, ומה שלא הזכיר כאן גוסס, הוא משום "דין נזק", שאינו יכול לומר בו: "אם הזיק חייב לשלם" (לחם-משנה).

טו. פהנים ולויים - מעריכין ונעריכין כשאמר ישראל.⁵⁹ וקטן שהגיע לעונת נדרים⁶⁰ והעריך או נדר דמים - חייב לשלם⁶¹; שהרי נדריו קיימים, כמו שבארנו בהלכות נדרים.⁶²

(59) ואין אומרים הואיל וכתוב (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה בערכך", כל שישנו בפדיון הבן - ישנו בערכין, וכהנים ולויים שאינם בפדיון הבן - לא יהיו בערכין (ערכין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית-דין לשלם, אע"פ שלא הספיק לקבוע כמה, אין זה מחוסר הערכה, שקצבת הערכתו מפורשת בתורה, אבל קצבת ה"דמים" אינה אלא ע"פ שמאים כ"עבד הנמכר בשוק" (לעיל ה"ט), וכל שלא קצצו דמיו - הריהו מחוסר הערכה (גמרא, שם). (83) כי כל נערך צריך לעמוד לפני הכהן, ככתוב: "והעריך אותו הכהן". ובנערך הכתוב מדבר, כמבואר בביאורנו לעיל אות עד. (84) ואין לחוש שמא נשאל המעריך על ערכו, כי אחר העמדה בדין אין התרת חכם מועילה. (85) גזירת הכתוב, וכמו שאמרו (שם ד.) לענין גוסס הנערך "כל שאינו בהעמדה, אינו בהערכה". סובר רבינו, כל שאינו בהעמדה - שלא עמד בדין - אינו בהערכה לאחר מותו (לחם-משנה). (86) אפילו עמד הנודר בדין ונתחייב לשלם ע"פ הודאתו, אבל למעשה אין הנודר דמים צריך לעמוד כלל בדין ('מרכבת המשנה'). ולפי המבואר לעיל אות עו, תועיל ההעמדה לדין, שלא נצטרך לחשוש שמא שאל על נדרו, שמשעמד לדין הרי זה כגבוי, שאין השאלה מועילה לו. (87) הנידר. (88) הנודר החי. (89) והואיל ואי-אפשר לקצוב את דמיו, נמצא נידר זה מחוסר אומדן קצבת דמיו (משנה, ערכין כ.). והטעם שאין דמים למתים "לפי שהמת אסור בהנאה" ('תוספות יו"ט' שם). ויש להעיר שבגמרא שם הוסיפו: אמר דמי פלוני עלי ועמד בדין, ומת הנודר, והנידר חי, וקצצו את דמיו לאחר מיתת הנודר, יתנו היורשים. שכבר נשתעבדו נכסי הנודר משעת העמדה בדין, והואיל והנידר חי - קוצצים את דמו אפילו אחר מות הנודר.

יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ז

פרק שני

(1) החילוק בין המעריך אבר רגיל למעריך אבר שיש בו נשמה, וההבדל בזה בין ערכין לדמים, האומר משקלי עלי ולא פירש מאיזה מין משקל נדר, לשכת חשאים ולשכת כלים שבמקדש מה היו משמשות, אם משנים מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח או להיפך.

- א. האומר: ערך ידי או ערך עיני או רגלי עלי, או
- שאמר: ערך יד זה או עינו עלי - לא אומר כלום.²²
- ערך לבי או כבדי עלי, או ערך לבו של פלוני או
- כבדו עלי - נותן ערך פלו.²⁴ וכן כל איבר שאם ינטל
- מן החי ימות, אם אמר ערפו עלי - נותן ערך פלו.²⁵

(2) של אדם זה. (3) והטעם מפורש שם ד. שנאמר "בערוך" ולא נאמר "בערך", ללמדך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים. (4) כל אלה הם אברים שהנשמה תלויה בהם והתורה אמרה: "בערוך נפשות" תלה הכתוב ב"נפש".

- ב. אומר: חצי ערכי עלי - נותן חצי ערכו. ערך
- חציי עלי - נותן ערך פלו; שאי אפשר שינטל חציו
- ויהיה.²⁸

(5) חצי גופי. (6) ואין זה גרוע מערך לבי או ערך כבדי.

- ג. האומר: דמי ידי עלי, או דמי יד פלוני עלי -

- כ. אומר: הרי עלי ערך, ולא פרש ערך מי, אלא
- ערך סתם - נותן פחות שבערכין, שהוא שלשת
- שקלים.⁷⁵

(75) שהוא ערך הנקיבה מבט שלושים יום עד חמש שנים, כמבואר לעיל ה"ג (ערכין ד:), ע"פ הכלל האמור שם: תפסת מועט, תפסת. תפסת מרובה - לא תפסת.

- כא. האומר: ערפי עלי, ומת קדם שיעמד בדין -
- אין היורשין חייבין לתן; שאומר: והעמידו לפני
- הכהן והעריף אותו הכהן.⁷⁶ עמד בדין⁷⁷ ומת - יתנו
- היורשין.⁷⁸

(76) גזירת הכתוב שהנערך צריך לעמוד לפני הכהן, להעריכו כמה שנותיו, כדי לידע כמה לחייב את המעריך, ואע"פ שלשון הכתוב שם: "ואם מך הוא מערך והעמידו לפני הכהן. . . על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן" - משמע שהמעריך עומד לפני הכהן להערכתו, אין זה סתירה לדברינו, כי הכתוב מדבר במי שאמר "ערכי עלי" שהוא המעריך והוא הנערך ('מרכבת המשנה'). (77) ונערך לפני הכהן. (78) משנה, ערכין כ, א. ובגמרא שם. והראב"ד משיג למה לנו העמדה בדין, והלא הלכה היא: מלוה על פה גובה מן היורשים, ואם-כן אפילו כשלא עמד בדין (אלא הכהן העריכו ביחיד) גם כן יתחייבו היורשים לשלם? ורבינו סובר, שיש לחוש שמא נשאל על ערכו ואינו חייב לשלם כלום, כמבואר לעיל ה"ז, אולם כשעמד לפני בית-דין וחייבו לשלם על פי הודאתו, הרי זה חשוב כגבוי ואין השאלה מועילה לו. וגם אין לחוש שמא פרע את נדרו לפני מותו, שהרי הגזברים מעידים שלא פרע ללשכה, ולפיכך יתנו היורשים (מה"מ).

- כב. אבל האומר: דמי עלי, אף על פי שעמד בדין
- ומת קדם שיקצצו⁷⁹ דמיו ולאמרו הדינן פמה ישוה
- אין היורשין חייבין לתן⁸⁰. ואם קצבו דמיו ואחר
- קף מת - יתנו היורשין.¹¹

(79) יקצבו, כלשון הברייתא שבועות מה, ב. (80) שא"א לשום את דמיו לאחר מותו, ש"אין דמים למתים" (משנה, ערכין שם) וכמבואר בסמוך.

- כג. ומה⁸¹ בין ערכין לדמים? שערכין קצובין מן
- התורה⁸², והדמים אינן קצובין. וכן האומר: ערך
- פלוני עלי, ומת העורף והנערך אחר שעמד הנערך
- בדין⁸³ - חייבין היורשין לתן⁸⁴. מת הנערך קדם
- שעמד בדין, אף על פי שהמעריך קדם - הרי זה
- פטור; שאין ערך למת, והנערך צריך עמידה
- בדין⁸⁵. אומר: דמי פלוני עלי, ועמד בדין⁸⁶, ומת⁸⁷
- קדם שיקצצו דמיו - הרי זה⁸⁸ פטור; שאין דמים
- למתים.⁸⁹

(81) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים: אין כאן התחלת ההלכה, כי זה נמשך לסוף ההלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה במילים: וכן האומר. (82) ולפיכך כשחייבו

28 וכן נותן שרביט מלא קומתו אפלו של עץ¹⁹. הפל
29 לפי ממונו ודעתו²⁰.

(17) בכל הדפוסים שלפנינו כתוב: "ונתכוון", לפיכך סובר
ה"כסף משנה" לפרש כוונת רבינו לומר, שלא הממון עצמו
קובע [=אם הוא אדם חשוב ועשיר או להיפך] אלא אופיו
ונדבת ליבו. שאם הוא קמצן, אפילו הוא עשיר לא נתכוון
למתנה מרובה, ודינו כדין עני, אלא עלינו לאמוד את דעתו,
שאם הוא נדיב, וודאי נתכוון למתנה מרובה. וזה שדקדק
רבינו "ונתכוון למתנה מרובה" שיודעים אנו כי לכך נתכוון.
(18) ואפילו בצלים. (19) נלמד מדין משקלי עלי.
(20) רוחב לבו ונדיבותו.

30 ח. האומר: עמדי עלי, ושיבתי עלי, או מקום
31 ושיבתי עלי, או רחבי עלי, עבתי עלי, הקפי עלי -
32 כל אלו ספק, ומביא לפי ממונו, עד שיאמר: לא
33 כן נתפוננתי²¹. ואם מת - יתנו היורשים פחות
34 שפבלשונות²².

(21) שיהיה כל כך רב עד שידע בוודאי שלא לכך נתכוון.
(22) כי ביחס אל הנודר עצמו יש כאן שאלת איסור, שלא
יעבור על "לא יחל דברו" וכבר אמרנו "סתם נדרים
להחמיר". אבל לגבי היורשים אין שאלת איסור, שהרי הם
לא נדרו, אלא שאלת ממון בלבד, וספק ממון להקל.

35 ט. האומר: הרי עלי מטבע פספ - לא יפחת מדינר
36 פספ²³. מטבע נחשת - לא יפחת ממנע פספ²⁴. הרי
37 עלי ברזל - לא יפחת מאמה על אמה לבלה עורב²⁵
38 שהיה למעלה בגג ההיכל²⁶, כמו שיתבאר
39 במקומו²⁷.

(23) ודווקא כשהזכיר מטבע. (24) יביא נחושת בשווי מעה
כסף. (25) טס של ברזל חד כמין סיף, גבהו אמה היה
מתוח על גבי מעקה ההיכל סביב כדי שלא ינחו עליו
העופות ויטנפוהו. "כלה עורב" - שמכלה העורבים משם.
(26) שבמקדש. (27) ולא ביאר רבינו דין האומר: הרי עלי
מטבע זהב, בעוד שהמשנה במנחות אומרת: "לא יפחות
מדינר זהב"? ואולי סמך רבינו על מה שכותב בהלכות
מלווה ולווה פרק כד הלכה יז: "כתב בו (בשטר) מטבע
זהב אין פחות מדינר זהב" ואם בשטר שיד בעל השטר על
התחתונה הדין כן, בהקדש שיפה כוחו לא כל שכן.

40 י. האומר: הרי עלי פספ או זהב, ולא הזכיר מטבע
41 - יביא לשון²⁸ של פספ או של זהב. יהיה משקלה
42 עד שיאמר: לא לכה נתפוננתי. וכן אם פרש המשקל
43 ושכח כמה פרש - יביא עד שיאמר: לא לכה
44 נתפוננתי²⁹.

(28) רצועה ארוכה בדמות לשון. (29) יביא כל כך עד
שיודע בעצמו שלעולם לא לכך נתכוון.

45 יא. אחד האומר: דמי עלי או דמי פלוני עלי, או
46 האומר: הרי עלי מנה או חמשים או פספ או זהב

1 שמין אותו כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא
2 יד ונותן להקדש⁷. ביצד? אם נמכר הוא בלו -
3 [יהיה] שוה חמשים; ואם נמכר חוץ מידו, שיתבאר
4 ידו זו לבעליו ולא יהיה ללוקח בה פלוס⁸ - שוה
5 ארבעים. נמצא זה יתחייב לשלם להקדש עשרה⁹.
6 וכן כל פיוצא בזה.

(7) הדמים - המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו -
אינם כערכים. (8) שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני אלא
לרבו ראשון. (9) אבל אין שמין אותו "אומד של נזקין",
לומר כמה הוא יפה כשנקטעה ידו, וכמה היה שווה בשתי
ידיו שלימות, שמי שנקטעה ידו אין שמים אותו אלא בזול,
לפי שרואים אותו מזולזל, וזה שאמר: דמי ידי עלי, הרי
לא נקטעה ידו, לפיכך, אין שמין אותו אלא כאמור לעיל.

7 ד. האומר: דמי ראשי או פבדי עלי, או דמי ראשו
8 של פלוני או לבו או פבדו עלי - נותן דמי בלו. וכן
9 האומר: דמי חציי עלי - נותן דמי בלו. אבל
10 האומר: חציי דמי עלי - נותן חציי דמיו.

11 ה. האומר: משקלי עלי, או משקל פלוני עלי -
12 נותן משקלו. אם פספ - פספ, אם זהב - זהב, כמו
13 שפרש. אומר: משקל ידי או רגלי עלי - רואין כמה
14 היא ראיה לשקל ונותן ממון שפרש¹⁰. עד היכן
15 היא היד לענין זה? עד האציל¹¹. והרגל? עד
16 הארכבה¹². לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בני
17 אדם¹³.

(10) ואין אומרים ימלא כלי מים ויכניס ידו בנחת ואחרי כן
ישקול את המים שיצאו מהכלי, כי אין לדמות משקל מים
כמשקל בשר ועצמות וגידים. (11) מרפק. (12) הברך,
פרק הרגל שבין השוק והירך. (13) אבל בעניינים אחרים
אין יד נקראת אלא עד הפרק, שהוא מקום חיבור כף היד
והזרוע.

18 ו. האומר: קומתי עלי פספ או זהב - נותן שרביט¹⁴
19 שאינו נכפף¹⁵ מלא קומתו ממין שפרש. אומר: מלא
20 קומתי עלי - נותן אפלו שרביט שנקפף¹⁶ ממין
21 שפרש.

(14) מקל. (15) מעצמו, שהוא עבה, כקומתו, שהיא ניצבת
מעצמה ואינה נכפפת. (16) הואיל והוסיף תיבת: מלוא,
לא נתכוון זה אלא להודיע, שאין דעתו אלא למידת גובה
קומתו ולא לעובי. שעלינו לדייק בכל לשון יתירה ולפרשה
כראוי.

22 ז. האומר: משקלי עלי, ולא פרש מאי זה מין, אם
23 היה עשיר ביותר ונתפוננתי¹⁷ למתנה מרבה - נותן
24 משקלו זהב. והוא הדין באומר: משקל ידי או רגלי
25 או קומתי, ולא פרש מאי זה מין - נותן זהב. ואם
26 אינו מפלג בעשירות - נותן משקלו או משקל ידו
27 מדברים שדרכן להשקל באותו מקום, אפלו פרות¹⁸.

- 1 - הפל הן הנקראים חֲבִי דָמִים. וְהֵדָמִים וְהַעֲרִכִין -
2 לְבָדֵק הַבֵּית, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

- 3 יב. שְׁתֵּי לִשְׁכוֹת³⁰ הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ: אַחַת - לְשִׁפְת
4 חֲשָׁאִים, וְאַחַת - לְשִׁפְת הַכֹּלִים. לְשִׁפְת חֲשָׁאִים -
5 יִרְאִי חֲטָא נֹתָנִין לְתוֹכָן בַּחֲשָׁאִי³¹, וְעֲנִיִּים בְּנֵי
6 טוֹבִים³² מִתְּפָנְסִים מִמֶּנָּה בַּחֲשָׁאִי³³. לְשִׁפְת הַכֹּלִים
7 - כָּל מִי שֶׁהִתְנַדָּב כָּלִי זֹרֵקוֹ לְתוֹכָהּ, וְאַחַת לְשִׁלְשִׁים
8 יוֹם הַגִּזְבֻּרִין פּוֹתְחִין אוֹתָהּ. כָּל כָּלִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ צֶרֶף
9 לְבָדֵק הַבֵּית - מְגִיחִין אוֹתוֹ, וְהַשָּׂאֵר נִמְכָּרִין וְדָמֵיהֶן
10 נּוֹפְלִין לְלִשְׁפַת בֵּדֵק הַבֵּית.

- (30) חדרים. (31) בסתר, "קול דממה דקה" מתרגם יונתן:
קל דמשבחין בחשאי. (32) נכבדים ומיוחסים.
(33) "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו ... הנותן
צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח,
שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשאים שהייתה
במקדש".

- 11 יג. הָעֲרִכּוֹ לְקֹדֶשׁ מִזְבֵּחַ³⁴ וְלֹא הִסְפִּיקָה לָהֶן תְּרוּמַת
12 הַלִּשְׁפָּה³⁵ - מוֹצִיאִין אֶת הָרְאוּי לָהֶן מִקְדָּשִׁי בֵּדֵק
13 הַבֵּית; אֲבָל אִם הָעֲרִכּוֹ לְבָדֵק הַבֵּית וְלֹא מִצָּאוּ
14 בְּלִשְׁפַת בֵּדֵק הַבֵּית דָּבָר הַמְּסַפֵּיק לָהֶן - אֵין מוֹצִיאִין
15 הָרְאוּי לָהֶן מִקְדָּשִׁי הַמִּזְבֵּחַ³⁶.

- (34) להקריב קרבנות על המזבח. (35) כסף השקלים
שבִּלְשָׁכָה, הַנוֹעֵד מִתְחִילָה לְקִנְיַת קִרְבָּנוֹת. (36) מתרומת
הלשכה המיועדת לקדשי מזבח. והראב"ד חולק, ולדעתו
שלוש לשכות היו שם, אחת לשכת בדק הבית, ששם היו
נותנים הכסף לצרכי בדק הבית, ומכסף זה אסור היה לקחת
לקדשי מזבח, כמו ששינונו: "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי
בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה" ואחת -
לשכת התרומה, שהייתה מיועדת לקדשי מזבח, ואין
מוציאים ממנה לקדשי בדק הבית. ואחת - "לשכת הכלים"
משותפת לשניהם, שכל כלי הראוי למזבח היו נוטלים
ממנה ושאר הכלים שהיו בלשכה זו היו נועדים לבדק
הבית. וכך הייתה עשויה על תנאי זה מתחילתה, ומתוך
שרוב כליה היה מיוחדים לצרכי בדק הבית הייתה נקראת:
לשכת בדק הבית. ורבינו מפרש דברי המשנה בתמורה לב.
שקדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה,
הכוונה, "שאם הקדיש דבר לבדק ההיכל אין משנים אותו
לבדק המזבח".

פָּרָק שְׁלִישִׁי

- (1) קביעת סכום הערך לפי זמן הערך לא לפי שעת ההעמדה
בדין, תנאי הישג יד בערכין, המפרש סכום הערך אם נידון
בהישג יד, המפריש ערכו או דמיו ונגנבו, כיצד ממשכנים
חייבי ערכים ודמים ומה משאירים להם, שאין להקדש אלא
מקומו ושעתו.

- 16 א. הַמַּעֲרִיף אֶת הַפָּחוֹת מִכֶּן עֲשָׂרִים², וְלֹא עֶמֶד
17 בְּדִין³ עַד שֶׁהָיָה יָתֵר עַל עֲשָׂרִים⁴ - אֵינוֹ נֹתֵן אֶלָּא

(2) שערכו הוא עשרים שקל. (3) שכל נערך צריך לעמוד
לפני הכהן המעריך אותו, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א-כג.
(4) וערכו חמישים שקל. (5) משנה בערכין יח. ובגמרא שם
למדה מ"כערכך יקום" (ויקרא כז, יז) "אינו נותן אלא בזמן
הערך". וראה בתוספות-יו"ט שם.

- ב. כָּל הָעֲרִכִין הַקְּצוּבִין בַּתּוֹרָה הֵן שְׁנוֹתֵן הַמַּעֲרִיף
אִם הָיָה עֲשִׂיר; אֲבָל אִם הָיָה עֲנִי וְאֵין יָדוֹ מִשְׁגָּת -
נֹתֵן כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, אֶפְלוֹ סֵלַע⁶ אֶחָד, וְנִפְטָר⁷; וְשִׁיב
שְׁנַאֲמָר: וְאִם מָךְ הוּא מַעֲרָכָה, עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיג
יָד הַנֶּדֶר.

- (6) שקל, ואם אין בידו אפילו סלע, דינו יתבאר בסמוך ה"ד.
(7) ואפילו יעשיר אח"כ אינו חייב כלום, כמבואר בסמוך
ה"ה.

- ג. וּמִנֵּינִן שֶׁהוּא נֹתֵן אֶפְלוֹ סֵלַע אֶחָד אִם אֵין לוֹ
אֶלָּא סֵלַע אֶחָד? שְׁנַאֲמָר: וְכָל עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְּשִׁקְל
הַקֹּדֶשׁ⁸. הָא לְמַדָּת, שְׁאִין פְּעֻרְכִין פָּחוֹת מִסֵּלַע, וְלֹא
יֹתֵר עַל חֲמִשִּׁים⁹.

- (8) "כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותים משקל" (ערכין
ז). ועל-כרחך בעניי, שאין ידו משגת, הכתוב מדבר.
(9) כמפורש בתורה בערך הזכר, מכן עשרים שנה ועד בן
ששים שנה (ויקרא כז, ג).

- ד. הָרִי שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּיָדוֹ אֶפְלוֹ סֵלַע - אֵין לֹזְקִיחִין
מִמֶּנּוּ פָּחוֹת מִסֵּלַע¹⁰, אֶלָּא יִשָּׂאֵר הַכֹּל עָלָיו חֹב, וְאִם
מִצָּאָה יָדוֹ וְהַעֲשִׂיר - יִתֵּן עֶרְף שְׁלֹם הַקְּצוּב
בַּתּוֹרָה.

- (10) משנה ערכין ז: "אין נערכין פחות מסלע", ומפרש
רש"י: "שאפילו עני הנידון בהישג יד, לא יתן פחות מסלע"
וכמבואר לעיל אות ז.

- ה. עֲשִׂיר שֶׁהָעֲרִיף וְהָעֲנִי¹¹, אוֹ שֶׁהָעֲרִיף כִּשְׁהוּא עֲנִי
וְהָעֲשִׂיר¹² - הָרִי זֶה חֲכִיב בַּעֲרָף עֲשִׂיר¹³. אֲבָל אִם
הָעֲרִיף כִּשְׁהוּא עֲנִי וְהָעֲשִׂיר וְחִזֹּר וְהָעֲנִי¹⁴ - נֹתֵן
עֶרְף עֲנִי¹⁵.

- (11) קודם שיעריכנו הכהן. (12) כשעמד לפני הכהן
להערכה הריהו עשיר, וכפירוש רש"י לבבא מציעא קיד. וכן
בתוספות-יו"ט שם. (13) משנה ערכין יז, ובגמרא שם:
עני והעשיר - שנאמר: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו
משגת. עשיר והעני - "על-פי אשר תשיג יד הנודר" משמע
אחרי אמירת פה אנו הולכים, והיא שעת הנדר (רבינו
גרשום שם), נמצא עני זה נותן מה שיש בידו, והשאר יהיה
עליו חוב עד שיעשיר וישלים, כמבואר להלן ה"ז.
(14) בשעת הערכת הכהן. (15) שם, שהרי גם בשעת הנדר
וגם בשעת ההערכה עני הוא, ואין אומרים: "ואם מך הוא"
- עד שיהא במכותו (בענייתו) מתחילתו ועד סופו (שם).

עלי, ואין ידו משגת - יתן הכל לכשיוכל. (24) ראה לעיל פ"ב, ה"א. (25) כאילו אומר כל דמיו של פלוני, שהוא שוה להמכר בשוק - עלי, בעוד שהערך הוא סתום, שאין הכל יודעים שנותיו של פלוני ודמי ערכו. (26) ואינו בהישג יד. ובתוספות שם כ. דיבור-המתחיל ואין נדונים, פירושו, שזה שכתבה תורה (ויקרא כז, ח) "יעריכנו הכהן" -משמע מיעוט - יעריכנו - לזה ולא לאחר. כלומר, זה נערך לפי הישג ידו ולא לאחר ה"נודר דמים". והראב"ד מסביר, שחיוב תשלומי ערכין נראה כעין קנס, שהרי אחד המעריך את הבריא ואחד המעריך את החולה, נותן אותו המחיר לפי שניו, כעין תשלומי שלשים שקלים של עבד, הניתנים לאדוניו (ראה שמות כא, לב), שגם כן אין חילוק בהם בין עבד לעבד, וזה קנס, ומתוך שזה קנס, חסה התורה עליו לדונו בהישג יד, אבל בדמים אינו משלם משום קנס, ואינו בחסיון. סובר הראב"ד, שגם "חייבי דמים" אינם כמפרש, שהרי לא ידוע עדיין כמה הם דמי פלוני, ומחוסר שומה הוא, ואין להשוותם עם האומר: "מנה עלי הקדש" שסכום נדרו מפורש היטב (מרכבת המשנה).

י. האומר 'הרי עלי ערך' סתם, ולא פירש - אינו 20
במפרש שלש שקלים²⁷, אלא נדון בהישג יד בפשטא 21
המעריכין²⁸. 22

(27) אע"פ שדינו לתת פחות שבערכין, שהוא שלש שקלים כמבואר לעיל פ"א, ה"כ - אינו כמפרש, שאינו נידון בהישג יד. (28) ערכין ד: שנאמר: "בערך נפשות", ולא נאמר: בערך נפשות, ייתור הכ"ף בא לרבות ערך סתום להישג יד (שם). ולפיכך אם אין לו אלא סלע אחד - נותנו ונפטר.

יא. האומר: ערכי עלי, וחזר ואמר: ערכי עלי, והיו 23
בידו עשר סלעים, ונתן תשע לשניה²⁹ וסלע 24
לראשונה³⁰ - יצא ידי שתיקה³¹. שהעריכין לאו 25
בחובות הן³². שאף על פי שכל מה שבידו משעבד 26
לראשונה, הקדש מאחר שגבה - גבה³³. אבל אם 27
נתן תשע לראשונה³⁴ ואחת לשניה - ידי שניה יצא, 28
שהרי כשנתן הסלע לא נשאר בידו פלוס והרי אין 29
ידו משגת; ידי ראשונה לא יצא, שהרי כל מה 30
שהיה בידו משעבד לראשונה, וכשנתן התשע נשאר 31
לו סלע, והרי לא נתן כל מה שידו משגת. לפיכך 32
ישאר עליו³⁵ שאר ערך ראשון עד שיעשיר 33
וישלים³⁶. 34

(29) שהעריכו הכהן על ערכו השני תחילה, וזה היה כל מה שהשיגה ידו, שלא היה יכול ליתן גם את הסלע העשירי שבידו, כי משעבד הוא לתשלום ערכו הראשון. (30) שאחר-כך העריכו הכהן על ערכו הראשון, והרי אין בידו אלא סלע אחד. (31) שם ז: והוא-הדין אם נתן סלע אחד לשניה ותשעה סלעים לראשונה, יצא ידי שתיקה. שלכל אחת נתן כדי הישג ידו (תוספות לכתובות צ. דיבור-המתחיל שמע-מינה). (32) שדינים: כל שקדם חובו גובה תחילה, ואם קדם האחרון וגבה - מוציאם מידו (הל' מלוה פ"כ, ה"א). (33) חילק רבינו בין הקדש לבעל חוב,

ו. עשיר שאמר: ערכי עלי, או ערך פלוני¹⁶, ושמע 1
העני ואמר: מה שאמר זה עלי - הרי העני חיב 2
בערך עשיר, שהוא ערך שלם¹⁷. אבל עני שהעריך 3
את העשיר ואמר: ערך זה עלי - אינו חיב אלא 4
בערך עני, שהוא כפי אשר תשיג ידו¹⁸. 5

(16) בכת"י התימנים: ערך פלוני עלי. (17) משנה ערכין יז. שאין זה ערך אלא נדר ואינו נידון בהישג יד, כמבואר להלן ה"ט. והראב"ד חולק, ולדעתו אין זו אלא דעת רבי במשנה שם, וחכמים חולקים עליו, שאינו נותן אלא ערך אני, וכדברי הראב"ד מפורש גם בתוספות שם, דיבור-המתחיל הישג יד. שיש בזה מחלוקת בין רבי וחכמים, אבל כבר כתב רבינו בפירושו למשנה שם: אין בין רבי וחכמים מחלוקת, כי דברי רבי שם הם מוכרחים מעצמם, כיון שאמר העני "מה שאמר זה עלי" אין זה ערך אלא נדר, ואינו נידון בהישג יד (רדב"ז וכו"מ). (18) משנה שם: "הישג יד בנודר", וכמבואר בגמרא שם: שנאמר, כאשר תשיג יד הנודר - בנודר תלה הכתוב (ולא בנידר = הנערך).

ז. מה בין החיב בערך עני להחיב בערך עשיר, 6
שהוא הערך הקצוב פלוני¹⁹? שהחיב בערך עני 7
שלקחו ממנו כל מה שידו משגת, אפילו סלע אחד, 8
ואחר כך העשיר - אינו חיב לשלם²⁰; ואם היה חיב 9
בערך עשיר - ישאר שאר הערך עליו עד שיעשיר 10
וישלים הערך שעליו. 11

(19) והלא עני הוא, ומה נרויח אם נחייבו בערך עשיר? ושאלה זו מוסבה על תחילת ההלכה הקודמת. (20) תוספתא ערכין פ"א, מ"ג "היה בידו סלע (ערך עני) ונתן הימנו שלשה דינרים (הסלע = ארבעה דינרים) ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר, מגלגלים עליו את הכל, שאילו מתחילה נתנו פטור". והרי זה דומה לעני שהביא קרבנו בדלות (ראה ויקרא ה, ז) ונתעשר אחר-כך, שאין מחייבים אותו להביא שנית קרבן עשיר (רדב"ז).

ח. המפרש את הערך ואמר: ערכי עלי חמשים 12
סלעים, או ערך פלוני עלי שלשים סלעים - אינו 13
נדון בהישג יד²¹, אלא לוקחין כל הנמצא בידו, 14
והשאר עליו חוב עד שיעשיר ויתן. 15

(21) כיון שפירש סכום אין זה ערך, והרי זה כאילו נדר כך וכך דמים עלי, שאינו נידון בהישג יד, כמבואר בסמוך (ערכין ד:).

ט. וכן האומר: דמי עלי²², או דמי פלוני עלי - אינו 16
נדון בהישג יד²³, שחייבי דמים²⁴ הרי פירשו נדרין²⁵, 17
והרי הן כמי שאמר: מנה עלי הקדש, שהוא חיב לתן 18
מנה גמור²⁶. 19

(22) שיווי דמי שראוי אני להמכר כעבד בשוק, אני מקדיש לבדק הבית. (23) שם כ. "חומר בנדרים מבוערין. שהנדרים חלים על בהמה חיה ועוף (אם אמר דמי בהמתי עלי) ואין נדונים בהישג יד", ומפרש רש"י: שאם אמר דמי

11 **ההוא קִדֵּשׁ לַה' - הָרִי הֵן חִלִּין אֶף עַל פִּי שְׁהִפְרִישׁן**
 12 **עַד שְׁגִיעוּ לִידֵי הַגְּזֹבֵר.⁴⁵**

(42) כסף ערכו, לאחר שהעריכו הכהן. (43) אלא אמר: הריני בערכי, או הריני בערך פלוני, ובכתי" התמימים: "אע"פ שלא אמר עלי חיוב אחריות". (44) אע"פ שבשאר נדר אינו חייב באחריותו עד שיאמר: הרי עלי, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ב, שכל שאמר עלי, הרי הוא כהתחייב להרכיבה על כתפיו ולהביאה להקדש (רש"י לחולין קלט.). (45) תלה הכתוב קדושתם בנתינתו לגזבר, ולא בהפרשתם ועודם ברשותו (חולין קלט:). ואע"פ שפסוק זה מדבר במקדיש שדה אחוזתו, שבא לפדותה מידי ההקדש, אולם מתוך שכתב הפסוק: "ונתן את הערכך" ולא "ונתנו", לימד ש"נתינה" זו מדברת במעריך (רש"י שם).

13 **יִד. חִיבֵי עֲרֵכִין וְדָמִים - מִמִּשְׁכָּנִין אוֹתָן⁴⁶, וְלוֹקְחִין**
 14 **מֵהֵן בְּעַל פְּרוֹחַן מֵה שְׁנֵדוֹ⁴⁷. וְאִינָן חִיבִין לְהַחְזִיר**
 15 **לָהֶם הַמִּשְׁכָּן בַּיּוֹם אוֹ בַּלַּיְלָה⁴⁸, וּמוֹכְרִין כָּל הַנִּמְצָא**
 16 **לָהֶם מִן הַקֶּרֶקֶע וּמִן הַמִּטְלָטְלִין, מִקְסוֹת וּכְלֵי**
 17 **תְּשׁוּמִישׁ הַבַּיִת וְעִבְדִּים וּבְהֵמָה, וְנִפְרָעִין מִן הַכֹּל.**
 18 **וְאִין מוֹכְרִין לֹא כְסוֹת אֶשְׁתּוֹ וְלֹא כְסוֹת בָּנֶיהָ, וְלֹא**
 19 **בְּגָדִים שֶׁצָּבְעָן לְשִׁמּוֹן⁴⁹, וְלֹא סִנְדָּלִים חֲדָשִׁים שֶׁלָּקְחָן**
 20 **לְשִׁמּוֹן⁵⁰. וְכֵן הַמִּקְדִּישׁ כָּל נִכְסָיו - לֹא הַקְדִּישׁ אֶת**
 21 **אֱלוֹהֵי⁵¹.**

(46) גזבר נכנס לבתייהם ליטול משכון כנגד המגיע מהם (משנה בערכין כג: וברש"י). ובתוספתא שם פ"ג מ"ח "והערכין והדמים ממשכנים". (47) לאחר שנישומו, וידוע הסכום המגיע מהם, אבל לפני השומה אין ממשכנים (יד איתן). (48) כדין מלוה הממשכן את הלוה, שנאמר בו (דברים כד, יג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש". והטעם שאין חייבים להחזירו בערכין, כי במחזיר משכון נאמר (שם): "ולך תהיה צדקה", ודרשו חכמינו (בבא מציעא קיד). "מי שצריך צדקה (=הדיוט), יצא הקדש שאין צריך צדקה". (49) שילבשום, אע"פ שעדיין לא לבשום. (50) ולא נעלו עדיין, הרי הם בחזקתם בשעת לקיחה (ערכין פ"ו, מ"ה, וברע"ב שם). (51) שם, ובבא קמא קב: אמרו בקשר לזה: "כל המקדיש נכסיו, נעשה כמי שהקנה להם (=לאשתו ובניו) כסות אשתו ובניו מתחילה" ואין אלו נכסיו שלו. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ה.

22 **טו. וְנוֹתְנִין לוֹ מִכָּל נִכְסָיו, לִזֶּה שֵׁישׁ עָלָיו עֲרֵכִין**
 23 **אוֹ דָמִים אוֹ שְׁהִקְדִּישׁ מִנָּה לְבִדָּק הַבַּיִת⁵² וְאִין לוֹ -**
 24 **נוֹתְנִין לוֹ תַּפְלִין שֶׁל רֹאשׁ וְשֶׁל יָד, וְסִנְדָּלָיו, וְכֶסֶּא**
 25 **לְיֹשֵׁב עָלָיו, וּמִטָּה וּמִצָּע⁵³ הָרְאוּיִין לוֹ לִישֹׁן**
 26 **עָלֵיהֶם⁵⁴. וְאִם הָיָה עֲנִי⁵⁵ - נוֹתְנִין לוֹ מִטָּה וּמִפָּץ⁵⁶**
 27 **לִישֹׁן עָלָיו. וְנוֹתְנִין לוֹ מִזֶּזֶן שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁷, וְכְסוֹת**
 28 **שָׁנִים עֶשֶׂר חֲדָשִׁים⁵⁸. לוֹ לְבָדוֹ, אֲבָל לֹא לְאֶשְׁתּוֹ**
 29 **וּבָנֶיהָ⁵⁹, אֶף עַל פִּי שְׁהוּא חִיב בְּמִזְוֹנוֹתֵיהֶם**
 30 **וּבְכְסוֹתֵהֶם⁶⁰. וְאִין נוֹתְנִין לוֹ אֲלָא כְסוֹת הָרְאוּיָה לוֹ.**

(52) דוקא כשהקדיש מנה, אבל המקדיש כל נכסיו, אף

ולכאורה זה סותר את דברי הגמרא בערכין שם, שנימקו את הדין הזה מפני ש"בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה גבה" - הרי שלא חילקו ביניהם, ולדעת ה"לחם משנה" יש להגיה בגמרא שם: "הקדש מאוחר" ולא: בעל חוב מאוחר, אולם דברי רבינו הס"הם דברי רב שרירא גאון (הובאו ברי"ף לכתובות צד). האומר בקשר לגמרא שבערכין הנ"ל, במה דברים אמורים בהקדש, שאין הקדש מוציא מידי הקדש (שהכל רשות אחת היא, ולפיכך מה שגבה הגזבר עבור הערך המאוחר - גבה), אבל הדיוט מוציא מידי הדיוט (כלומר, שתי רשויות הן), ולפיכך מה שגבה לא גבה (מעשה רב, בשם אחיו ר' שלמה הכהן מוילנה). וב"מרכבת המשנה" מכון את דברי רבינו לומר, ש"הערכין אינם כחובות". שבחוב, אפילו אם נאמר "מה שגבה - גבה", בכל זאת לא נפטר הלוה מלשלם לבעל חובו הראשון, ונשאר חייב בכתחילה. אבל בערכין כשלא נשאר בידו אלא סלע אחד לערכו הראשון, ונתנו לגזבר, נפטר בזה ואינו חייב לשלם עוד אפילו כשיעשיר, כדין כל המשלמים לפי הישג ידם שפקע חובם ונפטרו לגמרי, כמבואר לעיל ה"ז. (34) שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה. (35) חוב. (36) ערכין ח. וכן ברש"י שם.

1 **יב. הָאוֹמֵר: שְׁנֵי עֲרֵכִי עָלַי³⁷, וְלֹא הָיָה בִידּוֹ אֲלָא**
 2 **פְּחוֹת מִכְּדֵי שְׁנֵי עֲרֵכִין - הָרִי הַדָּבָר סֶפֶק אִם נִתְפַּס³⁸**
 3 **לְשִׁגְיָהּ וְנוֹתֵן חֲצִי מֵה שֵׁישׁ לוֹ לְעֶרְךָ אֶחָד וְחֲצִי**
 4 **לְעֶרְךָ הַשְּׁנִי וּפְטוּר³⁹; או יתן עֶרְךָ אֶחָד מֵהֶן שְׁלֹם,**
 5 **או כָּל הַנִּמְצָא⁴⁰ בִידּוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן, וְיִשְׁאֵר הָעֶרְךָ**
 6 **הָאַחֵר עָלָיו חוֹב עַד שְׁיִתֵּן אוֹתוֹ בְּעִנְיָנוֹת אוֹ בְּעִשְׂרֵינוֹת**
 7 **כְּפִי הַשֵּׁגָה יָדוֹ⁴¹.**

(37) בבת אחת, ודינו לתת שני ערכין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט. (38) הכסף שבידו. (39) בהתאם להישג ידו, ואפילו אם יעשיר אחר-כך, לא יהיה חייב כלום. (40) אם אינו מגיע אפילו לכדי ערך אחד שלם. (41) ערכין שם, בעיה שלא נפשטה, ופסק הרדב"ז אם תפס הגזבר, לוקח הכל לערך אחד, ונשאר הערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן חצי לערך אחד, וחצי לערך שני ונפטר, כשאר כל ספק ממון ש"המוציא מחברו עליו הראיה". וראה לעיל פ"ב, ה"ח, שכתב רבינו: "ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות" וכאן לא הודיע כלום, ואפשר שסמך על מה שכתב למעלה. ולפי"ז גם בנידון שלפנינו לא ישלמו היורשים אלא כדי ערך אחד לשניהם (לחם-משנה, לעיל שם). ולדברי ה"אור שמח" יש חילוק גדול בין שני דינים אלו, שבדינו נתחייב שני ערכים בוודאי, והפרעון הוא ספק, והרי זה כאומר: מנה לי בידך בוודאי, והנתבע טוען איני יודע אם פרעתוך, שחייב לשלם, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ט. אבל לעיל ישנו ספק בעצם החיוב, והרי זה כאומר: מנה לי בידך, והלה טוען איני יודע אם הלויתני, שנשבע ונפטר, כמבואר שם ה"ח, ולפיכך אין היורשים משלמים אלא פחות שבלשונות.

8 **יג. הַמִּפְרִישׁ עֲרֵכּוֹ⁴² או דָּמָיו וְנִגְנְבוּ אוֹ אֲבָדוּ, אֶף**
 9 **עַל פִּי שְׁלֹא אָמַר עָלַי⁴³ - חִיב בְּאַחֲרֵיוֹתָי⁴⁴ עַד**
 10 **שְׁגִיעוּ לִידֵי הַגְּזֹבֵר; שְׁנֵאֲמַר: וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי כ' שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ונמכרים. ולדעת רבי אליעזר שם, דין ספינתו כדין צמדו, שפרנסתו הם, ואינם נמכרים.

יט. היו בנכסים בהמה ועבדים ומרגליות, ואמרו התנאים⁷³: אם ילקח לעבד זה כסות בשלשים⁷⁴, משפחה⁷⁵ הוא מאה; ופרה זאת, אם ימתינו בה לאטלס⁷⁶, משפחה עשרה; ומרגלית זו, אם מעלין אותה למקום פלוני, תשוה כמזון רב, וכאן אינה שוה אלא מעט - אין שומעין לה⁷⁷. אלא כיצד עושין? מוכרין הכל במקומו ובשעתו כמה שהוא. שגאמר: ונתן את הערפך ביום ההוא קדש לה' - לרבות כל דבר של הקדש שאין מפרסין⁷⁸ אותו ואין ממתיניו בו לשוק ולא מוליכין אותו במקום למקום. אין להקדש אלא מקומו ושעתו⁷⁹.

(73) הסוחרים, "מדינים סוחרים" (בראשית לז, כח) מתרגם אונקלוס: מדינאי תגרי. (74) דינר. (75) בכת"י התימנים: משיב, וכן בלשון המשנה ערכין פ"ו, מ"ה. כלומר, הבגר היפה, משבחו ומעלה את דמיו מאה דינר על הדמים, שהוא שוה עכשיו (ערכין כד. וברש"י). (76) ובכת"י התימנים: אם תמתינו בה לאטלס, אטלס - יום השוק. ורש"י לחולין צא: מפרש: שוק שמוכרים בו בשר. (77) להשהות את מכירתם. (78) מייפים ומקשטים. (79) ערכין כד. כי אם תשהה את מכירתם כדי להשביחם, לפעמים אתה גורם לידי הפסד, שיזולו או יגנבו, כמו שאמרו (שקלים פ"ד, מ"ג) "אין משתכרים בשל הקדש". וזהו מאותו הטעם, כמבואר בירושלמי שם ה"ב (ע"פ פירוש המשנה לרבינו בערכין שם). וראוי להעיר, שרש"י מפרש שם, אין להקדש אלא מקומו ושעתו - שאם אדם עני העריך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהנה הגזבר לומר: העלה אותה לכרך ולפי אותם הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן שמים, וזה (העני) משהה אותה וימכרנה כמו שירצה, ולפי השומה הקודמת יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר, ורבינו נמשך כנראה אחרי פירוש 'רבינו גרשום' שם.

כ. במה דברים אמורים⁸⁰? במטלטלין ועבדים⁸¹; אבל הקרקעות⁸² - מכרין עליהם ששים יום⁸³ וצופים בבקר ובערב⁸⁴ ואחר כך מוכרין אותם⁸⁵.

(80) שאין משהים את מכירתם. (81) שיש חשש שהמטלטלין יגנבו והעבדים יברחו, ויגיע הפסד להקדש, כמבואר בכתובות ק: והשווה הל' מלוה פ"ב, ה"א. (82) שאין בהם חשש של גניבה והברחה. (83) שעת כניסת הפועלים לעבודתם ושעת יציאתם, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ז. (84) משנה בערכין כאן: "שום ההקדש ששים יום ומדברי הגמרא שם כב, שאמרו: "שום היתומים שלשים יום (רצופים, כמסקנת רב חסדא שם) ושום ההקדש ששים יום" מוכרח, שששים יום של הכרות הקדש - רצופים הם (לחם-משנה). והשווה תוספות ערכין כד, דיבור-המתחיל אין להקדש, שגם הם מחלקים בין מכירת מטלטלין של הקדש למכירת קרקעות. וראה עוד הבדלים בין שומת מטלטלין לשומת קרקעות, לקמן פ"ח, ה"ב.

תפיליו בכלל, ודינו יתבאר לקמן פ"ו, ה"ג. (53) כלי מיטה, כגון מזון סדין וכו'. (54) ואם אין לו, משיירים לו כסף לקנות את כל אלה (ערכין פ"ו, מ"ג וברע"ב שם). (55) שאינו רגיל במצעות. (56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) כל אחד לפי הרגלו (בבא מציעא ק"ג:) לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, כמבואר שם. והשווה הל' מלוה פ"ג, ה"ו. (58) ואם אין לו, משאירים לו מעות כדי לקנותם (תפארת-ישראל למשנה ערכין שם) ובגמרא שם כד. אמרו: "ואם מך הוא מערכך - החייהו מערכך". כלומר, תן לי חיותו מדמי ערכך. (59) אין צורך להשאיר להם מזונות וכסות, שנאמר: "הוא מערכך" - ולא אשתו ובניו מערכך (שם), אבל מה שכבר ייחד להם, אין לוקחים מהם (תפארת-ישראל שם). (60) ראה הל' אישות פ"ב, ה"ב, וה"ד. ופי"ג, ה"ו.

טז. היו עליו פלי משי ובגדים מזהבין - מעבירין אותן מעליו, ונותנין לו כסות הראויה לאיש כמותו⁶¹. לחל, אבל לא לשפחות וימים טובים⁶².

(61) בבא מציעא ק"ג: לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, וכחכמים שם, ולא כרבי ישמעאל ורבי עקיבא האומרים: "כל ישראל ראויה לאותה איצטלה". (62) ע"פ הירושלמי קידושין פ"א, ה"ד. והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ז.

יז. ואם היה אמן - נותנין לו שני פלי אמונות מפל מין ומין. כיצד? אם היה חרש⁶³ - נותנין לו שני מעצדים⁶⁴ ושתי מגרות⁶⁵. היו לו פלים מרבין ממין אחד ומועטין⁶⁶ ממין שני - אין מוכרין מן המרבה ולוקחין לו מן המועט⁶⁷, אלא נותנין לו שני פלים מן המרבין וכל שיש לו מן המועט⁶⁸.

(63) חרש-עץ, נגר. (64) מקצועות להקצעת קרשים ולהחלקתם, ככתוב (ירמיה י, ג) "מעשה ידי חרש במעצד". (65) משור לנסר עצים, ככתוב (דברי הימים-א, כ, ג) "וישר במגרה". (66) כלי אחד. (67) להשלים לו שני כלים למין המועט. (68) כשם שהספיק לו כלי יחידי זה עד כה, כן יספיק לו להבא (משנה בערכין כג:), ואין אומרים עד עכשיו היו לו כלים מרובים ממין אחד, והיה משאילם לאחרים, ותמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, ועכשיו הגזבר יקח ממנו את הכלים העודפים ממין המרובה, ממילא לא ישאילו לו מן המין המועט, ויקנו לו כלי שני להשלים את המועט, אלא מניחים אותו כפי שהורגל עד כה (גמרא שם כד.).

יח. היה חמר או אפר⁶⁹ - אין נותנין לו בהמתו⁷⁰, אף על פי שאין לו מזונות אלא ממנה⁷¹. היה ספן - אין נותנין לו ספינתו, אלא ימכר הכל⁷².

(69) עובד אדמה, חקלאי. (70) צמדו. (71) כי אין אלו כלי אומנותו, אלא נכסיו (שם), כחכמים החולקים על רבי אליעזר, האומר: אכר - נותנים לו את צמדו, חמר - נותנים לו את חמורו. (72) שם יח. שלדעת החכמים דין ספינה כדין צמד וחמור, שאינם כלי אומנות אלא נכסיו הם,

פָּרָק רְבִיעִי

13 בַּתּוֹרָה הוּא הַנִּקְרָא סֵלַע בְּלִשׁוֹן חֻכָּמִים. וְהַגֵּרָה
14 הָאֲמוּנָה בַּתּוֹרָה¹⁷ - הִיא הַמַּעַה בְּדַבְרֵי חֻכָּמִים.
15 וְהוֹסִיפוּ עַל הַשֶּׁקֶל¹⁸ וְעָשׂוּ אוֹתוֹ סֵלַע¹⁹. וְהַסֵּלַע
16 אֲרֻבָּעָה דִּינָרִין. וְהַדִּינָר שֵׁשׁ מָעֵין. וְהַמַּעַה שְׁנֵי
17 פּוֹנְדִיּוֹנִין²⁰. נִמְצָא לְכָל שָׁנָה²¹ סֵלַע וּפּוֹנְדִיּוֹן²². שְׂאֵף
18 עַל פִּי שְׁהַסֵּלַע שְׁמוֹנָה וָאַרְבָּעִים פּוֹנְדִיּוֹנִין²³, בְּשִׂיתָן
19 פּוֹנְדִיּוֹנוֹת לָקַח סֵלַע מִן הַשְּׁלַחָנִים²⁴ - נוֹתֵן תְּשֻׁעָה
20 וְאַרְבָּעִים²⁵.

(16 פ"א, ה"ב-ג. 17) שמות ל, יג "עשרים גרה השקל".
(18) שהיה משקלו שלש מאות ועשרים שעורה.
(19) במשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני - שהוא כסף
במשקל שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית (שם).
(20) הרי שמונה וארבעים פונדיונים לסלע. (21) מארבעים
ותשע שנה עד שנת היובל שאינה מן המנין. (22) משנה,
ערכין כה, א. וביחד הם מסתכמים לחמשים שקלים
ופונדיון. (23) נמצא שהפונדון המ"ט הוא מיותר לכאורה.
(24) החלפן. (25) שכר החלפתו פונדיונים הקלים לשקל
הכבד (בכורות נ). "קילבון לפרוטרוט".

21 ד. הַחֲמֹר הוּא הַכֹּרֶם²⁶, וְהוּא שְׁנֵי לֶחֱכִין. וְהַלֶּחֶן
22 חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה סָאִין²⁷. נִמְצָא הַחֲמֹר שְׁלֹשִׁים סָאָה,
23 שֶׁהֵן עֶשְׂרֵי אִיפֹת²⁸. כָּל שָׁלֹשׁ סָאִין - אִיפָה. וְכָכָר
24 בְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת²⁹, שֶׁהִמְקוֹם שֵׁשׁ בְּשִׁבּוּר³⁰
25 חֲמִשִּׁים אָמָה עַל חֲמִשִּׁים אָמָה הוּא בֵּית סָאָה³¹,
26 וְהוּא מְזֹרַע סָאָה. נִמְצָאֵת לְמֹד, שֶׁהִמְקוֹם שֵׁשׁ
27 בְּשִׁבּוּרוֹ חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף אָמָה³², שֶׁהוּא בְּרֻבּוּעַ
28 מְאֻתָּם אֲרֻבָּע וְשִׁבְעִים אַמּוֹת עַל מְאֻתָּם אֲרֻבָּע
29 וְשִׁבְעִים אַמּוֹת בְּקִרְוֹב³³, הוּא בֵּית כּוֹר, וְהוּא זֶרַע
30 חֲמֹר שְׁעוּרִים.

(26) שהוא מדה של שלשים סאה "מחומר חטים" (יחזקאל
מה, יג) מתרגם יונתן: מכור חטיין. (27) ונזכר בהושע ג,
ב: "ולתן שעורים". וראה בבא-מציא קד, א. וברש"י שם.
(28) ככתוב (יחזקאל מה, יא) "ועשירית החומר האיפה".
(29) פט"ז, ה"ג. (30) שטחו, ובהל' שבת שם: "שיש
בתשברתו". תשבורת - שם לחכמת המדות ההנדסיות,
ובעברית קוראים לחלקי מדות - שברים (ר"ש אבן תבון,
בפירושו למלים זרות שב'מורה נבוכים'). ולדעת ה'לחם
משנה' הנוסח כאן: שיש בריבועו. (31) והוא שני אלפים
וחמש מאות אמה, כשתכפיל חמשים על חמשים, תהיה
התוצאה שני אלפים וחמש מאות. (32) והוא בית כור,
שהוא פי שלשים מבית סאה, ושני אלפים וחמש מאות
כפול שלשים, עולה לשבעים וחמש אלף, וכשתרבעו ארכו
כרחבו, יצא לך חשבון כל צלע כדלהלן. (33) "מאתים
ושלש ושבעים ושש שביעיות בקירוב" (לשון רבינו
בפירושו לכלאים פ"ב, מ"ט). וראה עירובין פ"ב מ"ה,
ברע"ב וב'תוספות יו"ט שם.

31 ה. פִּיצֵד דֶּרֶךְ הַחֲשֹׁבּוֹן³⁴ בְּעֶרְכֵי שְׂדוֹת? הֲרִי
32 שֶׁהַקְדִּישׁ שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ, וְנִשְׁאַר לְיֹבֵל שְׁמוֹנֶה שָׁנִים,
33 חוץ מְשַׁנֵּת הַיֹּבֵל שְׂאִינָהּ בַּחֲשֹׁבּוֹן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ³⁵,

1 שדה אחוזה כיצד מעריכים אותה בפדיונה, דין המקדיש
שדהו בשנת היובל, מקומות שאינם ראויים לזריעה איך הם
נמדדים, אילנות שהוקדשו כיצד הם נפדים, שדה שהוקדשה
ולא נפדית ביובל למי היא שייכת, המקדיש שדה מקנתו
כיצד פודים אותה, ומה דינה כשמגיע היובל, ימי ההכרזה
על שומת מכירת שדה ההקדש.

2 א. שָׂדֶה שְׂרִישָׁה אָדָם מְמוּרִישָׁיו - הִיא הַנִּקְרָאת²
3 שָׂדֶה אֲחֻזָּה. וְשָׂדֶה שְׁלֻקָּה אוֹ זָכָה בָּהּ³ - הִיא
4 הַנִּקְרָאת שָׂדֶה מְקַנָּה⁴. וְהַמְקַדֵּשׁ שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ -
5 מוֹדֵדִין אוֹתָהּ⁵, וְעֶרְכָּהּ⁶ הוּא הָעֶרֶךְ הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה⁷.

(2) בתורה (ויקרא כז, טז) "ואם משדה אחוזתו יקדיש".
(3) במתנה מאחר, שאינו מורישו. (4) שם, כב: "ואם את
שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה". ודיניה
מפורשים להלן הכ"ו. (5) כשבא לגאלה מידי הגזבר,
מעריכים אותה לפי גודל שטחה בין שהיא אדמה טובה בין
שהיא רעה, ואין מעריכים אותה לפי שוויה. (6) ערך
פדיונה. (7) ויקרא כז, טז. וכמבואר להלן.

6 ב. וְכִמָּה הוּא? כָּל מְקוֹם שְׂרִישָׁיו לְזֶרַע בּוֹ חֲמֹר⁸
7 שְׁעוּרִים, וְיִזְרְעוּ בּוֹ פִּדְּ⁹ וְלֹא יִקְרָב¹⁰ זְרִיעָתוֹ וְלֹא יִרְחַק
8 אוֹתָהּ¹¹ - עֶרְכּוֹ חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים לְכָל שְׁנֵי יוֹבֵל¹².
9 וְאֵין שְׁנַת יוֹבֵל¹³ מִן הַמְּנִינִין¹⁴. וְאֶחָד הַמְּקַדֵּשׁ שָׂדֶה
10 טוֹבָה שְׂאִין בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתָהּ, אוֹ שָׂדֶה רָעָה
11 שְׂאִין כְּמוֹתָהּ לָרַע - כְּזֶה מְעִרִיכִין אוֹתָהּ¹⁵.

(8) שלשים סאה, סאה היא אחת ממדות היבש והלח,
ובמדות זמננו היא בערך 13.3 ליטר. (9) פרט ל'מפולת
שוורים', שהיו רגילים לתת שקים מלאים זרע של השוורים
ומנוקבים מתחתיהם, נקבים רחבים, ומוליכים אותם על פי
המחרישה והזרע נופל, וגדול שטח קרקע המקבל כור זרע
הנזרע ביד, שאינה עבה ומקובצת, משטח המקבל כור זרע
ב'מפולת שוורים' שהיא עבה ומקובצת ביותר (ערכין כה.
וברש"י). (10) יצופף, שנמצא הפודה מפסיד. (11) זריעה
מפוזרת ומפורדת הרבה, שהוא הפסד להקדש (שם).
(12) שאם הקדיש שדהו בשנה הראשונה לאחר היובל,
ורוצה לגאלה מידי ההקדש באותה שנה, עליו לשלם
חמישים שקלים עבור ארבעים ותשע שנה שהיתה עתידה
להיות ברשות ההקדש עד היובל הבא, כמבואר לקמן הי"ב.
(13) הבא. (14) נמצא, שהחמישים שקל שהוא נותן להקדש
בפדיון שדהו, הוא רק עבור ארבעים ותשע שנה, שהיתה
עומדת להיות ברשותו, סלע ופונדיון לשנה. כמבואר
בהלכה הבאה (משנה, ערכין כה.). וב'תורת כהנים' פרשת
בחוקותי, שנינו: "עד שנת היובל - שלא יכנס בה משנת
היובל כלום", כלומר, שאינו חושב שנת היובל הבא
לחשבון חמישים שקל. (15) לפי חשבון קצוב זה. ובדפוס
רומי: מעריכין אותה (משנה, ערכין יד.). וב'תורת כהנים':
פרשת בחוקותי אמרו בקשר לזה "גזירת מלך היא". וראה
ב'העמק דבר' להנצי"ב ויקרא כז, טז טעם הדבר.

12 ג. כָּכָר בְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁקָלִים¹⁶, שֶׁהַשֶּׁקֶל הָאֲמוּר

- 1 פֶּל הַרוּצָה לְפִדּוּתָהּ מִיַּד הַקֹּדֶשׁ - נוֹתֵן לְכָל זֶרַע חֹמֶר
2 שְׁעוּרִים³⁶ שְׁמוֹנֶה סְלָעִים וְשְׁמוֹנֶה פּוֹנְדִינּוֹת³⁷. וְאִם
3 רָצוּ הַבְּעָלִים לְפִדּוּתָהּ - נוֹתְנִין עֶשְׂרִי סְלָעִים וְעֶשְׂרֵה
4 פּוֹנְדִינּוֹת, לְפִי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ³⁸. וְכֵן פֶּל חֹמֶשׁ
5 הָאֻמּוֹר בַּתּוֹרָה, צָרִיף שִׁיחָא הַקֶּרֶן עִם הַתּוֹסֶפֶת³⁹
6 חֲמִשָּׁה, נִמְצָא שֶׁהוֹסִיף רְבִיעֵי הַקֶּרֶן⁴⁰. וְכֵן אִם פִּדְתָּהּ
7 אֶשְׁתּוֹ שֶׁל מְקַדֵּשׁ אוֹ אֶחָד מִיּוֹרְשָׁיו⁴¹ - הֲרִי אֵלּוֹ
8 מוֹסִיפִין חֹמֶשׁ⁴².

(34) שאמרה תורה (ויקרא כז, יח) "וחשב לו הכהן את הכסף" (35) לעיל ה"ב. (36) שטח קרקע הראוי לזריעת כור שעורים. (37) סלע ופונדיון לכל שנה, שהיתה ראויה להיות ברשות ההקדש, שהרי אם לא נפדית היא יוצאה ביוכל לכהנים, כמבואר בסמוך ה"ט. (38) משנה, ערכין כה, א. שנאמר (שם, יט) "ואם גאול יגאל . . . המקדיש אותו, ויסף חמשית כסף ערכך עליו". (39) בדפוסים קדומים: התוספת. (40) שעל ארבעה רבעים מוסיף רבע חמישי מן החוץ, וזהו הנקרא בתלמוד "חומש מלבר" = מבחוץ (בבא-מציעא נג:). והשווה הל' מעשר שני פ"ה, ה"א. (41) לאחר מות המקדיש, אבל אשתו אפילו בחיי בעלה, שאשתו כגופו (משנה-למלך). (42) 'תורת כהנים' שם "ואם גאול יגאל - לרבות את האשה ואת היורש". והשווה לקמן פ"ה, ה"ג.

- 9 ו. נִשְׁאָר לַיּוֹבֵל אֲרֻבַּע שָׁנִים - נוֹתֵן הַפּוֹדָה אֲרֻבַּע
10 סְלָעִים וְאַרְבָּעָה פּוֹנְדִינּוֹת לְכָל חֹמֶר. וְאִם הַבְּעָלִים
11 פָּדוּ אוֹתָהּ - נוֹתֵן חֹמֶשׁ⁴³. וְכֵן לְפִי חֶשְׁבוֹן זֶה סְלַע
12 וּפּוֹנְדִיּוֹן לְכָל שָׁנָה⁴⁴. וְאִינוּ נוֹתֵן שָׁנָה בְּשָׁנָה⁴⁵, אֲלָא
13 נוֹתֵן הַפֶּל כְּאֶחָד⁴⁶.

(43) חמשה סלעים וחמשה פונדיונות. (44) עד שנתיים, אבל אם נשאר עד ליוכל פחות משנתיים, יתבאר בסמוך ה"ח. (45) בתשלומים, שכן שנה בכל שנה. (46) ערכין כה, א. שנאמר: "וחשב לו הכהן את הכסף" - עד שיהא כסף כולו כאחד, כלומר כל סכום הכסף הדרוש. אבל אם רצה לגאול רק חציה - גואל, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ב.

- 14 ז. נִשְׁאָר בֵּינוּ וּבֵין הַיּוֹבֵל שָׁנָה - אִינוּ יָכוֹל לָתֵן סְלַע
15 וּפּוֹנְדִיּוֹן לְפִדּוּתָהּ; שְׁנֵאֲמַר: וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן עַל פִּי
16 הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת - אִינָה נִפְדִּית בְּגִרְעוֹן פֶּסֶף⁴⁷ אֲלָא
17 קֵדָם לַיּוֹבֵל בְּשָׁנִים שְׁנִים⁴⁸ אוֹ יוֹתֵר.

(47) שגורעים לפי מנין השנים שמשנת היוכל העבר עד שנת הפדיון (רש"י לתורה שם). (48) שמיעוט שנים, שתיים ('תורת כהנים' בחוקותי פרק י') וכן בערכין כד, א. אבל אם רצה ליתן חמשים שקל לכל חומר - רשאי ופודה, כמבואר לקמן ה"ט.

- 18 ח. נִשְׁאָר בֵּינוּ וּבֵין הַיּוֹבֵל שָׁנָה וְחֲדָשִׁים, אִם רָצָה
19 הַגֹּזֵר לַחֲשֹׁב הַחֲדָשִׁים⁴⁹ שָׁנָה⁵⁰ וְיִתֵּן שָׁנִים שְׁקָלִים
20 וְשָׁנִים פּוֹנְדִינּוֹת לְכָל זֶרַע חֹמֶר - הֲרִי זֶה מִתֵּר⁵¹.
21 לְפִי שֶׁאֵין מִחֻשְׁבִּין חֲדָשִׁים לְהַקְדֵּשׁ⁵²; שְׁנֵאֲמַר: עַל

- 22 פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתְרוֹת - שָׁנִים אֲתָה מַחֲשֵׁב לְהַקְדֵּשׁ,
23 וְאִי אֲתָה מַחֲשֵׁב חֲדָשִׁים.

(49) שנשארו. (50) כאילו הם שנה שלימה, וכאילו נשארו למקדיש שתי שנים שלימות עד היובל. (51) ערכין כה, א. "מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה . . . כגון שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה, תלמוד לומר: וחשב לו הכהן - מכל מקום". מתוך שלא נאמר: ונתן על פי השנים, אלא וחשב לו הכהן, משמע שבכהן הדבר תלוי. והראב"ד חולק, ולדעתו יש טעות-סופר בנוסח הגמרא שלפנינו, כי איך אפשר שהכהן יחשב לו החדשים שנשארו כאילו הם שנה שלימה, ויתן הפודה רק שני סלעים ושני פונדיונות. והלא הוא מפסיד את ההקדש, שאם הכהן לא יחשב לו חדשים לשנה, יוכרח הפודה ליתן חמשים שקלים לכל חומר. אולם רבינו סובר, כי הכל תלוי בראות עיני הכהן, שאם הוא רואה שהמקדיש לא יגאלנה בשום פנים, שלא יסכים ליתן חמשים שקלים עבור שנה וחצי, אז רשאי לעשות חדשים שנה וליטול שני סלעים ושני פונדיונות, שאם יחכה הכהן עד היובל תצא השדה לכהנים, תמורת דמי שווייה בלבד, אבל אם הוא רואה שהבעלים רוצים לגאלה בכל מחיר, אזי לא יחשב חדשים לשנה, אלא יטול כל החמישים שקלים. וראה להלן ה"ט ובביאורנו שם, וגזירת הכתוב היא, שיהא הדבר מסור לגזבר (רדב"ז). והשווה דברי רבינו בפירושו למשנה שם. וב'תוספות' שם כה, א - העירו כי מה שאמרו בגמרא "שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה" לאו דוקא כשהקדישה אז, שאין הדבר תלוי בשעת ההקדש אלא בשעת הגאולה, וזה מתאים לדברי רבינו כאן. (52) זה חוזר אל המשפט הקודם: "אם רצה הגזבר", משמע שאם לא ירצה - אין החדשים יכולים להחשב כשנה, ולפיכך אין המקדיש יכול לכופו את הגזבר לחשבם כשנה לפדות בגרעון כסף (ערכין, שם). אולם, מתוך סימני ההפסק שבדפוס רומי ר"מ, נראה, שפסיקה זו שייכת להלכה ט הבאה, והיא התחלת ההלכה הבאה.

- 24 ט. לְפִיכֶךָ⁵³ אֵין רְאוּי לְאָדָם לְהַקְדִּישׁ שָׂדֶהוּ לְפָנָי
25 הַיּוֹבֵל בְּפָחוֹת מִשְׁתֵּי שָׁנִים⁵⁴. וְאִם הַקְדִּישָׁה - הֲרִי
26 זֶה מִקְדָּשָׁת. וְאִינָה נִפְדִּית בְּגִרְעוֹן פֶּסֶף; אֲלָא אִם
27 רָצָה הַפּוֹדָה לָתֵן חֲמִשִּׁים שְׁקָל לְכָל חֹמֶר - פּוֹדָה
28 אוֹתָהּ⁵⁵. וְאִם לֹא פָדָאָה - הֲרִי זֶה יוֹצֵאָה לְכֹהֲנִים
29 בַּיּוֹבֵל, כְּמוֹ שִׁיתִּבְאָר⁵⁶.

(53) הואיל ואין מחשבים חדשים לשנה. (54) שיצטרך לפדות בחמשים שקלים כל חומר, וראוי לו לחוס על ממונו ולא יקדישנה כל עיקר (ערכין כד). (55) ונמצא מפסיד ארבעים ושמונה סלעים פחות שני פונדיונות (שם). (56) לקמן ה"ט.

- 30 י. הַקְדִּישׁ שָׂדֶהוּ בְּשָׁנָה הַיּוֹבֵל עֲצָמָה - אִינָה
31 מִקְדָּשָׁת⁵⁷. וְכֵהֵן וְלֹאֵי שֶׁהַקְדִּישׁוּ בְּשָׁנָה הַיּוֹבֵל עֲצָמָה
32 - הֲרִי זֶה מִקְדָּשָׁת.

(57) ערכין כה, ב כשמואל, שנאמר: "אם משנת היוכל יקדיש שדהו", משנת - משנה שאחר היוכל, ולא נאמר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וקרקע לבד, ולא שיפדה האילנות אגב קרקע (ערכין יד. וברש"י). (74) לעיל ה"ה.

טז. המקדיש את השדה שאינה ראויה לזריעה, והיא הנקראת טרשיש⁷⁵ - פודין אותה בשויה⁷⁶. וכן המקדיש את האילנות בלבד⁷⁷ - פודין אותן בשויה⁷⁸.

(75) אדמת סלעים, שאינה ניתנת לחרישה בגלל ריבוי הסלעים שבה. (76) ולא לפי מדתה, שנאמר (ויקרא כז, טז) "לפי זרעו", וזו אינה בת זריעה (ערכין יד:). (77) שפירש, שאינו מקדיש אלא אילנות ולא קרקעם. (78) שם, "זרע, אמרה תורה - ולא אילנות. וראה לקמן הכ"ה.

יז. היו האילנות שלשה אילנות לתוך בית סאה⁷⁹, ולא פרש שהאילנות בלבד הוא שהקדיש - הרי זה הקדיש את הקרקע⁸⁰ ואת האילנות שביניהן⁸¹. אבל אם היו האילנות נטועים כל שלשה אילנות בית מבית סאה או בפחות⁸², או שהקדישן זה אחר זה⁸³ - הרי זה לא הקדיש את הקרקע⁸⁴ ולא את האילנות שביניהם.

(79) מפוזרים כסדרם, שהוא שלשה אילנות נטועים לכל בית סאה. ושיעור שטח בית סאה מבואר לעיל ה"ד. ובגירסת הגמרא שלפנינו (ערכין יד:): "שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה". ורבינו גורס שם: "שלשה אילנות לבית סאה" (כסף-משנה). ושתי הגירסאות נכונות, כי אילנות "נטיעות" (קטנים) נטיעתם עשרה לבית סאה, ואילו אילנות גדולים, סדרם שלשה לבית סאה ('תוספות' שם). והשווה הל' שמיטה פ"ג ה"ב "איזו היא שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה". (80) הצריכה ליניקת האילנות. (81) האילנות הקטנים שביניהם, ופודה את האילנות בשווים, והקרקע לפי מדתה (ערכין יד). וכבר הונא שם. (82) אין זה סדר נטיעתם, ולא הקדיש אלא אילנות. (83) כל אילן בפני עצמו. (84) שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות ולא לאילן אחד, ולא קנה הקדש את הקרקע, ופודה את האילנות בלבד (שם).

יח. הקדיש האילנות ואחר כך הקדיש את הקרקע - פודה את האילנות בשויה⁸⁵, ואת הקרקע על פי מדתה⁸⁶.

(85) שם. לכאורה אין בזה שום חידוש, שהרי אפילו לא הקדיש אלא קרקע שיש בה אילנות, השמיענו רבינו (לעיל ה"ט"ו) שפודה אילנות בשווים והקרקע לפי מידתה, קל וחומר כאן שהקדיש בפירוש את האילנות וגם את הקרקע, ודאי שאין האילנות נפדים אגב הקרקע וצריכים פדיון מיוחד, אלא שבכל זאת יש כאן חידוש, שאין אומרים אותה קרקע הצריכה לצמיחת האילנות תושם יחד עם שומת האילנות, ואחר-כך כשבא לפדות את יתר הקרקע, ינכה מה שצריך לאילנות, לפיכך משמיענו, שאינו פודה בשווים אלא אילנות בלבד, וכל הקרקע הצריכה לאילנות נמדת עם שאר הקרקע (רדב"ז).

בשנת היובל, מכאן שאין שנת היובל בכלל. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה ערכין פ"ז, מ"א, שפסק שם כרב, שהקדישה ביובל מקדושת.

יא. פשם שגואלין⁵⁸ לעולם⁵⁹, כך מקדישין לעולם⁶⁰.

(58) הכהנים והלוים. וזה מוסב אל סוף ההלכה הקודמת. (59) אפילו לאחר שעבר היובל, כמבואר לקמן הכ"א, שנאמר: "גאולת עולם תהיה ללוים". (60) משנה, ערכין כז, ב. והשווה הל' שמיטה פ"ג ה"ז.

יב. המקדיש את שדהו אחר היובל⁶¹ - אינה נפדית בגרעון כסף⁶² עד שיגמר שנה אחר היובל, לפי שאין מחשבין חדשים להקדש⁶³. לפיכך, אם רצה הפודה לתן חמשים שקל לכל זרע חמר - הרי זה פודה אפילו ביום שאחר היובל, ואינו גורע פלוגם⁶⁴.

(61) בשנה הראשונה ליובל הבא. (62) לנכות מערך הפדיון כפי החדשים שכבר יצאו, כגון שהיה עומד בניסן, שהוא אמצע שנה, לא יאמר אנכה חצי סלע וחצי פונדיון עבור ששת החדשים שכבר יצאו. (63) והוא-הדין בשאר שנות היובל, אין מחשבים חדשים להקדש (שם כה). (64) משנה, שם כז, א: "ולא גואלים אחר היובל פחות משנה אחת". ונתבאר בגמרא שם: אין גואלים בגירוע, אבל בלא גירוע יכול לגאול.

יג. פשמודיין⁶⁵ - אין מודדין אלא מקומות הראויין לזריעה. היו שם סלעים⁶⁶ גבוהים עשרה טפחים, או נקעים⁶⁷ מלאים מים עמקים עשרה טפחים - אין נמדדין עמה⁶⁸; פחות מכאן - נמדדין עמה⁶⁹.

(65) את גודל השדה לראות כמה ראוי לזרוע בו (לעיל ה"ב). (66) אדמות קשות כסלע. (67) גומות. (68) והם נפדים בשווים. (69) ומעביר עליהם חבל ומודד והולך (משנה, שם כה). ובגמרא שם מפורש: נקעים פחות מעשרה טפחים המלאים מים - נקראים ספלי הקרקע, וסלעים הנמוכים מעשרה, שדרות הקרקע הם - כשדרה של בהמה הגבוהה וכולטת מגבה - ואינם חשובים בפני עצמם.

יד. היו פה מקומות נמוכות⁷⁰ עשרה או יותר ואין בהן מים - נמדדין בפני עצמן, ומחשבין להם מה שראוי להם⁷¹.

(70) משקעים מעין נקעים. (71) לפי שווים, ולא לפי חשבון חמשים סלעים לבית כור. שבוודאי אינם שוים כמו שאר השדה (כסף-משנה).

טו. היתה מלאה אילנות, אף על פי שלא פירש⁷² - הרי הקדיש גם האילנות; שקל המקדיש - בעין נפה הוא מקדיש⁷³. ומחשבין את האילנות בשויה⁷⁴, והקרקע מודדין אותה ויהיה ערפה סלע ופונדיון לכל שנה ולכל זרע חמר, כמו שפארנו⁷⁴.

(72) שהוא מקדיש גם את האילנות. (73) אילנות לבד

לכהנים ביובל". וכן בפירוש המשנה לרבינו שם. אולם הנוסח שלפנינו במשנה: "גאלה אחר. . . וגאלה מידו, יוצאה לכהנים ביובל". (95) ראה בבאורנו לעיל אות פו, ותקיש לכאן. (96) למעלה מפסוק זה כתוב: "ואם לא יגאל את השדה" - דרשו חז"ל (ערכין כה): "לא יגאל" - בעלים, "ואם מכר את השדה" - גזבר. (97) בכתי"י התימנים: ולוקח. (98) וכן משמע מלשון המשנה שם "הגיע יובל ולא נגאלה. . . רבי שמעון אומר נכנסים ולא נותנים". ואפילו רבי יהודה האומר: נותנים את דמיה, אינו אלא כשלא נגאלה כלל, משום שאין הקדש יוצא בלא פדיון, אבל כשכבר נגאלה ע"י אחר - מודה לרבי שמעון, שאין הכהנים נותנים דמים (רדב"ז).

18 כא. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּיִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הָיָה
19 הַמִּקְדָּשׁ בְּהֵן אִו לִי - הָרִי זֶה גֹאֵל לְעוֹלָם. וְאִפְלוּ
20 עֶבֶר עָלֶיהָ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדִּית מִן הַהֶקְדֶּשׁ - פְּדִיָּה
21 אוֹתָהּ אַחֵר הַיּוֹבֵל¹⁰⁰; שְׁנָאֲמַר: גֹּאֲלָת עוֹלָם תְּהִיָּה
22 לְלִוִּים.

(99) שאם לא גאלה המקדיש לפני היובל, הרי זו חלוטה לכהנים. (100) משנה, שם כו, ב.

23 כב. הָאִשָּׁה שֶׁהִקְדִּישָׁה שָׂדֶה אֲחֻזָּתָהּ, וּגְאָלָהּ
24 בַּעֲלָהּ¹⁰¹ מִיַּד הַהֶקְדֶּשׁ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהָיָה תַּחַת יָד
25 הַבַּעַל - הָרִי הַדָּבָר סָפֵק אִם תִּחְזֹר לָאִשָּׁה¹⁰² אוֹ תֵצֵא
26 לַפְּהִנִּים¹⁰³. לְפִיכָף¹⁰⁴, קָדְמָה הָאִשָּׁה וְהִחְזִיקָה בָּהּ
27 אַחֵר הַיּוֹבֵל - אֵין הַפְּהִנִּים יְכוּלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָהּ. וְכֵן
28 אִם קָדְמוּ הַפְּהִנִּים וְהִחְזִיקוּ בָּהּ - אֵינָה יְכוּלָה
29 לְהוֹצִיא מִיָּדָם¹⁰⁵.

(101) לעצמו, כשאר הגואלים. (102) שהרי הבעל יורשה, ויהיה דינו כבן הגואל הקדשת אביו, המבואר למעלה ה"כ. (103) כי אולי אין לדמות ירושת הבעל לירושת הבן, שזה האחרון נוטל בירושת אביו בראוי (נכסים הראויים ליפול לאחר מיתה) כבמחזק לו לפני מיתה, אבל בעל אינו יורש את אשתו בראוי כבמחזק (ערכין כה): וראה הל' נחלות פ"א, הי"א - לענין ראוי ומחזק. (104) הואיל וזה ספק שלא נפשט בתלמוד. (105) כדין כל ספק שבממון, שכל הקודם זכה - אין מוציאים אותו מידו, וכן אמרו בנכסי הגר שהם הפקר, כל הקודם ומחזיק בהם זכה (בבא-בתרא מב.) והראב"ד שואל, כיון שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו, והשדה היא תחת ידו, הרי השדה כאילו מוחזקת היא בידי אשתו, שהרי הבעל זוכה לעצמו בשביל פירותיו. אולם שיטת רבינו היא, הואיל והקדש מפקיע מידי שעבוד (לקמן פ"ו, הי"ד) אין השעבוד של הבעל בפירות נכסי אשתו, מקנה לו כל זכות שהיא, ולפיכך כל הקודם להחזיק זכה ('מרכבת המשנה').

30 כג. הַמִּקְדָּשׁ שֶׁדָּהוּ וּפְדָה אוֹתָהּ בְּהֵן מִיַּד הַהֶקְדֶּשׁ,
31 וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהָיָה תַּחַת יָד הַכֹּהֵן - לֹא יֵאמַר:
32 הוֹאִיל וְהָרִי הָיָה יוֹצֵאָה לַפְּהִנִּים, הָרִי הָיָה תַּחַת יָדִי
33 וְזִכְיָתִי בָּהּ¹⁰⁶; אֲלֹא יוֹצֵאָה לְכָל אֲחֵיו הַפְּהִנִּים¹⁰⁷.

1 יט. הַמִּקְדָּשׁ שֶׁדָּה אֲחֻזָּתוֹ וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדִּית,
2 אֲלֹא הָרִי הָיָה תַּחַת יָד הַהֶקְדֶּשׁ - הַפְּהִנִּים⁸⁶ נוֹתְנִין אֶת
3 דְּמִיָּה⁸⁷ וְתִהְיֶה אֲחֻזָּה לָהֶם; שְׁאֵין הַהֶקְדֶּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא
4 פְּדִיוֹן⁸⁸. וְאוֹתָן הַדְּמִים יִפְלוּ לְהַקְדֵּשׁ בְּדֶק הַפִּית⁸⁹.

(86) של אותו משמר שהיובל פוגע בו, ראה להלן הכ"ד. (87) כמה שהיא שוה, ולא לפי חשבון חמשים שקלים לבית כור (משנה-למלך לקמן הכ"ו). אלא שרש"י בערכין כה, ב דיבור-המתחיל "ממקדיש בית" מפרש, שהם נותנים חמשים שקל לבית כור. (88) ולפיכך אינם נכנסים לתוכה חנים (משנה, ערכין כה: וכדעת רבי יהודה). וכתבו ה'תוספות' שם ד"ה מה להלן, שכן משמעות הכתוב (ויקרא כז, כ) "ואם לא יגאל את השדה" - הכוונה לבעלים אלא נשאר ביד הגזבר עד היובל או "ואם מכר את השדה לאיש אחר. . . בשתי דרכים אלו, ויהיה השדה בצאתו ביובל. . . לכהן". ואם מכרה הגזבר לאחר, ולא גאלה המקדיש מידו, יתבאר דינה בהלכה הבאה. (89) ש"סתם הקדשות לבדק הבית" כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז. ומכאן אתה למד, שכוונת רבינו לעיל ה"ח "אם רצה הגזבר לחשוב החדשים שנה, ויתן שנים שקלים ושני פונדיונים" וכו' אינה משום רווח ההקדש, שהרי אפילו הבעלים לא יתנו הכסף, יתנו הכהנים את דמיה כפי שוויה, ויתכן שצפוי מזה רווח להקדש אם לא יחזירוה לבעלים, אלא גזירת הכתוב היא, למסור הדבר לידי הגזבר, לחוס על המקדיש שלא יפסיד שדהו (רדב"ז).

5 כ. גֹּאֲלָה הַמִּקְדָּשׁ קִדְּם שְׁנִיעֵה הַיּוֹבֵל - הָרִי זֹו⁹⁰
6 חֻזְרָתָו⁹¹ לְבַעֲלָיָהּ, וְהָעֶרֶךְ שֶׁנָּתַן יִפֹּל לְבֶדֶק הַפִּית,
7 כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁹². וְכֵן אִם גֹּאֲלָה בְּנוֹ שֶׁל מִקְדָּשׁ - הָרִי
8 זֹו חֻזְרָתָו לְאֲבִיו בַּיּוֹבֵל⁹³. אֲבָל אִם גֹּאֲלָה אוֹתָהּ בְּתוֹ
9 אוֹ שָׂאָר קְרוֹבִיו אוֹ נָכְרִי מִיַּד הַהֶקְדֶּשׁ: אִם חֲזַר
10 הַמִּקְדָּשׁ וּגְאָלָה מִיָּדוֹ - חֻזְרָתָו לֹו⁹⁴ לְעוֹלָם⁹⁵; וְאִם
11 לֹא גֹאֲלָה מִיָּדוֹ, אֲלֹא הִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהָיָה תַּחַת יָד הַבַּת
12 אוֹ שָׂאָר קְרוֹבִים אוֹ נָכְרִי - הָרִי זֹו יוֹצֵאָה לְהַקְדֵּשׁ,
13 וְאֵינָה חֻזְרָתָו לְבַעֲלָיָהּ לְעוֹלָם, אֲלֹא תִהְיֶה אֲחֻזָּה
14 לַפְּהִנִּים; שְׁנָאֲמַר: וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַּיּוֹבֵל לְכֹהֵן
15 וְגֹמֵר⁹⁶. וְאֵין הַפְּהִנִּים צְרִיכִין לְתֵן דְּמִים, שֶׁפָּכַר
16 נִפְדִּית מִיַּד הַהֶקְדֶּשׁ וְלָקַח⁹⁷ עֲרֶכְהָ מֵאַחֵר, אֲלֹא תִחְזֹר
17 לַפְּהִנִּים כְּאֵלוֹ הֵם בַּעֲלֶיהָ⁹⁸.

(90) כנוסח ויניציאה. (91) לשון "חוזרת" תמוהה, וה"ה כבר תחת ידו, וכבר עמד על הראב"ד. אכן, כוונת רבינו, שאם חזר המקדיש ומכרה לאחר, חוזרת היא אליו ביובל כדין מוכר שדה אחוזתו, ואין אומרים: מקדיש זה גאלה מיד ההקדש, והרי היא אצלו כ"שדה מקנה", ובשנת היובל תחזור להקדש שמכרה לו (רדב"ז). (92) בהלכה הקודמת. (93) ערכין כה, ב. שנאמר "ואם מכר את השדה לאיש אחר" לאחר ולא לבן, שאינו נקרא אחר, שכן קם תחת אביו ליעוד אמה עברה, ולעבד עברי (אם מת האב בתוך שש שנות עבדותו - עובד הוא את בנו). (94) משנה, ערכין כה, א. וגורס רבינו שם: "גאלה אחר. . . וגאלה מידו, אינה יוצאת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למוכר, ואינה יוצאה לפניהם; שאין אדם מקדיש
דבר שאינו שלו¹²⁰.

(116) האמורה לעיל ה"א. (117) לפי טיבה ושוויה, ולא כשדה אחוזה ששכרה קצוב בתורה חמישים שקל לבית כור. (118) שהרי בשנת היובל תחזור למוכר חנים ללא כל פדיון (משנה, ערכין יד.) ובגמרא שם עמוד ב, אמרו: נאמר בשדה מקנה (ויקרא כז, כג) "וחשב לו הכהן את מכסת הערכך", מכאן שהיא נפדית לפי שוויה ומנין דמיה. גם ה'תוספות' בגיטין מח, א דיבור-המתחיל אי לאו, סתמו בפשיטות כדיעה זו, ששדה מקנה נפדית בשוויה. אולם רש"י בתורה שם, פסוק כב, מפרש שגם שדה מקנה נפדית בדמים הקצובים לשדה אחוזה, וזה על-פי דעת רבי אליעזר במשנה (ערכין יד.) שם, ששתייהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י במשנה (ערכין יד.) שם, ששתייהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י לערכין כו, ב דיבור-המתחיל כשדה מקנה, מפורש כדעת רבינו. (119) ערכין שם יד, ב: "במכסת הערכך", הקישו הכתוב לערכין (ערכי אדם). מה ערכין אינו מוסיף חומש, אף שדה מקנה אינו מוסיף חומש. (120) וקרקע זו לא היתה של המקדיש אלא עד היובל (משנה, ערכין כו: וברש"י).

כז. כל שדה ששמן אותה להקדיש למכר אותה
בדמיה¹²¹, מכריזין עליה ששים יום רצופין¹²² בבקר
בשעת הכנסת פועלים¹²³ ובערב בשעת הוצאת
פועלים¹²⁴. ומסמין מצריה¹²⁵ ואומרינן¹²⁶: כך היא
יפה¹²⁷ ובכך היא שומה¹²⁸, כל הרוצה לקח - יבוא
ויקח.

(121) כגון פדיון שדה מקנה - בניגוד לשדה אחוזה שאינה צריכה שומה, שהרי סכום פדיונה קצוב בתורה. (122) משנה, שם כא, ב. והשווה לעיל פ"ג ה"כ, ובביאורנו שם. (123) למלאכתם, שנזכר בעל הבית ע"י ההכרזה, ושואלם אם ביקרו שדה פלונית ומה שוויה. (124) ממלאכתם, שאז אומר להם בעל הבית: לכו ובקרו שדה פלונית (המוכרות) והגידו לי למחר מה שוויה (גמרא שם, וב'תוספות' שם). (125) מסמנים גבולותיה, ובשעת ההכרזה הוא מזכירם. (126) ובכתי' התימנים: ואומרים. (127) היא עושה תבואה (רש"י שם). (128) ע"י בית-דין (שם).

כח. הלוקח שדה מאביו או משאר המורישין אותו
והקדישה, בין שהקדישה אחר מות אביו או
מורישו¹²⁹ ובין שהקדישה בחייו אביו או שאר
מורישיו¹³⁰ ואחר כך מת אביו - הרי זו כשדה
אחזה¹³¹; שנאמר: ואם את שדה מקנתו אשר לא
משדה¹³² אחזה - שדה שאינה ראויה להיות שדה
אחזה¹³³, יצאת זו שראויה לו לירשה¹³⁴.

(129) שבשעת הקדשתו כבר היתה לו ירושה. (130) נמצא שבשעת הקדשתו היתה לו שדה זו שדה מקנה. (131) שאינה נפדית אלא בחמישים שקלים לכל בית כור, ואם לא נגאלה על ידו עד היובל - יוצאת לכהנים.

(106) מקל-וחומר "בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל-שכן". (107) ערכין כה, ב. שנאמר: "לכהן תהיה אחוזתו" אחוזתו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו.

כד. כשתצא השדה לפניהם בייבול - תנתן לפניהם
שפמקמ¹⁰⁸ שפגע בו הייבול. ואם היה ראש השנה
של ייבול בשבת¹⁰⁹, שהרי מקמיר יוצא ומקמיר
נכנס¹¹⁰ - תנתן למקמיר היוצא¹¹¹.

(108) דוד המלך חילק את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות (קבוצות), משמר לשבוע, וכל משמר עולה לירושלים לעבוד עבודת המקדש בשבוע שלו (הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ג). (109) רבינו פוסק כרבי ישמעאל, שייבול מתקדש בראש השנה ולא ביוהכ"פ (ראה ראש השנה, ח: ובהל' שמיטה פ"י הי"ד), וכהבנת ה'משנה למלך' בדברי רבינו. (110) חילופי המשמרות היו בשבת, היוצא - גומר קרבן מוסף, והנכנס עושה תמיד של בין הערבים (סוכה נו: והל' תמידין פ"ד, ה"ט). (111) שברשותו התחיל היובל אמש (ערכין כח: וברש"י). ובתוספתא מנחות פ"ג, ג - שנינו בפירוש: "שדה אחוזה ניתנת לאנשי משמר שבראש השנה שהייבול נכנס לתוכה". וראה 'חכם צבי' סי' קכב.

כה. המקדיש את האילנות, והגיע הייבול ולא פדו
אותם¹¹² - אין יוצאין לפניהם; שנאמר: והיה
השדה כצאתו בייבול, ואין אלו שדה¹¹³. אבל
המקדיש את הטרישים¹¹⁴, והגיע ייבול ולא פדו אותן
הפועלים - הרי אלו יוצאין לפניהם; שנאמר: והיה
השדה, וזו נקראת שדה¹¹⁵.

(112) הבעלים מידי ההקדש או מידי האחרים שפדו אותם מהגזבר. (113) ערכין יד, ב. כדברי רב פפא, ולדעת הראב"ד אין זה אלא במקדיש אילן אחד, שלא הקדיש עמו קרקע, אבל המקדיש שלשה אילנות, קנה ההקדש קרקע שתחתיהם וסביב מושביהם, וכשבא לפדות הקרקע משלם לפי מידתה, והאילנות נפדים על גבי הקרקע ללא כל תשלום. אולם רבינו פסק לעיל ה"ט"ו כרב הונא שם עמוד א, ש"כל המקדיש - בעין יפה הוא מקדיש" אילנו לבד וקרקע לבד, וכשפדה הקרקע לא נפדו האילנות על גבה, וצריכים פדיון מיוחד (רדב"ז). (114) שדה שאינה ראויה לזריעה, וכמבואר לעיל ה"ט"ז. (115) ערכין יד, ב. "שדה" אמרה תורה, ואפילו כל שהיא.

כו. כיצד דין מקדיש שדה מקנתו¹¹⁶? שמין אותה
בדמיה¹¹⁷, ורואין כמה היא שוה עד הייבול¹¹⁸,
ופודה אותה כל מי שירצה. ואם פדה אותה
המקדיש - אינו מוסיף חמש¹¹⁹. ופדיונה לבדק
הבית, כשאר ערכין ודמים. וכשיגיע הייבול - תחזור
לפועלים הראשונים שמכרוה. בין שנפדית מיד
הגזבר והרי היא יוצאה מיד אחר, בין שלא נפדית
והרי היא יוצאה מיד ההקדש - הרי זו חוזרת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"א שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לָלוּת¹¹ כְּדִי לַפְדוֹת שָׂדֶה זוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ - הָרִשּׁוֹת¹⁴
בִּידוֹ. בֵּין בְּזֶמֶן שֶׁהַיּוֹבֵל נוֹהֵג בֵּין בְּזֶמֶן שֶׁאֵין הַיּוֹבֵל¹⁵
נוֹהֵג. וְהוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם. וְכֵן אִם רָצָה לְגָאֵל¹⁶
חֲצִיָּה - גּוֹאֵל¹². מִה שֶׁאֵין כֵּן בְּמוֹכֵר לַהֲדִיּוֹט. זֶה¹⁷
חֹמֶר בְּהִדְיוֹט מִבְּהִקְדָּשׁ.¹⁸

(11) כסף. (12) וכשתשיג ידו יגאל את כולה.

ג. הַמִּקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ אוֹ אֶת בְּהֶמָּה טְמֵאָה שֶׁלּוֹ אוֹ¹⁹
שְׂאֵר מִטְּלָטְלֵי¹³ - הָרִי אֵלָיו נִעְרְכִין בְּשְׁנֵי²⁰ הַיָּמִים, בֵּין²¹
טוֹב וּבֵין רָע¹⁴. וְאִם פָּדָה אוֹתָן הַמִּקְדִּישׁ אוֹ אִשְׁתּוֹ²²
אוֹ יוֹרְשׁוֹ - מוֹסִיף חֲמִשָּׁה¹⁵. וְכוֹפִין אֶת הַבְּעֵלִים²³
לְפָתַח רִאשׁוֹן¹⁶. וְהַדְּמִים לְבִדֵּק הַבֵּית¹⁷. בֵּין שֶׁהָיָה²⁴
הַבֵּית מִבְּתֵי עָרֵי חוֹמָה¹⁸ בֵּין שֶׁהָיָה מִבְּתֵי הַחֲצָרִים¹⁹
- הָרִי זֶה נִגָּאֵל לְעוֹלָם²⁰.²⁵

(13) הקדשם - אינו מפרש בתורה. אבל בירושלמי אמרו:
"ואיש כי יקדיש את ביתו" - במה אנו קיימים? אם בבית
דירה - כבר כתוב: ואם המקדיש יגאל את ביתו, אלא
במקדיש נכסיו, מכאן - שסתם הקדשות לבדק הבית.
(14) לפי טיבם או רעתם, ולא לפי שכר קצוב, שאינו מבחין
בין טוב לרע, כי לא נאמרו ערכים קבועים בתורה אלא
בערכי אדם ובשדה אחוזה. (15) "ואם גאול יגאלנה -
לרבות את האשה ואת הורש". והטעם, שהבעלים מוסיפים
חומש, כי נוח להם לשלם יותר, כדי שיישאר חפצו אצלו,
על פי הכלל "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של
חבירו". (16) להציע מחירו קודם לאחרים, בגלל החומש.
(17) בדק הבית - תיקון בית המקדש ושיכלולו. (18) ערים
המוקפות חומה. (19) עיירות פתוחות מאין חומה.
(20) אפילו עבר היובל ולא גאלו עדיין יכול לגאלו מן
ההקדש, בניגוד למוכר בית לחבירו.

ד. גָּאֵלוֹ אַחֵר מִיַּד הַהִקְדָּשׁ: אִם הָיָה בֵּית עָרֵי חוֹמָה,²⁶
וְאִם בֵּית הַגּוֹאֵל שָׁגִים עָשָׂר חֹדֶשׁ - נִחְלָט²¹; וְאִם הָיָה²⁷
בֵּית הַחֲצָרִים, וְהִגִּיעַ הַיּוֹבֵל וְהוּא בֵּית הַגּוֹאֵל - חוֹזֵר²⁸
לְבַעְלֵיו בַּיּוֹבֵל²².²⁹

(21) נשאר לו לצמיתות, ואפילו ביובל אינו יוצא. אבל נשאר
ביד הקדש גואלו לעולם, שאין להקדש דורות, שאין פריה
ורביה כלפי שמים. נחלט - נחרץ, נפסק הדבר ונגמר.
(22) כדין המוכר בית כזה לחבירו הדיוט. אבל אילו היה
נשאר ברשות ההקדש עד היובל לא היה חוזר לבעליו עד
שיפדהו, שאין הקדש יוצא בלא פדיון.

ה. הַמִּקְדִּישׁ בְּהֶמָּה טְהוֹרָה תְּמִימָה לְבִדֵּק הַבֵּית²³,³⁰
אֶף עַל פִּי שֶׁעֲבָר עָלָה עֶשֶׂה - מִה שֶׁעָשָׂה עֲשׂוֹי, וְחָלָה³¹
קִדְּשָׁה עָלֶיהָ. וְנִפְדִּיתָ בְּשִׁהִיא תְּמִימָה²⁴. וּמַעֲרִיף³²
אוֹתָהּ הַכֹּהֵן בְּדָמֶיהָ, וְהַדְּמִים יָפְלוּ לְבִדֵּק הַבֵּית. וְאֵין³³
הַפֹּדֶה אוֹתָהּ פֹּדֶה אֲלָא עַל מִנְתָּ לְהַקְרִיבָהּ לַמִּזְבֵּחַ³⁴
לְמַה שֶׁהָיָה רְאוּיָהּ²⁵; שֶׁפָּל דָּבָר הָרְאוּי לַמִּזְבֵּחַ -³⁵
אֵינוֹ יוֹצֵא מִיָּדֵי מִזְבֵּחַ לְעוֹלָם²⁶.³⁶

(23) שאמר בפירוש שהוא מקדישה לטובת בדק הבית.

(132) והרי תיבת "משדה" מיותרת היא, שיכול היה לכתוב:
אשר לא אחזתו (ערכין כז, וברש"י). (133) שלא לקחה
ממורישיו. (134) ולבסוף ירשה, שמתו מורישיו והנחילה
לו, הרי היא שדה אחוזה, אע"פ שבשעת ההקדשה עדיין
לא ירשה (משנה, ערכין כו:). ויתר דיני שדה אחוזה ושדה
מקנה לענין מכירתם להדיוט וחזרתם ביובל, במבוארים בהל'
שמיטה פ"א.

יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ז

פרק חמישי

(1) שמצוה על הבעלים לפדות שדה אחוזתם, ובזמן שאין
היובל נוהג כופים אותם על פדיונה, חומר בהדיוט מבהקדש
בתנאי הפדייה, המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית
כיצד פודים אותה. הקדיש נכסיו סתם והיו בהם דברים
הראויים למזבח מה יעשה בהם, דין פדיון בהמה תמימה
שהוקדשה למזבח והוממה, המקדיש דמי בהמה למזבח,
הקדיש ערכו למזבח אם נידון בהישג יד, הקדיש שדה
אחוזה למזבח לפי איזה ערך פודים אותה.

א. הַמִּקְדִּישׁ שָׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ²⁴ - מַצֵּה עָלָיו לַפְדוֹתָהּ¹
הוּא, שֶׁהָאָדָם קוֹדֵם³. וְאִם לֹא רָצָה - אֵין כּוֹפִין²
אוֹתוֹ. בְּמַה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁴? בְּזֶמֶן שֶׁמַּצֵּה יוֹבֵל³
נוֹהֵג, שֶׁאִם יִגִּיעַ יוֹבֵל וְלֹא יִגָּאֵלָהּ - תֵּצֵא לַכֹּהֲנִים,⁴
כְּמוֹ שֶׁבָּאֵרְנוּ⁵; אֲכָל בְּזֶמֶן שֶׁבָּטְלוּ הַיּוֹבֵלוֹת⁶, שֶׁהָרִי⁵
אֵינָהּ יוֹצֵאת לַכֹּהֲנִים, אֲלָא סוּפָה לְהַפְדוֹת לְעוֹלָם -⁶
כּוֹפִין אֶת הָאָדָם לְפָתַח בֵּה תַחְלָה⁷. וְהָיָה נִפְדִּיתָ⁷
בְּשִׁוְיָהּ⁸, כְּשֶׁשָּׂאֵר הַהִקְדָּשׁוֹת. אִם נִמְצָא מִי שֶׁמוֹסִיף⁸
עָלָיו וְגוֹאֵל אוֹתָהּ - יִגָּאֵל; וְאִם לֹא - אוֹמְרִין לוֹ:⁹
הִגִּיעַתְךָ⁹, וְיִתֵּן מִה שֶׁאָמַר. וְאֵינוֹ פּוֹתֵחַ בְּפָחוֹת¹⁰
מֵאַרְבַּע פְּרוּטוֹת, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה הַחֲמִשׁ שֶׁמוֹסִיף¹¹
פְּרוּטָה¹⁰.¹²

(2) שירשה ממורישיו. (3) שנאמר במתפיס בהמה טמאה
"ואם לא יגאל ונמכר בערכך" מכאן שמצוות גאולה באדון
תחילה והוא הדין למקדיש שדה אחוזה. (4) שאין כופים
אותו. (5) נמצא שאין צורך לכפותו, שהרי כפי ועומד
הוא, שאם לא יגאלנה תצא לכהנים. וגם ההקדש לא יפסיד
בוה, שהרי הכהנים נותנים את דמיה. (6) "משגלו שבט
ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה (בסוף ימי הבית הראשון)
בטלו היובלות, שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה"
- "בזמן שכל יושביה עליה". (7) מפני החומש, שהבעלים
מוסיפים ואפילו בזמן שאין היובל נוהג. וגם הואיל והיא
חביבה עליו, יוסיף בפדיונה. (8) ולא בשכר קצוב חמישים
שקלים לבית כור. (9) הרי היא שלך. (10) שכבר נתבאר
שהחומש הוא רביע הקרן, ואין פודים בדבר שאין בחומשו
פרוטה. וכדאי להעיר, שכל הלכה זו אינה נוהגת אלא בזמן
הבית, אבל המקדיש שדה אחוזה בזמן הזה שאין בית
המקדש, מותר לו לפדותה אפילו בפרוטה אחת ומשליכה
ליים המלח.

ב. רָצָה הָאָדָם לְמַכֵּר שְׂדוֹת אֲחֻזָּתוֹ מִשְׁדוֹתָיו אוֹ¹³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יוצאים מידי מזבח לעולם. וראה בתוספות לזבחים נט. דיבור המתחיל עד שלא נבנה, שכל הדין הזה אינו אלא מדרבנן.

ח. הקדיש נכסיו סתם, והיו בהן יינות ושמןים וסלתות³⁹ ועופות הראויין לקרב על גבי המזבח⁴⁰ - ימכרו לצרכי אותו המין ויקריבו אותו, והקדים ילקח בהן זכרים ויקריבו עולות.

(39) והם דברים הראויים למזבח, למנחות ונסכים. (40) תורים ובני יונה.

ט. ומפני מה יקריבו דמי אלו עולות⁴¹, ודמי הבהמה התמימה יפלו לבדק הבית? לפי שהבהמה הקדושה למזבח, אם נפל בה מום - יש לה פדיון, כמו שיתבאר⁴²; והסלת והיין והשמן והעופות שנפסלו⁴³ - אין להן פדיון. שנאמר: והעמיד את הבהמה⁴⁴ וגומר; כל שישנו בכלל העמדה והערכה - יש לה פדיון, וכל שאינו בכלל העמדה והערכה - אין לה פדיון⁴⁵.

(41) ואינם נופלים לבדק הבית. (42) ודברים שיש להם פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם. (43) שנשמאו, והעופות - נחסר מהם אבר, או שנולדה בהם אחת מן הטריפות, אבל המומים אינם פוסלים בהם. (44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". (45) "כל שישנו בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות, ובירושלמי אמרו: "נאמר 'לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים מדברים הנקריבים לה' אפילו יינות ושמןים יהיו לעולה), יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף יקריבו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון, אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

י. הקדיש נכסיו סתם, והיתה בהן הקטרת שנותנין לאמנין⁴⁶ בשכרן⁴⁷ עד שיחזרו⁴⁸ ויקחו אותה⁴⁹, כמו שבארנו בשקלים⁵⁰ - הרי זו⁵¹ תנתן לאמנין בשכרן, כמו שעושין במותר הקטרת⁵². וכן עושין אם יש בנכסיו אחד מסמנין⁵³ הקטרת.

(46) העוסקים בפיתום (מיוזג הסממנים) הקטורת. (47) שכר עבודתם. (48) הגזברים. (49) מכסף התרומה החדשה שבלשכה. (50) שכן היו עושים הגזברים במותר הקטורת, שנשארה בכל שנה, כדי להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה, שאין בה מותר, שהקטורת הייתה נעשית שש"ח מנים. שש"ה - כנגד ימי החמה, מנה ליום, ושלושה מנים יתירים שמהם כהן גדול מכניס מלוא חפניו ביום הכיפורים ולא היו נכנסים כולם בחפניו ונשאר המותר. ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, שאין מספר ימיה אלא

(24) בניגוד למקדיש בהמה תמימה למזבח, שאינה נפדית אלא כשתומם. שבקדושת בדק הבית, שאינה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, אין לחלק בפדינה בין תמימה לבעלת מום. (25) אם הוא זכר לעולה ולאשם ואם היא נקבה לחטאת ולשלמים. (26) "המתפס תמימים לבדק הבית כשהם נפדים אינם נפדים אלא למזבח" ומכאן, שנפדים אפילו כשהם תמימים, שהרי בעלי מומין אינם ראויים למזבח.

1 ו. ומפני שפסול להקדיש תמימין לבדק הבית?
2 שנאמר: ושור ושה שרוע וקלוט²⁷ נדבה תעשה
3 אותו. מפי השמועה²⁸ למדו: נדבה לבדק הבית²⁹.
4 וכן הדברים מראין שאינה אלא קדשת דמים, שאין
5 מקריבין בעל מום למזבח³⁰. שנאמר 'אותו' - אותו³¹
6 אתה עושה נדבה לבדק הבית, ואין אתה עושה
7 תמימים נדבה לבדק הבית. ולא הבא מקלל עשה
8 - פעשה הוא³².

(27) אלו הם בעלי מומים: שרוע - אבר אחד גדול מחבירו, קלוט - שפרסותיו קלוטות (אינן סדוקות) כשל חמור. (28) מתורה שבעל פה, שנתפרשה למשה מסיני. (29) לדמי קדשי בדק הבית. (30) שנאמר "ואשה לא תתנו מהם (מבעלי מומים) על המזבח לה". (31) אותו בעל מום. (32) ואף על פי שרבי יהודה אומר שם: שעובר בלא תעשה, שנאמר: "אל משה לאמר" - לא - אמור" בדברים, כלומר, אמור לישראל, שיש כאן איסור לאו, אולם "תורת כוהנים" לפסוק זה, אמרו בפירושו: "וחכמים אומרים אינו בלא תעשה" ופסק רבינו כחכמים (תורה תמימה). וכבר קדמו ה"משנה למלך" בזה.

9 ז. המקדיש את בהמתו סתם, או שהקדיש את נכסיו
10 סתם³³ - רואין כל בהמה תמימה הראויה להקריב
11 על גבי המזבח, זכרים וימכרו לצרכי עולות³⁴
12 ויקריבו אותן עולות, והנקבות³⁵ ימכרו לצרכי
13 שלמים³⁶ ויקריבו אותן שלמים, והדמים יפלו לבדק
14 הבית³⁷; שסתם הקדשות - לבדק הבית. ועל זה
15 נאמר: ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה',
16 כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש. כלומר: כל
17 הראוי לקרבן על גבי המזבח יקרב³⁸.

(33) ולא פירש אם לקדשי מזבח או לקדשי בדק הבית הקדיש. (34) ליחיד הרוצה להביא קרבן עולה. (35) שאינן ראויות לעולה, שהיא מן הזכרים. (36) הבאים גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. (37) וכרבי אליעזר, האומר סתם הקדש לבדק הבית, אפילו בדבר הראוי למזבח. (38) כמשמעות הכתוב: "יהיה קדש". דרשה זו לא נמצאת בשום מקום, אולם הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק דבר" לפסוק זה מוכיח, שכן הוא פשוטו של מקרא, שהרי כל הפרשה מדברת בקדשי בדק הבית, ומדוע כתוב בפסוק שאחרי זה: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" והלא דין תמורה אינו נוהג אלא בקדשי מזבח? אלא על כורחך כוונת הכתוב, שאפילו הקדיש לבדק הבית, הואיל והם תמימים, אינם

"בעלי מומים מעיקרם (=מתחילתם) לא היו בכלל העמדה והערכה" שהרי זה כמקדיש עצים ואבנים, שאינם ראויים למזבח ונפדים ללא עמדה. ומרן הכסף משנה מיישב דברי רבינו, שנקט בלשונו: "לבדק הבית", שכן זהו המנהג, להקדיש מינים אלו רק לבדק הבית, ואין דרך העולם להקדיש שחוטה או נבילה למזבח. אבל וודאי יודה רבינו שאם הקדיש למזבח ייפדו, שכן כתב: "ואם מתה קודם שתיפדה נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה (של בעלת מום מתחילה - שהוקדשה למזבח), אלא על דמיה, מפני שהייתה בעלת מום קבוע" הרי כל שקדם מומה להקדישה שלא הייתה ראוייה כלל למזבח, כשתמות, נפדית היא ללא העמדה. אמנם כשתפדה בחייה תצטרך העמדה והערכה.

- 15 יג. שְׁחַט בָּהּ שְׁנִיִּים⁶⁶ או רֹב שְׁנִיִּים⁶⁷ וְעֵדִין הִיא
16 מִפְּרָכָה⁶⁸ - הֲרִי הִיא פְּחִיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ⁶⁹ וְנִעְרְכָתָה.
17 וְהֲרִי הִיא בְּכָלל וְהִעֲמִיד וְהִעֲרִיף עַד שְׁתֵּמוּתָה.

(66 שני סימני השחיטה הווטש והגרירת. (67 שהשחיטה כשרה גם בחיתוך רוב הסימנים. (68 מפרפרת בידיה וברגליה. (69 "בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת עד שיתזז את ראשה". וראוי להעיר, שדעת התוספות בבבא קמא עו. דיבור המתחיל שחיטה, שכל שנשחטה כהלכתה על ידי ישראל, אינה נערכת ואינה נפדית, והרי היא כמתה ממש, ולא אמרו: "מפרכסת כחיה" אלא בשחיטת בהמה טמאה, או בטהורה ונשחטה על ידי גוי, שאינה שחיטה כשרה המתרת לאכילה, ולפיכך כל שלא מתה הרי היא כחיה.

- 18 יד. הַמְּקַדֵּשׁ בְּהֶמָּה תְּמִימָה לְדָמֶיהָ - הֲרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ
19 גּוֹפָהּ. פִּינֵצָה? הָאוֹמֵר: דָּמִי בְּהֶמָּה זֶה הִקְדָּשׁ
20 לְמִזְבֵּחַ⁷⁰ - הִיא עֲצָמָה תִּקְרָב⁷¹. הַקְדִּישׁ אֶחָד
21 מֵאֲבָרֶיהָ לְדָמִיו, וְאָמַר: דָּמִי רִגְלָהּ שֶׁל פָּרָה זֶה
22 הִקְדָּשׁ לְמִזְבֵּחַ - הֲרִי זֶה סֶפֶק אִם פִּשְׁטָה קִדְּשָה
23 בְּכֹלָה אוֹ לֹא פִּשְׁטָה⁷². וּלְפִיכָךְ תִּקְרָב⁷³ וְלֹא תִפְדָּה.

(70 שאמכרנה ואביא בדמיה עולה. (71 מתוך שירדה עליה קדושת דמים, ירדה עליה גם קדושת הגוף, והואיל והיא עצמה ראוייה להיקרב אינה יוצאה מידי מזבח. אבל אם הייתה בעלת מום, תימכר ויביא בדמיה עולה. (72 ספק אם אומרים: מתוך שנתקדשה מקצתה, פשטה קדושה בכולה, ומתוך שנתקדשה קדושת דמים, נתקדשה גם קדושת הגוף, או שמא "מתוך" (=מיגו) אחד - מועיל, שני "מתוך" לא מועילים, שהרי אתה צריך לומר: מתוך שחלה קדושה על הרגל פשטה קדושה בכולה, ומתוך שקדשה לדמיה, קדשה גם קדושת הגוף. (73 היא עצמה, שמא פשטה קדושה בכולה, ואינה יוצאה לחולין על ידי פדיון, ככל קדושת הגוף שאינה נפדית כשהיא תמימה. וה"אור שמח" גורס בדברי רבינו כאן: "ספק אם פשטה קדושה בגופה או לא" כלומר, זה וודאי שאומרים מתוך שנתקדשה מקצתה נתקדשה כולה לדמיה, רק הספק הוא אם אומרים את ה"מתוך" השני, מתוך שנתקדשה לדמיה נתקדשה לגופה, כי אולי אין אומרים "מתוך" שתי פעמים.

שנ"ד, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסן ואילך, שהרי צריך לחדש ולהביא קרבן וקטורת מתרומה חדשה, היו מפרשים מן הלשכה שקלים לצורך שכר האומנים, והרי הם חולין. ואחרי שזכו הגזברים בשקלים לצורך האומנים, היו מחללים הקטורת על אותם השקלים, והיו נותנים הקטורת לאומנים בשכרם, נמצאת הקטורת חולין בידם, ואחרי כן היו חוזרים וקונים אותה מהאומנים בכסף התרומה החדשה. (51 הקטורת, שהייתה בידי אומן הקטורת, שהקדיש נכסיו, ונמצאת בנכסיו קטורת שקיבל בשכרו. (52 בכל מותר הקטורת שבכל שנה. שאי אפשר למכרה ליחיד ולהביא בדמיה עולות, או שיפלו לבדק הבית, כי אין היחיד מתנדב קטורת, נמצא, מוכרים אותה לציבור לצרכי קטורת ונותנים אתה לאומנים בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהתרומה החדשה להקטירה לשנה הבאה. (53 שאינו מקטורת מפוטמת שבמקדש, אלא סממן פרטי חילוני משלו, נותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותו מידם מכסף התרומה החדשה ומשתמשים בו לפיתום הקטורת.

- 1 יא. הַמְּקַדֵּשׁ בְּהֶמָּה תְּמִימָה לְמִזְבֵּחַ, וְנִפְל בָּהּ מוֹם
2 וְנִפְסָלָהָ⁵⁴ - הֲרִי זֶה נִעְרְכָתָה⁵⁵ וְנִפְדִיתָה⁵⁶. וְעַל זֶה נֹאמַר:
3 וְאִם כָּל בְּהֶמָּה טָמְאָה⁵⁷ אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן
4 לַה', וְהִעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָּה וְגוֹמֵר. וַיָּבִיֵא בְּדָמֶיהָ קֶרְבָּן
5 אַחֵר כְּמוֹתָהּ.

(54 להקברה, שאין בעל מום קרב על המזבח. (55 על ידי כהן. (56 מוכרים אותה ויוצאת לחולין. (57 שאין הכתוב מדבר בבהמה טמאה ממש, שהרי אמורה היא במקום אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" על כורחך בבהמה טהורה שהוממה ונפסלה הכתוב מדבר, וקוראה הכתוב: טמאה. ומכאן, הלשון: "ירעו עד שיסתאבו" המצוי בתלמוד במקום: עד שיוממו.

- 6 יב. כָּל הַמְּקַדֵּשׁ בְּהֶמָּה בְּחִיָּהּ, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין
7 טָמְאָה, בֵּין קִדְּשִׁי (בְּדָק) הַבֵּית⁵⁸ בֵּין קִדְּשִׁי מִזְבֵּחַ
8 שְׁנִפְל בָּהֶן מוֹם, או תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְקָרֵב⁵⁹ כְּמוֹ
9 שְׁתֵּיבָאָר - הֲרִי זֶה צָרִיכָה הַעֲמָדָה בְּבֵית דִּין,
10 שְׁנֹאמַר: וְהִעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָּה. לְפִיכָךְ, אִם מָתָה⁶⁰
11 הַבְּהֶמָּה קִדְּשָה שְׁתַּעֲרַף וְתִפְדָּה⁶¹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ
12 אַחֵר שְׁמִתָּהּ⁶², אֶלָּא תִקְרָב⁶³. אֲבָל אִם הַקְדִּישׁ
13 שְׁחוּטָה אוֹ נִבְלָה לְבִדָּק הַבֵּית⁶⁴ - הֲרִי זֶה תִפְדָּה
14 כְּשֶׁאָר מִטְּלָטְלִין⁶⁵.

(58 לאחר שהקדישה למזבח. (59 והקדישה לדמיה. (60 ואינה ראוייה עוד להעמדה. (61 ואפילו הועמדה והוערכה, אלא שלא הספיקו לפדותה עד שמתה. (62 ואפילו נשחטה. (63 "והעמיד" - והעריך - את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה". (64 שדמיהם יפלו לבדק הבית. (65 שחלה עליהם קדושת ברכ הבית ונפדים ללא עמדה. והראב"ד מעיר שאפילו אם הקדישם למזבח (=לדמיהם) ואפילו הקדישם כשהם חיים, כל שקדם מומם להקדישם - ייפדו ללא עמדה, שכלל הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשווה. ומה שכתב רבינו: "אינו חייב אלא בדמי ראשו" לא התכוון לומר, אלא שאינו חייב בכלול כשם "שהוא חייב בכלול" בהלכה הבאה. וראייה לדבריו, דברי רבינו בהלכות מכירה פרק כז הלכה ח "האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מוכר חציו, וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלויה בו.

15 יח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸⁷? בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ⁸⁸; אֲכָל
16 בְּקִדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת, הָאוֹמֵר: דְּמִי רֹאשׁ חֲמֹר זֶה אוֹ
17 כְּבֹדוֹ הִקְדַּשׁ⁸⁹, אוֹ דְּמִי רֹאשׁ עֶבֶד זֶה אוֹ כְּבֹדוֹ
18 הִקְדַּשׁ, הוֹאִיל וְהוּא דָּבָר שֶׁהַנֶּשְׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ - הֲרִי
19 זֶה חֵיב בְּדָמִי כָּלוּ⁹⁰. שְׂכָל הִקְדַּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת קִדְשָׁת
20 דָּמִים הוּא⁹¹.

(87) שאינו חייב אלא בדמי האבר שהקדישו לדמיו. (88) שהקדישו, לדמיו, לצרכי עולות למזבח, ולפיכך אפילו הקדיש אבר שהנשמה תלויה בו לא נתקדש אלא אותו אבר בלבד שלא מצינו בתורה דין זה שיהא הגוף נידון אחרי אבר שנפשו תלויה בו, בקדשים כאלו. (89) וסתם הקדש לבדק הבית. (90) שנאמר "בערכך נפשות" לומר שערך כל הגוף נמשך אחרי ערך אבר שהנפש תלויה בו, שאם אמר ערך לבי עלי נותן ערך כולו. (91) לדעת הרדב"ז נתכוון רבינו, כיוון שהקדיש לבדק הבית, הקדיש את דמיו, וכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו הרי זה ממילא כאילו הקדישו כולו, שהרי כל דמיו תלויים באבר זה, טול ממנו אבר זה אין לו דמים ושיויו כלל.

21 יט. הָאוֹמֵר: עֶרְכִּי עָלִי לְמִזְבֵּחַ⁹² - מִכֵּיָּא בְּעֶרְכּוֹ
22 קִרְבָּן. וְאִם אֵין יָדוֹ מִשְׁגָּת לְעֶרֶךְ שְׁלָם⁹³ - הֲרִי זֶה
23 דָּבָר סֶפֶק אִם נִדּוֹן בְּהֶשֶׁג יָד⁹⁴, הוֹאִיל וְהוֹצִיאֹ
24 בְּלִשׁוֹן עֶרֶךְ, אוֹ אֵינוֹ נִדּוֹן בְּהֶשֶׁג יָד, הוֹאִיל וְלִמְזִבֵּחַ
25 נִדְרָ⁹⁵. וְכֵן הַמִּקְדִּישׁ שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ לְמִזְבֵּחַ⁹⁶ - הֲרִי זֶה
26 נִפְדִּית, וְהַדָּמִים יָבִיאוּ בָּהֶן עוֹלוֹת לְמִזְבֵּחַ. וְיֵשׁ בְּדָבָר
27 סֶפֶק, אִם פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּעֶרֶךְ הַקָּצוּב בָּהּ⁹⁷ אוֹ פּוֹדִין
28 אוֹתָהּ בְּשׂוּיָהּ, הוֹאִיל וְלִמְזִבֵּחַ הִקְדִּישׁ⁹⁸. וְדָנִין בְּכָל
29 אֵלּוֹ וּבִיּוֹצֵא בָּהֶן לְחֻמֵּיר⁹⁹.

(92) שכסף ערכי יהא קרבן למזבח. (93) הקצוב בתורה. (94) לפי יכולתו הכספית, שאם אין לו את כל הסכום, נותן מה שבידו ונפטר. (95) ולא מצינו פדיון בקרבן מזבח אלא לפי שווי. (96) שכסף שדהו יהא קרבן למזבח. (97) חמישים שקל לזרע בית כור. (98) ולא מצינו בקרבנות מזבח שהוממו, שיפדו פחות משווים. (99) שבהקדש אומרים "יד הקדש על העליונה". ואם טובת ההקדש, שלא ישלם לפי שכר קצוב, אלא לפי דמי השדה וטיבה, הרי זה משלם כפי דמיה העולים על השכר הקצוב בתורה. והוא הדין להיפך.

פֶּרֶק שְׂשׁוּי

(1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בדק הבית חל על קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדיש עבדו ושפחתו הכנענים, ומשפט המקדיש את עצמו, שאין אדם מקדיש

1 טו. וְכִיצַד עוֹשִׂין⁷⁴? מוֹכְרִין אוֹתָהּ כְּלָה לְמִי
2 שִׁקְרִיב אוֹתָהּ⁷⁵, וְדָמֶיהָ חֲלִין⁷⁶ חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ
3 אֲבָר⁷⁷. וְאִם הָיָה אֲבָר שֶׁהַנֶּשְׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ⁷⁸ - פִּשְׁטָה
4 קִדְשָׁה בְּכָלָהּ⁷⁹.

(74) שהרי אין למכרה ולהוציאה לחולין, שמא פשטה קדושת הגוף בכלה, וגם אין לחייבו להקריבה כולה כמות שהיא, שמא לא קדשה אלא רגלה בלבד ואין לו להפסיד כל בהמתו. (75) שנדר להביא עולה. (76) אין הדמים נתפסים בקדושת עולה, שאפילו "המוכר עולתו (ממש) לא עשה כלום ודין תורה שיחזרו המעות חולין", כל שכן זו, שהיא רק ספק עולה, ומוכרה להקריבה עולה, אין הדמים נתפסים בקדושת עולה. (77) שהוא קדוש ואינו יכול למכרו. ושאלו: הלא הקונה עולה זו מקריב בהמה מחוסרת אבר, שאותו אבר לחובת המוכר הוא קרב, והלוקח נדר להביא עולה שלמה? ובירושלמי הובא ברש"י שם, מתרצים: כגון שנדר הקונה להביא שווה וזו מבהמה לעולה, והרי יש בבהמה זו כדי כמה זווים. (78) כגון לב או כבד. (79) כיוון שאין הבהמה יכולה לחיות בלי אבר זה, הרי זה כאילו הקדישה כולה.

5 טז. הֵיתָה בְּהֵמָה בְּעֵלֶת מוֹם שְׂאִינָה רְאוּיָה לְקָרֵב⁸⁰,
6 וְהִקְדִּישׁ אֲבָר מֵאֲבָרֶיהָ לְדָמֶיו⁸¹, בֵּין שֶׁהַנֶּשְׁמָה תְּלוּיָהּ
7 בּוֹ בֵּין שֶׁהַנֶּשְׁמָה אֵין תְּלוּיָהּ בּוֹ - לֹא נִתְקַדַּשׁ אֵלָּא
8 דְּמֵי אוֹתוֹ אֲבָר בְּלִבְדּוֹ⁸². כִּיצַד? כְּגוֹן שְׁאָמַר: דְּמִי
9 רִגְלִי פָּרָה זֹאת אוֹ דְּמִי לִפְנֵי הִקְדַּשׁ לְמִזְבֵּחַ - הוּא
10 וְהִקְדַּשׁ שֶׁתִּפְּסִין בָּהּ⁸³.

(80) על המזבח. (81) שיימכר ויביאו בדמיו עולה. (82) כיוון שאינו ראוי לעלות על המזבח מחמת מומו, אין לומר בו פשטה קדושה בכלול. (83) לא שותפות לחצאין, אלא כל אחד זוכה בשלו.

11 יז. וְכֵן הָאוֹמֵר: רֹאשׁ עֶבֶד זֶה אוֹ לֵב חֲמֹר זֶה
12 הִקְדַּשׁ לְמִזְבֵּחַ⁸⁴, אוֹ שְׁאָמַר: רֹאשִׁי הִקְדַּשׁ לְמִזְבֵּחַ -
13 אֵינוֹ חֵיב אֵלָּא בְּדָמֵי רֹאשׁוֹ⁸⁵. וְרוֹאִין בְּמָה יִשְׁוֶה
14 אוֹתוֹ אֲבָר אֵלּוֹ הֵיךְ נִמְכָּר⁸⁶, וְיָבִיֵא בְּדָמֵי קִרְבָּן.

(84) דמיו יהיו קודש להקריבם עולה. (85) מכיוון שאינם ראויים להקריבה, אין לך מום גדול מזה, ולא נתקדשו אלא דמי אותו אבר בלבד. (86) הראב"ד שואל: מה ישווה אדם כאשר יוסר ראשו ואפילו לכלבים אינו ראוי שהרי אסור ליהנות מן המת, אכן, כוונת רבינו שימכרו את העבד לאחר, הגוף - לקונה, והראש יישאר למוכר, שאם הוא תורגמן או זמר או צופה למרחוק יהיה למוכר, ומה שישתכר בשאר אברי הגוף יהיה לקונה. וכן כתבו התוספות "שישמו אותו אבר שמכר לאיזו מלאכה הוא ראוי" והכוונה, כשהוא חכם, וממציא המצאות, ויכולים ליהנות ממנו עצה, שיש בה תועלת, כמו שישנם כמה שרים יועצים ואינם ראויים לעשות מלאכה אחרת, אלא זו שבראש. ולדעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו, הכוונה שהמקדיש וההקדש שותפים הם לחצאים ממש, מכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, ואי אפשר להתקיים זה בלא זה, על כורחך חולקים הם

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"א שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 פֶּל מֵה שֵׁישׁ לוֹ, וְאָפְלוּ תַּפְלִין שֶׁבְּרֹאשׁוֹ¹⁵, וְאֵין
17 צְרִיךְ לומר כְּלִי אֲמָנוּתוֹ וּבְגָדָיו; שֶׁהֶפֶל הֶקְדֵּשׁ אוֹ
18 חֶרֶם¹⁶.

(15) משנה שם, וילווה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י לבבא קמא קב:), שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה, ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). (16) שאפילו בחייבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג, הט"ז ד"ז אע"פ שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם הט"ו.

19 ד. מֵה בֵּין חֲרָמֵי כֹהֲנִים¹⁷ לְחֲרָמֵי שְׁמַיִם? שֶׁחֲרָמֵי
20 שְׁמַיִם - הֶקְדֵּשׁ¹⁸, וְנִפְדִּין¹⁹ בְּשֹׁוֹיָהֶן, וְיָפְלוּ הַדָּמִים
21 לְבֶדֶק הַבֵּית²⁰, וְיִצְאוּ הַנִּכְסִים לְחֵלְדָן; וְחֲרָמֵי כֹהֲנִים
22 - אֵין לָהֶן פְּדִיּוֹן לְעוֹלָם²¹, אֲלֹא נִתְּנִין לַכֹּהֲנִים
23 פְּתוּרָמָה²², וְעַל חֶרֶם כֹּהֲנִים הוּא אוֹמֵר: לֹא יִמָּכֵר
24 וְלֹא יִגָּאֵל - לֹא יִמָּכֵר לְאַחֵר, וְלֹא יִגָּאֵל לְבָעֲלִים²³.

(17) שהחרים נכסיו כדי לתתם לכהן. (18) ואסור ליהנות מהם בלא פדיון, בניגוד לחרמים שהגיעו ליד כהן, הרי הם כחולין, כשאר ממונו של כהן. (19) מידי הגזבר, ע"י הבעלים או ע"י אחרים. (20) שעל דעת כן החרים, שדמיהם יהיו לחיזוק בדק הבית. (21) כל עוד שלא נתנם לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול לכהן למכרם לכל מי שירצה (רש"י בבכורות לב). וכן בתוספתא ערכין פ"ד, מ"א. (22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח:). אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רדב"ז) וכמבואר בסמוך ה"ה. (23) 'תורת כהנים' לפסוק זה, וכגירסת הגר"א שם. ועל-כרחך בחרמי כהנים הכתוב מדבר, שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק הבית (תוספות לערכין כח: דיבור-המתחיל חרמי).

25 ה. וְאֶחָד הַמִּחְרִים קָרַע אוֹ מִטְלָטְלִין - הָרִי
26 אֵלוֹ נִתְּנִין לָכֶהן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר²⁴ בְּשִׁעָה
27 שֶׁהָחִירִים²⁵. חֲרָמֵי כֹהֲנִים, כָּל זֶמֶן שֶׁהֵן בְּבֵית
28 הַבְּעֻלִים²⁶ - הָרִי הֵן הֶקְדֵּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶם²⁷; וְשִׁנְאָמֵר: כָּל חֶרֶם קֹדֶשׁ קֹדְשִׁים הוּא לֵה. נִתְּנוֹ
29 לָכֶהן - הָרִי הֵן כְּחֵלְדָן לְכָל דְּבָרֵיהֶם²⁸; וְשִׁנְאָמֵר:
30 כָּל חֶרֶם בִּישְׂרָאֵל לָךְ יְהִיֵּה²⁹.

(24) מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. (25) אבל אינו נותנם לכל כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:). וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז, ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם). (26) טרם שהגיעו ליד הכהן. (27) אסורים בהנאה ומועלים בהם. (28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו לזרים. (29) ערכין כט. וכן בבכורות לב. וברש"י שם.

32 ו. כֹּהֵן שֶׁהִתֵּה לוֹ שְׂדֵה חֶרֶם³⁰ שְׂזֵכָה³¹ בָּה אַחֵר

דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו - חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו, ראה לדבר מיעקב אבינו, הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפיס בטעות הרי זה מותפס וקדוש.

1 א. אֶחָד הָאוֹמֵר: הָרִי זֶה הֶקְדֵּשׁ לְבֶדֶק הַבֵּית², או
2 חֶרֶם³ לְבֶדֶק הַבֵּית, או חֶרֶם לְשָׁמַיִם⁴; וְכֵן בְּכָל
3 נִכְסִיו, אִם אָמַר כָּל נִכְסֵי הֶקְדֵּשׁ⁵ או חֶרֶם לְבֶדֶק
4 הַבֵּית או חֶרֶם לְשָׁמַיִם - הָרִי אֵלוֹ יָפְלוּ לְבֶדֶק הַבֵּית⁶.
5 אֲבָל אִם אָמַר חֶרֶם סֶתֶם⁷ - הָרִי אֵלוֹ לַכֹּהֲנִים⁸.
6 שְׁסֶתֶם חֲרָמִים - לַכֹּהֲנִים⁹; וְשִׁנְאָמֵר: כָּל חֶרֶם
7 בִּישְׂרָאֵל לָךְ יְהִיֵּה¹⁰.

(2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכלולו, מלשון הכתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית". (3) הקדש. חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאיותו לענין אחר, אם מחול לקודש, ככתוב (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). (4) לה', השוכן בשמים. (5) אע"פ שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו, כמבואר להלן ה"ב. (6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית", כמבואר לעיל פ"ה, ה"ז, ובביאורנו שם, כל-שכן כאן, שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". (7) ולא פירש למי. (8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים לחרמי כהנים. (9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואע"פ שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'", נתחונן הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר להלן ה"א (שם). (10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן", אבל כדברי רבינו נמצא בספרי וטאט במדבר, לפסוק זה, "מניין שאם החרים אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לך יהיה" - מלמד, שסתם חרמים לכהנים.

8 ב. מִחְרִים אָדָם מִן בְּקָרוֹ¹¹ וּמִצִּיָּאֵנוּ וּמִעֲבָדָיו
9 וּמִשְׁפָּחוֹתָיו הַכֹּנְעָנִים¹² וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ. אֲבָל לֹא
10 יִחְרִים כָּל בְּהֵמָתוֹ, וְלֹא כָּל עֲבָדָיו, וְלֹא כָּל שְׂדוֹתָיו,
11 וְלֹא כָּל מִין שֵׁישׁ לוֹ מִשְׁאֵר הַמִּטְלָטְלִין; וְשִׁנְאָמֵר:
12 מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ¹³. וְאִם הִחְרִים אֶת הַכָּל, אָפְלוּ הַחֲרִים
13 כָּל נִכְסָיו - הָרִי אֵלוֹ מִחְרָמֵינוּ¹⁴. בֵּין שֶׁהִחְרִים
14 לַכֹּהֲנִים בֵּין שֶׁהִחְרִים לְבֶדֶק הַבֵּית.

(11) מקצת בקרו. (12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא העברים, "שאינן אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן הכ"א. (13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח). ושם אמרו: מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י). מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה - ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, ה"ג. (14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"ז, וכן מפורש במשנה ערכין כג: המקדיש נכסיו מעלין לו תפיליו (מרכבת המשנה).

15 ג. וְכָל מִי שֶׁהִחְרִים אוֹ הֶקְדֵּשׁ כָּל נִכְסָיו - לוֹקְחִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה קדושת דמים (משנה בתמורה לב). "ומקדישין אותם הקדש עילויו". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בברייתא בגמרא שם, וכתב ה"קריית ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. (44) ברייתא שם. (45) חרמי כהנים. (46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל ה"ד, ומתוך שהבהמה כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר, ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור-המתחיל מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך אין בידו להתפייס".

ט. האומר: שור זה הקדש⁴⁷ לאחר שלשים יום, וישחטו בתוך שלשים יום - הרי זה מתר בהנאה⁴⁸.
הקדישו למזבח - הרי זה הקדש למזבח⁴⁹. אבל אם אמר: הרי זה הקדש מעכשיו לאחר שלשים יום⁵⁰, וישחטו בתוך שלשים יום - הרי זה אסור בהנאה⁵¹.
ואם הקדישו בתוך השלשים למזבח - אינו מקדש⁵².

47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה, ה"ו. (48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל", שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בה"שחיטה פ"ד, ה"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכיניו - אסור לאכול משחיטתו, ואין השור מותר אלא בהנאה. (49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו קדושת בדק הבית. (50) שאם יעברו השלשים יום ולא ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. (51) שקדשי בדק הבית שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה (לעיל פ"ה, ה"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם-משנה). (52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבה"ל גירושין פ"ט, ה"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זה ספק מגורשת, שמה אחר שאמר "מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בה"ל

1 הַיּוֹבֵל וְהַחֲרִימָה³² - הֲרִי זוּ מִחֲרָמָה, וְיִוצָאָה לְאֶחָיו
2 הַכֹּהֲנִים³³. שְׁנֹאמַר: לִכְהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ - מִלְּמֶד,
3 שֶׁשָּׂדֶה חֲרָמוֹ לוֹ כְּשָׂדֶה אֲחֻזָּה לְיִשְׂרָאֵל³⁴, שְׁאֵם
4 הַחֲרִימָה - הִיא מִחֲרָמָה מִדֶּד.

30) שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. (31) יש להגיה כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקריית ספר למב"ט. והכוונה לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היובל, וגאלה אחד מיד ההקדש, והגיע היובל ולא גאלה בעלים, שיוצאה לכהנים ביובל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"כ. (32) חרם סתם, שהוא לכהנים. (33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים, והרי היא תחת ידי, תהא שלי. (34) וסדר הכתוב: "והיה השדה בצאתו ביובל... כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט.).

5 ז. מִכֵּר הַכֹּהֵן שָׂדֶה חֲרָמוֹ³⁵, וְהַקְדִּישָׁה לֹקֵחַ, אָפְלוּ
6 הִיָּה הַלֹּקֵחַ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהַחֲרִימָה - הֲרִי
7 זוֹ³⁶ כְּשָׂדֶה מִקְנֶה³⁷, וְחֻזְרָת לִכְהֵן שֶׁמִּכְרָהּ בַּיּוֹבֵל³⁸.
8 אָבֵל קִרְקַע אוֹ מִטְּלָטְלִין שֶׁל כֹּהֲנִים וְלוֹיִם³⁹ - אֵינָם
9 מִחֲרִימִין אוֹתָן. שֶׁהֲרִי אוֹמֵר בְּשָׂדֶה: כִּי אֲחֻזָּת עוֹלָם
10 הִוא לָכֵם⁴⁰; וּמִטְּלָטְלִין הֶקְשׁוּ⁴¹ לְקִרְקַעוֹת בַּחֲרָמִין,
11 שְׁנֹאמַר: מִכָּל אֲשֶׁר לֹא⁴² וּמִשָּׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ.

35) שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היובל, כבהלכה הקודמת. (36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו. והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. (37) שלא זכה בה ממורישיו, אלא לקחה מאחר. (38) כמבואר לעיל פ"ד, הכ"ו, שכשיגיע היובל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה לכהנים, "שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחוזתו (ערכין כו.). (39) שזכו בקרקע ממורשיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן. (40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלוויים, הוא-הדין לכהנים (לחם-משנה). ולשון המשנה בערכין כח. שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, שהיא עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ' ב דיבור-המתחיל כמאן. שעיקר הטעם הוא מהכתוב, "אחוזת עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלויים, הוא-הדין לכהנים. (41) הושוו. (42) אלו מטלטלין (שם כח.).

12 ח. הַמִּקְדִּישׁ קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ לְבִדָּק הַבֵּית - הֲרִי הַהֶקְדֵּשׁ
13 חָל עֲלֵיהֶן, וְתַעֲרֹךְ הַבְּהֵמָה וְתַפְּדָהּ, וְיִפְּלוּ דָמֶיהָ
14 לְבִדָּק הַבֵּית, וְהַבְּהֵמָה תִּקְרַב לָמָּה שֶׁהִיָּתָה פִּתְחָהּ⁴³.
15 אָבֵל הַמִּקְדִּישׁ קִדְשֵׁי בִדָּק הַבֵּית לְמִזְבֵּחַ וְאָמַר: הֲרִי
16 זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ חֲחִירִימָם לַכֹּהֲנִים - לֹא עֲשֵׂה
17 כָּלוּם⁴⁴, וְאֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ וְלֹא הַחֶרֶם⁴⁵ חָל עַל
18 קִדְשֵׁי בִדָּק הַבֵּית, שְׁאֵין אָדָם מִקְדִּישׁ דָּבָר שְׁאֵינוֹ
19 שְׁלֹו⁴⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי כ"א שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה-למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

מעשה הקרבנות פט"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו תוך כדי דבור" (הגהות מחנה אפרים).

18 יג. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁהַחֲרִים אֶת בְּכוֹר בְּהֶמָּה לְשָׁמִים, בֵּין
19 שֶׁהָיָה תָמִים בֵּין שֶׁהָיָה בְּעַל מוֹם⁶⁵ - הָרִי זֶה
20 מִתָּרֵם⁶⁶. וְאִין צָרִיף לֹאמַר שֶׁהַחֲרִימוּ הִכְהֵן לְשָׁמִים
21 אַחֵר שֶׁבָּא לִידּוֹ⁶⁷.

1 י. הַמִּקְדִּישׁ עוֹלָה לְבֶדֶק הַבֵּית - אֵין בָּהּ אֶלָּא עֶכּוֹב
2 גִּזְבְּרִין בְּלִבְדִּי⁵³. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא תִשְׁחַט עַד
3 שֶׁתִּפְדֶּה⁵⁴. לְפִיכָּה⁵⁵, אִם עֶבֶר וּשְׁחִטָּה - הָרִי זֶה
4 בְּשֶׁרָה⁵⁶.

(65) ששניהם מתנה הם לכהן, אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. (66) ופדייתו מבוארת להלן הי"ד. (67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, ה' בכורות פ"א, ה"ג.

(53) הגזברים מעכבים את שחיתתה עד ששימוה ויעריכוה כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין מעכבים את שחיתתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיתתה, זהו דין תורה (תמורה לב: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל גופא). (54) שההקדש נתפס על גוף העולה. (55) הואיל ואין זה אלא מדברי חכמים. (56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר זמן (תמורה שם).

22 יד. וְכִיצַד פּוֹדִין אוֹתָם⁶⁸? אוֹמְדִין בְּמָה אָדָם רוֹצֶה
23 לָתֵן בְּבִכּוֹר זֶה פְּדִי שִׁיחָהּ לוֹ וְתִהְיֶה הַרְשׁוּת פִּדּוֹ
24 לָתֵנוּ לְכָל כֹּהֵן שִׁירָצָה, לְקָרְבוֹ⁶⁹ אוֹ לְרַעוּ⁷⁰, וְכָל
25 הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר - יִקַּח הַבְּכוֹר וְיִתְּנֶנּוּ לְכָל כֹּהֵן
26 שִׁירָצָה. וְיִפְּלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבֵּית⁷¹.

5 יא. מִתָּרִים אָדָם בֵּין קִדְשֵׁי קִדְשִׁים⁵⁷ בֵּין קִדְשֵׁים
6 קְלִים⁵⁸, בֵּין חֲרָמֵי כֹהֲנִים בֵּין חֲרָמֵי בֶדֶק הַבֵּית⁵⁹.
7 וְאִם הָיוּ קִדְשִׁים שֶׁהוּא חַיֵּב בְּאַחֲרִיּוּתָם⁶⁰ - נּוֹתֵן אֶת
8 דְּמֵיהֶן בֵּין לַכֹּהֲנִים בֵּין לְבֶדֶק הַבֵּית, וְיִקְרְבוּ אוֹתָן
9 הַקִּדְשִׁים אַחֵר שֶׁיִּפְדּוּ לְמָה שֶׁהֵן⁶¹.

(68) כשישראל החרים, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. (69) לכן בתו כהן או לכן אחותו. (70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לדוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פ"ב, הי"ח והל' בכורות פ"א, הי"ד. (71) משנה בערכין כח: ורש"י מפרש שם: שאותה טובת הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

10 (57) כגון עולה. (58) כגון שלמים ותודה. (59) כלומר, מתפסים את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם, קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי קדשים (שם וברש"י לתמורה לב:). (60) כגון שנדר הרי עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרמה, הואיל ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת שלו היא. (61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת, כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

27 טו. הַמִּתָּרִים אֶת הַמַּעֲשֶׂר⁷² - הָרִי זֶה בְּמִתָּרִים שְׁלָמֵי
28 נִדְבָה, לְפִי שְׁאִינוּ חַיֵּב בְּאַחֲרִיּוּתוֹ⁷³.

(72) מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות פ"א, ה"ד). (73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"ז).

14 יב. הָיוּ נִדְבָה⁶² וְהַחֲרִימָן - בִּיצַד פּוֹדִין אוֹתָם?
15 אוֹמְדִים בְּמָה אָדָם רוֹצֶה לָתֵן בְּבִהְמָה זֶה לְהַעֲלוֹתָהּ
16 עוֹלָה שְׁאִינוּ חַיֵּב בָּהּ⁶³, וְכָל הַנּוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר⁶⁴ -
17 יִקְרִיב בְּהֶמָּה זֶה נִדְבָה בְּמֹו שֶׁהִיתָה.

29 טז. הַמִּקְדִּישׁ שְׁקֵלוֹ⁷⁴ לְבֶדֶק הַבֵּית - הָרִי זֶה⁷⁵
30 קִדְשִׁי⁷⁶. הַקִּדְשִׁים בְּפוֹרִים לְבֶדֶק הַבֵּית - אֵינָן קִדְשִׁי⁷⁷.
31 אֲבָל אִם הִקְדִּישָׁן הִכְהֵן אַחֵר שֶׁבָּא לִידּוֹ - הָרִי אֵלּוּ
32 קִדְשִׁי⁷⁸.

(62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואין יחול החרם עליהם? (63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדבתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדבתו. (64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא נדבה וכבר נפטר מחיובו, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"נדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפס שיפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה

(74) שהוא חייב באחריותו עד שייגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. (75) בכת"י תימן: הרי זה. (76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. (77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות-יו"ט שם), וראה בבאורנו לעיל אות מג. (78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, הי"ד.

- 1 יז. המִתְחַרִּים⁷⁹ חֲצִי עֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ - הוּא וְהַפְּהָנִים
2 שֶׁתִּפְּיָן בּוֹ⁸⁰. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ אֶת הַחֲרִים לַשָּׁמַיִם⁸¹
3 חֲצִי עֶבְדוֹ - כִּלּוֹ קֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁸². וְכָל הַמִּקְדָּשִׁי
4 עֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכֹּנְעָנִים⁸³, אִם הַמִּקְדָּשִׁי כָּל נִכְסֵיו
5 וְהָיוּ בֵּהֶן עֶבְדִּים - הָרִי גּוֹפֶן קֹדֶשׁ⁸⁴. לְפִיכָךְ אֲסוּרִים
6 לְהֵנֹת בֵּהֶן עַד שִׁיפְדוּ⁸⁵.
- (79) חרמי כהנים. (80) תוספתא ערכין פ"ד, ה"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). (81) שהוא לבדק הבית. (82) לעיל פ"ה, ה"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "נידון בכבודו", הואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בביתאורנו שם. (83) שגופם קנוי לו. (84) גיטין לח: (85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.
- 7 יח. וְאִין הַגְזֵפְרִין רִשְׁאִין לְקַח דְּמִיָּהֶן מֵאַחֲרִים
8 וְלְהוֹצִיא אוֹתָן לְחֵרֹת⁸⁶; אֲלָא מוֹכְרִין אוֹתָן
9 לְאַחֲרִים, וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לְחֵרֹת אִם רְצוּ⁸⁷.
- (86) וכל שכן, שאין הגזברים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזולזלים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם בשווים (תוספות שם דיבור-המתחיל אין הגזברים). (87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פ"א, ה"ח: "אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות, אבל מוכרים אותם לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם", וגם שם הטעם כדי שלא יזוללו בנכסי היתומים, שלפעמים לא ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה במוספינו 'תשובות רבינו' מה שהשיב לחכמי לניל בזה.
- 10 יט. הַמִּקְדָּשִׁי יָדִי עֶבְדוֹ - כָּל הַיָּתֵר עַל פְּרִנְסָתוֹ⁸⁸
11 קֹדֶשׁ. וְכִיצַד הוּא מִתְּפָרֵס עֶבֶד זֶה⁸⁹? לֹוֹה וְאוֹכֵל,
12 וְעוֹשֶׂה⁹⁰ וּפּוֹרֵעַ. וְהוּא שִׁיעֲשֶׂה פָחוֹת פָּחוֹת מִשְׁוֶה
13 פְּרוּטָה⁹¹ וְיִפְרֵעַ; שָׂאֵם עֲשֶׂה בְּפְרוּטָה - רִאשׁוֹן
14 רִאשׁוֹן קָנָה הַקֹּדֶשׁ⁹².
- (88) כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו. ואע"פ שמעשי ידי עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידי ישנן, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז). (89) שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידי הקדש לשמים. (90) שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם ע"ב). (91) ואין הקדש חל על פחות משוה פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות משוה פרוטה, אלא שאין ברעת המקדיש, שיחול על פחות משוה פרוטה. (92) ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנח לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידי וישיב (שם).
- 15 כ. הַמִּקְדָּשִׁי אֶת עֲצָמוֹ - לֹא הִקְדִּישׁ אֲלָא דְּמִיָּו⁹³,
- וְהָרִי הוּא חַיִּב בְּדָמֵי עֲצָמוֹ. וּמִתָּר לוֹ לַעֲשׂוֹת
וְלֶאֱכָל⁹⁴, שֶׁהָרִי לֹא נִתְקַדֵּשׁ גּוֹפּוֹ כְּעֶבֶד⁹⁵.
- (93) מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. (94) שאין מעשה ידיו הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש בו כלום (גיטין לט). אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם, העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו, כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). (95) שהוא קדוש כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל ה"ז. וראוי להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה בקרקעות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ הש"ס גיטין לט).
- 18 כא. אִין אָדָם מִקְדָּשִׁי דְּכָר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ⁹⁶. כִּיצַד?
19 כְּגוֹן שֶׁהַחֲרִים בָּנוּ וּבָתוֹ וְעֶבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעֵבְרִים אִם
20 שָׂדֶה מִקְנָתוֹ⁹⁷ - הָרִי אֵלּוֹ אִינֶן מִחֲרָמִין; שְׂאִין אָדָם
21 מִקְדָּשִׁי דְּכָר שְׂאִין גּוֹפּוֹ שְׁלוֹ⁹⁸.
- (96) בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש את ביתו קודש לה'", - מה ביתו שלו, אף כל שלו. (97) שעתידיה לחזור ביובל למוכר, כלעיל פ"ד, הכ"ו. (98) ואלו אע"פ שהם שלו, אין גופם קנוי לו, כעבדים הכנענים (משנה בערכין כח). ובגמרא שם דרשו את הפסוק (ויקרא כז, כח) "אך כל חרם אשר יחרים... מאדם ובהמה" וגו' - מה בהמה יש לו רשות למכרה (לפיכך יכול להחרימה), אף כל שיש לו רשות למכרה. יצאו בנו ובתו ועבדו העברים, שאין לו רשות למכרם, כי אפילו אביה אינו יכול למכרה אלא עד ימי נעוריה.
- 22 כב. אִין אָדָם מִקְדָּשִׁי דְּכָר שְׂאִינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ⁹⁹. כִּיצַד?
23 הֲיָה לוֹ פְּקֻדֹן בֶּיַד אַחֵר, וְכִפְר בּוֹ זֶה שֶׁהוּא אֲצֵלוֹ
24 - אִין הַבְּעָלִים יִכּוֹלִין לְהִקְדִּישׁוֹ¹⁰⁰. אֲבָל אִם לֹא כִפֵּר
25 בּוֹ - הָרִי הוּא בְּרִשְׁוֹת בְּעָלָיו כְּכָל מְקוֹם שֶׁהוּא¹⁰¹.
- (99) בבא קמא סט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. (100) בבא מציעא ז. בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע י"ד רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. (101) בבא בתרא פח. בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור-המתחיל לא כתבין.
- 26 כג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים¹⁰²? בְּמַטְלָטְלִין; אֲבָל
27 קִרְקַע שֶׁגִּזְלָה אַחֵר וְכִפֵּר בָּהּ, אִם יִכּוֹל לְהוֹצִיאָהּ
28 בְּדִינָיו¹⁰³ - הָרִי זֶה יִכּוֹל לְהִקְדִּישָׁהּ, וְאַף עַל פִּי
29 שֶׁעֲדִין לֹא הוֹצִיאָהּ; שֶׁהַקִּרְקַע עֲצָמָה הָרִי הִיא
30 בְּרִשְׁוֹת בְּעָלֶיהָ¹⁰⁴.
- (102) שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו ואינו ברשותם. (103) ע"י ראיות מספיקות. (104) שקרקע אינה נגזלת (בבא מציעא ז). והשווה לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד.
- 31 כד. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים¹⁰⁵ -

- 1 שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוּלִין לְהַקְדִּישׁ; זֶה - לְפִי שְׁאֵינוֹ שָׁלוֹ,
2 וְזֶה - לְפִי שְׁאֵינוֹ בְּרִשְׁוֹתוֹ¹⁰⁶. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.
- 105) שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגזול. (106) בבא מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתייאשו הבעלים, ראה דינו בה' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.
- 3 כה. מִי שֶׁהָיָה מוֹכֵר דְּלוּעִין¹⁰⁷ אוּ בִּיצִים וְכִיּוּצָא
4 בְּהֵן, וּבָא לִזְקָה וְנִטְלָא אַחַת¹⁰⁸ וְהָלַךְ לוֹ: אִם הָיוּ דְּמֵי
5 כָּל אַחַת וְאַחַת¹⁰⁹ קְצוּבִין¹¹⁰ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁפָּסְקוּ¹¹¹,
6 וְאֵין הַמוֹכֵר יְכוּל לְהַקְדִּישׁ דְּלַעַת זֶה, שְׁהָרִי אֵינָהּ
7 בְּרִשְׁוֹתוֹ; וְאִם אֵין הַדְּמִים קְצוּבִין וְהַקְדִּישָׁה¹¹² -
8 מְקַדְּשָׁת; שְׁעִדִּין בְּרִשְׁוֹתוֹ הִיא, שֶׁזֶה שְׁלִקְחָהּ לֹא
9 לְקַחְהָ דְּרָף גְּזֻלָּה¹¹³. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.
- 107) ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח מקשה. (108) על-מנת לשלם לו. (109) בדפוסים קדומים: ואחת. (110) קבועים. (111) המוכר, את המחיר עם הלוקח וקנה הלוקח. (112) המוכר. (113) אלא לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח, שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח.). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".
- 10 כו. אֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר שְׁלֹא בָּא לְעוֹלָם¹¹⁴.
11 פִּיצֵד? מַה שֶׁתַּעֲלֶה מִצֻּדְתִּי מִן הַיָּם קֵדֶשׁ, מַה
12 שֶׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זֶה מִן הַפְּרוֹת חֲרָם¹¹⁵ - לֹא אָמַר פְּלוֹם.
- 114) נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קרית ספר להמב"ט). (115) לכהנים.
- 13 כז. הַאֲמֵר לְחִבְרוֹ: שָׂדֶה זֶה שְׁמִכְרְתִּי לָךְ
14 לְכַשְׁאֲקַחְנָה מִמֶּךָ מְקַדְּשָׁת¹¹⁶, וְלִקְחָהּ - אֵינָהּ
15 מְקַדְּשָׁת. לְפִי שֶׁשֶּׁשֶּׁהַקְדִּישָׁה לֹא בָּאָה בְּרִשְׁוֹתוֹ¹¹⁷.
- 116) בכת"י התימנים: מוקדשת. (117) בכת"י התימנים: לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר שיקחנה, אינו מועיל, שאי-אפשר להקדיש דבר שאינו שלו (כתובות נט.).
- 16 כח. וְכֵן הַמְּקַדֵּשׁ מַעֲשֶׂה יָדִי אֲשֶׁתּוֹ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה
17 וְאוֹכֵל¹¹⁸, וְהַמּוֹתֵר¹¹⁹ חֲלִין. אָמַר לָהּ: יִקְדָּשׁוּ יָדֶיךָ
18 לְעוֹשִׂיהֶן¹²⁰ - הוֹאִיל וְהֵן מְשַׁעֲבָדִין לוֹ¹²¹, הָרִי כָּל
19 מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ קֵדֶשׁ¹²². הָא לָמָּה זֶה דּוּמָה? לְאֹמַר:
20 אֵילָן זֶה קֵדֶשׁ, שֶׁכָּל פְּרוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַבִּיא קֵדֶשׁ¹²³.
21 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה.
- 118) כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח:) וכרבי יוחנן הסנדלר. (119) העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו
- חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. (120) להקדוש-ברוך-הוא שעשאן. (121) לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בה' אישות פ"ב, ה"ג. (122) שהידיים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנותן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. (123) הוֹאִיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הל' נדרים פ"ג, ה"א, ופ"ב, ה"י.
- 22 כט. הַאֲמֵר לְחִבְרוֹ: שָׂדֶה זֶה שְׁאֵנִי מוֹכֵר לָךְ
23 לְכַשְׁאֲקַחְנָה מִמֶּךָ תִּתְקַדֵּשׁ - הָרִי זֶה מְקַדְּשָׁת¹²⁴
24 כְּשִׁיקְחָנָה, שְׁהָרִי עֲתָה¹²⁵ (בָּא) יָדוֹ לְהַקְדִּישָׁה¹²⁶.
25 שָׂדֶה זֶה שֶׁמִּשְׁפַּנְתִּי לָךְ¹²⁷ לְכַשְׁאֲפַדְנָה מִמֶּךָ¹²⁸ תְּהִי
26 קֵדֶשׁ - מִשְׁיַפְדָּה אוֹתָהּ תִּתְקַדֵּשׁ, שְׁהָרִי בִּידוֹ
27 לְפַדְוֹתָהּ¹²⁹. וְאִפְלוּ הִיתָה מִמִּשְׁפַּנְתִּי לְזֶמֶן קְצוּב¹³⁰,
28 שְׁהָרִי בִּידוֹ לְפַדְוֹתָהּ אַחֵר הַזֶּמֶן¹³¹.
- 124) בכת"י התימנים: מוקדשת. (125) טרם שמכרה. (126) מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט.). (127) כנגד הלוואתך. (128) כשאחזיר לך חובך. (129) וכל שבירו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו.). (130) וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. (131) ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו.).
- 29 ל. הַמִּשְׁפִּיר בֵּית לְחִבְרוֹ וְחִזְרוּ וְהַקְדִּישׁוּ - הָרִי זֶה
30 קֵדֶשׁ, וּפְקַעְזָה הַשְּׁכִירֹת¹³². וְאִם דָּר בּוֹ הַשּׁוֹכֵר -
31 מְעַל¹³³.
- 132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מידי השעבוד, כדלקמן פ"ז, ה"ד. ואע"פ שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדהו כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מ"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתומת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד-בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבור-המתחיל היכי דמי. (133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהנה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בה' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה מן הקרקע או מן המחובר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך-עיון (לח"מ ומשנה-למלך).
- 32 לא. יִרְאֶה לִי, שְׂאָף עַל פִּי שְׁאֵין אָדָם מְקַדֵּשׁ דָּבָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 ראשון הרי הוא הקדש, ועלה של כסף - אינו
23 הקדש¹⁴³. חבית של יין שתעלה בידי ראשונה
24 הקדש, ועלה¹⁴⁴ של שמן, בין שהיין יקר מן השמן
25 באותו מקום¹⁴⁵ או השמן יקר מן היין - אינו
26 הקדש¹⁴⁶. התפיס בה אחרת ואמר: זו פזו - הרי
27 השנייה הקדש¹⁴⁷. וכן כל פיוצא בזה.

1 שלא פא לעולם, אם אמר: הרי עלי להקדישו - הרי
2 זה חייב להקדישו פשיכא לעולם משום נדרו. ואם
3 לא הקדיש - הרי זה עובר משום פל תאחר ולא
4 יחל דברו, ומשום פכל היצא מפיו יעשה, פשאר
5 הנדרים¹³⁴.

(134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

6 לב. פיצד? האומר: הרי עלי להקדיש פל שתעלה
7 מצודתי מן הים, הרי עלי לתן לעניים פרות שתוציא
8 שדה זו, הרי עלי להחרים או לתן לשבויים פל
9 שאשתכר בשנה זו, וכל פיוצא במאמרים אלו - הרי
10 זה חייב לתן ולעשות בהן מה שאמר פשיכא לידו.
11 וזה ופיוצא בו פכלל נדרים הוא, לא פכלל
12 הקדשות¹³⁵.

(135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, הט"ו "דין
ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו
(= שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר
כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור
עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו
בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל היוצא מפיו
יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים
אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן
הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל
אם אמר: יתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא
קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם
מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים
נדר מורישם. ובשו"ע חושן משפט סימן ריב, סעיף ז
בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

13 לג. ראיה לדבר זה, מה שאמר יעקב אבינו: וכל
14 אשר נתן לי עשר אעשרנו לך. ונאמר: אשר נדרת
15 לי שם נדר¹³⁶. והרי האומר¹³⁷: לא אפטר מן העולם
16 עד שאהיה נזיר - חייב לנהוג בנזירות¹³⁸ ואף על פי
17 שעדיין לא נדר בנזיר¹³⁹; הואיל ואמר שינדר בנזיר
18 - חייב להנזיר¹⁴⁰. וזה פיוצא בו. וכן ראוי לדון.

(136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא
היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו.
(137) ושמה תדחה ראיה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי,
אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי
לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך
מביא רבינו ראיה שניה (רדב"ז). (138) מיד, "שמה ימות
עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ד.
(139) להיות נזיר מעכשיו. (140) מיד, ולקבל עליו נזירות,
כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל
עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזיר מחמת נדרו (מעשה
רוקח).

19 לד. הקדש טעות - אינו הקדש¹⁴¹. פיצד? האומר:
20 שור שחור שיצא מבית ראשון הרי הוא הקדש,
21 ויצא לכן - אינו הקדש¹⁴². דינר זהב שתעלה בידי

(141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ח,
ה"ג). (142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור
שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר
"שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה
בנזיר ל: ובתוספות שם). (143) שם, התיאור הראשון -
בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם).
(144) בכת"י התימנים: ועלת. (145) נמצא שעלה בידו
פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוח לו בפחות.
(146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: (147) הדבר תמוה, אם
הראשונה אינה קדושה, איך יתפיס בה אחרת, ובמה
תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפיס באחרת".
כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש,
אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא
שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה
(ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא
(נזיר לא), שתמורה בטעות היא קדוש. וכמו שאמר
(תמורה יז) "יהיה קדוש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור
לומר שור שחור ואמר לכן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל'
נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם.
וב"קריית ספר" מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע
שהראשונה אינה קדוש, היה מתפיס השניה בבהמה אחרת
קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה,
ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

פרק שביעי

(1) במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן,
שאין הקדש שני טעון חומש בפדיונו, דין הקדש שוה מאה
דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העליונה
בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע
מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על
ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

א. ההקדשות: אין פודין אותן לא בקרקע, ולא
בפגדים, שהרי הקשו¹⁴³ לקרקעות¹⁴⁴, ולא בפטרות¹⁴⁵
(מפני), שאין גופן ממון¹⁴⁶. שנאמר: ונתן את הפסח¹⁴⁷
- אחד הפסח ואחד שאר המטלטלין¹⁴⁸ ששויין כסף,
ואפלו סבין¹⁴⁹.

(2) שאדם מקדיש לבדק הבית. (3) הושוו. (4) כמבואר
לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד. (5) שאחרים חייבים לו כסף,
ונתנו לו שטרות אלו לראיה. (6) הנייר אינו שוה כלום,
ואינו עומד אלא לראיה שבו (רש"י לשבועות ד:).
(7) פסוק זה כצורתו אינו נמצא בתורה, אלא כתוב (ויקרא
כז, יט) "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו", ורבינו
נמשך בזה אחר לשון הגמרא בקידושין ה, א. שאמרו שם:

חמש²³; וְשָׁנְאֵמָר: וְאִם הַמְקִדִּישׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסֵּף
חמישית - הַמְקִדִּישׁ וְלֹא הַמִּתְפַּסֵּס²⁴.

(20) ראה לעיל פ"ה הי"א, שפדיון קרבן שהומם מפורש בתורה (ויקרא כז, יא) "ואם כל בהמה טמאה . . . והעריך הכהן אותה". ושם (פסוק יג) נאמר: "ואם גאול יגאלנה ויסף חמישיתו". ודקדק רבינו לכתוב: "המקדיש עצמו", לומר, שאם אחרים פדאו אינם מוסיפים חומש, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה. וכתב רבינו בהל' תמורה פ"ד, הי"ג: "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממנו, ואע"פ שהקדיש - אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש". (21) שאם אחד נדר להביא קרבן, והפרישו חבירו משלו, שהנודר יתכפר בו, והומום, אין המתכפר מוסיף חומש, שנאמר "ואם המקדיש יגאל" וגו' - מקדיש ולא מתכפר (תמורה י.). (22) שנתחלל הקדש ראשון עליו, ונתפס בקדושתו. (23) כשהומום ובא לפדותו, וכמבואר בסמוך. (24) את השני בקדושת הראשון, שלא באה לו קדושתו מחמת עצמו (בבא-מציעא נד: וברש"י).

ה. לְפִיכֶן, אִם חִלַּל²⁵ בְּהֵמָה עַל בְּהֵמָה שְׁנִיָּה, בֵּין
בְּקִדְשֵׁי בְדֵק הַבַּיִת בֵּין בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שְׁנֹפֶל בָּהֶם
מוֹם²⁶, אוֹ שֶׁהֵמִיר בְּקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ²⁷, כִּשְׁהוּא פֹדֶה אֶת
הַשְּׁנִיָּה²⁸ שֶׁחִלַּל עָלֶיהָ אוֹ אֶת הַתְּמוּרָה לְעַצְמוֹ²⁹ -
אֵינוֹ מוֹסִיף חֲמִשָּׁה³⁰.

(25) פדה, החליף הקדש לחול. (26) שאין קדשי מזבח נפדים עד שיפול בהם מום, כמבואר לעיל פ"ה, הי"א-יב. (27) שאמר על בהמת חולין שיש לו: הרי זו תחת זו, ושתיהן קודש, ככתוב (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ודקדק רבינו לכתוב: בקדשי מזבח, כי קדשי בדק הבית אין עושים תמורה, כבסמוך ה"ז. (28) כגון שנפל גם בשניה מום. (29) שהמקדיש עצמו הוא הפודה, ובהקדש ראשון דינו להוסיף חומש, ראה לעיל ה"ד. (30) שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, כאמור בהלכה הקודמת.

ו. הַמְפָּרִישׁ אֶשֶׁם לְהַתְּכַפֵּר בּוֹ³¹ וְנָפֵל בּוֹ מוֹם,
וְהוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ וְחִלְּלוּ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְנִתְכַפֵּר
בְּאֶשֶׁם אַחֶר³², וְנִתְקַהֵּה³³ הַבְּהֵמָה שֶׁחִלַּל עָלֶיהָ
לְרַעֲיָהָ³⁴, כִּמּוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּמִקְוָמוֹ³⁵ - הֲרִי הוּא³⁶ סָפֵק
אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמֵשׁ³⁷, הוֹאִיל וְהוּא קָרְבֵּן עוֹלָה³⁸
וְהֲרִי הוּא גֹנֵף אַחֵר וְקִדְשָׁה אַחֶרֶת³⁹, אוֹ אֵינוֹ מוֹסִיף
עָלֶיהָ חֲמֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה מִפֶּנֶחַ הַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן
שֶׁכֶּכֶר הוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ⁴⁰.

(31) לשם אשמו. (32) שאבד לו אשם שני זה, ונתכפר בינתיים באחר, ואח"כ נמצא זה. (33) נעקרה מדין קרבן אשם. (34) שמוסרים אותה לרועה, ותרעה עד שיפול בה מום ותיפדה, ודמיה נופלים לקרבן עולת נדה. (35) הל' פסולי המוקדשין פ"ד, הט"ו. (36) אשם זה שניתק לרעיה. ובכ"י תימן: הרי היא. (37) בשעת פדיונו. (38) שדמיו עולה, ואף הוא בעצמו אם הקריבוהו עולה, כשר הוא,

"שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו". וכבר העירו ה'תוספות' בשבת קכח, א דיבור-המתחיל ונתן, שאין הפסוק כן, אלא שדרך הש"ס לקצר ולומר בלשון קצרה. ומקור דין זה נמצא במס' בכורות נא, ב: "ולא הקדשות בכל אלו". ומפורש ב'תורת כהנים' פ' בחוקותי פרק יא "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש - יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד-לומר: בשקל הקודש". (8) כמו שאמרו ב'תורת כהנים' שם: "ופדה בערכך (ויקרא כז, כז) - לרבות דבר המטלטל", וכן בערכין כז, א: "שוה כסף ככסף". (9) קליפות של גרגרים טחונים, לאחר שהבדילו מהם את הקמח, וראה בבא-קמא ז, א.

ב. כָּל הַפֹּדֶה קִדְשׁוֹ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ¹⁰. וְאֶחָד
הַמְקִדִּישׁ עֲצָמוֹ אוֹ אֶשְׁתּוֹ אוֹ הַיִּירֶשׁ - מוֹסִיפִים
חֲמֵשׁ¹¹, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנָנָה¹². וְאִם הַחֲמֵשׁ לֹא יִהְיֶה אֲלָא
מִן הַמִּטְּלָטֵלִין¹³. וְהַחֲמֵשׁ שְׁמוֹסִיף - הֲרִי הוּא
בְּהֶקְדֵּשׁ עֲצָמוֹ¹⁴, וְדִין אֶחָד לָהֶם.

(10) משנה בבא-מציעא נה, ב. כמפורש בתורה (ויקרא כז, טו) "ואם המקדיש יגאל . . . יוסף חמישית כסף ערכך עליו". (11) 'תורת כהנים' לפסוק הנ"ל "ואם" - לרבות האשה והיורש. (12) לעיל פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"ג. ושם מבואר, שהחומש הוא רביע הקרן. (13) בבא-מציעא נד, א. שנאמר: "חמישית כסף ערכך עליו" - עליו, לרבות חומשו כמותו. (14) שאם חזר וחילל את החומש, מוסיף עליו חומש, שכן אמרו (שם נד:): "חומש כתחילת הקדש", שמאליו נתווסף, ולא נתפס תחת הראשון שיקרא הקדש שני שאין מוסיפים עליו חומש, כמבואר בסמוך ה"ד (רש"י). והשווה ה' מעילה פ"א, ה"ה (לפי האור שמח).

ג. הַפֹּדֶה קִדְשׁוֹ - אֵין הַחֲמֵשׁ מַעֲפֵב, אֲלָא מֵאַחֵר
שֶׁנָּתַן אֶת הַקֶּרֶן יָצָא הַקֹּדֶשׁ לְחִלִּין וּמִתָּר לְהִנּוּת¹⁵ בּוֹ.
וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁶, שְׁאִסּוּר לוֹ לְהִנּוּת עַד שְׁיִיתֵן
הַחֲמֵשׁ, שְׁמָא יִפְשַׁע¹⁷ וְלֹא יִתֵּן. אֲבָל בְּשִׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי
עֲנֵג שִׁבְתּוֹ¹⁸, הַתִּירוֹ לוֹ לְאַכֵּל וְאִם עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא
נָתַן אֶת הַחֲמֵשׁ, וְהֲרִי הַגּוֹזְרִין תּוֹכְעִין אוֹתוֹ¹⁹.

(15) בבא-מציעא נד, א. שארבעת הזווים (=דמי הקרן) פדו את ההקדש כנגדם, והזוז החמישי (=החומש) אינו מכלל הפדיון, אלא תוספת היא, שמוסיף מאליו (שם). (16) החכמים "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל.). יתעצל ויחייאש ולא יתן עוד (רש"י בבא-מציעא נד.). (17) ככתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג". (19) זהו טעם שני, שהרי הגזברים תובעים אותו, ולא יפשע, ומשום עונג שבת התירו, אבל בחול אין טעם זה לבדו מספיק להתיר לו (בבא-מציעא נד. כרבי יוחנן).

ד. קִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שְׁנֹפֶל בָּהֶן מוֹם וְנִפְדּוּ, אִם פָּדָה
הַמְקִדִּישׁ עֲצָמוֹ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ כִּשְׁאֵר הַהֶקְדָּשׁוֹת²⁰.
וְהַמְקִדִּישׁ שֶׁפָּדָה לְעַצְמוֹ הוּא שְׁמוֹסִיף חֲמֵשׁ, לֹא
הַמִּתְכַּפֵּר בָּהּ שֶׁפָּדָהּ²¹. וְהַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן הוּא שֶׁחֵיב
בְּתוֹסֶפֶת חֲמֵשׁ, אֲבָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנִי²² אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו

שבהדיוט בטל המקח לגמרי, אין בהקדשות. שבהדיוט יש לומר טעה, ועל מנת כן לא הקנה. אבל בהקדש, אין לומר טעות כלפי שמים (שם נז). וברש"י דיבור-המתחיל (אבל). (48) בדיקת המחיר, אם לא היתה כאן טעות. (49) משנה תמורה כז, ב: "וצריך לעשות דמים", וכדברי רבי יוחנן שם כז, א: "יצא לחולין דבר תורה, וצריך לעשות דמים מדבריהם". וסיגנן רבינו: "צריך חקירת דמים". והשווה לקמן פ"ח, ה"י.

ט. פיצד? היתה לו בהמת קדשי מזבח שנפל בה מום, והרי היא שוה עשרה, ובהמת חלין ששוה חמשה, ואמר: הרי זו מחללת על זו - הרי זו נפדית, ויוצאת לחלין, אבל צריך להשלים החמשה. וכן אם היתה בהמה הראשונה קדשי בדק הבית - הרי זו יוצאת לחלין להגזוז ולהעבד⁵⁰, ותפנס השניה תחתיה, דין תורה. אבל מדבריהם צריך חקירת דמים, אם היתה זו שחלל עליה שוה או ישלים דמיה⁵¹.

(50) שהקדשים אסורים בגיזה (= גיזת צמר) ואסור לעבוד בהם, ככתוב (דברים טו, ט). (51) במס' ערכין כט, א. משמע, שגם קדשי בדק הבית אינם נפדים לכתחילה אלא בשווים, והוה דין תורה, ש"ערכך" משמעה השינוי המלא ('קריית ספר').

י. שמו אותה שלשה⁵² ואמרו שזו בדמיה, אפלו פאו אחר פן מאה ואמרו: של קדש היתה יפה - אינו חוזר. הואיל וחקירת הדמים מדבריהם, לא הקמירו בה⁵³. אבל אם שמו אותה שנים, ובאו שלשה ואמרו שהונה⁵⁴ ההקדש בכל שהוא⁵⁵ - חוזר⁵⁶.

(52) שמאים ממונים ע"י גזבר ההקדש. (53) תמורה כז, ב. (54) נתאנה. (55) אפילו פחות מכדי שתות, שבהדיוט נקנה המקח, ואין המאנה מחזיר את האונאה למתאנה (בבא מציעא נ:). (56) תמורה כז, ב.

יא. אין פודין את ההקדש אכסרה⁵⁷, אלא בחקירת דמים, כמו שבארנו⁵⁸. ואם פדה - יד הקדש על העליונה. פיצד? פרה זו תחת פרה זו של הקדש, טלית זו תחת טלית זו של הקדש - הקדשו פדוי⁵⁹, ויד הקדש על העליונה: אם היתה השניה יפה מן הראשונה ביותר - לוקחין אותה הגזברין ושותקין⁶⁰; ואם אינה יפה - משלים⁶¹ את הדמים, כמו שבארנו⁶², ומוסיף חמש. אבל אם אמר: טלית זו בעשר סלעים תחת טלית של הקדש, ופרה זו בעשר סלעים תחת פרה זו של הקדש, אפלו היתה של הקדש שוה חמש ושל עשר - הרי זה מוסיף חמש ונותן שתי סלעים ומחצה⁶³, שהרי בדמים קצובים פדה⁶⁴. ושניה אינה טעונה חמש, כמו שבארנו⁶⁵.

כמבואר שם. (39) כלומר, אע"פ שזהו אותו הגוף שנתפס באשם הראשון, ואין מוסיפים חומש על הקדש שני הנתפס בראשון - בכל זאת קדושה אחרת נתחדשה בו, שמתחילה היה אשם ועכשיו הוא עולה, הרי זה כהקדש ראשון, ודינו להוסיף חומש בפדיונו (כסף-משנה). (40) תמורה ט, ב - בעיה שלא נפשטה. ובכת"י התימנים: הנוסח: "והרי הוא גוף אחר וקדושה אחרת", וכן הגירסא ב'קריית ספר' להמבי"ט, ודוקא מתוך שהאשם השני הוא גוף אחר וקדושה אחרת, יש מקום לספק, שהרי הוא כהקדש חדש ויוסיף חומש בפדיונו, אבל כל שהוא גוף אחד ושתי קדושות (כגון, הפריש אשם, ואבד, ונתכפר באחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, והומם) אין מוסיפים עליו חומש, אע"פ שעבר לקדושה אחרת, הואיל והוא טפל לאשם שנתכפר בו - דינו כהקדש שני, וכן דעת ה'לחם משנה' שזוהי הנוסחה הנכונה, וכלשון הראשון בגמרא שם. וכתב הרדב"ז, הואיל וזה ספק, אם לא תפס הגזבר, אין מוציאים מידי הפודה, שספק ממון הוא ולהקל, ואם תפס הגזבר אין מוציאים מידי, כדין כל ספק ממון, שאין מוציאים מידי המוחזק, עד שיביא המוציא ראיה ברורה לדבריו, אבל אין לומר שזהו "ספק איסור - ולהחמיר", שכבר פסק רבינו לעיל ה"ג "אין החומש מעכב".

ז. קדשי בדק הבית - אין עושין תמורה⁴¹, שלא דנה תורה בתמורה אלא בקדשי מזבח⁴². פיצד? היו לפניו בהמת חלין ובהמת קדשי בדק הבית, ואמר: זו חלופת זו, או זו תמורת זו - לא אמר כלום⁴³. אבל אם אמר: הרי זו תחת זו, הרי זו מחללת⁴⁴ על זו - דבריו קיימין, ויוצאתה הבהמה הראשונה לחלין⁴⁵, ונתפסה השניה⁴⁶.

(41) שאם המיר בהם, לא עשה כלום, ובהל' תמורה פ"א ה"ב, הנוסח: "קרבנות בדק הבית אין עושים אותם תמורה". (42) משנה, תמורה יג, א. שנאמר במעשר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר . . . ולא ימירו" - והלא המעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא (שנאמר בו: ואם המיר ימירו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש)? ללמד על הכלל . . . מה מעשר קרב מזבח, יצאו קדשי בדק הבית" (לשון רבינו בהל' תמורה שם). (43) שזוהי לשון תמורה, ואין ממירים בקדשי בדק הבית. (44) פדויה. (45) אם בעלת מום היא, כי קדשי בדק הבית תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. (46) תמורה כז, ב.

ח. אחד קדשי בדק הבית ואחד קדשי מזבח שנפל בהן מום - אין פודין אותן לכתחילה אלא בשוניהן. ואם עבר וחללן על פחות משניהן, אפלו הקדש שוה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה - הרי זה פדוי⁴⁷, ויצא לחלין, ומתיר להנות בו. ומדברי סופרים, שהוא צריך חקירת דמים⁴⁸, וחיב להשלים את דמיו⁴⁹.

(47) שאין דין אונאה בהקדש, שנאמר (ויקרא כה, יד): "אל תנו איש את אחיו" - אחיו ולא הקדש (בבא-מציעא נז:). ואפילו דין 'ביטול מקח' (= אונאה יותר על שתות),

ברשות ההדיוט הוול. (74) וכשהוקר - ברשותו הוקר. (75) והרי ההדיוט יכול המוכר לחזור בו במקרה זה. (76) "בית-דין אוררים (=מקללים) אותו ואומרים: מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה. . . הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". (77) ה'ל' מכירה פ"ז, ה"ב. (78) נמצא על כרחו, הקדש אינו יכול לחזור, והפודה מקבלו במנה (קידושין שם). והשווה ה'ל' מכירה פ"ט, ה"ב.

יד. המקדיש פל נכסיו והיתה עליו כתבת אשה⁷⁹ או שטר פועלי חובות - אין האשה יכולה לגבות כתבתה מן ההקדש ולא פועל חוב את חובו; שההקדש מפקיע השעבוד שקדם⁸⁰. אבל כשימכר ההקדש הקרקע שלו ותצא השדה לחלין - יש לבצע חוב ולאשה לגבות מן הפודה, שהרי שעבודה עומד על קרקע זו⁸¹.

(79) שגירש את אשתו וחייב לה כתובתה. (80) משנה, ערכין כג, ב. וכן אמרו (כתובות נט:): "הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד". והשווה פירוש המשנה לרבינו שם. וכל זה מדברי סופרים, אבל מדין תורה, כל נכסי הלווה משועבדים למלוה, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו, יוציא אליך את העבט החוצה". והוא-הדין קרקעות שלו, כמבואר בבבא-כתרא קעה, ב - וברשב"ם שם, וכן פסק רבינו בה' מלוה ולווה פ"א ה"ה, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ('קרי' ספר', וכן ב'מעשה וקוח'), ולדעת הראב"ד, אין הקדש מפקיע מידי שעבוד, אלא כשהוא קדוש קדושת הגוף, כגון ששעבד הלווה את שורו למלוה וחזר והקדישו, מפקיע ההקדש את שעבוד המלוה, והלה גובה את חובו ממקום אחר, אבל קדושת דמים של בדיק הבית אינה מפקיעה, וכן דעת רש"י בכתובות נט, ב. וראה ב'תוספות' גיטין מ, ב דיבור-המתחיל היכי דמי, שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד. וכדברי רבינו מבואר ב'ירושלמי' כתובות פ"ח, ה": "הקדש תשעים מנה, והיה חובו מאה מנה. . . רבי אבהו בשם רבי יוחנן, מועלין מעילה גמורה". הרי שאפילו קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד המלוה, ולפיכך מועלים בהם (מראה הפנים, שם). (81) ואין אומרים כבר נפקע שעבודם ונמחל, כמבואר בהלכה הבאה.

טו. הא למה זה דומה? ⁸² לשני לקוחות⁸³, שפתבתה⁸⁴ לראשון: דין ודברים אין לי עמך⁸⁵, ומכרה⁸⁶ לשני - שהיא טורפת מן השני⁸⁷.

(82) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים, אין זו התחלת הלכה, כי היא מחוברת להלכה הקודמת. (83) שלקחו נכסי הבעל. (84) האשה, אשת המוכר. (85) שאם אצטרך לגבות את כתובתי, לא אטרוף נכסים אלו ממך. (86) הלוקח הראשון. (87) לגביית כתובתה, כי מאחר שאינה מחוייבת לוותר, אלא רצתה לעשות נחת-רוח ללוקח הראשון, ולסלק זכותה מעליו, יכולה היא לומר, לזה הסכמתי לוותר ולא לזה (כסף-משנה). והראב"ד אינו מודה בכל המשל הזה, שהרי הלוקח השני יכול לומר לאשה: אם תשתי ותתפשרי עמי - הרי טוב, ואם לא - אחזיר שטר

(57) באומד ובהשערה ללא שקילה או מדידה מדוייקת ('תורת כהנים' בחוקותי), שנאמר (ויקרא כז, יב) "והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", יעיין בדבר - אם טוב ואם רע הוא. אכסרה - לשון יוונית, ונמצאת במשנה: דמאי פ"ב, מ"ה; מעשר שני פ"ד, מ"ב. (58) לעיל ה"ח. (59) ויוצא לחולין, ובקדשי בדיק הבית מדובר, שאין עושים תמורה, כי בקדשי מזבח אינם יוצאים לחולין, אלא "הוא ותמורתו יהיה קודש". או בקדשי מזבח, שקדם מומם להקדישם, שאינם עושים תמורה (בבא-מציעא נה. וב'תוספות' שם, דיבור-המתחיל פרה זו). (60) כיוון רבינו למה שאמרו ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד, ה"ב) "הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס הכל. . . שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו, שאלו את רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר לא לכך נתכוונתי (=אלא טעיתי)? אמר להם, לכשיבדק". כלומר, אם בדקוהו הולכים אחר דבריו, אבל כל זמן שלא נבדק, אומרים: ודאי הרבה בהקדישו. וזהו שדייק רבינו: ושותקים. כלומר, אין בודקים אותו, אבל אם בדקוהו ומצאנוהו טועה, ודאי לא נתפס המותר בקדושה ('אור שמח'). (61) בכת"י התימנים: משלים. (62) לעיל ה"ח. (63) שכל חומש הוא רביע הקרן, כמבואר לעיל פ"ד, ה"ה. (64) ונידונים כקרן בלבד, ועליה מוסיף החומש (בבא-מציעא נה.). ומפרש רבינו, שעיקר חידוש הברייתא שם, הוא בזה שמוסיף חומש על הקרן, אע"פ שנתאנה המקדיש הפודה ופדה את ההקדש יותר מכדי דמיו, משלם חומש לפי דמי הקרן המתפסת (כסף-משנה). (65) לעיל ה"ד.

יב. הפודה מיד ההקדש, משך⁶⁶ במנה⁶⁷ ולא הספיק לתן הדמים עד שעמד במאתים - נותן מאתים; שנאמר: ונתן את הפסך וקם לו⁶⁸ - בנתינת הפסך הוא שלו⁶⁹. משכו במאתים ולא הספיק לתן את הדמים עד שעמד במנה - נותן מאתים; לא יהא פח הדיוט חמור מפח הקדש, והרי קנה במשיכה⁷⁰ ונתחייב בדמים⁷¹.

(66) את החפץ מידי הגזבר לרשותו. (67) על-מנת ליתן בפדיונו מאה דינר. (68) ראה בבאורנו לעיל אות ו. (69) ועדיין לא קנה, נמצא שהחפץ נתייקר ברשות ההקדש ולזכותו (קידושין כט.). (70) שאם משכו מידי ההדיוט - קנהו, שההדיוט קונה מחבירו במשיכה. (71) וכשהוול, ברשותו הוול (שם).

יג. פדה במאתים ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו עד שעמד במנה - כבר קנה בנתינת הפסך⁷² ומושך את שלו, וזכה הקדש במאתים⁷³. פדהו במנה ונתן הדמים, ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתים - מה שפדה פדויו⁷⁴, ואינו נותן אלא המנה שקבר נתן. ואין אומרים כאן: לא יהא פח הדיוט חמור מפח הקדש⁷⁵; שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל מי שפרע⁷⁶, כמו שיתבאר במקומו⁷⁷, ואין הקדש ראוי לקבל מי שפרע⁷⁸.

(72) שכבר אמרנו: קונים מההקדש בכסף. (73) וכשהוול -

חוב מפסיד לגמרי. (100) גזברי ההקדש. (101) לא ימצאו לה פודים כלל, שיפסידו את כספם בפדיה זו ('מרכבת המשנה' ע"פ דברי הש"ס ערכין כג:) וכך גם דברי רבינו בפירושו למשנה, שם: "ואם היה החוב כפול ממה ששוה הדבר שהקדיש, אין פודים אותו בתנאי בשום פנים, אלא מפקיעים החוב מעיקרו מעל הקרקע". נמצא שהבעל-חוב מפסיד, ופודים אותו סתם, וכל הכסף להקדש.

16 יז. המקדיש כל נכסיו ואחר כך גרש את אשתו, וגבתה כתבתה¹⁰² מן הפודה מן ההקדש - אינה גובה עד שידינה הנאה¹⁰³, שמא קנוניא¹⁰⁴ עשו על ההקדש¹⁰⁵. ואין אומרים: אלו רצה, היה אומר: בטעות הקדשתי, וישאל על הקדשו¹⁰⁶ לחכם¹⁰⁷ ויחזיר לו¹⁰⁸.

(102) באה לגבות כתובתה. (103) כלומר, בעלה ידור על דעת רבים, שלא יחזירה לעולם. (104) ערמה. (105) שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירה לו (משנה, ערכין כג.) והשווה הל' אישות פ"ז, ה"ט. (106) נדר הקדשו. (107) שיתיר לו נדרו, והקדש טעות אינו הקדש, כמבואר לעיל פ"ו, הל"ד. (108) בכת"י התימנים: "והיה חוזר לו". כלומר, כל מה שהקדיש היה חוזר לרשותו, והטעם שאין אומרים "מיגו" (=מתוך) זה, כי אין זה "מיגו", כי מי יאמר שידמן לו חכם להשאל עליו (רדב"ז). ופסק רבינו כרבי אליעזר במשנה שם (ערכין כג.) - בניגוד לרבי יהושע - מפני שרבן שמעון בן גמליאל סובר במשנה שם כמותו, כדבריו: "אף הערב לאשה בכתובתה. . . ידינה הנאה, שמא יעשה קנוניא על נכסים של זה", ומדויק לשונו: "אף הערב" מבואר, שסובר כרבי אליעזר (כסף-משנה).

22 יח. וכן אין נאמן לומר אחר שהקדיש: מנה לפלוני חוב עלי, או כלי זה של פלוני הוא¹⁰⁹, שמא יעשו קנוניא על ההקדש¹¹⁰. ואפילו היה שטר פיד בעל חוב - אינו גובה על פי זה¹¹¹ אלא בדרך שגובין כל בעלי חובות¹¹², כמו שבארנו¹¹³.

(109) ופקדון הוא בדי. (110) ערכין כג, א. וכן בשבועות מב, ב. שבאדם בריא הכל מודים, שחוששים לקנוניא על ההקדש. (111) מן ההקדש בלא שבועה. (112) מן הפודה על-מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, ובשבועה תחילה. (113) לעיל ה"טז. ומובן, שאם אמר כל זה קודם שהקדיש, הוא נאמן, ולא חל ההקדש על אותו מנה או על אותו כלי (רדב"ז).

27 יט. במה דברים אמורים¹¹⁴ בבבאי; אבל חולה שהקדיש כל נכסיו ואמר בשעה שהקדיש¹¹⁵: מנה לפלוני פדי - נאמן; שאין אדם עושה ערמה על ההקדש בשעת מיתתו וחוטא לאחרים¹¹⁶, שהרי הוא הולך למות¹¹⁷. לפיכך¹¹⁸, אם אמר: תנו¹¹⁹ אותה לו - נוטל בלא שבועה¹²⁰. ואם לא אמר 'תנו' - אין נותני; אלא אם כן היה פידו שטר מקיים¹²¹ - הרי זה נוטל מן ההקדש¹²² מפני הצוואה¹²³. ואם

מכירת השדה ללוקח הראשון, שאתו אין לך כל דין ודברים, כמו שאמרו בכגון זה בכתובות קט, ב. ובהל' טוען ונטען פט"ו, ה"א. אולם רבינו סובר, שהלוקח הראשון שלא היתה לו זכות עצמית לסלק את האשה, אלא היא עצמה כתבה לו: דין ודברים אין לי עמך, הרי זו כאילו אמרה לך לבד ויתרתי ולא לבא-כחך, ולפיכך אין הלוקח השני יכול לומר: אחזיר שטרי לבעליו (לחם-משנה), וראה בהל' מלוה ולווה פ"ט ה"ח, וב'מגיד משנה' שם.

1 טז. וכיצד פודין קרקע זה?⁸⁸ משיביעין את האשה או בעל חוב תחלה⁸⁹, בדרך כל הבא לפרע מנכסים משעבדים⁹⁰, ואחר כך מכריזין עליהם ששים יום בבקר ובערב, כמו שבארנו⁹¹, ואומדין⁹² כמה אדם רוצה לתן בשדה על מנת לתן לאשה כתבתה⁹³ ולבעל חוב את חובו⁹⁴. ואחר שפודין אותה ולוקח אותה הלוקח אפילו בדינר⁹⁵, פדי שלא יאמרו ההקדש יוצא בלא פדיון⁹⁶, חוזר הפודה ומגבה לאשה כתבתה או לבעל חוב את חובו. אפילו היה החוב מאה והשדה שוה תשעים - על מנת כך פודה אותה הרוצה לפדותה⁹⁷. אבל אם היה החוב שנים בדמי השדה, כגון שהיתה שוה מאה ויש עליו חוב וכתבת אשה מאתים - אין פודין אותה על מנת לתן החוב או הכתבתה⁹⁸, אלא פודין אותה סתם⁹⁹; שאם התנו¹⁰⁰ לתן - אינה נפדית כלל¹⁰¹.

(88) וכי מי ירצה לפדות ההקדש, והלא בעל החוב יטרפנו ממנו. (89) כשהנכסים עדיין ברשות ההקדש. (90) שאינו נפרע בלא שבועה, שעדיין לא קיבל את חובו (משנה, שבועות מה). וכן אמרו שם מב, ב: "מה לי משועבדים להדיוט, ומה לי משועבדים לגבוה" - בשניהם אינו נפרע בלא שבועה. (91) לעיל פ"ד, הכ"ז. (92) טעות דפוס, רצ"ל: ואומרים, וכן בדפוסים קדומים ובכת"י תימן, ע"פ דברי התלמוד בערכין כא, ב. (93) כסף כתובתה ששדה זו משועבדת לפרעונה, וידוע שהאשה חסכים לקבל את כספה על-יד על-יד, בתשלומים. (94) ואע"פ שבעל החוב צריך לקבל את כל הסכום בבת אחת, לשם עסק וכדומה, אבל מסכים הוא לקבל זוזים שבורים וחסרים, "שאין דרך סוחרים מקפידים בכך" (ערכין שם, וברש"י). (95) שהוא עודף על סכום החוב, שיצטרך הלוקח לפרוע לבעל חוב, נמצא ששומתו מועטת, ואינו נותן למעשה להקדש אלא הסכום שהשדה שווה יותר על דמי החוב, וזהו דינר. (96) וזהו טעם לדברי רבינו, שאחר פודה אותה, ולא הבעל-חוב עצמו, כי אם הבעל-חוב יפדנה בינר זה (=העודף על סכום חובו), יאמרו: הקדש יצא לחולין בלא פדיון, כי הרוואה יסבור שהמלוה לא נתן כלום בפדיון שדה זו, אלא לקחה בלי פדיון (לחם-משנה ע"פ דברי התלמוד ערכין כג:). (97) כי אי-אפשר לצמצם בשינוי השדה, ואדם עשוי לקנות שדה ולשלם יותר מדמיה, שאין אונאה לקרקעות, ולפיכך יתן להקדש דינר נוסף על החוב, והרי זה פדיון גמור. (98) כי מי ירצה לפדותה וישלם לבעל חוב פי שנים מדמי השדה. (99) והיא מוחלטת ללוקח הפודה, ובעל-

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ב שבט - ספר הפלאה - הלכות ערכין קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ההקדש, המקדיש או המחריש בזמן הזה, החילוק בין קרקע ארץ-ישראל לקרקע חוץ-לארץ לענין חרמים, שאסור להקדיש כל ממנו, והמפזר ממנו במצוות אל יפזר יותר מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו בדברי תורה.

- א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בֵּית דִּין נִפְנִין² לַחֲפֵשׁ⁷ וּלְבַדֵּק עַל צָרְכֵי צָבוּר³ וְעַל עֲנִינֵי הַהֲקֵדָשׁוֹת⁴.
- וּבִדְקֵין עֲלֵיהֶן וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפּוֹדִים אֶת הַהֲקֵדָשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִין⁵, וְגוֹבִין אֶת הָעֶרְכִין וְאֶת הַדְּמִים⁶ מִכָּל הַחֵיב בָּהֶן, כְּדִי שִׁיחֶיהָ כָּל הָעָם עֲתִיד לִתֵּן תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים⁷ לַחֲזֹק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

(2) מתפנים. (3) כגון לרדן דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין להפקיר את הכלאיים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומצינינים על הקברות שמיחו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". (4) שאם הקדיש איש את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. (5) כשאמר על נכסיו חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. (6) אם אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו לבדק הבית. (7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית השקל, יחזקו את בית אלו קנינו לכל צרכיו.

- ב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֲקֵדָשׁוֹת אֲלָא בְּשִׁלְשָׁה בְּקִיָּאִין⁸.
- וְכֵן בְּשִׁגְבוּבֵין מְטַלְטְלִין שְׁמִמְשַׁכְּנִין מִחֵיבֵי עֶרְכִין - שְׁמִין אוֹתָן בְּשִׁלְשָׁה⁹. וְכִשְׁמַעְרִיכִין בְּהֶמָּה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִשְׁאֵר מְטַלְטְלִין¹⁰ - שְׁמִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשָׁה. אֲבָל בְּשִׁמְעִרִיכִין אֶת הַקֶּרֶקֶעוֹת¹¹, אוֹ אִם הִזְקְקוּ לַגְבוּת עֶרְכֵי אָדָם מִן הַקֶּרֶקֶע שְׁלֹשָׁה¹² - אֵין מַעְרִיכִין אוֹתָן אֲלָא בְּעֶשְׂרָה וְאַחַד מֵהֶן כֶּהֱן, שֶׁהֲרִי כֶּהֱן כְּתוּב בְּפָרְשָׁה¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: דְּמִי עָלִי, אוֹ דְּמִי פְלוֹנִי עָלִי, אוֹ דְּמִי יָדִי אוֹ רַגְלִי עָלִי, בְּשִׁשְׁמִין אוֹתוֹ כֶּמָּה הוּא שָׁוֶה אוֹ כֶּמָּה דְּמִי יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ - שְׁמִין בְּעֶשְׂרָה וְאַחַד מֵהֶן כֶּהֱן¹⁴.

נקודות משיחות קודש

"אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאים".

לשונו זה, הוא ממשנה בריש סנהדרין. ומסתימת לשון הגמרא שם משמע שהוא דין תורה, וכן מפורש בתוס' ד"ה "אדם", מגילה כג, ב. וב'טורי אבן' שם ועוד. אבל ב'קריית ספר' להמבי"ט כתב שהוא דרבנן, וקראי אסמכתא בעלמא הוא.

(עלפי 'לקוטי שיחות' חלק ל"ב עמוד 176 הערה 26)

(8) שמאים מומחים. (9) שלא יטעו בהערכתם.

- 1 אַחֲרֵי שֶׁהִקְדִּישׁ¹²⁴ אָמַר 'תָּנוּ' - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹²⁵,
- 2 אֲלָא הָרִי הוּא כְּשֶׁאֵר בְּעָלֵי חוּבוֹת: אִם נִתְקַיֵּם שְׁטָרוֹ
- 3 - נִשְׁפָּע¹²⁶ וְגוֹבָה מִן הַפּוֹדָה¹²⁷ וְלֹא מִן הַהֲקֵדָשׁ¹²⁸.

(114) שאינו נאמן לומר: מנה לפלוני, חוב עלי. (115) אפילו אחר כדי דיבור, ובלבד שיהיה עדיין עסוק בענין ההקדש (כסף-משנה). (116) בניו או יורשיו. (117) ולא יהנה עוד מהם (ערכין כג. ובבא-בתרא קעד:). אבל קודם שהקדיש או אפילו לאחר שהקדיש, ובתוך כדי דיבור, אמר: מנה לפלוני בידי, אפילו הבריא נאמן, שכל אדם יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו (כסף-משנה). (118) הואיל והוא נאמן. (119) נוסף על: מנה לפלוני בידי. (120) אפילו אין בידו שטר כלל, שבשעת מיתה אדם נאמן. (121) מאושר ע"י בית-דין שאינו מזויף. (122) בלא שבועה. (123) שציוה המקדיש, והוא נאמן בשעת מיתה כלעיל. אבל אם לא אמר "תנו", ואין ביד המלוה "שטר מקויים" - אין החולה נאמן ואפילו בשעת מיתה, כי "אדם עשוי שלא להשביע את עצמו", שלא יאמרו בני אדם כשיקום מחליו: "מזל גדול של עושר יש לפלוני שקובץ ממון כל כך" (בבא-בתרא קעה. וכפירוש רבינו גרשום שם). אבל כשאמר: "תנו אותה לו" הואיל וחתך ופסק דבריו, שיתנו לו מיד, ודאי אמת היא, ואין לחוש לערמה (נמוקי יוסף, שם). (124) אחר שגמר לעסוק בענין ההקדש (לפי הכסף-משנה). (125) שכבר הנכסים אינם שלו, ושל הקדם הם, וזה שאמר: מנה לפלוני בידי, אינו אלא חוזר בו מהקדישו, ואינו יכול (על-פי רבינו יוסף הלוי, שם, שהיה רבו של רבינו). (126) שלא נפרע עדיין. (127) על מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, כאמור לעיל הט"ז. (128) כדי שלא יאמרו: "הקדש יוצא בלא פדיון", שהרואה בעל-חוב לוקחו ישר מן ההקדש, יחשוב שבלא פדיון לקחה, וכאמור לעיל בשם ה'לחם משנה'. וכתב הראב"ד: אם אמר החולה: מנה פקדון של פלוני בידי, נאמן אפילו לאחר שהקדיש, ואינו צריך שום פדיון, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ומנה של פקדון, כל מקום שהוא מונח, לרשות בעליו הוא. נמצא, שלא חל ההקדש עליו מעולם, וכשאמר: "תנו אותו לו" - נאמן (רדב"ז ולחם-משנה).

- 4 כ. מִי שִׁינֵּצָא עָלָיו קוֹל¹²⁹ שֶׁהִפְקִיר אֶת נִכְסָיו או
- 5 הִקְדִּישָׁן¹³⁰ או הִחְרִימָן¹³¹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין¹³² לוֹ, עַד
- 6 שֶׁתִּהְיֶה שָׁם רְאִיָּה בְּרוּרָה¹³³.

(129) ולא הוחזק הקול בבית-דין, ולא בדקו אחריו, ראה הל' אישות פ"ט, הכ"ב. (130) לבדק הבית. (131) וסתם חרמים לכהנים, לעיל פ"ו, ה"א. (132) לאסרם עליו, או להחזיקם כהפקר. (133) גיטין פט, א.

יום ש"ק כ"ב שבט ה'תשע"ז

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) בט"ו באדר בית-דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שייכים זה לזה. (19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. (20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. (21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שלישי, ובן שלושים - שלישי, ושלושתם שלשים אמרו (שיש בכלל חמישים - שלשים), והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבין העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבח משתתף בחזרת הממעיט, ואין הממעיט משתתף בחלק המרבה. והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשתתפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

ה. הבעלים²² קודמין לכל אדם²³, מפני שהם²⁴ מוסיפין חמש²⁴. ואין מוסיפין חמש על עלוין²⁵ של שאר הפודים, אלא על מה שנתנו הם תחלה. כיצד? אמרו הבעלים: הרי זה שלנו בעשרים, ובא אחד ואמר: הרי הוא שלי בעשרים - הבעלים קודמין, מפני שהן מוסיפין חמש ונותנין חמש ועשרים. בא אחד ואמר: הרי הוא שלי באחת ועשרים, אם שתקו הבעלים ולא הוסיפו פלוס - מוכרין אותה להם בחמש ועשרים²⁶; ואם הוסיפו הבעלים על עשרים ואחת אפלו פרוטה אחת - הרי אלו נותנין שש ועשרים ופרוטה אחת: אחת ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש שהן חביבין בו משום חמש המתן שנתנו תחלה. וכן אם בא השני ואמר: הרי הוא שלי בעשרים ושתים, ובא שלישי ואמר בעשרים ושלוש, ובא רביעי ואמר בעשרים וארבע, ובא החמישי ואמר בעשרים וחמש, והוסיפו הן על העשרים וחמש אפלו פרוטה אחת - פופין אותן לתן שלשים ופרוטה: חמש ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש מחמש שהן חביבין בו. לפי שאין הבעלים מוסיפין חמש על עליו של זה, אלא חמש מה שנתנו תחלה מוסיפין על מה שנתן האחרון, אם רצו²⁷.

(22) שהקדישו את החפץ. (23) בפדיונו. (24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחור. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. (25) העלאת המחיר. (26) אבל אין מוסיפים חומש על

(10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון. (11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן שבטלו היובלות. (12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו מהם. (13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים, ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקות. ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה. (14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני) הושווה לקרקעות ככתוב "והנתחלתם אותם לבניכם ... לרשת אחוזה".

ג. כשפודין ההקדשות מיד ההקדש, בין שהיו קרקעות או מטלטלין - מכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות¹⁵. אמר אחד: הרי הן שלי בעשר סלעים, ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בארבעים, ואמר אחד בחמשים, חזר בו של חמשים לבדו - ממשפנין מנכסיו עשר ונותנין אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים. ונמצא ההקדש נוטל חמשים, עשר מזה וארבעים מזה. חזר בו אחרי כן של ארבעים - ממשפנין מנכסיו¹⁶ עשר, ונותנין את ההקדש לבעל השלשים. וכן עד הראשון. חזר בו הראשון שנתן עשר - מכריזין על ההקדש פעם שניה ומוכרין אותו. אם נפדה בפחות מעשר - נפרעין משל בעל העשר את המותר.

(15) אבל כשממשכנים חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. (16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסוף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

ד. במה דברים אמורים¹⁷? כשחזרו זה אחר זה¹⁸; אבל חזרו פלן באחד - משלשין ביניהם בשנה¹⁹. כיצד? אמר הראשון: הרי הוא שלי בעשר, ואמר השני בעשרים, ואמר השלישי בארבע ועשרים, וחזר בו השלישי והשני באחד - נותנין אותו לראשון בעשר, וממשפנין מנכסיו השני בשבע ומנכסיו שלישי בשבע²⁰; ונמצא ההקדש גובה ארבע ועשרים. וכן אם חזרו שלשתן באחת ונמכר ההקדש בשלש - ממשפנין מנכסיו כל אחד משלשתן שבע סלעים. וכן על דרך זו לעולם²¹.

(17) שכל החזור מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. (18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם

לכהנים. (36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום תקלה, שמא ייהנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתו בה. (37) מחמת רעבון. (38) מקום שאין אנשים מצויים שם. והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאנו רוצה לפדותם. אבל אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת ה'כסף משנה' גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק הברייתא כלשונה, כדרכו בהרבה מקומות.

ט. הקדיש או החרים עבד שנוכנס למצות³⁹ - פודהו²² וילכו דמיו לים המלח, כשאר דמים וערכין של זמן²³ הזה⁴⁰. ואם היה עבד עובד פוכבים ומזלות - לא²⁴ מעלין⁴¹ ולא מורדין⁴².²⁵

(39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. (40) "עבד נכרי מאי". וסובר רבינו שהבעייתא שם מכוונת גם לעניין לקיחת עבדים מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל (כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל ליהנות ממנו. (41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו וימות. (42) לבור, להמיתו בידים, כדין כל הגויים עובדי עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו כהקדש, ואם מת - מת.

י. מתר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה ואפלו²⁶ בפרוטה⁴³, ומשליך אותה לים המלח. וחקמים דנו²⁷ שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה, כדי לפרסם²⁸ הדבר. אבל בזמן המקדש - לא יפדה לכתחלה אלא²⁹ בשויו, כמו שבארנו.³⁰

(43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחלה אין פודים על פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

יא. מי שהחרים בזמן הזה מטלטלין סתם⁴⁴ - הרי³¹ אלו נתנין לכהנים הנמצאין באותו מקום⁴⁵. אבל אם³² החרים שדה בארץ ישראל סתם או שהחרימה³³ לכהנים - אינה חרם; שאין שדה חרמים נוהג אלא³⁴ בזמן שהיובל נוהג⁴⁶. החרים לכהנים קרקע בחוץ³⁵ לארץ, ואפלו בזמן הזה - הרי הוא כמטלטלין³⁶ בארץ ישראל ותנתן לכהנים⁴⁷.³⁷

(44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא לכהנים. (45) ואפילו בחוץ לארץ. (46) שנאמר "והיה השדה בצאתו ביובל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם אלא בזמן שהיובל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר, ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים, כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים

הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. (27) אבל אם בא שישי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששנינו במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן ככולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

ו. כמה דברים אמורים²⁸? שלא שמו ההקדש¹ שלשה ממחין; אבל אם שמו אותו שלשה ממחין² ואמרו שהוא שוה מה שנתן האחרון²⁹, והוסיפו³ הבעלים על עליו אפלו פרוטה אחת - הרי הן⁴ מוסיפין חמש על עליו של אחרון, ונותנין אחת⁵ ושלשים ודינר ופרוטה³⁰.⁶

(28) שאין מוסיפים חומש על עליו אחרים. (29) שאמר עשרים וחמשה סלע. (30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחוץ) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאין בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

ז. הרי שלא נשום ההקדש, ונתנו הבעלים תחלה⁷ עשרים, ובא אחר ונתן חמש ועשרים, ושתקו⁸ הבעלים ולא הוסיפו כלום - הבעלים קודמין, שאף⁹ הן חייבין לתן חמש ועשרים מפני החמש. בא אחר¹⁰ ונתן שש ועשרים³¹ - הוא קודם³². ואם רצו¹¹ הבעלים והוסיפו אפלו פרוטה - נותנין אחת¹² ושלשים ופרוטה³³, כמו שבארנו. ועל דרך זו¹³ לעולם³⁴.¹⁴

(31) והבעלים שתקו. (32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום הבעלים. (33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמישה - החומש שהם חייבים בו. (34) "דאמרו בעלים פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים ועוד פרוטה.

ח. אין מקדישין ולא מעריכין ולא מתרימין³⁵ בזמן¹⁵ הזה, שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את¹⁶ בדיקו³⁶. ואם הקדיש או העריך או החרים: אם¹⁷ היתה בהמה - נועל דלת בפניה עד שתמות¹⁸ מאליה³⁷; ואם היו פרות או כסות או פלים - מניחין¹⁹ אותן עד שירקבו; ואם היו מעות או פלי מתכות -²⁰ ישליכן לים המלח³⁸ או לים הגדול כדי לאבדן.²¹

(35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא

היינו שמכל מה שאדם נותן, צריך להשאיר לעצמו. ולא ציוותה תורה להקדיש ולתת אלא חלק מממונו, וכל השאר ישאיר לעצמו ויכלכל צעדיו ופרנסתו. וצריך להבין, היאך מצינו באברהם שנתן את כל אשר לו ליצחק, כשעוד היה בן מאה וארבעים שנה וחי עוד שלושים וחמש שנים אח"כ, כפירוש רש"י "שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו".

והביאור בזה: הענקת הרכוש ליצחק נעשתה לקראת חתונתו, והשטר על כך ניתן לאליעזר להראות לאביה. נישואי יצחק ורבקה שהם הנישואין הראשונים המוזכרים בתורה, אינם רק נישואין פרטיים אלא שהם מבטאים את הנישואין של כלל ישראל עד סוף כל הדורות. לכן מסר אאע"ה את כל אשר לו ליצחק, כי ענין זה נוגע לכל-לראש באברהם עצמו בהיותו הראש של כלל ישראל, וא"כ כל כולו של אברהם מונח בעניין זה ואינו יכול להשאיר לעצמו "חלק" שאינו שייך לעניין זה.

מבואר בחסידות, שנישואי יצחק ורבקה משקפים עניין כללי בתורה, והוא יחוד מ"ה וב"ן, עליון ותחתון, שהוא למעשה החידוש של מתן-תורה שבו התבטלה הגזירה ש"עליונים לא ירדו לתחתונים כו", לכן האריכה התורה בתיאור שליחותו של אליעזר, כי עניינו "לברר ולהמשיך יחוד זה", כי רבקה הייתה אצל לבן ובתואל "כשושנה בין החוחים" בחינת ב"ן, ויצחק "עולה תמימה" בחינת מ"ה, ולכן נתן אברהם ליצחק את הכל, כי יחוד זה חובק וכולל את כל ענייני העולם.

(על"פ יין מלכות' החדש, ספר הפלאה סי' י"ז)

נקודות משיחות קודש

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו.."

שמו של ספר "הפלאה" מורה על תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה. ויש לבאר מדוע סיומו של הספר הוא בעניין המבטא את חשיבות ההגבלה בצדקה. האדמו"ר הזקן כותב שיכולים וצריכים "להרבות מאד מאד בצדקה", ו"אין לחוש משום אל יבזבז יותר מחומש", ואין הוא תיווך הדברים על-פי ההלכה. אלא שבעבודת ה' בכללות ישנם שני אופנים: א. עבודה במדידה והגבלה מצד שייכותו לגדרי העולם. ב. עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה מבחינת 'יחידה' שבנפש - מציאות אחת עם הקב"ה. יש זמנים בהם נדרשת עבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, כמו בעשי"ת עד ליום הכיפורים. ואילו בשאר הימים, צריכה להיות עבודה מסודרת במדידה והגבלה "כל יומא ויומא עביד עבדתיה".

כן הוא בלימוד התורה ובנתינת הצדקה, שיש זמנים מיוחדים שבהם צריך ללמוד הלכות מיוחדות השייכות לזמן זה או לתת צדקה יותר מחומש, בהתאם לזמן

נוהג אלא בזמן שהיובל נהג" ובהשוואה לעבר עברי השנוי שם ש"אינו נהג אלא בזמן שהיובל נהג" ועל כורחך שאינו נהג כלל. (47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קניינם יציב, וסופינו לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה אלא לעניין ערכין וחרמים, אבל לעניין אונאה ושבועה הרי הם כקרקעות שבארץ ישראל.

יב. אף על פי שההקדשות וההחרמים והערכין מצוות, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכף יצרו⁴⁸ ולא יהיה פילי⁴⁹, ויקים מה שצוה נביאים: כפר את ה' מהונך; אף על פי כן, אם לא הקדיש ולא העריף ולא החרים מעולם - אין בקף כלום. הרי התורה העידה ואמרה: וכי תחידל להגדר לא יהיה כף חטא⁵¹.

(48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם". (49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא לגדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה, אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכוון דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כלי, וכיוצא בזה כתב רבינו "שאין הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואופיו הקמציני - מותר ומצוה לו לידור. (50) קמץ, שחס על כל פרוטה משלו. (51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חוטא". אולם ב"נדר הקדש" כבר כתב רבינו "נדר הקדש מצוה לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

יג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו. והעושה כן - עובר על דעת הכתוב. שהרי הוא אומר: מקל אשר לו - ולא כל אשר לו, כמו שבאר חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות, שהרי הוא מאבד כל ממונו ויצטרף לבריות, ואין מרחמין עליו. וכו' וכיוצא בו אמרו חכמים: חסיד שוטה⁵² - מכלל מבלי עולם⁵³. אלא כל המפזר ממונו במצות - אל יפזר יותר מחמש⁵⁴. ויהיה כמו שצוה נביאים מכלל דבריו במשפט, בין בדברי תורה בין בדברי עולם⁵⁵. אפלו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי חסה תורה על הממון ואמרה שיקביא כפי מסת ידו⁵⁶, קל וחומר לדברים שלא נתחייב בהן אלא מחמת נדרו שלא יגדר אלא בראוי לו; שנאמר: איש כמתנת ידו ככרפת ה' אלהיו אשר נתן לו⁵⁷.

נקודות משיחות קודש

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה כן עובר על דעת הכתוב."

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק כ"ב שבט - ספר זרעים - הלכות כלאים קסט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּכֹלֵי בְּהֵמָה פְּאֶחָד¹. (ה) שְׁלֹא לְלַבֵּשׁ כְּלָאִים².

(1) "והוא אמרו יתעלה: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט)" (ספר המצוות לא-תעשה רטו). ובכלל זה הרכבת האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם רטז).
(2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה: לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט)" (שם רטז).
(3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא, שם)" (שם ריז). (4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו (דברים כב, י)" (שם ריח). (5) "והוא אמרו יתעלה: "לא תלבש שעטנז (שם, יא)" (שם, מב).

וביאר מִצְוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעצין שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים שאינם ראויים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזרעונים נחלקין לג' חלקים.

- א. הזֹרֵעַ שְׁנֵי מִינֵי זֵרְעִים פְּאֶחָד בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל -
לִזְקָה², שְׁנַאֲמַר: שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע כְּלָאִים.¹

נקודות משיחות קודש

הרמב"ם הקדים הל' כלאים להל' פאה, הגם שבהקדמתו לפה"מ מסביר שרבי הקדים במשנה את מסכת פאה למסכת כלאים, כי כך הוא הסדר בתורה.

וקשה על תירוצו הרדב"ז שם, שכתב שכלאים הם הלכות הכלולות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, והלכות פאה אינן כלל כלאים פרט, לכן סידר קודם הכלל דכלאים ואח"כ הפרט דפאה. כי אילו סידר הרמב"ם את הל' פאה לחוד, אפשר היה לתרץ כך, אבל כיון שכלל אותם בהל' מתנות עניים, מדוע ייחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתה. והביאור הוא, כיון שספר הי"ד החזקה הוא ספר "הלכות הלכות", סידרו הרמב"ם לפי סדר עבודת האדם הצריך להלכות אלו לדעת את המעשה אשר יעשה על-פי סדר עבודתו. לכן סידר בתחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולה הראשונה בעבודת השדה, היינו זריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים. ואחרי אלו המתנות הניתנות בשעת קצירה, סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירווח: תרומות, מעשר, מע"ש, נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הלכות שמיטה, הנוגעות פעם בשבע שנים, ויובל הנוהג פעם בחמישים שנה.

(על-פי 'לקוטי שיחות' חלק י"ז עמוד 252)

המיוחד. סמיכות ספר 'הפלאה' לספר 'זרעים' מרמז על חיבור הנשמה בגוף, שאע"פ ש"נשמה שנתת בי טהורה היא", בכל זאת ירדה בגוף גשמי לחבר הבל-גבול עם הגבול, כך גם עבודתו של יהודי צריכה לחבר את עצם הנשמה שלמעלה ממדידה והגבלה עם העבודה של מדידה והגבלה שתהיה גם היא חדורה בכוח שלמעלה ממדידה והגבלה.

(על-פי "זין מלכות" החדש, ספר הפלאה סי' י"ז)

(52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איוזה חסיד שוטה? ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה [=התינוק] את נפשו". (53) מחריבי עולם. וכן בפירוש המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מכלי עולם, - שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". (54) שנאמר "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה שירצה. (55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר מדאי. (56) קצבת יכולתו. (57) והכתוב מדבר בקרבנות עולות ראייה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת עֲרֵכִין וְחֲרָמִין בְּסִיעֲתָא דְשִׁמְיָא נְגַמְר סִפְר הַפְּלָאָה, וּמִנֵּין פְּרָקִיו שְׁלִשָּׁה וְאַרְבָּעִים פְּרָקִים: הִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת - שְׁנִים עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת נְדָרִים - שְׁלִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּזֵירוֹת - עָשָׂרָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת עֲרֵכִין וְחֲרָמִין - שְׁמֹנֶה פְּרָקִים.

תְּהִי יָדְךָ לְעֶזְרִי, כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחֻרְתִּי

סִפְר שְׁבִיעִי וְהוּא סִפְר זֵרְעִים

הִלְכוֹתָיו שָׁבַע. וְזֶהוּ סְדוּרָן:

א. הִלְכוֹת כְּלָאִים.

ב. הִלְכוֹת מִתְּנוֹת עֲנִיִּים.

ג. הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת.

ד. הִלְכוֹת מַעֲשָׂרוֹת.

ה. הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנִי וְנִטְע רִבְעִי.

ו. הִלְכוֹת כְּפֻרִים וְשָׂאֵר מִתְּנוֹת כְּהֵנָה שְׁפָגְבוּלִין.

ז. הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיֻבֵּל.

הִלְכוֹת כְּלָאִים

יֵשׁ בְּכָלֶלֶן חֲמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן:
(א) שְׁלֹא לִזְרֹעַ זֵרְעִים כְּלָאִים¹. (ב) שְׁלֹא לִזְרֹעַ תְּבוּאָה או יֶרֶק בְּכֶרֶם². (ג) שְׁלֹא לְהַרְבִּיעַ בְּהֵמָה כְּלָאִים³. (ד)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה יג. (10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה-למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבנן אף קיומי שפיר דמי". (11) בירושלמי שם: "הכל מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". (12) קידושין לט. (13) שם: כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה ד. (14) שם אמרו: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט). מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, ההוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ". והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכן קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

- ד. אין אסור משום פלאי זרעים אלא הזרעים¹⁵
הראויין למאכל אדם¹⁶; אבל עשבים המרים וכיוצא
בהן מן העקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא
בהן - אין בהן משום פלאי זרעים.¹⁷

(15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעינים הנזרעים, אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג"ה, לענין כלאי הכרם. (16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא-הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראייה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו' שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וספ"מ-משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם שאסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על-כרחנו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

- ה. פלאי האילנות - הרי הם בכלל מה שנאמר: ¹⁸

(2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם משנה-למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

- ב. ואחד הזרע או המנפש³ או המחפה, כגון
שהיתה חטה אחת וישעורה אחת או פול אחד
ועדשה אחת מנחין על הארץ וחפה אותן בעפר,
בין בידו בין ברגלו בין בכלי⁴ - הרי זה לוקה. ואחד
הזרע בארץ או בעצין נקוב⁵; אבל הזרע בעצין
שאינו נקוב - מפין אותו מפת מידות⁶.

(3) תולש עשבים רעים כדי שיצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זרע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא תולדה של חורש (כדעת רבה שם) - שם מדובר שכוונתו לייפות את הקרקע (כספ"מ-משנה שם הלכה ב). (4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה-דעה סימן רצו ס"ק ד). (5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנקב כדי שיצא בו שרש קטן (כספ"מ-משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). (6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע:).

- ג. אסור לזרע פלאים⁷ לנכרי⁸. ומתיר לומר לנכרי
לזרע לו⁹ פלאי זרעים. ואסור לאדם לקיים פלאי
זרעים בשדה¹⁰, אלא עוקרן. ואם קימן - אינו
לוקה¹¹. ומתיר לישאאל¹² לזרע פלאי זרעים בידו
בחוצה לארץ. ואפילו לערב הזרעים לכתחלה¹³
ולזרען בחוצה לארץ - מתיר. ודברים אלו דברי
קבלה¹⁴.

(7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ה הלכה ה. (8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עודרין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". (9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף-על-פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) - אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל ישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת" (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה - אסור" (הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי - אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכספ"מ-משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח

1 שְׂדֵךְ לֹא תִזְרַע פְּלִאִים¹⁷. פִּינֵצֵד? הַמִּרְכִּיב אֵילָן¹⁸
2 בְּאֵילָן, כְּגוֹן שֶׁהִרְכִּיב יָחִיר שֶׁל תְּפוּחַ בְּאַתְרוּג אוֹ
3 אֲתָרוּג בְּתַפּוּחַ¹⁹ - הִרִי זֶה לֹקָה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל
4 מְקוֹם, בֵּין בְּאֶרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וְכֵן הַמִּרְכִּיב
5 יֵרֶק בְּאֵילָן²⁰ אוֹ אֵילָן בִּירֶק - לֹקָה בְּכָל מְקוֹם.

23 רְאוּיָן לְמֵאכַל אָדָם³⁶, וְהַפְּרִי שֶׁל אוֹתוֹ הִזְרַע מֵאֵכַל
24 אָדָם, כְּגוֹן זֶרַע הַבְּצָלִים וְהַשּׁוּמְיָן וְזֶרַע הַחֲצִיר³⁷
25 וְהַקֶּצֶחַ³⁸ וְזֶרַע לֶפֶת³⁹ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. וְזֶרַע פֶּשֶׁתָּן - הִרִי
26 הוּא בְּכָלֵל זִרְעוֹנִי גִנְהָ⁴⁰. כְּשִׁיזְרָעוּ כָּל מִינֵי זִרְעוֹנִים
27 אֵלּוּ וְיִצְמְחוּ - נִקְרָא הַצִּמּוּחַ כָּלּוּ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִכָּר
28 הַזֶּרַע דִּשְׁאָ⁴¹, וְנִקְרָא יֵרֶק⁴².

(17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא-תעשה רטז. (18) כלאים פרק א משנה ז. (19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. (20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם 'אין מביאין כר' ירק בירק', ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף-משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

6 ו. וְאִסּוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַנִּיחַ לְנִכְרִי שִׁירְכִיב לוֹ אֵילָנוֹת
7 פְּלִאִים²¹. וּמִתֵּר לְזִרְעָ²² זֶרְעִים וְזֶרַע אֵילָן בְּאַחֵד. וְכֵן
8 מִתֵּר לְעֵרֵב זֶרְעֵי אֵילָנוֹת וּלְזִרְעֵן בְּאַחֵד. שְׂאִין לֶךְ
9 פְּלִאִים בְּאֵילָנוֹת אֶלָּא הִרְכִּבָה בְּלִבָּד²³.

(21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה-למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן מפורש ביוה"ד-דעה סימן רצה סעיף ז), ואם מניח לגוי להרכיב הוא מקיים). (22) תוספתא פרק א. (23) קידושין שם.

10 ז. הַזֶּרַע זֶרְעִים פְּלִאִים²⁴, וְכֵן הַמִּרְכִּיב אֵילָנוֹת²⁵
11 פְּלִאִים, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא לֹקָה - הִרִי אֵלּוּ מִתֵּרִין
12 בְּאֵכִילָה, וְאִפְלוּ לִזֶּה שֶׁעֲבָר²⁶ וּזְרָעָן. שֶׁלֹּא נֶאֱסַר
13 אֶלָּא זִרְעֵתָן בְּלִבָּד²⁷. וּמִתֵּר לִטַּע יָחִיר²⁸ מִן הָאֵילָן
14 שֶׁהִרְכִּב פְּלִאִים, וּלְזֶרַע מִזֶּרַע הִירֶק שֶׁנִּזְרַע פְּלִאִים.

(24) כלאים פרק ח משנה א. (25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף-משנה). (26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף-קטן כא. (27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". (28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.

15 ח. הַזֶּרְעוֹנִין²⁹ נִחְלָקִין לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים: הָאֶחָד מֵהֶם
16 הוּא הַנִּקְרָא תְּבוּאָה³⁰, וְהֵיא חֲמִשָּׁה מִינֵין³¹: הַחֲטִיִּם,
17 וְהַכֶּסְמִין, וְהַשְּׁעוּרִין, וְשִׁפְלַת שׁוּעַל, וְהַשִּׁיפּוֹן.
18 וְהַשְּׁנִי מֵהֶן הוּא הַנִּקְרָא קִטְנִית³², וְהֵן כָּל זֶרְעִים
19 הַנֶּאֱכָל לְאָדָם חוּץ מִן הַתְּבוּאָה, כְּגוֹן הַפּוֹל
20 וְהָאֲפּוֹנִים וְהָעֲדָשִׁים וְהַדִּחָן וְהָאֲזִיז³³ וְהַשְּׁמִשְׁמִין
21 וְהַפְּרִגִין³⁴ וְהַסְּפִיר³⁵ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. וְהַשְּׁלִישִׁי מֵהֶן
22 הוּא הַנִּקְרָא זִרְעוֹנִי גִנְהָ, וְהֵן שְׂאֵר זִרְעוֹנִין שְׂאִינָן

(43) ראה להלן פרק ג הלכה יח. (44) ראה להלן שם, וצריך עיון. וראה גם בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה יא, וצריך עיון. (45) ראה להלן פרק ד הלכה ט.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזורע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו יוצאין שלוחי בית-דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

36 א. זֶרַע שֶׁנִּתְעַרְבַּ² בּוֹ זֶרַע אַחֵר, אִם הָיָה אֶחָד
37 מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּגוֹן סָאָה שֶׁל חֲטִיִּם שֶׁנִּתְעַרְבָה
38 בְּעֲשָׂרִים וְשִׁלְשִׁ³ סָאָה שֶׁל שְׁעוּרִים - הִרִי זֶה אִסּוּר

בית סאה חטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש לזרוע בית סאה חטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה להלן ה"ד. (13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א"ב: "סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חטים" - צריך לומר ש"סאה" שהזכיר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחר, שבסך-הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

ד. כיצד? חרדל¹⁴ שנתערב בתבואה, והרי החרדל זורעין ממנו קב¹⁵ בכל בית סאה, אם נתערב ממנו אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה¹⁶ של תבואה או של קטנית - חייב למעט. וכן אם היה מין זה מזרעוני גנה זורעין ממנו סאתים בכל בית סאה¹⁷, אם נתערב ממנו חצי קב¹⁸ בכל סאה¹⁹ של תבואה או של קטנית - ימעט.

(14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). (15) שהוא שיטית הסאה. ב"ירושלמי" שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה' שם. (16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבעה בסאה. (17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרוע בית סאה צריך מהם כפול מחטים ושעורים. (18) היינו חלק אחד מעשרים וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה. (19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לפיכך, תבואה שנתערב בה זרע פשתן²⁰: אם היה שלשת רביעיים בכל סאה - הרי זה ימעט, ואם לאו - אינו צריך למעט; לפי שבית סאה זורעין בו שלש סאים זרע פשתן. ועל דרך זה משערים בכל הזרעים האחרים.

(20) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב.

ו. במה דברים אמורים? ²¹ בשלא נתפזן לערב ובשלא נתפזן לזרע השני מינין שנתערבו; אבל אם נתפזן לערב זרע פזרע אחר²² או לזרע השני מינין²³, אפלו היתה חטה אחת בתוך פרי של שעורים - אסורה לזרעה. וכן כל פיוצא בזה.

(21) 'ירושלמי' שם ה"א. (22) כלומר, עירב כדי לזרוע שניהם וליהנות מהם (כסף-משנה). (23) כלומר, נתערבו מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוי לזרוע שניהם וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות משני המינים.

ז. הוזרע²⁴ שדהו מין מן המינין, וכשיצמח ראה בו פלאים²⁵: אם היה המין האהוד²⁶ אחד מעשרים וארבעה בשדה - הרי זה ילקט עד שימעיטו; מפני

1 לזרע את המערב, עד שימעיט את החטין או יוסיף
2 על השעורים. ואם זרע⁵ - לוקה⁶.

(2) כלאים פ"ב מ"א. (3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם אותו הרובע הם סאה". ובשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ה (לפי כמה דפוסים) "סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים כו' כיצד, כ"ד סאה של חטים שנתערב בהם שני קבים שעורים ושני קבים עדשים וכו'" והנכון כדפוסים אחרים "בכ"ג - כ"ג". (4) [ב'ירושלמי' שם ה"א: "לא כן אמר וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר, מויד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים איסורם מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם, אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובת אוסרתם, ואין התערובת נאסרת אלא-אם-כן היא ניכרת לעין (ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר, שאין התערובת ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר, אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה להלן). וכעין זה כתב הגרע"א (בתשובה סי' ז) להתיר ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר מששים אינו בא לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג הערה 2 להרב ניסן זק"ש. (5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. (6) [הגר"א (ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי 'ירושלמי' הנ"ל, שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה, דברי רבינו מיושבים].

3 ב. וכל שהוא פלאים⁷ עם הזרע - מצטרף לאחד
4 מעשרים וארבעה. כיצד? עשרים ושלש⁸ סאה של
5 חטים שנתערב בה שני קבין⁹ שעורים ושני קבין
6 עדשים ושני קבין פולים - הרי זה לא יזרע הכל,
7 עד שימעיט סאה של תערובת ויבר מקצתה או יוסיף
8 על החטים; שהשעורים והעדשים והפול - פלם
9 פלאים עם החטים.

(7) משנה, כלאים שם, כתנא-קמא שאמר: "בין ממין אחד בין משני מינים". (8) ראה למעלה ה"א. (9) הם שליש הסאה, שהסאה ששה קבים.

10 ג. במה דברים אמורים? ¹⁰ בשנתערבו מיני תבואה
11 זה בזה או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה
12 תבואה בקטניות או קטניות בתבואה; אבל זרעוני
13 גנה שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות -
14 שערין אחד מעשרים וארבעה ממה שזרעין בבית
15 סאה¹¹ מאותו המין¹². אם נתערב בסאה¹³ של
16 תבואה או קטנית - לא יזרע עד שימעיט או יוסיף
17 על התבואה.

(10) שם, משנה ב. (11) הוא מקום שזורעים בו סאה חטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. (12) לפי שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע

1 וְכִי־יָצָא בָּהּ⁴². הַטּוֹמֵן אֲגִדַּת לִפְתָּ⁴³ וַיִּצְנֹן⁴⁴ וְכִי־יָצָא
2 בָּהּ תַּחַת הָאֵילָן⁴⁵, אֲפִלוּ תַּחַת הַגֶּפֶן, אִם הָיוּ מְקַצֵּת
3 הָעֵלֶין מְגֻלִּין⁴⁶ - אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ⁴⁷; שֶׁהָרִי אֵינּוּ רוֹצֶה
4 בְּהַשְׁרִשָּׁתָן. וְאִם אֵינֶן אֲגִדָּה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ הָעֵלֶין
5 מְגֻלִּין - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם פְּלִאִים.

1 מִרְאִית הָעֵין, שֶׁמָּא יֵאמְרוּ פְּלִאִים זֶרַע בְּכֻנָּה²⁷. בֵּין
2 שֶׁהָיָה הַמֵּין הָאֶחָד שֶׁצִּמְחַת תְּבוּאָה וְקִטְנִית בְּתִבּוּאָה
3 וְקִטְנִית²⁸, אוֹ זֶרַעוֹנִי גִנָּה²⁹ בְּתִבּוּאָה וְקִטְנִית וּבְזֶרַעוֹנִי
4 גִנָּה. וְאִם הָיָה הַצִּמְחָה פְּחוּת מְכֵן - אֵינּוּ צָרִיךְ
5 לְמַעֲטוֹ.

(40) שם פ"א מ"ח. (41) השקמה היא תאנה מדברית ('פירוש המשנה' לדמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה (רשב"ם בבא-בתרא סח: במשנה). (42) כל מיני ירק בכל מין אילן. ויש לעיין למה הכנים רבינו כאן בכלאי זרעים דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה, וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם ה'לבוש'. (43) בכלאים שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצננות". ובי"רש"ל מפרש: "תני רבי חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של צנן". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים, שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה בדעתו שאינו רוצה בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. (44) ראה להלן פ"ג ה"ו, שלפת וצנן אינם כלאים זה בזה. (45) במשנה שם לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לא דווקא, ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה לא חששו (כסף-משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן. (46) שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת העלים מגולים. (47) מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן", נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנשמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא-בתרא יט. ד"ה המבריק) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהבריק את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבא-בתרא שם). וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א, שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח ה"ג, ובכסף-משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המבריק את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במבריק, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). [ומה שנקטו במשנה "המבריק את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריקה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מבריק לרבותא, שאפילו במבריק את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל-אחת-כמה-וכמה שבשרשים, שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות,

(24) מועד קטן ו, א. (25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו ('ט"ז ביו"ד סי' רצו ס"ק ד). (26) בדפוס רומי: "האחר". וכן הוא בשו"ע יו"ד שם ס"ח. (27) למד זאת רבינו ממה שהביא להלן הלכות ח"ט, ע"י"ש. (28) [בדפוס רומי: "תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה [בקטנית] וקטנית בתבואה"]. (29) שאף-על-פי שבתלוש משערים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית סאה, דהיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תנובה רבה, פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

6 ח. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּזֵמַן שֶׁיֵּשׁ מְקוֹם לְחֻשָּׁד;
7 אָבֵל בְּזֵמַן שֶׁהַדְּבָרִים מְרִאִין שְׁאִין זֶה מַדְעָתוֹ שֶׁל
8 בַּעַל הַשָּׂדֶה, אֲלֹא מֵאֲלִיָּהֶן עֲלוֹ³⁰ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ
9 לְמַעֲטוֹ.

(30) כלאים פ"ב מ"ה.

10 ט. פִּיּוּצָד? כְּגֹזֶן תְּבוּאָה שֶׁעָלוּ בָּהּ סְפִיחֵי אֶסְטִים³¹,
11 וְתִלְתָּן³² שֶׁזֶרַעָה לְמֵאֵכָל אֲדָם³³ שֶׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִי
12 עֲשָׂבִים; שֶׁזֶה מִפְסִיד הוּא³⁴. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(31) הוא צצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם, ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל (פ"ב מהל' מתנות עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מהל' שמיטה הי"ג במיני הצובעין "אסטס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם) "ספיחי איסטס", אבל הספיחים שלו נאכלים, ראה למעלה פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל אדם]. (32) בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגריג ('פירוש המשנה' שם). (33) שאז מפסידים אותה העשבים, כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים (בבא-קמא פא.). (34) ואם כן, הדברים מראים שאין זה מדעתו של בעל השדה.

13 י. וּבְמָה יוֹדֵעַ שֶׁהַתִּלְתָּן זֶרַעָה לְמֵאֵכָל אֲדָם?
14 כִּשְׁהִיָּתָה זֶרַעָה עֲרוּגוֹת עֲרוּגוֹת³⁵ וְלֹא גְבוּל סָבִיב.
15 ³⁶וְכֵן מְקוֹם הַגִּרְנוֹת³⁷ שֶׁעָלוּ בָּהּ מִיָּנִין הִרְבָּה - אֵין
16 מְחִיבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר; שֶׁהָרִי הַדָּבָר יוֹדֵעַ שְׁאֵינּוּ רוֹצֶה
17 שֶׁיִּצְמַח צִמְחַת בְּמִקוֹם הַגִּרְנוֹת³⁸. וְאִם הִסִּיר מְקַצֵּת³⁹
18 - אוֹמְרִין לוֹ: עֲקֹר הַכָּל חוּץ מִמֵּין אֶחָד; שֶׁהָרִי גִלָּה
19 דַּעְתּוֹ שֶׁרוֹצֶה בְּקִיּוֹם הַשָּׂדֶה.

(35) בבא-קמא שם. (36) כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס רומי. (37) כלאים, שם. (38) שמקום הגרנות צריך להיות חלק כדי לדרוש בו ('פירוש המשנה' שם). (39) משנה, שם.

20 יא. אֵין נוֹטְעִין⁴⁰ יְרִיקוֹת בְּתוֹךְ סִדָּן שֶׁל שְׁקָמָה⁴¹

קעד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ט"ז שבט - ספר קנין - הלכות מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו (פירוש המשנה' שם).

יד. צמחו החטים ואחר כך נמלך לזרעה שיעורים
- יהפך ואחר כך יזרע⁵³. ואם הוריד בהמתו⁵⁴
לתוכה וקנסמה את הצמח - הרי זה מתר לזרע שם
מין אחר.

(53 משנה, שם. 54 תוספתא, שם.

טו. באחד באדר⁵⁵ משמיעין על הפלאים, וכל אדם
יוצא לגנתו ולשדהו ומנקין אותן מן הפלאים.
ובחמשה עשר⁵⁶ בו יוצאים שלוחי בית דין
ומסבבים⁵⁷ לבדיק.

(55 שקלים פ"א מ"א. 56 משנה, שם. 57 וסובבים.

טז. בראשונה⁵⁸ היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי
בתים שמחים שמנקין להן שדותיהן. התקינו שיהיו
מפקירין את כל השדה שימצאו בו פלאים. והוא
שימצאו בה⁵⁹ מין אחר אחד מארבעה ועשרים;
אבל פחות מכן - לא יגעו בה.

(58 שקלים שם מ"ב. 59 מועד קטן ו, א.

יז. וחוררין שלוחי בית דין בחלו של מועד⁶⁰ הפסח
לראות האפיל שיצא. וכלאים שהנצו⁶¹ - אין
ממתינים להן⁶², אלא יוצאין עליהן מיד ומפקירין
את כל השדה, אם יש בה אחד מעשרים וארבעה.

(60 שם. 61 שם, מימרא של רבי יוחנן. 62 עד אחד
באדר.

שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במכריך, אבל
בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן
פ"ו ה"ז].

יב. שדה שהיתה זרועה⁴⁸, וקצר הזרע ונשארו
העקרין בארץ, אף על פי שאין מוציאין צמח אלא
אחר כמה שנים - לא יהיה זרע באותה שדה מין
אחר עד שיעקר העקרין.

(48 כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם
מ"ג (הובאה להלן הי"ג) "היתה שדהו זרועה חטים כו' אם
צימחה לא יאמר אזרע ואחר-כך אופן, אלא הופך ואחר-כך
זורע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באילן (שם
מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו (משנה
ראשונה' שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

יג. היתה שדהו⁴⁹ זרועה חטים, ונמלך לזרעה
שיעורים קדם שיצמחו החטים - ימתין לה עד
שיפסדו החטים ויתליעו בארץ כמו שלשה ימים,
אם היתה שדהו רוח⁵⁰, ואחר כך יתפכה⁵¹ במחרשה
ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפך את פלה עד
שלא תשאיר חטה שלא נעקרה, אלא חורש את
השדה בדרך שחורשין אותה קדם המטר כדי
שתרנה⁵².

(49 שם, משנה ג. 50 תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא
מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא)
= מקום רוח ממים), אבל לא במקום הגרד (= מקום יבש,
ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן ב"ירושלמי' שם ה"ב.
(51 במשנה, שם: "ימתין לה עד שתתלע ויופך ואח"כ
יזרע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם
התלע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון
במשנה: ימתין עד שיתלע או יהפך את הזרע. 52) כן
הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה",

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ט"ז כ"ב שבט תשע"ז

יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ז

הלכות מכירה

פרק חמישי

(1 נתבאר בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין
סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי
זה דבר אין צריך קניין (ובאיזי) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

30 א. כל המטלטלין קונין זה את זה². ביצר? החליף³
31 פרה בחמור או יין בשמן⁴, אף על פי שמקפידין על
32 הדמים, ושערו כמה שזה וזה וכמה שזה וזה ואחר כך

החליפו⁵ - בין שמשפך האחד או הגביהו קנה השני
המטלטלין האחרים בכל מקום שהם, ונעשה
ברשותו⁶, ואף על פי שעדיין לא משכן.

(2 "בחליפין", משנה בבבא-מציעא מד. כלשון רבינו.
ומבואר בתוך הסוגיא שם מו: שהמדובר בקנין חליפין
(הגר"א חו"מ סימן רנ סק"א). 3) קנין חליפין אנו לומדים
מבועז (רות ד, ז): "וזאת לפנינו בישראל, על הגאולה ועל
התמורה לקיים כל דבר: שלף איש נעלו ונתן לרעהו".
"לפנים בישראל" - קנין חליפין הוא קנין עתיק; "על
הגאולה" - זו מכירה; "ועל התמורה" - זו חליפין, וכן הוא
אומר: לא יחליפנו ולא ימיר (בבא-מציעא מז.). 4) להלן

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ט"ז שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חכמים הן מצד ירידת הדורות אבל במילתא דלא שכיחא גם אם יש מיעוט אנשים שעבורם זקוקים לגזירה, העמידוהו על דין תורה שמעות קונות גם בלא משיכה וגם על ידי הרוב (ללא המיעוט) יוגמר הקניין (קונה שמים וארץ) בשלימותו, וזוכים תיכף ומיד ליעוד "לעולם ירשו ארץ" - ירושת ארץ ישראל ברוחניות ובפשטות ולתחיית המתים שהרי "עמך כולם צדיקים" ו"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" ועד שפועלים בכל העולם קיום היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה)

(9) מימרא של רבה בשם רב הונא (שם מו-ז). (10) לדעת מנינים המדויק. (11) כלומר בתורת דמים, ולא בתורת חליפין, כי הרי אין מטבע נעשה חליפין (להלן הלכה ו). (12) אסף מלוא חפניו. מפשטות דברי רבינו משמע, שאף הלוקח אינו יודע את כמות הכסף. אך הכסף-משנה כתב שיתכן שגם רבינו מסכים לדעת רש"י, שאף אם המוכר בלבד אינו יודע את הסכום, הרי זה דבר שאינו מצוי, וכן כתב הראב"ד. (13) לפי האומד. מילה זו נמצאת במסכת דמאי פ"ב מ"ג. (14) אף-על-פי שבדרך כלל, עקרו חכמים את קנין המעות, וכל זמן שלא משך - יכולים לחזור בהם (למעלה פ"ג הלכה ד). (15) שמכירה וקנין במעות שלא נודע מנינים אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים שמה יאמר לו: נשרפו חטיף בעליה (סמ"ע סימן קצט סק"ב).

ד. וכן¹⁶ ראובן שמכר מטלטלין¹⁷ לשמעון בחמשים¹⁸ זהו, וקנה שמעון המטלטלין ונתחייב בדמים, ואחר שנתחייב שמעון בחמשים זהו אלו היה לו זין או בהמה או עבד¹⁸ וכיצא בהן משאר המטלטלין, והיה רוצה למכרן, ואמר לו ראובן: מכר אותי לי בחמשים זהו שיש לי בידך דמי המכר, ואמר לו: הן - קנה ראובן המטלטלין בכל מקום שהן, ואף על פי שלא משך ולא הגביה; שגם זה דבר שאינו מצוי הוא¹⁹, ולא הצריכו בו משיכה. אבל אם היה חוב לו עליו שלא מחמת המכר, ואמר לו: מכר לי מטלטלין בחוב שיש לי אצלך, ורצו שניהם - לא קנה²⁰ עד שגביה, או ימשך דבר שאין דרכו להגביה, או יקנה באחד מהדרכים שהמטלטלין נקנין בה.

(16) אף ההלכה הבאה טעם אחד לה עם זה של ההלכה הקודמת. (17) משנה בקידושין כח. ולפי אחד הפירושים בגמרא שם. ואף-על-פי שלפי ההלכה אין המשנה מתפרשת כן (ראה למעלה הלכה א) - כתב הרי"ף שסברא זו, מכיון שהובאה בתלמוד לפירוש המשנה - הלכה קבועה היא, שהרי כלל הוא בידיו בכל מקום: דבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים (תוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין כח:). ורב האי גאון כתב שאין הלכה כן (הגהות מיימוניות). (18) [=עבד כנעני. וצריך להבין, שהרי עבד כנעני דינו

(הלכה ו) כותב רבינו מפורש: "אין קנין אלא בכלים - ולא בפירות" - הרי שפירות אינם נעשים חליפין, וכאן כתב "זין בשמן" - הרי שפירות נעשים חליפין? - שני מיני חליפין הם: האחד, כשהחפץ הנמסר למוכר בתורת חליפין, אינו שוה כמחירו של החפץ הנקנה, וזה הוא "קנין סודר" היסודי אשר מתנאו העיקריים, שה"סודר" - נושא החליפין - צריך להיות כלי דוקא ולא פירי. והשני, כשהחפץ הנ"ל שווה בערכו לחפץ השני הנקנה, בזה קונים אף בפירות (מגיד-משנה לפי שיטת רבינו-תם ב'תוספות' שם מו: ד"ה ופירי). (5) אין אנו אומרים שזהו קנין כסף ואינו קונה עד שימשוך החפץ השני, אלא קנין חליפין הוא וקנה הלוקח את החפץ שביד המוכר (שם מו:). (6) שאם נתקלקל החפץ, או שנשבר, או שחל שינוי במחיר החפץ, הכל על חשבון זה שקנהו בחליפין.

ב. החליף חמור בפרה וטלה⁷, ומשך הפרה ועדין לא משך את הטלה - לא קנה; שאין פאן משיכה גמורה⁸. וכן כל פיוצא בהן.

(7) ברייתא שם, לפי פירושו של רבא. (8) כיון שאמר לו מפורש: הא לך פרה וטלה עבור החמור, לא נגמר הקנין עד שימשוך שניהם. והרי זה דומה ליוצא ונכנס ותובע כספו (להלן פ"ח ה"א). אבל להלן פ"ז ה"א כשהסכים לקבל מקצת מעות בתור קנין כתחילת פרעון, קנה הכל.

ג. דמים⁹ שאין מקפידין עליהם¹⁰ - הרי הן פשארא מטלטלין וקונין¹¹. פיצד? הרי שחפץ¹² מעות בלא משקל ובלא מנין, אלא נטלן אכסרה¹³, ואמר לו: מכר לי פרתך או זין זה באלו, ונתן לו את הדמים - קנה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו¹⁴; שזה דבר שאינו מצוי הוא, ולא הצריכו בו משיכה¹⁵.

נקודות משיחות קודש

"דמים שאין מקפידין עליהן כו".

מעיקר הדין מעות קונות אבל במטלטלין גזרו חכמים והצריכו גם משיכה, שמה אחר שישלם הלוקח יאבד החפץ באונס כגון שנפלה דליקה ונשרף או שבאו לסטים ליטול אותו. וכיון שאינו עוד ברשותו יתמהמה המוכר ולא יצילנו, לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר והצריכו גם משיכה - "גזירה שמה יאמר לו נשרפו חטיף בעליה" כדי שישתדל להציל את החפץ.

אבל בדברים שאינם שכיחים לא גזרו חכמים להצריך גם משיכה, ולכן בדמים שאין מקפידים עליהם כגון שחפן מעות ונתנן למוכר הרי זה קניין ואין צריך משיכה.

עניין הקניין ברוחניות (כמבואר ב'לקוטי תורה' עקב טז, ג.) הוא מה שהקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" קונה את ענייני העולם בכסף ובמשיכה (על ידי שמושכם מרשות הרבים לרשות יחידו של עולם, ונותן כסף מלשון כיסופים שהוא בחי' אהבה רבה) מהנבראים התחתונים ובפרט מעם ישראל כפי שנפעלו על ידם. והנה ידוע שהגזירות שגזרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלואה, דפוס וורשא קט ע"ד). והרשב"א (בקידושין כו.) הוכיח כן מהגמרא בבבא-מציעא טז: .

- ו. אין קונין אלא בכלים²⁹, ואף על פי שאין בו שוה פרוטה³⁰. ואין קונין בדבר שאסור בהנאה³¹, ולא בפרות³² ולא במטבע³³. ואין קונין בכליו של מוכר³⁴, אלא בכליו של לוקח.

(29) כרב נחמן, בניגוד לרב ששת (ב"מ מז.). ולמד כן ממה שנאמר: "שלף איש נעלו" - דוקא נעל וכל הדומה לו, דהיינו כלי ולא פרי. (30) ברייתא שם (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה קונים בכלי. (31) שם מז: (32) להלן הלכה ח, כתב רבינו: "בכלי, להוציא פירות וכיוצא בהן". ומדבריו למעלה הלכה א נראה שפירא וחמור הם בכלל פרי בענין זה, וראה בכסף-משנה. וכן נראה בגמרא (שם מז:): "ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור". אלא שיש גורסים שם "החליף בשר שור בפרה", עיין שם ברש"י וב'תוספות'. (33) הלכה מפורשת (שם מז. ומז:). והטעם בגמרא (שם מה:): מפני שדעתו של אדם על הצורה שישנה במטבע, וצורה עשויה להבטל, שלפעמים נפסל המטבע על-ידי המלכות. וראה להלן הלכה ח. (34) כרב שם מז. ומז: וכן"ל בהלכה ה. שבועו שלף נעלו ונתן לגואל.

- ז. הקנה אחד פלי למוכר פרי שיקנה הלוקח אותו המוכר - זכה הלוקח³⁵. ואף על פי שהקנה לו הפלי על מנת להחזירו - נקנה המקח, וזכה בו הלוקח; שהמקנה על מנת להחזיר שמה מתנה³⁶. אף על פי שלא תפס המוכר³⁷ כל הפלי שהקנהו חלף ממכרו, אלא אחז מקצתו, ואחז המקנה לו מקצתו - קנה הלוקח. והוא שאחז ממנו פרי שעור פלי³⁸, או יאחזנו אחיזה שהוא יכול לנתק את כל הפלי³⁹ מיד המקנה לו. לפיכך, אם הקנה לו במקצת הפגד⁴⁰ - צריך שיאחז מן הפגד שלש אצבעות⁴¹, שאם יפסק ממקום שאחז - הרי הוא פלי בפני עצמו; ששלש אצבעות מפגד קרוי פלי, כמו שבארנו בענין טמאת בגדים⁴². וכן אם אחז פחות משלש, והיה יכול לנתק כל הפלי⁴³ - קנה.

(35) מקור הלכה זו בקידושין ז. "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות אישות הלכה כב. הרי שאע"פ שהקונה בעצמו לא נתן מאומה למקנה - קנה, כיון שאחר נתן עבורו (אבן האזל). וכן נראה בגמרא (ב"ב קנב:): שאמר: "וקנינא מיניה", כלומר וקנינו ממנו, הרי שהעדים נתנו את הסודר למקנה, וכן כתב רב עמרם גאון (הובא בהגהות מיימוניות כאן אות ב). (36) מסקנת הגמרא בקידושין ו: שהאומר הילך מנה על-מנת שתחזירהו לי, שקנה במכר. וכן כתבו הגאונים (מגיד-משנה) [וראה בנדרים מח:]. (37) בבא-מציעא ז. יבואר להלן כמה שיעורו. (39) מעין סברא זו נזכרה בתלמוד (שם ט.) בשם רבי אבהו, לענין מציאה: אם אחד רכוב על החמור ואחד תופס המסירה (=החבל),

כקרקע ונקנה בכסף (למעלה פ"ב ה"א), וברור שלא גזור בו חכמים כבמטלטלין, שמה יאמר לו: נשרפו חטיף בעליה (ראה להלן פרק ו הלכה יג, ובהערה כב שם), ואם כן למה כתב רבינו "עבד", שהרי כל החידוש כאן הוא, שבמלוה הבאה מחמת מכר, שאין זה דבר מצוי, לא תיקנו חכמים משיכה כבמטלטלין?]. (19) המפרשים התלבטו כאן מאוד: הטעם שנותן הרמב"ם אינו מספיק אלא למה קונים כאן בדמים ללא משיכה, אבל עדיין יש להבין הרי אמרו (קידושין מז:): "המקדש במלוה אינה מקודשת כי מלוה להוצאה ניתנה", כלומר, כסף המלוה אינו נחשב כבעין, והוא-הדין שאין קונים בו (שם)? ומסקנת המפרשים שלדעת רבינו אין לסמוך על אותה סוגיא בקידושין אלא על סוגיא זו בבבא-מציעא שלפיה יש קנין במלוה לענין מכר, וכן פסק להלן פ"ז ה"ד (ראה בתוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין שם, ובכסף-משנה). ויש מסבירים: שיש הבדל בין קידושין למכר, שבקידושין אין האשה מסכימה להתקדש כיון שאינה מקבלת עתה בשעת הקידושין, שום דבר ממשי. אבל לענין מכר לא איכפת לו למוכר אם אינו מקבל דבר בעין, ולפיכך נחשבת מחילת המלוה "כמי שנתן הדמים עתה" (לשון רבינו להלן פ"ז ה"ד). באופן שמלוה עדיף מכסף בעין - שהרי כסף בעין אינו קונה בלי משיכה, ואילו מלוה מחמת מכר, קונה בלי משיכה. (20) שאף-על-פי שמלוה הרי הוא ככסף בעין לענין מכירה, כנ"ל - הרי גם כסף אינו קונה עד שימשוך או יגביה (למעלה פ"ג ה"ד), וכמו כן גם מלוה, ורק במלוה הבאה מחמת מכר שאינה מצויה - לא גזור, כנ"ל.

- ה. הקרקעות²¹ והעבדים²² והבהמה ושאר כל המטלטלין, כל אחד מהן נקנה בחליפין. והוא הנקרא קנין²³. ועקר הדרך הזאת: שיתן הקונה למקנה²⁴ פלי כל שהוא²⁵ ויאמר לו²⁶: קנה פלי זה חלף החצר או היין או הבהמה או העבד שמכרת לי בכך וכך. כיון שהגביה²⁷ המוכר את הפלי וקנהו קנה הלוקח אותו הקרקע או אותן המטלטלין, אף על פי שעדיין לא משכן ולא נתן הדמים²⁸, ואחד מהן אין יכול לחזור בו.

(21) מתוך השקלא-וטרריא בגמרא (בבא-מציעא מז.) שתמהו לדעת האומר שקונים בכליו של מקנה, - "נמצא שמקנה לו קרקע אגב מטלטלין" - נראה ברור שקרקע נקנית בחליפין (כסף-משנה). (22) קידושין כב: (23) היינו קנין סתם, ראה להלן הלכה ט. (24) כרב, ולא כלוי (בבא-מציעא שם). וחכמים דרבי יהודה (שם) הסוברים שמה שכתוב "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", היינו, שבועו הקונה שלף ונתן לגואל שהיה המקנה. (25) ו"נעל" שנאמר במקרא אינו דוקא, והוא רק לציין שצריך כלי, אבל לא חשוב איזה כלי (ועיין סמ"ע, קצה, אות א). (26) כמו שכתוב (רות ד, ח): "ויאמר הגואל לבעוז קנה לך" (הגר"א קצ"ה, ס"ק ב). (27) [כיון שהמדובר ב"כלי כל שהוא", כמו שכתב רבינו למעלה - כתב "שהגביה", שכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה (למעלה פ"ג) וראה בשו"ע חו"מ סימן קצה, סעיף א]. (28) כן היא בהלכות גדולות' (הלכות

ולדבריו אין סתירה מכאן למה שאמרו בקידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי" - יש חילוק בין יתר הקנינים שהם בגוף הדבר הנקנה, וכסף הוא שווי של החפץ, אבל קנין חליפין שאינו בגוף החפץ הנקנה ואינו שווי של החפץ אינו נגמר אלא בעדים. ועיין ב"ח בתחילת סימן קצה, ולהלן הלכה י. (50) שהרי הלכה כרבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי ואין צריך עדי חתימה (ראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו, ובשיטה לא נודע למי לקידושין שם, ובר"ן שם).

- י. המוכר או הנותן⁵¹ שקנו מידו - יש לכל אחד 13
- מהן לחזר בו כל זמן שעוסקין באותו ענין⁵², ואף 14
- על פי שהקנין בפני עדים; ואם הפסיק הענין - אין 15
- אחד מהם יכול לחזר, אף על פי שאין ביניהן 16
- עדים. וכשם שחוזר המוכר והנותן, כך חוזר הלוקח 17
- והמקבל כל זמן שעוסקין באותו ענין; מה שאין כן 18
- בשאר דרכי הקנייה⁵³. 19

(51) בבא-בטרא קיד. (52) (שם), כרב יוסף ולא כרבה. (53) שהרי הזכירו שם רק "קנין". וטעם ההפרש בין קנין סודר ושאר דיני הקנאה, כמו שכתבנו למעלה, ששאר הקנינים כגון חזקה ומשיכה הם בגוף החפץ, ובכסף, מפני שהמוכר מסתלק מיד עם קבלת המעות.

- יא. יש דברים הרבה⁵⁴ שאינן צריכין קנין, ואין 20
- לקנין בהם טעם. כגון המשחרר את עבדו והמגרש 21
- אשתו, או עושה שליח⁵⁵, או המוסר מודעה או 22
- המבטל מודעה, או המוחל לחברו⁵⁶ חוב או 23
- פקדון⁵⁷ שיש לו בידו. וכל פיוצא בדברים אלו. 24

(54) אלו דברים פשוטים, שלא מצינו בהם קנין בשום מקום, שבאמירה גמר הדברים (מגיד-משנה). (55) ראה להלן פרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א. (56) ראה בפרק יז מהלכות אישות הלכה יט. וב'תוספות' לסנהדרין ו. ד"ה צריכה. (57) להלן בפרק ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב, כתב רבינו: "מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד". הרי שדעת רבינו כהרא"ש שבדבר שהוא בעין, לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה, וראה בחושן-משפט סימן רמא סעיף ב, ובהג"ה שם (וראה בלחם-משנה ומשנה-למלך שם).

- יב. נהגו רב המקומות⁵⁸ להקנות למקצת אלו 25
- הדברים או פיוצא באלו, ואומרים: וקנינו מפלוני 26
- שעשה פלוני שליח, או שמחל לפלוני חוב שיש לו 27
- אצלו, או שבטל המודעה שמסר על גט זה, וכיוצא 28
- באלו, אף על פי שאינו צריך. 29

(58) וכן דעת הגאונים (מגיד-משנה).

- יג. קנין זה שנהגו להקנות באלו הדברים אינו 30
- מועיל פלוג, אלא להודיע שאינו אומר דברים אלו 31
- במשחק ומהתלה⁵⁹, אלא שגמר בלבו ואחר כך אמר. 32

הרכוב על החמור קנה החמור, ותופס המסירה קנה את כל המסירה, אף-על-פי שאינו אוזז את כולה, מאחר שיכול לנתקה ולהביאה אצלו. ואף-על-פי שנדחתה סברא זו (שם), סובר רבינו שלא יתכן שכל עיקר סברת רב אבהו בדויה, אלא עיקר הסברא נכונה ונאמרה לענין מכירה, שדעת אחרת מקנה לו, ורבי אבהו רצה לדמות מציאה למכירה, ודמיון זה הוא שנדחה, אבל עיקר הסברא שנאמרה לענין מכירה לא נדחתה, ועיין ש"ך סימן קצה, ס"ק ו. (40) נקט בגד לדוגמא, שכרגיל לוקחים סודר, אבל הוא-הדין שאר כלים (סמ"ע, שם, ס"ק יב). (41) היינו, שלש על שלש (סמ"ע, שם). (42) בפרק כב מהלכות כלים הלכה א. (43) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק יג) הכוונה שיכול לנתק שיעור כלי, דהיינו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

- ח. זה שפותבין בשטרות⁴⁴ וקנינא מפלוני בכלי 1
- הפשוט לקנות בו: 'בכלי' - להוציא פרות וכיוצא 2
- בהן; 'הפשוט' - להוציא אסורי הנאה; 'לקנות בו' 3
- להוציא פלוני של מוכר⁴⁵. 4

(44) בבא-מציעא מז. (45) בבבא-מציעא שם: "אמר רב ששת בריה דרב אידי - במנא (=בכלי) לאפוקי (=להוציא) מדרב ששת דאמר קונין בפירות, דכשר, למעוטי איסורי הנאה (שם לדעת רב זביד) למיקניא, לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של קונה, ביה (=בו), למעוטי מטבע". ורבינו השמיט "למעוטי מטבע", והעיר על זה הראב"ד. ונראה שרבינו גרס שם כגירסת רבינו חננאל: "רב פפא אמר במנא לאפוקי מטבע וכו'" ו"ביה" לא דרשו כלל. ורב פפא לשיטתו (שם מה): שמתבע לא נעשה חליפין מפני שצורה עלולה להבטל, ולעולם הוא כלי. אבל לדעת רב ששת בריה דרב אידי שלמד מהמילה "במנא" להוציא פירות, ולא למדו להוציא מטבע, היינו מפני שמתבע הוא בכלל פירות ואינו כלי כלל. וזהו שהביא רבינו "בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן" דהיינו מטבע, וכו"ל.

- ט. זה הקנין⁴⁶ אין צריך להיות בפני עדים, אלא אם 5
- היה בינו ובין חברו⁴⁷ - קנה. שלא הצריכה תורה 6
- עדים בדיני ממונות אלא לכופר⁴⁸; אבל המוכר או 7
- הנותן או השוכר או המשאיל וכיוצא בהן - אין 8
- צריך עדים, וכיון שקנה הקונה בדרך אחד מן 9
- הדרכים שקונין בהן: בין בהגבהה, בין במשיכה, 10
- בין במסירה, בין בקנין⁴⁹, בין בכסף, בין בשטר⁵⁰ או 11
- בחזקה - קנה, ואף על פי שאין שם עדים. 12

(46) קידושין סה: (47) כלומר, ושניהם מודים, כמו שכתב להלן: "שלא הצריכה כו' עדים כו' אלא בכופר". (48) בגמרא (שם): "לא איברו סהדי אלא לשקרי", כלומר: לא נבראו העדים אלא בגלל השקרנים. אין העדים מהווים חלק אורגאני מפעולת הקנין, תפקידם אינו אלא אינפורמטיבי בלבד, לברר את העובדות. (49) קנין סתם הוא חליפין, למעלה הלכה ה. והראב"ד כתב: "אין הכל מודים בקניין". שהרי אמרו (בבא-בטרא מ.): "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו" (מאירי ומגיד-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומשך בעל הפירות את הכלי - נקנים הפירות לבעל הכלי.
(6) לעיל פ"ה, הלכה ו. (7) מסקנת הגמרא (שם מו.).
והשם: כל ערכו של המטבע היא הצורה, והיא עלולה
להבטל ולהפסל, והרי המטבע כמו שטר שאינו נקנה
בחליפין (סמ"ע סימן רג ס"ק ד, וכן כתב הרמב"ם בבבא-
מציעא מה:).

ב. לשונות⁸ של זהב ושל כסף - הרי הן פועשיות⁹
של ברזל או של נחשת; והכל פשאר המטלטלין¹⁰
הן, ונקנין¹¹ בקנין¹², וקונין זה את זה בהחלפה¹³,
כמו שפארנו¹⁴. אבל המטבעות של כסף או דינרין¹⁵
של זהב¹⁶ או המעות של נחשת - הרי הן פלן דמים
קנין¹⁷ שפאר המטלטלין¹⁸; והנותן את אחד מהן דמי
המטלטלין¹⁸ - לא קנה, עד שימשוך או יגביה, כמו
שפארנו¹⁹; ואין אחד מהן נקנה בקנין²⁰, ולא נעשה
קנין.

(8) חתיכות ללא צורת מטבע. וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד
מהלכות מעשר שני הלכה ט: "... בלשון של כסף - והוא
הנקרא אסימון". ובפירוש המשנה בתחילת פ"ד דבבא-
מציעא כתב רבינו: "חתיכות כסף שאין מציירות והם
הנקראים אסימון". (9) רוצה לומר, שאין דינם כמטבעות
שאינם נקנים בחליפין, אבל אין הכוונה שהם כעשיות
שהם כלים ועושים בהם קנין חליפין, שהרי כתב בסמוך:
"וניקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה" - הרי שאינם
עושים חליפין, ראה להלן. ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה.
(10) כלומר, ודינם כפירות ולא בכלי כמו שכתבנו למעלה.
(11) אבל לא קונים, כדין פירות בהלכה א. (12) סתם
קנין זה חליפין, ומקור הלכה זו בגמרא (ב"מ מו.)
בפרוטות (=מעות של נחושת שהם עדיין בלא צורה,
כעין אסימון של כסף - רש"י) - דליכא עליהו טבעא
(=שאינן עליהם צורה) - פירא הו (דינם כפירות) ומשום
הכי נקנו בחליפין" (הגר"א סימן רג, ס"ק טו.).
(13) כלומר, שזה בשוה, שחפץ אחד שוה כמו השני, ומין
חליפין זה נוהג אף בפירות (למעלה פ"ה הלכה א. ועיין מה
שכתבנו שם). ומקור הלכה זו במשנה (שם מד.). (14) פרק
ה שם. (15) היחידה של מטבעות-זהב היתה: דינר, ושוי
- עשרים וחמשה דינרים של כסף (ראה להלן הלכה ד.).
(16) הרמב"ם רואה את ה"זהב" כ"מטבע" ביחס לשאר
מטלטלין, וכ"פירות" ביחס ל"כסף" (בהלכה הבאה), הרי"ף
(פרק הזהב) האריך מאוד להוכיח את הדרנאפיות זו של
ה"זהב" ביחס ל"כסף" ול"מטלטלין", אך רב האי גאון,
ומביאו הרי"ף שם, סובר ש"זהב" תמיד נחשב כ"פירות",
אף ביחס לשאר מטלטלין. (17) הדגש על "מטלטלין",
אבל זהב ונחושת הם כפירות ביחס לכסף, כמו שיבואר
להלן. (18) כלומר, בתורת קנין כסף. (19) למעלה פרק ג
הלכה א. (20) חליפין. כנ"ל בהלכה א. שהמטבע אינו
נקנה בחליפין ואינו נעשה חליפין.

ג. במה דברים אמורים? ²¹ בזמן שקונה שפאר
מטלטלין²² באחד ממניי מטבעות אלו, או עבדים
וקרקעות²³; אבל הדינרין של זהב לגבי מטבעות

1 לפיקה, אם אמר: בלב שלם אני אמרתי וקמרתי
2 לעשות דבר זה - אין צריך דבר אחר כלל.

(59) ראה מה שכתב רבינו בהלכות אישות שם.

3 יד. הדברים שאין בהן ממש⁶⁰ אין הקנין מועיל
4 בהן⁶¹. כיצד? הרי שקנת בשר: וקנינו מפלוני
5 שילך בסחורה עם פלוני⁶², או שיחלקו השדה
6 שביניהם, או שישתמפו שניהם באמנות⁶³, וכיצא
7 בדברים אלו פלן⁶⁴ - הרי זה קנין דברים, ואינו
8 מועיל פלוס; שהרי לא הקנה לחברו דבר מסים
9 וידוע⁶⁵, לא עקר ולא פירות עקר⁶⁶ הידוע.

(60) כלומר, שאין בהם התחייבות של ממון. (61) בבא-
בתרא ג. על המשנה: "השותפין שרצו לעשות מחיצה",
כלומר להתחלק ביניהם, שמדובר שעשו ביניהם קנין על זה,
ולכן מחייבים לקיים את דבריהם, ועל זה שאלו: "וכי קנו
מידם - קנין דברים בעולם הוא?!" (62) כלומר, אין כאן
התחייבות של ממון אלא התחייבות הליכה בלבד.
(63) [ההתחייבות היתה שיעשו ביניהם שותפות, וזהו דבר
שאינו ממש. אבל השיתוף עצמו, כלומר התניית התנאי
שיעבדו שניהם וכל אחד יהיה חלק שוה בשכר העבודה
- זהו דבר שיש בו ממש, ואף-על-פי-כן אין זה קנין טוב
מפני שזהו דבר שלא בא לעולם, כמו שכתב רבינו להלן
פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב. ולדעת הראב"ד שם
בשם רבותיו, אין זה דבר שלא בא לעולם אלא כל אחד
ואחד קונה בגוף ידי חברו למה שהן עושות ופועלות. וזהו
מה שכתב כאן הראב"ד: "אבל השיתוף עצמו נקנה בקנין"].
(64) כגון: ידור פלוני בביתי, יאכל פלוני פירות דקל שלי
(להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.). שמכין שאינו
מקנה לו אלא את האכילה או את הדיור - אין זה כלום,
שהם דברים שאין בהם ממש. (65) ראה להלן פרק כא
הלכה ג. (66) שאילו אמר לו פירות דקל זה מכורים לך -
קנה, שהרי הפירות דבר שיש בו ממש הוא, אלא שאם עוד
לא צמחו, הרי זה דבר שלא בא לעולם ולא קנה, אלא
באופן שמכר את העץ לפירותיו (להלן פ"י מהלכות זכיה
ומתנה שם).

יום שני י"ז שבט ה'תשע"ז

פרק נשיי

(1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות
וההלוואות שבעל-פה וכל הנמשך אחר זה.

10 א. הפירות, אף על פי שאין קונין בהן² כמו
11 שפארנו³, הרי נקנין⁴ בקנין פשאר המטלטלין. אבל
12 המטבע - כשם שאין קונין בו⁵, כך אינו נקנה
13 בקנין⁷. נמצא המטבע אינו נקנה בקנין, ואינו נעשה
14 הוא עצמו קנין לקנות פשאר דברים.

(2) אם מחליפים פירות בדבר אחר, ומשך אחד את הפירות,
לא נקנה הדבר המקביל לשני. (3) לעיל, פ"ה הלכה ו.
(4) בבא-מציעא מה: (5) אם החליפו פירות בכלי מסויים,

12 שְׁפֶסֶק עֲמוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן.
13 אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בְּשָׁלְשִׁים אָסֶר - לֹא
14 קָנָה, עַד שְׂיִקַּח הָאֲסוּרוֹת שֶׁל נִחְשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן
15 יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ.

(37) תוספתא בבא-מציעא פרק ג, והובאה ברי"ף וברא"ש.
(38) המחיר הרגיל היה עשרים וארבעה איסרים עבור הדינר
(קידושין יב), וכאן המדובר כשהוזלו האיסרים (פילפולא
חריפתא להרא"ש פ"ד אות א). (39) במשיכת הנחושת,
שהוא פרי ביחס ל"כסף", ואף כאן, בקנין דמים ולא בקנין
חליפין, כנ"ל בהלכה ד.

16 ו. וְכֵן⁴⁰ מַעוֹת הָרַעוֹת⁴¹ שֶׁפִּסְלָתָן⁴² מִלְּכוֹת⁴³ אוֹ
17 הַמְּדִינָה⁴⁴, אוֹ דִינָרִין שְׂאִינָן יוֹצְאִין⁴⁵ בְּאוֹתָהּ מְדִינָה
18 וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְשַׁנִּין אוֹתָן לְמִטְבֵּעַ
19 אַחֵר - הֲרִי הֵן כְּפִירוֹת⁴⁶ לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן⁴⁷,
20 וְקוֹנִין אֶת הַמַּעוֹת⁴⁸, וְאֵין הַמַּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן⁴⁹,
21 כְּשֶׁאֵר כָּל הַפְּרוֹת⁵⁰.

(40) כלומר, עוד מקרה שמטבע יש לו דין של פירות.
(41) משנה (בבא-מציעא מד.) "מעות הרעות קונות את
היפות". (42) בטלתן; כך מפרש הרמב"ם את ביטוי
המשנה: "מעות רעות", שהם מעות שנפסלו, ועיין במגיד-
משנה מה שכתב בשם הרשב"א. (43) שם (מו:). מלכות
כוללת הרבה מדינות; ונחשבות כ"פירות" אף אם האזרחים
ממשיכים בחשאי להשתמש עדיין במטבע זו. למרות
הביטול הרשמי (בגמרא שם). (44) אזור אחד בתוך
המלכות, ועדיין המטבע יוצא באזורים אחרים של אותה
מלכות. (45) הרי"ף (פרק הזהב), והיינו שלמעשה חדלו
להשתמש בהם, אם כי לא ביטלו אותם עדיין רשמית.
(46) אבל לא ככלי, ועיין פ"ה הלכה ו, והלכה ח.
(47) כלומר, בקנין סודר. אבל לא קונים כמו פירות.
(48) בתורת קנין כסף. כלומר, מחייבין את הצד השני לשלם
מעות, אבל לא שקונים מעות מסוימות, שאין מעות נקנין
בחליפין. הש"ע כותב בזהירות: "ומתחייבין לתת מעות
שפסקר" (סימן רג, סעיף ח). (49) אם נתן מעות טובות
ולא משך את הרעות. (50) כלומר, כדרך שאין המעות
קונות שאר כל הפירות.

22 ז. הַמִּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דִּרְהָ⁵¹ שְׂיִזְכָּה בּוֹ⁵² מִי שְׂאִינּוֹ
23 בְּרִשּׁוֹת⁵³ אֲלֵא עַל גִּבִּי קִרְקַע⁵⁴. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקִּרְקַע
24 וְעַל גִּבּוֹ הַמַּעוֹת, אוֹ שְׂיִשְׁפֹּר אֶת מְקוֹם הַמַּעוֹת⁵⁵.
25 כֵּינֵן שֶׁקָּנָה בְּקִרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בְּשִׁטָּר אוֹ בְּחִזְקָה אוֹ
26 בְּקִנְיָן זָכָה בְּמַעוֹת. וְהוּא שְׂיִהִי אוֹתָן הַמַּעוֹת קִנְיָן,
27 כְּגוֹן שְׂיִהִי מִפְּקָדִין⁵⁶ בְּמִקּוֹם אֶחָד⁵⁷. אֲבָל רְאוּבֵן
28 שְׂיִהִי לוֹ חוֹב⁵⁸ עַל שְׁמַעוֹן, וְהִקָּנָה לְלוֹי קִרְקַע וְעַל
29 גִּבִּי חוֹב שְׂיִשׁ לוֹ אֲצֵל שְׁמַעוֹן - נִרְאָה לִי⁵⁹ שֶׁלֹּא
30 קָנָה הַחוֹב.

(51) בכמה מקומות בגמרא (כגון בבא-מציעא מו. ובבא-
בתרא קמט:) יש משא ומתן ארוך כיצד להקנות כסף,
והמסקנא - אחרי שדחו שורה של קנינים שאן להם מקום

1 שֶׁל כֶּסֶף²⁴ - הֲרִי הֵן כְּפִירוֹת²⁵. וְכֵן הַמַּעוֹת שֶׁל
2 נִחְשֶׁת²⁶ - כְּמוֹ פְרוֹת לְגִבִּי מִטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף²⁷.

(21) כלומר, שאף זהב ונחושת נחשבים כדמים. (22) שאז
היחס הוא כמו בין כסף ומטלטלין, שאין קונים אלא עם
משיכת המטלטלין. (23) ואז הם קונים לגמרי, שהרי
עבדים וקרקעות נקנים בדמים (מ"מ). [וראה למעלה פרק ה
הלכה ד והערה יז]. (24) שאף-על-פי שהזהב יותר חשוב
מהכסף, - האחרון יותר חריף וקל יותר להוצאה, ו"כל דבר
שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע" (נמוקרייוסף פרק הזהב).
(25) משנה (בבא-מציעא מד.), שנוסחתה הבבליית, בניגוד
לירושלמית, היא לפי העריכה האחרונה של רבי. (26) שם.
(27) ועל היחס בין זהב ונחושת לא דיבר רבינו, כי אין זה
מפורש בתלמוד, אבל נחלקו בזה רבותינו הראשונים: לדעת
הרשב"א, ומצטטו המ"מ, זהב נחשב כפירות לגבי נחושת,
מפני שזה האחרון הוא יותר בשימוש, אך הנמוקרייוסף
(שם) מביא בשם הירושלמי, שנחושת נחשב כפירות לגבי
זהב; את הדעה האחרונה מסביר יפה הסמ"ע (סימן רג ס"ק
יב) ומיצוי דבריו: המרחק בחשיבות בין זהב ונחושת הוא
הרבה יותר גדול מזה שבין זהב וכסף, וחשיבות זו עושה
את הזהב מטבע לגבי נחושת, למרות שזה האחרון הוא יותר
חריף. לעומת זה, אין מרחק כזה קיים בין זהב וכסף, וזה
האחרון אינו הרבה פחות חשוב מן הראשון, ולכן מכריעה
כאן החריפות של הכסף, שיחשב מטבע כלפי הזהב. בש"ע
(שם) מביא את שתי הדעות ללא הכרעה.

3 ד. פִּיצֵד²⁸ נָתַן לוֹ²⁹ דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה
4 דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקָּנָה הַכֶּסֶף³⁰, אֲף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא
5 בָּא הַכֶּסֶף לִידּוֹ, וְחֵיב³¹ לָתֵן לוֹ עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה דִּינָר
6 שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפֶסֶק³² עֲמוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים³³,
7 אִם יָשָׁנִים - יָשָׁנִים³⁴. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים
8 וְחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינָר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שְׂיִקַּח הַדִּינָר
9 שֶׁל זָהָב³⁵, וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחְזוֹר בּוֹ³⁶.

(28) ברייתא (בבא-מציעא מה:). (29) בתורת קנין כסף,
אבל בתורת חליפין אינו מועיל כי פירות אינם נעשים
חליפין (לחם-משנה). (30) כלומר, במשיכת הזהב נתחייב
בעל הכסף לשלם תמורתו בכסף לבעל הזהב, אבל אין
הכוונה שכסף מסוים נקנה תמורתו, שהרי אין כסף נקנה
בחליפין. (31) בעל הכסף ליתן לבעל הזהב. (32) כמו
שקבעו את המחיר; קביעת המחיר - תנאי קודם לכל קנין
שהוא, וראה לעיל פ"ד הלכה יא. (33) אם התנו שיתן לו
מטבעות חדשים, חייב ליתן לו חדשים, ואמנם "סתם ישנם
עדיפים מחדשים" (סמ"ע שם אות יא), אבל לפעמים רוצה
הלוקח לשמור את המטבעות לזמן ארוך, ואז יותר טוב לו
חדשים. (34) שהרי, כאמור, סתם ישנים עדיפים מחדשים.
(35) כדין כל המטלטלין שאינם נקנים בכסף אלא בהגבהה
או במשיכה (לעיל פ"ג ה"א). (36) כדין הנותן כסף בעד
מטלטלין (שם הלכה ד). אבל חייב ב"מי שפרע" (להלן פרק
ז הלכה א).

10 ה. נָתַן לוֹ³⁷ שְׁלֹשִׁים אָסֶר³⁸ שֶׁל נִחְשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל
11 כֶּסֶף - נִקָּנָה הַדִּינָר³⁹ שֶׁל כֶּסֶף, וְחֵיב לָתֵן לוֹ כְּמוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

68) מקור הלכה זו בבבא-מציעא (קיא.) במשנה, וכדעת רבה (שם קיב.) שאם המחזיר (=שלח את הפועל שלו) אצל חנוני (=שאמר בעל הבית לחנוני: תן לפועל בדינר, פירות שאני חייב לו, ואני אשלם לך) - יכול לחזור בו, שמכיון שאין הנותן חייב למקנה, אין כאן קנין מעמד שלשתן (רי"ף שם). 69) שהרי אין לוי חייב לראובן כלום, בניגוד למעלה בהלכה ח, שהנותן חייב למקנה. 70) ומכאן שאם הנותן חייב מעות למקנה (שקנה המקבל, כנ"ל מהלכה ח), שאין המלוה-המקנה, חוזר ותובע חובו מהלוה-הנותן, כיון שהמקבל קנה החוב במעמד שלשתן (כסף-משנה למעלה הלכה ח, עיין שם). 71) אבל המקצת שפרוע אינו יכול לחזור ולתבוע (משנה-למלך).

- י. המוכר שטר חוב לחבירו, או נתנו לו במתנה - אינו נקנה⁷² במסירת השטר לידו; שלא מסר לו אלא הראיה שבו⁷³, ואין הראיה נתפסת ביד⁷⁴.

72) בבא-בטרא (עז.) ושם: "אמר אמימר, הילכתא: אין אותיות נקנות במסירה" (כן היא גירסת רב האי גאון, הר"ח והרי"ף, אבל גירסת הרשב"ם: "הילכתא: אותיות נקנות במסירה"). 73) שהרי השטר אין גופו ממון אלא ראייה או תעודת-אישור על תביעת ממון. 74) שהראיה שבשטר אינה דבר ממש, ולעולם אין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש.

- יא. וכיצד יקנה השטר? שיכתב לו⁷⁵ המקנה: קנה שטר פלוני וכל השעבוד⁷⁶ שיש בו, וימסר לו השטר. ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה. ואין צריך עדים לענין קנינו⁷⁷, אבל צריך עדים לענין תביעתו⁷⁸; שהרי הנתבע אומר לו: מי יאמר שבעל דברים שלי כתב ומסר לך?⁷⁹

75) לחזק את קנין השטר עושים קנין כפול, כי המסירה לבדה אינה נחשבת, באופן יחסי, אלא כדיבור, אבל הכתיבה היא כפעולה ('תוספות' בבא-בטרא עז. ד"ה אותיות), ויש עוד הסברה אחרת לקנין כפול זה, וראה דברינו להלן. 76) שם (דף עז.): "צריך למיכתב ליה איהו וכל שעבודא דאית ביה". נוסח זה הכריח הוא, כי בלי הדגשת מכירת השעבוד, אפשר שאינו מקנה לו אלא את הנייר בלבד "לצור על פי צלוחיתו" (=לעשותו פקק לבקבוק). אבל לפי זה היתה מספיקה אמירה בעל-פה, והרי דעת רוב הפוסקים שצריך דוקא בכתב. ולפיכך צריך לפרש, ששני הקנינים האלו - שתי מסורות נפרדות להם: המסירה באה להקנות את נייר השטר ואין בכוחה כלל להקנות את השעבוד, שהוא דבר נפרד לגמרי מהשטר, ואינו נגזר אחריו, ואינו כלול בו, ולפיכך יש צורך בקנין אחר, היא הכתיבה, הבאה במיוחד להקנות את השעבוד (וראה בנמוקי-יוסף בבא-בטרא פ' המוכר את הספינה). 77) כגון שאבד ממנו שטר המכר, וטוען שחבירו מכר לו השטר בכתיבה ומסירה כדין, ואילו המוכר מכחישו ואומר לפקדון נתתי לך - אינו צריך להביא ראיה בעדים כי אין זה פקדון אלא קנה ממנו, ומקור דברי רבינו בבא-בטרא קעג. כדעת רבא שם. וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נחלות הלכה י.

בכסף כגון חליפין - שאין רק האפשרות הזאת שמביאה רבינו. 52) היינו, בכסף מסויים, שיזכה בו ויהיה ברשותו, אבל להטיל עליו חוב שישלם לו תמורת החפץ, אפשר על-ידי משיכה בחפץ (כסף-משנה). 53) שאם הוא ברשותו - חצרו קונה לו. 54) כלומר, ב'קנין אגב', ראה למעלה פרק ג הלכה ח. 55) המקום, שבו מונחים המעות. 56) ואין לנפקד הרשות להחליפם. 57) וכל-שכן אם נמצאים בידי הנותן. 58) היינו, מלוה על פה, ודין מלוה בשטר מתברר להלן לפנינו. 59) כי בגמרא יש פנים לכאן ולכאן. במקום אחד (בבא-קמא קד:) הביאו עובדא של הקנאת מעות ב'קנין אגב', ויש גורסים שם: "רב פפא הוא מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי". כלומר, שהנותן היה לו עליהם מלוה בסכום זה, ויוצא שגם מלוה אפשר להקנות ב'קנין אגב'. אבל במקום אחר (ב"ב עז.): "רב פפא הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי", ואפשר שהיה לו פקדון אצלם (ויש ספרים שגורסים כן גם בב"ק שם, עיין 'תוספות' בבא-בטרא שם ד"ה רב פפא).

- ח. ה'י' עומדים לשלשתן⁶¹, ואמר לו: מנה שיש לי בידך, בין פקדון בין מלוה⁶², תנהו לזה - קנה לוי⁶³, ואין אחד משלשתן⁶⁴ יכול לחזור בו. ודבר זה⁶⁵ אמרו חכמים, שהיא הלכה שאין לה טעם⁶⁶. לפיכך אין למדין ממנה לדין אחר⁶⁷.

60) גיטין יג. ויד. 61) ראובן (המלוה או המפקד) המקנה, שמעון (הלוה או הנפקד) הנותן, ולוי המקבל. 62) אף-על-פי שאין הכסף בעין, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובכל זאת קונה במעמד שלשתן - שם, במסקנת הגמרא. 63) ראה בפרק ה מהלכות אישות הלכה יז, שגם לענין קידושין מועיל קנין זה. 64) אף לוי המקבל אינו יכול לחזור בו, שאם מקבל זה הוא בעל חוב של הנותן, אין המקבל-המלוה יכול לחזור בו ולתבוע שוב את הלוה (מגיד-משנה), וכמו כן אין ראובן (המלוה-המקנה) יכול לתבוע חובו משמעון (הלוה-הנותן), כמבואר בהלכה ט (כסף-משנה). 65) שם (יד.), אחרי שקלא-וטריא ארוכה ואחרי שנדחו הטעמים, בהם רצו לבסס הלכה זו. 66) כלומר, אין לה בסיס משפטי, והיא כאילו "קבלה למשה מסיני, שאין לתת בה טעם" (רש"י). אבל יש טעם וסיבה למה עשו חכמים תקנה זו, והיא להקל על המשא-ומתן: "משום תקנת השוק, שמי שקונה סחורה, ואין בידו מעות, מעמידו אצל בעל חובו ואינו צריך להמתין עד שיקנה לו הקניין" ('תוספות' שם ד"ה כהילכתא). 67) באופן שהנותן אינו חייב כלום למקנה, וכמו שביאר להלן הלכה ט.

- ט. ה'ה' ראובן חייב לשמעון מאה זוז, ואמר ללוי: תן לשמעון מאה זוז אלו שאני חייב לו עד שאאתן לך⁶⁹ או עד שאעשה עמך חשבון, ואמר לו: הן! וקבל שמעון - כל אחד משלשתן יכול לחזור בו, ואפלו פרע לוי לשמעון מקצת חובו. לפיכך, אם לא פרע לוי לשמעון - חוזר שמעון⁷⁰ ותובע את ראובן בשאר חובו⁷¹.

וראה בפרק טז מהלכות מלוה ולוה הלכה ז. (78) תביעת החוב מאת הלוה. (79) ובה, גם רבא האומר שאינו צריך להביא ראיה להכחיש טענות המוכר, מודה שצריך להביא ראיה להכחיש טענת הלוה (ראב"ד, וראה ב'תוספות' יבמות קטז. ד"ה אמאי, והגר"א חו"מ סימן סו ס"ק מא.).

1 יב. קננו השטרות בדרך הזאת⁸⁰ - מדברי סופרים⁸¹;
2 אבל מן התורה אין הראיות נקנות, אלא גוף הדבר⁸²
3 בלבד קנוי. לפיכך⁸³, המוכר שטר חוב לחבירו -
4 עדין יכול למחלו⁸⁴, ואפלו יורשו מחלו.

(80) של מסירה וכתובה, ויש דרך אחרת שהשטר נקנה בה מן התורה, ראה להלן בדברי הראב"ד ובהערה פג. (81) מתקנת חכמים. זו היא שיטת הרי"ף בכתובות פרק הכותב, והוכיח כן מתוך הסוגיא בבבא-בטרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא-בטרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא-בטרא עו: ד"ה קני לך. ועיין בש"ך לחושן-משפט סימן סו ס"ק א. (82) ואף השעבוד נחשב כדבר בלתי ממשי. (83) מכיון שכל הקנין אינו אלא מתקנת חכמים, אין לו תוקף מלא. (84) כתובות (פה:), ברם המוכר-המוחל חייב לשלם ללוקח השטר פיצויים מדין מזיק (פרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י'). וכתב הראב"ד בהשגה, שאם כתב הלוה בשטר חובו הריני משועבד לך ולכל הבאים מכוחך - אינו יכול למחול. וכתב הכסף-משנה שכן הוא גם לדעת רבינו. ויבאופן זה קנוי השטר ללוקח, מדין תורה, ועיין לעיל הערה עט.

5 יג. הָאִשָּׁה⁸⁵ שֶׁהִכְנִיסָהּ⁸⁶ שְׁטַר חֹב לְבַעֲלָהּ - אֵינָהּ
6 יְכוּלָה לְמַחֵל אֶלָּא מְדַעַת בַּעֲלָהּ; מִפְּנֵי שִׂידָה פִּירוּ⁸⁷.

(85) שם. (86) בנכסי מלוג, או בנכסי צאן ברזל, ראה בחושן-משפט שם סעיף כח. (87) נכסי אשה שייכים לבעל, ואין קנין לאשה בלי בעלה.

7 יד. המְקַנָּה⁸⁸ לַחֲבֵירוֹ קָרַע פֶּל שְׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל
8 גִּבְהַ שְׁטֵר חוּב⁸⁹ - הֵרִי זֶה קָנָה הַשְּׁטֵר בְּכָל מְקוֹם
9 שְׁהוּא⁹⁰ בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מִסִּירָה⁹¹. וְנִרְאָה לִי, שֶׁגַּם
10 זֶה יָכוֹל לְמַחֵל⁹² אַחֵר שֶׁמָּכְרוּ. וְכֵן הַמּוֹכֵר⁹³ קָרַע
11 וְכָתַב הַשְּׁטֵר וְאִין הַלּוּקָת עֲמוּ⁹⁴ - בִּיּוֹן שֶׁהַחֲזִיק⁹⁵
12 הַלּוּקָת בַּקָּרַע נִקְנָה הַשְּׁטֵר בְּכָל מְקוֹם שְׁהוּא.

(88) בבא-בתרא עז: (89) ויש אומרים (הרא"ש, נמוקיי-יוסף בשם רב האי גאון), שדווקא שטר מכירה של אותה הקרקע הנמכרת, נקנה ב'קנין אגב', והיא הדוגמא המובאת בענין זה בגמרא - אבל לא שטר אחר. (90) כן כתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט: "כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין, אע"פ שאינן צבורין בתוכה". (91) שכיון שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע שנקנית בכסף, בשטר ובחזקה ואין צריך יותר (סמ"ע חו"מ סימן סו ס"ק כה). וכתב הכסף-משנה שצריך לומר לו בעל-פה שהוא מקנה לו את השעבוד. ברם רבינו חננאל סובר, ש'קנין אגב' אינו עומד אלא במקום מסירה, ולכן צריך עוד להוסיף קנין כתיבה. (92) בגמרא

לא הזכירו מפורש דין המחילה בקנין שטר ע"י 'קנין אגב'.
ברם הדבר הוא הגיוני, אחרי שגם 'קנין אגב' הוא רק
מדברבנן, וכמו שכתבו ה'תוספות' בבבא-קמא יב, ד"ה אגב,
וראה בלחם-משנה. (93) בבא-בתרא שם. (94) שמותר
לעשות כן (ב"ב שם, ולהלן פרק כד מהלכות מלוה ולוה
ה"א), שהרי לא יכול להיות כאן שום הפסד אלא למוכר
בלבד, אם ימצאנו הלוקח (שהשטר נכתב על שמו) וינצלו
טרם שקנה את השדה, ואין לנו לחשוש יותר מהמוכר עצמו
(רשב"ם שם עז: ד"ה כאותה ששינינו). (95) הראב"ד
הוסיף כאן, שצריך לומר מפורש: קנה אגב קרקע. [ויתכן
כי דעת הרמב"ם היא ששטר שנכתב על אותה קרקע שהוא
"אפסרא דארעא" (= "רסן האדמה"), כמו שאמרו בקידושין
כו. הרי הוא כאילו צבור בתוך הקרקע (וכן נראה בגמרא
קידושין שם), ובצבורין אין צורך לומר קנה אגב קרקע, כמו
שכתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט, ועיין ראב"ד שם].

13 טו. האומר⁹⁶: זכו בשדה⁹⁷ו⁹⁷ לפלוני, וכתבו לו את
14 השטר⁹⁸; והחזיק הוזה⁹⁹ל⁹⁹ במקרקע - יש לנותן¹⁰⁰
15 לחזר בשטר¹⁰¹ עד שגגיע ליד בעל המתנה, ואף על
16 פי שאינו יכול לחזר בשדה¹⁰².

96) בבא-בטרא עז. וקידושין כו. 97) אומר לשלוחים, שיעשו קנין בקרקע מתוך כוונה לזכות בה בשביל המקבל. 98) וגם מצוה עליהם לכתוב לו שטר. 99) השליח עשה קנין חזקה בשביל המקבל. ולדעת רשב"ם (שם) המדובר בקנין חליפין. וראה להלן. 100) דקדק לכתוב "לנותן", וכן להלן: "בעל המתנה", ולכאורה אפשר להסיק מזה, שסובר רבינו כדעת רבינו-תם (ב'תוספות' שם ד"ה חזור), שרק במתנה הוא חוזר בשטר, אבל במכירה אינו יכול לחזור בשטר, שוודאי על דעת כן נמכר שיהא ללוקח שטר. אבל המגיד-משנה והלחם-משנה סוברים שמתוך זה שהביא רבינו הלכה זו בהלכות מכירה, נראה שהמדובר גם במכירה. 101) אינו יכול לחזור בקרקע, אחרי שנעשה כבר הקנין, אבל יכול לחזור בשטר, שהרי לא נקנה למקבל עד שיגיע לידו, כי אף-על-פי שנתן לו השדה - אינו רוצה שיכתבו עליה שטר, לפי שעלידי השטר ניתן פומבי לדבר, וערכו הכלכלי יורד על-ידי הידיעה בדבר הפחתת הרכוש הקרקעי שלו ('תוספות' שם ד"ה חזור בשטר). אולם, כל זמן שלא ידוע שהמוכר חזר בו - יכולים השלוחים למסור את השטר לצד השני, ואין צריכים לחשוש שמא חזר בו (רשב"ם שם, ד"ה חזור בשטר). 102) שהרי כבר החזיק בה, ואף-על-פי שאין הקרקע נקנית אלא בשטר, במקום שכותבים את השטר (למעלה פ"א הלכה ד), ואם חוזר בשטר, למה לא יחזור גם בשדה? - הרי כבר כתבנו למעלה (שם הלכה ח) שבקנין חזקה אין השטר מעכב, והרי דקדק רבינו לכתוב: "והחזיק הזוכה לו" (וראה למעלה הערה צח). ועיין נמוקי-יוסף בב"ב שם.

17 טז. אָמַר לָהֶם¹⁰³: זָכוּ לוֹ בְּשָׂדֶה עַל מְנַת שְׁתַּכְתְּבוּ
18 לוֹ אֶת הַשָּׂטֶר - אִף עַל פִּי שְׁתַּחֲזִיקוּ לוֹ בְּשָׂדֶה, חֲזֹר
19 מִזֶּה וּמִזֶּה¹⁰⁴ עַד שְׁנֵיעַ¹⁰⁵ שָׂטֶר הַמִּתְנָה לִידֵי מִקְבֵּל
20 הַמִּתְנָה.

ומצד גדרו של העולם מזכירים לו ש"מי שפרע מדור המבול" כי הפרעון הוא על העדר העבודה של בירור העולם.

ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 683

(2) בתור קניין כסף. (3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. (4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שאריט ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". (5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חזיון לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד, סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. (6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. (7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים.

- ב. וְכִיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אֲוֵרִינָה⁸ אוֹתוֹ⁹ בְּבֵית דִּין¹⁰ וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאֲנָשֵׁי דוֹר הַמִּבּוֹל¹¹ וּמֵאֲנָשֵׁי דוֹר הַפְּלִגָּה וּמֵאֲנָשֵׁי¹² סָדֵם וְעַמּוּרָה וּמֵמַצְרַיִם שֶׁטְבְּעוּ בָּיָם, הוּא יִפְרַע מִמֵּי שְׁאֵינּוּ עוֹמְדִים בְּדַבְּרוֹ¹³. וְאַחֵר כֶּן יִחְזֹר הַדְּמִים.

(8) מקללין. כרבא ולא כאבבי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם), דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. (9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוננים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). (10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו". (11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעינינו ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). (12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח.). (13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת, כגון מתן דמים. שאילו

(103) בבא-בבא שם. (104) שהרי התנה שאינו רוצה להקנות אלא אם יקויים התנאי, והרי לא קויים. (105) ואף-על-פי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, ששם היה המעשה (נתינת עבר הירדן להם) לטובת בני גד ובני ראובן, והתנאי היה לטובת המתנה (הוא משה רבינו בשם כל ישראל, שיעברו חלוצים) וכאן התנאי לטובת המקבל - אף-על-פי-כן יש לתנאי תוקף שצריך לקיימו (מגיד-משנה בשם רמב"ן). ונלדעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות הלכה יז שבאומר "מעכשיו" או באומר "על מנת" אין צריך שיהא דומה לתנאי בני גד ובני ראובן - דברי רבינו מוסברים על נכון].

יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ז

פרק שביעי

(1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה.

- א. מִי שֶׁנָּתַן הַדְּמִים² וְלֹא מָשַׁךְ הַפְּרוֹת - אֵף עַל
פִּי שְׁלֹא נִקְנוּ הַמְטָלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ, כָּל הַחֲזוֹר
בוֹ, בֵּין לִזְמַן בֵּין מוֹכְרָ³, לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה
יִשְׂרָאֵל⁴, וְחַיֵּב לְקַבֵּל⁵ מִי שֶׁפָּרַע. וְאַפְּלוּ נָתַן
הָעֶרְבוֹן⁶ - כָּל הַחֲזוֹר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע⁷.

נקודות משיחות קודש

"מי שנתן הדמים ולא משך הפירות ... כל החוזר בו ... לא עשה מעשה ישראל"

כמבואר, עניין הקניין ברוחניות הוא מה שהתחתונים (ובפרט ישראל) בעבודתם, מקנים את ענייני העולם לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" בכסף ובמשיכה. כסף מלשון כיסופים והוא הבא בהמשכה מלמעלה למטה ואילו משיכה עניינה העלאה מלמטה למעלה. והנה, כל גילוי האור - כסף - אהבה רבה, הוא בכדי שהאדם יעלה את ענייני העולם למעלה ולכן אם "חזר בו" היינו שקיבל את הכסף ולא משך, היינו לא העלה את ענייני העולם למעלה, צריך לקבל "מי שפרע" כדי שיבין את חומרו העניין.

ומה שמזכיר "מי שפרע מדור המבול ... כו" שהיה לפני מתן תורה, הוא מכיון שכל עניין המשיכה הוא מצד גדרי העולם שלא יתברר אם לא שימשכוהו ויעלוהו למעלה, אבל מצד ישראל שהם למעלה מהעולם ונמצאים בו רק מצד ציווי ה' לצאת ממקומם ודרגתם ולירד למטה, יכולה העבודה להיעשות בדרך של מנוחה ושלוש על ידי ריבוי גילוי אור כבימי שלמה המלך שאז נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו ודרגתו של שלמה שעליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דברי הימים-א כט, כג). אבל מצד החטא והגלות יש צורך בעבודת האדם בדרך מלחמה דווקא. ומכיון שהירידה בגלות היא מצד אומות העולם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ח שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קפג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חנם.

- ד. מי שהיה לו חוב אצל חברו, ואמר לו: מכר לי חבית של זין פחוב שיש לי אצלך, ורצה המוכר - הרי זה פמי שנתן הדמים עתה²³, וכל החזור בו מקבל מי שפרע²⁴. לפיכך²⁵, אם מכר לו קרקע פחוב - אין אחד מהן יכול לחזור בו²⁶, ואף על פי שאין מעות המלוה מצויות בשעת המכר.

(23) הרשב"א השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. (24) כדין כל קונה בכסף וחזור בו (למעלה הלכה א). (25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. (26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד).

- ה. הלוקח מחברו קרקע או עבדים²⁷ או שאר מטלטלין, ופסקו הדמים, והניח משפוח²⁸ על הדמים - לא קנה²⁹; וכל הרוצה לחזור משניהם - חוזר, ואינו חייב לקבל מי שפרע³⁰.

(27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. (28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=ישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. (29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם). וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג. (30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:): "שאמר: ... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם".

- ו. מכר לו בדברים בלבד, ופסקו הדמים³¹, ורשם הלוקח רשם³² על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו - אף על פי שלא נתן מהדמים כלום, כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע³³. ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרשם קנין גמור - נקנה המקח³⁴, ואין אחד מהן יכול לחזור בו, ויהיה זה חייב לתן דמים³⁵.

בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח.

- ג. הנותן¹⁴ דמי המטלטלין או מקצת הדמים¹⁵, ויחזר בו הלוקח¹⁶, ואמר לו המוכר: בוא וטל מעותיך - הרי המעות אצלו כמו פקדון¹⁷, ואם נגנבו או אבדו - אינו חייב באחריותן¹⁸. אבל אם חזר בו המוכר¹⁹ - הרי המעות ברשותו, וחייב באחריותן²⁰, ואף על פי שחזר בו ואמר ללוקח: בוא וטל את שלך, עד שיקבל עליו מי שפרע, ויאמר לו²¹ אחר כך: בוא וטל את שלך²².

(14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. (15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. (16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". (17) והרי הוא כשומר חנם. (18) כמו כל שומר חנם. וראה להלן למה דינו כשומר חנם. (19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שמושומין עבור שומשומין ולפני שעשה משיכה בשומשומין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חנם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. (20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). (21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. (22) ואז דינו כשומר חנם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חנם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חנם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חנם, אבל אנו שפוסקים

למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד).

י. הנותן מעות⁴² לחבירו⁴³ לקנות לו קרקע או מטלטלין, והניח מעות חבירו אצלו והלך וקנה לעצמו במעותיו - מה שעשה עשוי⁴⁴, והרי הוא מפלל הרמאיין.

(42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". (43) וכל-שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). (44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה).

יא. היה יודע⁴⁵ שזה המוכר אוהב אותו ומכפדו, ומוכר לו ואינו מוכר למשלחו - הרי זה מתר לקנות לעצמו⁴⁶; והוא שיתחזר ויודיעו. ואם מפחד שמה יבוא אחר ויקדמנו לקנות - הרי זה קונה לעצמו ואחר כך מודיעו⁴⁷.

(45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). (46) ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שידע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. (47) שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובוזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סעיף קטן ד).

יב. הורו מקצת המורים, שאם קנה לעצמו במעות חבירו אחר שזקפן עליו מלוה⁴⁸ - הרי קנה לעצמו⁴⁹, ומקבלין ממנו⁵⁰ כשאמר "זקפתי אותם המעות על עצמי במלוה". ואני אומר, שאין דין זה דין אמת, אלא המקח של משלח⁵¹, כמו שיתבאר בדין העסק.

(48) "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). (49) אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). (50) כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. (51) רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות

(31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. (32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). (33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו ואף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". (34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונים ומקנים" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). (35) [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם].

ז. דבר ברור³⁶ הוא, שאין דין זה אלא בשרשם בפני המוכר, או שאמר לו המוכר: רשם מקנה; שהרי גמר להקנותו, כמו שבארנו בחזקה ובמשפחה.

(36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ).

ח. הנושא ונותן בדברים בלבד³⁷ - הרי זה ראוי לעמד לו בדבורו, אף על פי שלא לקח מן הדמים בלום, ולא רשם, ולא הניח משפון. וכל החוזר בו, בין לוקח בין מוכר - אף על פי שאינו חייב לקבל מי שפרע, הרי זה ממחסרי אמנה³⁸, ואין רוח חכמים נוחה הימנו³⁹.

(37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. (38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתיימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד-משנה). (39) שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

ט. וכן⁴⁰ מי שאמר לחבירו לתן לו מתנה, ולא נתן - הרי זה ממחסרי אמנה. במה דברים אמורים? במתנה מועטת, שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו; אבל במתנה מרבה - אין בה חסרון אמנה, שהרי לא האמין זה שיתן לו⁴¹ דברים אלו, עד שיקנה אותו בדברים שקונים בהן.

(40) שם מט. כרבי יוחנן. (41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"ט שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אינו קונה עד שיתן דמים - מגיד-משנה למעלה פרק א הלכה ב]. וכתב המגיד-משנה כאן, שהמדובר בין אם החזיק בפניו ובין אם החזיק שלא בפניו ואמר לו "לך חזק וקנה" (ראה למעלה פ"א ה"ח). אבל הרשב"א (הובא בנמוקי-יוסף פרק ו דבבא-מציעא) סובר שאם אמר לו "לך חזק וקנה" - אע"פ שיוצא ונכנס ותובע - קנה, שבאמירתו בוטלה הקפדתו.

- ב. חזר בו הלוקח - יד המוכר¹⁰ על העליונה; רצה¹³ אומר לו: הילך מעותיך, או קנה מן הקרקע¹¹ פנגד המעות שנתת לי. ונותן לו מן הזבורית שבה¹². ואם חזר המוכר - יד הלוקח על העליונה; רצה אומר לו: תן לי מעותי, או תן לי קרקע פנגד מעותי. ונוטל¹³ מן היפה¹⁴ שבה¹⁵. ואם לא היה¹⁶ יוצא ונכנס ותובע - קנה הלוקח את פלה, ואין אחד מהן יכול לחזור בו, ושאר הדמים עליו כשאר החובות.

(10) ברייתא (שם). (11) בגמרא שם הנוסח "הילך קרקע", ורבינו שינה וכתב "קנה", להורות כי עד עכשיו לא קנה גם כנגד מעותיך]. (12) כלומר, מן החלק הגרוע ביותר בשדה שקנה. ואף-על-פי שדין בעל חוב לגבות מן הבינונית (פי"ט מהלכות מלוה ולוה ה"א) - כאן קנסוהו חכמים כיון שחזר בו מן המקח (תוספות' בבא-מציעא שם ד"ה מעידית). (13) לפי המחיר של עכשיו (מגיד-משנה בשם רמב"ם). (14) מן העידית. (15) כדעת רב נחמן בר יצחק בגמרא (בבא-מציעא שם). בניגוד לדעה אחרת שם, שנוטל מן היפה שבכל נכסי המוכר. הרי דעת רבינו, כמו שכתבנו למעלה, שאין המקח חל אפילו כנגד מעותי, ולפיכך הוא כותב "תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל מן היפה" (וכן כתב בפירוש המשנה בבבא-מציעא שם). אבל יש מפרשים שמה שאמרו בגמרא "מהיכן מגביהו מן העידית" - לא מוסב על סוף הדברים "תן לי קרקע", אלא על ראש הדברים "תן לי מעותי", לפי שהם סוברים שכנגד מעותי המקח קיים, ואם כן הרי זה כ"אומר לחברו חצי שדה אני מוכר לך - שנותן לו מן הכחוש שבה" (להלן פכ"א הכ"ב), ולמה יקח כאן מן העידית? - אלא הדברים מוסבים לראש הדברים כשאומר "תן לי מעותי", שאז הרי הוא כבעל-חוב שלוקח מן העידית, ולפי שחזר בו המוכר קנסוהו ונתנו ללוקח מן העידית, וראה בכסף-משנה. (16) שם בגמרא.

- ג. מכר שדהו¹⁷ מפני רעתה¹⁸, אף על פי שהוא יוצא ונכנס ותובע ושאר הדמים - קנה הפל, ואין הלוקח¹⁹ יכול לחזור בו; שזה שתובע²⁰ ורודף, לא מפני שעדיין לא גמר והקנה, אלא פדי שלא יחזור בו הלוקח.

(17) מסקנת הגמרא שם עח. (18) שהקרקע היא רעה, והמוכר מעוניין להפטר ממנה. (19) גם המוכר אינו יכול לחזור, אלא שכאן, מן הסתם, אין הוא מעוניין בזה. (20) לשון הרי"ף (שם).

- ד. וכן הדין²¹ במוכר מטלטלין: אף על פי שמשך²² הלוקח הפרות והוציאן לרשותו, והמוכר נכנס ויוצא

שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

- יג. שלשה שנתנו מעות לאחד לקנות להם המקח: אם היו המעות מערבות⁵² וקנה במקצת הדמים, אף על פי שהיתה פונת השליח שזה שקנה לאחד מהן - הרי המקח של כלן, וחולקין אותו לפי מעותיהן.

(52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה.

- יד. היו מעות של אחד מהן צוררין⁵³ וחתומין⁵⁴, אף על פי שהיה בלב השליח הזה שיקנה המקח לכלן - לא קנה אלא זה שקנהה המקח במעותיו בלבד.

(53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צררם השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). (54) שיש להם החותם של בעליו.

יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ז

פרק שמיני

(1) נתבאר בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר.

- א. המוכר² שדה לחברו באלף זוז, ונתן לו מקצת הדמים³, והיה יוצא ונכנס⁴ ותובע ושאר הדמים⁵, אפילו לא נשאר לו אלא זוז אחד⁶ - לא קנה הלוקח את פלה⁷, אף על פי שכתב השטר⁸ או החזיק⁹.

(2) בבא-מציעא עז: (3) שאילו לא היה המוכר יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים היה קונה את כל השדה (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב, וכמו שכתב למעלה פ"א ה"א גבי מטלטלין), ועכשיו שיוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שישלם כל הדמים. (4) בגמרא שם: "עייל ונפיק" (= נכנס ויוצא), והרמב"ם שינה וכתב "יוצא ונכנס". ומכאן שכבר נכנס פעם אחת ויצא ונכנס שוב לבית הלוקח לתבוע ממונו, וכן כתב הרא"ש (בבא-מציעא פ"ו סימן ז), וראה ביאורי הגר"א לסימן קצ, ס"ק כז. (5) ריצה זו אחרי הכסף מוכיחה שסיבת המקח היתה הצורך הדחוף של המוכר בכסף, ורק לשם זה קיים אותו, ומכיון שמטרה זו לא הושגה, מתבטל המקח (נימוקי-יוסף בבבא-מציעא פרק השוכר את האומנין). (6) מימרא של רבא, שהושמעה על רקע של עובדה מסוימת. (7) רוצה לומר, בניגוד למה שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שעירבון קונה כנגד כולו (וכן הוא בהלכה ב כשאינו יוצא ונכנס ותובע) - כאן אין הדין כן אלא אינו קונה את כולה, אבל לעולם אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (ראה הגר"א סימן קצ, ס"ק יב), וכן נראה בסמוך. ראה הערה יד. (8) שהרי שטר אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה פרק א הלכה ז). (9) [אף-על-פי שחזקה קונה בלי שטר, אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה שם הלכה ח והערה לא) - אין זה אלא באופן שאינו יוצא ונכנס ותובע הכסף, אבל אם יוצא ונכנס ותובע

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. האומר לחברו³¹: כשאמפר שדה זו הרי היא
מכורה לך מעכשיו³² במאה זו, וקנו מידו³³ על כך,
ולאחר זמן מכרה לאחר במאה - קנה הראשון.
מכרה ביותר על מנה³⁴ - קנה אחרון³⁵. שלא אמר
לו אלא 'כשאמפר', שיהיה מוכר מדעתו תחלה³⁶,
וזה לא היה רוצה למכר, ולא מכר אלא מפני
התוספת שהוסיף זה על שויו, ונמצא כמי שנאנס
ומכר.

31) גמרא בעבודה זרה עב. (הביאה הרי"ף בבא-בתרא פרק
ז בסופו). 32) כך כתב הרי"ף שם. וראה בהערה הבאה.
33) גם זה שם ברי"ף. שאם לא קנו מידו, ואם לא אמרו לו
"מעכשיו", בוודאי לא קנה הראשון אם מכרה לאחר.
34) גם זה עובדא בגמרא שם: "זבנה לאיניש אחרינא במאה
ועשרין (=מכרה לאדם אחר במאה ועשרים)". וסובר רבינו
ש"מאה ועשרים" לאו דוקא, אלא כל שמכר ביותר אין זו
מכירה ברצון. 35) כרבי יעקב מנהר פקוד, ולא כרב הונא.
36) כלומר, ברצונו הטוב בלי שום הכרח.

ח. אמר לו³⁷: כשאמכרנה הרי היא קנויה לך
מעכשיו כמה שישומו אותה בית דין של שלשה³⁸ -
אפלו על פי שנים³⁹ מן השלשה. אמר לו: כמו
שאימרו שלשה⁴⁰ - עד שאימרו השלשה⁴¹. וכן אם
אמר לו: כמו שישומו אותה בית דין של ארבעה -
עד שישומו הארבעה כל⁴² ויסימנו, וימכרו⁴³ לאחר
כמו שייסימנו⁴⁴, ואחר כך יקנה הראשון. שמו
אותה שלשה או ארבעה, ואמר המוכר: עד שיבואו
שלשה אחרים או ארבעה וישומו - אין שומעין
לו⁴⁵; שהרי קנו מידו⁴⁶ תחלה שמכר מעכשיו.

37) גם זה שם. 38) בגמרא שם: "כדשיימי בתלתא", אבל
ברי"ף (ב"ב שם): "כדשיימי בי תלתא", ו"בי תלתא" היינו
בית-דין של שלשה, וראה מגיד-משנה. 39) מכיון שהזכיר
"בית-דין", זה מהותו של בית-דין, שהולכין בו אחר הרוב.
40) לדברי רבינו, ישנם שני הבדלים בין הדין הראשון
לשני: בראשון הזכיר "שומא" וגם "בית דין", ובשני לא
הזכיר לא "שומא" ולא "בית דין". ולפי זה לא ברור מה
דינו של המזכיר "שומא" בלי "בית דין". ולדעת רש"י שם,
כיון שהזכיר "שומא" אע"פ שלא הזכיר "בית דין" כוונתו
ל"בית דין", וזהו לפי נוסחתנו בגמרא שם "כדשיימי
בתלתא". 41) שמכיון שלא התכוון לבית-דין, צריך שיהא
בהסכמת כל השלשה, ולא בהסכמת הרוב בלבד כמו
בבית-דין. 42) מכיון שהוא הזכיר ארבעה, יותר מהמספר
הדרוש להרכב בית-דין, סימן שהוא מתכוון - אם כי הוא
הזכיר בית-דין - דוקא לדעת כל הארבעה, שאם כוונתו
היתה לבית-דין בהרכבו החוקי, לא היה מזכיר ארבעה.
43) כלומר, לא מספיקה הסכמתם לשומא, אלא שגם ימכור
לפי שומא זו, שהרי אמר לו "כשאמכרנה", ורק אז היא
קנויה לראשון. 44) אבל אם מכר אותה יותר מכפי
השומא, אז המכר הוא לשני, כמו בסוף ההלכה הראשונה
(לחם-משנה). 45) כרב הונא בר רבי יהושע, ולא כרב

על שאר הדמים - לא קנה, ויד החוזר בו על
התחתונה, כמו שבארנו; אלא אם בן מכר מפני רעת
ממכרו, והרי זה קנה הכל.

21) כן הוא בגמרא (שם עז): במכירת חמור, ופסק רבא
שאינו קונה מכיון שיוצא ונכנס ותובע. 22) כן דעת
ה'תוספות' (שם ד"ה עייל ונפיק אזוזי). אבל דעת 'בעל
המאור' היא, שאם משך, שוב לא מתבטל המקח. ופסקו של
רבא (שם) היה באופן שהיתה רק נתינת דמים בלא משיכה,
והשאלה עמדה בקשר לקבלת 'מי שפרע'.

ה. לקח שוה מאה במאתים²³, והמוכר יוצא ונכנס
לתבוע שאר הדמים - הרי זה ספק אם הוא כמוכר
שדהו מפני רעתה, ואינו תובע אלא מפני שמכר
ביותר, או אינו כמוכר שדהו מפני רעתה, וזה
שתובע - מפני שעדיין לא גמר להקנותו עד שיקח
כל הדמים. לפיכך, הרוצה לחזר משניהם - אינו
יכול לחזור²⁴; ואם תפס המוכר²⁵ ממקח שמכר כנגד
המעות ששפארו לו²⁶ - אין מוציאין מידו.

23) כן גרס רבינו בגמרא בבא-מציעא שם (מגיד-משנה).
ואין אונאה לקרקעות (להלן פרק יג הלכה ח). 24) היינו,
לא הלוקח יכול לעכב שאר הדמים, שעדיין לא נתן, ולא
המוכר יכול לעכב את מכירת הקרקע, מפני שהקנין עצמו
היה ללא ערעור, והספק נולד רק אחרי כן - אין לבטלו (ט"ז
לסימן קצ סעיף יג, ועיין משנה-למלך). 25) רק הוא יכול
לתפוס, לפי שהוא אומר: ברי לי שתבעתי מפני שעדיין לא
גמרתי להקנות עד שאקבל כל הדמים, אבל הלוקח אינו
יודע מה כוונת המוכר, ולפיכך אינו יכול לתפוס (נתיבות
המשפט'). 26) [לפי דברי המוכר, שלא גמר להקנות לא
קנה הלוקח כלל ואף כנגד מעותיו (ראה למעלה הלכה א
והערה ו) - כן יכול לתפוס כל המקח, אלא שאם יעשה
המוכר כן תהיה ידו של הלוקח על העליונה ויבקש בחזרה
את מעותיו (למעלה הלכה ב). והמוכר שהאנה את הלוקח:
"שוה מאה במאתים" לא כדאי לו לבטל את כל המקח,
ולפיכך אינו תופס אלא חצי השדה כנגד המאה שעור לא
נתן לו הלוקח].

ו. הקונה²⁷ דבר מחברו ונתן לו הדמים וטעה במנן
המעות, ולאחר זמן תבעו המוכר ואמר לו: מאה
שנתת לי אינם אלא תשעים - נקנה המקח²⁸,
ומחזיר לו העשרה אפלו אחר כמה שנים. בין
בקרנע²⁹, בין במטלטלין³⁰.

27) ברייתא (קידושין מז). לפי רב הונא. 28) כדין נתן כל
הדמים (מגיד-משנה). 29) לענין קנין גמור, אבל לא
בקידושין, מפני שהאשה מתביישת לתבוע אחרי זה, ומתוך
כך אין לה בזמן הקידושין בטחון גמור בקנין זה, ולפיכך
אינה מקודשת [כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות אישות
י"ז, ודברי ה'תוספות' המיוחסים לר"י הזקן (שנדפסו
ברפוס ווילנא) בקידושין שם, שכתב בשם רבינו שמקודשת,
צריכים עיין]. 30) להתחייב ב'מי שפרע'.

כמסירה להדיוט", מוכיח ש"האמירה" מקבילה ל"מסירה", ועושה את אותה הפעולה כמו "מסירה". וראה ב'תוספות' המיוחדות לר"י הזקן בקידושין כט. שמיישב דברי הגמרא שם באופן שלא דיבר המוכר מאומה. (10) כן הוא במשנה שקלים שם: "המקבל עליו לספק סלתות [להקדש] - משלש [שלשה סאים בסלע] ועמדו מארבעה, יספק מארבעה". וראה להלן. (11) במשנה שקלים, שם: "המקבל עליו לספק סלתות מארבעה, עמדו משלש יספק מארבעה". ואע"פ שבהדיוט יש 'מי שפרע' כשחזור בו, הרי שאם הוזלו הפירות יד ההקדש על העליונה, והמוכר צריך לספק כשער הוזל. ואע"פ שבהדיוט, באופן זה, אסור למוכר לחזור, ואם הוא חוזר מקבל 'מי שפרע' (למעלה פרק ז ה"א), והרי כתב רבינו בפרק ז מהלכות ערכין ה"ב: "פדהו במנה (=נתן) ההדיוט דמים לגזבר לפדות ההקדש) ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתיים, מה שפדה פדוי ואינו נתן אלא המנה שכבר נתן. ואין אומרים כאן לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל 'מי שפרע' - ואין הקדש ראוי לקבל 'מי שפרע' " (וכן הוא בקידושין כט.). וכבר העירו על סתירה זו הר"ן בקידושין שם, והמגיד-משנה כאן. והכסף-משנה מתרץ, שאין בהקדש קנין כסף מן התורה, אלא בהדיוט הקונה מן ההקדש, שעל זה נאמר "ונתן הכסף - וקם לו", אבל בהקדש הקונה מן ההדיוט אין קנין כסף מן התורה. ואין קבלת 'מי שפרע' אלא באופן שכסף קונה מן התורה. ולפיכך יפה כתב רבינו שהקדש הקונה בכסף והוזלו הפירות - חוזר ונלפיק כח למעלה: "קנה כדין תורה" ולא "מדין תורה", שקנין זה אינו מן התורה. ויתכן כי המלים "ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע", שבסוף ההלכה, שאין מקומן שם, אלא כאן אחרי המלים "מכח ההקדש", וכדברי הכסף-משנה, שאין הגזבר חייב כאן 'מי שפרע' כיון שאין הכסף קונה כאן מן התורה. (12) קידושין כט. בברייתא. (13) אף שאין קונים מהקדש אלא בדמים. (14) כלומר, שאין כאן לגמרי 'מי שפרע', שהרי משיכה או שקונה לגמרי או שלא קונה כלל, אף לחייב ב'מי שפרע' (מגיד-משנה). [וראה למעלה הערה י, שיתכן כי מלים אלה שייכות למעלה אחרי המלים "מכח הקדש"]. שאר הדינים שבברייתא, שאותם השמיט רבינו כאן, הביאם בפ"ז מהלכות ערכין הלכה יב.

- ג. נכסי יתומים¹⁵ - הרי הן כהקדש. כיצד? יתומים¹⁶ שפרכו¹⁶ פרות, ונמשכו מהן הפרות וצדין לא לקחו¹⁷ הדמים, והוקרו הפרות - חוזרין בהן¹⁷; שאין נכסי יתומים נקנין אלא בכסף, כהקדש. הוזלו הפרות¹⁸ - לא יהיה כח הדיוט¹⁹ יותר חמור מכהן²⁰.

(15) מימרא של שמואל, בגיטין נב. ובמגיד-משנה הביא: "נכסי יתומים קטנים", וכ"ה בכ"י תימן. (16) שם. (17) ואין לחשוש שמא יאמרו הלוקחים ליתומים: "נשרפו חייטכם", כמו שאנו חוששים כן ביחס למוכר ליתומים (להלן הלכה ו), - שכל זמן שלא חזרו היתומים, הפירות ברשות הלוקחים והם חייבים עליהם אף באונסין (ר"ן בגיטין שם). ולאחר שחזרו - עליהם לקבל הפירות לרשותם, ואם לא קיבלו - הם הפסידו בעצמם. ואין לומר

פפא (שם). (46) בגמרא (שם) נמקו הלכה זו, ואמרו: מי יודע אם אלו האחרונים הם יותר טובים מהראשונים, ומכיון שהדבר בספק - אין בכוחו של הספק לבטל את המכירה, מאחר שכבר קנו מידו מעכשיו.

יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ז

פרק תשיעי

(1) נתבארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדין, וכן נתבאר בו שיש דבר שאם ניקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו.

- א. המוכר להקדש², ואמר: לו הגזבר: בכמה אתה מוכר חפץ זה? ואמר: בעשרה - אפילו היה שוה מאה⁵, פיון שאמר בעשרה אינו יכול לחזור בו; שאמירה לגבוה⁷ במסירה⁷ להדיוט.

(2) בבא-בתרא קלג: ושם הביאו עובדא, בכנו של יוסף בן יועזר, שמצא מרגלית ורצה למוכרה להקדש, ואמרה לו אשתו, שהוא לא יהיה הראשון לשום מפני שלא יוכל להתחרט יותר, שהרי "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", אף אם השום בטעות, והחפץ שוה יותר, מכיון ששם את החפץ פחות משוויו, הרי התכוון לוותר משלו להקדש (תוספות) קידושין כט. ד"ה משכו). וראה להלן הלכה ב. (3) בלי כל פעולת קנין וכלי מתן מעות. (4) כלומר: אם היה שוה עשרה, בוודאי קנה הקדש, אלא אפילו היה שוה מאה - קנה. ועיין 'אבן האזל'. (5) שאז אצל הדיוט המקח מתבטל, כדין ביטול המקח באונאה של יותר משתות. (6) משנה בקידושין כח: ונזכר בגמרא כמה פעמים. (7) האמירה גרידא להקדש, הרי היא כאילו מסר בקנין להדיוט.

- ב. הגזבר שקנה להקדש או שפרכו - ידו על העליונה⁸. כיצד? נתן דמים⁹ של הקדש, אף על פי שלא משך הפרות, אם הוקרו - קנה, כדין תורה¹⁰. ואם הוזלו הפרות - חוזר; שהרי לא משך, ולא יהא כח הדיוט חמור מכח ההקדש¹¹. וכן¹² אם מכר חפץ של הקדש, ומשכו הלוקח ולא נתן דמים, והוזל החפץ - קנה¹³; שלא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש. ואם הוקר החפץ - חוזר בו; שהרי לא לקח הגזבר דמים, וההקדש אינו נקנה אלא בכסף, שנאמר: ונתן הכסף וקם לו. ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע¹⁴.

(8) שקלים פ"ד ט. וכן הוא בגמרא קידושין כט. (9) אף-על-פי ש"אמירה לגבוה כמסירה להדיוט" (הלכה א) הצריכו כאן קנין כסף, משום ש"אמירה לגבוה" אינה אלא מדרבנן, ואילו קנין כסף הוא מן התורה (מגיד-משנה וכסף-משנה). ויש אומרים, שאמירה גרידא אינה אלא נדר והתחייבות, אבל אין זה נחשב כקנין בגוף החפץ, ברם מתן דמים מהווה קנין בגוף החפץ ('אבן האזל'), אך הלשון: "אמירה לגבוה

הדיוטות, שאינם קונים בכסף? - מפני שיש תלות הדדית בין שני הדינים האלו "שכיון שלענין חזרה לא ברשות מוכר הוא, לענין דליקה נמי לא ברשותיה" (רש"י ד"ה נשרפו חיטיך, שם), והטעם הוא עקרוני: שהרי מן התורה קנה הלוקח במתן דמים, ואין המוכר יותר אחראי לחפץ, אף תמורת ההנאה שיש לו למוכר שהוא יכול לחזור, הוא משעבד את עצמו לשאת באחריות, ומתוך כך אם ניטלה ממנו אפשרות החזרה, אין לנו זכות להטיל עליו חובת השמירה (מתוך דברי רש"י שם). אבל בהקדש, אף אם הוקרו הפירות קנה הקדש, ואין המוכר יכול לחזור בו (למעלה הלכה א), ואין אנו חוששים לטענה זו, שלא יאמרו המוכרים: "נשרפו חיטיך וכו'", מפני שבהקדש החמור הטילו אחריות המקח על המוכר, אף שנטולה ממנו ההנאה של אפשרות לחזרה (ראה לחם-משנה).

- ז. בארבעה³⁵ פרקים³⁶ בפשנה העמידו דבריהם³⁷ על דין תורה³⁸ בפשור³⁹, מפני שהעם כלן צריכין לפשר. ואילו הן: ערב יום טוב האחרון של חג⁴⁰, וערב יום טוב הראשון של פסח⁴¹, וערב העצרת, וערב ראש השנה⁴². כיצד? היה לטבח שור, אפלו שנה מאה דינרין, ולקח דינר אחד מן הלוקח כדי לתן לו פשור פשישחט, ולא נתקבצו לו כל דמי השור⁴³ - אינו יכול לחזור בו⁴⁴; אלא משחיטין את הטבח פעל פרחו⁴⁵, וכופין אותו לשחט ולתן הפשור ללוקח. לפיכך⁴⁶, אם מת השור - מת ללוקח⁴⁷.

(35) משנה, בחולין פג. (36) זמנים. (37) שם לפי פירוש רבי יוחנן, וכן הביאו גם הר"ף. (38) שקונים בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ג הלכה א). (39) ורק בבשר, ולא בחפצים אחרים. (40) אבל לא בערב יו"ט האחרון של פסח. מפני שיו"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו, ועל כן היה חביב על הציבור, ומתוך כך הרבו בו בשמחה, ואכלו בו הרבה בשר, משא"כ יו"ט האחרון של פסח, שהוא רק חלק של החג, ולא חג נפרד לעצמו (רש"י שם ד"ה סוכות, אין פנאי להרבות בשחיטה, מפני שהציבור טרוד במצוות רבות: סוכה, וארבעה מינים 'תוספות' שם ד"ה וכדברי). וגם אין חיוב שמחה בליל יום טוב ראשון של חג הסוכות - סוכה מח.]. (42) "מפני שהוא תחילת השנה, מרבים בשמחה שיהיה סימן טוב" (תויו"ט), אבל לא בערב יוה"כ, מפני שאז מרבים באכילת עופות ודגים ולא בבשר בהמה 'תוספות' שם). (43) שלא מצא קונים בשביל שאר הבשר. (44) אף-על-פי שלא עשה שום קנין חוץ מקנין כסף. (45) מכריחים אותו לשחוט. (46) אחרי שאנו אומרים שהלוקח קנה. (47) היינו שהלוקח מפסיד את הדינר שנתן (הגהות מיימוניות בשם רש"י).

יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ז

פרק עשירי

(1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה.

כאן, כמו בהלכה הסמוכה, שזו רעה ליתומים, שמתוך שידם תמיד על העליונה, שהם יכולים לחזור תמיד, ולא הלוקחים, לא ימצאו קונים - שכאן בא העיכוב מצד הלוקח, שלא נתן הדמים. אבל בהלכה הסמוכה, בא העיכוב מצד היתומים, ולא מצד הלוקח, שהרי הוא נתן דמים והם לא נתנו לו עוד את הפירות (מסנה-למלך). (18) שם. (19) שהקונה ממנו אינו יכול לחזור בו אחרי שמשך.

- ד. וכן אם לקחו²⁰ הדמים ועדין לא נמשכו פירותיהן, והוקרו - חוזרין, פשאר ההדיוטות²¹. אבל אם הוזלו²² הפירות, ורצו הלוקחות לחזור בהן - חוזרין, ומקבלין²³ מי שפרע, פדינם עם פשאר העם²⁴. שאם נחבז אותם לקח הפירות כדין תורה - הרי זה רעה ליתומים; שאם יהיה דינם כך, פשיטרכו למכור לא ימצאו מי יתן להם דמים.

(20) שם. (21) שיכולים לחזור לפני המשיכה, ואע"פ שההדיוט מקבל 'מי שפרע' כשחוזר - ביתומים לא הטילו חכמים 'מי שפרע'. (22) שם. (23) יכולים הם לחזור, אלא שעליהם לקבל 'מי שפרע'. (24) הדין הרגיל בכל מקח וממכר.

- ה. וכן יתומים²⁵ שלקחו פרות, ומשכו פרות ולא נתנו הדמים, והוקרו - לא יהיה פח הדיוט גדול מפניהן²⁶. ואם הוזלו²⁷ הפירות - אינן חוזרין; שזו רעה להם²⁸, פשיטרכו לקנות פרות לא ימצאו מי שימכר להם.

(25) שם. (26) אלא כשם שהדיוט קונה במשיכה, כמו כן היתומים קונים במשיכה, ואין המוכר יכול לחזור. שהרי התקנה שהיתומים יקנו בדמים היתה לטובתם, ולא לרעתם. (27) ולכאורה הרי כאן זכות היא להם, אם נאמר שיכולים לחזור, כל זמן שלא נתנו הדמים. (28) אבל בהקדש אינו כן, אלא אם הוזלו חוזר בו ההקדש (למעלה הלכה א). ולא חששו שם לטעם זה, מפני שציבור הלוקחים לא יפשוש ממשה ומתן עם הקדש בגלל זה, שהרי מצוה היא להנות את ההקדש (לחם-משנה, בהלכה ג).

- ו. נתנו הדמים²⁹ ולא משכו פרות, והוזלו הפירות - חוזרין³⁰; לא יהיה פח הדיוט³¹ גדול מפניהן. והוקרו³², אם רצו המוכרים לחזור בהן - חוזרין³³, ומקבלין מי שפרע. שאם יהיה דינם שיקנו בנתינת המעות, יאמר להם המוכר: נשרפו הפירות³⁴ שלקחתם או אבדו באנס, וכבר נעשו בפרשותכם משעת נתינת המעות.

(29) שם. (30) בלי 'מי שפרע', שאין 'מי שפרע' ביתומים, כנ"ל. (31) שגם הדיוט יכול לחזור לפני המשיכה. (32) שם. (33) אף כי היה זה לטובת היתומים להפעיל כאן את תקנת החכמים, שהמשה והמתן נגמר בנתינת הדמים, ולא יוכל המוכר לחזור. (34) ואין לומר שאף לענין זה נפעיל את הכלל: "לא יהא כח הדיוט וכו'", ונאמר שאם קרה אסון של שריפה, שהיתומים לא יסבלו כאילו היו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי כ"א שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 פְּשָׁרָה¹³; אָכַל בְּמִתְנָה אוּ בְּמַחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה
16 קִדְּם מִתְנָה, אִף עַל פִּי שְׂאֵינוֹ אָנוֹס - הֲרִי הַמִּתְנָה
17 בְּטִלָּה. שְׂאִין הוֹלְכִין בְּמִתְנָה אֲלֵא אַחֵר גְּלוּי דַּעַת
18 הַנּוֹתֵן; שְׂאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת¹⁴ בְּכָל לְבוֹ - לֹא
19 קָנָה הַמְּקַבֵּל מִתְנָה. וְהַמַּחִילָה מִתְנָה הִיא¹⁵.

13 שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד
ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת
והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14 והודעה
כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך
שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף
על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה.
15 שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה.

20 ד. אֶחָד הָאוֹנוֹס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשִׁהֲבֵהוּ¹⁶ אוּ תִלְאָהוּ עַד
21 שְׂמֹכֵר, אוּ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שְׂאִפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין
22 בִּידֵי עֲפוּ"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל¹⁷ - הֲרִי זֶה אָנוֹס.
23 וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר פְּרָדָס מִחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹר שָׁנִים,
24 וְלֹא הָיָה שָׂטֵר חוֹב¹⁸ בִּידֵי הַמְּשַׁכֵּר, וְאַחֵר שְׂאֲכָלוֹ
25 הַשּׂוֹכֵר שְׁלֹשׁ שָׁנִים¹⁹ אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִמְכְּרֵנִי לִי,
26 אֶכְבֵּשׁ שָׂטֵר שְׂכִירֹת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לְקוֹחַ בִּידֵי;
27 וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אָנוֹס²⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה²¹.
28 לְפִיכָּה, אִם²² תִּכְבְּעוּ הַמְּשַׁכֵּר בְּבֵית דִּין, וְכִפְּר בּוֹ²³
29 וְטָעַן שֶׁהִפְרָדָס שְׁלֹשׁ²⁴, וְאַחֵר כֶּף מָסַר הַמְּשַׁכֵּר
30 מוֹדָעָה²⁵, וְאַחֵר כֶּף מָכַר לַשּׂוֹכֵר שְׂכָפֵר בּוֹ - הֲרִי
31 הַמְּמַכֵּר בְּטֵל; שֶׁהֲרִי יֵשׁ לוֹ עֲדִים שֶׁהוּא אָנוֹס. וְהֵם
32 הָעֲדִים שְׂכָפֵר בְּפִנְיָהֶם²⁶ בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֲדֵי
33 הַמוֹדָעָה²⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה²⁸.

16 בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין:
ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה
להלן. 17 ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול
לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון
שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים
מודעה אפילו על אנשים רמי-מעלה (כגון, "עלי ועליך",
אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מציינים לדין, מפני
שלא תמיד הבית-דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל
עלי ועליך). 18 היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר
חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר
(סמ"ע, סעיף קטן טז). 19 שאז יכול המחזיק לטעון
שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען
ונטען הלכה ב). 20 שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח.
21 היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה.
22 הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד
נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23 כלומר, שהפחדה זו
נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת
בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור.
24 והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את
ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי
המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן
שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25 שהמוכר

1 א. מִי שְׂאֲנוֹסוֹהוּ² עַד שְׂמֹכֵר³, וְלָקַח דְּמֵי הַמָּקַח⁴,
2 אֶפְלוּ תִלוּהוּ⁵ עַד שְׂמֹכֵר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין
3 בְּמַשְׁלִטָּלִין⁶ בֵּין בְּקִרְקָעוֹת⁷; שְׂמֹפְנֵי אָנוֹס גְּמַר
4 וּמִקְנָה⁸. אִף עַל פִּי שְׂלֹא לָקַח הַדָּמִים בְּפִנְיָ הָעֲדִים⁹.
5 לְפִיכָּה, אִם מָסַר מוֹדָעָה¹⁰ קִדְּם שְׂמֹכֵר, וְאָמַר לְשֹׁנֵי
6 עֲדִים¹¹: דַּעוּ, שֶׁזֶּה שְׂאֵינוֹ מוֹכֵר חֶפְצִין פְּלוֹנִי אוּ שְׂדֵה
7 פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שְׂאֵינוֹ אָנוֹס - הֲרִי הַמְּמַכֵּר בְּטֵל.
8 וְאֶפְלוּ הַחֲזִיק בְּמָה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ¹²,
9 וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.

2 בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין -
זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר,
מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא.
3 דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן
הלכה ג. 4 מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים
שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת
הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5 כלומר, הלוקח תלה את
המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6 כן נראה בבבא
קמא סב. 7 הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא
(בבא בתרא מח:). 8 בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין
מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו
שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה, אלא שתק, הרי זה
כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק
ד מהלכות אישות הלכה א). 9 אלא הודה בפני העדים
שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח:
"והלכתא ככולהו דהו זביניה זביני ואפילו בשדה זו".
כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את
המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על
כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי
שהגזול שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו
ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודית" ונאמן
(פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני
שהוחזק גזול, אבל כאן שלא הוחזק גזול אין המוכר נאמן
בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי
שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל
מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר).
[ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ' עד
שמכר או עד שנתן" אף כוונתו אלא להביא דוגמא של
"אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10 "שמודיע לעדים
איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן
הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר.
11 בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12 לפי שגזול
אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה
יא).

10 ב. וְצָרִיכִין הָעֲדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאָנוֹס
11 וְשֶׁהוּא אָנוֹס וְדָאִי, לֹא שִׁסְמַכְהוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה
12 שְׂאִין קְתוּב בָּהּ: וְאָנוֹ הָעֲדִים יִדְעוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוֹס
13 הָיָה - אֵינָה מוֹדָעָה.

14 ג. בְּמָה דְּבָרִים אָמְרוּ? בְּמוֹכֵר אוּ בַּעוֹשֶׂה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה.
(34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

- ז. וכן אם הודעה³⁵ בפניהם³⁶ שלקח הדמים אחר
שקמם מודעה על כך - אינו חייב להחזיר פלוס;
שהאנס אנסו עד שיודה, והעדים כבר ידעו שהוא
אנוס. אבל אם מנה הדמים בפניהם - חייב להחזיר.

(35) דין זה מפורש בגולן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגולן (מגיד-משנה וסוף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האנוס לפני המכירה, ולא כמו באנוס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גולו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). (36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם).

- ח. העידו עליו³⁷ עדי המכר³⁸ שביטל המודעה³⁹ -
הרי המודעה בטלה. ואם אמר⁴⁰ לעדי המודעה:
היו יודעין, שכל קנין שאני לוקח לבטל המודעה,
ומודעי דמודעי⁴¹, שהבטל בטל, ואינו אומר כך אלא
מפני האנס שאותם יודעין, ואין בדעתי להקנות לזה
האנס לעולם - הרי המכר בטל⁴². ואף על פי שקנו
מידו⁴³ לבטל המודעה, על הדרך שבארנו.

(37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד-משנה).
(38) אבל במתנה, אם יש אנוס, אף אם בטל את המודעה,
אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה
אם יש אנוס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם
אין אנוס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה,
המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם
בשם הרבה ראשונים). (39) לדעת הכסף-משנה אם יש
אנוס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי
כשם שהוא מחליט למכור מתוך אנוס, ועל כן קיים המקח
אף שיש אנוס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל
האנוס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אנוס. (40) כשם
שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות
מודעה על ביטול המודעה. (41) היינו, שמקבל קניין לבטל
את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה.
(42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר
מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה
(בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח
מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות
והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים
התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת
הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה
האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א
נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול
המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך
למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום
בעצת הרשב"א (אם-כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה
אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך
צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר
הפך לשיגרה) של פסול העדים. (43) כלומר, אם כי אין

אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי-אמינות הטענה של
הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור
לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור
לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה
שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו
כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). (26) שאם כי לא
שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו
וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אנוס גמור, שהרי אלמלי לא
מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו.
(27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה
ידעו גם את האנוס, אבל המגיד-משנה מביא, שמספיק
אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האנוס.
(28) כלומר, כל אנוס על ידי הפחדה.

- ה. במה דברים אמורים²⁹? באנס; שהרי הוא³⁰
חמסן, מפני שפופה את המוכר למכר שלא
ברצונו³¹. אבל הגולן³² והחזק בגולן ואחר כך
לקח שדה שגול - אין המוכר צריך למסר
מודעה, כמו שבארנו בהלכות גזילה.

(29) שצריך מודעה. (30) אין זו נתינת טעם למה צריך
מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע
סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי
רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. (31) שאף על
פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה
בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה
כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה
הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר
מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו
"רוצה אני" - כל זה היה באנוס, ויפה קראו רבינו "חמסן".
וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א.
(32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגולן, אף
אם הביא שטר מכירה על השדה שגול, אין לשטר זה כל
משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב
נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק
על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי
רב הונא שגולן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על
פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליהו וזבין וזבינה זביני"
(שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא,
וכן דעת הר"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגולן אין קניינו
קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר
מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גולן לחמסן.

- ו. עדי המודעה³³ יש להם לחתום הם עצמן באותו
המקור שנומרה להם המודעה עליו, ואין בכך
פלוס. ואפילו אמר להם³⁴ בפני האנס: ברצוני
מכרתי בלא אנס - הרי המודעה קיימת; כשם שאנסו
שמיכר בלא רצון, כך אנסו עד שאמר: ברצוני אני
מוכר.

(33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש כ"ב שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היום¹¹; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה. 16
אָבֵל אִם הִתְנַה וְאָמַר לוֹ: אִם תִּלְךָ¹² עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם 17
בַּיּוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָבָר פְּלוֹנִי, אֲתָן לָךְ בֵּית 18
זֶה אוֹ אֲמַכְרֶנּוּ לָךְ בְּכֶךְ וְכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם 19
אוֹ שֶׁהִבִּיא לוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִיק בְּבֵית אַחֵר שְׂקִים 20
הִתְנַאי¹³ - לֹא קָנָה, שִׁזּוֹ הִיא אֶסְמַכְתָּא. וְכֵן כָּל 21
פִּיּוּצָא בְּזֶה. 22

קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

יום שבת קודש כ"ב שבט ה'תשע"ז

פרק אחד עשר

(1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

1 א. הַמִּקְנָה בֵּין קָרָע בֵּין מַטְלָטְלִין, וְהִתְנָה תְּנַאֲיִן
2 שְׁאֵפְשֵׁר לְקַיֵּמָן², בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמִּקְנָה בֵּין שֶׁהִתְנָה
3 הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנַאֲיִן - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהִקְנָה;
4 וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנַאֲיִן - לֹא קָנָה. וְכָכָר בְּאַרְנו
5 מִשְׁפָּטֵי הַתְּנַאֲיִם בְּהִלְכוֹת אִישׁוֹת³.

(2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא-מציעא צד.) והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א.). (3) פרק ו.

6 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴? בְּשִׁקְנָה⁵ בְּדָרְךָ מִן
7 הַדְּרָכִים שְׁקוּנִין בָּהֶן⁶, וְהָרִי יֵשׁ עָלֶיךָ לְקַיֵּם אֶת
8 הַתְּנַאי. אָבֵל אִם לֹא קָנָה עֲתָה⁷, וְהִתְנָה עִמּוֹ: שְׁאִם
9 נִתְקַיְּמוּ הַתְּנַאֲיִן זֶה יִקְנָה, וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ לֹא יִקְנָה -
10 אָף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ הַתְּנַאֲיִן, לֹא קָנָה; שִׁזּוֹ אֶסְמַכְתָּא
11 הִיא⁸, שֶׁהָרִי סִמֵּךְ קִנְיָתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ⁹, וְכָל
12 אֶסְמַכְתָּא אֵינָה קוֹנֶה, שֶׁהָרִי לֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לְהִקְנוֹתוֹ.

(4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א.). (5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. (6) כגון שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על-מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על-מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן-משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא-מציעא סו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). (7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. (8) "אף-על-פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי" (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה.). (9) בלשון רב האי, שם: "לפי שסמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה (= יתקיים התנאי) או שמא לא יהיה".

13 ג. פִּיּוּצָא דְּהַמוּכָר בֵּית לַחֲבֵירוֹ אוֹ נִתְּנוֹ לוֹ בְּמִתְּנָה עַל
14 מְנָת¹⁰ שְׁלִילָה עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בַּיּוֹם פְּלוֹנִי, וְהִחֲזִיק זֶה
15 בְּבֵית - הָרִי זֶה קָנָה בְּשִׁלְלָה עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ

(10) ש"האומר על-מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על-מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאוריו שם). וב"טור" שם העתיק בדברי רבינו "על תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכך היה כתוב בנוסחת הרמב"ם שהיה בידו בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. (11) כלומר: מאז ולמפרע, משעת פעולת החזקה. (12) ואין כאן אמירת מעכשיו. (13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה החזקה ואיננה.

ד. לְפִיכָךְ¹⁴, הַנּוֹתֵן עֲרֻבּוֹן¹⁵ לַחֲבֵירוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם
אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֲרֻבּוֹנִי מְחוּל לָךְ, וְהָלָה אוֹמֵר: וְאִם
אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֲכַפֵּל לָךְ¹⁶ עֲרֻבּוֹנִי; אִם חוֹזֵר בּוֹ
הַלּוֹקֵם - קָנָה זֶה הָעֲרֻבּוֹן, שֶׁהָרִי הוּא תַּחַת יָדוֹ¹⁷; וְאִם
חוֹזֵר בּוֹ הַמוּכָר - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְכַפֵּל
הָעֲרֻבּוֹן, שִׁזּוֹ אֶסְמַכְתָּא הִיא, וְאֶסְמַכְתָּא לֹא קָנָה. 28

(14) בבא-מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. (15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א. (16) אתן לך קרקע שיה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע רז, ס"ק כד.). (17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך - נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבונו". נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל לו ערבונו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבונו מחול - אלא אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה שאינו צריך להכפיל ערבונו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד ערבונו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבונו מחול, ואין בזה דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של מוכר. וכמו שאמרו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר זכויותין] דאמר לבטלן זכותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חברו - דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו.).

קצב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש כ"ב שבט - ספר קנין - הלכות מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן" (כסף-משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר מטלטליו אפילו דעתו להשאיר בכאן (שם). (30) קידושין ג. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. (31) [כן גם בלחם-משנה ומשנה-למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי: "לעלות", וכן במגיד-משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה ומשנה-למלך]. (32) ודוקא אם נתעכב הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח קיים, שגילוי דעת אינו כתנאי גמור. ואילו כתנאי גמור, היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח (מגיד-משנה).

ט. אָבֵל הַמוֹכֵר סֶתֶם³³, אָף עַל פִּי שְׁהִיָּה בְּלוֹ²⁸ שֶׁמִּפְנֵי כֶּף וְכֶף הוּא מוֹכֵר, וְאָף עַל פִּי שֶׁמִּרְאִין²⁹ הַדְּבָרִים³⁴ שְׁאִינוּ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכֶף, וְלֹא נַעֲשֶׂה - אִינוּ חוֹזֵר; שְׁהִירִי לֹא פֶרֶשׁ, וְדְבָרִים שֶׁפֶּלֶב³¹ אֵינָן דְּבָרִים. (32)

(33) קידושין מט: (34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו ש"דברים שבלב אינם דברים".

י. מִי שֶׁהִקְנֶה³⁵ לַחֲבֵירוֹ, וְהִתְנֶה עָלָיו 'עַל מִנַּת שְׁתַּתֵּן מִקָּח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לְפִלוֹנִי': אִם נִתְּנוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיַּם הַתְּנָאִי, וּמְכָרוֹ לְאַחֵר³⁶, אוֹ שְׁלָא מְכָרוֹ וְלֹא נִתְּנוֹ בְּזִמְנָא שֶׁקָּבַע לוֹ - לֹא קָנָה. וְכֵן הַמוֹכֵר אוֹ הַלוֹקֵחַ³⁷ שֶׁהִתְנֶה שֶׁיִּחְזֹר לוֹ הַמִּקָּח בְּזִמְנָא פְּלוֹנִי אוֹ כְּשִׁיתֵּן לוֹ הַמַּעֲוֹת³⁸ - הֲרִי הַמְּכָר קָיָם³⁹, וְיִחְזֹר כְּשֶׁהִתְנֶה⁴⁰.

(35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים מח: בענין "קני על-מנת להקנות". ועיין מגיד-משנה. (36) שאף-על-פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר-כך יתן או ימכור לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי. שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה-למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג, באומר הרי זה גיטך על-מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת לאחר קודם שתנשאי לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני ויהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן-האזל. (37) ואילו בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה

ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע¹⁸ מִקְצַת חוּבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר¹⁹, וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נִתְּנִי לָךְ עַד יוֹם פְּלוֹנִי, תֵּן לוֹ שְׁטָר; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נִתַּן לוֹ - לֹא יִתֵּן הַשְּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזוֹ אִסְמִיכְתָּא הִיא²⁰.

(18) משנה בבא-בתרא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. (19) הלוח פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישלש את השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שלישי. (20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר: "אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת שכבר שילם, הרי הוא כ"ערכוני מחול לך" (מגיד-משנה).

ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמִּתְנִין בְּנִי אָדָם בִּינְיָהֵן, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעֵדִים וּבְשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כֶּף אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה כֶּף - אִתָּן לָךְ מָנָה אוֹ אֶקְנֶה לָךְ בֵּית זֶה, וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא תַעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לָךְ וְלֹא אִתָּן לָךְ; אָף עַל פִּי שֶׁעֲשֶׂה אוֹ שְׁהִיָּה הַדְּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁפֶּל⁹ הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָמַר וְהִקְנֶה²¹; שְׁהִירִי דַעְתּוֹ עֲדִין סוֹמְכֶת שְׁמָא יִהְיֶה אוֹ שְׁמָא לֹא יִהְיֶה.

(21) בבא-מציעא סו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".

ז. כָּל הָאוֹמֵר²² 'קָנָה מַעֲכָשׁוֹ'²³ - אֵין פֶּאן אִסְמִיכְתָּא כָּלִי, וְקָנָה; שְׁאֵלוֹ לֹא גָמַר לְהִקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנֶה מַעֲכָשׁוֹ. בִּיעֲדָ? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי, קָנָה בֵּית זֶה מַעֲכָשׁוֹ, וְקָנָה מִיָּדוֹ עַל כֶּף - הֲרִי זֶה קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(22) ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה שכתב למעלה בהלכה ב"ג (הגרא"א סימן רז ס"ק ה). (23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

ח. מִי שֶׁמְכָר חֲצָרוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ, וּפִרְשׁ²⁴ בְּשַׁעַת הַמִּכְרֶה²⁵ שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדִי לִילָךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי²⁶, אוֹ מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדִי לְקַנּוֹת²⁷ חֲטִים בְּדָמֵי חֲצָרוֹ²⁸ - הֲרִי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנָאִי²⁹. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר אַחֵר שֶׁמְכָר, אוֹ בָּאוּ חֲטִין וְהוֹזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ³⁰ לִילָךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שְׁלָא נִסְתִּיעַ לוֹ לְהַעֲלוֹת³¹ אוֹ לְקַנּוֹת חֲטִים - הֲרִי זֶה מְחִזִּיר אוֹתָן הַדָּמִים, וְתִחְזֹר לוֹ קְרָקַע; שְׁהִירִי פֶרֶשׁ שְׁאִינוּ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת דְּבָר פְּלוֹנִי, וְהִירִי לֹא נַעֲשֶׂה³². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהֵן.

(24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. (25) דוקא בשעת מכירה, אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום - אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). (26) קידושין ג. (27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". (28) כתובות צז. (29) אף-על-פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל-שכן שלא כפל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש כ"ב שבט - ספר קנין - הלכות מכירה קצג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יג. אִסְמַכְתָּא⁵⁰ שָׁקְנוּ מִיְדוֹ⁵¹ עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב⁵² 18
- הָרִי זֶה קִנְהָ. וְהוּא שְׁתַּפִּיס⁵³ זְכוּתוֹ⁵⁴ בְּבֵית דִּין. 19
וְהוּא שָׁלָא יְהִי אָנוּס⁵⁵. 20

(50) נדרים כז. (51) אף-על-פי שכל קנין הוא מעכשיו, שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלה הקנין ואינו (ראה למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל (למעלה הלכה ז) - אף-על-פי-כן צריך כאן בית-דין חשוב, מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית-דין, לא היו מרצונו הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית-דין (כסף-משנה). (52) בפירוש המשנה (בבא-בבא פרק גט פשוט) כותב רבינו שב"ד חשוב, זהו בית-דין של סמוכים. (53) שימסור. (54) שטרותיו, ועיין בהלכה יד. (55) שם במסקנא.

יד. מִיצֵד? הָרִי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹכְרוֹ בְּבֵית דִּין, 21
וְקֵנוּ מִיְדוֹ, שָׁאֵם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִתֵּן שְׁטָר זֶה 22
לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הָרִי אֵלּוֹ נוֹתֵנִים. 23
וְאִם עָכְבוּ נִהְרֹ אוֹ חֵלְל⁵⁶ מִלְּבֹאֵא - לֹא יִתְּנוּ. וְכֵן כָּל 24
פְּיוּצָא בְּזֶה. וְהוּא שִׁיְהִיָּה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב. 25

(56) אולי אף חולי בנו, כפי שיוצא מתוך הסוגיא (שם), ועיין כסף-משנה.

טו. הַמְחִיב עֲצָמוֹ בְּמִמּוֹן לְאַחֵר בְּלֹא תְּנָאי כָּלֵל, אָף 26
עַל פִּי שְׁלָא הָיָה חֵיב לוֹ פְּלוֹם - הָרִי זֶה חֵיב⁵⁷; 27
שֶׁדָּבָר זֶה מִתְּנָה הִיא, וְאֵינָה אִסְמַכְתָּא. מִיצֵד? 28
הַאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הָיוּ עָלַי עֲדִים'⁵⁸ שְׁאֵנִי חֵיב לְפְלוֹנִי 29
מִנָּה, אוֹ שֶׁתֵּב לוֹ בְּשִׁטְר⁵⁹: 'הָרִינִי חֵיב לָךְ מִנָּה', 30
אָף עַל פִּי שְׁאֵין שָׁם עֲדִים⁶⁰, אוֹ שְׁאָמַר לוֹ בְּפִנֵּי 31
עֲדִים: 'הָרִינִי חֵיב לָךְ מִנָּה בְּשִׁטְר'⁶¹, אָף עַל פִּי 32
שְׁלָא אָמַר 'אֶתֶּם עֲדִי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בְּשִׁטְר' - הָרִי 33
זֶה בְּמִי שְׁאָמַר 'הָיוּ עָלַי עֲדִים', וְחֵיב לְשָׁלֵם. אָף 34
עַל פִּי שְׁשִׁנְיָהֶם מוֹדִים, וְהָעֲדִים יוֹדְעִים, שְׁלָא הָיָה 35
לוֹ אֶצְלוֹ פְּלוֹם. שְׁהָרִי חֵיב עֲצָמוֹ, כְּמוֹ שֶׁשִּׁתְּעָבֵד 36
הָעֶרֶב⁶². וְכֵן הוּרִי רַב הַגָּאוֹנִים. 37

(57) כתובות קא: שהאומר לחבירו: "חייב אני לך מנה" - חייב, וכשיטת הר"ף שכאן מדובר בהודאה של התחייבות חדשה ולא בהודאה שלוה ממנו מקודם (ודלא כפירש"י שם). וכן מצאנו בבבא-בבא-בבא קמט. בענין איסור גיורא שיש קנין אודיתא (= הודאה), אף-על-פי שלאמיתו של דבר לא היה חייב לו כלום. (58) וזה לכל הדעות בגמרא, ואף ריש לקיש מודה בזה (שם). אבל אם לא אמר כך, יכול המודה להשתמש אחר-כך ולומר לו: "משטה אני בך", כלומר, לא כיוונתי באמת, אלא לצחוק ממך בלבד אמרתי כן. (59) כרבי יוחנן שם, ולא כריש לקיש, וכפירוש רבינו-תם (ברא"ש שם), שמה שאמרו שם: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר" - היינו על התחייבות חדשה ולא הודאה על העבר, ובזה חולק ריש לקיש על רבי יוחנן, והלכה כרבי יוחנן. אבל אם כתב לו הודאה לעבר, אין בזה שום פלוגתא, שהרי משנה מפורשת היא בבבא-בבא-בבא קעה: "הוציא עליו

הלוקח. וראה להלן. (38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני", שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן. (39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו זמן. וכן כתב בבבאור הגר"א לחושן-משפט סימן ריב סק"י, והביא ראיה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:); שזמנו קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה-שאין-כן בהלכה יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיהיו לו מעות" ולא קצב לו זמן, ראה להלן]. (40) [כלומר המכר קיים, והלוקח צריך להחזיר, אבל אין החזרה זו תנאי במקח כמו במתנה על-מנת להחזיר, שאם לא החזיר אין המתנה קיימת והרי הוא כגזול (פ"ח מהלכות לולב הלכה י) - אלא אף-על-פי שלא החזיר לא נתבטל המקח למפרע].

יא. מִכַּר קֶרְקַע⁴¹ לְחִבְרוֹ, וְהִתְנָה הַמוֹכֵר וְאָמַר 1
לְלוֹקֵחַ: כְּשִׁיְהִי לִי מְעוֹת⁴² תִּחְזֹר לִי הַקֶּרְקַע זֶה - 2
הָרִי הַפְּרוֹת שֶׁל מוֹכְרִי⁴³. מִכַּר לוֹ סֶתֶם, וְאָמַר לוֹ 3
הַלּוֹקֵחַ⁴⁴ מִדַּעְתּוֹ: כְּשִׁיְהִי לָךְ מְעוֹת תִּבְיֵאֵם לִי וְאֵנִי 4
אֶחְזֹר לָךְ קֶרְקַע זֶה - הָרִי הַתְּנָאי קֵיָם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל 5
פְּרוֹת. וְאֵין בְּזֶה אֲבָק רִבִּית, שֶׁהָרִי מִדַּעְתּוֹ חֵיב עֲצָמוֹ 6
בְּתַנָּי זֶה⁴⁵. 7

(41) בבא-מציעא סה: (42) ולא קצב לו זמן. (43) [אף-על-פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות, שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד (ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי מפורש על-מנת שיחזירו לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד, אין על הלוקח איסור ריבית ('ערוך השלחן' סימן רז ס"ק יז) וראה להלן פ"ג מוכיה ומתנה ה"ט]. (44) בבא-מציעא שם. (45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו הלוואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין כאן תנאי כלל. ועיין 'טור' שם.

יב. מַעֲשֶׂה⁴⁶ בְּאִשָּׁה, שֶׁשִּׁלְחָה רְאוּבֵן לְקִנּוּת לָהּ חֶצֶר 8
מִשְׁמַעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָה⁴⁷, וְאָמַר שְׁמַעוֹן הַמוֹכֵר 9
לְרְאוּבֵן הַשְּׁלִיחַ: אִם יְהִי לִי מְעוֹת, תִּחְזֹר לִי 10
פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קֶרְקַע זֶה; וְהָשִׁיבוּ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: 11
אֵתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבָתִי כְּמוֹ אֲחִים. כְּלוֹמֵר, הִדָּבָר 12
קְרוֹב שֶׁהִיא תִּחְזֹר לָךְ, וְאֵינָה מִקְפָּדָת עַל זֶה. וְכֹא 13
מַעֲשֶׂה לְפָנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הָרִי זֶה הַשְּׁלִיחַ לֹא 14
קִנְהָ כְּלוֹם⁴⁸. שֶׁהָרִי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ⁴⁹ שֶׁל קְרוֹב זֶה 15
עַל דְּבָרֵי הַשְּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שְׁלָא הָשִׁיבוּ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, 16
וְנִמְצָא שְׁלָא גָמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה. 17

(46) בבא-מציעא סז. (47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. (48) בשביל האשה, כלומר לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא והערה מב). (49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה" ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

קצד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש כ"ב שבט - ספר קנין - הלכות מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיוזן את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה א"ע שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה-למלך), ומתוך שגם לריש לקיש שאי אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה, כנ"ל. ועיי"ש בלחם-משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב].

כתב ידו שהוא חייב לו - גובה". (60) ועיין להלן פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, שבאופן זה אין כחו של שטר זה אלא כמו מלוה על פה (וראה מגיד-משנה, ושור"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סימן רכא). (61) כן פירשו הר"ח והרי"ף שם מה שאמרו: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר". (62) כלומר: הוא מחייב עצמו כמו הערב, שאף על-פי שלא לוה ממנו, משעבד הוא את עצמו (ש"ך חו"מ סימן מ ס"ק ז, וביאור הגר"א שם סימן קכט ס"ק ט), אף שבעצם הדין אין ערב דומה לכותב שמחייב עצמו, שהרי זה אינו צריך קנין ואילו ערב צריך קנין (ש"ך והגר"א שם, ועיין לחם-משנה כאן).

1 טז. חייב עצמו בדבר שאינו קצוב⁶³, כגון שאמר:
2 הריני חייב לזון אותך או לכסות⁶⁴ חמש שנים - אף
3 על פי שקנו מידו, לא נשתעבד; שזו כמו מתנה⁶⁵
4 היא, ואין כאן דבר ידוע ומצוי⁶⁶ שנתנו במתנה. וכן
5 הורו רבותי.

(63) הראב"ד תמה: איה המקור להלכה זו? הוא גם רוצה להוכיח את ההיפך: בכתובות קא: הקשו על ריש לקיש (הנ"ל בהלכה טו) מהמשנה שם ששנינו: "הנושא אשה ופסק עמה לזון את בתה חמש שנים, חייב לזון אותה", הרי שיכול אדם להתחייב בהודאת פיו ללא קנין, ואף ללא חוב ממשי קודם לה? ועל זה תירצו שהטעם הוא משום: "הן הדברים הנקנים באמירה", הרי שהקושיא אינה אלא לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן אין הפרש בין נישואין וסתם התחייבות, ואף בדבר שאינו קצוב כמו "לזון את הבת חמש שנים" אפשר להתחייב. וראה להלן הלכה יז והערה סז. (64) בכ"י תימן: "ולכסותך". (65) אבל אם היתה ההתחייבות בתורת תמורה ושכר לשירות שקבל המתחייב - נשתעבד, אף על-פי שהיתה לדבר שאינו קצוב (משנה-למלך בשם הריטב"א). וראה להלן בהלכה יז. (66) ואין סמיכות דעת של המוכר אלא בדבר מסוים, ולא בהתחייבות כללית. ועיין לעיל פ"ה הלכה יד.

6 יז. ומפני מה הפוסק עם אשתו⁶⁷ שיהיה זן את בתה
7 - חייב לזונה? מפני שפסק בשעת נישואין, והדבר
8 דומה לדברים הנקנין באמירה⁶⁸.

(67) כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי שאשתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן]. (68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא

9 יח. פשהיו חכמי ספרד רוצים להקנות באסמכתא⁶⁹,
10 כף היו עושין: קונין מזה שהיא חייב להכירו⁷⁰ מאה
11 דינרין, ואחר שחייב עצמו קונין מבצל חובו⁷¹, שכל
12 זמן שיהיה כף או שיעשה כף - הרי החוב זה מחול
13 לו⁷² מעכשיו⁷³, ואם לא יהיה או לא יעשה - הריני
14 תובעו בממון שחייב עצמו בו. ועל דרך זו⁷⁴ היינו
15 עושין בכל התנאים שפין אדם לאשתו בשדוכין,
16 ובכל הדברים הדומין להם.

(69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). (70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". (71) כלומר, מזה שאילו התחייב, ואף על-פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם-משנה). (72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). (73) כלומר, שכוונתו היא, שההתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש, שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם-משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. (74) ויש אומרים, שב"שדוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן-משפט סימן רז, סעיף טז).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז-כ"ב שבט תשע"ז

יום שני י"ז שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רב. רג. דר.

המצוה ה"ב — האזהרה שהזהר הנזיר מלשות 37
 זין או מיני השכר שיש בעקר תעורבתם מי ענבים, והוא 38
 אמרו ותעלה: "וכל-משרת ענבים לא ישטה" (במדבר ו, 39
 א). והפליג באזהרה על כף ואמר שאפלו החמיץ היין או 40
 השכר שיש בו תעורבת זין — אסור לו לשותות, והוא 41
 אמרו: "חמץ זין וחמץ שכר לא ישטה" (שם). ואין לאו 42
 זה מצוה בפני עצמה, שאלו אמר: זין לא ישטה וחמץ 43
 זין לא ישטה — כי אז היו שתי מצות; אלא אמר: חמץ 44
 זין לא ישטה — הרחקה מן-הזין. ונתבאר בגמרא 45
 נזירות (לו.), שאמרו "משרת ענבים", לאסור טעם (היין, 46
 שחדר לתערובת) — בעקר (היין). והראיה שהן מצוה אחת 47
 — היא: שאם שטה זין וחמץ — אינו לוקה שנים, כמו 48
 שנבאר לקמן (לא תעשה רו — שיעור קטן): וכשישטה 49
 הנזיר רביעית זין או חמץ — לוקה. 50

המצוה ה"ג — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול 51
 ענבים, והוא אמרו: "וענבים לחים וכו' לא יאכל" (שם), 52
 ואם אכל מהם כזית — לוקה. 53

המצוה ה"ד — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול 54
 צמוקים, והוא אמרו: "ויבשים לא יאכל" (שם), ואם 55
 אכל מהם כזית — לוקה. 56

יום שלישי י"ח שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה רה. רז. רח. רז.

המצוה ה"ה — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול 57
 זרע ענבים, והוא אמרו: "מחרצנים ועד-ג לא יאכל" 58
 (במדבר ו, א), ואם אכל מהם כזית — לוקה. 59

המצוה ה"ו — האזהרה שהזהר הנזיר מלאכול 60
 קלפי הענבים, והוא אמרו: "ועד-ג לא יאכל", ואם אכל 61
 מהם כזית — לוקה. והראיה שהמשה אלו, כלומר: זין 62
 וענבים וצמוקים וחרצן וג' כל-אחד מהם מצוה בפני 63
 עצמה היא — שהוא לוקה על כל-אחד ואחד מהם 64
 מלקות אחת. ולשון המשנה (נזיר לד:): "חייב על היין 65
 בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן ועל הזגין בפני 66
 עצמן ועל החרצנים בפני עצמן". ובפרוש אמרו בגמרא 67
 נזירות (לח:): "אכל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגין 68
 וסחט אשכול של ענבים ושטה — לוקה חמש". ובאשר 69

יום ראשון ט"ז שבט ה'תשע"ז

מצות עשה צה. צב.

מצות לא תעשה רט.

המצוה ה"ז — הצווי שנגצונו בהפרת נדרים, 1
 כלומר: שהורנו שנתן לנו לדון באותם הדינים: אף אין 2
 הענין, שעל כל-פנים חובה שנפר. והבן שזה בדיוק 3
 הענין בכל-פעם שתשמעני מונה דין מן הדינים (מצוות 4
 מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שאין זה בהכרח צווי 5
 לעשות דבר מסים, אלא המצוה היא שאנו מצוים לדון 6
 בענין ההוא פדיון הזה. ואמנם שהבעל והאב מפרים, הרי 7
 פשוט הכתוב וקבע את-משפטיו. ובקבלה נמסר שגם 8
 הקכם תתיר הנדר לכל כן השבועה, והרמז על כך הוא 9
 אמרו: "לא יחל דברו" (שם שם) — "הוא אינו מוחל 10
 אצל אחרים מוחלין לו". ובקלל אין ראיה על כך מן 11
 הכתוב, וכבר אמרו (חגיגה י:): "התר נדרים (מה שאמרו 12
 חכמים שהחכם מתיר הנדר) פורחין באורי (אין יותר מאשר 13
 מעט רמז במקרא על-כך) ואין להם על מה-שיסמכו", אלא 14
 הקבלה האמתית בלבד. וכבר נתבאר דיני מצוה זו 15
 במסקתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת נדרים. 16

המצוה ה"ח — הצווי שנגצונו הנזיר לגדל שערו, 17
 והוא אמרו ותעלה: "גדל פרע שער ראשו" (במדבר ו, ה), 18
 ולשון המקלטה: "קדוש יהיה — גדול בקדשה, גדל 19
 פרע — מצות עשה ומניין בלא-תעשה? תלמוד לומר: 20
 תער לא-יעבר על-ראשו". ושם נאמר: "הא מה שיערתי 21
 מצות עשה (כלומר, כיון שהכל בכלל לאו, מה נשאר כלומר: 22
 לצורך מה דרשנו במיוחד מהפוסקים לעבור עליו בעשה?), 23
 החופף (ראשו) באדמה (המשירה שער), והנותן סמנין". 24
 כלומר: שהנזיר, אם נתן על ראשו סם המשיר את- 25
 השער, לא יהא עובר על מצוה לא-תעשה, שהרי לא 26
 העביר (כלי, שהוא) קצין תער; אכל יהא עובר על מצוה 27
 עשה, והוא אמרו: "גדל פרע" — וזה לא גדל; והרי 28
 לאו הבא מכלל עשה — עשה הוא, לפי הכללים אצלנו. 29
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומם במסכת נזירות 30
 (לט.). 31

המצוה ה"ט — האזהרה שהזהר הנזיר מלגלח, 32
 והוא אמרו ותעלה: "תער לא יעבר על-ראשו" (שם). וגם 33
 המגלח ראש הנזיר — לוקה, לפי שמגלח כמתגלח. 34
 ומשיגלח שצרה אחת — לוקה. וכבר נתבאר כל-דיני 35
 הנזיר במסקתא שחברה לכך. 36

תגלחות והן מצוה אחת, כמו שאבאר במקומו (מצות 42
עשה קיא – שיעור ריא). גם אבאר לקמן את הטעם 43
שמנינו תגלחת נזיר וקרננותיו מצוה אחת, ותגלחת 44
מצרע וקרננותיו שתי מצוות. וכבר נתבאר גם דיני מצוה 45
זו, כלומר: תגלחת נזיר, במקומם במסכת נזירות (מה). 46

המצוה הקי"ד — הצווי שנוצטוינו בדין ערכי אדם, 47
והוא: שהאומר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי' — אם 48
הוא זכר נותן כף; ואם היא נקבה נותן כף; וגם לפי 49
הגיל, כמו שאמר הכתוב, ולפי מצב המערך (כפי הישג 50
ידו), והוא אמרו יתעלה: "איש כי יפלא נדר בערךך 51
נפשות וגו'" (ויקרא כז, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו 52
במסכת ערכים. 53

יום חמישי כ' שבט ה'תשע"ז

מצות עשה קטו. קטז. קיז.

המצוה הקט"ו — הצווי שנוצטוינו בדין ערכי בהמה 54
טמאה, והוא אמרו: "והעמיד את-הבהמה לפני הפהן 55
והעריך הפהן אותה" (ויקרא כז, יא-יב). וכבר נתבאר דיני 56
מצוה זו בכמה מקומות בתמורה (לב) ומעילה (יב). 57

המצוה הקט"ז — הצווי שנוצטוינו בערכי בתיים. 58
והוא אמרו: "ואיש כיי-ינדיש את-ביתו קדש לה' 59
והעריכו הפהן" (שם, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו 60
במסכת ערכים (לא). 61

המצוה הקי"ז — הצווי שנוצטוינו בערכי שדות, 62
והוא אמרו יתעלה: "ואם משדה אחרתו וגו'" (שם, טז); 63
ואם את-שדה מקנתו אשר לא משדה אחרתו וגו'" (שם, 64
כב). ודן בשדה אחרתו "והיה ערךך לפי זרעו וגו'" 65
ובשדה מקנתו "וחשב-לו הפהן את מקסת הערךך". 66
וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו כלם בשלמות במסכת 67
ערכים (פרק ז ופרק ח). ואל יחשוב החושב, שארבעת סוגי 68
ערכים אלו יש ביניהם שתוף המחייב שימנו כמצוה אחת 69
— אלא הן ארבע מצוות: לכל-אחת מהן דין שאינו 70
באחרת, אבל שם 'ערך' כוללם על דרך שתוף השם. לכן 71
אין למנות מיני הערכים כלם כמצוה אחת, כמו שאין 72
אנו מונים מיני הקרננות כלם כמצוה אחת (אף ששם 73
"קרנן" משותף לכולם). וזה ברור כשנתבונן. 74

יום שישי כ"א שבט ה'תשע"ז

מצות עשה קמה.

מצות לא תעשה קי.

המצוה הקמ"ה — הצווי שנוצטוינו לדון בדיני 75
תרמים, הינו שמי שהחריס דבר מרכושו ואמר 'הרי זה 76
תרם' — יתן אותו הדבר לפהן; אלא אם פרש לשם, 77

חשבו שם (בגמרא) לקבץ שתנא זה תנא ושיר (שהתנא 1
במשנה לא מנה את כל הלאוין שעובר, ושיר עוד) ושהוא 2
חייב מחמת שהוא נזיר, יותר מחמש מלקיות אמרו 3
(בגמרא): והא שיר לאו דלא יחל ולא אמרו: והא שיר 4
חמץ? לפי שאינו חייב על היין ועל החמץ שתיים, כי 5
החמץ לא נאסר אלא מחמת עקרו שהוא היין, כמו 6
שבארנו (לא תעשה צב). וכאלו אמר שעקר אסורו לא 7
נסתלק ממנו בקלקולו. וממה שאמה צריך לדעת, 8
שאסורי נזיר אלו מצטרפין כלן לכזית ולוקה על כזית 9
מכלן. 10

המצוה ה"ח — האזהרה שהזהיר הנזיר מלהטמא 11
באהל המת, והוא אמרו: "ועל נפש מת לא יבא" (שם, 12
והפרוש אמרו בגמרא (נזיר מב): "קרא מלא דבר 13
הכתוב "לא יטמא", כשהוא אומר "לא יבא" להזהיר על 14
הטמאה ולהזהיר על הביאה". ושם נתבאר שאם נכנס 15
לאהל המת אחר שנטמא — אינו לוקה אלא אחת; 16
ושאם ארעו לו טמאה וביאה כאחת — חייב שתיים, כגון 17
שנכנס, לאהל שיש שם גוסס וישב שם עד שמת אותו 18
האדם שנמצא שנטמא ויבא באהל המת כאחת. אבל אם 19
נכנס לאהל המת כבר קדמה הטמאה לביאה (כי מיד עם 20
הכנס חלק קטן ממנו, טרם שבא כולו — נטמא), כמו שנתבאר 21
שם לפי הכללים המבארים באהלות. 22

המצוה ה"ז — האזהרה שהזהיר הנזיר מלהטמא 23
למת, והוא אמרו: "לאביו ולאמו וגו'" לא יטמא" (שם, 24
ז). ואם נטמא בטמאת מת, בין בטמאות שמגלח עליהן 25
בין בטמאות שאינו מגלח עליהן — לוקה. 26

יום רביעי י"ט שבט ה'תשע"ז

מצות עשה צג. קיד.

המצוה הצ"ג — הצווי שנוצטוה הנזיר בגלוח ראשו 27
והבאת קרננותיו כחם ימי הנזירות. ולשון ספרא (פרשת 28
מצורע, ויקרא ד, ט): "שלישה מגלחין ותגלחתן מצוה: 29
הנזיר והמצרע והלויים". אמנם תגלחת הלויים היתה 30
במדבר ואינה נוהגת לדורות, אף תגלחת נזיר ומצרע 31
נוהגת לדורות. וברור שיש לנזיר שתי תגלחות: תגלחת 32
טמאה, והוא אמרו: "וכיי-ימות מת עלי וגו'" (במדבר ו, 33
ט) ותגלחת טהרה, והוא אמרו יתעלה: "ביום מלאת ימי 34
נזרו" (שם), אבל אין למנות שתי תגלחות אלו כשתי 35
מצוות, לפי שתגלחת טמאה היא מהלכות מצוות נזירות, 36
לפי שמצוות עשה שלו היא: שירבה פרע (שיגדל שער) 37
בקדשה, כמו שבארנו. אחר-כך המשיך הכתוב ופרט 38
ואמר: אם נטמא במת בימי הנזירות, יגלח ויביא קרבן 39
ואחר-כך ישוב לגדל פרע בקדשה מחדש, כנגד תקופת 40
ימי הנזירות שחייב עצמו בה, כמו שיש למצרע שתי 41

15 חֲרָמֵי הָאֶרֶץ גַּם־כֵּן, וְהוּא אָמְרוּ "לֹא יִמָּכֵר וְלֹא יִגָּאֵל"
 16 (ויקרא כז, כח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא: "לֹא יִגָּאֵל לְבָעָלִים, מִה־
 17 יַעֲשֶׂה בּוֹ?" "כְּשֶׁדָּה הַחֶרֶם לִפְהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ", וְכֹל
 18 אֶף־עַל־פִּי שְׁפָרַשׁ לְשָׁם? תִּלְמוּד לומר: "הוא". וְכָבֵר
 19 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זוֹ, כְּלוּמַר: שְׂדֵה חֲרָמִין בְּמַסְכַּת עֲרֵכִין
 20 (כח:). וְשָׁם נִתְבָּאֲרָא שְׁסֵתָם חֲרָמִין לִפְהֵנִים. וְשָׁם אָמְרוּ:
 21 "חֲרָמֵי כֹהֲנִים אֵין לָהֶם פְּדִיּוֹן אֲלֹא נִתְּנִים לִכְהֹנִים
 22 בְּתַרְוָמָה".

23 הַמַּצָּה הָרִט"ו — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּזָרוּעַ
 24 כְּלָאִים, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "שֶׁדָּךְ לֹא־תִזְרַע כְּלָאִים"
 25 (שם יט, יט), וְכָלֹאֵי זֶרְעִים אֵלוֹ אֵין אָסוּר לְזָרְעָם אֲלֹא
 26 בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְהַזֹּרְעָם שָׁם — חֵיב מַלְקוֹת דְּאוֹרִיתָא;
 27 וּבְחֻצָּה לְאֶרֶץ — מֵתָר. וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצָּה זוֹ
 28 בְּמַסְכַּת כְּלָאִים.

1 שָׂאזְ הוּא לְכָדֵק הַבֵּית. לִפִּי שְׁסֵתָם חֲרָמִים לִכְהֹנִים, וְהוּא
 2 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "אֵךְ כָּל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרִים אִישׁ לֵה'
 3 מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאֲדָם וּבִהְמָה" (ויקרא כז, כח). וְרָמַז לָנוּ עַל
 4 כָּךְ שְׁסֵתָם חֲרָמִים לִכְהֹנִים, בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כְּשֶׁדָּה
 5 הַחֶרֶם לִפְהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ" (שם, כא). וְכָבֵר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
 6 מַצָּה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מַעֲרֻכִּים (כח:). וּבְרִישׁ גְּדָרִים (פרק ב'
 7 מִשְׁנָה ד).

8 הַמַּצָּה הָק"י — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּמָכֵר שְׂדֵה
 9 שֶׁהִחְרִימוּ אוֹתוֹ בְּעָלָיו, וְאָפְלוּ לְגִזְבֹּר שֶׁהוּא הִמָּמְנָה עַל
 10 הַהֶקְדֵּשׁ, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כָּל־חֶרֶם וְגו' לֹא יִמָּכֵר"
 11 (שם, כח). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פִּרְשָׁת בַּחוּקוֹת): "לֹא יִמָּכֵר
 12 לְגִזְבֹּר". וְחֶרֶם זֶה אֵינוֹ אֲלֹא סֵתָם חֲרָמִין (שֶׁלֹּא פִּירַשׁ
 13 לְשִׁמְיָם וּכְדוּמָה).

יום שבת קודש כ"ב שבט ה'תשע"ז

מצות לא תעשה קיא. רטו.

14 הַמַּצָּה הָק"א — הָאֲזָהְרָה שֶׁהִזְהִרְנוּ מִלְּפָדוֹת סֵתָם

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ח יצחק שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק נעם לי לקבל מכתבו מיום החמישי,

ולפלא שאינו מזכיר אודות יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, עשירי בשבט,
 שבטח צוין על ידו יום סגולה זה ע"י הוספה בלימוד תורת בעל ההילולא והליכה באורחותיו וכו',

ונעם לי להודע מהצלחת פעולתו בהנוגע לחלב ישראל במחנם הט' ובפרט ע"פ סיפור הידוע
 מרבותינו נשיאינו, איך שחלב ישראל דוקא נוגע לחיזוק האמונה, וחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל
 רואהו, מביא ח"ו לספיקות באמונה, וק"ל.

ויהי רצון שתהי' הצלחה מלאה בהאמור וזכות הרבים מסייע אותו וכל אלה המשתדלים בזה.

בברכה לבשו"ט בהאמור וגם בענייני הפרטים.

ג. ב. לשאלתו אודות זמן תספורת בנס שליט"א שיום הולדתו בערב פסח.

אין כדאי לדחות לאחר זמן, כי אם לעשות התספורת בליל אור לי"ד או ביום ערב פסח.

ישעיה פרק לו כז-לג

כו וַיֵּשְׁבִיֶּהֶן קִצְרֵי־יָד חֲתוּ וּבָשׁוּ הָיוּ עֹשֵׁב שְׂדֵה וִירֵק דִּשְׂא חֲצִיר נִגְזוֹת וְשֹׁדְמָה לִפְנֵי קָמָה: כח וַשְׁבַּתְךָ וַצֵּאתְךָ וּבּוֹאֲךָ יִדְעֵתִי וְאֵת הַתְּרִגּוֹן אֲלֵי: כט יַעַן הַתְּרִגּוֹן אֲלֵי וְשֹׁאנֶנְךָ עָלָה בְּאֶזְנִי וְשִׁמְתִּי חֲחִי בְּאַפְךָ וּמִתְנִי בְּשִׁפְתֶיךָ וְהִשְׁכַּחְתָּ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר־בָּאתָ בָּהּ: ל וְהִלַּחְתָּ הָאוֹת אֲכֹל הַשְּׁנֶה סְפִיחַ וּבִשְׁנֵה הַשְּׁנִית שְׁחִים וּבִשְׁנֵה הַשְּׁלִישִׁית זָרְעוּ וְקִצְרוּ וְנִמְעוּ כְרָמִים (ואכול) וְאֲכָלוּ פְרִים: לא וְיִסְפָּה פְלִיטַת בֵּית־יְהוּדָה הַנִּשְׁאָרָה שְׂרֵשׁ לְמִטָּה וְעֵשָׂה פְרִי לְמַעְלָה: לב כִּי מִירוּשָׁלַם תֵּצֵא שְׂאֲרֵית וּפְלִיטָה מִתֵּר צִיּוֹן קִנְיַת יְהוָה צָבָאוֹת תַּעֲשֶׂה־זֹאת: (ס) לג לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי־מִלְכָּךְ אֲשׁוּר לֹא יָבֹא אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְלֹא־יִזְרָה שֵׁם חָץ וְלֹא־יִקְדָּמָנָה מִגֵּן וְלֹא־יִשְׁפֹךְ עָלֶיהָ סִלְלָה:

רש"י

שתסתפקו השנה הזאת בספיחי הזרעים שיצמחו מאליה: אכול השנה. לאכול השנה ספיח: ובשנה השנית שחיס. הן ספיחי גידועי אילנו' כך הוא בסדר עולם אבל יונתן תירגם כתכתין ספיחי ספיחים וזה לך האות כשתראה שיתקיים דברי שישוב סנחריב לארצו ויפול, תאמין שתתקיים עוד הבטחה השנייה: (לב) קנאת ה' צבאות. שיקנא לשמו ולא מחמת זכות שבידכם למדנו שתמה זכות אבות: (לג) ולא יקדמנה מגן. לא יערוך לפניך מגן כדמתרגם לפני קדם: ולא ישפך עליה סוללה. לא יצבור עליה מליתא, אומר אני הוא ששופכים עפר וצוברין לפני החומה והמגדלות לבנות עליה כרכום: סוללה. ע"ש שסוללים וכובשין אותה במקבות כדי שיתקשה ותרגמו מליתא על שם שעושין לו מתחילה שני מחיצות גדר קני' ושופכים העפר ביניהם וכובשין אותו שם לאחר שמלאו את המחיצות ושמעתי שסותרין אותו זריקת האבנים גדולו' שקורין פורייר"א בלע"ז אבל אין באבנים ל' שפיכה ולא ל' סלילה ואין ל' התרגום נופל על פתרון זה:

מצודת ציון

(כז) חתו. פחדו ונשברו: ושדמה. הוא כמו ושדפ' הנאמר במ"ב כי בומ"ף מתחלף וענינו לקוח הזרע: (כח) התרגון. ענין תנועה חרדת המהירות וכן הרגיו ממלכות (לעיל כ"ג): (כט) ושאננך. הוא מל' שאון והמיהה: חחי. הוא הטבעת ההושם בלחי בהמה שעסקים רעים למשכה על ידה וכן ונתתי חחים בלחייך (יחזקאל ל"ח): ומתגני. הוא כעין רסן כמו מתג לחמור (משלי כ"ו): (ל) ספיח. הוא הצומח מהגרעין הנופל מאליו כמו ספיח קצירך (ויקרא כ"ה): שחיס. ענינו ספיחי ספיחים, או ספיחי האילנות ואין לו דומה: (לג) יורה. ישליך כמו ירה בים (שמות ט"ו): ולא יקדמנה. לא יערוך לפניו כי התרגום של לפני הוא קדם וכן במה אקדם ה' (מכתי ד): סללה. הוא צבור העפר ששופכים מול העיר ועולים בה להלחם וכן ושפכו על ירושלים סוללה (ירמיה ד):

מצודת דוד

(כז) ויושביהן. יושבי הערים ההן עשיתם להיות קצרה ידם מלהלחם למולך ונשברו ונתביישו: עשב שדה. כעשב שדה: וירק דשא. מקום הירוק שבדשא החלש מאד: חציר גגות. כחציר הגדל על הגגות שהוא חלש: ושדמה. כשבלים הנשדפים טרם נגמר בישולם לבוא לכלל קמה כי אז המה חלושים עד למאד ור"ל הנה אני הוא המתיש לפניך את העכו"ם ולא בעוצם ידך נצחתם: (כח) ושבתך. ת"י ומיתבך בעצה: ואת התרגון. ואף את התרגון אלי ידעתי: (כט) אלי. באה אלי: ושמתי חחי. ר"ל בע"כ אשיב אותך: (ל) וזה לך האות. אל מול חזקתו ידבר הנה התשועה הזאת תהיה לך לאות על הבטחה אחרת כי הנה הלגיונות החריבו וקלקלו הזרעים וגדעו האילנות והקב"ה מבטיחך לכלכל אתכם בשנה ההיא בספיחי הזרעים: ובשנה השנית שחיס. אולי היתה שנת השמיטה והיו אסורים בחרישה וזריעה ולזה נתברכו ספיחי

הספיחים: ובשנה השלישית זרעו. ולא תפחדו עוד לצאת השדה מפחד האויב: (לא) שורש למטה. ר"ל יהיו ממולאים בכל טוב כהאילן הנטוע במקום רטוב שמוסיף שורש למטה ומרבה לעשות פרי למעלה: (לב) כי מירושלים וגו'. ר"ל ירושלים תהיה השארית להנצל מיד סנחריב וכן ופליטה מהר ציון וכפל הדבר במ"ש: קנאת ה'. כי יקנא לשמו אשר חרף רבשקה וסנחריב:

איוב פרק י"ז

י' לשחת קראתי אבי אתה אמי ואחתי לרמה: טו ואיה אפו תקותי ותקותי מי ישורנה: טז בדי שאול תרדנה אם יחד על עפר נחת:

איוב פרק יח א"ח

א ויען בלדד השחי ויאמר: ב עד אנה תשימון קנצי למלון תבינו ואחר נדבר: ג מדוע נחשכנו כבהמה נטמינו בעיניכם: ד טרף נפשו באפו הלמענד תעזב ארץ ויעתק צור ממקמו: ה גם אור רשעים ידעד ולא ינה שביב אשו: ו אור חשך באהל ונגר עליו ידעד: ז יצרו צעדי אונו ותשליכהו עצתו: ח פישלח ברשת ברגליו ועל שבכה יתהלך:

רש"י

אחד ביסוד וא' בשימוש של רבים: (ד) טרף נפשו. חוזר על איוב, לך אני אומר הטורף ומחבל נפשו באפו ובכעסו: הלמענד. הלמען צדקתך תעזב הארץ ממשפט מדתה: ויעתק צור. היוצר (ממקומו) מדעתו וממדתו: (ה) גם. עתה לפי צעקתך זאת תנהג לדורות: אור רשעים ידעד. יקפץ ממקומו: שביב. אשטנציל"א: (ז) יצרו. יהיו קצרים צעדי כחו: ותשליכהו. מעליו עצתו שיעץ אשר לא יתקיים: (ח) כי וגו'. סופו אשר שולח ברשת (שולחו) רגליו לצעוד על הרשת וליתפש: ועל שבכה יתהלך. היא רשת כל שבכה עשויה כמו רשת והוא קייפ"א שבראשי הנשים:

(יד) לשחת קראתי אבי אתה. להתלונן בו ימים רבים כאילו הוא אבי מאחר שתקותי זאת היא: (טו) ואיה אפו תקותי. ואת למה נמשכת ומי ישורנה להריצה עדי: (טז) בדי שאול תרדנה. אותם אברים שסופן לירד שאול שתהא יחד על עפר נחת: נחת. מלונן ל' ותנה עליהם הרוח (במדבר יא): (א) (מענה בלדד): (ב) קנצי. סוף: תבינו. תשתקו להבין ולשמוע את אשר נדבר: (ג) נטמינו בעיניכם. נחשכנו בעיניכם טמונין ואין יסוד בתיבה זו זולתי ט' מ' כמו טמונין פלשתאי, (בראשית כו) תרגום של סתמום פלשתים, יש מפרשים לשון טמינה וטעות הוא בידם שא"כ צריכה התיבה שני נונין

מצודת ציון

(יד) לשחת. לבור הקבר: (טו) ואיה אפו. עניינם אחד כי אפו הוא כמו איה פה והוא כפול במלות נרדפות כמו אדמת עפר (דניאל יב): ישורנה. יראנה כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כא): (טז) בדי שאול. כמו בשאול, יורה עוד על מרבית העומק וכן בדי שופר (לקמן לט): נחת. מלשון הנחה: (ב) קנצי. הוא מלשון קץ וסוף: (ג) נטמינו. מלשון אטימות וכן נטמנתם במ (ויקרא יא): (ד) צור. היוצר: (ה) ידעד. יקפץ וינתר כמו נדעכו ממקומם (לעיל ו): יגה. יאיר ויזרח, כמו יגיה חשכי (תהלים יח): שביב. ניצוץ כמו שביבין די נור (דניאל ז): (ז) אונו. כחו, כמו מצאתי און לי (הושע יב): (ח) שבכה. מצנפת ר"ל רשת הארוגה כמצנפת, וכן בעד השבכה (מלכים ב א):

מצודת דוד

(יד) לשחת. אקרא לשחת אבי אתה ואל הרימה אקרא אמי ואחתי אתה ר"ל מאד קרבה נפשי לרדת שחת להיות עם הרימה כבן עם אביו ואמו ואחותו: (טו) ואיה. וא"כ איה תקותי מתי אקבל הטובה ומי יראה את תקותי כי הלא אמות ואין א"כ אראה בהטוב אשר אקוה לה: (טז) בדי שאול וגו'. הלא צרותי רבו עד מאד עד שאם הונחו יחד על העפר היו יורדות וצוללות אל רוב עמק השאול לרוב הכובד והוא מל' הפלגה ומליצה לומר שמאד רבו עד שא"א להחיות עוד אחריהם (העולה מהמענ' ההיא אשר יתרעם על חביריו שאינם מתנהגי עמו בדרך המנחמים ויאחו דרכו לומר שלא חטא וכי המקום יודע האמת והוא לו לעד ואם בדבר שחשב אליפו אשר יחטא ואשם להכשיל הרבים במכשול עונו לחשוב שאין משגיח וא"כ הוא עבד אלהים, ישיב לומר לא כן הוא כי עוד יוסיפו אומץ לחדול מעושה כי ימאסו בקניני עולם

הזה בראותם רוע הסדור וישימו תקותם בהצלחת הנפש): (ב) עד אנה. עד מתי תעריכו אמרים תשימון סוף להדברים וזאת עשו תנו לב להבין מאמרי איוב ותוכן ויכוחו, ואחר נדבר להשיב עליהם ולא נוסף לדבר עוד דבר שאינו מענין הויכוח ומהר יתמו דברינו: (ג) מדוע. כעבור סכלות מה חשובים אנו בעיני איוב כבהמה עד כי יאמר עלינו לבם צנפת משכל: נטמינו בעיניכם. בפניכם יעזי לומר אשר אטומים אנחנו מחכמה: (ד) טרף נפשו. אתה איוב הטורף את נפשו ומשחיתה בהראות כעסו מול המקום וכי למענד תעזב הארץ ר"ל וכי ע"י צעקתך שתאמר צדיק אתה ומיוסר על לא חמס וכי בעבור זה נחליט לומר שהארץ עוזבה ביד מערכת השמים והיוצר נעתק ממקום העולם ולא ישיג בו: (ה) גם אור. הנה ולא כן הוא כי כאשר אמרנו כן גם היא אשר אור רשעים והצלחתם יוקפץ מהם ולא יזרח ניצוצי אשו והוא משל על מרבית ההצלחה: (ו) אור חשך. האור אשר באהלו יחשך ונורו המאיר עליו יוקפץ השלהבת ממנו ר"ל יוסר הצלחתו ותלך לה בהשגחת ה': (ז) יצרו וגו'. הפסיעות שפסע בכח בהרחבת מקום סופו יהיו צרים ודחוקים ועצת עצמו תשליכהו בשפל המצב כי המקום יסכל עצתו ויוכשל בה: (ח) כי שולח. בעצת עצמו יהיה נשלח ברגליו לבוא בתוך הרשת להיות נלכד בה: ועל שבכה. מעצמו יתהלך על הרשת העשויה מעשה שבכה וכפל הדבר במ"ש:

פ ר ק ש ל י ש י

א פִּיצֵד מִפְּרִישֵׁין אֶת הַבְּכוֹרִים? יוֹרֵד אֲדָם לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, וְרוֹאֶה תֵּאֱנָה שֶׁבְּכֶרָה, אֲשָׁכּוּל שֶׁבְּכֶר, רִמּוֹן שֶׁבְּכֶר – קוֹשְׁרוֹ בְּגָמִי וְאוֹמֵר: הֲרִי אֵלּוֹ בְּכוֹרִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף עַל פִּי כֹן, חֹזֵר וְקוֹרֵא אוֹתָם בְּכוֹרִים מֵאַחֵר שִׁיתְּלֵשׁוּ מִן הַתְּרִקָּע.

ב פִּיצֵד מַעְלִין אֶת הַבְּכוֹרִים? כָּל הָעִירֹת שֶׁבִּמְעַמָּד מִתְּכַנְסוֹת לָעִיר שֶׁל מַעְמָד, וְלִנְיָן בְּרִחוּבָה שֶׁל עִיר, וְלֹא הָיוּ נִכְנְסִין לְבָתִּים. וְלִמְשָׁכִים הָיָה הַמְּמָנָה אוֹמֵר (יִרְמְיָה ל"א, ה'): "קוֹמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל־הָ' אֱלֹהֵינוּ".

ג הַקְּרוֹבִים מִבְּיָאִים תֵּאֱנִים וְעֹנְבִים, וְהִרְחֹקִים מִבְּיָאִים גְּרוּגָרוֹת וְצִמּוּקִים. וְהַשּׁוֹר הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם, וְקִרְנֵיו מְצַפּוֹת

פירוש ברטנורא

ג א פִּיצֵד מִפְּרִישֵׁין. שֶׁבְּכֶרָה. ואפילו לא נגמר הפרי, דכתיב (דברים כו) הנה הבאתי את ראשית פרי, בשעת הבאה הוא פרי, אבל בשעת הפרשה אין צריך שיתיה פרי אלא אפילו בוסר ואפילו פנין: הרי אלו בכורים. וא"צ לקרות עוד שם אחר לקיטתן: ר' שמעון אומר אעפ"כ חוזר וקורא שם. ודרוש ולקחת מראשית כל פרי האדמה, מה בשעת הבאה פרי אף בשעת הפרשה פרי, דבשעת קריאת שם צריך שיהיו הפירות תלוש כמו בשעת הבאה. ואין הלכה כר"ש:

ב כל העירות שבמעמד. כ"ד מעמדות היו בישראל כנגד ארבעה ועשרים משמרות כהונה, ואנשי המעמד ישראלים היו, שלוחים מכל ישראל לעמוד על הקרבן עם הכהנים והלוים שבאותו משמר כל אחד בשבת הקבוע לו, והן נקראים אנשי מעמד: מתכנסות לעירו. של ראש המעמד, ולא היו מביאין בכוריהם כל אחד בפני עצמו משום דברוב עם הדרת מלך: ולא היו נכנסים לבתים. מפני אהל הטומאה: ולמשכים. בבקר כשהם משכימים: הממונה. ראש המעמד: קומו ונעלה ציון. ובדרך היו אומרים שמחתי באומרים לי בית ה' נלך. כשהגיעו לירושלים היו אומרים עומדות היו רגליו בשעריך ירושלים, בהר הבית היו אומרים הללו חללו אל בקדשו, בעורה היו אומרים כל הנשמה תהלל יה:

ג תאנים וענבים. כשהם לחים: והרחוקים. מירושלים ואין בכוריהם יכולים להתקיים כל כך: מביאין גרוגרות וצמוקים. תאנים וענבים יבשים: השור

משניות מבוארות – קהתי

יוס ראשון

באור משנה א

פִּיצֵד מִפְּרִישֵׁין אֶת הַבְּכוֹרִים? יוֹרֵד אֲדָם לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ – כגון לשדה האילן, וְרוֹאֶה תֵּאֱנָה שֶׁבְּכֶרָה – שהתחילה להבשיל, אֲשָׁכּוּל שֶׁבְּכֶר – אשכול ענבים שהתחיל להבשיל, רִמּוֹן שֶׁבְּכֶר – אף על פי שהפרי עדיין לא בשל כל צרכו. קוֹשְׁרוֹ בְּגָמִי – בקנה גומא (או במשהו אחר), לסימן שהופרש לביכורים, כדי שיכירוהו אחר כך בשעת לקיטת הפירות, וְאוֹמֵר: הֲרִי אֵלּוֹ בְּכוֹרִים – וכך נעשים הפירות "ביכורים" משקרא להם שם, וכשתולש אותם בנגמר בישולם אינו צריך לחזור ולקראו עליהם שם "ביכורים", שנאמר (דברים כו, י): "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה". ודרשו חכמים: בשעת הבאה בלבד צריך שיהא פרי, אבל בשעת הפרשה – אפילו בוסר ואפילו פגים, משקרא להם שם, הרי הם ביכורים (ירושלמי). רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אֵף עַל פִּי כֹן – אף על פי שמפריש את הביכורים שִׁיתְּלֵשׁוּ מִן הַתְּרִקָּע – חוזר וקורא אותם בְּכוֹרִים מֵאַחֵר שִׁיתְּלֵשׁוּ מִן הַתְּרִקָּע – חייב הוא לקרא עליהם שנית שם "ביכורים" לאחר שיתלשם, שנאמר (שם שם, ב): "ולקחת מראשית כל פרי האדמה", ודרוש מכאן רבי שמעון: מה בשעת הבאה צריך שיהא פרי, אף בשעת הפרשה צריך שיהא פרי, והיינו פרי בשל; הלכך לאחר שתולש את פירות הביכורים, הריהו חוזר ואומר: "הרי אלו ביכורים". ואין הלכה כרבי שמעון.

משנתנו נקטה: "תאנה שבכרה, אשכול שבכר, רימון שבכר", ולא כסדרם בכתוב (דברים ח, ח): "וגפן ותאנה ורימון", לפי שכן הוא סדר הבשלתם, שתחילה מבשילות התאנים, אחריהן הענבים ואחר כך הרימונים. אבל הכתוב המדבר בשבח ארץ ישראל מקדים מה שמשובח יותר, כמו שנאמר (בבלי ברכות מא, א): "כל הקודם בפסוק קודם לברכה" (עיין "תוספות יום טוב" ברכות ו, ח).

באור משנה ב

פִּיצֵד מַעְלִין אֶת הַבְּכוֹרִים – לירושלים, לבית המקדש? כָּל הָעִירֹת שֶׁבִּמְעַמָּד מִתְּכַנְסוֹת לָעִיר שֶׁל מַעְמָד – ענין המעמד מבואר במסכת תענית (ד, ב): בפרשת קרבן התמיד נאמר (במדבר כח, ב): "צו את בני ישראל ואמרת אליהם, את קרבני לחמי לאשי... תשמדו להקריב לי במועדו" – ומכאן שכל ישראל מצווים על הקרבת קרבן

התמיד כל יום. אבל היאך קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו? כלומר שמצוה על כל מי שמביא קרבן לעמוד בעזרה בשעת הקרבת קרבנו, אבל בקרבן ציבור, בקרבן התמיד או קרבן מוסף, הרי אי אפשר שיהיו כל ישראל עומדים בעזרה בשעת הקרבתו? לפיכך תיקנו נביאים וראשונים (שמואל ודוד), שיהיו כל ישראל מחולקים לעשרים וארבעה מעמדות (היינו לעשרים וארבעה איזורים), כשם שחילקו את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות כהונה, ואת הלוויים לעשרים וארבעה משמרות לווייה. כל מעמד ומעמד היה אחד מתוכו ממונה עליו, הנקרא "ראש המעמד", והעיר שישב בה ראש המעמד היתה העיר הראשית של כל עירות המעמד. כל שבוע היה מעמד אחר שולח מתוכו אנשים "כשרים ויראי חטא", שיעמדו בעזרה כשילחי כל ישראל בשעת הקרבת קרבנות הציבור, ואלו נקראים "אנשי המעמד", ושאר האנשים של אותו מעמד, שלא עלו לירושלים, היו מתענים במשך אותו שבוע, חוץ מיום ראשון וששי, והיו מתכנסים כל יום בבתי כנסיות ומרבים בתפילה, שיתקבלו קרבנות ישראל ברצון. כן היו קוראים יום יום בתורה כמעשה בראשית, להודיע על הקשר שבין העבודה במקדש וקיום העולם, כמו שאמרו: "אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ", שכל זמן שעבודת בית המקדש קיימת, העולם מתברך על יושביו וגשמים יורדים בזמנם (כמבואר במסכת תענית ובמקומות אחרים בתלמוד). – משנתנו באה ללמד, שכשהגיע זמן הבאת הביכורים לא היה כל אחד ואחד מביא ביכורים בפני עצמו, אלא היו מתכנסים מעמדות מעמדות, כדי להעלות את הביכורים ברוב עם, בהמון חוגג, בתהלוכה רבת פאר, בשירה ובזמרה. וזהו ששינוי כאן: כל העירות שבמעמד מתכנסות לעיר של מעמד – לעיר הראשית של עירות המעמד, מקום מגורו של ראש המעמד, וְלִנְיָן בְּרִחוּבָה שֶׁל עִיר – ברחבת העיר, וְלֹא הָיוּ נִכְנְסִין לְבָתִּים – שלא ייטמאו בטומאת מת המטמא באוהל. וְלִמְשָׁכִים – ובהשכמה, בבוקר השכם, הָיָה הַמְּמָנָה – ראש המעמד אוֹמֵר "קוֹמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֶל־הָ' אֱלֹהֵינוּ" – וכך היו עולים בסך לירושלים עם טנאי ביכוריהם, לקיים מה שכתוב (משלי יד, כח): "כרב עם הדרת מלך".

יוס שני

באור משנה ג

הַקְּרוֹבִים – לירושלים, מִבְּיָאִים תֵּאֱנִים וְעֹנְבִים – כשהם לחים

זהב, ועטרה של זית פראשו. החליל מפה לפניהם, עד שמגיעים קרוב לירושלים. הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם, ועטרו את בכוריהם. הפחות, הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם; לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים. וכל בעלי אמוניות שבירושלים עומדים לפניהם ושואלין בשלומם: אחינו אנשי מקום פלוני, באתם לשלום. ד החליל מפה לפניהם, עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית – אפלו אגרפס המלך נוטל הפסל על כתפו ונכנס, עד שמגיע לעזרה. הגיע לעזרה, ודברו הלויים בשייר: (תהלים ב, ה) "אָרומֶךְ ה' בִּי דְלִיתִי וְלֹא־שִׁמְחָתִי אִיבִי לִי".

ה הגוזלות שעל גבי הסלים היו עולות, ומה שפנדס נותנים לפניהם.

ו עזרהו הפסל על כתפו, קורא מ"הגדת היום לה' אלהיך" (דברים כו, ג), עד שגומר כל הפרשה. רבי יהודה

פירוש ברטנורא

חולך לפניהם. ומקריבין אותו שלמים: ועטרה של זית פראשו. אית דאמרי לפי שהוא קרוב לארץ יותר מכל שאר אילנות שבשבעת המינים, דכתיב (דברים ה) ארץ זית שמן. ואית דאמרי לפי שאין בכל שאר אילנות של שבעת המינים אילן יפה ועלהו רענן כמו הזית: ועטרו את בכוריהם. וכיצד מעטרים, מי שהיו בכוריו גרוגרות מעטרן בתאנים לחים, מי שהיו בכוריו צמוקים מעטרן בענבים לחים, ואם מביאים ענבים היה מראה הטובים והיפים שבכולם מלמעלה: הפחות. סגני כהונה: והגזברים. הממונים על ההקדש: ולפי כבוד הנכנסים היו יוצאים, אם מרוכים מרוכים ואם מועטים מועטים: וכל בעלי אמוניות שבירושלים עומדים מפניהם. אע"פ דאין בעלי אמוניות חייבין לעמוד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתם כדי שלא יתבטלו ממלאכתם, מ"מ היו חייבים לעמוד מפני מביאי בכורים דחביבה מצוה בשעתה. ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמה בה, ומפני נושאי התינוק לכרית מילה:

ד החליל. מין כלי זמר וקולו נשמע למרחוק: היה נוטל הפסל על כתפו. לפי שהיה צריך ליתנו מידו ליד כהן דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך: ה הגוזלות שעל גבי הסלים. שהיו תולים מאחורי הסלים של בכורים תורים ובני יונים, ולא על גבי הסלים ממש שלא יטנפום. והן קרבין עולות: ומה שבידם. רמב"ם פירש הגוזלות שהביאו בידם שלא תלאום אחורי הסלים. ולי נראה ומה שבידם, הבכורים שהביאו בידם: ו רבי יהודה אומר עד ארמו איבד אביו. ואין הלכה כרבי יהודה: ואוחזו בשפתותיו וכחן מניח ידו תחתיו. מכאן משמע שהפסל היה על ידו של כהן

משניות מבוארות – קהתי

באתם לשלום – כלומר, בואכם לשלום!

באור משנה ד

החליל מפה לפניהם – צלילי החליל מוסיפים ללוות את מביאי הביכורים בתוך ירושלים, עד שמגיעין להר הבית – ושם התחילו במזמור "הללויה הללו אל-בקדשו" וכו' עד "כל הנשמה תהלל יי-הללויה". הגיעו להר הבית, אפלו אגרפס המלך – ממלכי בית שני, שהיה בעל נפש גדולה ושררה רבה (רמב"ם), נוטל הפסל על כתפו – לוקח את סל הביכורים על כתפו, כלומר שבכל הדרך רשאי הוא לתת לאחר לשאת את סלו, אבל משמגיע להר הבית הריהו נושא בעצמו, ונכנס – להר הבית, עד שמגיע לעזרה – לאחר המקדש, הגיע לעזרה, ודברו הלויים בשייר – פתחו בשיר מזמור: "אָרומֶךְ ה' בִּי דְלִיתִי וְלֹא־שִׁמְחָתִי אִיבִי לִי" – כמו ששנינו לעיל, שהביכורים טעונים שיר (עיין "מלאכת שלמה" ו"משנה ראשונה" שמתחבטים בטעם השיר הזה).

יום שלישי

באור משנה ה

הגוזלות שעל גבי הסלים – לעיטור הביכורים נוהגים היו להביא גם גוזלות, היינו תורים ובני יונה, שמהם היו תולים בציד הסלים של הביכורים (אבל לא היו נותנים אותם על גבי הסלים, שלא יטנפו את הפירות), ומהם היו מביאים בידיהם; ובאה המשנה ללמד, שהגוזלות שעל גבי הסלים, כלומר התלויים בצדי הסלים, היו עולות – היו מקריבים אותם קרבנות עולה, ומה שפנדס – והגוזלות שהיו בידיהם, נותנים לפניהם – במתנה. כך מפרש הרמב"ם. אבל יש מפרשים: ומה שבידם – הסלים והפירות שבידם, כלומר שלא הביאו גוזלות אלא כשהם תלויים בסלים, ובאה המשנה ללמד, שהגוזלות הללו היו קרבנות עולה, והביכורים שבידם נותנים לכהנים (הר"ש; דהב"ז; ברטנורא).

באור משנה ו

עזרהו הפסל על כתפו – היינו קודם שמוסרו לכהן, קורא

ויפיים (עיין תרומות ב, ד), שהואיל והדרך קרובה אין חוששים שמה יתקלקל, והרחוקים – מירושלים, מביאים גזגרות וצמוקים – תאנים וענבים יבשים, שאלו מתקיימים יותר ומשתמרים אף בדרך רחוקה, והשור הולך לפניהם – בירושלמי יש מי שאומר, שהשור היה מיועד לקרבן שלמים, כמו ששנינו (לעיל ב, ד), שהביכורים טעונים קרבן, וקרבינו מצפות זהב – לשם הידור, ועטרה של זית – של עלי זית, פראשו – של השור, לסמל הביכורים הבאים משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, ולפי שאין באילנות של שבעת המינים אילן נאה כמו הזית, היו עושים את העטרה מעלי הזית בלבד (רמב"ם). יש מפרשים, לפי שהוא האילן הסמוך לתיבת "ארץ" בפסוק (דברים ח, ח) המונה שבעת המינים, שכתוב שם: "ארץ זית שמן" (הר"ש). ויש מבארים הטעם, שהזית הוא סמל הכהונה והמלכות. החליל מפה לפניהם – כלומר שבראש השירה היה הולך בעל החליל המקיש באצבעותיו על חלילו, ומשמיע קולו למרחוק, עד שמגיעים קרוב לירושלים – בירושלמי מובא, שהיו הולכים בכל הדרך וקוראים: "שמחתי באומרים ל בית ה' נגד" (תהלים קכב, א), וכשהגיעו לירושלים היו אומרים: "עומדות הן רגלינו בשעריך ירושלים" (שם שם, ב). הגיעו קרוב לירושלים, שלחו לפניהם – שליחים, להודיע לאנשי ירושלים על בואם, ויעטרו את בכוריהם – הניחו את הפירות היפים והמשוכחים למעלה לשם עיטור ונוי. הפחות – סגני הכהונה, הסגנים – סגני הלווייה ("תוספות יום טוב"), והגזברים – הממונים על אוצר המקדש, יוצאים לקראתם – יש מפרשים, שמשנתנו נקטה "הפחות, הסגנים"... כלשון הכתוב (יזחיהו נא, כג; יחזקאל כג, ו), כלומר חשובי ירושלים. לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים – לקראתם. בירושלמי שואלים: וכי יש קטן וגדול בישראל? והלא כל ישראל בני מלכים הם? אלא – מפרשים שם – כוונת המשנה היא, שאם היו הנכנסים מרוכים, רבים יצאו לקראתם, ואם מעטים היו, יצאו לקראתם מעטים. וכל בעלי אמוניות שבירושלים עומדים לפניהם – אף על פי שאין בעלי אמוניות חייבים להפסיק מלאכתם ולעמוד מפני תלמידי חכמים, מכל מקום עומדים הם מפני מביאי ביכורים, כשהם עוברים לפניהם, שחביבה מצוה בשעתה, ושואלין בשלומם: אחינו אנשי מקום פלוני,

אומר: עד "ארמי אבד אבי" (דברים כו, ה). הגיע ל"ארמי אבד אבי", מוריד הסל מעל כתפו ואוחזו בפשתותיו, וכהן מניח ידו תחתיו ומניפו, וקורא מ"ארמי אבד אבי" עד שהוא גומר כל הפרשה, ומניחו בצד המזבח, והשתתחו ויצא.

ז בראשונה, כל מי שידע לקרות, קורא, וכל מי שאינו יודע לקרות, מקרין אותו. נמנעו מלהביא, התקינו שיהיו מקרין את מי שידע ואת מי שאינו יודע.

ח העשירים מביאים בפניהם בקלות של כסף ושל זהב, והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה, והסלים והפפורים נתנין לכהנים.

ט רבי שמעון בן גנס אומר: מעטרין את הפפורים חוץ משבעת המינים. רבי עקיבא אומר: אין מעטרין את פירוש ברטנורא

אלא שהבעלים אוחזים הסל בשפתותיו למעלה בשעת התנופה. ושלא כדברי האומר כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף: **בצד המזבח.** בקרן דרומית מערבית: והשתתחו ויצא. מכאן משמע שלא היה מניף כי אם תנופה אחת בשעת הקריאה בלבד. ותנא דספרי מצריך שתי תנופות, אחת בשעת הקריאה דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך והניחו וגמרינן יד יד מידו תביאנה את אשי ה' / (ויקרא ז) מה להלן תנופה אף כאן תנופה, והשנית לאחר שהסלים הקריאה, ולאחר הקריאה כתיב והנחתו, לשון לך נחה את העם (שמות לב) דהיינו תנופה שמוֹלֵךְ ומביא, מעלה ומוריד:

ז נמנעו מלהביא. מפני הבושה שאינו יודע לקרות: התקינו שיהיו מקרין. ואסמכוכה אקרא דכתיב (דברים כו) וענית ואמרת, ואין עניה אלא מפי אחר: **ח** בקלות של כסף ושל זהב. קופות מצופות כסף וזהב: הסלים והפפורים ניתנים לכהנים. סלי עניים ניתנים לכהנים וקלותות של עשירים מחזירים להן מכאן אמרו בטר עניא אולא עניותא:

ט מעטרים את הפפורים חוץ משבעת המינים. מקיפים את הסלים שבכורים בהם מפירות נאים ומשובחים, ואף על פי שאינם משבעת המינים, כגון פריש ואחריו וכיוצא בהן, והוא הדין שיכולין לעטר מפירות שגדלו בחו"ל: רבי עקיבא אומר אין מעטרין הפפורים אלא משבעת המינים. מפירות שגדלו

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

כל המביא ביכורים חייב להביאם בכלי, שנאמר (דברים כו, ד): "ושמת בטנא", למלמד שטעונים כלי ("ספרי"). "ומצוה מן המובחר להביא כל מין ומין בכלי בפני עצמו. ואם הביאם בכלי אחד – יצא, ולא יביאם בערבוב, אלא שעורים מלמטה, וחטים על גביהן, וזיתים על גביהן, ותמרים על גביהן, ורימונים על גביהן, ותאנים למעלה מהכל, ויהיה דבר אחר מפסיק בין מין ומין כגון עלים וכיוצא בהם, ומקיף לתאנים אשכולות של ענבים מבחוץ" (רמב"ם הל' ביכורים ג, ז על פי התוספתא).

העשירים מביאים בפניהם בקלות של כסף ושל זהב – קלותות היינו מיני סלים; של כסף ושל זהב – מפרש הרמב"ם: מחושקים ומצופים כסף או זהב. **והעניים מביאין אותם בסלי נצרים של ערבה קלופה –** בסלים עשויים ענפים קלועים מערבי נחל מפוצלים, **והסלים והפפורים נתנין לכהנים –** כלומר סלי הנצרים של העניים ניתנים יחד עם הביכורים לכהנים; ברם, הקלותות של העשירים מוחזרות לבעליהן, שכן בבבלי (בבא קמא צב, א) מביאים ראייה ממשנתנו לפתגם השגור בפי הבריות: "בטר עניא אולא עניותא" (אחר העני הולכת העניות). שדווקא סלי העניים ניתנים לכהן.

ב"ספרי" מובא הטעם לכך: "בשביל זכות מתנה לכהן". ומפרש בעל "תוספות יום טוב": "השעניים מביאין מעט, ועם הסל יהיה נחשב מתנה". ויש גירסה אחרת בספרי: "בשביל זכות לעניים", ומפרש המלבי"ם, שדרך העני שעושה בעצמו טנא, ומן הסתם לשם הביכורים עשה טנא חדש, כדי שיהיה בטהרה, ובעבור שטרך בו זכה שהוא טפל להביכורים ושיהיה לכהן. אבל העשירים לא יעשו בעצמם רק יקנו, והוא ביזוי מצוה להביא בכלי קל הערך. ובוה יתיישב למה לא תיקנו, שהעשירים יביאו גם הם בטנא כדי שלא לבייש העני (ענין "תוספות יום טוב"). שאין בוה ביוש לעני, אחרי שהסל הוא מעשה ידיו, שעשו לשם מצוה. ויש רמז לכך בכתוב: "ולקח הכהן הטנא מידך" – משום שהוא מעשה ידך.

יום חמישי

באור משנה ט

משנתנו דנה בעיטור הביכורים, היינו הפירות הנאים שמניחים על סל הביכורים למעלה ומסביבו לשם נוי והידור (עיין לעיל משנה ג).

רבי שמעון בן גנס אומר: מעטרין את הפפורים – בפירות יפים ומשובחים, חוץ משבעת המינים – כלומר אפילו בפירות שאינם משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל, שאף על פי שהביכורים עצמם אינם באים אלא משבעת המינים, מכל מקום לעטרם מותר בכל מיני פירות שהם, ואף בפירות של חוץ לארץ. **רבי עקיבא**

מ"הגדתי היום לה' אלהיך", עד שגומר כל הפרשה – כל פרשת מקרא הביכורים, כמו שבארנו כבר בפרק א. **רבי יהודה אומר: עד "ארמי אבד אבי" –** כלומר שבעוד הסל על כתיפו אינו קורא אלא את הפסוק "הגדתי היום לה' אלהיך, כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו". **הגיע ל"ארמי אבד אבי" –** כלומר לאחר שגמר את הפסוק הראשון, הרי הוא מוריד **הסל מעל כתפו ואוחזו בפשתותיו –** בשפת הסל למעלה, **וכהן מניח ידו תחתיו –** תחת הסל, ומניפו – כמו ששנינו (לעיל ב, ד), שהביכורים טעונים תנופה, וקורא – אחר כך, מ"ארמי אבד אבי" עד שהוא גומר כל הפרשה – כל פרשת מקרא הביכורים, ומניחו – את סל הביכורים, **בצד המזבח –** בקרן דרומית מערבית, **והשתתחו –** בפישוט ידיים ורגלים נגד ההיכל, ויצא – מן המקדש.

לפי פשט לשון המשנה יוצא, שלדעת תנא קמא אין צריך תנופה כלל, וכל הסיפא היא מדברי רבי יהודה, ונמצא גם שהלכה כרבי יהודה, וכן פירשו התוספות (מכות יח, ב). אבל בעל "תוספות יום טוב" מתחבט בפירוש משנתנו, מפני שהרמב"ם מעתיק בחיבורו את כל הסיפא (הל' ביכורים ג, יב), ואילו בפירושו למשנתנו הוא כותב, שאין הלכה כרבי יהודה. והרי לפי זה יוצא, שהסיפא – "הגיע לארמי אבד אבי מוריד הסל" וכו' – מדברי תנא קמא היא. ברם, בעל "תוספות יום טוב" מסיק, שפירושו דחוקים הם. ונראה לו שרבי יהודה לא בא כלל לחלוק על תנא קמא אלא לפרש דבריו (עיין שם).

יום רביעי

באור משנה ז

במשנה הקודמת למדנו: "עודה הסל על כתיפו קורא מ"הגדתי היום לה' אלהיך" עד שגומר כל הפרשה". ואין קוראים אותה אלא בלשון הקודש, שכתוב במקרא ביכורים (דברים כו, ה): "וענית ואמרת לפני ה' אלהיך", ולהלן הוא אומר (דברים כז, יד): "וענו הלוויים ואמרו" – מה ענייה האמורה להלן בלשון הקודש (כמבואר בבבלי סוטה לג, א), אף כאן בלשון הקודש (סוטה ז, ג).

בראשונה, כל מי שידע לקרות – את פרשת הביכורים בלשון הקודש, **קורא, בעצמו, וכל מי שאינו יודע לקרות –** שלא היו כולם יודעים לשון הקודש, **מקרין אותו –** קוראים לפניו את הפרשה והוא עונה אחר הקורא. **נמנעו מלהביא –** אלה שאינם יודעים לקרוא, מפני הבושה, **התקינו –** חכמים, **שיהיו מקרין את מי שידע ואת מי שאינו יודע –** שאף היודע לקרוא אינו קורא בעצמו, אלא מקרין אותו. והסמיכו תקנה זו על מה שכתוב "וענית ואמרת", ואין עניה אלא מפי אחרים.

הבכורים אלא משבעת המינים.

י רבי שמעון אומר: שלש מדות בבכורים: הבכורים, ותוספת הבכורים, ועטור הבכורים. תוספת הבכורים – מין במינו. ועטור הבכורים – מין בפשאינו מינו. תוספת הבכורים נאכלת בטהרה, ופטורה מן הדמאי, ועטור הבכורים חייב בדמאי.

יא אימתי אמרו: תוספת הבכורים בבכורים? בזמן שהיא פאה מן הארץ. ואם אינה פאה מן הארץ, אינה בבכורים.

יב למה אמרו: הבכורים פנוכסי כהן? שהוא קונה מהם עבדים, וקרקעות ובהמה טמאה, ובעל חוב נוטלן פירוש ברטנורא

בארץ שחייבים בבכורים. והלכה כר"ע:

י הבכורים. עיקר הבכורים תאנה שבכר או אשכול שבכר: תוספת הבכורים. בשעת לקיטת הבכורים מוסיף עליהם משאר תאנים או משאר ענבים: עיטור. הפירות הנאים שמקץ סביבות הסל להדור מצוה: מין בפשאינו מינו. מעט הסל של בכורי ענבים בתאנים ושל בכורי תאנים בענבים ואפילו בפירות שאינם משבעת המינים לדברי ר"ש דסבירא ליה כך לעיל: ופטורים מן הדמאי. אם לקחן כהן מעם הארץ שהביא בכורים:

יא ואם אינה באה מן הארץ. כגון שהביאו התוספת מעבר לירדן, דתנן לעיל שמביאים משם בכורים אע"פ שאינה ארץ וזת חלב ודבש. אי נמי מתניתין רבי שמעון היא דאמר לעיל מעטרים את הבכורים חוץ משבעת המינים, והוא הדין מפירות שגדלו בחו"ל, וכי היכי דאליביה מעטרים בפירות חו"ל, הכי נמי התוספת באה מפירות חו"ל. וקמ"ל הכא שהתוספת שאינה מן הארץ אינה בבכורים:

משניות מבוארות – קהתי

בטהרה כתוספת הביכורים וכביכורים ("מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה").

י ו ש ש י

ב א ו ר מ ש נ ה י א

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת שתוספת הביכורים דינה כעיקר הביכורים לענין שנאכלת בטהרה ופטורה מן הדמאי (ולפי הירושלמי שהבאנו לעיל – אף ממועשר ודאי), באה משנתנו להשמיע שדין זה אינו נוהג אלא בתוספת של פירות שגדלו בארץ ישראל.

אימתי אמרו – חכמים: תוספת הבכורים בבכורים – כפי ששינוי במשנה הקודמת? בזמן שהיא פאה מן הארץ – שהתוספת היא מפירות שגדלו בארץ ישראל. ואם אינה פאה מן הארץ – כגון שהביאה מעבר לירדן, כמו ששינוי לעיל (א, י), שמביאים ביכורים משם, אף על פי שאינה ארץ וזת חלב ודבש, אינה בבכורים – אין דין התוספת כביכורים. וכותב הרמב"ם (הל' ביכורים ב, יח): "אף על פי שאינה כביכורים אינה נאכלת אלא בטהרה".

ב א ו ר מ ש נ ה י ב

למה אמרו – לענין מה אמרו (לעיל ב, א): הבכורים פנוכסי כהן – שלאחר שזכה בהם הכהן הרי הם כנכסיו? שהוא קונה מהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה – שרשאי הוא למכרם לכהן אחר, ולקנות בדמיהם כל מה שהוא רוצה, אפילו דברים שאינם לאכילה, כגון עבדים וקרקעות, ואפילו בהמה טמאה, כגון סוס או חמור, ובעל חוב נוטלן בחובו – אם הכהן חייב כסף לחברו, יכול חברו לגבות את חובו מן הביכורים, והאשה בכבתה – כהן שגירש את אשתו, יכולה גרושתו לגבות מן הביכורים את כסף כתובתה, היינו הסכום שנתחייב בעלה בשטר הכתובה לשלם לה אם יגרשנה, כספר תורה – כלומר שגם ספר תורה דינו כביכורים שבעל חוב נוטלו בחובו והאשה בכתובתה (ר"ש; ברטנורא). ויש גורסים: "וספר תורה" (בבלי חולין קלא, א) – כלומר שקונה הכהן כביכורים אף ספר תורה (רמב"ם; ר"ש; ברטנורא). ואף על פי ששינוי כאן, שאפילו בהמה טמאה מותר לקנות בהם, מכל מקום צריכה המשנה להשמיענו גם ספר תורה, שלא נאמר, שאינה הכהן כביכורים דווקא דברים כגון עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, שאף על פי שהם גופם אינם ראויים לאכילה, מכל מקום על ידי שכרם יבוא לידי אכילה, מה שאין כן ספר תורה שלא יביא לו שכר כדי לבוא על ידו לאכילה, שאין אדם רשאי למכור ספר תורה אלא כדי לישא אשה וללמוד תורה, הלכך באה המשנה להשמיענו, שאף ספר תורה רשאי הכהן לקנות כביכורים (הרא"ם). ויש מפרשים לפי הגירסה שבמשנתנו "וספר תורה",

אומר: אין מעטרין את הבכורים אלא משבעת המינים – שנשתבחה בהם ארץ ישראל, דדין הביכורים עצמם. בירושלמי מבואר טעמו של רבי עקיבא, שגזור בעיטור הביכורים משום הביכורים עצמם, שמא יאמרו: מביאין ביכורים אפילו מפירות שאינם משבעת המינים. והוא הדין לדעת רבי עקיבא, שאין מעטרים אלא בפירות של ארץ ישראל. והלכה כרבי עקיבא.

ב א ו ר מ ש נ ה י

רבי שמעון אומר: שלש מדות בבכורים – שלושה דברים כלולים בביכורים שדיניהם חלוקים: הבכורים – היינו עיקר הביכורים, כמו ששינוי בהתחלת פרקנו: "יורד אדם לתוך שדהו ורואה תאנה שביכרה, אשכול שביכר, רימון שביכר, קושרו בגמי ואומר "הרי אלו ביכורים"; ותוספת הבכורים – בשעת לקיטת הביכורים נוהגים להוסיף פירות על אלו שהופרשו, שכן שנינו (לעיל ב, ד), שהביכורים אין להם שיעור והרוצה לעשות כל שדהו ביכורים עושה; ועטור הבכורים – הפירות הנאים והמשובחים שנותנים על גבי סל הביכורים לנוי ולהידור, כמו ששינוי במשנה הקודמת. תוספת הבכורים, מין במינו – אין מוסיפים על הביכורים, אלא מאותו המין, כגון ענבים על ענבים או תאנים על תאנים. ועטור הבכורים, מין בפשאינו מינו – כגון סל של ביכורי ענבים מעטרים בתאנים ושל ביכורי תאנים מעטרים בענבים וכיוצא בזה. ולדעת רבי שמעון כן ננס שבמשנה הקודמת, מעטרים אפילו בפירות שאינם משבעת המינים. יש גורסים גם במשנה הקודמת רבי שמעון סתם כמו במשנתנו (עיי' "תוספות יום טוב"). תוספת הבכורים נאכלת בטהרה – שאינה מותרת באכילה אלא לכהן טהור, ואם נטמאה, אסורה באכילה כדין הביכורים; ופטורה מן הדמאי – כהן שקיבל ביכורים מעם הארץ, החשוד שלא להפריש מעשרות, אינו חייב להפריש מעשרות מתוספת הביכורים משום "דמאי" (עיי' פתיחה למסכת דמאי). ברם, הביכורים עצמם פטורים אפילו ממועשר ודאי, כמו תרומה שפטורה ממועשר, והיינו שאם קיבל הכהן ביכורים שאינם מעושרים, אינו חייב לעשרם. בירושלמי מבואר, שאף תוספת הביכורים דינה כביכורים, שפטורה אפילו ממועשר ודאי, ולא נקטה המשנה דמאי אלא משום עיטור הביכורים שבסיפא. ועטור הבכורים חייב בדמאי – כהן שקיבל ביכורים מעם הארץ חייב לעשר מספק את הפירות של עיטור הביכורים מדין "דמאי"; וכל שכן שחייב במעשר ודאי. ברם, אם מותר לאכול בטומאה, לא ברור ממשנתנו. ויש מוכיחים מדברי הרמב"ם (הל' ביכורים ב, יח) שאף עיטור הביכורים אינו נאכל אלא

בחוֹבו וְהָאִשָּׁה בְּכַתְּפָתָהּ, בְּסֶפֶר תּוֹרָה. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין נוֹתְנִים אוֹתָם אֶלָּא לְחֶבֶר בְּטוֹבָה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: נוֹתְנִין אוֹתָם לְאֲנָשִׁי מִשְׁמֶר, וְהֵם מְחַלְקִים בֵּינֵיהֶם, כְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ.

פ ר ק ר ב י ע י

א אֲנִדְרוּגִינוֹם, יֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוֶה לְאֲנָשִׁים; וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוֶה לְנָשִׁים; וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוֶה לְאֲנָשִׁים וּלְנָשִׁים; וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים אֵינוֹ שְׁוֶה לֹא לְאֲנָשִׁים וְלֹא לְנָשִׁים.

ב בִּיצֵד שְׁוֶה לְאֲנָשִׁים? מִטְמֵא בְלִבָּן פְּאָנָשִׁים, וּמִתְעַמֵּף פְּאָנָשִׁים, וְנוֹשֵׂא אֶבֶל לֹא נִשָּׂא פְאָנָשִׁים, וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדָם מֵחֵר פְּאָנָשִׁים, וְאִינוֹ מִתְיַחַד עִם הַנָּשִׁים פְּאָנָשִׁים, וְאִינוֹ נִזוֹן עִם הַבְּנוֹת פְּאָנָשִׁים, וְעוֹבֵר עַל כָּל תְּקוּף וְכָל תְּשׁוּחִית וְכָל תְּטִמָּא לְמִתִּים פְּאָנָשִׁים, וְחֹבֵב כָּל הַמְצוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה פְּאָנָשִׁים.

פירוש ברטנורא

יב כִּסְפֵּר תּוֹרָה. כְּלוּמַר וּס"ת נְמִי הוּא כְמוֹ בְכוּרִים לְדִין זֶה דְּבַעַל חוֹב נוֹטֵל בְּחוֹבוֹ וְאִשָּׁה בְּכַתְּפָתָהּ. פ"א אַחֵר וּס"ת, וּמוֹתֵר לִקְנוֹת בָּהֶם סֵפֶר תּוֹרָה. וְאֵע"ג דְּתַנָּא בְּהֵמָה טְמֵאָה, אֲצִטְרִיךְ לְמַתְנֵי ס"ת דְּלֹא תִימָא כָּל הַנִּי דְּלֹא חוּז לְאִכְלָהּ חוּז לְשַׁכֵּר שִׁיבָא לִידֵי אִכְלָהּ לִפִּי שְׁאֵין מוֹכְרִין ס"ת, אִימָא לֹא, קמ"ל: **אין נותנים אלא לחבר בטובה.** אין הכהן יכול ליתן ליתן הבכורים אלא לחבר שאוכל חוליו במהרה ונותן אותם לו בטובה בתורת חסד ונדבה, ואינו רשאי לקנות בהן דבר ואף לא ליתן לכהן שאינו חבר, דכיון שאין עושין בהן עבודה חיישין דלמא לא מוזהרין בהו: **נותנים אותם לאנשי משמר.** ובין חבר ובין שאינו חבר מחלקין אותם ביניהם: **בקרשי מקדש.** כשאר קדשי מוכה. ואע"פ שאין עושין בהם עבודה הואיל ומכניסים אותם לעזרה מזהירי בהו ולא אתו למכילניהו בטומאה. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

שְׁוֶה לְאֲנָשִׁים – דינים שהוא שווה בהם לאנשים (וזכרים), **וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוֶה לְנָשִׁים** – דינים הנוהגים בו כמו בנשים, **וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים שְׁוֶה לְאֲנָשִׁים וּלְנָשִׁים** – דינים הנוהגים בין באנשים בין בנשים, **וְיֵשׁ בּוֹ דְרָכִים אֵינוֹ שְׁוֶה לֹא לְאֲנָשִׁים וְלֹא לְנָשִׁים** – משום שהוא ספק זכר ספק נקבה.

באור משנה ב

בִּיצֵד שְׁוֶה לְאֲנָשִׁים? מִטְמֵא בְלִבָּן פְּאָנָשִׁים – כשזב ממנו נוזל לבן כמי בצק של שעורים וכולובן ביצה מוחרת – (היינו ביצה שאין אפרוח מתקדם בה בשעת הדגירה – עיין רש"י חולין סד, ב), הריהו נעשה זב. אבל אשה אינה נעשית זבה בלובן; **וּמִתְעַמֵּף פְּאָנָשִׁים** – שלא ללבש שמלת אשה, **וְנוֹשֵׂא אֶבֶל לֹא נִשָּׂא פְאָנָשִׁים** – נושא אשה, ואינו נושא לאיש, מפני שהוא כזכר, והבא עליו דינו כבא על הזכר (בבמות ח, ו); **וְאִמּוֹ יוֹשֶׁבֶת עָלָיו בְּדָם טָהֵר פְּאָנָשִׁים** – שכתוב בתורה (ויקרא יב ב-ה): "אשה כי תזרע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים... ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה... ואם נקבה תלד וטמאה שבועים... וששים יום וששת ימים תשב בדמי טהרה", ודינו של אנדרוגינוס כזכר, שאמו יושבת עליו עד ארבעים יום – לאחר ימי טומאתה הראשונים – בדמי טהרה (כלומר שהדם היוצא ממנה בימים אלה הוא דם טהור) ואילו אחרי ארבעים יום ללידתו דמה טמא; **וְאִינוֹ מִתְיַחַד עִם הַנָּשִׁים פְּאָנָשִׁים** – אסור לו להתייחד עם אשה כדין זכר (עיין קידושין ד, יב), **וְאִינוֹ נִזוֹן עִם הַבְּנוֹת פְּאָנָשִׁים** – שכן שנו (בבא בתרא ס, א): "מי שמת והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובים (שיש בהם כדי מזון הבנות וירושה לבנים), הבנים יירשו והבנות ייזונו (שכך הוא תנאי בית דין, כמבואר במסכת כתובות ד, יא); הנכסים מועטים (שאינן בהם אלא כדי מזון הבנות בלבד), הבנות ייזונו והבנים ישאלו על הפתחים (ייחזרו על הפתחים לבקש נדבות); ובאה משנתנו ללמד, שאם הנכסים מועטים ויש ביניהם אנדרוגינוס, אינו נזון עם הבנות מהנכסים המועטים, שכן הבנות דוחות אותו אצל הבנים, שאינם נוטלים כלום מנכסי הירושה (עיין בבא בתרא ט, ב) – שם נישנתה הלכה זו לענין טומטום, והוא הדין לאנדרוגינוס); **וְעוֹבֵר עַל כָּל תְּקוּף** – "לא תקיפו פאת ראשכם" (ויקרא ט, כז), **וְכָל תְּשׁוּחִית** – "לא תשחית פאת זקנך" (שם), **וְכָל תְּטִמָּא לְמִתִּים** – כמו שנאמר בכהן (ויקרא כא, א): "(לנפש לא יטמא בעמיו". ואם האנדרוגינוס הוא כהן, הריהו מוזהר על כך, **פְּאָנָשִׁים** – שכן אשה אינה חייבת בכל אלו (כמבואר במסכת קידושין א, ט); **וְחֹבֵב כָּל הַמְצוֹת הָאֲמֻרוֹת בְּתוֹרָה פְּאָנָשִׁים** – אפילו במצוות עשה שהזמן גרמן, שהנשים פטורות.

משמנתנו באה להשמיע דרך אגב, שכשם שספר תורה, אף על פי שמכור, קדושתו עליו, שהרי ספר תורה הוא, כך גם הביכורים אינם יוצאים מקדושתם (על ידי מכירתם) להיכלל לזרים, אלא לעולם צריך למכרם לכהנים טהורים שיאכלום בטהרה (ויבמ"ץ). **וְרַבִּי יְהוּדָה** – ויש גורסים: רבי יהודה **אומר: אין נותנים אותם** – את הביכורים, **אֶלָּא לְחֶבֶר** – לכהן "חבר" האוכל פירותיו בטהרה. רבי יהודה אינו חולק על הרישא, אלא הוא בא להשמיע דין אחר, שאסור ליתן את הביכורים לכהן שאינו חבר, שמא לא ייזהר לאכלם בטהרה (עיין חלה ד, ט), הלכך אין מביאי הביכורים נותנים אותם אלא לכהן חבר. **בְּטוֹבָה** – כלומר שרשאי הכהן להחזיק טובה לבעלים שנתנו לו את ביכוריהם ("מלאכת שלמה" בשם ר' יוחסן: "משנה ראשונה"). ברם, הרב מברטנורא מפרש (על פי הרמב"ם), שרבי יהודה בא לחלוק על תנא קמא, והוא סובר, שאין הכהן רשאי לקנות דבר בביכורים, אלא מותר לו ליתנם לכהן אחר בטובה. היינו בתורת חסד ונדבה, אבל רק לכהן חבר, שאוכל חוליו בטהרה, מאותו הטעם שבארנו לעיל "משנה ראשונה" ו"מלאכת שלמה" שתמהים על פירוש הברטנורא). **וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: נוֹתְנִין אוֹתָם לְאֲנָשִׁי מִשְׁמֶר** – שכן הכהנים מחולקים היו לעשרים וארבעה משמרות, וכל שבוע היה משמר אחר עושה את העבודה במקדש, וסוברים חכמים, שלאחר שהונחו הביכורים בעזרה אצל המזבח, נותנים אותם לכהני המשמר שעובדים באותו שבוע בבית המקדש, **וְהֵם מְחַלְקִים בֵּינֵיהֶם** – את פירות הביכורים, **כְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ** – כשאר קדשי מזבח, כלומר שבין חבר ובין שאינו חבר מקבל חלק בביכורים, שהואיל ומביאים אותם לעזרה, הכל נזהרים בהם לאכלם בטהרה; והואיל וניתנים הביכורים לאנשי המשמר, הכל אין שום כהן צריך להחזיק טובה לבעלים. ברם, רבי יהודה סובר, שהואיל ואין עושים בהם עבודה אין דינם כקדשי המקדש שהכל נזהרים בהם, אלא כשאר קדשי הגבול, שאינם ניתנים אלא לחבר, מחשש שמא כהן שאינו חבר לא ייזהר לאכלם בטהרה. והלכה כחכמים.

שבת קודש

באור משנה א

כבר הקדמנו (בפתיחה למסכתנו), שפרק זה מקורו בתוספתא (ביכורים ב, ג-ו), ולדעת מפרשים רבים אינו כלל מגוף המשנה, אלא שבכמה כתבי יד של המשנה נספח למסכתנו כפרק רביעי, ויש לו נוסחאות שונות (במשניות הוצאת ראם נדפסו ארבע נוסחאות: נוסחת הגמרא, נוסחת הרשב"ש, נוסחת ר' מנחם עזריה מפאנו, נוסחת הגר"א). ברם, בירושלמי אין הפרק הזה, ואף לא פירושוהו מפרשי המשנה – הרמב"ם, הרב מברטנורא ובעל "תוספות יום טוב". מכל מקום הוספנו כאן את הפרק הזה, כאשר גם נכלל בלוח המשנה היומית, ונקטנו בו נוסחת הגר"א.

אֲנִדְרוּגִינוֹם – שיש לו סימני זכר ונקבה כאחד, **יֵשׁ בּוֹ דְרָכִים**

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

ויחיד אימת – מצוי לז' דכתיב: "בהמצאו". כנגד עשרה לגימות – עשרה עבדים שלח לו דוד, כדמפרש בקרא (שמואל א כה) ונתן להם סעודה אחת, לפיכך נתלו לו עשרה ימים. רב נחמן אמר אלו עשרה ימים בו' – שהמתין לו הקדוש ברוך הוא שישבו ולא שב. בראש השנה כל באי עולם בו' כבני אמרנא – ככבשים שמונין אותן לעשרן, ויוצאין זה אחר זה בפתח קטן, שאין יכולין לצאת כאחד. כמעלות בית מרון – הדרך קצר, ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה, שהעמק עמוק משני צידי הדרך. הכי גרסינן: ורב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד – והדר גרסינן אמר רבה בר בר חנה בו'. כחיילות של בית דוד – וכבני מרון – כבני חיילות של מלך. "מרון" לשון מרות ואדנות. וכך היו מונין אותם יוצאים זה אחר זה, בצאתם למלחמה. וכולן נסקרין וכו' – ואף על פי שעוברין זה אחר זה. אף אנן נמי תנינא – דכולן נסקרים בסקירה אחת, מדנסיב תנא דידן תלמודא למלתיה מהאי קרא: "היוצר יחד לבם". ולבייהו מיוחד כי הדדי. כלבו של זה כך לבו של זה. הכי קאמר היוצר רואה יחד לבם – ואקרא דלעיל מיניה קא מהדר "השגיח אל כל יושבי הארץ" היוצר אותם השגיח יחד את לבם.

דף טז ע"ב: תנו רבנן, משפחה אחת היתה בירושלים שהיו מתין מתין בני שמונה עשרה שנה, באו והודיעו את רבן יוחנן בן זכאי, אמר להם, שמא ממשפחת עלי אתם דכתיב ביה (שמואל א' ב לג) 'וכל מרבית [גדול] ביתך ימותו אנשים', ונתן להם רבן יוחנן עצה, לבו ועסקו בתורה וחייו. הלכו ועסקו בתורה וחייו, והיו קורין אותה משפחת רבן יוחנן על שמו.

*

דף יח ע"א: אמר רב שמואל בר אינאי משמיה דרב, מניין לגזר דין של צבור שאינו נחתם וניתן לשנותו. הגמרא מפסיקה בהבאת דברי רב שמואל ושואלת: וכי אינו נחתם, והכתיב (ירמיה ב כב) 'נכתם עונך לפני', ומבואר שכתם עבירות הציבור עומד לפני הקב"ה ואינו משתנה. משיבה הגמרא: אלא כוונת רב שמואל בר אינאי שאף על-גב שנתתם דינם, הרי הוא נקרקע על ידי תפילה, שנאמר (דברים יז כ) 'כח' אלהינו בכל קראנו אליו', ומבואר שהקב"ה שומע אל קוראיו תמיד, ואפילו אחר גזר דין. מקשה הגמרא: והכתיב (ישעיה נה ו) 'דרשו ה' בהמצאו קראו בהיותו קרוב', הרי שהקב"ה עונה לקוראיו רק בהיותו מצוי וקרוב. מתרצת הגמרא: היתם – הפסוק 'דרשו ה' בהמצאו' נאמר בנחמיה, הכא – בפסוק 'בכל קראנו אליו' מדובר בצבור.

מבררת הגמרא: בנחמיה אימת – אימתו הוא הזמן שה' מצוי ליחיד. משיבה הגמרא: אמר רבה בר אבבה, אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים. הגמרא ממשיכה בענין זה: נאמר (שמואל א' כה לח) 'ויהי בעשרת הימים ויגף ה' את נבל', מבררת הגמרא: [עשרה ימים] מאי עבדתיהו – מדוע המתין הקב"ה עשרה ימים, ולא הרגו מיד. משיבה הגמרא: אמר רב יהודה אמר רב, כנגד עשר לגימות [מעט מאכל ומשתה] שנתן נבל לעשרת עבדי דוד שבאו אליו. שיטה נוספת: (אמר) רב נחמן אמר רבה בר אבבה, אלו עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים.

*

שנינו במשנה: בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון. שואלת הגמרא: מאי כבני מרון. משיבה הגמרא: הכא תרגימו – בבבל פירשו כבני אמרנא – ככבשים שכאשר מונים אותם כדי לעשרם מוציאים אותם אחד אחד דרך פתח צר. ריש לקיש אמר, באנשים ההולכים במעלות בית מרון שהוא מעבר צר ויש משני צדדיו עמק, ואין שני אנשים עוברים בו יחדיו. (אמר) רב יהודה אמר שמואל, כחיילות של בית דוד, שקודם צאתם למלחמה היו מונים אותם על ידי שהיו מוציאים אותם אחד אחרי השני.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ואף שעוברים אחד אחד, כולן נסקרין בסקירה [הסתכלות] אחת. אמר רב נחמן בר יצחק, אף אנן נמי תנינא

במשנתנו שכולם נסקרים בסקירה אחת. שהרי המשנה הביאה מקור לכך שכולם עוברים לפני ה' לדין, ממה שנאמר (תהלים לג טו) 'היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם', ויש לברר מאי קאמר – מה כוונת הפסוק, אילימא, דהכי קאמר, דברנהו לכולי עלמא ומיוחד לבייהו כהדר – שה' ברא את כולם ויחד את ליבותיהם, ואין הבדל בין מחשבות לב אדם למחשבות לב רעהו, והא קא חיינו דלאו הכי הוא – והרי רואים אנו שאין הדבר כך, אלא לאו, הכי קאמר, היוצר העולם, רואה יחד, כלומר בסקירה אחת, את לבם של כל הנבראים, ומבין אל כל מעשיהם.

63 זו עוסקת באדם המלמד אומנות לתינוקות של נכרים.
64 קושיא נוספת: תא שמע שנינו בברייתא, שמי שיש לו בית בְּחֶצֶר
65 השותפין, הרי זה לא ישפירנו לבית זה לא לרופא ולא לאומן ולא
66 לנרד, ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמי – וגוי. ומאחר שנקטה
67 הברייתא סופר יהודי וסופר גוי, משמע שהסופר היהודי מלמד
68 תורה לתינוקות של בית רבן, ומכל מקום רשאים השכנים לעכב
69 ביד בעל הבית שלא ישכיר לו הדירה, כדי שלא ירבה עליהם את
70 דרך העוברים ושבים.
71 מתרצת הגמרא: הָאָהָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִין בְּסוֹפֵר קָתָא – ברייתא זו
72 עוסקת באדם המלמד את כל תינוקות העיר, ומושיב מלמדים
73 אחרים תחתיו כדי להדריכם, ויש שם קול רעש גדול, ובאופן כזה
74 מודה רבא שיכולים השכנים לעכב עליו שלא יעשה כן.
75 הגמרא מפרשת כמה דינים בענין תקנת יהושע בן גמלא: אָמַר רַבָּא,
76 מִתְּקַנְתָּ יְהוֹשֻעַ בֶּן גַּמְלָא וְאֵילָף לָא מְמַטִּין וְנוֹקָא מְמַתָּא לְמֵתָא – אין
77 מביאים תינוק מעירו לעיר אחרת כדי ללמדו שם תורה, אלא
78 כופים את בני אותה העיר להביא מלמד לעירם, אֲכַל מִכִּי בְּנֵי־שֵׁתָא
79 לְבִי בְּנֵי־שֵׁתָא מְמַטִּין – אבל באותה העיר מביאים תינוקות מבית
80 כנסת אחד למשנהו, ואין צריך להושיב מלמד בכל בית כנסת. וְאִי
81 מְפַסֵּק נְהָרָא לֹא מְמַטִּין – אמנם אם מפסיק נהר בין הבתי כנסיות,
82 אין מביאים את התינוקות דרך הנהר, מאחר שיש לחשוש לסכנה,
83 אלא חייבים להושיב מלמד נוסף מעבר לנהר. וְאִי אִיבָא תִּיתּוּרָא
84 מְמַטִּין – ואם יש גשר רחב על גבי הנהר מביאים את התינוקות
85 אפילו דרך הנהר, שאין לחשוש בזה לסכנה, וְאִי אִיבָא גַּמְלָא לֹא
86 מְמַטִּין – אמנם אם יש גשר צר על גבי הנהר אין מעבירים בו את
87 התינוקות.
88 וְאִמְרַי רַבָּא, סָךְ מְקַרִי דְרִדְקִין – סכום מנין התינוקות הראויים
89 למלמד אחד הוא עֶשְׂרִין וְחֲמִשָּׁה נְיֻקָּן, וְאִי אִיבָא חֲמִשִּׁין תִּינוּקוֹת
90 מוֹתְבִין תְּרִי – יש להשיב שני מלמדים ללמדם, עשרים וחמשה
91 תינוקות לכל מלמד, וְאִי אִיבָא אֲרֵבָעִין תִּינוּקוֹת מוֹקְמִין רִישׁ דִּבְנָא
92 – מעמידים אדם שיעזור למלמד בלימוד התינוקות, וּמְסִיעִין לִיה
93 מְמַתָּא – ומסייעים בני העיר ביד המלמד לשכור לו עוזר זה.
94 וְאִמְרַי רַבָּא, הָאִי מְקַרִי נְיֻקָּן דְגָרִים – כשישנו מלמד תינוקות אחד
95 המלמד את התינוקות כראוי, וְאִיבָא אֲחֵרָא דְגָרִים מְפִי מִיָּנִיה –
96 וישנו מלמד תינוקות אחר המלמד טוב יותר, לֹא מְסַלְקִין לִיה
97 לראשון, דְלָמָּא אֵתִי לְאִיתְרְשׁוּלִי – שמה יתפאר השני בליבו שאין
98 עוד מלמד כמותו, ויבוא להתרשל בלימוד התינוקות.
99 רַב דִּימִי מְנַהֲרָא אָמַר, שמשלקים את הראשון מפני השני, ואין
100 לחוש שמא יתרשל השני, דְכָל שָׂכֵן דְגָרִים מְפִי – שדואי יזהר השני
101 ללמוד היטב עם התלמידים, משום קְנָתָא סוֹפְרִים תְּרַבָּה חֲכָמָה,
102 שדואג הוא מקנאת הראשון שסילקוהו מפניו, שלא יביישנו בפני
103 בני העיר.
104 וְאִמְרַי רַבָּא, הָנִי תְרִי מְקַרִי דְרִדְקִין – כשיש לפנינו שני מלמדי
105 תינוקות, הָנִי גָרִים וְלֹא דְרִיק – אחד מהם לומד הרבה עם התינוקות,
106 אך אינו מדקדק לראות שלא יטעו בהבנתם, וְחָד דְרִיק וְלֹא גָרִים –
107 והשני מדקדק בהם שלא יטעו, אך אינו לומד עמהם הרבה כראוי,
108 מוֹתְבִין הֵהוּא דְגָרִים וְלֹא דְרִיק – יש להושיב כמלמד את אותו
109 שלומד הרבה ואינו מדויק, מאחר ששְׂבִשְׂתָא מְמַלָּא נִפְקָא –
110 הטעות ממלא יוצאת, ולפיכך אף אם יטעו התלמידים עקב חוסר
111 דקדוק הרב עמהם, מכל מקום אין בכך כלום, שלאחר זמן ילמדו
112 כראוי ותצא הטעות מליבם.
113 רַב דִּימִי מְנַהֲרָא אָמַר, מוֹתְבִין דְרִיק וְלֹא גָרִים – יש להושיב
114 כמלמד את אותו שמדויק אף שאינו לומד הרבה כראוי, מאחר
115 ששְׂבִשְׂתָא בִּין דְעָל עָל – הטעות מכיון שנכנסה בכנסה, ושוב אינה
116 יוצאת מלב האדם, ועל כן יש להזהר הרבה בלימוד התינוקות
117 שלא יטעו.
118 רב דימי מביא ראייה לדבריו שאין הטעות יוצאת מלב האדם:
119 דְקִתִּיב לגבי מלחמת אדום, ששלח דוד את יואב שר הצבא
120 להלחם בהם ולהורגם (מלכים א' יא טו) כִּי שֵׁשֶׁת חֲדָשִׁים יָשָׁב שָׁם יוֹאֵב
121 וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הַכְּרִית כָּל זָכָר בְּאֶדְוִים. כִּי אֵתָא לְקַמִּיָּה דְדוֹד –
122 כאשר בא יואב לפני דוד בסיום המלחמה לאחר שהרג את כל
123 הזכרים באדום, אָמַר לִיה דוד ליואב,

1 סִיפָא אֵתָא לְאֶדָם הַמְלִמַּד בְּבֵיתוֹ לְתִינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רָבָן, וכפי
2 שהיה המנהג מִתְּקַנְתָּ יְהוֹשֻעַ בֶּן גַּמְלָא וְאֵילָף, שתיקן להושיב
3 מלמדי תינוקות בכל עיר כפי שיתבאר להלן, ולפיכך רשאי אדם
4 ללמד תינוקות בביתו ואין השכנים יכולים למחות בידו.
5 הגמרא מפרשת את ענין תקנת יהושע בן גמלא: אָמַר רַבָּא וְהוֹדָה
6 אָמַר רַב, בְּרַם –אמנם) וְכוּר אוֹתוֹ הָאִישׁ לְמוֹב, וְהוֹשֻעַ בֶּן גַּמְלָא
7 שָׂמוּ, שְׂאֵלֵמָּה הוּא נִשְׁתַּבַּח תּוֹרָה מִיִּשְׂרָאֵל. שְׁבִתְחִלָּה – קודם כל
8 התקנות בענין זה, מִי שֵׁשֶׁשׁ לוֹ אָב הִיא הָאֵב בַּעֲצֻמוֹ מְלָמְדוֹ תּוֹרָה,
9 וּמִי שֵׁאִין לוֹ אָב לֹא הִיא לְמַד תּוֹרָה. מֵאִי דְרוּשׁ – מהיכן דרשו
10 שצריך האב עצמו ללמד את בנו, מִמְקָרָא זֶה (דברים יא ט) וְלִפְדָּתָם
11 אוֹתָם אֵת בְּנֵיהֶם לְדַבֵּר בָּם, שמאחר ותיבת 'אותם' כתובה במקרא
12 בלא וי', יש לדרוש כך וְלִפְדָּתָם אֹתָם, שאתם בעצמכם מצווים
13 ללמד את בניהם.
14 ומאחר שראו שישנם תינוקות רבים שאינם לומדים תורה, הִתְקִינוּ
15 שְׂהוּ מוֹשִׁיבִין מְלָמְדֵי תִינוּקוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, ויעלו כל התינוקות לשם
16 ללמוד תורה מפיהם. מֵאִי דְרוּשׁ – מהיכן דרשו שיש ללמוד תורה
17 בירושלים, מִמְקָרָא זֶה (ישעיה ב' א) כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תּוֹרָה וְדָבַר ה'
18 מִירוּשָׁלַיִם.
19 וְעִדְרִין לֹא נִתְיַשֵּׁב הָעֵנִין כְּרֹאיו, מאחר שמי שיש לו אָב הִיא אביו
20 מְעַלֵּז לִירוּשָׁלַיִם וּמְלָמְדוֹ שם תורה מפי מלמדי התינוקות, אֵךְ מִי
21 שֵׁאִין לוֹ אָב לֹא הִיא עוֹלָה לִירוּשָׁלַיִם וְלָמַד, ולפיכך הִתְקִינוּ שְׂהוּ
22 מוֹשִׁיבִין מְלָמְדֵי תִינוּקוֹת בְּכָל פֶּלֶא וּפְלֶא –ומחוץ ופֶּלֶא, ומאחר שלעיתים
23 היו צריכים לילך מרחק רב עד המוחז שבו היו יושבים המלמדים,
24 לא היו ההורים מְכַנְּסִין אוֹתָם וְאֵת בְּנֵיהֶם ללמוד תורה עד שהיו
25 בְּכָן מֵ"ז שנה או בְּכָן י"ז שנה, שאז היו יכולים לילך לבדם למרחק
26 כזה, וְעַל כֵּן מִי שֵׂהִיָּה רַבּוֹ פּוֹעֵם עָלָיו, היה התלמיד מְכַעֵט בּוֹ
27 וְ-בִרְבוֹ וְיָצָא, מאחר שכבר היה גדול בשנים ולא קיבל את מרות
28 רבו עליו.
29 עַד שֶׁבָּא יְהוֹשֻעַ בֶּן גַּמְלָא וְחִיָּין שְׂהוּ מוֹשִׁיבִין מְלָמְדֵי תִינוּקוֹת בְּכָל
30 מְיֻנָּה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וְעִיר, ומאחר שלא הוצרכו לילך למרחקים
31 היו מְכַנְּסִין אוֹתָם וְאֵת הַתִּינוּקוֹת ללמוד תורה כשהיו בְּכָן שָׁשׁ
32 שנים או בְּכָן שְׁבַע שנים, ובגיל רך כזה היו מקבלים את מרות רבם
33 עליהם.
34 הגמרא מביאה כמה הדרכות למלמדי תינוקות: אָמַר לִיה רַב רַבִּי
35 שְׁמוּאֵל בְּרִי שִׁילָת שהיה מלמד תינוקות, עַד שִׁית לֹא תִקְבִּיל – עד
36 שימלאו לילד שש שנים אל תקבלו ללמדו תורה, מאחר שעדיין
37 חלוש הוא ואינו יכול לקבל עול תורה, אֵךְ מְבָאן וְאֵילָף קָבִיל,
38 וְאֵסְפִי לִיה כְּתוּרָא –ואכל אותו כשור. וְהִינּוּ, עליך ללמדו תורה
39 אפילו בעל כרחו, כשור זה שנותנים לו עול על צווארו.
40 וְאִמְרַי לִיה רַב רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרִי שִׁילָת, כִּי מְחִית לִינוּקָא – כאשר הנך
41 מכה לתינוק, לֹא תִמְחִי אֵלָּא בְּעֶרְקָתָא דְמִסְנָא – אל תכהו אלא
42 בשורף הענל, הדיינו מכה קלה בלבד. דְקָאָרִי קָאָרִי – תלמיד
43 הלמד כהלכה ימשיך ויקרא כדרכו, וְלֹא קָאָרִי לִיהוּ צִוּוּתָא
44 לְחֻבְרִיה – ואף תלמיד שאינו למד כהלכה מכל מקום יישב עם
45 חבריו בצוותא, ואין אתה זקוק להכותו יותר מדי או לסלקו, מאחר
46 שסופו ליתן לב ללמוד.
47 הגמרא מקשה מכמה מקומות על דינו של רבא הסובר שאין
48 השכנים יכולים למחות ביד המלמד תינוקות: מִיָּנִיבִי, שנינו
49 בברייתא, שְׂאֵחַד מְכִיץ הֲחָצֵר שִׁבְיָשׁ לְעִשׂוֹת רופא –או מוהל), או
50 אוֹמֵן וְ-מִקִּיז דֹם, וְנִרְדִּי וְ-אורג) וּמְלָמְדֵי תִינוּקוֹת, הדין הוא שְׂבָגִי
51 חָצֵר מְעַבְבִּין עָלָיו שלא יעשה זאת, מאחר שמרבה עליהם את קול
52 הנכנסים והיוצאים. ויש להוכיח מכאן, שאין אדם רשאי ללמד
53 תינוקות בביתו.
54 מתרצת הגמרא: הָאָהָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִין בְּתִינוּקוֹת דְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים –
55 ברייתא זו עוסקת באדם המלמד אומנות לתינוקות גויים, שמאחר
56 ואין כל מצוה בכך רשאים השכנים למחות בידו, אך במלמד תורה
57 לתינוקות ישראל אינם רשאים למחות.
58 הגמרא שבה ומקשה על דברי רבא: תא שמע, שנינו בברייתא,
59 שְׂנֵינִי שִׁוְשִׁבִין בְּחֶצֶר אחת, וּבִקְשָׁא אֶחָד מֵהֶן לְעִשׂוֹת רופא וְאוֹמֵן
60 וְנִרְדִּי וּמְלָמְדֵי תִינוּקוֹת חֲבִירוֹ מְעַבְבֵּי עָלָיו, ומוכח שרשאי אדם לעכב
61 על שבוני שלא לימד תינוקות.
62 מתרצת הגמרא: הָאָהָא נְפִי בְתִינוּקוֹת דְעוֹבְדֵי בּוֹכְבִים – אף ברייתא

בבא בתרא. לא יחפור - פרק שני דף כא עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רז רש"י תוספות

זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו - הוא אותו האיש דאמר רב יוסף (ביבמות סא,א): תרקבא דרביי עילא ליה מרתא בת בייחוס לינאי הנזקל עד דאוקים ליהושע בן גמלא בבתי רבירבי. וצדיק גמור היה. כדאשכחן הכא. והא דאמר רתם (שם): "קטיר קא חזינא הכא" - לפי שהיו אחרים חשובים ממנו.

ולמדתם אותם ולמדתם אתם - יש ספרים דלא גרסי "ולמדתם אתם", ורד"ש מדכתיב "ולמדתם" - משמע מעצמכם. **כי** מציון תצא תורה - לפי שהיה רואה קדושה גדולה, ובהם עוסקים בעבודה - היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה. כדדרשין בספרי: "למען תלמדו ליראה" וגו' - גדול מעשר שני שנביא לידו תלמודו, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ועבודה - היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה. **כבן** שש כבן שבע - כבן שש בבריא, כבן שבע בבחוש. **כבציר** מבר שית לא תקבל - הוא דתנן במסכת אבות (פרק חמישי משנה כ"א): בן חמש שנים למקרא - בבריא לגמרי, כדאמר בכתובות (נ,א): הלומד בנו פחות מכן שש - רץ אחריו ואינו מגיעו. ואותו דאמר: חבריו רצין אחריו ואין מגיעו. ואינו דורשין איתנהו, חדלש וגמיר. ואיבעית אימא: הא בבחוש הוא בבריא.

אחד מבני מבוי בר - פירש רבינו שמשון בן אברהם: דלא גרס "מבוי", אלא: חצר. דאי גרס מבוי - תיקשי לאבוי דשרי בחצר אחרת. וההיא דעושה אדם חנות בצד חנות של חבירו שרי לכל הפחות בחצר אחר. ורבא נמי לא פליג עליה, אלא דמוקי במתניתין דשריא אף באותה חצר, והכא אסר אפילו בחצר אחרת. אלא "אחד" מבני חצר" גרס.

וגרדי - ואם תאמר: ומאי שזא גרדי מבעל רחים, דתנן במתניתין דאין יכול למחות בידו ולומר "איני יכול לישן מקול הריח" ומקול הפשיש? ויש לומר: דמתניתין בעושה לעצמו, והכא בגרדי העושה לאחרים, דאיכא בנכסין וירצאן. ואם תאמר: הא אמרין בסמוך: האי בר מבוהא דאוקי ריחאיו בר - דינא הוא דמעכב עליה, משום דאמר ליה "קא פסקת לחיות". משמע דאי לאו משום ד"קא פסקת לחיות" - היה יכול להעמיד שם הרחים, אף על גב דעושה לאחרים. ולקמן נמי תניא: עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו בר, דאף על גב דאיכא בנכסין וירצאן טובא ודוחק לחלק דהתם כבר יש יוצאין ובנכסין לריחים הראשון או לחנות הראשון. ויש לומר: דהתם בחצר אחרת שרי. אי נמי: מתניתין נמי בעושה לאחרים, וברחים ובקול הפשיש - אין בנכסין וירצאן כל בר. ושנתנין לך פטע אחת וטוחן, אבל בגרדי שרי הרבה יוצאין ובנכסין, שדרכה מביאין לו מטוה. **ולא** לסופר ארמאי - משמע דאם לא סופר הוה שרי להשכיר לארמאי. ואם תאמר: דאמרין ב"הנזל בתרא" (בבא קמא קיד,א) האי בר ישראל דובין ליה

ארעא לגוי אמיראזא בריה - משמטין ליה, דאמר ליה: אריא ארבעת אמיראזי ודוחק לחלק בין מכר לשכירות. ונראה כשישראל רצה לקנות, אבל אם אין ישראל רוצה לקנות - מותר. **בסופר** מתא - אין נראה לפרש הקונטרס וסופר מתא היינו מלמד תינותות של כל העיר. דאיבא קול גדול. דהא לקמן אמר רבא: מקרי דרדקי וסופר מתא - כמותרין ועומדין. כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא חדר - הוא דהין מלמד כל תינותות העיר, ואמאי איצטריך תו למינקט סופר מתא? ואין לפרש נמי כפירוש הקונטרס ב"המקבל" (בבא מציעא קט,ב) סופר מתא - מספר אנשי העיר, דהא קרי הכא בברייתא סופר. אלא נראה כמו שפירש רבינו חננאל: סופר מתא - כותב שטרות העיר, ולהכי חשיב להקמן פסידא דלא חדר אם נכתב השטר שלא כדיון.

מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממטין ינוקא ממתא למתא - וכוונן שיש כאן עשרים וחמשה ינוקי שראוין להשכיר להם מלמד. ואם תאמר: הא אי הוה ממטין להו למתא אחריתי - יעטרכו מלמד בפני עצמן, כיון דאיכא עשרים וחמשה ינוקי, ואם כן מאי נפקא מינה? ויש לומר: דנפקא מינה, דהו או שני מלמדי תינותות באידך מתא - היו יכולין להושיב חצנים בפניו וזה ותינתן בפניו זה.

סך מקרי דרדקי עשרים וחמשה ינוקי - אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף את זה להשכיר להם מלמד. פירש רבינו חננאל דרביה אקרייה זכר כדיון, והיינו "רמניה" - דלא אשנח למידע היכי הוה קרי תלמידיה, וכן נראה. אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו זכר, דאם כן לאו רמיה הוא.

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן - ואף על גב דקול הבא מחמת אחרים - לא מצי מחווי. משום תקנת יהושע בן גמלא - אחד מן הכהנים הגדולים שעמדו בבית שני, כדאמר ביבמות (סא). **ולמדתם אותם** - האב עצמו מצוה ללמדו. **פלך** - הרבה מדינות בפלך אחד, והוא לשון אפרכיאי. **רב שמואל בר שילת** - מלמד תינוקות

היה (בבא בתרא ח, ב). ואספי ליה - האבילוהו והשקוהו תורה בעל כרחו, כשור שנותנין עליו עול על צארו. **לא תמחיה** **אלא בערקתא דספנא** - ברצועות של מנעלים. כלומר, מכה קלה שלא יזוק. **ליהוי צוותא לחבריה** - אינך זקוק לייסרו יותר מדאי, ולא לסלקו מלפניך, אלא ישב עם האחרים בצוותא, וסופו לתת לב. **רופא** - מוחל. **אימן** - מקיד דם. **מעכבין עליו** - מפני שמרבה עליהן קול בנכסין וירצאן.

לסופר יהודי - מלמד תינוקות. **בסופר מתא** - מלמד תינוקות העיר, וממשיב מלמדים תחתיו, והוא מורה את כולם איך יעשו, ויש שם קול גדול. **מתקנת יהושע בן גמלא ואילך** - שישבו מלמדי תינוקות בכל עיר. **לא ממטין ינוקא ממתא למתא** - ללמוד, מיום ליום, שזא יזוק בדרכים. **שהשטן מטרגר** **בשעת הסכנה**, שנאמר "פן יקראנו אסון" (בראשית מב). **אלא יוכל לכוף בני אותו מתא** להושיב מלמדי תינוקות. **תיתורא** - גשר רחב. **וחבירו במנחות (לה,א)**: תיתורא דתפלין - מקום מושבם, שדומה לגשר. **גמלא** - לוח צורה. **סך מקרי דרדקי** - מנזן תינוקות דהראיון למלמד אחד. **ריש דוכנא** - שומע עם התינותות מפי המלמד, ודחור ומשגירו בפי התינותות. ואותו ריש דוכנא נוטל שכר. **ומסייעין ליה פטתא** - לשכור לו אותו ריש דוכנא. **דילמא אתי לאיתרשולי** - יתפאר בלבו שאין כמותו, ויתרשל מן התינותות, ולא יירא שזא יסלקוהו. **כל שכן** - כשחשבונוהו, יתן לב לחיות למד יפה, שדואק מקנאת חבירו שסלקוהו מפניו, שייבשעו בבני העיר. **דגרים ולא דייק** - שלומד הרבה, ולא דייק בלימוד התינותות שלא ישחשו.

מאי **אֶרְמַאי** - הָכָא בְּמַאי עֲסָקִין - בְּסוֹפֵר מֵתָא. אָמַר רַבָּא: מִתְקַנֵּת יְהוֹשֻעַ בֶּן גַּמְלָא וְאַיִלָּה, לֹא מְכַמְּינָן יְנוּקָא מִמֵּתָא לְמֵתָא, אֲבָל מִפִּי כְּנִישְׁתָּא לְבִי כְּנִישְׁתָּא מִמְטִינָן. וְאִי כֹפֶסֶק נִהְרָא לֹא מְכַמְּינָן, וְאִי אִיכָא תִּיתוּרָא מְכַמְּינָן, וְאִי אִיכָא גַּמְלָא לֹא מְכַמְּינָן. וְאָמַר רַבָּא: סָךְ מְקָרִי דִּרְדָּקִי - עֲשִׂרִין וְחֲמִשָּׁה יְנוּקִי, וְאִי אִיכָא חֲמִשִּׁין - מוֹתְבִינִין תְּרֵי, וְאִי אִיכָא אַרְבָּעִין - מוֹקְמִינִין רִישׁ דּוּכְנָא, וּמְסִיעִין לִיה מִמֵּתָא. וְאָמַר רַבָּא: הָאִי מְקָרִי דְגֵרִים, וְאִיכָא אַחֲרִינָא דְגֵרִים מִפִּי מוֹנִיָּה - לֹא מְסַלְקִין לִיה, דִּלְמָא אֵתִי לְאִיתְרְשׁוּלִי. רַב דִּימִי מִנְהֶרְדֵּעָא אָמַר: כֹּל שֶׁבֶן דְּגֵרִים מִפִּי, קְנַת סוֹפְרִים, תְּרֵבָה חֲכָמָה. וְאָמַר רַבָּא: הֵנִי תְּרֵי מְקָרִי דִּרְדָּקִי, חֹד גֵּרִים וְלֹא דִיִּיק, וְחֹד דִּיִּיק וְלֹא גֵרִים - מוֹתְבִינִין הֵהוּא דְגֵרִים וְלֹא דִיִּיק, שְׁבִשְׁתָּא מִמִּילָא נִפְקָא. רַב דִּימִי מִנְהֶרְדֵּעָא אָמַר: מוֹתְבִינִין דִּרְיִיק וְלֹא גֵרִים, שְׁבִשְׁתָּא בִּין דַּעַל - עַל; דְּכִתְבִּי: "כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יֵשֶׁב שָׁם יוֹאֵב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הַקִּרְיָת כָּל זָכָר בָּאֲדוֹם", כִּי אֵתָא לְקַפְיָה דְדוֹד, אָמַר לִיה:

מאי

ארעא לגוי אמיראזא בריה - משמטין ליה, דאמר ליה: אריא ארבעת אמיראזי ודוחק לחלק בין מכר לשכירות. ונראה כשישראל רצה לקנות, אבל אם אין ישראל רוצה לקנות - מותר. **בסופר** מתא - אין נראה לפרש הקונטרס וסופר מתא היינו מלמד תינותות של כל העיר. דאיבא קול גדול. דהא לקמן אמר רבא: מקרי דרדקי וסופר מתא - כמותרין ועומדין. כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא חדר - הוא דהין מלמד כל תינותות העיר, ואמאי איצטריך תו למינקט סופר מתא? ואין לפרש נמי כפירוש הקונטרס ב"המקבל" (בבא מציעא קט,ב) סופר מתא - מספר אנשי העיר, דהא קרי הכא בברייתא סופר. אלא נראה כמו שפירש רבינו חננאל: סופר מתא - כותב שטרות העיר, ולהכי חשיב להקמן פסידא דלא חדר אם נכתב השטר שלא כדיון.

מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממטין ינוקא ממתא למתא - וכוונן שיש כאן עשרים וחמשה ינוקי שראוין להשכיר להם מלמד. ואם תאמר: הא אי הוה ממטין להו למתא אחריתי - יעטרכו מלמד בפני עצמן, כיון דאיכא עשרים וחמשה ינוקי, ואם כן מאי נפקא מינה? ויש לומר: דנפקא מינה, דהו או שני מלמדי תינותות באידך מתא - היו יכולין להושיב חצנים בפניו וזה ותינתן בפניו זה.

סך מקרי דרדקי עשרים וחמשה ינוקי - אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף את זה להשכיר להם מלמד. פירש רבינו חננאל דרביה אקרייה זכר כדיון, והיינו "רמניה" - דלא אשנח למידע היכי הוה קרי תלמידיה, וכן נראה. אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו זכר, דאם כן לאו רמיה הוא.

1 סופר מתא - לא כמו שפירש בקונטרס: כותב ספר תורה בטעות. דאין זה פסידא דלא
2 הדר, דיכולין להגידהו. אלא כדפרשית לעיל: כותב שטרות. ו**מקרי** דרדקי -
3 פירש בקונטרס ב"המקביל" (בבא מציעא קט"א) דהוי פסידא דלא הדרא משום דשבשחא כיון
4 דעל על. וקשה לרבינו יצחק: דהא רבא גופיה אית ליה לעיל דשבשחא ממלא נפקא ואומר

5 רבינו יצחק: דהוה פסידא דלא הדר, דאותה שעה
6 שמלמד להם טעות הם מותבטלים, ואותה שעה
7 אין יכולין להחזיר לעולם.
8 **שתלא** - ואם תאמר: מאי פסידא איכא? אי
9 יפסיד דשלא ויש לומר: דאיתו מפסיד,
10 אלא שפושע, שאין הנטיעות גידלות כמו שהיו
11 ראיות ליגדל.

12 **מרחיקין** מצודת הדג בר - אף על גב דרבינו
13 הם מפרש דבדבר של הפקר אפילו
14 רשע לא מיקרי, כדתנן (פאה פרק רביעי משנה ג)
15 גבי פאה: פירס טליתו עליה - מעבירין אותו
16 ממנה. וכן תנן בפרק קמא דבבא מציעא (א"א):
17 ראה את המציאה ונפל עליה, ובא אחר והחזיק
18 בה - זה שהחזיק בה זכה. ולא מיקרי רשע אלא
19 בעני המפקח בהררה ובא אחר ונטלה, משום
20 שאם לא ישתכר במקום זה - ימצא להשתכר
21 במקום אחר. והך דשמעתא לא קשיא, דאף על גב
22 דהוי דבר של הפקר - מכל מקום בכמה מקומות
23 ימצא שזיכר לפרוס מצודתו. ועוד: דהבא
24 אומנותו בכך. והא דאמרין בפרק "חוקת הבתים"
25 (בבא בתרא נ"ב), נכסי גוים הרי הן כמדבר, כל
26 המחזיק בהן - זכה בהן, מאי טעמא? גוי מבי מטא
27 וזוי לדידה איתתלך ליה, וישראל לא קני עד דמטי
28 שטרא לדידה. ופירש רבינו שמואל בן מאיר התם
29 דישאל המחזיק רשע מיהא מיקרי, ולפירוש
30 רבינו תם אפילו רשע לא הוי, כיון שלא ימצא
31 במקום אחר. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם,
32 מהא דאמר ב"איהו נשך" (בבא מציעא ע"ג): רב
33 מרי בר רחל משכן ליה ההוא נכרי ביתא, אול
34 רבא חבניה, נטר תריס ריחי שחא שקל אגר
35 ביתא אמטייה לרבא. אמר ליה האי דלא מאני
36 לה למר אגר ביתא עד השתא. דאמר מר: סתם
37 משכנתא שחא, ולא מצי נכרי לסלוקי. והשתא,
38 כיון שקדמה חוקת רב מרי לחוקת רבא - אם כן
39 זכה בה רב מרי, דנכסי הגוי הרי הן כמדבר. ואי
40 מקרי רשע - אתי שפיר, דלא היה רוצה לזכות
41 בה, אבל לפירוש רבינו תם, דאפילו רשע לא
42 מיקרי - אמאי לא זכה בה רב מרי, כיון דהתיר
43 גמור הוא? ושמא לפנים משורת הדין עבד.
44 ולרבינו יצחק בן אשר נראה דחוקת רב מרי לא
45 היתה אלא בתורת משכון, ורבא קנה ממנו בשטר,
46 זוכה בה ואחר כך נתן מעות. **תנאי** היא דתנאי
47 כח - תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דאמאי לא
48 מיי: הברייתא דלעיל: דממה נפשך, רבי יהודה
49 דאמר: לא יחלק תנאי קליות ואגודים לתינוקות -
50 פליג אדוך ברייתא ושמא נהא לאתווי תנאי
51 דפליגי בהדיא בהכי. **כופין** בני מבוי זה את זה
52 כו' ולא מלמד תינוקות - נראה לרבינו יצחק
53 דבמלמד תינוקות נכרים איירי, ולא יתכן אי גרס
54 לעיל "אחד מבני מבוי", דהא מוקמינן ליה
55 בתינוקות נכרים, ומעבדין עליו בני מבוי, והבא
56 קאמר דלשכינו אינו כופהו. ואפילו רבן שמעון בן

מאי טעמא עבדת הכי - שלא הרגת את הנקיבות. את זכר עמלק, ארור מונע
חביו - סיפיה דהאי קרא הוא. שתלא - נטוע כרמו למחצה. אומנא - מקו דם.
סופר מתא - לבלר. כמותרין ועומדין דמו - שלא יקלקלו, ואם קלקלו - מסלק
להו בלא אתרייתא, אף על פי שלא התרו בו קודם לכן. **פסידא** דלא הדר - כגון
אלו, שמשנתגבלה הבהמה, או הרג המקי, והסופר כתב ספר תורה בטעות. דאיקי **ריחא**
לשחון ולשכור. מרחיקין מצודת הדג סן
הרג - צייד שנתן עיניו בדג עד שהכיר חורו
מרחיקין שאר ציידין מצודתם משם. אלמא,
אף על גב דלא זכה ביה ולא מטא לדידה -
מרחיקין משם, דאמר ליה: קא פסקת לחיותי.
שאני דגים דיהבי סירא - נותנין עין בהבטם
לחיות נהגים לררץ למקום שראו שם מזונת.
הילכך, כיון שהכיר זה חורו, ונתן מזונת בתוך
מלא ריעתו - בטוח הוא שילכדנו, דהוה ליה
כמאן דמטא לדידה, ונמצא חבירו מדוק. אבל
הבא - מי שבא אצלי יבא, ומי שבא אצלך
יבא. שפוטלים - לבא אצלו, כשאבותיהם
שולחין אותן אל התנויות לקנות מן התנונים.
שיוסקי - שקדים. אבל הבא - שזה העמיד
תחילה, והרגיל להשתכר בכך, וזה בא לירד
אצלו לאומנותו - אומר לו: פסקת לחיותי.
שלא לחושבי בניהן חיית ובורסקי - ממקום
אחר, להשכיר לו בית במבוי, ויש כאן בני
אותה אומנות. ולשכינו - הדר במבוי כמזה.
אינו כופהו - מלירד לאותו אומנות. רבן
שמעון בן גמליאל אומר כו' - ורב הונא הוא
דאמר כרבן שמעון בן גמליאל. פצי לעכב -
מלעשות כאן אומנותם, ולהביא כאן למכור.
ואפילו לרבנן, דאמר: לשכינו אינו כופהו. ואי
שייך בכרנא דהבא - שנתון מס וגולגלתו
למושל העיר הזאת, כבר מתא - לא מצי בר
מתא לעכב עליו כל העיר. ופשיטא לי דבר
מבוי אבר מבוי דנפשיה - לא מצי מעכב את
המבוי מלירד לאומנותו, כרבנן ולא כרב
הונא. מיהו, איבעיא לי: רב מבואה אבר
מבואה אחרנא מאי? מי מצי מעכב בן
המבוי הזה או לא? מי הוי שכינו ואינו
כופהו. או דילמא: שכינו דאמור רבנן - כבר
מבואה דההוא מבוי קאפרי, אבל בר מבואה
אחרנא - לאו כפייה הוא. ומודה בר הונא
דאמר לעיל: בר מבואה דאדוק ריחיא כו',
דאית ליה כרבן שמעון בן גמליאל - מודי
הוא במקרי דרדקי, דלא מצי מעכב לבר
מבואה מללמד גם הוא התינוקות. שמונתן כך
יזהרו באומנותן, שייראה זה מזה, דאמר מר:
קנאת סופרים תרבה חכמה.

ומודה

ד**הבא** - לא מצי מעכב, בר מבואה אבר מבואה דנפשיה - לא מצי מעכב. בעי
רב הונא בריה דרב יהושע: בר מבואה אבר מבואה אחרנא, מאי? תיקו. **אמר רב**
יוסף: ומודי רב הונא במקרי דרדקי דלא מצי מעכב, ד**אמר מר:** עזרא תיקן להן
לישראל שיהיו מושיבין סופר בצד סופר. - וניהוש דילמא אתי לאיתרשולי **אמר ליה:**
קנאת

גמליאל לא פליג אלא משום דפסיק לחיותיה - אבל משום קול תינוקות לא חישי. ומיהו, לפי מה שפירשתי (לעיל) דגרסינן "אחד מבני חצר" - אתי שפיר. ולרבי שמשון בן אברהם נראה
דהבא בתינוקות ישראל, ואפילו אחר תקנת יהושע בן גמליאל. ושאיני הבא, דכבר יש שם מלמד תינוקות אחר. ובסומך דקאמר דמודה רב הונא במקרי דרדקי דלא מצי מעכב, ואף על גב דאיתו
סבר כרבן שמעון בן גמליאל - צריך לומר דרבן שמעון בן גמליאל לא פליג אמלמד תינוקות, אלא אשאר.

פשיטא לי דבר מתא אבר מתא (ואחריתי מצי) מעכב - רב הונא בריה דרב יהושע כרבנן סבירא ליה, ומיבעי ליה בר מבואה אבר מבואה דעלמא אי מצי מעכב, אי הוי בכלל שכינו אי
לאו, כדפירש הקונטרס. וכוותיה קיימא לן לגבי רב הונא, דבתרא הוא. **ואי** דשייך בכרנא דהבא לא מצי מעכב - פירוש: בני העיר. אבל בני מבוי מצי מעכב שלא יכנס מבואה.

קנאת

לכנות, ובכך הוא מוסיף את פרנסת שאר החנוונים. וְהַכְּמִים מְתִירִין
לחנווני לעשות כן. ומשמע שנחלקו בענין זה, שלדעת חכמים
מותר לאדם לירד לאומנות חבירו, ולדעת רבי יהודה אין לעשות
כן.
דוחה הגמרא: אֲפִילוּ תִּקְרָא שרב הונא סובר כרַבֵּנָן אין בכך קושיא,
משום דעד כָּאן לא פְּלִיגי רַבֵּנָן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה הֵתֵם – לא נחלקו
רבנן על רבי יהודה שם, אלא משום דְּאָמַר ליה – יכול החנווני
המחלק קלוות ואגוים לומר לשאר החנוונים, אָמַר קִמְפְּלִינָא
אֲמַנְנוּ אֵת פְּלוּג שְׂיוּסְקִי – אני מחלק אגוים חלק אתה שקדים,
ונמצא שאינו יורד לאומנות חבירו. אָבַל הָכָא במעמיד ריחיים
בסמוך לשל חבירו, שהראשון התרגל כבר להתפרנס מריחיים
אלו, יתכן דְּאָפִילוּ רַבֵּנָן מוֹדוּ שאסור לעשות כן, משום דְּאָמַר ליה
קָא פִּסְקַת ליה לְחִוְתִּי – חותך אתה את פרנסתי.
הגמרא מקשה על דין של רב הונא מברייתא: מִיִּתְיָב, שנינו
בברייתא שעושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו, וכן עושה מְרַחֵץ
בצד מְרַחֵץ של חבירו, וְאֵינוּ יָכוֹל הראשון למחות בְּדוֹדוֹ שלא יעשה
כן, מִפְּנֵי שִׁכּוֹל השני לומר לו אֵתָּה עוֹשֶׂה חנות או מרחץ בְּתוֹךְ
הרשות שְׁלֶךְ, ואף אֵנִי עוֹשֶׂה כן בְּתוֹךְ הרשות שְׁלִי. ומוכח מברייתא
זו, שרשאי אדם לירד לאומנותו של חבירו, ושלא כדברי רב הונא.
מתרצת הגמרא: תָּנָא הֵיא – דינו של רב הונא במחלוקת תנאים
הוא שנוי, ורב הונא סובר כאחד מה תנאים החולק על דברי
הברייתא, ואוסר לאדם לפתוח חנות בצד חנותו של חבירו. דְּתִנָּא
– שנינו בברייתא, שבוֹשֵׁץ בְּנֵי מְבוֹאֹת (ידידי המבוי) וְזֶה הָאֵת
שְׁלֹא לְהוֹשִׁיב בְּיִתְּהוֹן לא חֵטֵף וְלֹא בּוֹדֵקִין ו–מעבד עורות, וְלֹא
מְלַמֵּד תִּינוּקוֹת, וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵי שֹׁאֵר פְּעֻלָּה אֲוִיבְנוֹת. דהיינו שיכולים
בני המבוי להתנות שלא ישכיר אחד מהם את דירתו לאומן הבא
ממבוי אחר, אם דר במבוי זה אדם העוסק כבר באומנות זו, כדי
שלא ירד הלה לאומנותו. וְלִשְׁכְּנֵי אֵינוּ בּוֹשִׁיחוּ – אך אין בן המבוי
יכול לכפות את שכנו שלא יעסוק אף הוא באומנותו, מאחר שאף
הוא דר במבוי זה. זו היא דעת חכמים. רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אָמַר,
אֵף לִשְׁכְּנֵי בּוֹשִׁיחוּ שלא יעסוק באומנות שבה הוא עוסק, שמאחר
וכבר אחזו הראשון באומנות זו, אין השני רשאי לירד לאומנותו.
ונמצא, שרב הונא הסובר שיכול אדם לאסור על שכנו שלא
יעמיד ריחיים במותו, בשיטת רבן שמעון בן גמליאל הוא עומד,
ואילו הברייתא שהובאה לעיל הסוברת שעושה אדם חנות בצד
חנותו של חבירו, בשיטת חכמים היא.
הגמרא מביאה ספק בהלכות אלו לשיטת חכמים: אָמַר רַב הוּנָא
בְּרִיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, פְּשִׁטָּא לֹא דְרַב מְתָא אֲבַר מְתָא אַחֲרִיתִי מִצֵּי
מְעַבֵּב – פשוט לי הדבר, שיכול בן העיר לעכב על בן עיר אחרת
שלא ירד לאומנותו. וְאֵי שִׁירָה בְּכִרְנָא דְּהָכָא – אמנם אם אותו אדם
הדר בעיר אחרת משלם את מיסיו למושל העיר הזו, נידון הוא
כבן העיר, וְלֹא מִצֵּי מְעַבֵּב – ואין בני העיר מעכבים עליו מלעסוק
כאן באומנותו.
וממשיך רב הונא בריה דרב יהושע ואומר: שכמו כן פשוט הדבר
שבר מְבוֹאֵה אֲבַר מְבוֹאֵה דְּנִפְשִׁיהּ לֹא מִצֵּי מְעַבֵּב – שכן המבוי אינו
יכול לעכב על שכנו למבוי שלא יעסוק באומנותו, ובשיטת
חכמים, ושלא כדברי רב הונא הסובר כרבן שמעון בן גמליאל.
ועתה הוא מבאר במה יש להסתפק: פְּעֵי רַב הוּנָא בְּרִיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,
בְּרִיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אֲבַר מְבוֹאֵה אַחֲרִיתָא מִאי – האם יכול בן מבוי זה לעכב
על בן מבוי אחר הדר בעיר זו שלא יבוא למבוי זה לעסוק
באומנותו או לא.
צדי הספק: האם דברי חכמים בברייתא וְלִשְׁכְּנֵי אֵינוּ כּוּפְּהוּ,
נאמרו רק לגבי שכנו באותו מבוי, אך בן מבוי אחר אינו נידון
כשכנו ויכול הוא לעכב עליו, או שכל הדר עמו באותה העיר
שכנו הוא, ואין הוא יכול לעכב אלא על הדר בעיר אחרת. תִּקְוִי
– תשבי יתרח קושיית ואיבעית.
רב יוסף מוסיף דין לדברי רב הונא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֵף שרב הונא
סובר כדעת רבן שמעון בן גמליאל שרשאי אדם לעכב על שכנו
למבוי שלא ירד לאומנותו, מכל מקום וּמוֹדִי רַב הוּנָא בְּמִקְרֵי דְּרַבֵּנָן
ו–למבוי תינוקות! לֹא מִצֵּי מְעַבֵּב על שכנו הדר במבוי מלמדם
תינוקות במותו, דְּאָמַר מַר (עָרֵא) תִּקְוִי לָהּ לְיִשְׂרָאֵל שְׁוִינִי מוֹשִׁיבִין
סוֹפֵר בְּצֵד סוֹפֵר, וְיִחוּשׁ דִּילְמָא אֵתִי לְאִתְּשֻׁלִּי, אָמַר (ליה)

מִאי מְעַבָּא עֲבִדָּתָה הָכִי – מדוע עשית כן, שלא הרגת אלא את
הזכרים ולא את הנקבות. אָמַר לִיה יואב לדוד, הטעם שעשית כן
הוא משום דְּכָתִיב (דברים כא טו) 'תִּמְחָה אֶת זָכָר עֲמָלֶךְ', דהיינו, שלא
צויה הכתוב להרוג אלא את הזכרים. אָמַר לִיה דוד ליואב, וְהָאֵן
זָכָר קָרִינִן – והרי אנחנו קוראים 'תמחה את זָכָר עמלק', שיש
למחות כל זָכָר ממנו, בין זכרים ובין נקבות. אָמַר לִיה יואב לדוד,
אָנָּה זָכָר אֶקְרִינִן – אותי לימד רבי שיש לקרות 'תמחה את זָכָר
עמלק', ולפיכך לא הרגתי אלא את הזכרים.
אֵוֹל שְׁוִיִּלִּיה לְרַבִּיָּה – הלך יואב לשאול את רבו, אָמַר לִיה הֵיאָךְ
אֶקְרִינִן – כיצד למדתי לקרוא מקרא זה. אָמַר לִיה רבו, למדתיך
שיש לקרוא 'תמחה את זָכָר עמלק', כפי הקריאה הנכונה. שְׁקָל
סַסְסִירָא לְמִיקְטִילָה – טל יואב חרב ורצה להרוג את רבו. אָמַר לִיה
רבו, אֲמַאי – מדוע חפץ אתה להורגני. אָמַר לִיה יואב, דְּכָתִיב (ירמיה
מ"ח ט) 'אֲרוּר עוֹשֶׂה מְלֶאכֶת ה' רָמִיָּה', ואתה עשית את מלאכת שמים
על לימוד התינוקות רמיה, לפי שלא השגחת על תלמידך
שידקדק בדברך כראוי, ולא יבואו לידי טעות. אָמַר לִיה רבו
שְׁכָּחִיה לְהוּמָא נִבְרָא דִּילְקוּם בְּאִירוֹ – עזוב את אותו האיש שיעמוד
ב'ארור'. דהיינו, הנח לי להיות בכלל ארור זה ואל תהרגני. אָמַר
לִיה יואב, והרי בְּתִיב בהמשך הפסוק 'אֲרוּר מִנֵּעַ חֲרָפוֹ מִדָּם', ועל
כן יש לי להורגך. אֵיבָא דְּאָמַרִי מְקַלֶּה – יש אומרים שאכן הרגו
יואב לרבו זה, וְאֵיבָא דְּאָמַרִי לֹא מְקַלֶּה – ויש אומרים שלא הרגו.
דין בעלי אומנויות שקלקלו את מלאכתם: וְאָמַר רַבָּא, מִקְרֵי יְנוּקָא
– מלמד תינוקות, שְׁתֵּלָא – אריס הנוטע כרמים על מנת לקבל את
מחצית הפירות בשכר טירחנותו, מִתְּבָא – שוחד, וְאֲוִמְנָא – מקוץ דם,
וְסוֹפֵר מְתָא – סופר העיר, הכותב ספרי תורה תפילין ומוזות, בּוֹלָן
– כל אלה, בְּמוֹתְרִין וְעוֹמְרִין נִינְהוּ – הרי הם כאילו התרו בהם
מתחילה שאם יקלקלו את מלאכתם יסלקום, מאחר שבכל אלו
הקלקול הוא הפסד שאינו חוזר, ולפיכך אם קלקלו ניתן לסלקם
מתפקידם בלא התראה אחרת. פְּלִלָא דְּמִילְתָּא – כלל הדבר, פֶּל
סְסִירָא דִּלְהֵד – כל אומן שאם יקלקל את מלאכתו הרי זה
הפסד שאינו חוזר, מוֹתְרָה וְעוֹמְרָה הוּא, וניתן לסלקו ממלאכתו בלא
התראה נוספת.
דין אדם החפץ לפתוח חנות על יד חנותו של שכנו למבוי: אָמַר רַב
הוּנָא, הָאֵי בְּרִיהּ דְּאִרְבִּי רִיחֵא – אדם הדר במבוי והעמיד שם
ריחיים כדי לטחון עבור אנשים אחרים בשכר, וְאֵתָּה בְּרִיהּ דְּמְבוֹאֵה
חֲבֵרִיהּ וְקָמוּץ בְּיָתִי – ובא חבירו הדר במבוי זה והעמיד אף הוא
ריחיים בסמוך לו, דִּינָא הוּא דְּמְעַבֵּב עֵלְוִיָּה – הדין הוא שיכול
הראשון לעכב על השני שלא יעשה כן, דְּאָמַר לִיה קָא פִּסְקַת לִיה
לְחִוְתִּי – שואמתי הוא לו חותך אתה את פרנסתי, על ידי הריחיים
שאתה מעמיד.
הגמרא מנסה להביא ראייה לדברי רב הונא מברייתא: לִימָא מְסִיעֵי
לִיה – לכאורה יש להביא ראייה לדברי רב הונא מברייתא, שבה
שנינו שְׁמִרְחִיקִים את מְצוֹרֵת תֶּדֶן מִן תֶּדֶן בְּמִלָּא רִיצַת תֶּדֶן. דהיינו,
דייג שנתן עיניו בדג אחד לצודו, שהכיר היכן חורו של הדג והניח
בדרכו מצודה עם מוזות, מרחיקים שאר הדייגים את מצודותיהם
משם, עד כדי שיעור מרוצת הדג. וְכָמָּה הוּא שיעור זה, אָמַר רַבָּה
בְּרִי רַב הוּנָא עַד שיעור פְּרָהָה.
ויש להוכיח מדברי הברייתא, שאסור לאדם להתחרות באומנותו
של חבירו, ולפיכך אסור לשאר הדייגים לצוד דג זה, אף שעדיין
לא זכה בו הדייג הראשון.
דוחה הגמרא: שאין להוכיח משם לענין העמדת ריחיים, משום
דְּשִׁנְיָ דְּגִים דְּהָכִי סִיִּירָא – שונה הדבר לגבי דגים שמביטים
בדרכם לראות היכן יש מוזות, ולאחר מכן רצים למקום זה,
ולפיכך משעה שהכיר הדייג הראשון את חורו של הדג והניח
בדרכו מצודה ומוזות, הרי הוא כתפוס בידו, ועל כן אין אחרים
רשאים לצודו, אמנם אדם המעמיד עוד ריחיים במבוי אינו נוטל
מאומה מרשותו של הראשון שהעמיד.
רבינא מנסה לתלות את דינו של רב הונא במחלוקת תנאים: אָמַר
לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא, לִימָא דְּרַב הוּנָא דְּאָמַר בְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוּדָה וְלֹא
בְּשִׁיטַת חכמים. דְּתָנִי (ב"ס טו) רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לֹא תִחַלַּק מְנִינִי קְלִיּוֹת
ו–חטים קלויות בתנור! וְאֶזְנוֹיִן לְתִינוּקוֹת הַבָּאִים לְקִנּוֹת חֲתוּנוֹת,
מִפְּנֵי שְׁמִרְחִילָן לְבֹא אֲצִלִּי כְּשֶׁהוֹרִיחַם שוֹלְחִים אוֹתָם לְחִנּוּיּוֹת

– אמנם על כרחך צריך אתה לומר שאני הוא רבך, ורבא [שהוא
 רבין] הוא רבו של רבך.
 ומאחר שלא ידע להשיב לא נקמו ליה שוקא – לא הכריזו בשוק
 שלא ימכור אדם גרוגרות חוץ ממנו, ופסדי גרוגרות דידה –
 ונפסדו הגרוגרות שהביא. אתא רב דימי לקמיה דרב יוסף, ואמר
 ליה, חיי מר מאי עברו לי? – ראה מה עשו לי במקום זה. אמר ליה
 רב יוסף לרב דימי, מאן דלא שחית לאוניתא דמלכא דאדום – מי
 שלא התעבב מלמעשה את מואב על שביישו את מלך אדום, אף
 שאינו מזרע ישראל, לא נשחית לאוניתך – הוא לא ישהה
 מלמעשה את המבזים אותך. דבתיב (עמוס ב א) 'בה אמר ה' על
 שלשה פשעי מואב ועל ארבעה לא אשיבנו, על שרפו עצמות מלך
 אדום לסיד, דהיינו, שהקפיד הקב"ה על בזיונו של מלך אדום, על
 ששרפו מואב את עצמותיו ועירבו בסידי.
 נח נפשיה דרב אדא בר אבא – נפטר רב אדא מן העולם. ונחלקו
 כמה אמוראים מי הוא שגור למיתתו. רב יוסף אמר אמא ענישתיה
 אני הוא שהענשתי וגרמתי למותו, דאמא לטיתיה – שאני
 קיללתי, בכך שאמרתי לרב דימי שהקב"ה לא ישתהה מלתבוע
 עלבונו. רב דימי מנהרדעא אמר אמא ענישתיה, משום דאפסיד
 גרוגרות דידך, שזממתי לא הכריזו בשוק שאמכור אני לבדי. אמרי
 אמר אמא ענישתיה, משום דאמר להו לרבנן – שהיה רגיל לומר
 לתלמידים, אדמגרמיתו גרמי בי אפי' – עד שמכרסמים אתם
 עצמות בישיבתו של אביי, תו אכלו מינשא [שמנא] בי רבא – בואו
 ואכלו בשר שמן בישיבתו של רבא. דהיינו, בואו ללמוד הלכות
 מרווחות וברורות בישיבתו של רבא, העדיפה על ישיבתו של
 אביי. ורבא אמר אמא ענישתיה, [דכי תה אויל לבי טפחא למשקל
 אויטצא] – שבאשר היה הולך לחנותו של הקצב לקנות חתיכת
 בשר, אמר להו לטפחי – היה אומר לקצבים, אמא שקולנא בישרא
 מיכמי שמעיה דרבא – אני ראוי לטול בשר לפני שמשו של רבא,
 דאמא עדיפנא מיניה – משום שחשוב אני ממנו. רב נחמן בר יצחק
 אמר אמא ענישתיה, דרב נחמן בר יצחק ריש פלה הוה – ראש כלה
 היה, שדורש לרבים בשבתו, כל יומא מיכמי דעניול לבקה – בכל
 פעם קודם שהיה נכנס למסור שיעורו, מנהיב פהדיה רב אדא בר
 אבא לשמעיה – היה חוזר עם רב אדא בר אבא על הדברים, וחדר
 עייל לבקה – ולאחר מכן היה נכנס למסור את שיעורו.
 ההוא יומא – באותו היום [שבו נפטר רב אדא, נקמה] – [עכבו] רב
 פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב אדא בר אבא, משום דלא הוו
 פסיקא – מאחר שלא השתתפו בסיום מסכת בכורות, ולא שמעו
 את ההלכות שאמר רבא באותה שעה. אמרו ליה לרב אדא, אימא
 לן הני שמעתתא דמעשר בקמה חיבי אמרינאו רבא – אמור לנו
 כיצד לימד רבא את הסוגיות של מעשר בהמה. אמר להו הכי אמר
 רבא והכי אמר רבא. איהכי נה ליה [לרב נחמן בר יצחק] [ולא את
 רב אדא בר אבא] – בינתיים נתאחרה השעה, והגיע הזמן שהיה
 רב נחמן בר יצחק צריך למסור את שיעורו, ועדיין לא הגיע רב
 אדא בר אבא, אמרו ליה רבנן – [תלמידי הישיבה] לרב נחמן בר
 יצחק, קום לומר את השיעור, דנגה לן – שכבר נתאחרה השעה,
 לקמה לך – ומדוע יושב הנך וממתין. אמר להו רב נחמן בר
 יצחק לתלמידים, תיבנא וקא מנטרא לערסיה דרב אדא בר אבא –
 יושב אני וממתין עד שתבוא מיטתו של רב אדא בר אבא. איהכי
 נפק קלא דנה נפשיה דרב אדא בר אבא – בינתיים יצא הקול
 שנפטר רב אדא בר אבא.
 ומסיקה הגמרא: ומסתברא דרב נחמן בר יצחק ענשיה – מסתבר
 לומר שרב נחמן בר יצחק הוא זה שנענש רב אדא בר אבא על ידו.

משנה

מי שחית בותלו סמוך לכותל חבירו ונפל, ועתה חפץ הוא לבנותו
 בשנית, לא יסמוך לו בותל אחר – אין הוא רשאי לבנות את כותלו
 סמוך לכותל חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. וטעם
 הדבר, שיסוד הכותל מתחזק על ידי הליכת בני אדם בסמוך

קנאת סופרים – [מלמדי תינוקות] תרבה חכמה, שמאחר שיראים
 הם זה מזה, נזהרים יותר באומנותם.
 אמר רב נחמן בר יצחק, ומוה' רב הונא בריה דרב יהושע הסובר
 שרשאי בן העיר לעבב על בן עיר אחרת, ברוכלין המהוירין
 [מסתובבים] בעצירות למכור תבשיתי נשים, דלא מצי בן העיר
 מעבב עליו, דאמר מר, עורא תקן לתן לישראל שיהו רוכלין מהוירין
 בעצירות, כדי שיהו תבשיתין מצויין לבנות ישראל. והני מילי
 לאהדורי – אמנם אין הרוכלים רשאים אלא לסבב בעיר ולמכור,
 אבל לאקבועי – לקבוע חנות בעיר לא.
 ואי רוכל זה צורבא מרבנן – [תלמיד חכם] הוא, הטרוד בלימודו
 ואין דרכו לסובב בעיר, אפילו לאקבועי נמי – רשאי הוא אף
 לקבוע את חנותו בעיר, כי הא דרבא שרא – [החיר] להו לרב יאשיה
 ולרב עובדיה לאקבועי, דלא בהלכתא – שלא כפי עיקר הדין, אלא
 לפנים משורת הדין, מאי טעמא, כיון דרבנן נינהו אתו למפרו
 מלעשריה – עלולים הם להבטל מלימודם אם יהא מוטל עליהם
 לסובב בבתיים.
 הגמרא מביאה שני מעשים הנוגעים להלכות אלו: הנהו דיקולאי
 – מוכרי סלים, דאיתו דיקולאי לבבל – שהביאו סלים למכור בבבל,
 ויום השוק היה, אתו בני מתא קא מעבבי עליהו – באו בני העיר
 לעבב בידם שלא ירדו לאומנותם, אתו לקמיה דרבנא לדין, אמר
 להו לבני בבל, אנשים אלו מעלמא אתו – ממקום אחר באו,
 ולקמא לזינגו – וימכרו את סליהם לאנשים הבאים ממקום אחר,
 ונמצא שאין הם יורדים לאומנותם.
 והני מילי כיומא דשוקא – אמנם לא נאמר דין זה אלא ביום השוק,
 אבל בלא יומא דשוקא לא – אבל בשאר ימים אין אדם הבא מעיר
 אחרת רשאי למכור את סחורתו בעיר זו. וכיומא דשוקא נמי לא
 אמרינן אלא לזינגו בשוקא – שרשאי הוא למכור את סחורתו
 בשוק, ששם מתקבצים אנשים רבים שאינם מבני העיר, אבל
 לאהדורי – אך לסובב בין בתי העיר כדי למכור את סחורתו, לא –
 אינו רשאי.
 מעשה נוסף: הנהו עמוראי – מוכרי צמר, דאיתו עמרא – שהביאו
 צמר למכירה למקום ששמו פום נהרא, אתו בני מתא קא מעבבי
 עליהו – באו בני העיר לעבב עליהם, אתו לקמיה דרב כהנא לדין,
 אמר להו למוכרי הצמר, דיקא הוא דמעבבי עליכו – בדין מעבבים
 בני העיר עליכם שלא תרדו לאומנותם. אמר ליה מוכרי הצמר,
 אית לן אשראי – מכרנו בהקפה לאנשי העיר, וצריכים אנו
 להתעבב בה עד שנגבה את מעותינו, ובינתיים זקוקים אנו למכור
 מסחורתנו כדי להתפרנס. אמר להו, וילן זינגו שיעור חותיכו –
 לכו ותמכרו מן הצמר כפי שיעור הנצרך לפרנסתכם, עד
 דעקריתו אשראי דירכו ואוליתו – עד שתגבו את מעותיכם מן בני
 העיר ותלכו לדרככם.
 הגמרא מביאה מעשה בענין עדיפותו של תלמיד חכם במכירת
 סחורה: רב דימי מנהרדעא איתו גרוגרות – [תאנים מיובשות]
 בפסינה כדי למכור, אמר ליה ריש גלותא לרבא פוק חיי – צא
 ובדוק אדם זה, אי צורבא מרבנן הוא נקיט ליה שוקא – אם תלמיד
 חכם הוא 'תפוס לו את השוק', דהיינו, הכרו בעיר שאין אדם
 רשאי למכור גרוגרות אלא הוא. אמר ליה רבא לרב אדא בר אבא,
 פוק תתי ליה פקנקניה – צא והרח לו בקנקנו' אם יין הוא או חומץ,
 דהיינו, בחן אותו בהלכות לדעת אם תלמיד חכם הוא. נפק [אול]
 – יצא רב אדא בר אבא לבחון את רב דימי מנהרדעא, כעא מיניה
 – ושאל ממנו הלכה זו, פיל שבלע בפסיפה מצרית – [סל] העשוי
 מנצרים שרבה [הקיא] – [פלטו] דרך בית הרעי, מהו – האם
 יש לרוץ סל זה כנתעבל במעי הפיל, ומעתה דינו ככלי העשוי
 מגללי בהמה שאינו מקבל טומאה, או שלא בטל ממנו שם הכלי
 שהיה לו מתחילה. לא הוה בדיה – לא ידע רב דימי להשיב על
 שאלה זו. אמר ליה רב דימי לרב אדא, מר ניחא רבא – האם אתה
 הוא רבא. טפח ליה בפנדליה – הכוהו רב אבא לרב דימי במקל על
 סנדלו בדרך שחוק, ואמר ליה בין ידי לרבא איקא מואב – ביני
 לרבא ישנו מרחק גדול, מיהו על פרחך אמא רבך ורבא רבך דרבך

בבא בתרא. לא יחפור - פרק שני דף כב עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" ריא

1 ומודה רב הונא בריה דרב יהושע - אף על גב דאמר: בר מתא אבר מתא אחריתי מצי
2 מעבב מלביבא כאן ולמכור, מודה הוא ברכולין מוכרי בשמים המחזירין בעיירות להביא
3 בשמים לנשים להתקשט בהן, דלא מצו לעכב עליהו רכולי העיר. לאהדורי - לחזר
4 ולסבב במבואות העיר ובבתים על כל הרצצה לקנות, ואחרי כן ישבו לעירו. ואי צורבא
5 מרבנן הוא - דטריד בגורסא, ולא אורחיה
6 לאהדורי - אפילו לאקבעי נמי, דלא כהלכתא
7 - אלא לפנים משורת הדין. דיקולאי - מוכרי
8 סלים. ויש אומרים מוכרי יירות. ולעלמא לייבנן
9 - יומא דשוקא הוה, ודרכב באת ממוקם אחר
10 לקנות מן השוק, לפיכך אין בני העיר מעבכין גם
11 על המוכרים להביא אומנותם ולמכור לנקבצים
12 לשוק. ומרואי - מוכרי צמר. אית לן אשראי
13 כממא - מכרנו באמנה, וצריכים אנו לשהות
14 כאן עד שנגבה חובות שלנו. ואם אין אנו מוכרין
15 סחורותינו - במה נתפרנס? עד דעקרתיו -
16 שתעקר חובותיכם מן הלוקחים מכם באשראי.
17 נקיש ליה שוקא - הכרו שלא ימכור איש בעיר
18 גרוגרות אלא הוא. תתי ליה בקנקניה - הריח
19 לו בקנקנה, אם אין הוא אם חומץ. כלומר, בדיקתו
20 בהלכות, אם תלמיד חכם הוא אם לאו. ריח היין
21 כשמריחין אותו אם טוב הוא קרי טוה,
22 כדאמרין "בת תירא" במסכת עבודה זרה (סו.
23 ב.) וכן בכתובות (קא.) קרנא הוה תתי
24 באמברא דחמרא. כפיפה מצריה - סל נצרים
25 של ערבה. מוה - מי חשוב כמעוכל, והוה ליה
26 ככלי גללים, ואין מקבל טומאה עדי. אמר ליה
27 רב דימי לרב אדא. מר ניהו רבא - אתה הוא
28 רבא? לפי ששבת על רבא שהוא נזול העיר,
29 וסבור שהוא זה, מפא ליה בסנרליה - הכבדו על
30 סנרלו במקל דרך שחוק, כשם שמכין למי שאינו
31 חשוב. דלא שהיה - שלא נמנע מלחפרע.
32 לאוניתא - אונאת כושתו. דמילא אדום - אף
33 על פי שהוא אדומי. על שיפו - מחמת בדין.
34 דאמר להו לרבנן אדמנרמיתו גרמי בי אבוי -
35 שהיה רגיל לומר לתלמידים: עד שאתם תהולכים
36 אצל אבוי לגרם עצמות, כלומר ללמוד שלא
37 לשובע, תו אכלו בו - בואו ולמוד הלכות
38 עצובות מרווחות אצל רבא. שפעייה דרבא -
39 שלוחו לקנות בשר. ריש כלה - דורש בריבם
40 בשבתות. דלא חוי כסוימא - יש אומרים שיש
41 היו בעצה כשנעשה רב נתמן ריש כלה. ויש
42 אומרים: דלא חוי בסומא דפריקא, דרבא
43 דרדיש בשבת הרגל הלכות האמורות בפרק
44 אחרון של בכורות. שפעתא דמעשר כהמה -
45 בפרק אחרון דבכורות, ורבא אמרינהו בסופא
46 דפריקא. אותו רבנן - תלמידי הישיבה הבאים
47 לשמוע. נפרטא ערסיה דרב אדא - אני מצפה
48 כאן שביאו את מוה רב אדא שמת. משנה
49 לא יסמוך לכותל חבירו כותל אחר אלא אם כן
50 בו - מפרש בגמרא. והחלונות - מי שהיו לו
51 חלונות פתוחים לחצר חבירו, והוחזק בדבר זה
52 שלש שנים, ובא בעל החצר לבנות שם כותל -
53 צריך לשער ארבע אמות. בין מלמעלן - אם בא
54 להגביה - יוגבה כותלו ארבע אמות מן
55 החלונות. בין מלמטן - אם בא לבנותו נמוך -
56 צריך להשפילו מן החלונות ארבע אמות.
57 וטעמא מפרש בגמרא. בין פגננן - צריך
58 להרחיק מן ארבע אמות. גמרא
הבא

1 קנאת סופרים תרבה חכמה. אמר רב נחמן בר
2 יצחק: ומודה רב הונא בריה דרב יהושע ברכולין
3 המחזירין בעיירות דלא מצו מעכב, דאמר מר: עזרא
4 תמן להו לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעיירות,
5 פדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל. והני מילי
6 לאהדורי, אבל לאקבעי - לא. ואי צורבא מרבנן
7 הוא - אפילו לאקבעי נמי, כי הא דרבא שרא
8 להו לרבי יאשיה ורבי עובדיה לאקבעי, דלא
9 כהלכתא, מאי טעמא? פיון דרבנן נינהו, אתו למרדו
10 מגורסייהו. הנהו דיקולאי דאיתו דיקלאי לבבל, אתו
11 בני מתא קא מעכבי עלויהו, אתו לקמיה דרבנא,
12 אמר להו: מעלמא אתו, ולעלמא לייבנן. והני מילי
13 ביומא דשוקא, אבל בלא יומא דשוקא - לא. וביומא
14 דשוקא נמי לא אמרין אלא לייבנן בשוקא, אבל
15 לאהדורי - לא. הנהו עמוזאי דאיתו עמוזא לפום
16 נהרא, אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו, אתו לקמיה
17 דרב כהנא, אמר להו: דינא הוא דמעכבי עלייכו.
18 אמרו ליה: אית לן אשראי. אמר להו: זילו זבנו
19 שיעור חיותיכו, עד דעקרתו אשראי דידכו ואוליתו.
20 רב דימי מנהרדעא אייתי גרוגרות כספניה, אמר
21 ליה ריש גלותא לרבא: פוק חזי, אי צורבא מרבנן
22 הוא נקיש ליה שוקא. אמר ליה רבא לרב אדא
23 בר אבא: פוק תתי ליה בקנקניה. נפק [אזול], בעא
24 מיניה: פיל שפילע כפיפה מצריה ותקיאיה דרך
25 בית הרעי, מהו? לא הוה בדיה. אמר ליה:
26 מר ניהו רבא? מפא ליה בסנרליה, אמר ליה:
27 בין ידי לרבא איקא טובא, מיהו על פרקדא אנא
28 רבך ורבא רבה דרבך. לא נקטו ליה שוקא, פסיד
29 גרוגרות ידיה. אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה:
30 חזי מר מאי עבדו לי אמר ליה: מאן דלא שהיה
31 לאוניתא דמלכא דאדום - לא נשהיה לאוניתך, דכתיב: "כה אמר ה' על שלשה פשעי
32 מואב ועל ארבעה לא אשיבנו על שרפו עצמות מלך אדום לסיר". נח נפשיה דרב אדא בר
33 אבא. רב יוסף אמר: אנא ענישתיה, דאנא למייתיה. רב דימי מנהרדעא אמר: אנא ענישתיה,
34 דאפסיד גרוגרות ידי. אבוי אמר: אנא ענישתיה, דאמר להו לרבנן: אדמנרמיתו גרמי פי
35 אבוי, תו אכלו בישרא [שמינא] פי רבא. ורבא אמר: אנא ענישתיה, [דכי הוה אזול לבי
36 מכתא למשקל אומנא], אמר להו לפסחי: אנא שקולנא בישרא מימימי שמעיה דרבא, דאנא
37 עדיפנא מיניה. רב נחמן בר יצחק אמר: אנא ענישתיה, דרב נחמן בר יצחק ריש פלה הוה,
38 פל יומא מימימי דיעול לכלה, מרהיט פהדיה רב אדא בר אבא לשמעיה והדר עייל לכלה.
39 ההוא יומא נקטמה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע לרב אדא בר אבא משום דלא הו
40 כסוימא, אמרו ליה: אימא לן הני שמעתתא דמעשר בהמה היכי אמרינהו רבא. אמר להו:
41 הכי אמר רבא והכי אמר רבא. אדהכי נגה ליה [לרב נחמן בר יצחק], ולא אתי רב אדא בר
42 אבא, אמרו ליה רבנן לרב נחמן בר יצחק: קום דיגה לן, למא יתיב מר? אמר להו: יתיבנא
43 וקא מנפרא לערסיה דרב אדא בר אבא. אדהכי נפק קלא דנח נפשיה דרב אדא בר אבא.
44 ומסתברא, דרב נחמן בר יצחק ענישה. משנה מי שהיה פתול סמוך לכותל חבירו, לא יסמוך לו פתול אחר אלא אם כן הרחיק
45 ממנו ארבע אמות. החלונות, בין מלמעלן בין מלמטן - ארבע אמות. גמרא נקמא היכי סמיך? אמר רב יהודה, הכי קאמר:

אלא אמר רבא הכי קאמר מי שדיה כותלו כו' - הקשה רבינו יצחק בן מאיר: דלמה ליה למינקט בבי האי גוונא, שדיה לו כותל ברוק ארבע אמות ונפל: ליתני שלא יסמוך כותלו לכותל חבירו אלא אם כן הרהיק ארבע אמות וליכא למימר דדוקא בבי האי גוונא, שדיה רהוק כבר ארבע אמות והרהיק הראשון, קאמר דלא יסמוך - אם כן מאי פריך בסמוך:

טעמא שלא יאפיל, אי משום סולם אבל משום דרושא לא? אבל משום דרושא לא - ואם תאמר: ולימא דאיירי בעיר ישנה ואומר רבינו תם: בדית הוי בגינה, לפי שנותנין מטה וכלים אצל הכותל, ועד יש לומר: דבחצר איכא דרושא דרבים, מה שאין כן בבית, ולרבינו יצחק גרמא: דניחא ליה לשניי בעיר חדשה דומיא דרישא, וכן הדין ד"מרחיקין את הכותל מן המזחילה", אף על גב דמפסקת ביתנים ההיא ד"מרחיקין את הסולם מן השוכן".

ובבמה אמר רב יבא כו' - ותימא: דהשתא בעי, ובמה, ובתר הכי פריך: ורתנן ארבע אמות ויש לומר: דרב יבא גופיה בעי ובמה, ולא גמרא, וכענין זה יש ב"אלו מציאות" (בבא מציעא כא, א), **במדיר** את כותלו - ולא מצי לשנויי במגביה כותלו ארבע אמות, דכין דקאי מן הצד, ואורך הכותל הרחבו של חלון - יכול לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציק.

והא תנן ארבע אמות - דמתניתין איירי נמי מן הצד, כיון דלא חייש לדרושא, אלא משום חלונות.

לימא תנן סתמא דלא כרבי יוסי - פירש רבינו חננאל: מדאמר הבא טפי לימא דלא כרבי יוסי, ולא קאמר אמשינותי דלעיל - משמע דכולהו אתי כרבי יוסי, דהוי בולחו גירי דיליה, דמהייתא שעתא משתכחא הדיקא, ולא פליג רבי יוסי אלא באילו, וצריך לומר לפירושו דמתניתין דלעיל לא הוי נמי גירי דיליה, דמיד כשסומך הכותל - מונע הדרושא.

כדי שיחא זוקף את הסולם - כשמכר ונתן לו זקיפת הסולם בחצירו איירי, וקא משמע לן דבעי ארבע אמות.

והא גרמא הוא - תימא דלא פריך הכי לעיל גבי דרושא.

זאת אמרת גרמא בנוקין אסור - ומעיקרא סלקא דעתך: כי היכי דמעיקרא פטור - הכי נמי דמותר, הבא משמע דגרמא בנוקין דפטור, וכן פריך "כיצד הרגל" (בבא קמא נ"ב, זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות וקדם וסילקן, אפילו הוא - פטור, ובפרק "הפרה" (שם מ"ב), הכניס פירות לחצר בעל הבית שלא ברשות כו', וקאמר בגמרא דאם אכלה והחזקה - פטור, ונתן ס' הדות לפני בחמת חבירו דפטור (שם), ושולח בעירו ביד שטותה וקטן (שם ט"ב), ופורץ גדר בפני בחמת חבירו, וכופה קומת חבירו בפני הדליקתה, ועושה מלאכה במי חטאת (שם ה"ב, ג"א), וליכא וליתבו הרוח - דפטור

בכל הך, כדאמר בפרק "הכונס" (שם נ"ט), ומבעית חבירו דהוי נמי גרמא, כדאמר בפרק קמא דקדושין (כו"ב), דאדיו הוא דאבעית אנפשיה, וב"כיצד הרגל" (בבא קמא ג"ב), שיהא בו כלב שיש בו נחש - פטור, ויש ליתן טעם, מאי שנא כל דני מריגא דגרמי, כיון אחווי אחווי ד"הגזול בתרא" (שם קט"ב), ומראה דינר לשולחני ונמצא רע, ונפרצה אמור לו גזר, ודן את הדין דחייב לרבי מאיר אפילו לא נשא ונתן בידו, והשוורף שטרותיו של חבירו, ומוכר שטר חוב לחבירו וזור ומחלוה וזילק רבינו יצחק לשון אחר: דדינא דגרמי חייב - היינו שעושה הוא עצמו חזק לממון חבירו, ועד חילק דינא דגרמי דחייב - היינו משעת מעשה שבא הדין, ועל הכל קשה טיור את הטעמא, ובעל הבית עצמו עירבן עם פירותיו, ואמאי חייב? דהוא עצמו אינו עושה חזק בממון חבירו, וגם באותה שעה שמשטהר אינו בא החזק ונראה לרבינו יצחק בן אברהם: דדינא דגרמי דהוי מטעם קנס, כדמוכח בירושלמי, ולכן, כל חזק המצוי ורגיל לכא - קנסו חכמים, וטעם דקנסו - שלא יהא כל אחד חלף ומויק לחבירו בעין, והיינו טעמא דמאן דמחייב בחזק שאינו ניכר, ואפשר דבשוגג נמי קניס רבי מאיר, כי היכי דקניס במטמא ומדמע אחד שוגג ואחד מיד.

הבא לסמוך, לא יסמוך אלא אם כן הרהיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת. מִתְּקִיף לָהּ רָבָא: וְהָא "מִי שֶׁהִיָּה פוֹתְלוֹ סָמוּךְ לְכוֹתֵל חֲבִירוֹ" קִתְּנִי אֵלָּא אָמַר רָבָא, הֲכִי קִתְּנִי: מִי שֶׁהִיָּה פוֹתְלוֹ סָמוּךְ לְכוֹתֵל חֲבִירוֹ בְּרֹחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת וְנָפַל, לֹא יִסְמוֹךְ לוֹ פוֹתֵל אַחֵר אֵלָּא אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת; מֵאִי מַעֲמָא? דְּרוֹשָׁא דְּהָבָא מַעֲלִי לְחֶתֶם. אָמַר רַב: לֹא שָׁנּוּ אֵלָּא פוֹתֵל גִּיְתָה, אֲבָל פוֹתֵל חֲצֵר - אִם בָּא לְסָמוּךְ סוֹמֵךְ; רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא אוֹמְרִי: אַחֵד פוֹתֵל גִּיְתָה וְאַחֵד פוֹתֵל חֲצֵר - אִם בָּא לְסָמוּךְ אֵינּוּ סוֹמֵךְ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בֶר חֲנִינָא: וְלֹא פְלִיגִי, הָא בְּעִיר יִשְׁנָה, הָא בְּעִיר חֲדָשָׁה. תֵּנּוּ: הַחֲלוֹנוֹת, בֵּין מִלְּמַעַל בֵּין מִלְּמַטָּן בֵּין מִפְּנֵינָן - אַרְבַּע אַמּוֹת, וְתֵנִי עֲלֶיהָ: מִלְּמַעַל - כִּדִּי שְׁלֹא יִצִּין וְיִרְאֶה, מִלְּמַטָּן - שְׁלֹא יַעֲמוֹד וְיִרְאֶה, וּמִפְּנֵינָן - שְׁלֹא יֵאָפִיל; מַעֲמָא שְׁלֹא יֵאָפִיל, אֲבָל מִשּׁוּם דְּרוֹשָׁא לֹא -הֲכָא בְּמֵאִי עָסְקִינָן - בְּבָא מִן הַצֵּד, וּכְפֹמָא? אָמַר יִיבָא חֲמוּה דְּאִשְׁרִין בֶּר נִדְבָךְ מִשְׁמִיָּה דְּרַב: בְּמֵלֵא רַחֵב חֲלוֹן. - וְהֵלֵא מִצִּין - אָמַר רַב זְבִיד: בְּמִדִּיר אֵת פוֹתְלוֹ, וְהָא אֲנִי תֵּנּוּ: אַרְבַּע אַמּוֹת - לֹא קָשִׁיָּא; כָּאן מְרִוּה אַחַת, כָּאן מִשְׁתִּי רוּחוֹת. תָּא שְׁמַע: וְאֵת הַפּוֹתֵל מִן הַמְּזוּחִילָה - אַרְבַּע אַמּוֹת, כִּדִּי שִׁיְהָא זֹקֵף אֵת הַפּוֹלֵם; מַעֲמָא מִשּׁוּם סוֹלֵם, אֲבָל מִשּׁוּם דְּרוֹשָׁא לֹא - הֲכָא בְּמֵאִי עָסְקִינָן - בְּמְזוּחִילָה מִשְׁפַּעֲתָה, דִּיא מִשּׁוּם דְּרוֹשָׁא הוּא, הָא קָא אָזִיל וְאִתִּי תוֹתִיָּה. מִשְׁנָה מִרְחִיקִין אֵת הַפּוֹלֵם מִן הַשּׁוֹבֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כִּדִּי שְׁלֹא תִקְפוֹץ הַנְּמִיָּיָה; וְאֵת הַפּוֹתֵל מִן הַמְּזוּחִילָה - אַרְבַּע אַמּוֹת, כִּדִּי שִׁיְהָא זֹקֵף אֵת הַפּוֹלֵם. גְּמָרָא לִימָא, מִתְּנִיתִין דְּלֹא כִרְבִּי יוֹסִי, דִּיא רַבִּי יוֹסִי, הָא אָמַר: זֶה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שְׁלֹו וְזֶה נוֹמֵעַ בְּתוֹךְ שְׁלֹו? -אֲפִילוּ תִימָא רַבִּי יוֹסִי, הָא אָמַר רַב אִשִּׁי: כִּי הוּיִנֵּן בִּי רַב כְּהֵנָּה הוּה אָמַר: מוֹדִי רַבִּי יוֹסִי בְּגִירִי דִידֵיהָ, הֲכָא נְמִי וְנִינִן דְּבִהְדִּי דְּמִנָּה לִיָּה יִתְבָּא בְּחוֹר וְקִפְצָה. - וְהָא גְרָמָא הוּא - אָמַר רַב טוֹבִי בֶר מִתְּנָה, זֹאת אוֹמְרָת: גְּרָמָא בְּנִיזְקִין אָסוּר. רַב יוֹסֵף הוּה לִיָּה הִנְהוּ תְּמָלִי דְּהוּו אָתוּ

הבא לסמוך - מתחילה כותל אצל כותל חבירו, והא מי שהיה קתני - אלמא כבר היה ונפל לא יסמוך - לא יקרבנו לצד כותל חבירו, דוושא דהבא מעלי להם - מה שדשין ברגל בין שני הכתלים תמיד מועיל לשני הכתלים, להקשות קרקעית יסודות הכתלים ולא ימוטו, אלא כותל גינה - מתוך שאין דשין אותה מבפנים צריכה דישא מבחוץ, עיר חדשה - שעדיין לא נידושה, אף כותל חצר צריכה דוושא, מלמעלן - צריך להגביה שיעור שלא יצין בהשענו על כותל, וישפיל ראשו ויראה דרך חלונות, ויראה בבית חבירו, שלא יעמוד על ראש עובי כותלו, ויראה, וסבנגנן - צריך להרחיק כדי שלא יאפיל, ולא יחייב תנא דברייתא שיעורא, מַעֲמָא שְׁלֹא יֵאָפִיל - בשיש חלונות, אבל משום דרושא, בשאין שם חלונות - לא, אלמא לא חיישין לדרושא מן הצד - שאין הכותל האחרון מהלך לאורך כותל ראשון, אלא מן הצד הוא בא, אם זה ממזרח למערב - זה בא מצפון לדרום, וראש עוביו כנגד החלון ומאפיל, דהבא ליכא למיחש לדרושא דהוואא פורתא, וכמה - כדי שלא יאפיל, לתנא דברייתא דלא חייב שיעורא, והלא מציין - כיון דסמוך הוא, אף על פי שהוא מגביהו - יכול להציק, בפירי את כותלו - עושה ראש כותלו מדרוך, ומשפיע לצד החלונות, עד שאינו ראי לא לעמוד עליו ולא להשען עליו, משיי רוחות - שני כתלים זה כנגד זה משני צדי החלון, את הכותל מן המזחילה ארבע אמות - מוחילה הוא ציצור גדרו, כעין קַעֲלֵא שְׁלֵנּוּ, ומונחת לאורך הכותל על הכותל, ומי הגג ובין לתוכה והיא מקלחתם לארץ, ואם אורך כותלו מהלך על פני חצר חבירו ומוחילה עליו - צריך זה להרחיק ממנה אם בא לבנות כותל בצדה, ארבע אמות על פני ארכה כו', כדי שיחא זוקף שם סולם בשיפוע לעלות בו לתוך מוחילתה, לנקותה מעפר וצורות הנופלין בה ומעכבין קילוח המים, במזחילה משופעת - שתקרת הגג משופעת ויוצאת להלן מן הכותל לתוך החצר, והמזחילה בסוף התקרה משוכה להלן מן הכותל לתוך החצר, הלכך, אי לאו משום זקיפת סולם - לא היה צריך להתרחק מראש התקרה, דאי משום דוושא הא אזיל ואיתי תותיה - תחת השיפוע מִשְׁנָה מִרְחִיקִין את הסולם מן השוכן - אם יש לזה שוכן בחצירו סמוך לכותל שבין שתי החצירות, וחבירו בא להעמיד סולם בחצירו אצל הכותל - ירחיקו מן השוכן ארבע אמות, כדי שלא תקפוץ הנמייה - מן הסולם לשוכן, ותהוור את הינונים, והיא חיה קטנה, גְּמָרָא לִימָא מתניתין דלא כרבי יוסי - דפליג בסיפא דפירקין בנוטע אילן סמוך לבור, וטובא מילי איכא במתניתין דדאי לאו כרבי יוסי, אלא לימא אף זו דסולם ושוכן דלא כרבי יוסי, בגירי דיליה - בחצים הבאים לו מיד גופו של בעל הבית ממש, דבהדי דמנח ליה - בעוד שאחור בסולם קפצה, גְּרָמָא בְּנִיזְקִין אָסוּר - ואפילו למאן דאמר (בבא קמא צ"ב, ב, ק"א) דלא דאין דינא דגרמי, ופטור מלשלם - אסור לגרם, וכשבא להעמיד גרמא להזיק - חבירו מעכב, תאלי - דקלים קטנים.

אומני

ובעל הבית עצמו עירבן עם פירותיו, ואמאי חייב? דהוא עצמו אינו עושה חזק בממון חבירו, וגם באותה שעה שמשטהר אינו בא החזק ונראה לרבינו יצחק בן אברהם: דדינא דגרמי דהוי מטעם קנס, כדמוכח בירושלמי, ולכן, כל חזק המצוי ורגיל לכא - קנסו חכמים, וטעם דקנסו - שלא יהא כל אחד חלף ומויק לחבירו בעין, והיינו טעמא דמאן דמחייב בחזק שאינו ניכר, ואפשר דבשוגג נמי קניס רבי מאיר, כי היכי דקניס במטמא ומדמע אחד שוגג ואחד מיד.

אתו

חבירו. ומאחר שלא נתבאר בברייתא מה הוא שיעור ההרחקה בכדי שלא יאפיל על בית חבירו, מבררת הגמרא: וְכַמָּה יֵשׁ לְאָדָם לַהֲרִיק אֶת כּוֹתָלוֹ הָעוֹמֵד מִן הָעֵד, מִן הַחֲלוּנוֹת הַקְּבוּעִים בְּכוֹתָל חבירו.

אָמַר רִּיבָא – שם חכם חָמוּהָ דְאִשְׁרֵי בְרַן דְּרַבָּה – חמיו של אדם בשם אשיו, שהיה בנו של אדם בשם נדבך מְשֻׁמִּיה דְּרַב, כְּמֵלֵא רַחֵב חָלוֹן – שיעור הרחקת הכותל מן החלונות הוא כפי רוחבו של חלון, והוא שיעור טפח.

מקשה הגמרא: וְהֵלֵא מְצִיץ הוּא לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חבירו, שמאחר שסמוך הוא מאד לחלונות חבירו אין מועיל מה שמגביה את הכותל ארבע אמות מן החלון, ועדיין יכול הוא להשען על כותלו ולראות את הנעשה בביתו של חבירו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְבִיד, כְּמֵדִיר אֶת כּוֹתָלוֹ**, דהיינו, אכן אין די בכך שיעביה או ינמיך ארבע אמות, אלא עליו לבנות את כותלו בשיפוע לצד החלונות, עד שלא יוכל לעמוד או להשען עליו ולראות לתוך בית חבירו.

שבה הגמרא ומקשה: וְהָאֵין תֵּנִן שֵׁשׁ לַהֲרִיק מִכְּנֵגֵד הַחֲלוּנוֹת אֲרֻבַּע אַמּוֹת, ולא די בהרחקת טפח אחד כשיעור רוחב חלון.

מתרצת הגמרא: **לֹא קָשְׁיָא, כָּאֵין** – הברייתא עוסקת באופן שבנה כותל רק מִרְוֵת אַחַת – מצד אחד של החלונות, ומאחר שאינו מחשיך כל כך את בית חבירו די בהרחקת מלא רוחב חלון. **כָּאֵין** – המשך עוסקת באופן שבנה כותל מִשְׁתֵּי רוּחוֹת – משני צידי החלונות של חבירו, ומאחר שמחשיך עליו ביותר יש לו להרחיק שיעור ארבע אמות.

הגמרא מקשה שוב על דברי רבא, הסובר שיש להרחיק את הכתלים משום דריסת הרגל: **תָּא שְׁמַע, שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה בְּסוּמָךְ, וְאֵת הַכּוֹתָל יֵשׁ לַהֲרִיק מִן הַמְּחוּלָה** – (מרום) של חבירו אֲרֻבַּע אַמּוֹת, כְּדִי שִׁיחָה חבירו וּזְקָה – (מעמיד) אֶת הַסּוּלָם כְּאִשֶּׁר נִצָּר הוּא לנקות את המרוב.

מדייקת הגמרא: **מְעַמָּא** שְׁצִירָא לַהֲרִיק אֶת הַכּוֹתָל מִן הַמְּרֹב, מְשׁוּם שֶׁחֲבִירוֹ צָרִיךְ מְקוֹם לַהֲעֵמֶדֶת הַסּוּלָם, אֲבָל מְשׁוּם דְּיוֹשָׁא לֹא – אך באופן שאין לחבירו מרוב, רשאי הוא לסמוך לו את כותלו, אף שמונע הוא את דריסת רגלי האנשים בין הכתלים.

מתרצת הגמרא: **הָאָהָא כְּמֵאִי עֲקָרִין מְחוּלָה מְשׁוּפָּעָה** – במרוב הבנוי סביב גג משופע הנמשך מכותל הבנין לתוך החצר. **דָּאִי מְשׁוּם דְּיוֹשָׁא הוּא** – שאם היה טעם ההרחקה רק כדי שתהא דריסת רגל בין הכתלים, לא היה צריך להרחיק את כותלו מגגו של חבירו כלל, דְּהָא קָא אֵוִיל וְאֵתִי תוֹתִיָּה – שהרי ניתן להלך בין הכתלים תחת שיפוע הגג. ולפיכך הוצרכה המשנה לומר, שמכל מקום עליו להרחיק את כותלו מגגו של חבירו, בכדי שיוכל הלה להעמיד סולם ולנקות את המרוב מעפר ואבנים הנופלים בו ומעכבים את קילוח המים.

משנה

משנה זו עוסקת בדיני הרחקת סולם משוכך יונים, וכותל ממרוב שבג. **מְרַחֲקִין אֶת הַסּוּלָם מִן הַשּׁוֹכֵךְ שֶׁל הַיוֹנִים אֲרֻבַּע אַמּוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא תִקְפְּזֵן הַנְּמִיָּה** (זוהי קטנה כעין חתול) ותטרוף את היונים. דהיינו, אדם שהעמיד שוכך של יונים בחצירו, סמוך לכותל שבין החצירות, אסור לשכנו לסמוך סולם לכותל זה, עד שירחקנו ארבע אמות מן השוכך, מאחר שעל ידי הסולם יכולה נמיה לטפס לשוכך ולטרוף את היונים.

דין נוסף: וְאֵת הַכּוֹתָל מְרַחֲקִין מִן הַמְּחוּלָה – (מרום) אֲרֻבַּע אַמּוֹת, כְּדִי שִׁיחָה בַּעַל הַמְּרֹב וּזְקָה אֶת הַסּוּלָם. דהיינו, בכדי שיוכל להעמיד בין הכותל למרוב סולם בשיפוע, על מנת לעלות ולנקות את המרוב מן העפר והאבנים המצטברים בו ומעכבים את קילוח המים.

אָדָם הָאֵל לְסָמוֹךְ מִתְחִילָה כּוֹתָל לְכוֹתָלוֹ שֶׁל חבירו, לֹא יִסְמָךְ אֶלָּא אִם בֵּן הָרִחִיק מִמֶּנּוּ אֲרֻבַּע אַמּוֹת, כדי שיעור מעבר בני אדם. רבא מקשה על פירוש זה: מִתְקִיף לֵה רַבָּא, וְהָאֵל בְּמִשְׁנָה מִי שֶׁהָיָה כּוֹתָלוֹ סָמוֹךְ לְכוֹתָל חבירו, ומלשון זה משמע שכבר היה לו במקום זה כותל מקודם לכן, ולא שבא עתה לסמוך מתחילה.

ועל כן מבאר רבא את דברי המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אֲמַר רַבָּא, הָכִי קָתְנָה, מִי שֶׁהָיָה כּוֹתָלוֹ סָמוֹךְ לְכוֹתָל חבירו בְּרִחוּק** – (במרחק) אֲרֻבַּע אַמּוֹת, וְנִפְלַח הַכּוֹתָל, לֹא יִסְמָךְ לוֹ כּוֹתָל אַחֵר סָמוֹךְ יוֹתֵר מִן הַכּוֹתָל הָרֵאשׁוֹן, אֶלָּא אִם בֵּן הָרִחִיק מִמֶּנּוּ אֲרֻבַּע אַמּוֹת כְּפִי שֶׁהֲרִיק מִתְחִילָה. מֵאִי מְעַמָּא, מְשׁוּם דְּיוֹשָׁא דְּהָאָהָא מְעַלִּי לְהֵתָם – שדריסת רגלי בני אדם כאן בין הכתלים, מועילה היא לחזק את יסודותיהם שלא יתמוטטו.

הגמרא מבארת באיזה אופנים נאמר דין זה: **אָמַר רַב, לֹא שְׁנִי חֲבִימִים בְּמִשְׁנָה שְׁצִירָא לַהֲרִיק אֶת כּוֹתָלוֹ מִן הַכּוֹתָל שֶׁל חבירו, אֶלָּא בְּכּוֹתָל גִּינָה**, דהיינו, שמצידו השני של הכותל יש לחבירו גינה, שמאחר ואין הוא דורס שם בסמוך לכותל, זקוק הוא שידרסו בני אדם מצידו השני של הכותל ברשות הרבים, כדי לחזק את יסודותיו. **אֲבָל בְּכּוֹתָל חֲצֵר**, דהיינו, שמצידו השני של הכותל יש לחבירו חצר, אִם כָּאֵל לְסָמוֹךְ סוּמָךְ – רשאי הוא לסמוך לו כותל בלא הרחקה, שמאחר ודורס הוא בתוך חצירו בסמוך לכותל מצידו האחד, די בכך לחיזוק יסודותיו, ואין הוא זקוק שידרסו בני רשות הרבים מצידו השני.

רַבִּי אוֹשְׁעִיָא אָמַר, אַחֵר כּוֹתָל גִּינָה וְאַחֵר כּוֹתָל חֲצֵר – בין אם יש לחבירו גינה מאחורי כותלו ובין אם יש לו חצר, אִם כָּאֵל לְסָמוֹךְ אֵינוֹ סוּמָךְ – אין אדם רשאי לסמוך כותל אחר לכותלו בלא הרחקה.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְרַן הִנְיָא, וְלֹא פְּלִיגִי – לא נחלקו רב ורבי אושעיא בדין זה, מאחר שכל אחד מהם עוסק באופן אחר, הָאֵל בְּעִיר יִשְׁנָה הָאֵל בְּעִיר תְּחִשָּׁה, כלומר, רב הסובר שאין צריך להרחיק את כותלו גינה ולא בכותל חצר, עוסק בעיר ישנה שכבר נידושו קרקעותיה היטב, ולפיכך אין צריך להרחיק אלא מכותל גינה, אבל בכותל חצר די בכך שדורסים בני החצר מצידו האחד של הכותל, ואין צריך שידרסו בני רשות הרבים מבחוץ. אמנם רבי אושעיא עוסק בעיר חדשה, שעדיין לא נידושו קרקעותיה די הצורך, ולפיכך אף בכותל חצר יש להותיר מקום פנוי לבני רשות הרבים, שידרסו מבחוץ ויחזקו את יסודותיו.

הגמרא מקשה על דברי רבא, שביאר שהטעם שיש להרחיק בין הכתלים הוא משום דריסת הרגל: תֵּנִן – שנינו שאם בונה אדם כותל כנגד החלונות של חבירו, עליו להרחיקו בֵּין מְלֻמְעָלָן של החלונות, וּבֵין מְלֻמְעָן וּבֵין מְכַנְנֵן אֲרֻבַּע אַמּוֹת. דהיינו, שאם בונה כותל גבוה יותר מן החלונות, עליו להגביהו ארבע אמות, ואם נמוך הוא מהם עליו להיות נמוך ארבע אמות, וכן צריך להרחיקו מכנגדם ארבע אמות.

וְתֵנִי עֲלָה בְּבֵרִיתָא, שְׁמִלְמַעְלָן שֶׁל הַחֲלוּנוֹת יֵשׁ לַהֲגִבִּיהָ אֶת הַכּוֹתָל בְּכִדִּי שְׁלֹא יוּכַל לַהֲשֵׁעַן עַל כּוֹתָלוֹ וּצִיץ וְיִרְאָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל חבירו, וּמְלֻמְעָן שֶׁל הַחֲלוּנוֹת יֵשׁ לַהֲנַמִּיךְ אֶת הַכּוֹתָל בְּכִדִּי שְׁלֹא יַעֲמֹד עַל גְּבִי הַכּוֹתָל וְיִרְאָה, וּמְכַנְנֵן שֶׁל הַחֲלוּנוֹת עַלִּי לַהֲרִיק בְּכִדִּי שְׁלֹא יֵאָפֵיל – שלא יחשיך את ביתו של חבירו.

מדייקת הגמרא: **מְעַמָּא** שְׁחִיב לַהֲרִיק אֶת כּוֹתָלוֹ מִכְּנֵגֵד חֲלוּנוֹתָיו שֶׁל חבירו, דווקא משום שְׁלֹא יֵאָפֵיל, אֲבָל מְשׁוּם דְּיוֹשָׁא לֹא – אבל אם לא היו חלונות קבועים בכותלו של חבירו, לא היה צריך להרחיק את כותלו משם, ורשאי היה לסומכו לכותלו של חבירו, אף שמונע הוא מעבר בני אדם בין הכתלים.

מתרצת הגמרא: **הָאָהָא כְּמֵאִי עֲקָרִין כְּאִדָם הָאֵל לְבִנּוֹת כּוֹתָל מִן חֲצֵר**, דהיינו, שאין אורכו של כותל זה כנגד אורך כותלו של חבירו, שבאופן כזה אכן היה צריך להרחיק כדי שיעור מעבר בני אדם, אלא ורחבו של כותל זה מכון כנגד אורכו של כותל חבירו, שבאופן זה אין לחוש למניעת מעבר בני אדם בחלק קטן כזה של הכותל, ולפיכך אינו צריך להרחיק אלא משום שמאפיל על בית

1 אָתוּ אַוּפֿן יִתְּנִי תוֹתִיָּהּ – שְׁהִיוּ בָּאִים מִקִּיזֵּי דָם וְיוֹשְׁבִים תַּחְתָּם,
2 וְאֵתוּ עוֹרְבֵי אֲבָלֵי דָמָא – וְהִיוּ בָּאִים עוֹרְבִים לֵאכּוֹל אֶת הָדָם, וְסָלְקִי
3 אֶת־תַּאֲלֵי וּמַפְסְדֵי תַמְרֵי – וְעוֹלִים וְיוֹשְׁבִים עַל הַדְּקָלִים וּמוֹזִיקִים אֶת
4 הַתַּמְרִים.
5 אָמַר לָהּ רַב יוֹסֵף, אֲפִיקוּ לִי קוֹרְקוֹר מְהֵרָא – הוֹצִיאוּ מִכָּאן אֶת
6 הָעוֹרְבִים הַקּוֹרָאִים כַּעַן 'קוֹרְקוֹר'. כְּלוּמַר, אֵל יִקְחוּ הָאוֹמֵנִים כָּאן,
7 שִׁמְחָמַת כֵּן נִפְסְדִים הַתַּמְרִים. אָמַר לִיה אֲבִי, וְהָאֵל גִּרְמָא הוּא – הִרִי
8 אוֹמֵנִים אֵלּוּ אִינֵם מוֹזִיקִים בַּעֲצָמָם, אֲלָא גּוֹרְמִים שִׁיבּוּאוּ הָעוֹרְבִים
9 וְיוֹזִיקוּ, וְכִיצַד רְשָׁאִי אֶתְּהָלֵךְ אֶתְּהָלֵךְ. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף, הֲכִי אָמַר
10 רַב טוֹבִי בֶר מִתְּנֶה, וְזֹאת אוֹמְרֵת גִּרְמָא בְּנִיזְקֵין אֲסוּר, וְלִכְךָ רְשָׁאִי
11 אֲנִי לַעֲכָב בִּידֶם. שֶׁב אֲבִי וְשָׂאֵל, וְהָאֵל אֲחִיזִק [לְהוֹן] – וְהִרִי
12 מוֹחֲזִיקִים הֵם לְהִקְיֹז דָּם תַּחַת אֵילָנוֹת אֵלּוּ, וְכִיצַד רְשָׁאִי אֶתְּהָלֵךְ
13 לְמַחֲוֹת בִּידֶם. הִשִּׁיב לוֹ רַב יוֹסֵף, הָאֵל אָמַר רַב נִתְּקֵן אָמַר רַבָּה בֶר
14 אֲבִי, אֵין תְּהִלָּה לְעִיזִין, שְׁאֵף אִם הוֹחֹזק אֲדָם לְהוֹזִיק אֶת חֲבִירוֹ
15 רְשָׁאִי הֵלֶּה לְמַחֲוֹת בִּידוֹ. שֶׁב אֲבִי וְשָׂאֵל, וְלֵאמֹר אֵיתְּמָר עֲלֶיהָ בְּבֵית
16 הַמִּדְרָשׁ, שְׁדִין זֶה שְׁאִין מוֹעִילָה חוֹזֶה לְהוֹזִיק, אִינוּ אֲמוּר אֲלָא כְּפִי
17 שֶׁרֵב מְרִי אָמַר בְּקוֹמְרָא – בְּנוֹזִיק עֵשׂן, וְרַב יְבִיד אָמַר בְּנוֹזִיק רִיחַ שֶׁל
18 בֵּית הַכֶּסֶּף, שְׁנוֹזִקִים אֵלּוּ אִין אֲדָם סוֹבֵלָם, אֲבָל בְּשֶׂאֵר עֲנִינֵי הִזִּיק,
19 אִם הַחוֹזִיק הַמְּזִיק אִין הַנִּזִּיק יוֹכֵל לְמַחֲוֹת בִּידוֹ. וְאֵף אֶתְּהָלֵךְ אֵינֶךָ יוֹכֵל
20 לְמַחֲוֹת בְּאוֹמֵנִים שֶׁהַחוֹזִיק בְּכֶךָ. אָמַר לִיה רַב יוֹסֵף, הֲכִי – דָּם הַקּוֹזָה
21 זֶה, לְיָדֵי דְאֵינִיָּה דְעֵתָא – לִי שְׁאִנִּי אִיסְטֵנִס, וּמִפְרִיעַ לִי בִּיחֹר, כִּי
22 קוֹמְרָא וְבֵית הַכֶּסֶּף דָּמּוּ לִי – הִרִי זֶה בְּנוֹזִיק עֵשׂן וּבֵית הַכֶּסֶּף, שְׁאִין
23 מוֹעִילָה בָּהֶם חוֹזֶה, וְלִכְךָ רְשָׁאִי אֲנִי לְמַחֲוֹת בִּידֶם אֵף אִם הַחוֹזִיק
24 בְּכֶךָ.

משנה

25 משנה זו עוסקת בשיעור שצריך אדם להרחיק את יוני שובכו, כדי
26 שלא יזיקו בשדות אחרים.
27 מְרַחֲקִין אֶת הַשּׁוֹבֵךְ שֶׁל הַיוֹנִים מִן בְּתֵי הָעִיר הַמְּשִׁים אִמָּה, שְׁאִין
28 אֲדָם רְשָׁאִי לְהַעֲמִיד שׁוֹבֵךְ בְּתוֹךְ הָעִיר עַד שִׁירְחִיק חֲמִשִּׁים אַמָּה
29 מִן הַבָּתִּים, מֵאַחַר שֶׁהַיוֹנִים אוֹכְלוֹת אֶת הָזֵרְעִים שֶׁבִּגְנִינֹת.
30 וְכֵן לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם שׁוֹבֵךְ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה שֶׁלֹּא הַעוֹמֶדֶת מִחוּץ לָעִיר,
31 אֲלָא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ שִׁיעוֹר שֶׁלֹּא יִהְיוּ שְׂדוֹת אַחֲרִים בְּכָל הַמְּשִׁים אִמָּה
32 לְכָל רוּחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאכְלוּ הַיוֹנִים מִן הַתְּבוּאָה שֶׁבִּשְׂדוֹת אַחֲרִים.
33 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שְׁאִין דִּי בִּהְרַחֲקֵת חֲמִשִּׁים אַמָּה, אֲלָא יֵשׁ לְהַרְחִיק
34 בְּשִׁיעוֹר בֵּית אֶרְבַּעַת בּוֹרֵין – מִקּוֹם הָרָאִי לְזִרְעֵת אֶרְבַּעַת כּוֹרִים
35 תְּבוּאָה, כּוֹר אֶחָד לְכָל צֶדֶד, וְשִׁיעוֹר זֶה הוּא כְּמֵלֵא שְׁנֵי הָיוֹנָה –
36 כְּשִׁיעוֹר שְׁפּוֹרַחַת הַיוֹנָה בַּפֶּעַם אַחַת.
37 וְאִם לָקָח אֲדָם לְאוֹתוֹ שׁוֹבֵךְ עִם הַקֶּרֶק עַל שִׁמְסִיבּוֹ, וְהַמּוֹכֵר הוּא
38 שֶׁהַעֲמִיד אֶת הַשׁוֹבֵךְ בַּמָּקוֹם זֶה, אֲזִי אֲפִילוּ אִם אִין לוֹ קֶרֶק מִסְבִּיב
39 אֲלָא כְּשִׁיעוֹר בֵּית דּוֹבֶעַ – מִקּוֹם הָרָאִי לְזִרְעֵת רַבַּע קָב תְּבוּאָה
40 בְּלֶבֶד, חֲרִי הוּא – הַשׁוֹבֵךְ בְּתוֹקְתּוֹ כְּפִי שְׁקָנָא, וְאִין צִרִיךְ לְסַלֵּק.

גמרא

41 הגמרא מקשה על דברי תנא קמא הסובר ששיעור הרחקת היונים
42 הוא חמשים אמה בלבד: וכי שיעור פריחת היונים הוא רק חמשים
43 אמה ותו לא, וימנייה – והלא יש להקשות על כך מדברי המשנה
44 (ב"ק ע"ט): האומרת שאין פורשין נשכין – ומצודותן ליונים, כדי שלא
45 יתפסו בהם יוני היישוב, אלא אם כן היה רחוק מן היישוב שלשים
46 רים – שהם ארבעה מילין, והמיל אלפיים אמה, ומוכח מכך
47 ששיעור פריחת היונים הוא עד שמונת אלפים אמה, ומדוע די
48 בהרחקת חמשים אמה.
49 מתרצת הגמרא: אמר אביי, מישט שייטי טוכא – אכן היונים
50 פורחות ושטות למרחק רב, ולכך יש להרחיק את המצודות
51 כשיעור פריחתם, וקרייהו ביהמשיא אמתא מליא – אמנם אינה
52 ממלאת את כריסן מן הזרעים שבשדות אלא בחמשים אמה
53 שמתחילת פריחתן, ומשם ואילך הן שבעות, ואינן מוזיקות עוד,
54 ולפיכך די בהרחקת השוכך חמשים אמה.

55 עתה מקשה הגמרא על מה שנתבאר שאין היונים פורחות אלא
56 כשיעור שלוששים ריס: ומישט שלשים רים ותו לא – וכי אין היונים
57 פורחות אלא עד שלוששים ריס, והתניא, ובשיש, אפילו אם הרחיק
58 מאה מיל לא יפריס מצודות. ומוכח, שאף עד מאה מיל פורחות
59 היונים.
60 מתרצת הגמרא בשני אופנים: רב יוסף אמר, שהברייתא עוסקת
61 ביישוב ברימים, שמצויים בו כרמים רבים, ומאחר שהיונה פורחת
62 מכרם לכרם יכולה היא לפרוח אפילו עד מאה מיל. אמנם המשנה
63 עוסקת במקום שאינו מיושב, ובזה אין היונה מרחיקה אלא עד
64 שלוששים ריס בלבד.
65 רבא אמר, שהברייתא עוסקת ביישוב שובכין, והיונה פורחת מזה
66 לזה, ואפילו עד מאה מיל.
67 הגמרא מקשה על דברי רבא: אם כן שיש שובכין אף לאחר בתי
68 העיר, מדוע הוצרכה הברייתא לומר שיש להרחיק את המצודות
69 מאה מיל משום היונים המגיעות מן העיר, ותיפוק ליה משום
70 שובכין גופיהו – היה לה לומר שצריך להרחיק משום היונים
71 הבאות מן השובכים שבדרך.
72 מתרצת הגמרא בשלושה אופנים: איבעית אימא, ניתן לבאר את
73 הברייתא באופן שהשובכים שבדרך הם ידיה – של אותו אדם
74 הפורס מצודות, ולכך אינו צריך להרחיק אלא משום יוני העיר
75 המרחיקות עד מאה מיל דרך השובכים שלו.
76 ואיבעית אימא, ניתן להעמיד באופן ששובכין אלו דבנגעני הם,
77 שאין צריך להרחיק ממומתן, ואיבעית אימא, ניתן להעמיד
78 ששובכין אלו דהפסך הן, ואין צריך להרחיק אלא כשיעור פריחת
79 יוני העיר.
80 שנינו במשנה: רבי יהודה אומר בית ארבעת בורין וכו' ואם לקחו
81 אפילו בית רובע הרי הוא בחוקתו.
82 מבואר במשנה, שאם כאשר קנה את השדה מיד אדם אחר, כבר
83 היה בו שוכר, אין צריך לפנותו משם. הגמרא מבארת את טעם
84 הדבר: אמר רב פפא ואיתיבא – ויש אומרים שדין זה אמור רב
85 יבדי, זאת אומרת – מן הדין המבואר במשנה שאם לקח שוכר הרי
86 הוא בחוקתו יש ללמוד, שפוענני ללוקח ופוענני ליושב.
87 דהיינו, מבואר במשנה להלן (מא), שאם החזיק אדם שלוש שנים
88 בשדה, ואין הוא טוען שקנאה או קיבלה במתנה, אלא רק שלא
89 אמר לו אדם דבר על שהחזיק בה, אין חזקתו מועילה כלל, עד
90 שיטעון ויאמר קניתיה מיד פלוני ואבד שטר המכירה, שנאמן הוא
91 בכך, מאחר שאין דרך אדם לשמור את השטר יותר משלש שנים.
92 ועתה לזמירת הגמרא מדברי המשנה, שאם ירש אדם שדה מאביו
93 אתה קנאה מאחר, ובא אחר וערער עליו ששדה זו לא היתה של
94 המוריש או המוכר אלא הם גזולה ממנו, בזה אין הקונה או היוורש
95 צריך לטעון יודע אני שקנאוה או שקבלוה במתנה ממך, אלא די
96 בכך שייבא עדים שהמוכר או המוריש החזיק בשדה זו שלש
97 שנים, ומעתה בית דין טוענים עבורו שודאי החזיקו כדן, שקנאוה
98 מיד בעליה הראשונים. וההוכחה לכך ממשנתינו היא, שהרי
99 האדם שקנה את השדה עם השוכך אינו יודע אם המוכר העמידו
100 שם כדן ופיס את בעלי השדות שמסביב במעות או לא, ומכל
101 מקום הדין במשנה שאינו צריך להרחיק את שובכו, וזאת משום
102 שטוענים עבורו שודאי כדן עשה.
103 מקשה הגמרא: מדוע צריך ללמוד ממשנתינו שטוענים עבור יורש,
104 הרי תנינא כן במשנה להלן (סו), שאדם הקא משום ירושה אינו
105 צריך טענה, אלא בית דין טוענים עבורו. מתרצת הגמרא: לוקח
106 איצטריבא ליה – אכן לא הוצרכה המשנה להשמיע דין זה ביוורש
107 אלא בלוקח, שאף לו טוענים בית דין שהמוכר החזיק כדן.
108 שבה הגמרא ומקשה: לוקח נמי תנינא – אף דין זה שטוענים ללוקח
109 נתבאר במשנה להלן (סו), שבה מבואר – שאם אדם לקח – קנה – חצר
110 מחבירו, ויש בה זיין גזונוטראות – קורות קטנות וגדולות הבולטות
111 מן הבית לתוך רשות הרבים, ומפריעות את מעבר ההולכים, חרי
112 זה החצר בְּתוֹקְתָּהּ, ואינו צריך לחתוך את ראשי הקורות, שבית
113 דין טוענים עבורו שהמוכר נכנס לתוך שטחו ובנה, ונמצא שאת

בבא בתרא. לא יחפור - פרק שני דף כג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רטו רש"י תוספות

1 **אומני** - מקיז דם. קורקור - עורבים, שדומים בצעקתן בקורין "קורקור". אפי' לי -
2 כלומר, אל יקפו לי עוד כאן, שעל כן העורבים באין. בקושרא - עשן. בבית הכסא -
3 שעל גבי קרקע. ונראה לעינים. שכך היו בתי כסאות שלהן. **משנה** מרחיקין חשוכך
4 מן העיר - שדיונים מפיסדין זרעוני גנות. **אלא אם כן יש לו ב' -** שלא יפסידו היונים

בשדה חבירה. מלא שני דיונה - מורדת
פריחתה פעם אחת. ואם לקחו - כמו שהוא. עם
הקרקע, אפילו אין לו כל סביבו אלא בית רובע
הקב - הרי הוא בחזקתו. שהרי הוחזק ב-
הראשון כן. **גמרא** אין פורסין נשכין - שלא
יכלדו בהם יוני היישוב. שלשים רים - ארבע
מילין. וברסיהו בחפשים אמה קמליא - במה
שזקן מלקטין בתוך חמשים אמה מתמלא
כריסן, ואין מפיסדין בורעים מכאן ולחלן. לא
יפרוס - נשכין. ביישוב כרמים - שפורחין
מכרם לכרם, ושטים הרבה. ביישוב שובבין -
שמדלג משוכך לשוכך. ותיפוק ליה משום
שובבין נפיהו - מאי מאה מיל דקאמר.
דמשמע דבשביל יוני העיר מתרחק, שבאין
כאן דרך שובבין? בלאו יוני העיר נמי לא
יפרוס, שהרי לוכד יוני שובבות של אחרים
מוענין ליה שמוענין ללוקח - בית דין
פורחין ליה וטענה ליושר ולחקו, שערער
אדם עליהן ויש לו עדים שהיתה שלו או של
אבותיו, וזה אומר: ירשתיו מאבא, אה לקחתיו
מפלוגי שהוחזק בו ימים רבים. והביא עדים
שהוחזק בו אביו או המוכר לו שלש שנים,
אף על פי שלא טען: וזן לקחו ממך או
מאבותיך - טוענין לו בית דין, ופותחים לו
פה. ואילו למי שלא ירשה ולא לקחה מאחר,
כשאמר לו המעורר: מה אתה עושה בתוך
שלי? והוא אומר: החזקתי בה שלוש שנים
ולא אמר לי דבר - תנא במתניתין (לקמן
זא, א) דאין לו חזקה. ומתניתין דקתני: הרי
הוא בחזקתו - אשמעינן דהכיבא דלקחה
מאחר, ובא ויערער עליו - אין צריך
להרחיק. אלמא: טענין ליה בשבילו שאותו
שלקחה ממנו (ונימא) נתפיים עם סביבו
במעות עד שנאחרו. אינו צריך מענה - אינו
צריך לומר: אתה מכרת לאבא, אלא: ראיתי
לאבי שהחזיק בה ולא ערער אדם עליה. לקח
חצר ובה זיון - במתניתין בחזקת הבתים -
תנן: אין מוציאין זיון וגוזזותראות לרשות
הרבים. אדם הבונה בית לא יוציא ראשי
קורות תקרות לרשות הרבים. אבל אם רוצה
- כנס בבניו לתוך שלו, ובונה ומוציא ראשי
קורותיו לחץ, ואם לקח חצר ובה זיון
וגוזזותראות יוצאים לרשות הרבים - הרי הוא
בזכותה, שבת דין טוענין לו שהראשון כנס
לתוך שלו, או נתפיים עם הרבים. אימא

לתוך שלו הוא כונס - שאילמלא כן היו הרבים מעכבין עליו, ולא היה יכול
לעשות בורע. אבל כנגד היחיד - אימא בורע עשה, שהיה חוק ממנו. מאן פייס
- מי היה רשאי לקבל מעות: ומאן שביק - מי הוא שבידו למחול ולסלות
משנה

שבעה ריס ומחצה. ופעמים שהגמרא נוהג שיעור בריסין, ופעמים במילין, ופעמים בפרסה.
העיר יישוב, אם כן אפילו מאה מיל לאו דוקא. כמו שמשמע, אלא אפילו אלף מיל או יותר - אם כן בשום מקום לא יפרס, אפילו במדבר ורחוק לאין סוף מן העיר ואפילו אם נאמר דמא
מיל דוקא - מכל מקום היאך יפרש את הברייתא? דהכי תניא בתוספתא ד"מרובה": אין פורסין נשכין ליונים אלא אם כן הרחיק מן היישוב שלשים ריס. במה דברים אמורים - במדבר, אבל
ביישוב - אפילו מאה מיל לא יפרס. כיון דעיר קרי "יישוב" ואי סלקא דעתך דהכי פירושו: במה דברים אמורים - במדבר, פירושו: שאין זרעים. אבל ביישוב, פירושו: ביישוב זרעים - אפילו
מאה מיל לא יפרס, אם כן מאי קשיא ליה? ואומר רבינו יצחק בן אברהם: דודאי סלקא דעתיה דאדריי ביישוב זרעים, ולהכי פריך: ומיטש שייט שלשים ריס ותו לא. אפילו ביישוב זרעים?
והא מוכח דביישוב זרעים שייט טובא, ואין זה אלא משום אבילה - אלמא דלא מליא כריסיהו בחמשים אמה ומשני: דלא איירי ביישוב זרעים, אלא ביישוב שובבין ויישוב כרמים, וקרי
מדבר היבא דליכא שובבין וכרמים. **יורש** תניא - וסלקא דעת המקשה דמתניתין אשמעינן בירוש והוא הדין בלוקח. ומיהו דר זבד דנקט נמי יורש - אמתניתין דלקמן סמין, אבל מתניתין
דקאב לא שמעינן מינה יורש - מדאצטריך אשמעינן במתניתין דלקמן.
וצריכי - ואם תאמר: בירוש נמי ליתני רתי ויש לומר: דאשמעינן בלוקח, והוא הדין בירוש. **אחולי** אחולו גביה - פירושו: שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, שהרשות בידם, כדאמר
בפרק בתרא דמגילה (כ"א, ו). וכיון דליכא לכל חד בדרך אלא פורתא - מחלי טפי מיהוד.

1 **אתו** אומני ויתבי תותייהו - ברקע שלהן היו יושבין, ולא ברקע של רב יוסף, מדפריך
2 בטר הכי: הוא נרמא הוא.
3 **והא** אחזיקו להו - פירש רבינו יצחק בן רבינו מרדכי: כיון שלא בא להחזיק ברקע של
4 חבירו ולומר שלו הוא, אלא לתשמש בעלמא, שנהנה ממנה - מועלת חזקה שלא
5 בטענה. דמתמלא דלי הוא אומרים שמכר להם רב
6 יוסף תשמיש זה. והווי כי נהנו דלעיל (ו"א).
7 דאחזיק להודרי, דמועלת חזקה שלא בטענה,
8 דמלא מיהו שלש שנים מחלי לו. ואין נראה,
9 דאם לא נקנה לו, כי החזיק להודרי אגמאי החזיק
10 לכשור? אלא על כרחך הוה שטוען שהקנה לו,
11 ולהכי אחזיק לכשורי, דאין אדם עושה קנין
12 למחצה. **אין** חזקה לנזק - אומר רבינו תם:
13 דאפילו הקנה יכול לחזור בו, דקנין בטעות הוא,
14 דסבור היה שיכול לקבל, ועכשיו אין יכול לקבל.
15 ואין נראה, דמקאמר אין חזקה לנזקין, איכא
16 למידק: הא ראיא - יש, כדדיקנין ב"חזקת
17 הבתים" (בבא בתרא מט"ב) גבי הא דתנן: ולא
18 (לאשה חזקה בנכסי בעלה) ולאיש חזקה בנכסי
19 אשתו.
20 **בקומרא** - נראה לרבינו יצחק: דדוקא
21 בקומרא דבבשן, שהוא גדול
22 ומויק ביותר - אין חזקה. כדאמר ב"מרובה" (בבא
23 קמא פ"ב), אין עושין כבשנות בירושלים, מאי
24 טעמא - משום קומרא. ודוקא נמי בית הכסא
25 שלהן, שהיה למעלה מן הקרקע והיה סמיה
26 ביותר. אבל בשלנו, שהוא מכוסה - יש חזקה.
27 **לדירי** - דאנינא דעתאי - פירושו: שהיה
28 אסטריס, כדאמרין ב"עריב פסחים" (פסחים
29 ק"ב): שלשה חזיהם אינן חזים: דהרמנים
30 והרתחנים ואניני הדעת. אמר רב יוסף: וכולו
31 אינתונו בי.

32 **בקומרא** ובית הכסא דמו - והא דקאמר
33 "אפי' קורקור מכהא", משמע
34 דמשום עורבים היה אומר - דאי, אם לא היו
35 עורבים היה סובל, אף על דאנינא דעתיה. אי
36 נמי, העורבים היו אכילים הדרם, ופורחים ומקנחים
37 בפירות.
38 **מרחיקין** השוכן מן העיר חמשים אמה -
39 מפני התבואה הנשטת בגנות
40 העיר כדי לייבש. אבל לתבואה שבשדות - ליכא
41 למיחש בקרוב לעיר, לפי שהשדות רחוקין מן
42 העיר אלף אמה, כדתנן (ערכין לג"ב). אין עושין
43 מגרש שדה ולא שדה מגרש. **ולא** יעשה שוכך
44 תוך שלו - ברחוק מן העיר בין השדות. ואצטריך
45 למיתני תרייהו, דאי תנא ירשא להרחיק מן העיר
46 - הוה דוקא מרחיק, מפני שתבואות העיר
47 מגלות, הן בחצר הן בגג. אבל תבואה הנורעת
48 בשדה ומכוסה - אין צריך להרחיק. ואי תנא
49 סיפא - משום דבשדות שכחא תבואה, אבל
50 בעיר דלא שכח כולי האי - אימא לא. **בית** ארבעת כורין כמלא שגר דיונה - ורבי יהודה
51 ורבנן לא פליגי בשגר דיונה כמה היו, דמזדו רבנן דבית ארבעה כורין היו שגר דיונה. אלא
52 רבנן סברי: כיון דבחמשים אמה מליא כריסיהו, כדאמרין בגמרא - תו לא מוזק טפי. ורבי
53 יהודה סבר: דכמלא שגר מוקי. **אלא** אם כן הרחיק שלשים ריס - היינו ארבעה מיל, דממיל
54 יתורע סבר: דכמלא שגר מוקי. **והתניא** ביישוב אפילו מאה מיל - תימה: דמאי סלקא דעתיה דהוי פירוש "וביישוב" אי קרי

העיר יישוב, אם כן אפילו מאה מיל לאו דוקא. כמו שמשמע, אלא אפילו אלף מיל או יותר - אם כן בשום מקום לא יפרס, אפילו במדבר ורחוק לאין סוף מן העיר ואפילו אם נאמר דמא
מיל דוקא - מכל מקום היאך יפרש את הברייתא? דהכי תניא בתוספתא ד"מרובה": אין פורסין נשכין ליונים אלא אם כן הרחיק מן היישוב שלשים ריס. במה דברים אמורים - במדבר, אבל
ביישוב - אפילו מאה מיל לא יפרס. כיון דעיר קרי "יישוב" ואי סלקא דעתך דהכי פירושו: במה דברים אמורים - במדבר, פירושו: שאין זרעים. אבל ביישוב, פירושו: ביישוב זרעים - אפילו
מאה מיל לא יפרס, אם כן מאי קשיא ליה? ואומר רבינו יצחק בן אברהם: דודאי סלקא דעתיה דאדריי ביישוב זרעים, ולהכי פריך: ומיטש שייט שלשים ריס ותו לא. אפילו ביישוב זרעים?
והא מוכח דביישוב זרעים שייט טובא, ואין זה אלא משום אבילה - אלמא דלא מליא כריסיהו בחמשים אמה ומשני: דלא איירי ביישוב זרעים, אלא ביישוב שובבין ויישוב כרמים, וקרי
מדבר היבא דליכא שובבין וכרמים. **יורש** תניא - וסלקא דעת המקשה דמתניתין אשמעינן בירוש והוא הדין בלוקח. ומיהו דר זבד דנקט נמי יורש - אמתניתין דלקמן סמין, אבל מתניתין
דקאב לא שמעינן מינה יורש - מדאצטריך אשמעינן במתניתין דלקמן.
וצריכי - ואם תאמר: בירוש נמי ליתני רתי ויש לומר: דאשמעינן בלוקח, והוא הדין בירוש. **אחולי** אחולו גביה - פירושו: שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, שהרשות בידם, כדאמר
בפרק בתרא דמגילה (כ"א, ו). וכיון דליכא לכל חד בדרך אלא פורתא - מחלי טפי מיהוד.

בעיר דלא שכח כולי האי - אימא לא. **בית** ארבעת כורין כמלא שגר דיונה - ורבי יהודה
ורבנן לא פליגי בשגר דיונה כמה היו, דמזדו רבנן דבית ארבעה כורין היו שגר דיונה. אלא
רבנן סברי: כיון דבחמשים אמה מליא כריסיהו, כדאמרין בגמרא - תו לא מוזק טפי. ורבי
יהודה סבר: דכמלא שגר מוקי. **אלא** אם כן הרחיק שלשים ריס - היינו ארבעה מיל, דממיל
יתורע סבר: דכמלא שגר מוקי. **והתניא** ביישוב אפילו מאה מיל - תימה: דמאי סלקא דעתיה דהוי פירוש "וביישוב" אי קרי
העיר יישוב, אם כן אפילו מאה מיל לאו דוקא. כמו שמשמע, אלא אפילו אלף מיל או יותר - אם כן בשום מקום לא יפרס, אפילו במדבר ורחוק לאין סוף מן העיר ואפילו אם נאמר דמא
מיל דוקא - מכל מקום היאך יפרש את הברייתא? דהכי תניא בתוספתא ד"מרובה": אין פורסין נשכין ליונים אלא אם כן הרחיק מן היישוב שלשים ריס. במה דברים אמורים - במדבר, אבל
ביישוב - אפילו מאה מיל לא יפרס. כיון דעיר קרי "יישוב" ואי סלקא דעתך דהכי פירושו: במה דברים אמורים - במדבר, פירושו: שאין זרעים. אבל ביישוב, פירושו: ביישוב זרעים - אפילו
מאה מיל לא יפרס, אם כן מאי קשיא ליה? ואומר רבינו יצחק בן אברהם: דודאי סלקא דעתיה דאדריי ביישוב זרעים, ולהכי פריך: ומיטש שייט שלשים ריס ותו לא. אפילו ביישוב זרעים?
והא מוכח דביישוב זרעים שייט טובא, ואין זה אלא משום אבילה - אלמא דלא מליא כריסיהו בחמשים אמה ומשני: דלא איירי ביישוב זרעים, אלא ביישוב שובבין ויישוב כרמים, וקרי
מדבר היבא דליכא שובבין וכרמים. **יורש** תניא - וסלקא דעת המקשה דמתניתין אשמעינן בירוש והוא הדין בלוקח. ומיהו דר זבד דנקט נמי יורש - אמתניתין דלקמן סמין, אבל מתניתין
דקאב לא שמעינן מינה יורש - מדאצטריך אשמעינן במתניתין דלקמן.
וצריכי - ואם תאמר: בירוש נמי ליתני רתי ויש לומר: דאשמעינן בלוקח, והוא הדין בירוש. **אחולי** אחולו גביה - פירושו: שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, שהרשות בידם, כדאמר
בפרק בתרא דמגילה (כ"א, ו). וכיון דליכא לכל חד בדרך אלא פורתא - מחלי טפי מיהוד.

1 **חז"ל** לחתשים אמה הרי הוא של מצואו – אולתין בתר רובא דעלמא. ואפילו למאן דאמר
2 אין הולכין במזון אחר הרוב – היינו במקום שהוא מוחזק, אבל הכא, דליבא חוקה
3 דממונא – אולתין בתר רובא. ואם תאמר: בפרק "אלו מצאיות" (בבא מציעא כד, א) לרבנן
4 דרבי שמעון בן אלעזר דאמר: אפילו בעיר שרובה גויים חייב להכריז בדבר שיש בו סימן,

ואמאי לא אולין בתר רובא, כיון דליבא חזק
דמנומאן ויש לומר: דתקנת חבונים דאי, כדי
לקיים מצות השבת אבידה, כיון דיכול לחתבר
על ליה הכרחא אם ישרא. וישראל נש
לא מייאש, דמסיק אדעתיה לאתקוה משבחה ישראל
ויכריח. **רוב** יקורב הלך אחר הרוב – ואם תאמר:
מאי קא משמע לן ממתניתא דא (כתובות טזא),
תשע חיות, כלן מוכרות בשר שחיטה ואחת
מוכרת בשר נבילה וכו', ובנמצא הלך אחר
הרוב. בשמע דאמאי נמצא קרוב לחיות המוכרת
נבילה ותירץ רבינו יצחק בר מרדכי:
ממתניתא הוה אמינא: כגון דאין לדלות מדינה
נעלות, דאיכא תרי רובי – קא משמע לן רבי
חנינא דאפילו לדלות מדינה נעלות, דליבא אלא
חד רובא. ורבי זירא דפרץ ליה כסמון, אף על גב
דרבי זורא נמי אית ליה לקמן אפילו לדלות
מדינה נעלות – הנינו בשר לשני ליה, דקבלה
מרבי חנינא. ואין נראה לרבינו יצחק בן אבדחם,
דאם כן, מאי פריך ליה מקרא: תיקשי ליה
אמנותא דרשע וחיות ואפילו חוקמה בשאן
לדלות מדינה נעלות – הא טעמא דבעינן תרי
רובי אינו אלא מדרגן, משום ויורה, דכאמר
בסוף פרק קמא דכתובות (טזא), ונראה לרבינו
יצחק: דאי ממתניתא הוה אמינא בנמצא באמצע.
ועוד נראה לרבינו יצחק: דרבי חנינא אתא
לאשמועינן דאפילו בקורבא דמוכח – דאולין
בתר רובא. וכן משמע בסמון גבי חבית שחפה
בגור, דבעי לממיר ליה, דאמר: כנגד עין שרובה
ישראל מותרת – לית ליה דרבי תימא. ודמי

34 מתוקמא? דהא משמע דמותרת אפילו נמצאת סמוך לבית נכרי, והוה מטעם דאילו בטר חתר
35 שדרים רוב ישראל באותה העיר, ובר אול בטר רובא היבא דהקורבא לא מוכחא, ודלא בר
36 חתיישב כמו שאפרש. ולחכי ב מייחי בבוליה גגרא דרבי חנינא אלא לקמן גבי חזבא דאי
37 ביצה (יג.) מייחי ליה גמי גיה דתנן: זימן שחורים ומצא לבנים ודמו לבנים שחורים א
38 שחורים; מרו דתמא; אינו גוה ונא. איתאפוכי איתאפוכי. קצ שמעון קל רובא אוול לעלמא
39 דמוכח וכו'. דהא שחורים ולבנים ויד, שם. ומוכח דאינוו גינה. **מתני**
40 לאקשוי. אלא אמתניתא איבא לשוני: בדליבא, ותו ליבא לאקשוי: ניזיל בטר רובא דעלמא
41 דמוכח הלך אחר דרוב – פריך שפיר, דכי נמי משנינן: בדליבא – אבתי תיקשי: ניזיל בטר ר
42 משום דמתוך הקורבא מוכח ששום בא ההורג. ובסוטה (מהב.) תניא: מנין שאם נמצא סמוך
43 ואמאי? הלא מתוך הקורבא נראה שמתחת שאק בן בית דרד היה **וישבת** בין ההרים
44 עגלה ערופה: ואף על גב דכתיב (תהלים סא) 'ירושלים הריס סביב לה' מצד מקום כל ישראל
45 בסוריה. וירבעא רובלת עמיס' רש לומר: שהיו מקומות שלא היו גרלים כלל. רב רבי י
46 חמשים אמה בו' – ואמתניתא דתשע חנויות לא מצי למיפרך, דהבא הוי קורבא דמוכח דהוי
47 אמה מלין. **ברליבא** – לא מצי למיפרך דניזיל בטר רובא דעלמא, דמיייר דליבא שום
48 ודאי מההוא נפל – בדשלתא אי איבא דנפשי מינה – אתי שפיר דהוי של מצרא. כגון דהוי
49 כגון דליבא דנפשי, אלא – שוין – דמכל מקום אמאי הוי של מצרא? כיין שקרוב לזה? דהכי מ
50 שני שובכין, אלוה – שלו, וכדשון שון אוילין בטר קרוב. **ונראה** – מההוא נפל – ואם תא
51 דהכי אדאי נפל לאו אדעין ממי – חלינן עבויין דריבס. אבל תבא דמצי למפרך מדשוכר
52 לרבי ירמיה מבי מדרשא – לא לפש' משום דבעי מילתא דלא שכיחא כלל, דהיכי איתרמי
53 גוונא איירי, דקתני: מחצה על מחצה – יחלוקו, ונראה לרבינו תם: דמשום הכי אפקודו, ממ
54 **מצאו** בין שני שובכין – ואף על גב דחד מנייהו נפשי. אמר רבינו יצחק: דרך פירכא וחי
55 הוי גמי תוך חמשים לזה, ואי הוי חוץ חמשים לזה – הוי גמי חוץ חמשים לזה, אפילו הכי אוול
56 דעלמא, אבל קשיא לרבינו שמשון קא אברהם: דהיכי כפי למימר אף על גב דחד מנייהו נפ
57 רבינו יצחק דהוי מ

וללזיל

59 לא הוי דומיא דרישא, דהא רישא לא מיירי בשביל של כרמים – בהא לא קפיד בן
60 מצי לשנויי קרוב לזה שלו

משנה נִפּוּל הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אֹמָה - הֵרִי
הוא שֶׁל בַּעַל הַשּׁוֹבֵד, חוּץ מִחֲמִשִּׁים אֹמָה - הֵרִי
הוא שֶׁל מוֹצְאוֹ; נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי שׁוֹבְכוֹת, קְרוֹב לָזֶה
שֶׁלּוֹ, קְרוֹב לָזֶה - שֶׁלּוֹ, מִחֲצֵה עַל מִחֲצֵה - שְׁנֵיהֶם
חֲלוּקִים. **גִּמְרָא** אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: רוֹב וְקְרוֹב - הוֹלֵכִין
אַחֲרֵהֶם; וְאֵף עַל גֵּב דְּרוּבָא דְּאוּרִייתָא וְקוּרְבָא
דְּאוּרִייתָא, אִפִּילוּ הֵכִי רוּבָא עֲדִיף. מְתִיב רַבִּי זִידָא:
וְהָיָה הַעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחֹלֶל" - וְאֵף עַל גֵּב דְּאִיכָא
אַחֲרֵיתִי דְּנִפְשָׁא מִינֵיהּ - בְּדִלְכָא. - וְלִזְיוּל בְּתֵר רוּבָא
דְּלִמָּא - בְּיוֹשְׁבֵת בֵּין הַתְּרִים. תֵּנּוּ: נִפּוּל הַנִּמְצָא
בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אֹמָה - הֵרִי הוא שֶׁל בַּעַל הַשּׁוֹבֵד;
וְאֵף עַל גֵּב דְּאִיכָא אַחֲרֵינָא דְּנִפְשָׁא מִינֵיהּ - בְּדִלְכָא.
- אִי הֵכִי, אִיכָא סִיפָא: חוּץ מִחֲמִשִּׁים אֹמָה - הֵרִי
הוא שֶׁל מוֹצְאוֹ; וְאִי דְלִכָּא, וְדִאי מֵהוּא נָפַל -
הֵכָא בְּמֵאי עֲסָקִינוּ - בְּמִדְדָה, דְּאָמַר רַב עֲזֻקְבָא פֶּר
חֲמָא: כָּל הַמִּדְדָה - אֵין מִדְדָה יוֹתֵר מִחֲמִשִּׁים. בְּעִי
רַבִּי יִרְמְיָה: רָגְלוֹ אַחַת בְּתוֹךְ חֲמִשִּׁים אֹמָה וְרָגְלוֹ
אַחַת חוּץ מִחֲמִשִּׁים אֹמָה, מֵהוּ? וְעַל דָּא אִפְקוּהוּ
לְרַבִּי יִרְמְיָה מִבֵּי מִדְרָשָׁא. תָּא שִׁמְעוּ: נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי

הָכָא בְּמֵאֵי עֲסָקִינוּ - שְׁשֻׁנֵּיהֶן שְׁוִין. - וְלִזְיֵל בְּתַר ר

ד' חמשים אמה - של שווכר. נמצא בין שתי שובכות
 יושב וקורב - אם בא דבר לפנינו, ויש בו להלך אחר
 הקורב אינו כך - הלך בו אחר הדבר. ואף על גב
 א - דכתיב "אחרי רבים להטות" (שמות כג), וקורבא
 דאורייתא - דכתיב "ודיה העיר הקרובה" וגו'.
 ואף על גב ד**דאיבא** חמשים - שדווקא ממנה,
 שגדולה ממנה ברוב עמ. **כילבא** - דרוקח מזו
 שגדולה ממנה, אלא בולן שוות. בין ההרים -
 שאין דרך רצוצים לבא ממקומות אחרים לכאן.
לאו אף על גב דאיבא אחרינא - חוץ
 לחמשים אמה, דנפיש מהאי? **איבא סיפא**
 בו' - הוא דין דעלמא מצי למפרך נמי.
 וזיל בטר רובא דעלמא, דלא דאית ליה
 פירול דעריפא. **האב נבא עקינן** - בולה
 מתניתין מותרא במדרה - בגזל שאינו יכול
 לעוף אלא בדידי מעט מעט. הלכך, תוך
 חמשים אמה - של בעל השווכר, ואף על
 גב דאיבא אחריני נפיש, דכל המדרה אינו
 מדרה יותר מחמשים. וחוץ של חמשים -
 של מוצא, דכין דאין מדרה יותר מחמשים.
 וזה יצא דין לחמשים - נפק ליה מתורת
 מדרה, וקם ליה בתורת מפריה. איבא למיזל
 ביה בטר רובא דעלמא. ועל דא **אפקוהו** -
 שהיה מטריח עליהם. ולילול **בטר רובא**
דעלמא - וליהוי של מוצא דקא סלקא
 דעתך דנמצא בין שתי שובכות אחוץ
 לחמשים אמה נמי קאי, דנפיק ליה מתורת
 מדרה.

בשביל

- עַל גַּב דָּחַד מִיַּיְהוּ נָפִישׁ מַחְבְּרִיה -
- בָּא דְעֵלְמָא - הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינוּ -

בשביל

קורבא דביתו של נבִי – הוּי קורבא דלא מוכח, כִּין – הוּי קורבא דמוכח, ולכִן אָויל בִּרְחֵהּ. וּכְל הִלְכֵהּ בַּח הוּא, שְׁמַנְמָא פִּרְדִּיסָא דַּעֲרֵלָה פִּיפּוּהּ, וּבִפְרִק קִמָּא לְוֵלְבִנִי וּמַצָּא שְׁחוּרִים בְּמִקּוֹם לְבִנִים וּלְבִנִים בְּמִקּוֹם לְעֵלָה: לִימָא מַסִּיעֵה לֵב לְרִבִּי חֲנִנָא, כִּין הָדָם קִרְבָּנִים וּנְפִישָׁא מִיָּה – אֲמַנְיֹרְבָא דַּתְשַׁע שְׁחִיתִי נֶמֶץ הוּהּ לִיהּ יַעֲדִי קורבא דמוכח. אַבֵּל לְרִבִּי חֲנִנָא, דַּאֲפִילוּ בְּקורבא מִשְׁמַעַת דַּעֲמֵמָא דַּהֲיִי קִרְבּוּבָה מִבִּיבָא עֵגֶלָה שְׂרֹפָה, אִין בַּח בֵּית דִּין הוֹדְלִיכִן לַעֲרִי אֲדִירָא שִׁישׁ בַּח בֵּית דִּין. פֶּרֶק "מִרְבּוּבָה" (כְּבֵאב קִמָּא פ.ב.ב.) דִּירְשִׁילִים מִבִּיבָא לְחֹבִיבִי נִרְרִים וְנִרְבּוּבִי, וְהוּא אֲמוּנַת הָעָלֶם הוּי אִין שֶׁם שֶׁ הוּי וְשֶׁלָּהּ אִין לְסוּרֹהּ. **נִפְּוֹל** דַּהֲמַנָּא אִין הוּי חוּץ לְחַמְשִׁים. לַעֲלִיל אֲמַרְיִין דְּכִרְסִייהוּ בַּחמִישֵׁי וַיִּישִׁי אֵלָא שְׁלֹשִׁים רִים, וְהוּא לֹא. **וְאִי** לְדִכָּא אֲדִירָנִי לְשִׁתָּהּ, דְּלִכָּא – דִּיאִי מִדְּהוּאָא כִּפֵּל, וְלֹא מִצִּי לְשׁוּנֵיהּ: וְהוּצֵא אָף עַל פִּי שְׁקֹרֹב לֹהַ מוֹד, דִּיאִי תֵּן: מַצֵּא בִין לִקְמֵן בְּזִי וְזִקִּי דְּחֹרְבָא אֲדִישְׁתַּכְּחִי בִּין יָדֵי לֹמֶר: וְהוּא תִּזְרִיק שֶׁל דִּירְשִׁילִים מִיָּה חֲוִינִים. **וְעָלֵה** דִּיאִי אֲפִיקוֹר מִשְׁמֵשׁ בְּצִמְצוּם – דִּהּא אֲשַׁכְּחָא דַּמְתִּינִיתִן נִמִּי כְּבֵדָאִי אִם אֲפִילוּ רִגְלוֹ אַחֵר, דְּכָל מִדּוֹת כְּחִמִּים כִּין הוּא. אִין קורבא דלא מוכח הוּא, דִּיאִי הוּי חוץ תְּשִׁים לֹה – לֹא פֶּרִיךְ אֵלָא מִשּׁוּם דְּבַעֵי לְמִסְפָּר: וְנִזְיֹל בְּתֵר רֹבָא לְחֻלּוֹק, וְאִי חֵד מִיַּנְיִידוֹ נִפְּשִׁי – נִזְיֹל בְּתֵר רֹבָא וְאֹמֵר

ורבה. אף על גב דהשתא דמוקי לה בשביל של כרמים
בזיר במשנתנו שביל של כרמים בשום מקום. ועוד הוה

משנה

משנה זו עוסקת בדיני גזול שנמצא ברשות הרבים בסמוך למקום שובכים. ואף שמשנה זו אין ענינה בפרק זה העוסק בדיני הרחקת נזיקין, אלא בפרק אלו מציאות, מכל מקום נשנית כאן אגב שנתבאר לעיל (ע"א) במשנה דיני הרחקת שוכר מן העיר. נִפְּלוּ (גזול) הַנִּמְצָא ברשות הרבים בְּתוֹךְ הַמְּשִׁים אִמָּה של שוכר, הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשּׁוֹכֵר, מאחר שיש לתלות שהגיע משם. אך אם נמצא חוץ מַהְמְשִׁים אִמָּה של השוכר, הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ, מאחר שיש לתלות שהגיע ממקום אחר, ומכיון שאין בו סימן אין המוצא מחויב להשיבו לבעליו. ואם נִמְצָא הגזול בִּין שְׁנֵי שׁוֹכְבוֹת, בתוך חמשים אמה לזה ולזה, אם הוא קָרוֹב יותר לָזֶה – לשוכר האחד, הרי הוא שֶׁלּוֹ – של בעל שוכר זה, ואם נמצא קָרוֹב יותר לָזֶה – לשוכר השני, הרי הוא שֶׁלּוֹ – של בעל השוכר השני. ואם הוא מִתְחַצֵּה עַל מִתְחַצֵּה, דהיינו, שאינו קרוב לזה יותר מלזה, הדין הוא שְׁשֵׁנֵיהֶם יִחְלוּקוּ.

גמרא

הגמרא מביאה את דברי רבי חנינא לגבי דין הכרעה בספיקות: אִמָּר רַבִּי חֲנִינָא, רוב וְקָרוֹב הוֹלִיכִין אַחֵר הָרוֹב. כלומר, כאשר ישנו ספק על ממון למי הוא שייך, או על דבר מאכל אם הוא של איסור או היתר, וכל כיוצא בזה, ויש שני אופנים לתלות מהיכן הגיע דבר זה, האופן האחד הוא במקום שבו יש רוב ממין זה, והאופן השני הוא במקום הקרוב ביותר למקום שבו נמצא אותו הדבר, הדין הוא שיש להעדיף את הרוב על הקרוב, ועל כן יש להכריע כך את הספק, שאותו הדבר הגיע מן המקום שבו יש רוב ממין זה. וְאָף עַל גַּב דְּרוֹבָא דְּאוֹרִינְתָא וְקִרְבָּא דְּאוֹרִינְתָא – ואף שמצינו במקרא שיש לילך אחר הרוב, כמו שנאמר (שמות כג א) 'אֲחֵרֵי רַבִּים לְהִשָּׁת', וכמו כן מצינו שיש לילך אחר הקרוב, כמו שנאמר לגבי דין עגלה ערופה (דברים א א) 'וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הָעֵלָל', שאם נמצא מת שאין ידוע מי הכהו, מוטל על זקני העיר הקרובה לשם להביא עגלה ערופה, מאחר שיש לתלות שהרוצח הגיע מן העיר הסמוכה אל החלל. אִפְּיֻלוּ הָכִי במקום שיש רוב כנגד קרוב, וּרְבָא עֲרִיף – יש להעדיף את הרוב על פני הקרוב, ולהכריע את הספק כך.

רבי יוירא מקשה על דברי רבי חנינא מדין 'עגלה ערופה': מִתִּיב רַבִּי יוֹרְאָ, נאמר במקרא (דברים כ א) לגבי חלל הנמצא בדרך ואין ידוע מי הכהו, שמוטל על זקני העיר לצאת ולמדוד איזו היא העיר הקרובה ביותר למקום שבו נמצא החלל, 'וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הָעֵלָל וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא עֲגֻלַּת בָּקָר וְגו'. דהיינו, מאחר וישנו ספק מהיכן הגיע הרוצח, יש לתלות שבא מן העיר הקרובה אל החלל, וְאָף עַל גַּב דְּאִיבָא אַחֲרֵיתִי דְּנִפְשָׁא מִינָה – ואף שישנן ערים מרוחקות יותר שמספר האנשים הדרים בהן מרובה ממספר האנשים הדרים בעיר הקרובה אל החלל. ויש להוכיח מכך, שבמקום שיש רוב כנגד קרוב יש לילך אחר הקרוב.

מתרצת הגמרא: בְּדִלְכָּא – ניתן לבאר את דברי הכתוב באופן שאין כאן עיר אחרת שמספר היושבים בה גדול יותר מן העיר הקרובה אל החלל, אלא כל הערים שוות ממספר האנשים הדרים בהן, ולפיכך יש לתלות שבא הרוצח מן העיר הקרובה ביותר. אך במקום שיש עיר רחוקה יותר שמספר היושבים בה גדול מן העיר הקרובה, אכן יש לתלות שבא הרוצח מאותה העיר.

שבה הגמרא ומקשה: אף אם סביב למקום מציאת החלל אין עיר הגדולה יותר מן העיר הקרובה, מכל מקום מדוע מביאים זקני העיר הקרובה עגלה ערופה, וְלִיזִיל בְּתֵר רְבָא דְּעֵלְמָא – הרי יש לילך לפי רוב אנשי העולם, ומאחר שרוב האנשים אינם דרים בעיר הקרובה אל החלל, יש לתלות שהרוצח הגיע ממקום אחר. מתרצת הגמרא: שבהכרח צריך לומר שדין עגלה ערופה לא נאמר אלא בעיר הַיּוֹשֶׁבֶת בֵּין הָהָרִים, שאין דרך רוצחים לבוא לשם ממקומות אחרים, אלא ודאי הדבר שהרוצח הגיע מאחת הערים הסמוכות. ולפיכך יש לתלות שהגיע מן העיר הקרובה

ביותר אל החלל, אם אין כאן עיר אחרת גדולה יותר.

הגמרא מקשה על דינו של רבי חנינא מדברי משנתנו: תַּנּוּ, נִפְּלוּ (גזול) הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ הַמְּשִׁים אִמָּה של השוכר, הָרִי הוּא שֶׁל בַּעַל הַשּׁוֹכֵר, שמאחר ויש ספק מניין הגיע הגזול, יש לתלות שהגיע מן השוכר הקרוב ביותר, וְאָף עַל גַּב דְּאִיבָא אַחֲרֵיתִי דְּנִפְשָׁא מִינָה – ואף שיש כאן שובכים הרחוקים יותר מחמשים אמה מן המקום שבו נמצא הגזול, שמספר הגזולים בהם מרובה מן הגזולים שבשוכר הקרוב בתוך חמשים אמה. ויש להוכיח מכאן, שבמקום שיש רוב כנגד קרוב יש לילך אחר הקרוב, ושלא כדרכי רבי חנינא.

מתרצת הגמרא: בְּדִלְכָּא – המשנה עוסקת באופן שאין כאן שובכים אחרים הגדולים יותר משוכר זה, ולפיכך יש לתלות שהגיע הגזול מן השוכר הקרוב ביותר. שבה הגמרא ומקשה: אִי הָכִי שהמשנה עוסקת באופן שאין שוכר גדול יותר, אִיבָא מִיבָא – כיצד יתבאר הדין שבסיפא, שאם נמצא הגזול חוץ מַהְמְשִׁים אִמָּה של השוכר הָרִי הוּא שֶׁל מוֹצְאוֹ, וְאִי דִלְכָּא – ואם אין כאן שוכר אחר, אם כן מדוע הוא של מוצאו, הרי וְדָא מִתְחַצֵּה נָפַל – ודאי הדבר שנפל הגזול מן השוכר הסמוך ביותר, אף שהוא חוץ לחמשים אמה, מאחר שאין כאן שובכים אחרים.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמָא עֲסָקִין בְּמַדְדָּה. דהיינו, מחמת קושיא זו חזרת בה הגמרא ממה שנתבאר שהמשנה עוסקת באופן שאין שוכר גדול יותר מחוץ לחמשים אמה, אלא אף באופן שיש שוכר כזה אין לתלות שהגיע הגזול ממנו, אפילו לדעת רבי חנינא, אלא רק מן השוכר הסמוך בלבד. והיינו מאחר שהמשנה אינה עוסקת בגזול שיכול לפרוח בכנפיו, אלא בגזול צעיר שאינו יכול אלא לדדות מעט ברגליו, ולפיכך אין לתלות שהגיע משוכר שמחוץ לחמשים אמה, משום דְּאִמָּר רַב עֲזַרְיָה בְּרִי חֲמָא, כָּל גִּזְלָה מְדַדָּה, אִין מְדַדָּה יוֹתֵר מַהְמְשִׁים אִמָּה. שאין הוא יכול להרחיק יותר מכך. ולפיכך, אם נמצא הגזול בתוך חמשים אמה לשוכר, ודאי יש לתלות שהגיע משם, אך אם נמצא חוץ לחמשים אמה, בהכרח צריך לומר שאין הוא גזול המדדה אלא כבר יכול הוא לפרוח בכנפיו, ולפיכך אין לתלות בשוכר הסמוך, אלא יש לומר שהגיע ממקום אחר, ומאחר שאין בו סימן הרי הוא של מוצאו.

הגמרא מביאה ספק שנסתפק בו רבי ירמיה בענין גזול המדדה: כְּעִי רַבִּי יְרֵמְיָה, נמצא גזול שֶׁדָּגְלוּ אַחֶת בְּתוֹךְ הַמְּשִׁים אִמָּה לשוכר, וְהָלַךְ אַחֶת חוּץ מַהְמְשִׁים אִמָּה לשוכר, מָה – מה ידא הדין באופן לזה, האם יש לומר שעדיין הוא בגדר 'מדדה', ולפיכך שייך הוא לבעל השוכר הסמוך, או שמאחר והוציא רגל אחת חוץ לחמשים אמה נתברר שיכול הוא לפרוח בכנפיו, והרי הוא של מוצאו. מספרת הגמרא: וְעַל דָּא – על שאלה זו, אִפְּקוּהוּ לְרַבִּי יְרֵמְיָה מִבֵּי מַדְרֵשָׁא – הוציאו את רבי ירמיה מבית המדרש, מאחר שהיה מטריח עליהם בשאלה זו שאינה מצויה כלל.

הגמרא מקשה עוד על דברי רבי חנינא מן הסיפא של המשנה: תָּא שְׁמַע, שנינו במשנתנו, שאם נִמְצָא הגזול בִּין שְׁנֵי שׁוֹכְבוֹת, אם קָרוֹב הוּא לָזֶה – לשוכר האחד, הרי הוא שֶׁלּוֹ – של בעל שוכר זה, ואם נמצא קָרוֹב לָזֶה – לשני, הרי הוא שֶׁלּוֹ – של בעל השוכר השני. ומוכח מכאן, שיש לילך אחר הקרוב וְאָף עַל גַּב דְּתֵר מִינֵיהוּ נִפְּשִׁי מִתְחַצֵּה – אף באופן שמספר הגזולים באחד משני השובכים גדול ממספר הגזולים שבשוכר האחר. ובהכרח, שיש לילך אחר הקרוב ולא אחר הרוב, ושלא כדרכי רבי חנינא.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמָא עֲסָקִין – המשנה עוסקת באופן שְׁשֵׁנֵיהֶן שׁוֹיִן – שמספר הגזולים בשני השובכים שווה, ולפיכך יש להעדיף את השוכר הקרוב יותר למקום שבו נמצא הגזול. שבה הגמרא ושואלת: מדוע יש לתלות שהגזול בא מאחד מן השובכים הסמוכים, וְלִיזִיל בְּתֵר רְבָא דְּעֵלְמָא – נלך אחר רוב העולם, ונאמר שגזול זה הגיע ממקום אחר, ואין ידוע מי בעליו, ולפיכך הרי הוא של מוצאו.

מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמָא עֲסָקִין – המשנה עוסקת באופן שנמצא הגזול

הנמצא בפרודור שרוב עדיף מקרוב, וְהָא רַבָּא הוּא דְקָאָמֶר – והרי
 רבא עצמו הוא שאמר לעיל שאין להוכיח משם כשיטת רבי
 חנינא, משום שהם מצוי לצאת מן המקור, וכשיש רוב וּמִצְוִי
 כנגד קרוב לִיבָא לְמָאן דְקָאָמֶר שהולכים אחר הקרוב, אלא הכל
 מודים שיש לילך אחר הרוב ומצוי, ואם כן, כיצד הוא אומר עתה
 שניתן להוכיח כן מדברי רבי חיאי. מתרצת הגמרא: הֲדָר בִּיה רַבָּא
 מִתְהֵימֵר – חזר בו רבא ממה שאמר שם, וסובר שדם הנמצא
 בפרודור אינו בגדר 'רוב ומצוי' אלא 'רוב' בלבד, ולפיכך ניתן
 להוכיח משם שכאשר יש רוב כנגד קרוב, הולכים אחר הכרעת
 הרוב.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים ודנה האם יש לתלות זאת בדן
 'רוב וקרוב': אִתְקַבֵּל – נאמרה מחלוקת בבית המדרש, לגבי חֲבִית
 של יין שִנְמַצְתָּ צִנְפָּה בְּנֶהָר, ויש להסתפק האם של ישראל היא
 ומותרת בשתייה, או של גוים היא ואסורה משום יין נסך. אָמַר רַב,
 אִם נִמְצְאָה הַחֲבִית בְּנֶהָר עִיר שְׂרֹבָה וְיִשְׂרָאֵל, הֵינָּן מוֹתֵר, מאחר שיש
 לתלות שהיתה של ישראל, אך אם נמצאת בְּנֶהָר עִיר שְׂרֹבָה וְכָרִים
 אֲסוּרָה. וְשְׂמֹאל אָמַר, אֲפִילוּ אִם נִמְצְאָה הַחֲבִית בְּנֶהָר עִיר שְׂרֹבָה
 וְיִשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם אֲסוּרָה, אִמּוּר (מהאי דקרא) [מֵאִתְּהִי דְקִירָא]
 אֲתֵי – מאחר שיש לחוש שנתגלגלה במרד הנחרמ מחוז ששמו
 'אידי דקירא', הנמצא על שפת נהר פרת, ואין ישראל דרים בו,
 ולפיכך יש לאסרה משום יין נסך.
 מברר הגמרא: לִיבָא – לכאורה יש לומר, שרב ושמואל בְּדַרְבֵּי
 הֲנִינָא קָא מִיפְּלִגִי – נחלקו בדניו של רבי חנינא הסובר שרוב עדיף
 מקרוב, דָּמֵר וְשְׂמֹאל אִית לֵיה דְרַבֵּי הֲנִינָא שרוב עדיף מקרוב,
 ועל כן הוא חושש שמא הגיעה החבית מן מחוז 'אידי דקירא'
 המרובה באוכלוסין יותר מן העיר הסמוכה למקום שבו נמצאה
 החבית, וּמֵר וְרַב וְרַב לֵיה דְרַבֵּי הֲנִינָא, אלא סובר שיש להעדיף
 את הקרוב על פני הרוב, ולפיכך סובר שאם העיר הקרובה למקום
 שבו נמצאה החבית של ישראל היא, יש להתיר את החבית, ואין
 לחשוש שמא הגיעה ממקום רחוק המרובה יותר באוכלוסין.
 דוחה הגמרא: לֹא – אין הכרח לבאר את מחלוקתם באופן כזה,
 אלא יתכן לומר דְּבִנְיָא עֲלִמָא אִית לֵהוּ דְרַבֵּי הֲנִינָא שרוב עדיף
 מקרוב, וְהָכָא בְּהָא קְמִיפְּלִגִי – וכאן נחלקו בענין אחר, האם
 מסתבר לומר שהחבית הגיעה דרך הנחרמ מאותו מחוז מרוחק
 ששמו 'אידי דקירא'. דָּמֵר וְרַב וְרַב לֵיה דְרַבֵּי הֲנִינָא שרוב עדיף
 משם, דָּאֵם אִתְא (דמהאי דקרא) [דְּמֵאִתְהִי דְקִירָא] אֲתֵי – שאם
 היתה מגיעה מאותו מקום, עֲקִילָא – מערובלות הנחרמ, וְפִשְׁוִי – מי
 הפשרת השלגים, הֵוָּ מְסַבְּעִי לֵה – הווי מסביבים את החבית,
 ולפיכך יש לתלות שהגיעה מן העיר הסמוכה שרוב דייריה
 ישראלים הם. וּמֵר וְרַב וְרַב לֵיה דְרַבֵּי הֲנִינָא, שיתכן לומר שהגיעה מאותו
 מחוז מרוחק, שעל ידי חֲרִיפָא דְנֶהָרָא נִקְטָא וְאֲתֵי – שנפלה
 מתחילה באמצע הנחרמ, במקום שבו זורמים המים בחווקה,
 ומרוצת המים לא הניחה לחבית לנטות ימין ושמאל, אלא
 הביאתה עד למקום זה, ולפיכך יש לאסור את החבית.
 הגמרא מביאה מעשה הנוגע לדני 'רוב וקרוב': הָהוּא חֲצִבָא
 דְחִמְרָא – מעשה היה בכד של יין, דְּאִישְׁתַּכַּח בְּפִרְדֵּיפָא דְעֶרְלָה –
 שנמצא בכרם של ערלה, שְׂרָא רִבִּינָא – התירו רבינא בשתייה, ולא
 חשש שהיין נגב מן הכרם של ערלה שנמצא בתוכו. מבררת
 הגמרא: לִיבָא – לכאורה יש לומר, שהטעם שהתיר רבינא את
 היין, מִשּׁוּם דְקָבֵר לֵה דְרַבֵּי הֲנִינָא שיש לילך אחר הרוב ולא אחר
 הקרוב, ולפיכך יש להתיר את היין, שהרי רוב היינות שבעולם
 אינם משל ערלה.
 דוחה הגמרא: שאין להוכיח כן מדבריו, אלא יתכן שסובר שיש
 לילך אחר הקרוב, ומכל מקום אינו חושש שיין זה הגיע מן הכרם
 של ערלה הקרוב אליו, דְּשִׁאנִי הָתֵם – שונה הדבר שם, דָּא מִינֵיב
 מִינָהּ אֲנִינֵיב בְּגִינָה לֹא מִינֵיב – שאם היה היין נגב מאותו הכרם,
 לא היה הנגב מצינעו בתוכו. ולפיכך יש לתלות שהגיע מכרם
 אחר שאינו של ערלה. ומוסיפה הגמרא: וְהֵנִי מִיָּלִי חִמְרָא – דין זה
 לא נאמר אלא באופן שנמצא יין בתוך הכרם, אֲבָל עֵינֵיב מִינֵיב –

בְּשִׁבְלִי שֶׁל כְּרָמִים. דהיינו, המשנה כולה עוסקת בגזל שאינו יכול
 לפרוח אלא לדדות חמשים אמה בלבד. אמנם בשביל של כרמים
 יכול הוא לדדות יותר מחמשים אמה על ידי הכרמים. ולפיכך אף
 אם נמצא חוץ לחמשים אמה יש לתלותו בשוכר הסמוך לו ובאופן
 שהשוכר השני שזה לו במספר הגוזלים. ואי אפשר לתלות שהגיע
 ממקום אחר, משום דָּאֵם אִתְא דְמַעְלָמָא אֲתֵי – שאם היה מגיע
 ממקום מרוחק, בִּינָן דְמִידֵּי לֹא מִצִּי אֲתֵי – מאחר שאינו יכול
 לפרוח בכנפיו אלא רק לדדות ברגליו, לא היה יכול לבוא, שכלל
 הוא בדינו, דְּכָל דְמִידֵּי וְהָדָר חָיו לֵיה לְקִינָה מִידֵּי – כל גזל
 שבשעה שמדדה עדיין רואה הוא את קינו כשמחזיר את ראשו,
 הרי הוא ממשיך ומדדה, וְאִי לֹא לֹא מִידֵּי – ואם אינו רואה את
 קינו, אינו ממשיך לדדות. ולפיכך לא יתכן שהגיע הגזל ממקום
 אחר לשביל הכרמים, שהרי הכרמים מסתירים לו את קינו.
 הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי חנינא שרוב עדיף מקרוב: אָמַר
 אָבִי, אִף אֲנִי נִמִּי תִנִּינָא במשנה כדברי רבי חנינא. ששינוי בגדה
 (ד), דָּם שִנְמַצְתָּ בְּפִרְדֵּיפָא פִּסְקוּ טַמָּא שְׁחִיקְתָּ מִן הַמְּקוֹר. דהיינו,
 כל דם הנמצא באשה בין כותלי הרחם מבחוץ, אף שיש להסתפק
 שמא הגיע ממקום טהור, מכל מקום טמא הוא טומאה ודאית כדם
 הנדה. מאחר שחוקה היא שבא מן המקור ו–הרחם), שרוב דמים
 שבאשה מן המקור הם באים. וְאִף עַל נָב דְאִיבָא עֲלִיָּה דְמַעְלָמָא –
 ואף שיתכן שדם זה בא מן המקום ששמו 'עלייה', שהוא סמוך
 לפרודור יותר מן המקור ודמיו טהורים, מכל מקום אין הולכים
 בזה אחר הקרוב, אלא אחר רוב הדמים. ויש להוכיח מכאן
 שכאשר יש רוב כנגד קרוב יש לילך אחר הרוב. דוחה הגמרא:
 אָמַר לֵיה רַבָּא לאבִי, רוב וּמִצְוִי קָא אָמַרְתָּ – כיצד אומר אתה
 להוכיח משם שרוב עדיף מקרוב, הרי מלבד שבמקור יש ריבוי
 דמים יותר מעלייה, אף מצויים ותדירים הם לצאת ממקומם יותר
 מן הדמים שבעלייה, וכאשר יש רוב וּמִצְוִי כנגד קרוב לִיבָא לְמָאן
 דְקָאָמֶר שהולכים אחר הקרוב, אלא הכל מודים בזה שהולכים אחר
 הרוב, ואין להוכיח מכאן מה יהא הדין במקום שיש רוב כנגד קרוב
 ששניהם מצויים באופן שזה.
 הגמרא מביאה ברייתא שבה מתבאר שדם הנמצא בפרודור טמא
 טומאה ודאית: (ד) תִּנִּי רַבִּי חֵיאי, דָּם הַנִּמְצָא בְּפִרְדֵּיפָא תִּיבִין עֲלִיו
 עַל בֵּיתָא מְקַדָּשׁ וְשׁוֹרְפִין עֲלִיו אֵת הַתְּרוּפָה – אשה שנטמאה על
 ידי דם הנמצא בפרודור, הרי היא טמאה בטומאה ודאית, ואם
 נכנסה בטומאתה לבית המקדש חייבת להביא קרבן, ואם נגעה
 בתרומה יש לשרוף את התרומה.
 (ו) אָמַר רַבָּא, שְׁמַע מִינָהּ מִדְּרַבֵּי חֵיאי תַּלְת – יש ללמוד מדברי רבי
 חיאי. שלשה דינים: א. שְׁמַע מִינָהּ שֶׁבֶל סֶפֶק שִׁיש רֹב וְקָרֹב, הֲלָךְ
 אַחֲרֵי הַכְרַעַת הָרֹב, וכשיטת רבי חנינא. ב. שְׁמַע מִינָהּ רֹבָא
 דְאִוְרִינָא – יש ללמוד מדבריו שמן התורה יש לילך אחר הרוב,
 שהרי דנים את האשה כטמאה בודאי לכל דיני התורה. ג. שְׁמַע
 מִינָהּ אִתְא לְרַבֵּי יוֹרָא – ויש ללמוד מדבריו שסובר כרבי זירא,
 לגבי הדין ששינוי בברייתא (כתובות טו), שאם נמצאה חתיכת בשר
 במקום שיש תשע חנויות המוכרות בשר כשר ואחת המוכרת בשר
 נבילה, יש לילך אחר הרוב ולהכשירה, דְּאָמַר רַבִּי יוֹרָא, שדין זה
 נאמר אף עַל פִּי שְׁבָאוֹתוֹ מְקוֹם דְּלִתּוֹת הַמִּינָה נְעוּלוֹת, ואין באים
 לשם אנשים מבחוץ, מכל מקום די בכך שיש רוב חנויות כשרות
 במקום זה, ואין צריך שיהא גם רוב בשר כשר המגיע מחוץ
 למדינה.
 ומבאר רבא כיצד יש ללמוד מדברי רבי חיאי שסובר כרבי זירא:
 וְהָא אִשָּׁה דְבִי דְלִתּוֹת מְדִינָה נְעוּלוֹת דְמָא – שהרי דם הנמצא
 באשה אין כאן אלא רוב אחד כדי לטמאה, שרוב דמים באים מן
 המקור, ולפיכך יש לדמותו למקום שבו דלתות המדינה נעולות
 ואין בו רוב בשר כשר שמגיע מחוץ למדינה, וְאֲפִילוּ הָכִי קָא אֲזִלְיָן
 בְּתֵר רֹבָא – ומכל מקום סובר רבי חיאי שיש לילך אחר רוב אחד
 ולטמאה האשה, ואם כן אף בתשע חנויות יסבור שדי ברוב אחד
 כדי להכשיר את הבשר.
 מקשה הגמרא: כיצד יתכן שרבא מדייק מדברי רבי חיאי לגבי דם

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כד עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י תוספות

בשביל של כרמים – דעל ידי כרמים נרדה חוץ לחמשים. ומיהו, בחר רובא דעלמא ליכא למילי, דכל המדרה וחוי לקניה בשמחור ראשו – מדרה, אי לא – לא מדרה. והאי, אי מעלמא אתא – לא מצי חוי לקניה, דכרמים מפסיקין לפניה. אף אנן נמי תנינא – כרבי חנינא, דרוב וקרב הלך אחר הרוב. נמצא בפרודור – נמצא דם

לאשה בין כותלי רחם מבחור, הקרוי בית ההיצון. ספיקו טמא – ספק זה טומאה ודאית, מדרקתני שחוקתו מן המקור. ומה ספיקא יש כאן? רישא דמתניתין במסכת נדה: משל משלו באשה; החדר והפרודור והעליה. דם החדר טמא, והוא המקור. ומפרש בגמרא: החדר מבפנים בעובי גופה לצד אחוריה, והפרודור מבחוץ לצד פניה, והעליה בגובה על גבי שניהם, ודם העליה טהור, ולול פתוח מעליה לפרודור. וקתני: נמצא בפרודור – חזקתו מן המקור זו, ויצא אל החוץ, והוא רוב דמים מצוים בו. ולא אמר דם העליה נטף דרך הלול, ואף על גב דעליה קרוב לפרודור, שעל גבו. רוב ומצוי – דמיו רבים יותר משל עליה, ועוד שזן תדירין לזוב משם, ודמי העליה אין תדירין לצאת – בהא ליכא מאן דפליג על רבי חנינא. חייבין עליו על ביאת פקדש – דלא מספקין לה כמבאי דחלין לעזרה, ודאי דם נדה הוא. ושורפין עליו תריסה – ולא אמרין ספק הוא, ותולין, לא אוכלין ולא שורפין. שמע מינה – מדאחזיק ליה ברם נדה ודאי, תלת. איתא לרבי יוסי – דאמר גבי תשע חנויות, בשיליה פרק קמא דכתובות: ובנמצא הלך אחר הרוב, ומותר. דאף על פי שדלתות מדינה נעולות, דליתא אלא חד חור רובא להכשירה – רוב העיר, שתשע חנויות שבה מוכרות בשר שחוטה, והאחת מוכרת בנזילה. דאיכא מילתא דבעינן ביה תרתי רובי, כדאמרין התם: כגון דלתות מדינות ופתוחות, ורוב טבחים סביבות המדינה ישראל, דאיכא למילי ביה תרי רובי להכשירה – רוב העיר ורוב הבאין מחוצה לה. והא אשה בדלתות המדינה נעולות – כלומר, דליכא למימר בה תרתי רובי אלא חד רובא. שרוב דמים מן המקור, וקא אולי בה בחר רובא להביא קרבן לעזרה, ולשרוף תרומה, דמידי דאסור לעשותו מספק הוא. והא רבא הוא דאמר: לעיל, רוב ומצוי ליכא למאן דאמר, ולא תסייעין לרבי חנינא מהא. והבא מסייע ליה מינה, דקאמר: שמע מינה תלת חבית – של יין.

מהאי דקרא – שם מחזו הוא על נהר פרת, כדאמר בקדושין (עא, ב) לענין יוחסין, ובגטין. ואין ישראל מצוין שם, והוא למעלה מפרת, ויכולה חבית לבוא משם אצלנו. רב לית ליה דרבי חנינא – ואולי בחר קורבא. ושמואל אול בחר רובא. דאית ליה לדרבי חנינא. עקולי ופשוירי הוו פבעי ליה – דרביה במקומות יש משם ועד כאן, שהמיני מלח עקלן ומתגלגל כולגל במקום אחד, ממהות כיפי שלעיס ארובים הבאים אל תוך תהור, והמים מכסין עליהם, והספינות מתגלגלות שם וטובעות. ופשוירי – הפשרות שלגים הנזקים אצל הנהר, וקוו וקיימי. ואם תבא החבית שם – תעמוד, שאין תהר מוליכה. חריפותא דנהרא נקט ואתאי – שמוא מתחלה נפלה באמצעית הנהר, במקום חזקו, ומרוצת המים הביאתה, ולא הניחתה לנטות ימין ושמואל. בפרדיסא דערלה – בכרם של ערלה. שרי רבינא – ולא חש שמוא מכרם זה גב דין זה. אי גניי מינה אצוניי בגויה לא מצנעי – אין דרך גבנים להצניע היין במקום שגבוהו משם, משום דמתירא שמוא ימצאוהו דורך הענבים. וזין = נדות. בי קופאי – טמונים בין גפנים שבכרם. והיא של ישראל. לימא לא סבר לה לרבי חנינא – לילך אחר הרוב, אלא אחר הקרב. וכאן ישראל מצוים יותר מנכרים, ולא אולין בחר רובא דעלמא.

דכל דמידי אי הדר חוי לקניה מידדי – לא היה צריך למאי דקאמר "אי הדר חוי לקניה מידדי, כיון דשובכין דעלמא יותר מחמשים מן הכרמים – ואז ליכא למיחש לרובא דעלמא. דכל המדרה אינו מדרה יותר מחמשים. אבל חנן שני שובכין, שהכרמים בתוך חמשים אמה שלהם – אתי שפיר, דקרב לזה שלו אפילו נמצא חוץ לחמשים אמה, דלא נפק מתורת מדרה, דעל ידי כרמים מידדי יותר מחמשים. אלא איירי דאפילו אם יהו שובכין דעלמא בין הכרמים. ועוד: מדקטש שביל – משמע שאלו שני השובכין בתוך השביל, והניפול כמו כן נמצא בתוך השביל, דליכא למיחש שזן משובכין דעלמא אפילו אינם רחוקים כלל, כיון דלא מצי חוי לקניה, אבל מאלו השובכין הוא, דאין דבר מפסיק בינו לבין השוכי. אמר – אביי אף אנן נמי תנינא דם הנמצא בפרודור טמא כו' – בנמצא בגג פרודור מן הלול ולפנים איירי, כדמוכח בפרק "כל הדר" (נדה ז"ב). וסוגיא דהתם השפיל במקומה. ואף על גב דאיכא עליה דמקרא – וקרב דמוכח הוא, דקרב לעליה הוא, ומן החדר אינו יכול לבא אלא אם כן שותה ביותר, כמו שפירש במסכת נדה (שם).

דחני רבי חייא – אי גרסינן "חני" – אתי שפיר, אבל אי גרסינן "דחני" – תימה: היכי מייית מוכח דרוב ומצוי הוא? דלמא לאו משום דרוב ומצוי קאמר רבי חייא דשורפין עליו את התרומה, אלא משום דרוב וקרב הלך אחר הרוב כרבי חנינא ונראה לר. דאפילו גרסינן "דחני" – לא מדברי רבא הוא, אלא גמרא הוא דמייית לה. דשפיר הוה מוכח אביי ממתניתין דנדה רוב וקרב הלך אחר הרוב. דאף על גב דקתני "ספיקו טמא" – על כרחך לאו ספיקא הוא, מדתני רבי חייא דחייבין עליו על ביאת מקדש ושורפין עליו תרומה. (נהי"ה) ומורינו הרב רבי מאיר אומר: דרבא מייית לה, דרוב ומצוי הוא, דאי אינו מצוי – אם כן מאי קא משמע לן רבי חנינא, כיון דששמעינן לה מדתני רבי חייא? אבל ממתניתין נדה לא היה יכול להוכיח, דאפילו אם אינו רוב ומצוי – הוצרך רבי חנינא לאשמועינן דלא נימא "ספיקו טמא" הוה ספק משל. ולמאי דהדר ביה רבא, וקאמר דלא הוי רוב ומצוי – איצטרך רבי חנינא לאשמועינן, דאי מדתני רבי חייא הוה אמרינא דרוב ומצוי הוא, קא משמע לן רבי חנינא דלאו רוב ומצוי הוא (עוד כאן הוגיה).

ושמע מינה איתא לדרבי יזרא – נראה לרבינו יצחק בן אברהם: דאף על גב דטעמא דבעינן תרי רובי הוי משום דגורין רוב סיעה אסור רוב העיר, מכל מקום איצטרך ליה למימר גבי תנות דלא בעינן תרי רובי. דאף על גב דליכא למימר הכי – מכל מקום איכא בעלגור שמוא יקח לה דאיכא רובא דעלמא. וגבי אשה נמי, אי גורין בעלמא – יקח לן להחמיר שלא לשרוף מן הלול ולפנים אטו מן הלול ולחוץ. ונראה לו דהלכה כרבי חנינא. הגיה (נוסח אחר: הכי גרסינן): ושמע מינה רובא דאורייתא – חשיב ליה רובא דליתיה קמן, דברובא דאיתיה קמן לא צריך למידק שמע מינה, דקרא כתוב "אחרי רבים להטות", כדפרק פקק דחולין (יא,א) גבי הא דבעינן מנא לן הא דאמרין זיל בחר רובא? ופרקי: מנא לן – דכתיב "אחרי רבים להטות". אימור מהאי דקרא אתאי – ולא דוקא נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל אסור שמוא, אלא אפילו עיר שכולה ישראל איכא למיחש להכי. לימא משום דסבר לה כרבי חנינא – וליכא למימר דשריא משום דספק ערלה בחוצה לארץ מותרת, דהא אי לית ליה כרבי חנינא, אלא רוב וקרב אולין בחר קרב – אם כן הווי ודאי ערלה. ואצנעויה בגויה – ואם תאמר: מכל מקום היא אסור, דרובא דעלמא נכרים נינהו, וחוי יין נסך ויש לומר: דרוב גבוי ישראל, כדאמר בפרק בתרא דעבודה זרה (עא, ב) דרבי חנינא – פירוש: והא רבא אית ליה לעיל דרבי חנינא

מרחיקין את האילן [מן העיר] עשרים חמש אמה – וזרעים צריך להרחיק מן העיר עד אלה אמה, דאין עושין מגרש שדה.

מאי שנא מבזר דקוצין ונותן דמים אמר רב כהנא קידרא דבי שותפי כו' – תימנה לרבינו שמשון בן אברהם, אם כן, כשהאילן קדם נמי, אמאי נתן דמים מהאי

טעמא? ויש לומר: דכשהאילן קדם, כיון דסמך

בהיתר – אין לחוש אם יתעצלו וישאר האילן

עומד. אבל עוד קשה לה דמאי שייך הכא

קידרא דבי שותפי? והלא קוצין תחלה קודם

שיתנו דמים ואומר רבינו יצחק, דהכי פירושו:

דמשום קידרא דבי שותפי לא חימנא ולא

קיריא – לא רצו לתקן שיתנו דמים. דאף על

גב דקוצין תחלה – פעמים שלא ישמע להם

לקצן תחלה אם לא ידע מי יתן לו הדמים,

וכל אחד ואחד יתירשל ולא יקצן כדי שלא

ילתן דמים, כי בעל האילן יודע ששמו.

ולוימא להו הבו לי ברישא וחדר איקון –

גבי בור לא שייך למפרך הכי,

דניחא, כיון שסמך באיסור – שיקצן תחלה.

קשיא לאביי – תימנה: מאי קשיא ליה? הא

בריתא איירי בגורן קבוע, ומתניתין

בגורן שאינו קבוע ויש לומר: דאביי גופיה הוה

משני דמה טעם קאמר, אי לאו משום דקשיא

ליה מה צריך לפרש טעמא כדי שלא יזיק.

והשתא דבברייתא מפרש טעמא כדי שלא יזיק

– מתניתין נמי איכא לפרושי הכי.

שעושה

ניטע רובו – הרי הוא כפחצ' ומותר. "ואם העיר קרמה – קוצין ואינו נותן דמים" וכו'. מאי

שנא גבי בור דקתני: קוצין וגותן דמים, ומאי שנא הכא דקתני: קוצין ואינו נותן דמים? אמר

רב פהנא: קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קיריא. ומאי קושיא? דלמא שאני הויקא דרפים

מהויקא דיחיד אלא אי איתמר דרב פהנא – אסיפא איתמר: אם האילן קדם – קוצין וגותן

דמים. ולוימא להו: הבו לי ברישא דמי וחדר איקון אמר רב פהנא: קידרא דבי שותפי לא

חמימא ולא קיריא. "ספק זה קדם וספק זה קדם – קוצין ואינו נותן דמים". מאי שנא מבזר

דאמרת: לא יקוצין? התם דודאי לאו למיקץ קאי – ספיקו נמי לא אמרינן ליה קוצין, הכא דודאי

למיקץ קאי – ספיקו נמי אמרינן ליה קוצין, ואי משום דמי – אמרינן ליה: אייתי ראיה ושקול.

משנה מרחיקין את גורן קבוע מן העיר חמשים אמה. לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך ששלו

– אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח, ומרחיק ממנועיותיו של חבירו ומנירו בכדי שלא

יזיק. **גמרא** מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? אמר אביי: סיפא אתאן לגורן שאינו קבוע.

היכי דמי גורן שאינו קבוע? אמר רבי יוסי ברבי חנינא: כל שאינו זורה ברחת. רב אשי אמר:

מה פועם קאמר, מאי טעמא מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה? כדי שלא יזיק. מיתבי:

מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה; וכשם שפמרחיקין מן העיר חמשים אמה, כך מרחיקין

מגדלעיו ומקשואיו ומנועיותיו ומנירו של חבירו חמשים אמה, כדי שלא יזיק; בשלמא לרב

אשי ניחא, אלא לאביי קשיא קשיא. בשלמא מפקשואיו ומגדלעיו, דאזיל אבקא ואחי בליביה

ומנירו ליה, אלא מנירו אמאי? אמר רבי אבא בר זבדא, ואיתיקא רבי אבא בר זוטרא: מפני

שעושה

של אילן, אם ודאי קדם – לאו למיקץ קאי, כדקתני: אם האילן קדם לא יקצן – ספיקו נמי לא אמר ליה קוצין, שעל הניקץ להביא ראיה. הכא דודאי – נמי למיקץ קאי, אלא שנטל

דמים, כדקתני: אם האילן קדם קוצין ונותן דמים – ספיקו נמי אמר ליה קוצין ממנו נפשך על כרחך. וכשבא לגבות דמים אמר ליה: אייתי ראיה דאת קדמת ושקל. **משנה** גורן קבוע

– בגמרא מפרש מאי קביעותא. חמשים אמה – מפני המורץ המזיק את בני העיר כשהוא זורה, וגם הזרעים הוא מייבש. ומנירו של חבירו – ובגמרא מפרש מאי הויק דמוץ לעיר. ניר

הוא חרישה שחורשין בימי הקיץ, ואין זורעין בו עד ימות החורף, כדי שימותו שרשי הקוצים והעשבים, כדכתיב: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" (יחזקאל ד). בכדי שלא יזיק –

האי שיעורא משמע בציר מחמשים אמה. ובגמרא פריך: מאי שנא מרישא, דאמרת: אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח? **גמרא** שאינו זורה ברחת – שאין חבירי גדול, ואין

צריך לזרות ברחת, אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף מאליו. רחת פליה בלעז, כשהכרי גדול צריך להגביה התבואה ברחת, וזורק כלפי מעלה, והרוח מנשבת ודוחפת המוץ למרחוק.

רב אשי אמר – שיעורא דסיפא כרישא, ומה טעם קאמר. מקשואיו ומגדלעיו – נטיעה שהקשואין והגדלעין גדילין בה. בשלמא לרב אשי ניחא – דקתני בכלולו חמשים אמה. אלא

לאביי קשיא קשיא – והכין גרסין.

דשפוכאי – שופכי יין מן החבית לנדות למכור לעוברי דרכים במדינה זאת, כדמסיים ואזיל. ברברבי – דליכא למיחש לרובא דעלמא, למימר מעוברי דרכים נפול. ואי איכא ברברבי בהדיהו – אף הקטנים מותרין, דברברבי לאו אורחיהו דעוברי דרכים, אלא כולוהו מלוקח יין של מדינה זו ונינהו, וישראל חן. וקטנים שאין דרך ללוקח יין להביאם, אימור באבירוי הוה מנחי – להשקות משא

החמור, כשיש שתי נדות זה גדול מזה מעט

ומכבדי המשא לצד אחד – מנחין נוד קטן

אצל, להשקות המשא. **משנה** מרחיקין את

האילן מן העיר – בגמרא מפרש: משום נוי

העיר, לפי שנוי לעיר כשיש מרחב פניו לפניו.

חירוב ושקמה – ענפיהם רבים. ואילן סרק –

נגאי הוא לעיר. ונותן דמים – מי שהעיר שלו.

גמרא ותיפוק ליה דאין עושין מגרש שדה –

משנה היא בפרק אחרון של ערכין (לג, ב).

ומגרש אלה אמה הוא. וכל אלה אמה אסור

לעשותו שדה. וקא סלקא דעתך – לא שדה

לבן ולא שדה אילן. לא צריכא לרבי אלעזר –

דפליג התם, ואמר: במה דברים אמורים – בעיר

הזוהים אבל בעיר ישראל כו'. הכי גרסינן: ולרבנן

דאמרי אין עושין חני מילי ברוקים אבל באילנות

עושין – בתוך אלה אמה. והכא – מבית עשרים

וחמש אמה משום נוי העיר אין עושין. קרפא

יותר מבית סאתים שהוקף לדירה – סאתים

הוא שיעור חצר המשכן, ונתנהו הכתבים שיעור

לכל היקף שלא הוקף לדור בתוכו או להשתמש

מן הבית לתוכו, כגון קרפא שבבקה. אבל

המטוקף לדירה – אפילו בית עשרה בורין

במטוקף בו. וקאמר רבא: ית עשרה סאתים

שהוקף לדירה, הוא מותר לטלטל בכלול. גורע

רובו – בטלו הזרעים שם דירה ממנו, והרי הוא

כגינה שאין תקפה לדירה, והאילן יותר מבית

סאתים הוא – אין מטלטלין בו עוד. אבל ניטע

רובו – באילנות – אין האילנות במטלין תורת

דירתו ממנו, והרי הוא כחצר שלפני הבתים

שהקיפה לדירה, ומותר. מאי שנא בור –

דבעינן נמי חרקה, וקתני נמי אם הבור קדמה

– קוצין ונותן בעל הבור דמי האילן לבעל

האילן. לא חמימא ולא קיריא – שזה סומך על

זה, אף כאן, דמי האילן מי יתנם? אם באת

להטיל על בני העיר – כל אחד ואומר: ממני

לא יתחילו. ונמצא האילן עומד, והעיר מגונה,

ואין זו תפארת ארץ ישראל. ומאי קושיא –

מבזר לעיר, דאיצטריך לשנוי הכי? דלמא שאני

הויק דרבים מהויק דיחיד, לא חייבו הכתבים

לקון אילנו בשביל בור יחיד בלא דמים, אבל

בשביל הויק רבים חייבוהו לקון לא חמימא כו'

– אם באת להמתין עד מתן מעות – יעמוד זה

לאורך ימים. בני העיר סומכין זה על זה, ובעל

האילן רוצה בכך. לפיכך יקון, ואחר כך יגבה

מעותיו מזה בבית דין. התם – גבי בור, דודאי

שעושה

של אילן, אם ודאי קדם – לאו למיקץ קאי, כדקתני: אם האילן קדם לא יקצן – ספיקו נמי לא אמר ליה קוצין, שעל הניקץ להביא ראיה. הכא דודאי – נמי למיקץ קאי, אלא שנטל

דמים, כדקתני: אם האילן קדם קוצין ונותן דמים – ספיקו נמי אמר ליה קוצין ממנו נפשך על כרחך. וכשבא לגבות דמים אמר ליה: אייתי ראיה דאת קדמת ושקל. **משנה** גורן קבוע

– בגמרא מפרש מאי קביעותא. חמשים אמה – מפני המורץ המזיק את בני העיר כשהוא זורה, וגם הזרעים הוא מייבש. ומנירו של חבירו – ובגמרא מפרש מאי הויק דמוץ לעיר. ניר

הוא חרישה שחורשין בימי הקיץ, ואין זורעין בו עד ימות החורף, כדי שימותו שרשי הקוצים והעשבים, כדכתיב: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" (יחזקאל ד). בכדי שלא יזיק –

האי שיעורא משמע בציר מחמשים אמה. ובגמרא פריך: מאי שנא מרישא, דאמרת: אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח? **גמרא** שאינו זורה ברחת – שאין חבירי גדול, ואין

צריך לזרות ברחת, אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף מאליו. רחת פליה בלעז, כשהכרי גדול צריך להגביה התבואה ברחת, וזורק כלפי מעלה, והרוח מנשבת ודוחפת המוץ למרחוק.

רב אשי אמר – שיעורא דסיפא כרישא, ומה טעם קאמר. מקשואיו ומגדלעיו – נטיעה שהקשואין והגדלעין גדילין בה. בשלמא לרב אשי ניחא – דקתני בכלולו חמשים אמה. אלא

לאביי קשיא קשיא – והכין גרסין.

שעושה

של אילן, אם ודאי קדם – לאו למיקץ קאי, כדקתני: אם האילן קדם לא יקצן – ספיקו נמי לא אמר ליה קוצין, שעל הניקץ להביא ראיה. הכא דודאי – נמי למיקץ קאי, אלא שנטל

דמים, כדקתני: אם האילן קדם קוצין ונותן דמים – ספיקו נמי אמר ליה קוצין ממנו נפשך על כרחך. וכשבא לגבות דמים אמר ליה: אייתי ראיה דאת קדמת ושקל. **משנה** גורן קבוע

– בגמרא מפרש מאי קביעותא. חמשים אמה – מפני המורץ המזיק את בני העיר כשהוא זורה, וגם הזרעים הוא מייבש. ומנירו של חבירו – ובגמרא מפרש מאי הויק דמוץ לעיר. ניר

הוא חרישה שחורשין בימי הקיץ, ואין זורעין בו עד ימות החורף, כדי שימותו שרשי הקוצים והעשבים, כדכתיב: "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" (יחזקאל ד). בכדי שלא יזיק –

האי שיעורא משמע בציר מחמשים אמה. ובגמרא פריך: מאי שנא מרישא, דאמרת: אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח? **גמרא** שאינו זורה ברחת – שאין חבירי גדול, ואין

צריך לזרות ברחת, אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף מאליו. רחת פליה בלעז, כשהכרי גדול צריך להגביה התבואה ברחת, וזורק כלפי מעלה, והרוח מנשבת ודוחפת המוץ למרחוק.

רב אשי אמר – שיעורא דסיפא כרישא, ומה טעם קאמר. מקשואיו ומגדלעיו – נטיעה שהקשואין והגדלעין גדילין בה. בשלמא לרב אשי ניחא – דקתני בכלולו חמשים אמה. אלא

לאביי קשיא קשיא – והכין גרסין.

שעושה

של אילן, אם ודאי קדם – לאו למיקץ קאי, כדקתני: אם האילן קדם לא יקצן – ספיקו נמי לא אמר ליה קוצין, שעל הניקץ להביא ראיה. הכא דודאי – נמי למיקץ קאי, אלא שנטל

דמים, כדקתני: אם האילן קדם קוצין ונותן דמים – ספיקו נמי אמר ליה קוצין ממנו נפשך על כרחך. וכשבא לגבות דמים אמר ליה: אייתי ראיה דאת קדמת ושקל. **משנה** גורן קבוע

– בגמרא מפרש מאי קביעותא. חמשים אמה – מפני המורץ המזיק את בני העיר כשהוא זורה, וגם הזרעים הוא מייבש. ומנירו של חבירו – ובגמרא מפרש מאי הויק דמוץ לעיר. ניר

בבא בתרא דף כד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רכא

הוצרכה המשנה לומר שמכל מקום **הָכָא** – בעשרים וחמש אמה
הסמוכים לעיר, מודה רבי אליעזר שמשום **נָזִי הָעִיר לֹא עֲבָדִין** –
אין עושים שדה, אלא יש להשאיר מרחב פנוי לפני העיר.
ובאופן שני מתרצת הגמרא: ו**לְקַבֵּץ נָמִי** – אף לדעת חכמים (שם),
דְּאִמְרֵי שאף בערי ישראל אין עוֹשִׂין שָׂדֶה מְגֵרֶשׁ וְלֹא מְגֵרֶשׁ שָׂדֶה,
מכל מקום הוצרכה המשנה לאסור נטיעת אילן בסמוך לעיר,
משום דהֲנִי מִלִּי – דין זה שאין עושים מגרש שדה, נאמר רק לגבי
זריעת זרעים בסמוך לעיר, שבוה יש לאסור לדעת חכמים בכל
אלף אמה הסמוכים לעיר, משום שעושה את המגרש שדה, **אֶבֶל**
נטיעת אֵילָנוֹת עֲבָדִין בסמוך לעיר, שאין בוה משום עשיית מגרש
שדה, וְעַל כֵּן הוצרכה המשנה להשמיענו, ד**הָכָא** – בעשרים וחמש
אמה הסמוכים לעיר, **מִשּׁוּם נָזִי הָעִיר לֹא** – יש לאסור אף נטיעת
אילנות שאין זה נזי לעיר.
הגמרא מביאה הוכחה ליסוד זה שיש לחלק בין זרעים לאילנות:
ו**מִנְהָ תִּמְכָּר דְּשֹׁאֲנֵי בֵין זְרָעִין לְאֵילָנוֹת** – ומניין יש לומר שיש חילוק
לענין זה בין זרעים לאילנות. ד**תִּנְיָא** – יש להוכיח כן מדברי
הברייתא, העוסקת בדיני טלטול בשבת, וכך שנינו בה, **קִרְפָּף**
ו–מקום המוקף מחיצות) ששיעור שטחו הוא יוֹתֵר מִבֵּית סֵאתִים
ו–מקום הראוי לזרוע בו שתי סאים, **שֶׁהוּקָף בְּמַחֲצוֹת לְצוּרֶךְ**
דִּירָה, ולפיכך מותר היה לטלטל בכולו אפילו גדול הוא ביותר,
ולאחר מכן נִזְרַע רִיבּוּי של הקרפף בזרעים, הֲרִי הוּא כְּנִינָה וְאִסּוּר
לטלטל בתוכו אלא בארבע אמות, שהרי אין דרך אדם לזרוע
בתוך חצירו, ונמצא שבעל ממנו שם 'דירה' ונעשה 'גינה', וגינה
שהיא גדולה מבית סאתים אין לטלטל בה אלא בארבע אמות.
אבל אם נִפְטַע רִיבּוּי באילנות, הֲרִי הוּא כְּחָצֵר וּמוֹתֵר לטלטל בו,
שמאחר ודרך אדם לנטוע אילנות בתוך חצירו לא בטל ממנו שם
דירה.
ויש להוכיח משם שמקום הזרוע בזרעים יש עליו שם 'גינה' או
'שדה', ולפיכך יש לאסור לזרוע את המגרש הסמוך לעיר בשיעור
אלף אמה, לדעת חכמים הסוברים שאין עושים מגרש שדה. אבל
מקום הנטוע באילנות אין שם 'שדה' עליו, ולפיכך אין לאסור
ליטע אילנות באלף אמה הסמוכים לעיר, אלא רק בעשרים וחמש
אמה הראשונים משום נזי העיר.
שנינו במשנה: ו**אִם בְּנִית הָעִיר קִרְפָּף לְנִטְעֵת הָאֵילָן, קוֹצֵץ אֶת**
הָאֵילָן וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמִים לְבַעֲלֵיו וְכוּ'.
שואלת הגמרא: **מָאי שָׁנָא** – מדוע שונה הדין גַּבֵּי אֵילָן הַסְמוּךְ לְבוֹר
ומזיק, דְּקִתְנֵי – ששנינו במשנה להלן (כה) שאם קדמה חפירת
הבור לנטיעת האילן, קוֹצֵץ בַּעַל הַבוֹר אֶת הָאֵילָן וְנוֹתֵן דְּמִים
לְבַעֲלֵיו, אף שנטע באיסור, ו**מָאי שָׁנָא הָכָא** לגבי אילן הסמוך
לעיר, דְּקִתְנֵי במשנתנו שאם קדמה העיר לאילן קוֹצֵץ אֶת הָאֵילָן
וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמִים לְבַעֲלֵיו.
משיבה הגמרא: **אִמְרֵי רַב כְּהֵנָּה, קִידָּרָא דְבִי שׁוּתְפִי לֹא חֲמִימָא וְלֹא**
קִרְיָא – קדירת השותפים אינה לא חמה ולא קרה. ומשל הוא,
שכשם שקדירת השותפים לעולם פושרת היא, מאחר שכל אחד
מהם סומך על חבריו שיטפל בה, כך לענין קציצת האילן, אם יחא
מוטל על בני העיר לשלם אם דמי האילן, ישתמש כל אחד מהם
מן התשלום, ונמצא שישאר האילן במקומו ויהא גנאי לעיר,
ולפיכך תיקנו חכמים שאם קדמה העיר לאילן לא יטול בעל
האילן את דמי אילנו, ומעתה יקצוצוהו בני העיר בלא חשש.
שבה הגמרא ושואלת: ו**מָאי קוֹשְׁיָא** – כיצד ניתן לדמות בור לעיר
ולחקשות מזה על זה, עד שהוצרכנו לתרץ משום קדירת
השותפים, ד**לְמָא שְׂאֵנִי הָיוּקָא דְרַבִּים מְהִיקָא דִּיהִיד** – הרי יתכן
לחלק בין הזיק הרבים להזיק היחיד, שלגבי בור שאין האילן מוֹזִיק
אלא אדם יחיד לא תיקנו חכמים לקרצו בלא ליתול דמים, אך
לגבי אילן הסמוך לעיר ומזיק את הרבים, תיקנו חכמים לקרצו
בלא שיטול בעליו דמים.
ומחמת קושיא זו חזרת בה הגמרא מדבריה, וסוברת שאכן טעם
הדבר שבאילן הסמוך לעיר קוצץ ואינו נותן דמים הוא משום
שמוזק את הרבים, ודברי רב כהנא על קדירת השותפים בענין

ד**שְׁפוּכָא יִשְׂרָאֵל יִנְהוּ** – שרוב שופכי היין מן החביות לנודות
במדינה זו ישראלים הם, ולפיכך אף אם הולכים אחר הרוב מותר
היין בשתיה.
מוסיפה הגמרא: וְהֵנִי מִלִּי בְרַבְרִי – דין זה לא נאמר אלא באופן
שנמצאו בכרם נודות גדולים, שאין לתלות שהגיעו ממדינה
אחרת על ידי עוברי דרכים, מאחר שאין דרך עוברי דרכים לשאת
עמם נודות גדולים. **אֶבֶל וּפְרִי** – אם נמצאו נודות קטנים, אסורים
הם, אף שרוב שופכי היין במדינה זו ישראלים הם, דאִמְרוּ מְעוֹקְרֵי
דְרַבִּים נְפֹל – שהרי יתכן שנפלו מעוברי דרכים שהביאום ממדינה
אחרת, ורוב היין שבמדינות אחרות של גוים הוא. ו**אִי אִכְבָּא**
בְּרַבְרִי בְּהִירֵיהּ – אמנם אם נמצאו נודות קטנים יחד עם נודות
גדולים, יש להתיר אף את הקטנים, שמאחר ואין דרך עוברי
דרכים לשאת נודות גדולים, יש לתלות שהיין נקנה במדינה זו מיד
שופכי היין הישראלים, והטעם שקנו אף נודות קטנים שאין דרך
הקונים בכך, משום דאִמְרוּ בְּאֶבְרֵיהּ הָהּ מְנַחֵי – שמוא נטלום כדי
להשוות את המשא המוטל משני צידי החמור, כדי שלא יכביד צד
אחד על החמור יותר ממשנהו.

משנה

במשנה זו יבואר שאסור ליטע אילנות בסמוך לעיר, מפני שאין זה
נאה לעיר, וחילוק הדינים בזה בין אם האילן קדם לעיר לבין אם
העיר קדמה לאילן.
מִרְחִיקִין אֶת הָאֵילָן מִן קֶצֶה הָעִיר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה. דהיינו, אין
אדם רשאי ליטע אילן סמוך לגבול העיר, מאחר שנוי הוא לעיר
שיהא לפניה מרחב הפנוי מאילנות. ו**כָּאֵילָן שֶׁל חֲרוּב וְכָאֵילָן שֶׁל**
שֶׁקֶמָה שענפיהם מרובים משאר אילנות, יש להרחיקם מן העיר
חֲמִשִּׁים אַמָּה. אֶבֶל שְׂאֵל אִמְרֵי, כָּל אֵילָן כֶּרֶךְ יֵשׁ לְהִרְחִיק מִן הָעִיר
חֲמִשִּׁים אַמָּה, מאחר שגנאי הוא לעיר שיהא אילן סרק סמוך
אליה.
עתה מבארת המשנה את הדין באופן שכבר נטע את האילן: (ו)אם
בניית הָעִיר קִרְפָּף לְנִטְעֵת הָאֵילָן, דהיינו, שנטע אדם אילן סמוך
לעיר שלא כדין, אזי קוֹצֵץ אחד מבני העיר את האילן, וְאֵינוֹ נוֹתֵן
דְּמִים לְבַעֲלֵיו. ו**אִם הָאֵילָן קָדַם** לעיר, קוֹצֵץ אחד מבני העיר את
האילן, שאף שנטע בעל האילן כדין, מכל מקום עתה יש בוה גנאי
לעיר ויש לקרצו, וְנוֹתֵן כֹּל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר דְּמִים לְבַעַל הָאֵילָן.
כָּסֶף הֵן קָדַם וְכָסֶף הֵן קָדַם – וכשיש ספק אם האילן קדם לעיר או
להיפך, הדין הוא שקוֹצֵץ אחד מבני העיר את האילן וְאֵינוֹ נוֹתֵן
דְּמִים.

גמרא

מבררת הגמרא: **מָאי שָׁנָא** – מהו הטעם שמרחיקין את האילן מן
העיר. **אִמְרֵי עוּקָא, מִשּׁוּם נָזִי הָעִיר** – דנאה הדבר לעיר שיהא
מרחב פתוח לפניה.
מקשה הגמרא: מדוע הוצרכה המשנה לאסור נטיעת אילן
בעשרים וחמש אמה הסמוכים לעיר, ו**תִּפְסֹק לִיה** – הרי ניתן
להוציא דין זה מן המבואר במשנה במסכת ערכין (א), ד**אֵין עוֹשִׂין**
שָׂדֶה מְגֵרֶשׁ וְלֹא מְגֵרֶשׁ שָׂדֶה, דהיינו, נתפרש בכתוב (מדרב לה דה)
שיש להותיר אלא אמה בסמוך לעיר לצורך מגרש, שהוא שטח
הפנוי מזריעה או בנין ועומד לנוי העיר, ולאחריו יש להותיר שטח
נוסף לצורך שדות וכרמים. ונתבאר שם במשנה, שאין רשאי אדם
לזרוע את המגרש ולהוכפו לשדה, שהרי מחריב את נזי העיר.
וכמו כן אין אדם רשאי להפוך את השדה למגרש ריק, משום
יישוב ארץ ישראל. ואם כן, הרי יש לאסור ליטע אילנות בכל אלף
אמה הסמוכים לעיר, ולא רק בעשרים וחמש אמות.
על קושיא זו מתרצת הגמרא בשני אופנים: האופן האחד, **לֹא**
צִירָא – לא הוצרכה המשנה לומר דין זה אלא לְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאִמְרֵי
(ערכין שם) שדין זה שאין עושים מגרש שדה נאמר רק לגבי ערי
הלוים, אבל בערי ישראל עוֹשִׂין שָׂדֶה מְגֵרֶשׁ וּמְגֵרֶשׁ שָׂדֶה, ועל כן

1 שְׁעוּשָׁה אוֹתוֹ גָּלַל – האבק העולה מן הגורן מזבל את הקרקע יותר
2 מדי, וגורם לייבש את הזרעים הנזרעים בה.

משנה

3 משנה זו ממשיכה לעסוק בדניי הרחקת נזיקין, ומפרטת כמה ענייני
4 היזק שיש להרחיק מן העיר, או מן ממנו של חבריו. מרחיקין את
5 הנבלות, ואת בית הקברות, ואת המזקקין – מקום עיבוד העורות
6 מן קצה העיר חמש אמה, מאחר שדברים אלו גורמים לריח רע
7 המזיק את בני העיר.

8 המשנה מביאה מחלוקת באיזה צד של העיר מותר לעשות
9 בורסקי: דעת תנא קמא היא, שאין עושין בורסקי אלא למרח העיר,
10 מאחר שהרוח המזרחית היא חמה ומנשבת בנחת, ולפיכך אין היא
11 מביאה את הריח לתוך העיר, אך בשאר צידי העיר אסור לעשות
12 אפילו אם מרחיק חמשים אמה.

13 רבי עקיבא אומר, לכל רוח הוא עושה – רשאי אדם לעשות בורסקי
14 בכל צדי העיר, חוץ ממערבה של העיר. ומרחיק את הבורסקי
15 חמשים אמה מן העיר.

16 ומרחיקין את המשרה – מים ששורים בהם פשתן, וריחם רע
17 ביותר, מן גינת הירק, שאם זרע אדם ירקות בגינתו אסור לשכנו
18 לסמוך לשם את מקום שריית הפשתן, מאחר שמויק הוא לירק, וכן
19 מרחיקים את מקום גידול הקרישין – כרתין מן מקום גידול הקצילים,
20 מאחר שמויקים הם אותם, וכן יש להרחיק את מקום גידול התרדל
21 מן כוורות הקורבן, מפני שהדבורים אוכלות את החרדל, ונעשה
22 להן מר בפיהן, וכוורות ואוכלות את הדבש שלהן. ורבי יוסי מתייר
23 בסמיכת התרדל לכוורות הדבורים.

גמרא

24 הגמרא מסתפקת בהבנת דברי רבי עקיבא: איכא להו – נסתפקו
25 בני הישיבה, רבי עקיבא היב קאמר – מה היתה כוונתו לומר, האם
26 כוונתו של כל רוח הוא עושה וסומך – שבכל צדי העיר ניתן
27 לסמוך בורסקי בלא להרחיק כלל, חוץ ממערבה דמרחיק חמשים
28 אמה ועושה – חוץ מצד מערב שאין לעשות בו בורסקי עד שירחיק
29 חמשים אמה מן העיר. או דלמא – או שמא לכל רוח מרחות העיר
30 הוא עושה בורסקי ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערבה דאינו עושה
31 כלל, אפילו אם ירחיק הרבה.

32 הגמרא פושט ספק זה מדברי הבריייתא: תא שמע, דתניא רבי
33 עקיבא אומר, לכל רוח מרחות העיר הוא עושה בורסקי ומרחיק
34 חמשים אמה מן העיר, חוץ ממערבה של העיר דאינו עושה שם
35 בורסקי כל עיקר, מפני שהיא תדירא – מצויה. ומוכח מדברי
36 הבריייתא, שבכל הצדדים מצריך רבי עקיבא הרחקת חמשים
37 אמה, ואילו בצד מערב אסור הוא לעשות לעולם, אף אם מרחיק
38 הרבה.

39 הגמרא מבררת את כוונת דברי רבי עקיבא מפני שהיא תדירא:
40 אמר ליה רבא לרב נחמן, מאי כוונת רבי עקיבא שרוח מערבית
41 תדירא. אילמא תדירא ברוחות – אם נאמר שכוונתו שבצד מערב
42 יש רוחות באופן תדיר, דהיינו שרוח מערבית מנשבת יותר משאר
43 רוחות, ולפיכך אין לעשות שם בורסקי מאחר שהרוח תביא את
44 הריח לעיר. והאמר רב חנן בר אבא אמר רב, ארבע רוחות
45 מארבעה צידי העולם מנשבות בכל יום, ורוח צפונית מנשבת עם
46 בולן – עם כל אחת מהרוחות, בנוסף למה שמנשבת בפני עצמה,
47 שאילמלא בן – שאם לא היתה מנשבת עם כל אחת מן הרוחות,
48 ארבע הרוחות מנשבות אפילו שעה אחת מחמת חוזקן של הרוחות.
49 ורוח דרומית היא הרוח הקשה מכולן, ואילמלא בן וזו – מלאך
50 בדמות נץ ששומרה בכנפיו, היתה מרחקת את כל העולם, שנאמר
51 (איוב לט כו) 'המביטך יאמר נץ יפרש כנפיו לתימן', דהיינו, שהמלאך
52 הדומה לנץ פורש את כנפיו לצד דרום – ותימן, כדי לעצור את
53 הרוח הנושבת שם. ומוכח, שרוח צפונית היא התדירה מכל

הרוחות.

54 אלא בהכרח צריך לומר, דמאי כוונת רבי עקיבא שרוח מערבית
55 תדירא, שתדירא היא בהשראת השכינה, המצויה בה יותר משאר
56 צדי העולם, ולפיכך הוא אסור לעשות שם בורסקי.

57 הגמרא מביאה ראייה שהשראת השכינה מצויה יותר בצד מערב:
58 דאמר רבי יהושע בן לוי, בואו ונחזיק מטה לאבותינו אנשי כנסת
59 הגדולה, שהודיעו אותנו, על ידי המקרא שאמר, היכן הוא המקום
60 הראוי לפנות אליו בשעת התפלה. דכתוב (נחמיה ט ו) 'וצבא השמים
61 לך משתחוים'. ויש ללמוד מכך, שצבא השמים הלא הדמה השמש
62 והירח העומדים בצד מזרח, משתחוים כלפי השכינה שהיא בצד
63 מערב, שאין דרך העבד להשתחוות בסמוך ממנו לאדונו, אלא
64 ברחוק מקום מעט.

65 מרחיקין לה – והקשה על כך רב אחא בר יעקב, כיצד ניתן להוכיח
66 מכאן ששכינה במערב, ודלמא השכינה היא במזרח, ואף על פי כן
67 השמש וירח משתחוים לה בסמוך למקום מעמדם, ודומים הם
68 כעבד שנומל פנים – ומתנהו מרבו, וחוזר לאחוריו כשפניו פונות
69 לעבר האדון, ומשתחוה בהליכתו לאחור, ונמצא שמתחיל
70 להשתחוות בסמוך למקום מעמד אדונו, ומתרחק ממנו לאיטו,
71 ואף בשמש וירח יתכן לומר כן, שמתחילים להשתחוות לשכינה
72 שבמזרח, ומתקדמים לאחוריהם לעבר מערב. קשיא – אכן קשה
73 הדבר.

74 הגמרא מביאה דעה החולקת על כך שעיקר השראת השכינה היא
75 במערב: ורבי אשיעא קבר שהשראת השכינה בכל מקום היא, ואין
76 צד המיוחד יותר מחבירו. דאמר רבי אשיעא, מאי דכתיב – מה
77 היא כוונת הכתוב (שם) 'אתה הוא ה' לברך אתה עשית את השמים
78 וגו', וצבא השמים לך משתחוים, והיינו, שכוונת הכתוב הוא
79 לשבח את הבורא בענין השליחות ששולח את צבא השמים,
80 שהוא יחיד לבדו בענין זה, ומה הוא השבח בזה, ששולחך לא
81 בשלוחי בשר ודם הם, ששלוחי בשר ודם, מקום שמשלוחים לשם
82 מתיירים שליחותך, שאם המשלח נמצא במקום אחד, ושולח את
83 שליחו לעשות שליחות במקום אחד, אזי לאחר גמר השליחות
84 מוטל על השליח לשוב למקומו של המשלח ולהודיעו שעשה את
85 שליחותו. אבל שלוחך אינם צריכים לעשות כן, אלא למקום
86 שמשלוחין משם מתוורין שליחותן – באותו מקום שביצעו את
87 שליחותם שם הם מודיעים שעשו את השליחות, מאחר שהשכינה
88 מצויה במקום זה כפי שהיתה מצויה במקום שממנו נשלחו לבאן.

89 שנאמר (איוב לח לה) 'התשלח ברכים וילכו ויאמרו לך חננו', ומדייקת
90 הגמרא, 'בואו ויאמרו לא נאמר, אלא וילכו ויאמרו', שאינם
91 צריכים לשוב למקום שממנו נשלחו, אלא הולכים ואומרים
92 במקום שליחותם. ודבר זה מלמד שהשכינה בכל מקום היא שרויה.
93 ואף רבי ישמעאל קבר שהשראת השכינה בכל מקום היא, דתניא
94 דבי רבי ישמעאל, מניין ששכינה בכל מקום היא, שנאמר (וכריה ב ז)
95 'הנה המלאך הדבר כי יצא ומלאך אחר יצא לקראתו'. מדייקת
96 הגמרא, 'וצא אחרי' לא נאמר, אלא יוצא לקראתו, דהיינו,
97 שהמלאך הראשון בא מצד אחד, והשני בא מן הצד שכנגדו, ודבר
98 זה מלמד ששכינה שרויה בכל מקום.

99 ואף רב נשט קבר ששכינה בכל מקום היא, דאמר ליה רב נשט
100 לשמיעה – למשמשו, שבעה שהיה מעמידו לתפלה, מאחר שרב
101 ששת היה סגי נהור, לכל רוחתא אוקמן – יכול עתה להעמידני
102 להתפלל לכל הצדדים ואין חילוק בדבר, לרב ממונה – חוץ מצד
103 מזרח שלא תעמידני לשם, ולא משום דלית ביה השראת השכינה,
104 שהרי שוכנת היא בכל הצדדים בשוה, אלא משום דמזרח ביה מיני
105 – כדי להוציא מלב עובדי עבודה זרה המורים להתפלל לצד
106 מזרח.

107 הגמרא מביאה את דעת החולק בזה: ורבי אבהו אמר, עיקר
108 השראת השכינה במערב היא, דאמר רבי אבהו, מאי אוריה – מדוע
109 נקרא צד מערב בלשון פרסי בשם 'אוריה', על שם שהוא אור יה
110 – הצד שבו שרויה השכינה ביותר.

111 הגמרא מביאה מימרא המדמה את התורה לארבע הרוחות
112

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כה עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י תוספות

שְׁעוּשָׁה אוֹתוֹ גָּלַל – מרבה לו זבל, ושוורף את הורעים שגורעו בו. **משנה** את הנבלות ואת הקברות כו' – משום ריח רע, אלא למורה העיר – שאין הרוח מורחית קשה תדיר אלא אם כן באה לפורענות, אבל כדרכה היא חמה ומנשבת בנחת, דכתיב (יונה ד) "רוח קדים חרישת ותך השמש" וגו' – לפיכך אינה מבאיה הרוח לעיר. חוץ מן מערכה –

בגמרא מפרש טעמא. **גמרא** וסופך – אינו צריך להרחיק חמשים אמה. שאינו עושה כלל – ומרחיק חמשים אמה דקאמר רבי עקיבא – אשאר רוחות דרישא קרא. תדירא ברוחות – אותו צד תדיר ברוח, וצבא השמים – שדמשג והירח תדיר משאר רוחות. רוח צפונית מנשבת עם כל אחת – מהרוחות, לפי שהיא רכה ומתוקה וצלולה, כדאמר ביבמות (עבא), וממתקת. בן גין – מלאך העשוי בדמות גין. מעפירה – בכנפיו. תדירא בשכינה – במעבר היא שוכנת. לאבותינו – אנשי כנסת הגדולה, שאמרו מקרא זה בספר תנאי. וצבא השמים – השמש והירח העומדים במזרח. לך משתחיים – למעבר. ודלמא – הם למורה משתחיים וכי תימא אין דרך להשתחוות סמוך לרב – הם עושין כעבר שנטל פרס מרבו וחזר לאחוריו ומשתחוה כשהוא הולך לאחוריו, משנטל פרס מתרחק תמיד בהשתחויה. פרס – מתן, אתה הוא ד' לבדך – בתר "וצבא השמים" כתיב, ועל עסקי שליחות צבא השמים הוא משבח ואומר: אתה הוא לבדך במדה זו. לשם מחזירין שליחותו – כשבאין לומר עשינו שליחותך – צריכין לשוב אל מקום שהשולחם עומד שם. למקום שמשתלחין – פירושו: באותו מקום שנשתלחו שם – אף שם השכינה מצויה, ואומרים לו עשינו שליחותך. והנה המלאך הוזכר כי יוצא – בנבואת זכריה, למוד את ירושלים כמה ארכה וגו', ומלאך אחר יוצא לסתור שליחותו של ראשון, שחור בו המקום ולא יתן בה מדה, ואומר "פרות תשב ירושלים", והרי שניהם מאת השכינה באים, ואחריה' לא נאמר, אלא "לקראתו" – זה בא מכאן וזה בא מכאן. רב ששת – מאור עינים הוה. לכל רוחתא אוקמן – העמידני להתפלל. דמורו בה מיני – תלמודי ישו מורים הוראם להתפלל במורה. אוריה – אני שמעתי כך קורין למעבר בלשון פרסי. ולי נראה שכך קורין למורה בלשון לעז, והיינו דקאמר אויר יז, שהשכינה במעבר ופניו למורה, נמצא המורה אויר. יעקוב כפטר לקחי – משה רבינו דימה את התורה לארבע רוחות, כשם שאי אפשר בלא הם – כך אי אפשר לעולם בלא תורה. מערפו של עולם – אני שמעתי: מחוקו של עולם, על שם שהשכינה במעבר, סביא ליה. ואני אומר: מאחוריו – עולם – שהמעבר קריר אחור, שנאמר "הן קדם אהלך ואינו ואחור ולא אבין" וגו' (איוב כג). שמואל את הוזהב – שמתמנת ומביאה שרב, ורעבון בא הוזהב ול. וכן הוא אומר – דכתיב וילוצא את זזהב, כשעיר – שד. לאכסדרה

שְׁעוּשָׁה אוֹתוֹ גָּלַל. **משנה** מרחיקין את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקין מן העיר חמשים אמה. אין עושין בורסקין אלא למורה העיר; רבי עקיבא אומר: לכל רוח הוא עושה, חוץ ממערכה, ומרחיק חמשים אמה. ומרחיקין את המשרה מן הירק, ואת הפרשין מן הבצלים, ואת החרדל מן הדבורים, ורבי יוסי מתיר בחרדל. **גמרא** איבעיא להו: רבי עקיבא היכי קאמר? לכל רוח הוא עושה וסופך, חוץ ממערכה דמרחיק חמשים אמה ועושה. או דלמא: לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערכה דאינו עושה כלל? תא שמע: דתניא, רבי עקיבא אומר: לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערכה דאינו עושה כל עיקר, מפני שהיא תדירא. אמר ליה רבא לרב נחמן: מאי תדירא? אילימא תדירא ברוחות? והא אמר רב חנן בר אבא אמר רב: איבער רוחות מנשבות בכל יום, ורוח צפונית עם כולן, שאילמלא בן – אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת. ורוח דרומית קשה מכולן, ואילמלא בן גין שמעמידה – מחרבת את העולם, שנאמר: "המבינה יאכר גין יפרש כנפו לתיומן" אלא מאי תדירא? תדירא בשכינה, דאמר רבי יהושע בן לוי: בואו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיעו מקום תפלה, דכתיב: "וצבא השמים לך משתחיים". מתקף לה רב אחא בר יעקב: ודלמא פגער שנטול פרס מרבו, וחזור לאחוריו ומשתחוה קשא. ורבי אשיעא סבר: שכינה בכל מקום, דאמר רבי אשיעא, מאי דכתיב: "אתה הוא ה' לבדך את עשית את השמים" וגו'? שלוחיד לא בשלוחי בשור ודם; שלוחי בשור ודם – במקום שמשתלחים לשם מחזירים שליחותן, אבל שלוחיד – למקום שמשתלחין משם מחזירין שליחותן, שנאמר: "התשלח ברכים וילכו ויאמרו לך הננו"; "יבואו ויאמרו" לא נאמר, אלא: "וילכו ויאמרו", מלמד שהשכינה בכל מקום. ואף רבי ישמעאל סבר: שכינה בכל מקום, דתנא רבי רבי ישמעאל: מנין ששכינה בכל מקום? שנאמר: "הנה המלאך הדיבר בי יצא ומלאך אחר יצא לקראתו"; "אחרי" לא נאמר, אלא: "לקראתו", מלמד ששכינה בכל מקום. ואף רב ששת סבר: שכינה בכל מקום, דאמר ליה רב ששת לשמעיה: לכל רוחתא אוקמן לבר ממורה, ולאן משום דלית ביה שכינה, אלא משום

שְׁעוּשָׁה אותו גלל – אף על גב דגלל מביחין הקרקע, כשהיא כולה גלל – מוּיק. **אין** עושין בורסקין אלא למורה העיר – משום רוח מערבי שהוא קשה יריח ויולץ הריח מן העיר, כדאמרין (ברכות מא.) הישן למורה גרנו – דמו בראשו, מפני שרוח מערבית מביא הקש בחוטמו. **מפני** שהיא תדירה – לא גרסינן "מאי טעמא", דמן הברייתא היא, דכתיב איתא בתוספתא. **וצבא** השמים לך משתחיים – ואם תאמר: בלילה נמי במזרח משתחיים ויש לומר: דאין לנו ללמוד אלא מזה שאנו רואין. ואם תאמר: ואמאי לא נדע מקום תפלה מבית המקדש, שהיתה שם שכינה במערב? ויש לומר: דמשם אין ללמוד, דאף על גב דשכינה בכל מקום – אי אפשר להשיג ארון וכפורת אלא בצד אחד. ורבינו יצחק בן אברהם אומר: דמשם אין ללמוד שכינה במערב, דגדו דבית קדשי הקדשים הוה במערב דמקדש, מכל מקום הארון שהשכינה שם, כדכתיב (שמות כה) "ונתתני לך שם" היה במזרח בית קדשי הקדשים. **לכל** רוחתא אוקמן – כל הני אמוראי לית להו הא דתניא בברכות (לא), שחייב אדם להתפלל נגד ירושלים, משום דכתיב "התפללו אליך דרך ארצם". אלא סברי רבי ישמעאל דאמר: בכל מקום שכינה, ומאן דאמר שכינה במערב – סבר רבי עקיבא דאמר: מפני שהיא תדירה. ורבי חנינא דשמעתין, דאמר: כגון אתון דיתבון לצפונא דארעא דישאל אדרימו – סבר לה כברייתא דברכות. **אוריה** – לשון שפירש הקונטרס, דאוריה מערב, נראה לרבינו תם ולר"ח עיקר. **רוח** מערבית שבא מערפו של עולם – כדפירש בקונטרס: מאחוריו של עולם, דמעבר קרי אחור, דכתיב "אחור וקדם צרתני", ודרשינן (ובחינה) (יבא), לענין מרח ומערב, וכתב נמי "אורם מקום ופולשות מאחור" (ישעיה ט.) וקרי נמי דרום "מין", ולצפון "שמאל", כדאמרין בשמעתין. והיינו משום דשכינה במערב, ופני השכינה למורה, לכך קרי מערב אחור ומורה קדם, ודרום ימין, וצפון שמאל. ולמאן דאמר שכינה בכל מקום – צריך לומר דהאי דקרי מורה "קדם", ומערב "אחור", ודרום "מין", וצפון "שמאל" – משום שכינה בבית המקדש שהיה במערב, ופני השכינה כלפי ישראל שהיו במזרח, ומשתחיים שם. **הנה"ה** ורבינו יצחק בר יהודה פירש דכשעמד אדם הראשון כשברא היו פניו למורה, ואין נראה, שהיה ערפו כלפי השכינה למאן דאמר שכינה במערב. עד כאן הגהה. **רוח** מזרחית שנסערת כל העולם כולו – הוא דמשמע מנותנין שהיא נוחה מכל הרוחות – היינו כשהיא באה כדרכה. אבל כשבאה לפורענות – היא מסערת, כדפירש הקונטרס במנותנין. וממזורים

דמורו בה מיני. ורבי אבהו אמר: שכינה במערכה, דאמר רבי אבהו: מאי אוריה? אורי יה. אמר רב יהודה: מאי דכתיב "יערף כפטר לקחי"? זו רוח מערבית שבאה מערפו של עולם; "תול כפול אמרת" – זו רוח צפונית שמוזלת את ההב, וכן הוא אומר: "הגלים זהב מפים"; "כשערים עלי דשא" – זו רוח מזרחית שמשערת את כל העולם כשעיר; "וכרביבים עלי עשב" – זו רוח דרומית שהיא מעלה רביבים ומגדלת עשבים. תניא, רבי אליעזר אומר: עולם לאכסדרה

ומזורים פירוש: רוח צפונית שכותל שלה מושלך, כלומר שאינה מסובבת לרבי אליעזר. **וכתיב** צפון ומין וכו' – דריגור על ימין איכא למימר דבימין ושמאל של אדם מיירי (הגיה). ועוד נראה: שמא מקרא קמא אין להוכיח שברדום ימין, ולא נאמר איפכא. עד כאן הגיה. **תנא** בין שהבור למעלה ואילן

למטה כו' – איצטריך לאיתוי דך, אף על גב דבמנותינן נמי תנן "בין מלמעלה בין מלמטה" מכל מקום, דאי ממתניתין הוה אמינא דאחרוב ושקמה קאי, דעלה קאי, קא שמע לן ברייתא בכל אילן. (הגיה). ולספרים דלא גרסין במתניתין "בין מלמטה" אתי שפיר, דאי ממתניתין הוה אמינא: "בין מלמעלה" – אאילן קאי ולא אבור, משום דלא תקשי: אלא בור מלמעלה ואילן מלמטה אמאי? כדפר"ך אברייתא. עד כאן הגיה.

עני ועשיר הוה – רבותא נקט, שהיה עני, ולא איבעי לאסוקי אדעתיהו שיבנה האפרנא – אפילו הכי הווקע להרחיק, משום דהוה גירי דידהו. אף על גב דסמך בהיתר אין צריך להרחיק אפילו בגירי דיליה, כדתינא (כבא בתרא כ.ב.) אם היה רתב בקר קודמת לאוצר – מותר, והוא הדין חנות של נחתומים זבענין, ואין צילוק בין דירה לשאר, לפי המשקנא – אומר רבינו תם: דהבא היינו טעמא, משום דלא קביעא תשמישיהו כל כך כי הניג דלעיל. (הגיה). ועוד: דהבא משום דבאיסור סמך, דכל מרא דמתי – מרפי לארעא. עד כאן הגיה. אפומא

רפרם בר פפא אמר רב חסדא: מיום שהרב בית המקדש – לא הוגשמה רוח דרומית, שנאמר: "וַיִּגְדּוּ עַל יָמִין וְעָבַד וַיֵּאכַל עַל שְׂמָאל וְלֹא שָׁבְעוּ", וכתיב: "צָפוֹן וַיְמִין אֶתָּה בְּרֹאשְׁךָ". ואמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: מיום שהרב בית המקדש – אין הגשמים יורדין מאוצר טוב, שנאמר: "וַיִּפְתַּח ה' לֶךְ אֶת אוֹצְרוֹ הַטּוֹב", בזמן שישיראל עושיין רצונו של מקום וישיראל שריוון על אדמתם – גשמים יורדין מאוצר טוב, בזמן שאין ישיראל שריוון על אדמתם – אין גשמים יורדין מאוצר טוב. אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים – ידרים, ושיעשיר – יצפין, ויסמיך: שלחן בצפון ומגורה בדרום; ורבי יהושע בן לוי אמר: לעולם ידרים, שמתוך שמתחכם מתעשר, שנאמר: "אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָה בְּשִׂמְלָה עֵשֶׂר וּכְבוֹד". – והא רבי יהושע בן לוי אמר: שכניה בפערב – דמצדד אצדודי. אמר ליה רבי חנינא לרב אשי: כגון אתון דיתביתו בצפונה דארץ ישראל – אדרימו אדרומי. ומנא לן דבכל לצפונה דארץ ישראל קיימא? דכתיב "מצפון תפתח הרעה על כל ישיבי הארץ". מרחיקין את המשרה מן הירק וכו'. תנא: רבי יוסי מתיר בחדל, שכיכל לומר לו: עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבורי, הרחק דבורך מן חרדלי, שבאות ואוכלות לגלגני חרדלי. משנה מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה – חמשים אמה, בין מלמעלה בין מן הצד. אם הבור קרמה – קוצץ וגותן דמים, ואם אילן קדם – לא יקוץ. ספק זה קדם וספק זה קדם – לא יקוץ; רבי יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן – לא יקוץ, שהה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. גמרא תנא: בין שהבור למטה ואילן למעלה, בין שהבור למעלה ואילן למטה, בשלמא בור למטה ואילן למעלה – קא אילין שרשין מוקי לה לבור, אלא בור למעלה ואילן למטה – אמאי? אמר רבי תנא בשם רבי יוסי: מפני שמחלידין את התרקע ומלקין קרקעיתה של בור. רבי יוסי אומר: אף על פי שהבור קודמת לאילן – לא יקוץ, שהה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי. אמר רב אשי, פי הואן בי רב כהנא הוה אמרין:

מודי רבי יוסי בגירי דידיה. פאפי יונאה עני והעשיר הוה, בנה אפרנא, הוה הגד עצורו בשביביותיה, דכי הוה דייקן שוימשמי הוה גיידא אפרניה; אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה, פי הואן בי רב כהנא הוה אמרין: מודי רבי יוסי בגירי דיליה. וכמה?

לאכסדרה – שאין לה דופן רביעית. אינה מסובבת – במציצה. למעלה מן החרקין – מהלכת את רוח צפון בגגו של רקיע, לקובת – אהל שכולו מוקף, לקרן מערבית צפונית – בלילה, שהחמה לעולם מהלכת רוח צפונית בלילה, ומן המערב הוא פונה לצפון. שכן הילוכה: מן המזרח לדרום, מן הדרום למערב, וממערב לצפון. ומזרחת אחורי כיפה

– דרך חלקו, חולץ אל דרום – היקף היום קרוי הילוך, שהוא בתוך החולל, ואת היקף הלילה קרוי סיבוב, שהוא מקף בחוץ, וביום לעולם מהלכת בדרום, אפילו ביום קצר אינו מהלך פחות מרוח דרומית. וסובב אל צפון בלילה – אף בלילה קצרה של תקופת תמוז אינו סובב פחות מרוח צפונית. פעמים מהלכת – ביום מורחת דרומית ושוקעת בקרן מערבית דרומית, ומהלכת בלילה שלש רוחות. אתאן לרבי אליעזר – שאמר לאכסדרה דומה. וטפורים קרה זו רוח צפונית – שהדופן מזרחת ופריצה. והאמרת רוח דרומית פעלה רביבים – וכאן אתה אומר רוח מזרחית מביאה מים הא דאתא מטרא בנחותא – בא מן הדרום, וכי אתא בשפיכותא – בא מן המזרח, כדכתיב "מים במוצק". לא הונשפת רוח דרומית – שהיתה רגילה להביא רביבים טובים. וכתיב צפון וימין – אלמא ימין הוא דרום, וכתיב ביה רעב. את אוצרו תפוס – וסיפא "לתת מטר ארץ". ידרים – בתפלתו, יחזור פניו לדרום. וסימך – שלא תחליף. דמצדדי אצדודי – מעט לצד דרום. אדרימו – שנתנו פונים לצד ירושלים, משום דכתיב "והתפללו אליך דרך ארצם" וגו' (מלכים א. ח). עד שאתה אומר לי – שאני מוסיף ועל להרחיק את עצמי, אני אומר לך שאתה מוסיף לגלגני חרדלי – פרוי חרדלי. משנה חרוב ושקמה – שרשיהם מרובים. בין מלמעלה – שאחד מהן מלמעלה בגובה שיפוע הרי, והשני בשפולו. בין מן הצד – בקרקע שוה. וגותן דמים – דכיון דברשות נטע, שאינו מוסיף עד זמן גדול – לא חיבדו חכמים לקוץ בלא דמים, בשביל הוסיף דידהו. גמרא שמהלכין – לשון חלדה והלכות שחיטה (חולין לבא), שמהלכת מתחת לקרקעית הבור. הלכה כרבי יוסי – שעל הצוק להרחיק גזר דעלמה. בגירי דיליה – היבא דמטי ליה הוסיף מתוך ידיו של מוסיף, כהדיא דאמרין ב"בית והעליה" (בבא מציעא קי"א). הגדו בי תרי חד דירי עילאי וחד דייר תתאי, אפודית מעוביה, וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי. דכשנפולין מידו ממש על התחתון – קרי ליה גירי דיליה, וכי פסקי הדר נפלי – לא קרי ליה גירי דיליה. פאפי יונאה – כך שמו, על שם מקומו. עצור – עצרי שומשמן לעשות שמן. בגירי דיליה – הזכא נמי מידיהו הוא בא לו, שזכא מכותיהם הוא מרעיד. וכמה – תנוד אפרנא, דבעי אררוקי.

כנריד

כנריד

בבא בתרא דף כה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) רכה

הגמרא מביאה מימרות נוספות לגבי הרוחות הנושבות בעולם: 60
אמר רב חסדא, מאי דכתיב – מה הוא ביאור דברי הכתוב (איוב לו 61
 כב) **מִצְפּוֹן יֹהֵב יָאֵתָהּ**, ומבאר, זו רוח צפונית שמוֹלֶת את ההר, 62
 שעל ידי שמחממת את העולם בא רעבון והזהב נעשה זול. ומביא 63
 ראיה מן המקרא שמצינו לשון 'זול' לגבי זהב, וכן הוא אומר (ישעיה 64
 מו ט) **הָעוֹלָם יֹהֵב מִבָּיִם**. 65
אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא, מיום שחרב בית המקדש לא 66
הנשקפה רוח דרומית – לא הגיעו הגשמים על ידי רוח דרומית, אף 67
 שהיתה רגילה מקודם לכן להביא גשמים טובים. **שנאמר** (ישעיה ט 68
 יט) **וַיִּזְעַר עַל יָמִין וַרְעָב, וַיֵּאָכֵל עַל שְׂמָאל וְלֹא שָׁבְעוּ**. ומפורש 69
 במקרא זה, שמצד ימין בא הרעב, אמנם עדיין לא נתפרש איזה 70
 צד מרוחות העולם נקרא בשם 'ימין'. וכתב (תהלים פט ג) **צִפּוֹן וַיִּמִּין** 71
אֶתָּה בְּרִאשֹׁתָם, ויש להוכיח ממקרא זה שימין הוא הצד ההפוך 72
 מצפון, דהיינו דרום. ומאחר שנאמר וַיִּזְעַר עַל יָמִין וַרְעָב, יש 73
 ללמוד שאין רוח דרומית מביאה גשמים. 74
ואמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא, מיום שחרב בית המקדש אין 75
הנשמים יורדין מאוצר טוב. שנאמר (דברים כח ג) **יִפְתָּח ה' לְךָ אֶת** 76
אוֹצְרוֹ הַטּוֹב את השמים לתת מטר ארצך בעתו'. ויש לדייק מתיבת 77
 'ארצך', שבזמן שישראל (עוֹשֵׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל קְדוֹם וְיִשְׂרָאֵל) שְׂרוּיִן עַל 78
 אדמתם אז הנשמים יורדין מאוצר טוב, אך בזמן שאין ישראל שְׂרוּיִן 79
 עַל אדמתם, אין הנשמים יורדין מאוצר טוב. 80
אמר רבי יצחק, הרוצה שיתנים יָדָיו – הרוצה להיות חכם, יטה 81
את פניו בשעת תפילתו לצד דרום. והרוצה שיעשיר יָצִין – 82
 והרוצה להיות עשיר יטה פניו לצד צפון. וסימניך – והסימן לךך 83
 שצד דרום גורם חכמה וצד צפון עשירות, שֶׁלֹּחַ בְּצִפּוֹן וּמְנִירָה 84
 בְּדָרוֹם, דהיינו בבית המקדש היה עומד השולחן בצד צפון, והוא 85
 מרמז על עשירות, ואילו המנורה שהיא מרמזת על החכמה, היתה 86
 עומדת בצד דרום. 87
ורבי יהושע בן לוי אמר, לעולם ידרים – אף החפץ להעשיר יפנה 88
 בתפילתו לצד דרום, שמתוך שהוא מתחכם הרי הוא אף מתעשר, 89
 שהרי נאמר על התורה (משלי ג טו) **אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָה בְּשִׂמְלָה עֵשֶׂר** 90
וּבִכְבוֹד, ומכאן שהמחכים בתורה זוכה גם לעושר. 91
 מקשה הגמרא: והא רבי יהושע בן לוי אמר שהשכינה 92
 במערב היא שרידה, ולפיכך יש לאדם לפנות בתפילתו לצד מערב, 93
 וכיצד הוא אומר עתה שיש לפנות לצד דרום. 94
 מתרצת הגמרא: שאכן דעת רבי יהושע בן לוי שיש לאדם לעמוד 95
 בתפילתו לצד מערב ששם השכינה שרידה, אלא דמצינן אצוריי 96
 – יפנה את פניו מעט לצד דרום, ובכך יזכה למעלות החכמה 97
 והעושר. 98
 הגמרא מביאה דעה הסוברת שיש לפנות בתפילה לצד ארץ 99
 ישראל: **אמר ליה רבי תנאי לרב אשי, כגון אתון דיתבינו בצפונה** 100
דארץ ישראל – אתם היושבים בבבל שהיא לצפונה של ארץ 101
 ישראל, אצוריי אצוריי – עליכם לפנות לצד דרום בתפילתכם, 102
 כדי שיהיו פניכם מכוונות לצד ארץ ישראל. 103
 מבררת הגמרא: ומנא לן דככל לצפונה דארץ ישראל קיימא – מנין 104
 שאכן בבל עומדת בצד צפון של ארץ ישראל. מבארת הגמרא, 105
 דכתיב לגבי נבואת ירמיה על חורבן הבית ביד מלך בבל (ירמיה א 106
 יד) **מִצְפּוֹן תִּפְתָּח הָרָעָה עַל כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ**. 107
 שנינו במשנה: מרחיקין את המשרה מן הדרך וכו' ואת הכרישין מן 108
 הבצלים ואת החרדל מן הדבורים, ורבי יוסי מתיר בחרדל. 109
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את שיטת רבי יוסי: **תנא, רבי יוסי** 110
מתיר בחרדל לסומכו לכוורת הדבורים, מפני שביכול בעל החרדל 111
לומר לו – לבעל הדבורים, עד שאתה אומר לי תרחק את פרחי 112
 החרדל מן כוורות דבוריי, מפני שהחרדל מזיק את הדבורים ועל 113
 המזיק מוטל להרחיק עצמו, אומר אני לך תרחק אתה את כוורות 114
 דבוריי מן פרחי החרדל, מפני שהדבורים באות 115
 ואוכלות את לגלגלי – פרחי – החרדל. ונמצא, שכשם שאני מזיק 116
 אותך אף אתה מזיק אותי, וכשם שאתה אינך מרחיק את דבוריך 117
 מן חרדליי, כך אני איני צריך להרחיק את חרדליי מן דבוריך. 118

ללאכסדרה ו-מקום המוקף בשלש מחיצות) הוא דומה, שאין הוא 1
 מוקף אלא מצד מזרח ומערב ודרום, ורחק ו-צד צפונית אינה 2
 מסובכת במחיצה, וכיון שהגיעה חמה בסוף היום אצל קרן ו-פינה 3
 מערבית צפונית, שוב אינה יכולה להמשיך במהלכה, מאחר שאין 4
 שם מחיצה, אלא היא נכפפת ועולה למעלה מן הקרקע, ומשלימה 5
 את הילוך צד צפון בלילה מעל הרקיע, ובאותה שעה שוררת 6
 חשיכה בעולם, ובבוקר היא שבה להאיר מתחת הרקיע בקרן 7
 מזרחית צפונית. 8
ורבי יהושע אומר, העולם לקופה ו-אהל המוקף מחיצה מכל 9
 צדדיו) הוא דומה, ואף רוח צפונית מסובכת היא במחיצה, ומכל 10
 מקום אין אורה ניכר בלילה, שמכיון שהפנה מנעת בשעת שקיעתה 11
 לקרן מערבית צפונית, הרי היא מקפפת וחוזרת אחורי בפה. דהיינו, 12
 נכנסת היא בחלון הנמצא בצד צפון, וממשיכה את מהלך צד צפון 13
 מחוץ לכיפת העולם, ובאותה שעה חשיכה שוררת בעולם, 14
 וחוזרת ובוקעת בבוקר בצד מזרח דרך חלון, ושבה להאיר לעולם. 15
 ומביא רבי יהושע ראיה לשיטתו מן המקרא המתאר את מהלך 17
 השמש בבריא: **שנאמר** (קהלת א) **הולך אל דרום וסובב אל צפון** 18
וגו', סובב סבב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח. ומפרש רבי 19
 יהושע את דברי המקרא. **הולך אל דרום**, היינו מהלך השמש 20
 ביום, שאף בימי החורף הקצרים מהלכת החמה ביום את צד דרום. 21
וסובב אל צפון, היינו מהלך השמש בלילה והנקרא בשם 'סובב' על 22
 שם שהוא מחוץ לכיפת העולם, שאף בלילות הקצרים 23
 סובבת החמה בלילה את צד צפון. **סובב סבב הולך הרוח ועל** 24
סביבותיו שב הרוח, אלו פני ו-צד מזרח ופני ו-צד מערב, שפעמים 25
 החמה מסובבת בלילה, והיינו בחורף שהימים קצרים והלילות 26
 ארוכים, והחמה זורחת בקרן דרומית מזרחית, ומהלכת ביום רק 27
 את צד דרום, ושוקעת בקרן מערבית דרומית, ומסבבת בלילה את 28
 הצדדים מערב וצפון ומזרח. ופעמים מהלכת ביום, היינו בקיץ 29
 שהימים ארוכים והלילות קצרים, והחמה זורחת בקרן מזרחית 30
 צפונית, ומהלכת ביום את הצדדים מזרח ודרום ומערב, עד 31
 ששוקעת בקרן מערבית צפונית, ואינה מסבבת בלילה אלא את 32
 צד צפון בלבד. 33
 ויש להוכיח מכאן שרוח צפונית של העולם מוקפת אף היא 34
 במחיצה ככל שאר הרוחות, שהרי נקט בה המקרא בלשון 'סובב', 35
 שהוא הלשון שנקט אף לגבי רוח מזרחית ומערבית, ומאחר 36
 שרוחות אלו מוקפות במחיצה לדעת הכל, יש ללמוד מכך שאף 37
 רוח צפונית מוקפת. 38
 הגמרא מביאה ברייתא שבה מתבאר שהעולם לאכסדרה הוא 39
 דומה: **הוא** – רבי אליעזר, היה אומר, ומנין שרבי אליעזר אמר, 40
 שהרי ברייתא זו אֶתָּאן לרבי אליעזר – סוברת היא כשיטת רבי 41
 אליעזר שעולם לאכסדרה הוא דומה. וברייתא זו דורשת את 42
 המקרא (איוב לו ט"ז) **מִן הַחֹדֶר תִּבּוֹא סוּפָה וּמִמְקוֹרֶיהָ קָרָה, מִנְשַׁמַּת** 43
אֵל יִתָּן קָרָה וְרָחַב מִיָּם בְּמוֹצָאָהּ, ומבארת שמקרא זה עוסק בארבע 44
 הרוחות הנושבות בעולם. **מִן הַחֹדֶר תִּבּוֹא סוּפָה** זו רוח דרומית, 45
 הבאה בסופה וסערה. **וּמִמְקוֹרֶיהָ קָרָה** זו רוח צפונית, שהדופן שלה 46
 מזרחית ו-מושלכת ופרוצה, והיינו כשיטת רבי אליעזר שרוח 47
 צפונית אינה מסובבת במחיצה. **מִנְשַׁמַּת אֵל יִתָּן קָרָה** זו רוח 48
 מערבית, שממנה בא הקור הגדול בחורף. **וְרָחַב מִיָּם בְּמוֹצָאָהּ** זו רוח 49
 מזרחית, שממנה באים הגשמים. 50
 מקשה הגמרא: כיצד יתכן לומר שהגשמים באים מרוח מזרחית, 51
 והאמר מר – והלא נאמר לעיל (ע"א) שמועה בשם אחד החכמים, 52
 שרוח דרומית היא זו שמעלה ריבבים ו-טיפות מטר) ומגדלת את 53
 העשבים. 54
 מתרצת הגמרא: **לא קשיא, הא** – מה שנאמר לעיל שהגשמים 55
 מרוח דרומית הם באים, היינו באופן דאֶתָּאן מִטָּרָא גְּנִיחוֹתָא – 56
 כאשר באים הגשמים בנחת, הא – מה ששנינו בברייתא שהגשמים 57
 מן רוח מזרחית הם באים, היינו כשהמטר בא בַּשְּׂפִיכוֹתָא – 58
 כשהגשמים יורדים בועף. 59

השורשים בתחומה חופר בור או שית וקצרה, ושורשי אילן חבירו
מעכבים בעדו מלחפור, הרי הוא קוצץ השורשים ויזדר כפי העומק
הנדרש לחפירת הבור, והקצצים הקצוצים שילו.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר הטעם שיש לאדם להרחיק
אילנו משדה חבירו: תנא, ארבע אמות אלו שאמרו חכמים להרחיק
את האילן משדה חבירו, הם בכדי עבודת הכרם – כפי השיעור
הנדרש לצורך חרישת שדה או כרם, כדי שלא יכניס את
מחרישתו בשדה חבירו.

אמר שמואל, לא שנו חכמים שיש להרחיק ארבע אמות, אלא
בארץ ישראל, שמחרישתם ארוכה, אבל בבבל שמחרישתם קצרה,
די בהרחקת שתי אמות. הגמרא מביאה ראיה מברייתא לדברי
שמואל: תנא נמי הכי, לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא
אם בן הרחיק ממנו שתי אמות. ולכאורה יש להקשות על כך, והא
אנן תנן שיש להרחיק ארבע אמות. אלא לאו – בהכרח צריך לומר
בדשמואל, שיש חילוק בזה בין ארץ ישראל לבבל, ולפיכך המשנה
שנשנית בארץ ישראל מחייבת להרחיק ארבע אמות, ואילו
בברייתא שנאמרה בבבל מבואר שדי בהרחקת שתי אמות. שפע
מנה.

הגמרא מביאה דעה הסוברת ששמואל אמר מתחילה את דבריו
כדי ליישב סתירה זו: ואיכא דרמי לה מירמא – ויש השואלים
סתירה בין המשנה לברייתא. תנן – שנינו במשנתנו, שלא יטע
אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם בן הרחיק ממנו ארבע אמות.
ועל כך יש להקשות, והתנאי בברייתא שדי בהרחק שתי אמות.
ועל כך אמר שמואל, לא קשיא, כאן – הברייתא עוסקת בבבל, כאן
– המשנה עוסקת בארץ ישראל.

הגמרא מביאה מעשה בענין הרחקת אילן משדה חבירו: רבא בר
רב הון, הווי ליה הנהו דיקלי אפיצרא דפרידא דרב יוסף – היו לו
דקלים בסמוך לגבול כרמו של רב יוסף. הווי אתו צפורי יתבי
בדיקלי – היו באות ציפורים ויושבות על הדקלים, ונחתו בפרידא
ובפסדי ליה – ומשם היו באות לכרמו של רב יוסף ואוכלות מן
הענבים. אמר ליה רב יוסף לרבא ויל קוץ – לך וקצוץ את הדקלים,
מאחר שמזיקים הם לי. אמר ליה רבא, והא ארתיקי לי – והרי
הרחקתי את הדקלים מן הכרם ארבע אמות, כפי השיעור
המפורש במשנה. אמר ליה רב יוסף, הני מילי לאילנות – דין זה של
המשנה, שדי להרחיק ארבע אמות, נאמר לגבי הרחקה משדה
אילן, אבל לגפנים בעינן מפי – אבל מכרם של גפנים יש להרחיק
יותר מארבע אמות, בכדי שלא ינזקו הגפנים מן הציפורים
המקנות באילנות.

שב רבא והקשה לרב יוסף: והא אנן תנן אחר גפנים ואחר כל אילן,
דהיינו, שדין הרחקת ארבע אמות נאמר בין כשמרחיק משדה
אילן ובין כשמרחיק מכרם גפנים. אמר ליה רב יוסף, הני מילי אילן
לאילן וגפנים לגפנים – דין זה לא נאמר אלא כשמרחיק אילן
משדה אילן, או גפן מכרם של גפנים, אבל אילן לגפנים בעינן מפי
– אבל כשמרחיק אילן מכרם של גפנים עליו להרחיק יותר, מאחר
והציפורים יושבות על האילנות שהם גבוהים מן הגפנים,
וכשוראות את הגפנים בסמוך להם, הולכות ויושבות על הגפנים
ואוכלות מהן. אמר ליה רבא, תנא לא קייצנא – אני אנינן חפץ
לקצוץ בעצמי את הדקלים, משום שיש בזה אסור, דאמר רב, האי
דיקלא דמיעין קבא אסור למקציה – דקל הנותן פירות שיעור קב
אסור לקצצו. וכמו כן יש בזה חשש סכנה, דאמר רבי חנינא, לא
שכיב שכתת ברי – לא נפטר בני ששמו היה 'שכתת', אלא משום
דקין תאנתא בלא וימיה – שקצץ עץ תאנה קודם זמנו. כלומר,
בזמן שעוד היה נותן פירות. מר אי נהא ליה ליקוץ – אם חפץ אתה
לקצוץ בעצמך רשאי הנך לעשות זאת.

הגמרא מביאה מעשה בענין שורשי אילן היוצאים לתוך שדה
חבירו: רב פפא, הווי ליה הנהו דיקלי – היו לו עצי דקלים, שגדלו

בגנין נקתא אפומיה דהצבא – כפי השיעור שזו המכסה על פני
הכד. דהיינו, אם כאשר מניחים כד מכוסה על פני חומת הבית, נד
הכיסוי מחמת המכות של כותשי השומשוּמין, אזי מוטל עליהם
להרחיק ממקום זה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין 'גירי ידידיה' דבי ו-בני ביתו של
בר מריון בריה דרבין שהיו עוסקים במלאכת ניפוך הפשתן
והכשרתו לטירה, כי הווי נפצי פיתנא – כאשר היו מנערים את
הפשתן כדי להפריד ממנו את הפסולת, הווי אילן רקתא ופיקא
אינשי – היתה הנעורת עפה ברוח ונכנסת בעיני האנשים ומזיקתם.
אחו – באו אותם אנשים לקמיה דרביןא לתובעם לדין. אמר להו
רבינא, אין אתם יכולים לטעון עליהם מאומה, דכי אמרין מודה
רבי יוסי בגירי דיליה – שאף שאומרים אנו שמחייב רבי יוסי את
המוזק להרחיק כאשר ההיזק דומה לזריקת חץ, הני מילי דקא
אולא מכהו – אין הדברים אמורים אלא באופן שהולכים החצים
מבחו של הזורק, קבא ויקא הוא דקא ממי ליה – אבל כאן אין
הנעורת הולכת מכחם של נופצי הפשתן, אלא הרוח היא
שמוליכה אותה, ולפיכך אין הם צריכים להרחיק לשיטת רבי יוסי.
מר בר רב אשי מקשה על סברת רבינא: מתקנה לה מר בר רב אשי,
מאי שנתא מוזהר ורית פסייעתו – מדוע שונה הדבר מאדם הזורה
תבואתו בשבת, כדי להפריד את המוצץ מן הגרעינים, שמלאכה זו
נעשית בסיוע הרוח, ומכל מקום היא נמנית עם אבות המלאכות
האסורות בשבת, ובחכרה יש לומר, שהעושה מלאכה בסיוע
הרוח יש לדנו כזורק חץ ממש, ואם כן אף לענין הרחקת נויקין יש
להטיל עליו את חובת ההרחקה. מוסיפה הגמרא: שאכן כאשר
אמרוה לקושיא זו קמיה דמרמר – לפני מרימר, אמר להו תנינו וזוה
ורית פסייעתו – אמר שכשם שהזורה בשבת חייב כאדם העושה
בכחו, כן חייבים נופצי הפשתן להרחיק כדי שלא תזיק הנעורת על
ידי הרוח.

הגמרא מקשה קושיא נוספת על סברתו של רבינא: וילרביןא הסובר
שיש לפטור את נופצי הפשתן, מאחר שהרוח היא המזיקה, מאי
שנא – מדוע שונה דין זה מדין גין ו-ניצוץ היוצא מתחת הפטיש
של הנפח כאשר הוא מכה בו על הברזל, והויק, שהדין הוא דחייב
הנפח לשלם את הנזק, אף שהרוח היא שהולכה את הניצוץ.
מתרצת הגמרא: הקם – לגבי גץ היוצא מתחת הפטיש, מודה
רבינא שיש לחייב את הנפח, אף שהרוח היא שהולכה את
הניצוץ, משום דנהא ליה דילול – דעתו נוחה מכך שהרוח מוליכה
את הניצוץ, שהרי אינו חפץ שישרוף את ביתו. אבל קבא לגבי
נופצי הפשתן, לא נהא ליה דילול – אין דעתו נוחה מכך שהרוח
מעיפה את נעורת הפשתן, ועל כן סובר רבינא שאין לדון כזורקי
חצים.

משנה

משנה זו עוסקת בדין הרחקת נטיעת אילן משדה חבירו, וכן בדינם
של שורשי האילן שנכנסו לתוך שדה חבירו.

לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא אם בן הרחיק ממנו ו-מן
השדה ארבע אמות. וטעם ההרחקה בזה, כדי שבשעה שירצה
לחרוש את הקרקע שמסביב לאילנותיו, לא יצטרך להכניס את
מחרישתו לתוך שדה חבירו. אחר גפנים ואחר כל אילן – בין באופן
שיש לחבירו כרם של גפנים, ובין באופן שיש לו שדה משאר
אילנות. אך אם היה גדר ביניהם – בין שתי השדות, אין אחד מהם
צריך להרחיק את נטיעת אילנותיו, אלא זה סמוך אילנות לגדר
מכאן – מן הצד האחד, וזה סמוך אילנות לגדר מכאן – מצידה
השני, שמאחר ויש גדר ביניהם לא יוכל אחד מהם להכניס את
מחרישתו בקרקע חבירו. הוי שרשים של אילנו של האחד יוצאים
לתוך השדה של חבירו, מצמיח שלשה ספחים – רשאי בעל השדה
שנכנסים השורשים בתחומו לקצוץ עד לעומק שלשה טפחים, שדרך
בדי שלא יעקבו השורשים את המחרישה מלחרוש בשדה, שדרך
המחרישה להעמיק עד שלשה טפחים, הקה בעל השדה שנכנסים

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י תוספות

כדייך נכתבא אפומא דחצבא – שאם יניחו כד על חומה וכסויה עליה – ינוע הכיסוי מחמת הרעדה. רקתא – מה שמנערין מן הפשתון. מאי שנא מוורה – בשבת דדחיב, ואף על פי שהרוח מסייעתו חשיב ליה עושה מלאכה. אלמא גירי דיליה גניהו חיינו וורה ורוח מסייעתו – כי היכי דלענין שבת הוי כחו – לענין נוקץ גמי כחו חשיב ליה. ולרבינא מאי

שנא ב' – בשלמא וורה ורוח מסייעתו – לא הויא ליה פירכא, דקסבר: ממונא מאיסור שבת לא יליפין, דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה. ובהאי גוונא מתרצינן ליה לזא פירכא בבבא קמא ב"הכונס צאן לדיר" (סא.) גין – אטנציליא, היחצאנת מן הברזל כשהפטיש מכה עליה. חייב – והרי הולכין הרוח. ניחא ליה דלילול – לחורץ, שלא ידלק את ביתו. משנה סמוך לשרה חבירו – בין שדה הלבן בין שדה האילן. וטעמא – כדי עבודת הברס, שכשיחרשו את אילנותיו לא יזא צריך להכניס מחרישתו לתוך שדה חבירו. מעמיק – להן בעל השדה שיצאו לחובו. קוצין – בעומק שלשה טפחים. והעצים שלו – בגמרא מפרש של מי. גמרא אבל בבבא שתי אמות – שמחרישתן קצרה. פרידיסא = כרם. והא ארחיקי לי – ארבע אמות. שכחת כיר – כך שמו. אשכחיה – רב פפא רב הונא דקא חפר וקדיר שרשין. מאי האי – אמאי קייצנא? אמרי ליה בולחי – הבאתי לו ראיות הרבה שלא יקור. שחחיקו

כדייך נכתבא אפומא דחצבא. דבי פר מרין בריה דרבין פי הוה נפצי פיתנא, הוה אולא רקתא ומזקא אינשי, אתו לקמיה דרבינא, אמר להו: פי אמרין מורה רבי יוסי בגירי דיליה - הני מילי דקא אולא מבחו, הקא זיקא הוא דקא ממטי לה. מתקורף לה מר בר רב אשי: מאי שנא מוורה ורוח מסייעתו? אמר להו: היינו וורה ורוח מסייעתו. ולרבינא, מאי שנא מגין היצא מתחת הפטיש והזיק, דחייב לשלם? - התם ניחא ליה דלילול, הקא לא ניחא ליה דלילול. משנה לא יטע אדם אילן סמוך לשרה חבירו - אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות, אחד גפנים ואחד כל אילן. הוה גדר בינתים - זה סמוך לגדר מכאן וזה סמוך לגדר מכאן. הוי שרשים יוצאים לתוך של חבירו - מעמיק שלשה מפתחים כדי שלא יעקב את אמות שצמחו - פירי עבודת הפרס. אמר שמואל: לא שנו אלא בארץ ישראל, אבל בבבא שתי אמות. תניא גמי הכי: לא יטע אדם אילן סמוך לשרה חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו שתי אמות; והא אנן תנן: ארבע אמות אלא לאו דשמואל, שמע מינה. ואיכא דרמי לה מירמא; תנן: לא יטע אדם אילן סמוך לשרה חבירו - אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות; והתניא: שתי אמות אמר שמואל, לא קשיא: כאן בבבא, כאן בארץ ישראל. רבא בר רב חנן הוה ליה הנהו דיקלי אמיצרא דפרדיסא דרב יוסף, הוה אתו צפורי יתבי דירקלי ונחתי בפרדיסא ומפסדי ליה; אמר ליה: זיל קוץ, אמר ליה: והא ארחיקי לי אמר ליה: הני מילי לאילנות, אבל לגפנים בעינן טפי. - והא אנן תנן: אחד גפנים ואחד כל אילן אמר ליה: הני מילי אילן וגפנים לגפנים, אבל אילן לגפנים בעינן טפי. אמר ליה: אנא לא קרינא, דאמר רב: האי דיקלא דטעין קבא - אסור למקציה, ואמר רבי חנינא: לא שכיב שכחת ברי אלא דקץ תאנתא בלא זימניה, מר אי ניחא ליה ליקוץ, רב פפא הוה ליה הנהו דיקלי אמיצרא דרב הונא בריה דרב יהושע, זול אשכחיה דהוה חפר וקא קאין שרשיו; אמר ליה: מאי האי? אמר ליה, תנן: הוי שרשים יוצאים לתוך של חבירו - מעמיק שלשה כדי שלא יעקב הפחרישה. אמר ליה: הני מילי שלשה, מר קא חפר טפי אמר ליה: אנא פורות שחין ומעורות קא חפרנא, דתנן: הוה חופר בור, שית ומערה - קוצין ויורד והעצים שלו. אמר רב פפא: אמרי ליה פולחי ולא יכילי ליה, עד

אפומא דחצבא – על פירוש הקונטרס קשיא לרבינו יצחק. דאין יזא האפדנא ניד כולי האי עד שתתנדנד הנכתמא? דאם כן הבית קרוב ליפול לפי הענין משמע שזיה בנן חזק, שהרי מתוך העושר בנאה, ובמסכת שבת (ע"ב.) גמי אמר: מאי אפדנא – אפיתחא דין, שמאספין שם לדין. משמע בדירה גדולה היא ונראה לרבינו יצחק: דכד נידא נכתמא – כשאדם אוזח הכד בידו, שזוד דבר מועט הרבה, אם כך מתנדנד האפדנא – חייב להרחיק. ולרבינו יצחק בן אברהם נראה שאין פירוש הקונטרס דחוק, דבדבר מועט מתנדנד הנכתמא. שזוד דבר קל, אף על פי שהאפדנא אינו מתנדנד כל כך. זיקא הוא דקא ממטי לה – קשיא לרבינו יצחק. ולדחיב משום אש, מדי דהוה אאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, דחייב משום אש, כדאמר בפרק קמא דבבא קמא (ו.) וזאב דאמטי ליה ברוח מצויה איירי, מדפריך עלה מוורה ורוח מסייעו, דאיירי ברוח מצויה, כדמשמע ב"הכונס" (שם סא.) גבי ליבה וליתנו הרוח. ומדפריך מגין היצא מתחת הפטיש – דהיינו ברוח מצויה, דחייב משום אש, דגבי אש קתני לה ב"הכונס". ואומר רבינו יצחק: דלא דמי לאש, דאין חייב משום אש אלא כשעשה האדם את האש לבדו, כדכתיב "המבעיר את הבערה" בלא סיוע הרוח, ואחר כך הולכת על ידי רוח מצויה. אבל הכא – אין עושה לבדו כל עיקר אלא על ידי הרוח, דאי לאו רוח – לא הוה רקתא אולא כל עיקר, דמי לליבה וליתנו הרוח דפטור. והיינו דמשני, כי פריך בסמוך: מאי שנא מגין? דהוה סלקא דעתך דמי ממש לגץ. ומשני: התם ניחא ליה דלילול, ומתכוין לחכות בבח עד שיצא הגץ, ומתרחק בלא שום זקא. ודחיב משום אש על מה שגומר וחולק על ידי רוח מצויה. אבל הכא – לא ניחא ליה דלילול, כלומר, ואינו מכה בבח, ואי לאו רוח – אין הרקתא הולכת כלל. ואם תאמר: מכל מקום היא חייב להרחיק. מדי דהוה אגורן דמתניתין, דחייב להרחיק אף על גב דזיקא ממטי ליה ויש לומר: דמתניתין כרבנן, והכא איירי אליבא דרבי יוסי דלא מחיב אלא בגירי דיליה. והא דפריך מגין ולא מצי לאוקמי ההיא דגץ כרבנן – משום דלא פליגי רבי יוסי ורבנן לענין חיוב תשלומין, אלא לענין הרחקה. ואם תאמר: מאי שנא ממנייה, דאפילו לרבי יוסי מרחיקין, אף על גב דהיא גופה ממטיא נפשה כמר בר רב אשי ומיהו, התם משום דיומנין דבהדי דנח ב' כדקאמר לעיל. אבל קשה מעורבין לעיל (בגא.) דאמר רב יוסף: אפיקו לי קורקור מהכא ויש לומר: דגמרא לא סבר לה כרבינא. דרבינו תם פוסק כמר בר רב אשי ובאמימר. ועוד אומר רבינו יצחק: דבעלי חיים שאני, דחמירי טפי מרוח. דכח אחר מעורב בהן, כדאמרינן בבבא קמא (א.)

מאי שנא מוורה ורוח מסייעתו – ורבינא לא חשיב לה פירכא. דסבר: כי היכי דלא גמרין משבת לענין תשלומין, כדמפרש רב אשי ב"הכונס" (בבא קמא סא.) דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא ברמא הוא. וגרמא בנזק פטור – הכי גמי לא גמרין מהתם שהיא חייב להרחיק. ומר בר רב אשי סבר: נזי דחיוב תשלומין לא גמרין, לענין הרחקה וליחשוב גירי דיליה – גמרין שפיר, כיון דגרמא בנזק אסור. ורבינא מאי שנא מגין – ואם תאמר: ואמאי קאמר ורבינא? לאמימר גמי תיקשי לענין חיוב תשלומין, מאי שנא מגין? ויש לומר: משום הכי נקט רבינא, דאמימר הוי מצי לדחוי דרבי גמי חייב לדידיה בתשלומין, דלגמרי מדמה לה לזורה ורוח מסייעתו.

אחד גפנים ואחד כל אילן – מתוך פירוש הקונטרס לעיל (יחא.) משמע דנקט אחד גפנים – משום דשייך בהו כלאים, דהכיא ראיא מכאן כדכשי רר ליכא איסור כלאים, וזה סומך לגדר מכאן וזה מכאן. ואין נראה, ד"שרה חבירו" דקתני הכא על כרחו לאו בשל זרעים איירי, דהא מוקמינן בגמרא דמתניתין אילנות לאילנות וגפנים לגפנים, אבל אילנות לגפנים – בעי טפי משום ציפרי, ומחאי טעמא גפנים לזרעים בעי טפי. אלא נראה דנקט "אחד גפנים ואחד כל אילן", דלא תיסקו אדעתך למימר דשיעור ארבע אמות דמתניתין דוקא בגפנים, שמצינו בהם שיעור זה במקום אחר, לענין כלאים. אבל בבבא שתי אמות – תימה: דבפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פ"ב. ושם פ"ג.) גבי קנה שלשה קנה קרקע, דאמר רב יוסף: עובדא הוה בדורא דרעותא כו'. משמע מהתם דבבבא גמי בעינן ארבע אמות, דבבבא הוה מעשה וצריך לומר: דבהחיא דורא דרעותא היה להם מחרישה גדולה כמו בארץ ישראל. אבל בגפנים בעי טפי – והוא כשנטע דקלים, כשהם גבוהים. אבל אם נטע גרעין – לא, דממילא קא גדל, ולא גירי דיליה הוא. אנא לא קייצנא דאמר רב כו' – ואם תאמר: והתן במתניתא דקוצין ונותן דמים ליה לומר: דאיכא לאוקמי באלין סרך. אבל קשה: דאמרינן ב"החובל" (בבא קמא צא.) גבי הנהו דיקלי דמכשחי בגופני הוה, דקאמר: למחר אייתי לי מקוריהא, אלמא משהו הזיק גפנים מותר לקוץ דקלים ויש לפרש: דשאני התם, שיותר מדאי היו מבוששים בגפנים, עד דהוה חשש בהו טעמא דחמרא.

עד דאמרי ליה הא דאמר רב יהודה מיצר שהחזיקו בו – תימה: מאי מייתי מרב יהודה דרביס שאני, דאי לאו הכי – קשיא מתניתין, דקתני "קוצץ ויורד" ופירש רבינו חננאל ורבינו יצחק בן מרדכי: דרביס החזיקו במצריה דרב הונא וברשותו, דאי לאו הכי – אין חוקתו מועלת, כדמשמע ב"הנניח" (בבא קמא כהא), ואתא רב הונא וקא חפר ברשות הרבים וקצץ שרשים דרב

פפא, ומשום הכי פריך מדרב יהודה, דכיון שהחזיקו בו רבים – אינו רשאי לחפור. והא דקאמר: אמאי לא אמרי ליה כאן בתוך שש עשרה אמה וכו' – הכי פירושו: כלומר כי קאמר רב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו – הני מילי תוך שש עשרה אמה, אבל חוץ לשש עשרה אמה – מותר לקלקלו. כיון שנתנו שש עשרה אמה כיון רשות הרבים. ובסוף "חוקת הבתים" (בבא בתרא סב.) דאסר רבי יוחנן לאדם שכנס תוך שלו להחזיר כחלים במקומו, אף על גב דאיכא רוחא, כדמשמע דהם אליבא דרש"י: הכא איכא רוחא. ורוחא דקאמר דהם – שאינו סותם כל רשות הרבים, אבל ליכא רוחא שש עשרה אמה. אבל אי איכא רוחא שש עשרה אמה – מודה רבי יוחנן דמותר לקלקלו ומחזיר כחלים למקומו, כדאמר הכא. ומיהו קשה: מאי קאמר רב פפא "אמרי ליה מכולהו", דמאי "כולהו" ומפרש הרב רבינו מנחם: ד"מכולהו" – היינו מכל הני דתנן: אם האילן קדם לא יקוצץ, ספק בו, "ולא יבלי ליה" – שהיה דוחה אותו דמיירי באילן עצמו, אבל השרשים יקוצץ. ורבינו תם מפרש: דרב הונא היה קוצץ ולחוק השרשים לעצמו, ואמר ליה רב פפא: מאי האי? כלומר, למה אתה לוקח השרשים לעצמך? אמר ליה: דתנן קוצץ ויורד, וביון שברין אני קוצץ – כמו כן יהו העצים שלי. ראמרי ליה מכולהו" היינו הנהו דמיתו הכא, וההיא דמיתו לקמן: שרשי אילן הדיוט הבאים בו, דמינה מוכח לקמן דהעצים שלו. דקתני במתניתין היינו של בעל האילן. "ולא יבלי ליה" – שדחה לו כדדחי ליה לקמן, עד דאמר ליה מרב יהודה בו, דנחי שלא תועיל חוקתי

כחוקת רבים לענץ שלא תהא רשאי לקרצו, לענץ זה מיהא תועיל – שיהו העצים שלי. ומסיק: אמאי לא אמרי ליה חוץ לשש עשרה יש להיות העצים שלי, כדאמר רבינא לקמן: כאן תוך שש עשרה בו.

אלא הכא בגידולין הבאין לאחר מכאן – ויש ספרים גרסו: מידי איריא, הא בגידולין, וכל זה מדברי המקשה. כלומר, על כרחך לא תוכל לפשוט מכאן, דבגידולין הבאין לאחר מכאן איירי. ואי בתר אילן אולנין – רישא אשמעינן דאין נתנין, וסיפא אשמעינן דאין מועלין. ואי בתר קרקע אולנין – רישא אשמעינן דאין מועלין, וסיפא דאין נתנין בגידולין. ואם תאמרו: והיא בבא דאשמעינן דאין מעילה בגידולין – לשמענין של הקדש הבאין בשל הקדש, דהוי רבותא טפי ויש לומר: דנקט הכי משום איך בבא, דאשמעינן דאין נתנין, דהוי רבותא טפי, שאין הכל של הקדש.

ורבינו חננאל לא גריס "אלא", והמתיר הוא דקאמר הכי, דמוקי סיפא דאין מעילה – בגידולין. והא דלא נקט דשל הקדש בשל הקדש – משום דבעי למינקט דומיא דרישא, דאין הכל דהקדש ואלא חד דהקדש וחד דהקדש וחד דהקדש וחד דהקדש בשל הקדש, דאין מושבם כל כך לומר תנא רישא אנב סיפא, כמו תנא סיפא אנב רישא. ורבינא אמר לא קשיא כאן תוך שש עשרה בו – רישא בתוך שש עשרה אמה, דבתר אילן אולנין. וסיפא חוץ לשש עשרה אמה, דבתר קרקע אולנין. ואם תאמר: וליתני אידי ואידי תוך שש עשרה, וליתני סיפא מועלין. אי נמי: אידי ואידי אחר שש עשרה, וליתני ברישא מועלין ויש לומר: דתנא הכי לאשמעינן דבתרתייהו – בין בתוך שש עשרה אמה בין חוץ לשש עשרה אמה – לא נתנין ולא מועלין. גולן הוא ואין מביאין ממנו בבורים – פירש רבינו חננאל: משום דאין מביאין גול על גבי המזבח, שנאמר "אני ה' שונא גול בעולה" (ישעיה סא) וכתוב "והבאתם גול" וגו' (מלאכי א.) ולית לן דעולא. דהא בהדיא פסקין רבי יוסי, דאמר: זה נועט בתוך שלו כו. ואם תאמר: לפירושו, עולא כמאן סבר? דרבינא נמי לא הוי, דרבינא לא בעי דהרחק אלא ארבע אמות, ולעולא שש עשרה אמה ויש לומר: דעולא הוי מוקי מתניתין בעצמו, כדמוקי לה בריש פירקין, ולחכי לא בעי אלא ארבע אמות. ומיהו קשיא לרבי יצחק, דפריך לקמן לעולא מהקונה אילן וקרקעו, מביא וקריא: מאי לאו כל שהוא ומאי קושיא? שאני דתם שקנאו, ולא הוה גולן ונראה בפירוש הקונטרס: דאף על גב דמותר לסמוך – אין מביאין ממנו בבורים, דבעינן "אשר תביא מארצך". ולקמן דאמר: אילן הסמוך מביא וקורא, שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ – לא קאמר שעל מנת כן הנחיל, שיהא מותר לסמוך – דבלאו הכי שרי. אלא על מנת כן הנחיל – שיהא חשוב כמו מארצך, ויכול לומר "אשר נתת לי". עשר נטיות המפחורות בו – בסוכה (לדא) אמר: עשר נטיות וערבה וניסוך דמים הלכה למשה מסיני. ודוקא עשר לתוך בית סאה אבל פחות אין צריכין חרישה כל כך. וכן נמי אם היו בבית סאה יותר מעשר נטיות אין חורשין, לפי שעמדן ליעקר. כמח

שהחזיקו בו רבים – לעשותו להן דרך, אסור לקלקלו, אף על פי שהוא של יחיד. ואנא נמי, הא אחזיקי ליה. לבתר דנפק – רב פפא. אמר – רב הונא: אמאי לא אמרי ליה. בתוך שש עשרה אמה – לאילן, הויא חוקה דאילן, אבל חוץ לשש עשרה אמה אין חוקתו חוקה. שאף על פי ששרשי מתפשטין עשרים וחמש אמה, אינן יונקין אלא בתוך

שש עשרה אמה סמוך לאילן, וכדאמרין לקמן, ואנא הוא חוץ לשש עשרה אמה קרינא. דהייבא = דמן הדיב. לא נתנין – מדרבנן. ולא מועלין – אם נהנה לא מעל. אלמא לא קדשי. מידי איריא – מסקנא דקדשיא הוא: כלומר, מכולה לאו איריא היא, לא למשמע מינה בתר אילן, ולא למשמע מינה בתר קרקע. דטעמא, משום דהנך שרשים גידולים הבאים לאחר שהוקדש האילן הוא, ואיכא למאן דאמר במסכת מעילה: אין מועלין בגידולין, אפילו שרשי הקדש בשדה הקדש. לא נתנין איצטריכא ליה. רבינא אמר לא קשיא – רישא דקתני בתר אילן אולנין – היינו בתוך שש עשרה אמה, וסיפא דקתני של הקדש באין בתוך של הדיוט לא מועלין – היינו חוץ לשש עשרה. גולן הוא – שיונק משדה תבירו. ואין מביאין ממנו בבורים – אין צריך להביא ממנו בבורים, דבעינן "אשר תביא מארצך" (דברים כו). עשר נטיות סמוכות בבית סאה – לאריכו ולרחבו, כולן בשוה, יונקות מכל בית סאה, וכולם צריך להם. ומותר לחורשו ערב שביעית עד ראש השנה, שהלכה למשה מסיני הוא. ובית סאה – חמשים אמה על חמשים אמה, שחצר המשכן קרוי בית סאתים, והוא מאה על חמשים. כמה הוי ללו – בית סאה. כי בעדת ללו רצועה לכל אמה רוחב. תרי אלפים וחמש מאה גרמירי – שהרי יש כאן חמשים רצועות של חמשים אמה ועולות אלפים וחמש מאות אמה. חלוק אותן לעשר אילנות – תמצא צירוף קרקע וניקת כל אילן ואילן בין הכל מאתן וחמשין אמה אורך באמה רוחב. הא לא הוי כרעולא – דשיעור עולא נפשו. דאמר דאילן יונק שש עשרה לכל צד הרי שלשים ושתים על שלשים ושתים, עשה מהן רצועה אחת של אמה רוחב, כאשר עשית מבית סאה – תמצאנה של אלו ועשרים וארבע אמה. שהרי יש כאן שלשים ושתים רצועות כל אחת ואחת שלשים ושתים אמה. ואילו מרתנן שלשה אילנות – גדולים, שיונקים יותר מן הנטיעות ומפחורין בבית סאה לאריכו ולרחבו בשוה, אף על פי שאינו של אדם אחד אלא של שלשה בני אדם – מצטרפין להיות שדה אילן, ולחורש כל בית סאה בשבילן ערב שביעית עד עצרת, כדך שדה אילן. ואם לאו – אין חורשין אלא כל אחד כדי צרכו, דהיינו תחתיו וחוצה לו כמלא אורה וסלו, והשאר הוי שדה הלבן, ואין חורשין אותו אלא עד הפסח.

בית

המשנה שאין דין מעילה בגידולי הקדש. דהיינו, שאפילו באילן
של הקדש הגדל בקרקע של הקדש, אין קדוש מן התורה אלא מה
שהיה בשעה שהקדישו את האילן, אבל מה שגדל לאחר מכן אינו
קדוש אלא מדברי חכמים. ולפיכך, בין אם השורשים הולכים אחר
האילן ובין אם הולכים הם אחר הקרקע, אין בהם דין מעילה.
הגמרא מביאה דעה נוספת בביאור דברי המשנה: **רבינא אמר, לא**
קשׂיא – אין להקשות סתירה בין הרישא של המשנה הסוברת
שהשורשים הולכים אחר האילן לסיפא הסוברת שהולכים אחר
הקרקע. **באן** – הרישא, עוסקת באופן שהשורשים הם **בתוך שש**
עשרה אמה לאילן, ומאחר שהם יונקים מן האילן נמשכים אחריו.
באן – הסיפא, עוסקת כשהשורשים הם חוץ **לשש עשרה אמה**
מהאילן, ובמרחק זה כבר אינם יונקים מן האילן, ולפיכך אין הם
נמשכים אחריו אלא אחר הקרקע בה הם נמצאים. וממילא, אף
לענין דיני ממונות הדין כן, שהשורשים הנמצאים בתוך שש
עשרה אמה לאילן שייכים לבעל האילן, ואילו השורשים
הנמצאים לאחר שש עשרה אמה מן האילן שייכים לבעל הקרקע.
הגמרא מביאה מימרא של עולא בענין שיעור יניקת האילן: **אמר**
עולא, אילן הקטן למצור – אילן העומד בסמוך לגבול שבין שתי
שדות, **בתוך שש עשרה אמה** לשדה האחרת, **גזלן הוא**, שיונק
משדה חבירו, ולפיכך **אין מביאין מננו בכורים**. מאחר שלגבי
ביכורים נאמר (דברים כו ב) **אשר תביא מארצך**, ואילן היונק משדה
של אחרים אינו בכלל 'מארצך'.
מבררת הגמרא: **מנא ליה לעולא הא** – מנין לו לעולא ששיעור
יניקת האילן הוא עד שש עשרה אמה לכל רוח. **אילימא מדהנין** –
אם נאמר שלמד זאת מדברי המשנה במסכת שביעית (פ"א מ"ז) **עשר**
נטיעות (–אילנות קטנים) **המפוזרות בתוך בית סאה** (–מקום הראוי
לזריעת סאה, והוא חמשים אמה על חמשים אמה) **חורשין את כל**
הבית סאה בשבילן בשנה השישית, עד ראש השנה של שנת
השמיטה. שכך נאמרה הלכה למשה מסיני, שאף שאסור לחרוש
בשדה האילן לאחר חג השבועות של שנה שישית, מכל מקום
מותר לחרוש בשדה של נטיעות קטנות כדי שלא יתקלקלו.
ויש ללמוד מכאן ששיעור יניקת האילן הוא עשירית מבית סאה,
שהרי עשרה אילנות יונקים מבית סאה אחד. **במה חוו להו** – כמה
הוא שיעור שטחו של בית סאה, **הרי אלפין וחמש מאה גרמדי** –
אלפיים וחמש מאות אמות מרובעות, **לכל חד וחד כמה מטי ליה**
– כמה מגיע מתוך כך לכל אילן, **מאתין וחמשין** – מאתיים וחמשים
אמה מרובעות, **הא לא חיי דעולא** – הרי אז זה כדברי עולא, שהרי
לדבריו שיעור יניקת אילן הוא שש עשרה אמה לכל רוח, שהם
שלושים ושתיים אמה על שלושים ושתיים אמה, שהם אלף
ועשרים וארבע אמות מרובעות, ונמצא ששיעור יניקת אילן
לדברי עולא גדול בהרבה מן השיעור המבואר במשנה. ובהכרח
צריך לומר שאי אפשר ללמוד את שיעור יניקת אילן מן המשנה
של עשר נטיעות, מאחר שהנטיעות שזן קטנות אינן יונקות כפי
שיעור יניקתו של אילן גדול.
הגמרא מביאה מקור לדבריו של עולא ממשנה אחרת: **ואלא**
מדהנין – אלא צריך לומר שעולא למד את שיעור יניקת האילן מן
המשנה (שם מ"ה) העוסקת באילנות גדולים, ואומרת **ששלושה**
אילנות הגדלים בבית סאה אחד, אפילו אם הם **של שלשה בני אדם**
שונים, **הרי אלו האילנות מנמץפין להיות שדה אילן**, וחורשין את
100 כל

עד דאמרי ליה – עד שהבאתי לו ראיה מהא **דאמר רב יהודה, מצר**
(–גבול שבין שדות) **שהחוקין בו רבים לעובר בו**, **אסור לבעל המצר**
לקלקלו וללוקחו מהם, כיון שהוחזקו בו. ואף כאן אין אתה רשאי
לקצוץ את שורשי הדקלים, מאחר שכבר הוחזקתי בהם.
לתר דנפך – לאחר שיצא רב פפא, **אמר רב הונא בריה דרב**
יהושע, אמאי לא אמרי ליה – מדוע לא השבתי לרב פפא שאין
החוקה מועילה בזה, שהרי **באן בתוך שש עשרה אמה באן חוץ**
לשש עשרה אמה. כלומר, אילו הייתי חפץ לקצוץ את שורשי
הדקלים בתוך שש עשרה אמה לחיבורם לאילן, אזי נכונה טענתו
שאני רשאי לעשות כן, מאחר שהוחזק בהם. אך אני איני חפץ
לקצוץ אלא את השורשים המתפשטים לאחר שש עשרה אמה,
אשר אינם משמשים ליניקת האילן, ולפיכך אין כל נזק בקציצתם.
שנינו במשנה: **הנה חופר בור שית ומערה, קוצץ ויורד והעצים שלו**
(וב"ז).
הגמרא מבררת למי כוונת דברי המשנה באומרה 'העצים שלו':
בנא מיניה – שאל **עקיב הדייבא** (–הבא ממקום ששמו 'הדייב' **מרב**
הקרא, שורשי העצים הנכנסים בתוך השדה של מי הם, האם
שייכים הם לאילן, ולפיכך אף שרשאי בעל השדה לקרצצם כדי
שלא פריעוהו, חייב הוא להחזירם לבעל האילן, או שהשורשים
הולכים אחר הקרקע בה הם נמצאים, ולפיכך שייכים הם לבעל
השדה.
אמר ליה רב חסדא, תנייהו – שאלה זו ניתן לפשוט מדברי המשנה
במסכת מעילה (י"ג), האומרת **ששורשי אילן של הדיוט תבאין בתוך**
קרקע של הקדש, לא נהנין ולא מועלין. דהיינו, אף שאסור חכמים
ליהנות מהם, מאחר שהם ברשות הקדש, מכל מקום הנהנה מהם
אינו עובר על איסור מעילה, מאחר שבאים מאילן של הדיוט.
ומבאר רב חסדא כיצד ניתן לפשוט משם את השאלה: **אי אמרת**
בשלאמא ברת אילן אילינן – אם נאמר ששורשי האילן הולכים אחר
האילן, יהא מובן דין זה, **דנשום הכי לא מועלין בהם**, שהרי מאילן
של הדיוט הם באים. **אלא אי אמרת ברת קרקע אילינן** – אך אם
נאמר שהשורשים הולכים אחר הקרקע, יש להקשות **אמאי לא**
מועלין – מדוע הנהנה מהם אינו עובר על איסור מעילה, הרי עתה
בקרקע של הקדש הם. ומאחר שיש להוכיח מכאן שהשורשים
הולכים אחר האילן, ממילא אין בעל השדה רשאי לקחתם
לעצמו, אלא עליו להשיבם לבעל האילן.
הגמרא מקשה על דברי רב חסדא: **אלא מאי** – אלא מה ברצונך
להוכיח משם, **דברת אילן אילינן** – שהשורשים הולכים אחר
האילן, אם כן **איכא סיפא** – אמור כיצד יש לפרש את הסיפא אחר
המשנה שם, האומרת ששורשי אילן של **הקדש תבאים בקרקע של**
הדיוט, לא נהנין – אסור ליהנות מהם מדרבנן, **ולא מועלין** – אך
הנהנה מהם אינו עובר על איסור מעילה. **ואי ברת אילן אילינן** –
ואם השורשים הולכים אחר האילן, אם כן **אמאי לא מועלין** –
מדוע אין בהם דין מעילה, הרי מאילן של הקדש הם באים. ואם
כן, לכאורה יש להקשות סתירה בין הרישא של המשנה לסיפא,
שמהרישא יש להוכיח שהשורשים הולכים אחר האילן, וממהסיפא
יש להוכיח שהם הולכים אחר הקרקע בה הם נמצאים.
מידי איידיא – אלא בהכרח צריך לומר שאין להביא ראיה לנידון
זה לא מהרישא ולא מהסיפא, מאחר **שבגידולין תבאין לאחר מנאן**
עסקינן – המשנה עוסקת בשורשים שגדלו לאחר שהוקדש האילן
או הקרקע, **וקא פבר אין מעילה בגידולין** – וסובר התנא של

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום חמישי עמ' א

עלי עשב, זו רוח דרומית שהיא **מעלה רביבים** (–טיפות מטר)
ומגדלת עשבים.
וכוונת מימרא זו ללמדנו, שהתורה שבה עוסק פסוק זה נמשלה
לארבע הרוחות, שכשם שאי אפשר לעולם בלא רוחות, כך אי
אפשר לו לעולם בלא תורה.
הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בסדר מהלך השמש בעולם: **תניא**
15 **רבי אליעזר אומר, העולם**

הנושבות מארבעה צידי העולם: **אמר רב יהודה, מאי דתניב (דברים**
לב ב) 'ערף כסתר לקחי', זו רוח מערבית **שבאחא מערפו** (–מאחוריו)
של עולם. **תנא כסל אמרתי**, זו רוח צפונית **שפולת את ההב** –
שהיא מחממת את העולם, ועל ידי כך בא רעב לעולם והחוב
נעשה זול. **וכן הוא אומר (ישעיה מו ו) 'הגלים יקב מבים'**, שמצינו
במקרא זה שנאמר בו לשון 'זול' לגבי זהב.
עוד ממשיך הכתוב (דברים שם) **'בשערים עלי דשא'**, זו רוח מזרחית
שהיא חזקה ביותר ומסערת את כל העולם **בשערי** (–שד). **וכרביבים**

במשנה שיעור יניקת האילן הוא שש עשרה אמה וחצי לכל רוח
בעיגול, שהם שמונה מאות שלושים ושלוש אמות ושליש.
מתרצת הגמרא: הָיִינוּ דָּלָא דָּק – זו הכוונה במה שנתבאר לעיל
שעולא לא דקדק בדבריו, וְלְחֻמְרָא לָא דָּק – ולחומרי אמר את
דבריו שלא בדקדוק, שהיה יכול לומר שאילן היונק עד שש
עשרה אמה וחצי אין מביאים ביכורים מפירותיו, אלא שלא
צמצם דבריו ונקט לחומרא לפטור רק עד שש עשרה אמה.
הגמרא מקשה על דברי עולא ממשנה: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע
ראיה שלא כדברי עולא. שנינו במשנה (ביכורים פ"א מ"א), הָקִינָה
אֵילָן וְקָרְקַעוּ – אדם הקונה מחבירו אילן פרי יחד עם הקרקע
סביבו, מְבִיא וְקוֹרֵא – עליו להביא ביכורים מן הפירות הגדלים
באילן זה, ורשאי הוא לקרוא עליהם את המקראות האמורים
בפרשת ביכורים (וברים כו ה"ז). ואף שנאמר בהם (שם פסוק י') רִאשִׁית
פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי, מאחר שהקרקע שלו היא.
במרתת הגמרא: מָאי לָאו – האם אין כוונה המשנה, שמביא
ביכורים אף כשקנה קרקע בְּלָ שְׁהוּא – קרקע מועטת מסביב לאילן,
ואף שהאילן יונק משרה חבירו, ושלא כדברי עולא הסובר שאין
מביאים ביכורים אלא כשיש לו מסביב לאילן קרקע בשיעור שש
עשרה אמה לכל צד.
דוחה הגמרא: לָאו – אין להוכיח כן מדברי המשנה, מאחר שיתכן
שאין הדברים אמורים אלא כשקנה יחד עם האילן קרקע בשיעור
שְׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לכל רוח.
הגמרא מקשה עוד על דברי עולא ממשנה: תָּא שְׁמַע, שנינו
במשנה (שם מ"ז), שאדם שִׁקְנָה שְׁנֵי אֵילָנוֹת בְּתוֹף שְׂדֵהוּ שֶׁל חֲבִירוֹ,
מְבִיא הוא ביכורים מפירות האילנות, וְאֵינוּ קוֹרֵא – אך אינו רשאי
לקרוא עליהם את המקראות האמורים בפרשת ביכורים. מכיון
שהדין הוא שאדם הקונה שני אילנות אינו קונה את הקרקע
עמהם, אם לא פירש כן מתחילה, ומאחר שאין הקרקע שלו אינו
יכול לומר 'פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לִּי'.
מדייקת הגמרא: הָא שְׁלִישָׁה – אבל אם קנה שלושה אילנות בשדה
חבירו, אזי מְבִיא ביכורים וְקוֹרֵא עליהם, שהקונה שלושה אילנות
קנה קרקע עמהם אף אם לא פירש כן. מָאי לָאו – האם אין הכוונה
בזה שקנה עמהם קרקע בְּלָ שְׁהוּא, ויש להוכיח מכאן שלא כדברי
עולא הסובר שאין אדם מביא ביכורים עד שיהא לו קרקע מסביב
לאילן שש עשרה אמה לכל רוח.
דוחה הגמרא: לָאו – אין להוכיח כן מדברי המשנה, דְּהָכָא נָמִי שֵׁשׁ
עֶשְׂרֵה אַמָּה – שאף כאן יתכן לומר שקונה הוא עמהם קרקע
בשיעור שש עשרה אמה לכל רוח.
הגמרא מקשה שוב על דברי עולא ממשנה: תָּא שְׁמַע, שנינו
במשנה (פאה פ"ג מ"ז), דְּבִי עֲקִיבָא אֹמַר, קָרְקַע בְּלָ שְׁהוּא – אפילו
קטנה ביותר, חֵיבִי בְּפִיחָה – חייב להשאיר קרקע בקצה השדה
שלא לקוצרה, וְכִבְהֵאֵת בְּבוּרִים, וְכִתְּבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבוּל, כלומר,
תקנת חכמים היא שיכתוב המלוה פרוזבול לפני סיום שנת
השמיטה כדי שלא ישמט חובו של הלוח. אך לא תיקנו חכמים כן
אלא באופן שיש למלוה קרקע. ועל כך אומר רבי עקיבא שדי בזה
שיש למלוה קרקע כל שהוא, ומעתה רשאי הוא לכתוב פרוזבול
אף אם שטר ההלוואה ערכו רב יותר מערך הקרקע.

הַבֵּית כָּאֵה בְּשִׁבְלֵן עד עצרת, שכך הוא דינו של שדה אילן
שמותר לחורשו עד עצרת של שנה שישית. ויש ללמוד מכאן
שיעור יניקת כל אילן הוא שליש מבית סאה, שהרי שלושה
אילנות יונקים מבית סאה אחד. בְּמָה הָיוּ לָהּ – כמה הוא שטחו
של בית סאה, תָּרִי אֶלַי וְהִמְשַׁמַּת מֵאָה פְּרָמִיד – אלפיים וחמש מאות
אמות מרובעות. לְכָל חֵד בְּמָה מְטִי לָהּ – כמה מתוך כך מגיע לכל
אילן משלושת האילנות, תְּכַנֵּי מֵאָה וְחֵלְתִין וְחֵלְתָא וְחֵלְתָא –
שמונה מאות ושלושים אמות ושליש, נמצא דאֲבֵיתִי נְפִישִׁי
לָהּ דְּעוּלָא – עדיין שיעור יניקת האילן לדברי עולא גדול מן
השיעור המפורש במשנה, שהרי לדברי עולא שטח יניקתו של כל
אילן הוא אלף עשרים וארבע אמות מרובעות.
מתרצת הגמרא: לָאו דָּק – לא דקדק עולא בדבריו, מאחר ששיעור
יניקת האילן לדבריו קרוב לשיעור שנתבאר במשנה.
מקשה הגמרא: אִמְרוּ דְּאֶמְרִינן לָאו דָּק, לְחֻמְרָא – אימתי יתכן
לומר שלא דקדק בדבריו, כשאומר כן להחמיר, אלא לְקוּלָא לָאו
דָּק מִי אֶמְרִינן – אך האם אומרים שלא דקדק בדבריו להקל, ודאי
שאין אומרים כן, וכיצד יתכן שעולא הוסיף על שיעור יניקתו של
אילן יותר מן המבואר במשנה, ופטר את בעל האילן מזהבאת
ביכורים שלא כדין.
מתרצת הגמרא: מִי כְּבִרְתָּ בְּרִיבּוּעָא קָא אֶמְרִינן – האם סובר אתה
שכוונת עולא היתה שהאילן יונק שש עשרה אמה לכל רוח
כריבוע, אין הדבר כן, אלא בְּעֵינְלָא קָא אֶמְרִינן – כוונתו שיונק
שש עשרה אמה בעיגול לכל רוח. ודחינו, מתחילה סברה הגמרא
שלדברי עולא יש למדוד ריבוע של שלושים ושתים אמה על
שלושים ושתים אמה שבמרכזו עומד האילן, ומן האילן יש שש
עשרה אמה לכל רוח, וכאשר יש בתוך ריבוע זה שדות של
אחרים, אין מביאים ביכורים מאילן זה. ומאחר ושטחו של ריבוע
של שלושים ושתים אמה על שלושים ושתים אמה הוא אלף
ועשרים וארבע אמות מרובעות, נמצא ששיעור יניקת האילן
לדברי עולא גדול מן השיעור של שמונה מאות ושלושים ושלוש
אמות ושליש שנתבאר במשנה. אמנם עתה מבארת הגמרא
שלדברי עולא יש למדוד מסביב לאילן עיגול של שש עשרה אמה
לכל רוח, ושטחו של עיגול (הנמצא בתוך ריבוע) קטן הוא מן
הריבוע, מאחר שאין לו זוויות, ולפיכך אין שיעורו של עולא סותר
לשיעור המפורש במשנה.
שבה הגמרא ומקשה: מְבִידִי – הרי בְּמָה שטחו של הַמְּרִיבּוּעָא יוֹתֵר עַל
שטחו של הָעֵינִיל שבתוכו רְבִיעִי, ודחינו, ששטחו של העיגול
שבתוך הריבוע הוא שלושה רבעים משטחו של הריבוע, ואם כן
יש להויריד רבע מן אלף עשרים וארבע אמות, פָּשׁוּ לָהּ שְׁבַע מֵאָה
וְשִׁתִּין וְתַמְנִינָא – נשארו שבע מאות ששים ושמונה אמות
מרובעות, שזהו שטחו של עיגול שבמרכזו האילן ויש ממנו שש
עשרה אמה לכל רוח ודחינו עיגול שרוחבו שלושים ושתים
אמה, והוא שיעור יניקת האילן לדברי עולא. ואם כן יש להקשות,
דאֲבֵיתִי פָּשׁ לָהּ פְּלִגָא דְּאֶמְרִינָא – שעדיין נשאר הפרש של חצי אמה
בין השיעור המפורש במשנה לדברי עולא. שהרי לעולא אין
האילן יונק אלא שש עשרה אמה לכל רוח בעיגול, שהם שבע
מאות ששים ושמונה אמות מרובעות, ואילו לפי השיעור המפורש

המשך מעמוד רלד

החשש, אזי מְבִיא בְּדִחְלוּלִי בְּעֵלְמָא – די בכך שיעשה בעל האילן
חלל בין הענפים, על ידי שיקרן כל כענף מתוך שני ענפים, וממילא
לא תוכל הטומאה לעמוד בין הענפים אלא תפול לארץ, ואין
צריך לקצוץ את כל הענפים הנוטים לרשות הרבים. קָא מְשַׁמַּע לָן
– לכך משמיענו התנא בברייתא, שאין החשש משום כך, אלא אף
אם תעמוד הטומאה בארץ יש חשש שיאדיל ענף מן האילן על
הטומאה ועל העוברים ושבים, ולפיכך אפילו אם לא נותר אלא
ענף אחד הנוטה לרשות הרבים, מזיק הוא את העוברים ושבים,
ויש לקצוץ.
הדרן עֵלְךָ לָא יַחְפּוּר

הטומאה ועל האנשים העוברים שם, ויטמאו האנשים בטומאת
אהל המת.
שואלת הגמרא: מְשַׁמַּע – פשוט הדבר שזו כוונת דברי רבי שמעון,
שהרי מְבִיא הַטּוּמָאָה תָּנִן במשנתנו, ומדוע הוצרכה הברייתא
לפרש את הדברים. משיבה הגמרא: אִי מְבִיחִיתִין – אם היינו
למדים רק מדברי רבי שמעון במשנה, הָיָה אִמְרִינָא – היה מקום
לומר, שיש לחשוש לטומאה באופן כזה, דְּלָמָּא מִיִּיתִי עוֹרֵב טוּמָאָה
וְשִׁידִי הָתָם – שמא יביא עורב כזית מן המת ויזרוק בין ענפי האילן,
ומאחר שהענפים רבים וצפופים תעמוד הטומאה שם ולא תפול
לארץ, וכל העובר תחת האילן נטמא מחמת כך. וְאִם אֵבָן זֶהוּ

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י

בית סאה כמה הוו ליה תרי אלפי וחמש מאה נרטידי – על אמה רוחב. כמה מפי – לכל חד מהנך אילנות – שמונה מאות שלשים ושלש ותלתא. אבתי נפשינן ליה שש עשרה אמה דעולא. דהוי אלף ועשרים וארבע. לא דק – עולא לא דדק כל כך, הואיל וקורב לשיעור זה קאמר, ולא איכפת ליה. אימור דאמרין לא דק – היכא דאזיל לחומרא. הבא קא אזיל לקולא,

דאינו יונק כל כך וקאמר איהו דיונק ופטר ליה מבכורים מי סברת – שש עשרה אמה דעולא ברביעא קאמר, דליהוי שלשים ושתים על שלשים ושתים כדקאמרין? בעינולא קאמר – שכל סביביו יונק שש עשרה, והיינו בעינולא. דאילו ברביע – נמצא כנגד האלכסון יותר ממש עשרה אמה. וכמה מרובע יתר על העיגול רביע – דל רביע ממלף ועשרים וארבע, פשו ליה שבע מאות ששים ושמונה אמות ברוחב אמה. אבתי לא שוי שיעורי, דהשתא פשו ליה שיעורי דמתניתין אדעולא פלגא דאמתא, ונמצא אילן יונק שש עשרה אמה ומחצה לכל צד, דהיינו שלשים ושלש על שלשים ושלש. דשיעורא דעולא שבע מאות ששים ושמונה, ושיעורא דמתניתין שמונה מאות שלשים ושלש, ונפיש שיעורא דמתניתין אדעולא ששים וחסמ אמות באמה רוחב. חלקו הרצעה לרוחב – הרי מאה ושלשים אמה אורך ברוחב חצי אמה, הקף מהם האילן שלשים ושתים אמה לפפון וכנגדו לדרום – נמצא מהצפון לדרום שלשים ושלש, שהרי הוספת עליו חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן, וביך נשארו ששים ושלש ברוחב חצי אמה. תן חציין למורה וחציין למערב – נמצא מוקף ברבוע, ולא דקדק הגמרא בל כך דנקט פלגא דאמתא, דהא עולא בעינול קאמר, ואילו בעיגול הייתי יכול להוסיף עליו שני שלשים אמה לכל צד, אלא משום האי פורתא לא דק כולי האי. ואית דגרסי: פש ליה תרי תילתי דאמתא. היינו דלא דק – עולא, דהוא מצי לממיר שיתסרי פולגא, ולחומרא לא דק, ואזיל לחומרא ולא צמצם שיעורי. מאי לאו כל שהוא – חוץ לעיבוי של אילן לכל צד. הקונה שני אילנות בתוך של חבירו מביא ואינו קורא ב' – לקמן תנן ב"המוכר את הספינה: המוכר שתי אילנות לחבירו לא פירש לו קרקע – לא קנה קרקע, אבל קנה שלשה – קנה קרקע, ואף על פי שלא פירש. הלכך, גבי ביכורים מה שתי אילנות – מביא ואינו קורא, דלא מצי למימר "פרי האדמה אשר נתת לך" (דברים כו). הא שלשה – דקנה קרקע, מביא וקורא. מאי לאו – משום דקנה קרקע מעט סביב? לא – משום דקנה שש עשרה אמה סביב כל אחד. ובידיו – לא גרסינן ליה במתניתין במסכת פאה, דאין ידיו אלא במעשה, והוא אינו תלוי בקרקע. פרוזבול – תנן במסכת גיטין (לו,א): הלל תיקן פרוזבול. שראה שנמנעו העם מלהלוות מפני השבועית המשמטת, והעבירים על מה שכתוב "השמר לך פן יהיה דבר" וגו' – עמד התקין תקנה שלא תשמט, שיהיה מוסר שטרותיו לבית דין וכוונתו עליון פרוזבול. זה גופו של פרוזבול: מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כל זמן שארצה. ותו לא משמטת ליה שביעית, דלא קרינא ביה "לא יגוש" שאין תובע חובו אלא מבית דין. והתם מוקמינן לה בשביעית בומן הזה דרבנן, ואמרין התם: אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, אבל אין לו קרקע ללזה – לא כתבין ליה, דהלואה דלא שכחא היא, דמסתמא אין אדם סומך אלא על קרקע ללזה, וכשאין לו – לא תיקן הלל פרוזבול.

– פעמים מביא, ופעמים אינו מביא. אילן וקרקעו בר – למאי דמוקי לה בשש עשרה אמה צריך לפרש מאי אתא לאשמעינן. ונראה לרבינו שמשון בן אברהם: דאתא לאשמעינן ולמידק: הא קנה אילן סתם – אינו מביא וקורא. ואם קנה שנים, אפילו סתם – מביא וקורא. דקנה קרקע, וכוברי מאיר דאמר (בבא בתרא פא,א): הקונה שני אילנות – קנה קרקע. הא שלשה מביא וקורא – הנה מצי למיפך מסיפא, דקנה בהדיא במסכת ביכורים, מסיפא דהך דמייחי: הבא: הקונה שלשה אילנות תוך של חבירו – מביא וקורא. אלא דאורחא דגמרא בכמה מקומות שמדקדק מרישא מה שיכול.

לא – שש עשרה אמה – ואם תאמר: דאמרין ב"המוכר את הספינה" (לקמן פב,א) גבי שלשה קנה קרקע, וכמה? תחתיו, וביניין, וחוצה לה כמלא אורה וסלו ויש לומר: דהתם כשנפיש האילן גדולים דרבה, ויוצאין חוץ לשש עשרה אמה. ואם תאמר: קונה אילן אחד אמואי אינו מביא וקורא, למאן דאמר קנין פירות בקנין הוה, ומי, שנתן שנת ממוכר שדרה לפירות דמביא וקורא לדידיה, דכאמרין בפרק "ושולח" (גיטין מו,ב): וליכא למימר דהאי נתן סבר דקנין פירות לאו בקנין הוה דמי – דהא רבי מאיר אית ליה דקנין בקנין דמי "ביהולח" (שם מו,א), וביהולח" (בבא קמא צא,א), ואית ליה לקמן (פא,א) דקונה אילן אחד (אינו מביא וקורא) וצריך להיות: מביא ואינו קורא) ויש לומר: דשאני התם, שהקדש קניו לו עד זמן קבוע, אבל הבא אם יתייבש מיד האילן – אין לו בקרקע כלום. אי נמי, דתם קרקע קניה לו לכל דבר, למשטח בה פירי ולמזמורה בה סילקא וירקא, אבל גבי אילן – אין לו אלא יניקה לבדה. וכוברי פירש קונטרס דלא גרסינן "וביודי", דלא כתיב במעשה שני (שש) שום ויודי, לא "מארצך" ולא "מאדמה אשר נתת לך". אף על גב דכתיב ביה "ופרך את עמך את ישראל ואת האדמה אשר נתת לנו" (דברים כו) – לא שיהא לו לחלק, אלא לכל ישראל. ומיהו, על כרחך אין ויודי בלא קרקע, דתני עלה בירושלמי: אף ביודי, ומכל מקום לא גרסינן ליה, מדתני עלה בירושלמי – מכלל דבמשנה ליתיה. ולכתוב – עליה פרוזבול – אבל אמטלטלין אין כותבין פרוזבול, מפני שיכול לכתות, והיא הלואה דלא שכחא. ועיין נא, ויש ענין נא, ויש שיכול לכתות – כותבין עלה פרוזבול, אבל פלוני ברב מבעיקר. והא דכותבין אפילו על קרקע לא מביא "ושולח" (גיטין לו,א). – משום דאין אונאה לקרקעות, והוי כאילו יש לו משכון בכל. ואין נראה, דנתי דאין לון אונאה – ביטול מקח ביתר מפלגא לי. אלא, היינו טעמא – משום דגבי ודור גבי, במעשה דקטינא דאביי (כתובות צא,ב), דעל ידי כך ראי לגבות כל חובו. וכענין זה איכא סוף פרק "כל הגט" (גיטין לב,ב) גבי המלוה מעות את הדוכן כו': הניח מלא מחט – גובה מלא קורדום.

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י

בבא בתרא. לא יחפור – פרק שני דף כז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י

1 **בחמה** — ואם תאמר: הוא חטה יניקתה שלשה טפחים, כדמוכח בשבת פרק "אמר
2 רבי עקיבא" בשמעתין דערוגה (פהא) ואין לומר ד"כל שהוא" דהכא לאו
3 דוקא, דהא בפרק קמא דקדושין (כו,א) קא מייתי לה בשמעתא דאי בעי צבורין בה
4 או לאו, וקאמר: כל שהוא למאי חזי? ומשני: כגון שנעץ בה מחט. וקאמר: איכפל
5 תנא לאשמועינן מחט? מי לא עסקין דתלי
6 ביה מרגניתא — משמע ד"כל שהוא" דוקא
7 ויש לומר: דנהי דיניקתה שלשה, מכל מקום
8 עיקר יניקתה אינו אלא כנגדה. ואילן נמי,
9 יניקתו עשרים וחמש, אפילו הכי עיקר יניקתו
10 שש עשרה.
11 **ואחד** אילן הנוטה מביא וקורא — בפרק
12 "המקבל" (בבא מציעא ק,א) פליגי
13 רב ושמואל באילן הנוטה על המיצר, רב אמר:
14 הנוטה לבאן — לבאן, והנוטה לבאן — לבאן,
15 ושמואל אמר: חולקין, ופירש בקונטרס התם
16 דבנטיית שרשים איירי, ולפיכך שמעתין דהכא
17 כרב, דאילו בחר שרשין. ורבינו שמשון בן
18 אברהם פירש שם בענין אחר. **שעל** מנת בן
19 הנחיל יהושע וכו' — ב"מורבוב" (בבא קמא
20 פב,א) פריך: אמאי לא חשיב לה בחד עשרה
21 תנאין של יהושע? ומשני לה. **בדחלולי** סגי
22 — פירש רבינו חננאל: דחלולי — לשון יריאה,
23 שעושים צורה של עץ, ונראין כבני אדם, ואין
24 העוף רשאי ליטאר שם. קא משמע לן, דאף
25 על פי שברח העוף — פעמים שמשאיר שם
26 בשר המת שמביא בפיו ותשאר שם בענף.
27 הלכך אין לו תקנה אלא בקציצת ענפים כולם.

הדרן עלך לא יחפור

1 **ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות** - **הכא במאי**
2 **עסקינן** - **בחיטוי**. **דיקא נמי, דקתני: כל שהוא, שמע**
3 **מינה. תא שמע: אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחוץ**
4 **לארץ** - **מכל וחולין מעורבין זה בזה, דברי רבי. רבן**
5 **שמעון בן גמליאל אומר: הגדל בחיוב - חיוב, הגדל**
6 **בפטור - פטור; עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר: יש**
7 **ברירה, ומר סבר: אין ברירה, אבל גדל בפטור - דברי**
8 **הכל פטור - הכא במאי עסקינן - דמפסיק צונמא.** -
9 **אי הכי, מאי טעמיה דרבי?** - **דהדרי ערבי, ובמאי קא**
10 **מפלגי** - **מר סבר: אוירא מכלכל, ומר סבר: האי**
11 **לחודיה קאי והאי לחודיה קאי. ויש עשרה אמה ותו**
12 **לא? והא תנן: מרחיקין את האילן מן הבור עשרים**
13 **וחמש אמה אמר אביי: מיל טובא אולי, אכחוש לא**
14 **מכחשי אלא עד שש עשרה אמה, מפי לא מכחשי.**
15 **פי אהא רב דימי אמר, בעא מיניה ריש לקיש מרבי**
16 **יוחנן: אילן הפסוק למיצר בתוך שש עשרה אמה,**
17 **מהו? אמר ליה: גזלן הוא, ואין מביאין ממונו בפירות.**
18 **פי אהא רבין אמר רבי יוחנן: אחד אילן הפסוק**
19 **למיצר, ואחד אילן הנוטה - מביא וקורא, שעל מנת**
20 **בן הנחיל יהושע לישראל את הארץ. משנה אילן**
21 **שהוא נוטה לשדה חבירו - קוצץ מלא המרדע על**
22 **גבי המורחיש, ובחרוב ובשקמה - כנגד המשקולת, בית השלחין - כל האילן כנגד**
23 **המשקולת; אבא שאול אומר: כל אילן סרק כנגד המשקולת. גמרא איבעיא להו: אבא**
24 **שאול, ארישא קאי או אסיפא קאי? תא שמע, דתניא: בית השלחין - אבא שאול אומר:**
25 **כל האילן כנגד המשקולת, מפני שהצל רע לבית השלחין; שמע מינה ארישא קאי, שמע**
26 **מינה. אמר רב אשי: מתניתין נמי דיקא, דקתני: כל אילן סרק; אי אמרת בשלמא ארישא**
27 **קאי, היינו דקתני כל אילן, אלא אי אמרת אסיפא קאי, אילן סרק מיבעי ליה? אלא**
28 **לאו שמע מינה ארישא קאי, שמע מינה. משנה אילן שהוא נוטה לרשות הרבים - קוצץ**
29 **כדי שיהא גמל עובר ורובו; רבי יהודה אומר: גמל טעון פשתן או חבילי ומורות; רבי**
30 **שמעון אומר: כל האילן כנגד המשקולת, מפני הפוטמא. גמרא מאן תנא דבנקין פתר**
31 **אומדנא דהשתא אולינן? אמר ריש לקיש: במחלוקת שנויה, ורבי אליעזר היא; דתנן: אין**
32 **עושין חלל תחת רשות הרבים, בורות, שיחין ומעורות; רבי אליעזר מתיר בכדי שתהא**
33 **עגלה מחלכת ומעונה אגנים. רבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן, התם - זימנין דמפחית**
34 **ולאו אדעתיה, אבל הכא - קמא קמא קא קניין ליה. "רבי יהודה אומר: גמל טעון פשתן**
35 **או חבילי ומורות". איבעיא להו: שיעורא דרבי יהודה נפיש, או דלמא שיעורא דרבנן נפיש?**
36 **- פשיטא דשיעורא דרבנן נפיש, דאי סלקא דעתך שיעורא דרבי יהודה נפיש, רבנן בשיעורא**
37 **דרבי יהודה היכי עבדי? - ואלא מאי? שיעורא דרבנן נפיש, רבי יהודה בשיעורא דרבנן מאי**
38 **עבדי? - אפשר דנחין וחליף תותיה. "רבי שמעון אומר: כל האילן כנגד המשקולת, מפני**
39 **הפוטמא". תנא: אהל הפוטמא. פשיטא, "מפני הפוטמא" תנן - אי ממתניתין, הוה**
40 **אמינא: דלמא מייתי עורב פוטמא ושידי התם, וסניא בדחלולי בעלמא, קא משמע לן.**

הדרן עלך לא יחפור

מת אצל האילן, והרי הענפים ארוכים מאדאילן עליו ועל עוברי הדרכים ומביאים עליהם את הטומאה. ושדי התם — על האילן, ומתוך שנפשו רבים הטומאה עומדת שם ואינה נופלת לארץ. ובני אדם עוברים תחתיה. ואי לא חיישין אלא לחכי — בדחלולי בעלמא סגי ליה, לקץ אחד אחד מביתנים, כדי להרוקע אויר בניהם ולא תעמוד שם טומאה. קא משמע לן — מתניתא, דאפילו לא נותר בו אלא ענף אחד — מזיק הוא את הרבים.

בבא בתרא דף כז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רלג

הגמרא מקשה על דברי עולא הסובר שאילן יונק רק שש עשרה
אמה: וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה וְתוֹ לֹא – האם אין אילן יונק אלא שש
עשרה אמה ולא יותר, וְהָאֵלֶּיךָ – והרי שנינו לעיל (כה) שְׁמִרְחִיקִין
אֶת הָאֵילָן מִן הַבּוֹר עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמָּה, כדי שלא יזיקו שורשי
האילן את כותלי הבור, ומוכח מכך, שהשורשים מתפשטים
ויונקים עד עשרים וחמש אמה. מתרצת הגמרא: אֲמַר אֲבִי, מִיֹּזֶל
מוֹכָא אֵילִי – אכן השורשים הולכים מרחק רב, אבל אֲבַחוּשִׁי לֹא
מִכְחָשִׁי – אך אין הם יונקים ומכחישים בקרקע אֵלָּא עַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
אַמָּה, מִפִּי לֹא מִכְחָשִׁי – ובמרחק גדול יותר אין הם מכחישים את
הקרקע, ולפיכך אין הוא גוזל אלא כשיש שדה של אחר בתוך שש
עשרה אמה לאילן.
הגמרא מביאה דעות נוספות של אמוראים לגבי דין אילן הסמוך
למיצר: כִּי אִתָּא רַב דִּימֵי מארץ ישראל לבבל, אֲמַר, כְּעָא מִיְצִיה –
שאל ריש לקיש מִרְבִּי יוֹחָנָן, אֵילָן הָעוֹמֵד בְּסָמוּךְ לְמִיצֵר – גבול שבין
השדות, בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה לַשְּׂדֵה חֲבִירוֹ, מִזֵּה – האם מביאים
ביכורים מפירותיו, או לא. אֲמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישִׁי לְקִישׁ, גְּזֵלָן
הוּא, שְׁהֵרִי יוֹנֵק מִשְׁדֵּה אֲחֵרִים, וְלִפְיָךְ אֵין מְבִיאִין מִזֵּה בְּכוֹרִים.
דעה החולקת: כִּי אִתָּא רַבִּין מארץ ישראל לבבל, אֲמַר בְּשֵׁם רַבִּי
יוֹחָנָן, אֲחֵר אֵילָן הָסָמוּךְ לְמִיצֵר – בין אילן העומד בסמוך לגבול
שבין השדות, וְאֵחָד אֵילָן הַנּוֹמָה – ובין אילן שענפיו נוטים לתוך
שדה חבירו, מְבִיא בֵּעַל הָאֵילָן ביכורים מפירותיו, וְקוֹרְא עֲלֵיהֶם
את המקראות האמורים בפרשת ביכורים, מאחר שְׁעָל מִנֵּה בֵּן
הַנָּחִל וְהוֹשַׁע לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵין הָאֵין, שחתנה עמדה שלא קפידו
זה על זה בענינים אלו. ונמצא, שבעל האילן כדן הוא עושה, ואין
חבירו יכול לעכב בידו.

משנה

משנה זו עוסקת בדין אילן שענפיו נוטים לתוך שדה חבירו,
ומבארת, אימתי בעל השדה נזוק מכך ורשאי הוא לעכב על בעל
האילן, ואימתי אינו רשאי לעכב.
אֵילָן שֶׁהוּא נוֹמָה עַל יְדֵי עֲנָפָיו לַשְּׂדֵה חֲבִירוֹ, קוֹצֵץ בֵּעַל הַשְּׂדֵה מִן
עֲנָפֵי הָאֵילָן עַד לְגוֹבַהּ מֵלֵא הַמֶּרְדֵּעַ – השוט שמכים בו את
הבהמה, כשהוא עומד עַל גְּבִי הַמֶּחְרִישָׁה. שבשעה שחורש בעל
השדה בשדהו, נזקק הוא לעיתים להרים את השוט ולהכות בו
מעל גבי הבהמה החורשת, ולפיכך רשאי הוא לקצוץ מן הענפים
עד לגובה המרדע מעל המחרישה, כדי שלא יעכבו אותו
מלחרוש שם. וְכִּרְחוּב וְכִּשְׁמָה – ואם הענפים של אילן חרוב או
שקמה הם, שענפיהם מרובים, וכאשר נכנסים לשדה חבירו הצל
שלם מוֹקֵף לַשְּׂדֵה, רשאי הוא לקצוץ כִּנְגֵד הַמֶּשְׁקוּלָת – חוט של
אדריכלים המשמש למדידה בקו ישר, כלומר, רשאי הוא לקצוץ
כל ענף הנכנס לתוך שדהו.
ואם שדה זו שהענפים נוטים לתוכה בִּית הַשְּׁלָחִין היא, שיבישה
היא ונצרכת להשקיה תדיר, והצל מוֹקֵף לה ביותר, אזי רשאי בעל
השדה לקצוץ את כָּל סוּגֵי הָאֵילָן, ולא רק חרוב ושקמה, כִּנְגֵד
הַמֶּשְׁקוּלָת – כל הנוטה מן הענפים לתוך שדהו.
אֲבָא שְׂאֵל אֲמַר, כָּל אֵילָן סָרַק – שאינו נותן פירות, רשאי בעל
השדה לקצוצו כִּנְגֵד הַמֶּשְׁקוּלָת.

גמרא

הגמרא מסתפקת בהבנת דברי אבא שאל: אֵיבְעִיָּא לְהוּ – נסתפקו
בני הישיבה, האם דברי אֲבָא שְׂאֵל אֲרִישָׁא קָאִי – על הרישא של
המשנה נאמרו, שסובר תנא קמא שאין לקצוץ את כל הענפים
הנוטים לשדה אלא בחרוב ושקמה, ועל כך בא אבא שאל
להוסיף שאף בכל אילן סרק ניתן לקצוץ את כל ענפיו הנוטים. או
אֲפִשְׂקָא קָאִי – או שמא נאמרו דבריו על הסיפא, העוסקת בשדה
בית השלחין, שלדברי תנא קמא מותר לקצוץ כל ענפי אילן
הנוטים לשדה בית השלחין ואף באילן הנותן פירות, ועל כך חולק

וְנִקְנִין עֲמָה – עם הקרקע נְקִימָה שְׂאֵין לָהֶם אֲחֵרִיּוֹת. – מטלטלין.
דהיינו, הדין הוא שקרקע נקנית בכסף או שטר או חזקה, ואילו
מטלטלין אינם נקנים אלא במשיכה. אמנם אם קונה אדם מחבירו
מטלטלין יחד עם קרקע, אזי די בכך שיקנה את הקרקע בכסף או
שטר או חזקה, וקונה בכך אף את המטלטלין אגב הקרקע. ודי לזה
אפילו בקרקע כל שהוא. ומאחר ששנינו שאדם שיש לו קרקע כל
שהוא חייב להביא ביכורים, סברה הגמרא שהכוונה בזה לאדם
שיש לו אילן העומד בקרקע קטנה, שחייב להביא ביכורים אף
שבהכרח יונק האילן ממשדה חבירו. ויש להוכיח מכאן שלא כדברי
עולא, הסובר שאין אדם חייב להביא ביכורים אם אין לו קרקע
בשיעור שש עשרה אמה לכל רוח, כדי שיעור ניקת האילן.
מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִין בְּחִיפִי – המשנה עוסקת באדם
שורע בשדהו חטים, שאף הן משבעת המינים וחייבות בביכורים,
ודי להן בקרקע כל שהוא, מאחר שאין החטים יונקות מן
הקרקעות שסביבן, אך באילן היונק בשיעור שש עשרה אמה מן
השדות שמסביב, יתכן שאין בעליו חייב להביא ביכורים אם אין
הקרקעות שלו.
דִּיקָא נָפִי – אכן יש לדייק מדברי המשנה שעוסקת היא בחטים,
דְּקָתְנִי קִרְקַע כָּל שְׂמוּא, דהיינו, קרקע קטנה ביותר, שאינה ראויה
לגדל אילן אלא חטים לבד. שְׁמַע מִיָּה – אכן יש להוכיח כן
מדברי המשנה.
הגמרא מקשה על עולא מבריייתא: תָּא שְׁמַע – בוא ושמע ראה
שלא כדברי עולא, שנינו בבריייתא, אֵילָן שֶׁמִּקְצָתוֹ גָּדֵל בְּאֶרֶץ
– בארץ ישראל, וּמִקְצָתוֹ גָּדֵל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, כָּל הַחוּלִין מְעוֹרְבִין
זֶה בָּזֶה, דְּבָרֵי רַבִּי. שמאחר והפירות הגדלים בתוך ארץ ישראל
טבל הם וחייבים במעשרות, ואילו הפירות הגדלים בחוץ לארץ
חולין הם ואינם חייבים במעשרות, נמצא שבכל פרי ופרי מפירות
האילן ישנה תערובת של טבל וחולין. רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֲמַר,
אין הטבל והחולין מתערבים זה בזה, אלא פרי הַגָּדֵל בְּחוּצָה –
בחלקו של האילן הגדל בארץ ישראל, חֵיב בתרומות ומעשרות,
ואילו פרי הַגָּדֵל בְּפְטוּר – בחלקו של האילן הגדל בחוץ לארץ,
פְּטוּר.
מדייקת הגמרא: עַד כָּאֵן לֹא פְּלִיגִי רַבִּי וּרְבִן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֲמַר
בסברא זו, דְּרַבִּין – רבן שמעון בן גמליאל סָבַר, יֵשׁ בְּרִיָּה – ניתן
לברר איזה פרי גדל בחוץ לארץ ופטור ממעשר, ואיזה פרי גדל
בארץ ישראל וחייב במעשר. וְרַבִּין – רבין סָבַר, אֵין בְּרִיָּה – אי
אפשר לברר זאת, אלא הכל מעורב זה בזה. אֲבָל באופן שיהא
האילן כולו גָּדֵל בְּפְטוּר – בחוץ לארץ, בתוך שש עשרה אמה
לארץ ישראל, דְּבָרֵי הַבַּל פְּטוּר – יודו שניהם שפירותיו פטורים
ממעשרות. ויש להוכיח מכאן שלא כדברי עולא הסובר שאילן
יונק עד שש עשרה אמה לכל צד.
מתרצת הגמרא: הָכָא בְּמֵאָה עֶשְׂרִין – ברייתא זו עוסקת בִּדְמָפְסִיק
צוֹנְמָא – שישנו סלע המפסיק בין שורשי האילן הנמצאים בארץ
ישראל לשורשי האילן הנמצאים בחוץ לארץ, ואינם יונקים זה
מזה, ולפיכך אילו היה האילן כולו עומד בחוץ לארץ היו הכל
מודים שאינו חייב במצוות התלויות בארץ, מאחר שאין השורשים
יכולים לינק מקרקע ארץ ישראל.
שואלת הגמרא: אִי הָכִי, שהסלע מפסיק בין השורשים, מֵאִי מַעֲמִיָּה
דְּרַבִּי הסובר שטבל וחולין מעורבים זה בזה, הרי אין שני חלקי
האילן יכולים לינק זה מזה. משיבה הגמרא: דְּהִרְדִּי עָרְבִי – מדובר
באופן שהגזע חוזר ונעשה אחד מעל הקרקע, ואין הסלע מפסיק
אלא בין השורשים שתחת הקרקע. (ובמא) [וְהָאֵן] קָא מִיִּפְלִגִּי רַבִּי
ורבן שמעון בן גמליאל, מִר – רבין סָבַר, אֲוִירָא מְכַלְכֵּל – כיון
שחוזרים הענפים ומתערבים למעלה באויר העולם, מתערבת אף
היניקה בין שני צדדי האילן, ולפיכך טבל וחולין מעורבים זה בזה.
וְרַבִּין – רבן שמעון בן גמליאל סָבַר, הָאִי לְחוּצָה קָאִי וְהָאִי לְחוּצָה
קָאִי – צד זה עומד לבדו וצד השני עומד לבדו, שמאחר והסלע
מפסיק בין השורשים, אין היניקה חוזרת ומתערבת מעל הקרקע,
ולפיכך הגדל בחוץ חייב והגדל בפטור פטור.

מבארת הגמרא: **אָמַר רִישׁ לְקִישׁ**, הלכה זו אם יש לילך לפי
האומדן של עבשיו, בְּמַחְלֻקַת הַיָּא שְׁנֵינָהּ, וּמִשְׁנֵינוּ כְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר
היא – הסובר שאם עתה אין חשש נזק, אין אוסרים את הדבר. דְּתַנֵּן
– שנינו במשנה (להלן ס.א.) **אֵין עֹשִׂין חֵלֶל תַּחַת רְשׁוֹת הָרִבִּים**, דְּהֵינּוּ,
שאין אדם רשאי לחפור תחת רשות הרבים בורות שִׁיחִין וּמַעְרֹת,
מאחר שיש לחוש שמא תיפול תקרת הבור, ויפלו העוברים ושבים
לתוכו וינזקו. זו היא שיטת חכמים. רבי אֱלִיעֶזֶר מְתִיר, ובתנאי
שיעשה על גבי הבור כיסוי חזק, בְּכִדִּי שֶׁתִּהְיֶה עֲגֻלָּה מְחֻלָּקֶת וּמִעֻנָּה
אֲנָגִים מעל גבי הבור. שבאופן כזה אין חשש שישבר הכיסוי.
אמנם חכמים אוסרים אף באופן כזה, מאחר שאף אם עתה הכיסוי
חזק, מכל מקום לאחר זמן יכול הוא להתלעלע לצמוח לאחר זמן.
ריש לקיש שיש לתלות את דין משנתנו במחלוקת רבי אליעזר
וחכמים. שדעת חכמים במשנתנו הסוברים שדי בקציצת הענפים
היוצאים עתה, אף שעתידים לשוב ולגדול לאחר זמן, היא כדעת
רבי אליעזר שם, המתיר לחפור בור תחת רשות הרבים אם מניח
עליו כיסוי חזק, אף שעשוי הוא להתלעלע לאחר זמן ולהישבר. אך
לדעת חכמים שם האוסרים כזה, יהא בעל האילן חייב לקצוץ את
אילנו לגמרי, מפני הענפים העתידים לצמוח לאחר זמן.
הגמרא מביאה את דעת החולק הסובר שאין לדמות המשניות זו
לזו: רבי יוחנן אָמַר, אֲפִילוּ תִּמְאָר רָבָן – אפילו אם תאמר
משנתנו היא כדעת חכמים שם, אין קושיא בדבר, מאחר שיש
לחלק בין המקרים. הֵתָם – במשנה שם העוסקת בחופר בור תחת
רשות הרבים, אוסרים חכמים לעשות כן, משום דִּימְנִין דְּמַפְסַחִית
וְלֹא אֲדַעְתִּיהּ – לעיתים הכיסוי מתלעל ונחסר, ואין אדם שם ליבו
לכך, ויכולים העוברים ושבים לילך שם ולפיול לתוך הבור. אֲמָל
הָבָא – במשנתנו לגבי ענפים היוצאים לרשות הרבים, אין לחשוש
לכך, משום דְּקָמָא קָמָא קָא גִּינִין לֵיהּ – כל ענף היוצא ראשון
יקדים בעל האילן לקוצצו, ולפיכך לא יבואו להיכשל בו העוברים
ושבים.
שנינו במשנה: רבי יהודה אָמַר נָמַל טַעֲוִן פִּשְׁתָּן או חבילי וזמורות.
אִיבָעִינָא לָהּ – נסתפקו בני הישיבה, האם שְׂעִירָא דְּרִבִּי יְהוּדָה נָפִישׁ
האם השיעור שאמר רבי יהודה, שיש להשאיר מקום לגמל
הטעון פשתן או חבילי וזמורות, גדול הוא מן השיעור שאמרו
חכמים בכדי שיעבור גמל ורוכבו, או דְּלָמָא שְׂעִירָא דְּרִבִּי נָפִישׁ –
או שמא השיעור שאמרו חכמים גדול הוא מן השיעור שאמר רבי
יהודה.
פושטת הגמרא: פְּשִׁיטָא דְּשְׂעִירָא דְּרִבִּי נָפִישׁ – פשוט הדבר
שהשיעור שאמרו חכמים גדול מן השיעור שאמר רבי יהודה, דְּאִי
סְלָמָא דְּעִתָּהּ שְׂעִירָא דְּרִבִּי יְהוּדָה נָפִישׁ – שאם תעלה על דעתך
שיעורו של רבי יהודה גדול משל חכמים, אם כן, רָבָן ששיעורו
בכדי גמל ורוכבו עליו, בְּשְׂעִירָא דְּרִבִּי יְהוּדָה הִכִּי עֲבָד – מה עשו
בשיעורו של רבי יהודה. כלומר, אם יצטרך אדם לעבור עם גמל
הטעון פשתן או חבילי וזמורות, כיצד יוכל לעבור. ובהכרח,
ששיעורם של חכמים גדול משיעורו של רבי יהודה, ולפיכך אם
יקצוץ בעל האילן את הענפים כשיעור גמל ורוכבו, יוכל אף גמל
ומטענו לעבור שם.
שואלת הגמרא: וְאֵלָּא מָא – אלא מה צריך לומר, דְּשְׂעִירָא דְּרִבִּי
נָפִישׁ – ששיעורם של חכמים גדול משיעורו של רבי יהודה, אם
כן, רבי יהודה ששיעור בכדי גמל הטעון פשתן, בְּשְׂעִירָא דְּרִבִּי מָא
עָבִיד – מה יעשה בשיעורם של חכמים. כלומר, אם יצטרך גמל
ורוכבו לעבור שם, כיצד יוכל לעבור. משיבה הגמרא: אֲפִשְׁרֵי דְּתַנֵּן
וְתַלִּין תַּתִּיהּ – יכול הוא להתכופף ולעבור מתחת ענפי האילן,
ולפיכך די בהנחת מקום כפי השיעור הנצרך לגמל הטעון פשתן.
שנינו במשנה: רבי שמעון אָמַר כָּל הָאֵילָן בְּגִיד הַמַּשְׁקוּלֶת מִפְּנֵי
הַטּוֹמָאָה.
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי רבי שמעון: תָּנָא –
שנינו בברייתא, שכוונת דבריו של רבי שמעון היא, שיש לקצוץ
את כל הענפים היוצאים מִפְּנֵי אֲהֵל הַטּוֹמָאָה. שיש לחשוש שמא
יפול כזית מן המת מתחת לענפי האילן, ויאחילו הענפים על

אבא שאול ואומר שאין לקצוץ לגמרי אלא ענפי אילן סרק, אך
ענפי אילן פרי אין לקוצצם אלא כשיעור המרדע מעל גבי
המזרישה.
הגמרא פושטת ספק זה מברייטא: תָּנָא שְׁמַע, דְּתַנֵּן, שדח בִּית
הַשְּׁלָחִין שנכנסים בה ענפי אילנות, אֲבָא שְׂאֹל אָמַר, רשאי בעל
השדה לקצוץ את ענפי כָּל הָאֵילָן – כל סוגי האילנות) בְּגִיד
הַמַּשְׁקוּלֶת, מִפְּנֵי שֶׁהָעֵל הַנִּגְרָם מִן הָעֲנָפִים יָרֵעַ – ומזיק) לְבֵית
הַשְּׁלָחִין. ויש להוכיח מכאן, שאבא שאול אינו חולק על הדין
המבואר בסיפא של המשנה, שמוותר לקצוץ אף ענפי אילן מאכל
הנוטים לשדה בית השלחין. בית השלחין, שכלל בְּהִכְרַח שְׁמַע מִיָּנָה אֲרִישָׁא קָאִי
– שעל הרישא אמר אבא שאול את דבריו, וסובר שבשדה שאינה
של בית השלחין רשאי בעל השדה לקצוץ כל ענפי אילן סרק
הנוטים לשדהו, ולא רק ענפי חרוב ושקמה. שְׁמַע מִיָּנָה – אכן יש
להוכיח כן.
אָמַר רַב אֲשִׁי, מִתְּנִיתִין נָפִי דִּיקָא – אף מדברי המשנה יש לדייק כן,
שאבא שאול חולק על הדין המבואר ברישא ולא על הדין
המבואר בסיפא. דְּתַנֵּן – שהרי כתוב בדברי אבא שאול 'כָּל אֵילָן
כִּיךְ בְּגִיד הַמַּשְׁקוּלֶת, ומתיר 'כל' משמע שבא להוסיף על דברי
תנא קמא. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא אֲרִישָׁא קָאִי – אם נאמר שדברי אבא
שאול נאמרו על הרישא, יהיו דבריו מובנים, דְּהֵינּוּ דְּתַנֵּן דְּתַנֵּן כָּל אֵילָן
– שלפיכך נקט בדבריו 'כל אילן', כדי להוסיף על דברי תנא קמא
הסובר שאינו קוצץ את כל הענפים הנוטים אלא בחרוב ושקמה.
אֵלָּא אִי אֲמַרְתָּ אִיפִיפָא קָאִי – אך אם נאמר שאבא שאול אמר את
דבריו על הסיפא של המשנה, העוסקת בשדה בית השלחין,
שלדברי תנא קמא ניתן לקצוץ אפילו ענפי אילן פרי, ולדעת אבא
שאול אין לקצוץ אלא ענפי אילן סרק, אם כן מדוע אמר 'כל', הרי
אינו בא להוסיף על דברי תנא קמא אלא לגרע, ואם כן, אֵילָן כִּיךְ
מִיָּנָה לֵיהּ – היה לו לומר שאינו קוצץ אלא אילן סרק בלבד. אֵלָּא
לֹא שְׁמַע מִיָּנָה – בהכרח יש ללמוד מכך, שדברי אבא שאול
אֲרִישָׁא קָאִי – על הרישא נאמרו. שְׁמַע מִיָּנָה – אכן יש להוכיח כן
מדברי המשנה.

משנה

משנה זו עוסקת באילן שענפיו נוטים לרשות הרבים, ומבארת עד
כמה חייב בעל האילן לקצוץ את הענפים.
אֵילָן שְׁהוּא נֹטֶה לְרְשׁוֹת הָרִבִּים, קוֹצֵץ בֵּעַל הָאֵילָן מִן הָעֲנָפִים
הַתַּחְתּוֹנִים בְּכִדִּי שֶׁהָא נָמַל עוֹבֵר וְרוֹכֵב – כפי השיעור הנדרש
שיוכל אדם לעבור תחת הענפים העליונים כשהוא רכוב על גמל.
זו היא דעת חכמים.
רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, קוֹצֵץ כְּפִי הַשְּׂעִירָא הַנִּדְרָשׁ עַל מִנַּת שְׂיֻכַּל לַעֲבוּר
תַּחַת הָעֲנָפִים נָמַל הַטַּעֲוִן פִּשְׁתָּן או חבילי וזמורות – ענפים. רבי
שמעון אָמַר, חייב בעל האילן לקצוץ את כל ענפי הָאֵילָן בְּגִיד
הַמַּשְׁקוּלֶת, דְּהֵינּוּ, כל מה שנוטה מהם לתוך רשות הרבים, מִפְּנֵי
הַטּוֹמָאָה.

גמרא

הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את הדין המבואר במשנה:
מָאן תָּנָא – מי הוא התנא הסובר דְּבִגְנִין בְּתֵר אֲוִמְדָּא דְּהַשְׁתָּא
אֵילָנִין – שבנוקים די בכך שנלך כפי האומדן של עבשיו. כלומר,
מאחר שהענפים של האילן יוצאים ומזיקים את בני רשות הרבים,
היה מקום לומר שיש לחייב את בעל האילן לקצוץ את האילן
כולו, ואין די בכך שיקצוץ את הענפים הנוטים לרשות הרבים,
שהיי חוזרים הם וגדלים לאחר זמן. אך התנא של המשנה אינו
סובר כן, אלא סובר שיש לילך כפי האומדן של עבשיו, ומאחר
שעתה קוצץ בעל האילן את הענפים באופן שאינם מפריעים לבני
רשות הרבים, די בכך. ולפיכך מבררת הגמרא, מי הוא התנא
שסובר כן.

גמרא

שואלת הגמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא סופא, דהיינו, מדוע
ברישא של המשנה מבואר שצריך להרחיק את הגורן שלו
משדותיו של חבירו בשיעור חמשים אמה לכל רוח, ואילו בסופא
מבואר שיש להרחיק רק כפי השיעור שלא יזיקה, ומשמע שהוא
שיעור קטן יותר מחמשים אמה.
משיבה הגמרא: אמר רב, סופא אתאן לגורן שאינו קבוע – הסיפא
עוסקת בגורן שאינו קבוע, ולפיכך אין צריך להרחיקו חמשים
אמה מן שדותיו של חבירו, אלא די בכך שירחק בשיעור שלא
יזיק, אך הרישא עוסקת בגורן קבוע, ולפיכך חייב להרחיק חמשים
אמה.
מבררת הגמרא: היכי דמי גורן שאינו קבוע. אמר רבי יוסי ברבי
הנינא, כל גורן שאינו זזתה את התבואה ברחת – כלי עץ גדול
העשוי לזרות בו את התבואה ברוח. דהיינו, שאם הגורן קטן עד
שאינן צריך להגביה את התבואה באויר בכלי מיוחד כדי להפריד
הגמרא מקשה על דברי אביי: מיתבי. שנינו בברייתא, שפירחין
מאליו, נקרא הוא 'גורן' שאינו קבוע, ואין צריך להרחיקו חמשים
אמה, אלא די להרחיק בשיעור שאינו יכול להזיק.
הגמרא מביאה דעה אחרת בביאור הסיפא של המשנה: רב אשי
אמר, אין כוונת הסיפא ליתן שיעור אחר להרחקה ממנה שנתבאר
ברישא, אלא מה פגע קאמר – הסיפא באה לבאר את הטעם של
הדין שנתבאר ברישא. דהיינו, מאי פגעא פירחין גורן קבוע מן
העיר חמשים אמה, כדי שלא יזיק את נטיעותיו וחרישו של חבירו.
הגמרא מקשה על דברי אביי: מיתבי. שנינו בברייתא, שפירחין
גורן קבוע מן העיר חמשים אמה כדי שלא יזיק את בני העיר. וכשם
שפירחין את הגורן מן העיר חמשים אמה, כך פירחין אותו
מבדלציו ומקשוואיו – נטיעות של דלעת וקישואים, ומנטיעותיו
ומנירו של חבירו חמשים אמה, כדי שלא יזיק את חבירו. ומבואר
מדברי הברייתא שבין בעיר ובין בשדה יש להרחיק את הגורן
חמשים אמה.
בשולחן ארבע אשי ניהא, שהרי לשיטתו אף המשנה סוברת כן,
שלעולם יש להרחיק את הגורן חמשים אמה, ואף שאמרה
המשנה 'בכדי שלא יזיק' אין זה אלא נתינת טעם להרחקת חמשים
אמה. אלא לדברי אביי הסובר ש'בכדי שלא יזיק' הוא שיעור
ההרחקה, ודי בהרחקת פחות מחמשים אמה, קאמר – יש להקשות
סתירה בין המשנה לברייתא, שהרי בברייתא מבואר שלעולם יש
להרחיק חמשים אמה.
קאמר – אכן דברי אביי נותרו מוקשים.
עתה מבררת הגמרא את דברי הברייתא: בשולחן ארבע אשי
ומבדלציו – לגבי נטיעות של קישואים ודלועים מובן הדבר מדוע
צריך להרחיק מהם את הגורן, משום דאזיל אבקא ואתי בלביה
ומצני ליה – שהאבק העולה מן הגורן נכנס לתוך הפרח של
הנטיעה ומייבשו. אלא מנירו אמאי – אך מדוע צריך להרחיק את
הגורן מחרישו של חבירו, ומה ההיזק הנגרם לשדה החרושה מכך.
מבארת הגמרא: אמר רבי אבא בר זבדא, ואיתימא – ויש אומרים
שביאור זה אמרו רבי אבא בר זבדא, מפני

אחר נאמר: אלא אי איתמר דרב כהנא אסיפא איתמר – אלא
בהכרח שדברי רב כהנא נאמרו על הסיפא של המשנה, שבה
שנינו שאם האילן קדם לעיר, קוצץ את האילן ונותן דמים לבעליו.
ועל כך יש להקשות, מדוע קוצצים תחילה ורק אחר כך נותנים
דמים, וליקא להו – הרי יכול בעל האילן לומר לבני העיר, הבו לי
ברישא דמי וחדד איקון – תנו לי תחילה את דמי האילן, ורק לאחר
מכן אקצצנו. ולתרוץ זאת אמר רב כהנא, קידרא דבי שותפי לא
חמימא ולא קריא – קדירת השותפים אינה לא חמה ולא קרה,
ואם יצטרכו בני העיר ליתן תחילה את הדמים לא יקצץ האילן
לעולם, ועל כן תיקנו חכמים שתחילה יקצוץ את האילן, ורק
לאחר מכן יתבע מהם בעל האילן את דמיו.
שנינו במשנה, ספק זה קדם וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים.
שואלת הגמרא: מאי שנא מאליו הסמוך לבור, דאמרת לא יקון –
שנתבאר במשנה להלן (כה) שכאשר יש ספק אם קדמה נטיעת
האילן לחפירת הבור או לא, אין בעל האילן צריך לקצוץ את
אילנו, אף אם מזיקים שורשי האילן את הבור, ואילו במשנתנו
לגבי אילן הסמוך לעיר מבואר שאף במקרה של ספק חייב הוא
לקצוץ את אילנו.
משיבה הגמרא: תם – שם להלן, לגבי אילן הסמוך לבור, דודאי
לאו למיזן קאי – שאילן שקדם בוודאות לבור אינו עומד
לקציצה, שכן נתבאר שם במשנה שאם קדם האילן לבור אינו
קוצץ, לפיכך פסיקו נמי לא אמרין ליה קון – אין מחייבים אותו
לקצוץ במקרה של ספק, שהרי יתכן שאינו מחויב בקציצה זו, ועל
הניזק להביא ראיה שהוא קדם למזיק. אבל תם – כאן לגבי אילן
הסמוך לעיר, דודאי למיזן קאי – שאף אילן שקדם בוודאות לעיר
מכל מקום חייב הוא בקציצה, כמו שנתבאר במשנה, אלא שנוטל
על כך דמים, לפיכך פסיקו נמי אמרין ליה קון – אף במקרה של
ספק חייב הוא לקצוץ, שהרי בכל אופן שיהיה, עומד האילן
לקציצה, ואי משום דמי – וכאשר בא בעל האילן לתבוע את דמיו,
לפי טענתו שקדם אילנו לעיר, אמרין ליה איתיה וסקול –
אומרים אנו לו שעליו מוטלת חובת ההוכחה שאכן קדם האילן
לעיר, כדין כל אדם החפץ להוציא ממון מחבירו, שמוטלת עליו
החובה להביא ראיה לדבריו.

משנה

משנה זו עוסקת בדין הרחקת גורן מן העיר, ומנטיעותיו וחרישו
של חבירו.
פירחין את הגורן הקבוע מן קצה העיר בשיעור חמשים אמה.
דהיינו, אדם החפץ לעשות גורן, שהוא מקום שבו אוספים את
התבואה וזורים ודשים אותה, עליו להרחיק חמשים אמה מן
העיר, מאחר שהמוץ היוצא מן התבואה בשעת זרייתה ברוח מזיק
את בני העיר ומייבש את הזרעים.
וכן לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך השדה שלו אף שהיא מחוץ
לעיר, אלא אם כן יש לו בשדהו שיעור חמשים אמה לכל רוח, כדי
שלא יזיק את שדותיו של חבירו.
ומרחיק את הגורן מנטיעותיו של חבירו ומנירו – שדה חרושה בכדי
שלא יזיק אותם.

הכרת הטוב ורגש של אהבה לכל יהודי שעושה לו טובה, ולא לערוך חשבון שהייתה לפלוני איזו פנייה, או שהוכרח לעשות זאת מצד
טבעו.

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

יש צורך במלמד ירא-שמים, שאז יוכל להיות הלימוד באופן שגם כאשר לומד עמו אל"ף-יב"ת בלבד, הרי זה חדור בקדושה.

משיחת כ"ה טבת, ה'תשכ"ז

אגרות קודש

ב"ה, י"א שבט, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ. י.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מו"ה יצחק שי

שלום וברכה!

... במענה לשאלותיו מאז : א) בלקו"ת בהביאור דולא תשבית באות ד' : יש בתורה דברים שלא נתנו להתלבש למטה בחכ' ושכל כלל וכמו יוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר כו' - למה תפס דוקא דבר זה.

- י"ל דזהו אותו הענין ממש, דויקנהו (קנין שהתורה מעידה על תקפו) פוטיפר ליוסף ובכ"ז לא נתלבש יוסף שם כלל ולא בבלוהו עניני מצרים כלל (ראה תו"ח ס"פ ויחי).

ב) בתו"א ד"ה חייב איניש לבסומי השני (צח, סע"ד) : שע"י שכפה עליהם הר כגיגית באו להקדמת נעשה לנשמע, ובמדרש תנחומא ובתוס' (שבת פח, רע"א) מוכח דהקדמת נעשה לנשמע הי' קודם כפיית ההר.

מדרשות חלוקות הן. וכמש"כ בתו"א כן הוא במדרש תהלים א, ד. ובמכילתא דרשב"י.

ב"ה, י"א שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מב' שבט, בו כותבת ראשי פרקים מדברי ימי חי' ולימודי', ומסיימת אשר אופן הלימודים ובעיקר תוכן הלימודים והחינוך עד עתה, גורם לריקנות ולירידה מזמן לזמן וכו',

והנה מצב כהאמור, אינו תופעה נדירה כל כך, וביחוד בתוככי הנוער בשנים הכי אחרונות ומפני כמה סיבות, וכמו בכל הזמנים והמקומות, בתקפו עומד גם היום, הכתוב בתורתנו תורת חיים ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וגו' ובחרת בחיים, ז. א. שאיך שיהי' המצב בו נמצא האדם, הרי תמיד הבחירה ניתנה לבחור בחיים ובטוב, ובסגנון חכמנו ז"ל הבא לטהר מסייעין אותו.

שהרי סוף סוף פנימיות הנפש ועצם הנפש טוב הוא, וכשהאדם מתחיל בפעולה להיטיב גם השכבות החיצוניות של הנפש מקבל סיוע בזה מבפנים, ולפעמים סיוע באיכות גדולה בלתי צפוי מראש, אלא שההתחלה בהאמור צריכה להיות באופן המשפיע ביותר על האדם, היינו הנהגה קבועה ותדירה מעשה בפועל, מתאימה להשקפת העולם אלי' שואפים ועל פי' רוצים לסדר את החיים.

במלות אחרות, הנהגה בחיי היום יומים מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי' עליהן נאמר וחי בהם.

וכבר מבואר בכמה מקומות בארוכה אשר זה שתורתנו נקראת תורת חיים, תוכנו כפול, הוראה א) איך להתנהג בחיים, ב) איך להתנהג באופן שהחיים יהיו מתאימים לשמם חיים, ולא באופן דמסגרת ימים שבועות חדשים ושנים, מרוקנים מכל תוכן.

וכיון, שכמשמע מסגנון מכתבה, הרי נמצאת היא בגיל אשר המרץ הניתן לאדם עדיין בשלימות הוא, ונמצאת באותן השנים שצורת האדם ואופן חייו כשיבנה ביתו, הולכים ונקבעים. ז. א. שכל היכולת בידה כאמור לעיל, לקיים העצה טובה וגם הציווי, ובחרת בחיים.

ויהי רצון שתבשר טוב בכל האמור, כולל גם השפעתה בסביבתה להחדיר השקפת עולם האמורה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 **יב.** נְכָרִים שֶׁהִדְלִיקוּ נֵר לְפָנֵיהֶם אֵף עַל פִּי שֶׁהִדְלִיקוּהוּ מִיִּשְׂרָאֵל אֵין מְבָרְכִים עָלָיו שְׁסֵתָם מְסַבֵּת נְכָרִים
2 לְעִבּוּדָה זָרָה וְהָרִי זֶה כְּנֶר שֶׁל עֲבֹדָה זָרָה^[מב]:

חלק ב סימן רחצ דין נר הבדלה טעף יב

ביאורי הלכה

מב [עבודה זרה - אף לדיעות שמותר להשתמש בנר זה - אסור לברך עליו משום גנאי⁶⁶.

ציונים והוספות

(66 קו"א ס"ק א.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח - לפי לוח "רב יומי"

30 כן למי שאפשר לו כי יש מחמירין ומי שאי אפשר לו
31 יגעילנה בצנעה:

32 **נר** אם הוציא מצה חמה מהתנור ברחת של חמץ אפילו
33 הוא תוך הפסח די בקליפה שיקלף תחתונת המצה
34 שנגע ברחת ואף על פי שאם נגע ככר של חמץ בככר של
35 מצה חם צריך ליטול מקום מגעו בעובי כרוחב גודל מכל
36 מקום כאן שאין החמץ בעין אלא בלוע בתוך הרחת די
37 בקליפה לפיכך אם לא היתה הרחת נקיה ומודחת יפה אלא
38 היה בה לכלוך חמץ בעין צריך ליטול בכל תחתונת המצה
39 בעובי כרוחב גודל ואם הוציא ברחת זו עוד מצות מן התנור
40 אין צריך ליטול מהן כרוחב גודל אלא די להם בקליפה לפי
41 שהלכלוך שעל פני הרחת כבר נתקנח במצה הראשונה ואם
42 יש בכללך זה חשש שמנונית כגון שאפו ברחת זו עוגות
43 של חמץ עם שומן הרי מצה הראשונה כולה אסורה אף אם
44 יש בעוביה הרבה יותר מרוחב גודל מטעם שנתבאר בסימן
45 תמ"ז והאחרונים די להם בקליפה.

46 ואם נתערבו בהרבה מצות אחרות כשרות הרי הן בטילות
47 ברוב אם נתערבו בערב פסח או קודם ורוצה לאכלם קודם
48 כניסת ליל ט"ו (פירוש שרוצה לבשלם קודם שיאכלם
49 שאסור לאכול בערב פסח מצה שאין מבושלת) כמו
50 שנתבאר כל זה בס' תמ"ז:

51 **נז** מצה שנתחמצה חימוץ גמור והוציאה מן התנור ברחת
52 של פסח הרי נתחמצה הרחת ואסור להוציא בה עוד
53 מצות אחרות ואם עבר והוציאם צריך לקלפם כמו שנתבאר
54 אבל אם המצה לא היתה חמוצה חימוץ גמור אלא
55 שמחמירין לאוסרה כגון מצה נפוחה או שנתכפלה בתנור
56 שיתבאר בס' תס"א אף שלכתחלה אין להשתמש בה עוד
57 מכל מקום בדיעבד שעבר והוציא בה עוד מצות מהתנור

1 **נד** וכן נוהגין שלא להשתמש במורג חרוץ (שקורין ריב
2 אייזן) אפילו על ידי הדחה והגעלה אלא אם כן ליבנו
3 באור ואפילו בדיעבד שהגעילו והשתמש בו בתוך הפסח
4 יש לאסור באכילה מה שנשתמש בו לפי שלפעמים מגררין
5 עליו לחם חמץ ואי אפשר שלא נשתייר פירור משהו בתוך
6 נקביו וגם התמכא (שקורין קרי"ן) שגררו עליו כל השנה
7 נחתך בסכין של חמץ והתמכא הוא דבר חריף עיין ס' תמ"ז
8 אבל מה שנשתמש בו קודם הפסח אף אם נתערב בתוכו
9 פירור חמץ הרי הוא מתבטל בתוכו בס' (ומותר לאכלו
10 בערב פסח עד הלילה אבל כשהגיע הלילה הרי הפירור חוזר
11 וניעור ואוסר במשהו כמו שיתבאר בס' תס"ו).

12 דין השקים של קמח יתבאר בס' תנ"ג ע"ש:

13 **נה** הרחת (שקורין שובי"ל) שמכניסין בה הלחם לתנור
14 ומוציאין בה מן התנור אינה נכשרת על ידי הגעלה
15 לפי שהיא בולעת מן החמץ על ידי חום האור בלבד בלי
16 שום משקה ולפיכך צריך ללבנה באור ליבון גמור כדינו
17 כבולעו כך פולטו ואם היא של עץ אין לה תקנה וצריך
18 לקנות חדשה ואפילו אם רוצה לקלף הישנה בכלי אומנות
19 ולהגעילה אחר כך אין מועיל כלום.

20 אבל אם רוצה להשתמש ברחת של פסח העבר אם ידוע לו
21 שלא נשתמש בה חמץ כל השנה שהצניע אותה במקום
22 מיוחד ונזהר לשמרה לפסח הבא אין צריך אפילו להגעילה
23 אם בשעה שגמר להשתמש בה בפסח העבר נזהר לנקרה
24 היטיב שלא יהיה משהו בצק דבוק בה וגם עכשיו בשעה
25 שרוצה להשתמש בה רואה אותה שהיא נקיה ומי שרוצה
26 להחמיר על עצמו ולהגעילה לא טוב הוא עושה מפני
27 הרואים שיראו אותו כשהוא מגעילה ואינן יודעין שהיא של
28 פסח העבר ויאמרו שהגעלה מועלת לרחת של חמץ אלא
29 אם רוצה להחמיר על עצמו יקנה לו חדשה ונכון לעשות

49 חריפות דהיינו על ידי מליחה או שהוא בית שאור ובית
50 חרוסת שחריפות המלח או השאור וחרוסת דומה לרוחת וכן
51 שאר כל הכלים שנבלע בהן איסור על ידי חמין או על ידי
52 חריפות אין מועיל להם אלא הגעלה וליבון אבל כשנבלע
53 בהן האיסור בצונן על ידי כבישה מעת לעת הוא נפלט גם
54 כן בצונן על ידי מילוי ועירוי ואפילו הוא כלי חרס מועלת
55 לו הגעלה אף אם שהה החמץ בתוכו בצונן ימים ושנים כגון
56 חבית של שכר.

57 וכיצד יגעיל את החבית שאינו יכול להכניסה בתוך כלי
58 ראשון ילבן אבנים ויכניסם לתוך החבית וישפוך לתוכה על
59 האבנים מים ורתחין ועל דרך שנתבאר למעלה ויגלגל
60 החבית כדי שיגיעו המים על כולה.

61 וקודם ההגעלה ידיחנה במים יפה יפה ואם היא של עץ
62 יפתח אחד משוליה כדי לנקר ולהסיר כל הוזהמא שבין נסר
63 לנסר ועכשיו נהגו להחמיר שלא להשתמש בפסח בחבית
64 של שכר אפילו על ידי מילוי ועירוי והגעלה לפי שאי אפשר
65 לנקר היטיב בין הנסרים שלא ישאר שם משהו וזהמא בעין
66 והוא חמץ גמור.

67 אבל חבית של מי דבש שנתבשל ביורה שבישלו בה שכר
68 אפילו היתה בת יומה מבישול השכר מכשירין החבית
69 לפסח על ידי הגעלה או מילוי ועירוי שהרי יש מתירין
70 לשותות המי דבש עצמו בפסח לפי שהוא נותן טעם בן נותן
71 טעם כמו שנתבאר בס' תמ"ז ע"ש (ולפי מה שנתבאר שם
72 היתה החבית מותרת בלא שום הכשר רק שינקרה היטיב
73 שהרי מה שבלוע בה הוא נותן טעם בן נותן טעם והוא
74 מותר לדברי הכל כמו שיתבאר בסימן תנ"ב אלא שלפי שיש
75 לחוש שמא פעם אחת היה שכר בחבית זו או שמא נתחמץ
76 מי דבש זה בשמרים של מי דבש שנתחמץ בשמרי שכר או
77 שנתבשל ביורה של יי"ש עיין סי' תמ"ב ותמ"ז לכך צריך
78 להכשירה):

79 **סב** ונהגו שלא להשתמש בפסח בכלים שהיה בהן יי"ש
80 תמיד כגון חביות ונודות שדרך להכניס בהן יי"ש
81 לקיום ואין טעם וריח יי"ש נפלט מהן אפילו על ידי הגעלה
82 בכלי ראשון וגרועים הם מבית שאור וחרוסת ומכל מקום
83 אם בישל אותם היטב במים עם אפר עד שנסתלק מהם
84 הריח לגמרי מועלת להם הגעלה אחר כך:

85 **סג** וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד ששכח והכניס מי דבש
86 של פסח לתוך חבית של יי"ש שהגעילה כדינו אפילו
87 הכניסו לתוכה בתוך הפסח ושהה בה כמה ימים מותר
88 לשותותו בפסח (אם אין מרגישין בו ריח יי"ש עיין סימן
89 תמ"ג) ומכל מקום מיד שנזכר יערה אותו מחבית זו לחבית
90 אחרת של פסח.

91 אבל אם הכניסה לתוך חבית של יי"ש שלא הוגעלה כדינה
92 אפילו הכניסו לתוכה קודם הפסח ושהה בתוכה מעת לעת
93 אסור לשותותו אפילו ביום טוב האחרון של גליות אף אם
94 לא היתה החבית בת יומה מבליעת היי"ש שטעם היי"ש
95 אינו נפגם אפילו לאחר כמה ימים והוא נותן טעם לשבח
96 במי דבש.

1 אין צריך לקלפס וכן אם הוא שעת הדחק שאי אפשר
2 למצוא בקל רחת אחרת חדשה הרי זה כדיעבד ומותר
3 להוציא בה עוד מצות אחרות לכתחלה:

4 **נח** השולחנות שאוכלים עליהם כל השנה והתיבות שדרך
5 להצניע בהן אוכלים כל השנה נהגו כל ישראל
6 להגעילן על ידי עירוי מכלי ראשון לפי שלפעמים נשפך
7 עליהם מרק מן הקדירה וכבולעו כך פולטו וצריך ליזהר
8 בכל משפטי העירוי שנתבאר למעלה ועכשיו נוהגין
9 במדינות אלו להגעילן על ידי עירוי עם אבן מלוכלך לפי
10 שלפעמים מניחים עליהם פשטיד"א חמה (פת חמה) אבל
11 סתם תיבות שאין דרך להצניע בהן מאכלין חמין אין צריך
12 להגעילן:

13 **נט** נוהגות הנשים שלא להשתמש בפסח בקדירה שעירו
14 ממנה ורתחין תחת האבן ויש שנתנו טעם למנהג זה
15 לפי מה שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ה שלכתחלה אסור
16 לערות מכלי כשר שיש בו שומן כשר לתוך נר דולק משומן
17 טריפה לפי שההבל עולה מהתחתון לעליון דרך עמוד
18 הנצוק המחובר והוא הדין כאן הבל החמץ הנפלט מכלי
19 התחתון הנגעל עולה להעליון דרך עמוד הנצוק המחובר
20 (ולפי טעם זה אין לאסור אלא כשמערה על כלי הנגעל
21 מתוך הקדירה עצמה ולא נפסק הקלוח) ואם עבר והשתמש
22 בפסח באותה קדירה הרי התבשיל מותר אפילו באכילה:

23 **ס** כל הכלים שנשרה ונכבש בהן חמץ כ"ד שעות רצופים
24 אפילו נכבש במשקה צונן כגון ששרה פתיתי לחם במים
25 צוננים ושהו מעת לעת בתוך הכלי הרי זה כאלו נתבשלו
26 בתוכו שכל הכבוש הוא כמבושל וצריך להגעילו בתוך כלי
27 ראשון (מעיקר הדין אם הוא בן יומו מבליעת האיסור כמו
28 ש[נ]תבאר ויש אומרים אפילו אינו בן יומו) ואין צריך לומר
29 אם עמד בתוכו משקה של חמץ כגון שכר של חטים
30 ושעורים וכיוצא בו שצריך להגעילו בכלי ראשון אם עמד
31 בתוכו כ"ד שעות רצופים (והוא בן יומו או אפילו אינו בן
32 יומו אלא שרוב תשמיש כלי זה כל השנה הוא להשהות
33 משקה חמץ בתוכו מעת לעת או יותר ויש אומרים שאפילו
34 רוב תשמישו אינו כן ואינו בן יומו הדין כן כמו שנתבאר)
35 ואפילו הוא כלי מזופף מתוכו מועלת לו הגעלה.

36 ואם חושש שלא יתרפה הזפת ע"י הרתחין ורוצה להכשירו
37 בלא הגעלה יכשירנו על ידי מילוי ועירוי שלש פעמים
38 דהיינו שימלאנו מים אפילו צוננן על כל גדותיו וישהו
39 בתוכו כ"ד שעות רצופין או יותר ואח"כ יערה ממנו את
40 המים וימלאנו מים אחרים וישהו בתוכו כ"ד שעות רצופין
41 או יותר ואח"כ יערה אותם ממנו ויחזור וימלאנו מים
42 אחרים וישהו בתוכו כ"ד שעות רצופין או יותר וג' מעת
43 לעת הללו אינם צריכים להיות רצופין אלא אפילו מפוזרין
44 כמו שנתבאר ביורה דעה סי' קל"ה עיין שם כל טעמי דין
45 זה:

46 **סא** ואפילו הוא כלי חרס מועיל לו מילוי ועירוי או
47 הגעלה ולא אמרו שכלי חרס אינו יוצא מידי דופיו
48 לעולם אלא כשנבלע בו האיסור על ידי חמין או על ידי

אפילו על גבי חתיכת ברזל ואפילו התנור הוא צונן לפי
שאף גגו של תנור קטן זה הוא בלוע מחמץ שהרי כל השנה
מניחין בתוכו קדירות רותחות ועולה ההבל מהתבשיל
שבקדירות ונבלע בגגו ואף על פי שגג זה לא הזיע זיעה
חמה שהיד סולדת בו ולפיכך אינו אוסר בדיעבד אם העמיד
תחתיו קדירה רותחת שהעמידו תחתיו בפסח מכל מקום
לכתחלה אין להעמידה שם אלא אם כן הטיח בטיט את כל
התנור קטן זה מתוכו ואת גגו ואת קירותיו סביב ואת
קרקעיתו ויהא עובי הטיט כרוחב גודל כמו שיתבאר בסימן
תס"א:

סו ואם שכח והניח מצה חמה בתוך תנור קטן זה או על
גבי תנור בית החורף בלי שום דבר המפסיק ביניהם
צריך לקלוף תחתוניות המצה שנגע בגוף התנור (דכיון
שהאיסור הוא בלוע בתנור אינו אוסר יותר מכדי קליפה
אפילו בתוך הפסח כמו שנתבאר למעלה) אפילו היה התנור
צונן ואם היה התנור חם אף על פי שהמאכל שהניח עליו
היה צונן צריך ליטול ממנו כדי קליפה.

ואם הוא מאכל שמן כולו אסור ולמנהג מדינות אלו שאין
מחלקין בין כחוש לשמן בכל ענין כולו אסור אלא אם כן
הוא מאכל שאין שייך בו שמנונית כגון מצה וכיוצא בו כמו
שנתבאר בסי' תמ"ז:

סז אבל אם הניח שם תבשיל בקדירה אפילו היה התנור
חם התבשיל מותר אפילו אם מקום מושב הקדירה היה
מלוכלך מחמץ בעין אף על פי כן אם אין בו חשש שמנונית
אינו אוסר יותר מכדי קליפה ובעובי שולי הקדירה יש יותר
מכדי קליפה.

וגם הקדירה יש להחזיר אם ברי לו שמקום מושבה היה נקי
שלא היה שם משהו חמץ בעין שהאיסור הבלוע בתנור אינו
נפלט לקדירה שעליו כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"ב
שארן איסור בלוע יוצא מדופן לדופן בלא רוטב עיין שם:

סח וכן אם הניח קדירות רותחות בפסח בתוך התנור של
בית החורף לאחר שהוסק כבר אף על פי שלפעמים
מניחין שם קדירה של חמץ הרי התבשיל מותר אפילו
באכילה וגם הקדירה מותרת אם היה מקום מושבה נקי
מחמץ בעין ואף על פי שגג התנור הזיע תחתיו מבפנים
מחמת חום התבשיל תחתיו ובזיעה זו יש טעם חמץ
שנפלט לתוכה מגג התנור שנבלע בו טעם חמץ על ידי
הזיעה שהזיע כשהיו תחתיו קדירות רותחות מכל מקום כיון
שכבר הוסק התנור הרי נתלבן גגו על ידי השלהבת ונשרף
כל החמץ הבלוע בו ואף על פי שכשהסיק את התנור לא
נתכוין להכשיר גגו לפסח על ידי הסיק זה אין כונה זו
מעכבת בדיעבד עיין סימן תס"א:

סט כלי חרס המצופים מתוכם בהיתוך זכוכית שקורין
(גיגלייז"ט) אין דינם ככלי זכוכית שיש מכשירין
אותם בלא הגעלה לפי שאינם בולעים כלום אלא הרי הם
ככלי חרס שאפילו הגעלה אינה מועלת להם אם נשתמש
בהן חמץ בחמין דכיון שהזכוכית הוא מחופה על החרס
ונצרך עמו בכבשן הרי הוא בולע כמוהו.

אבל אם הכניסו לתוך חבית של שכר שלא הוגעלה כלל רק
שהדיחה היטיב תחלה מן השמרים הדבוקים בדפנותיה
ושוליה אפילו שהה בתוכה כמה ימים מותר לשותות בפסח
(אפילו היתה החבית) בת יומה מבליעת השכר שהרי בשעה
זו שהמי דבש בולע טעם השכר מן החבית דהיינו בסוף
מצת לעת אחר כניסתו לתוכה אזי ברגע ההוא יש יותר
ממצת לעת לבליעת השכר בתוך החבית וכבר נפגם בלוע
זה.

ואין צריך לומר אם הכניס יין לחבית של שכר שלא הוגעלה
אפילו היא בת יומה שמותר לשותות בפסח אפילו שהה
בתוכה כמה ימים שכל שכר הוא נותן טעם לפגם ביין.

במה דברים אמורים כשעירה היין או המי דבש מחבית זו
לחבית אחרת קודם הפסח שכל נותן טעם לפגם שנעשה
קודם הפסח אינו חוזר וניער בפסח אבל אם לא עירה אותם
עד כניסת הפסח אסור לשותותו אפילו ביום טוב האחרון
של גליות לפי מנהגנו שאנו אוסרין נותן טעם לפגם בפסח
כמו שנתבאר בסימן תמ"ז:

סד במה דברים אמורים כשלא הוגעלה החבית כלל אבל
אם הגעילה והדיחה היטב קודם ההגעלה אף על פי
שלא פתח אחד משוליה לנקר ולהסיר הוזהמה שבין הנסרים
אין זה מעכב בדיעבד לאסור בשביל כך את היין או מי דבש
אשר בתוכה.

ואפילו לא הגעילה בתוך כלי ראשון אלא על ידי עירוי
מכלי ראשון בלא אבנים מלובנות יש להחזיר בדיעבד
(במקום הפסד מרובה או שעת הדחק) שיש לסמוך על
האומרים שאף לכתחלה די לה בעירוי מכלי ראשון כיון
שבליעתה היתה בצונן עיין ביורה דעה סי' קל"ה:

סה תנור של בית החורף (פירוש תנור גדול המוקף
קכלי"ן סביב שמחממין בו בית החורף) אסור להניח
בפסח שום דבר על גביו מלמעלה או בתוך התנור קטן
שבתוכו (פירוש כמו שעושין במקצת תנורי בית החורף
שמניחין חלל בין הקכלי"ן ומקיפין אותו בקכלי"ן מג'
רוחותיו ועושין כיוסו מלמעלה על אותו חלל ונעשה כתנור
קטן) כדין כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין שנתבאר
למעלה שהרי כל השנה רגילות להניח שם פשטיד"א ושאר
חמץ בשעה שהתנור מתחמם ונבלע שם טעם חמץ על ידי
חום האור ואינו יוצא מידי דפיו לעולם ואפילו אם רוצה
להסיק את התנור היסק גדול אף על פי כן אין החמץ נפלט
משם על ידי היסק זה שהוא בתוך חלל התנור שהרי אין
החמץ נבלע שם דרך חלל התנור אלא דרך גביו וכבולעו
כך פולטו כמו שנתבאר למעלה.

ומי שרוצה להשתמש בפסח על גבי התנור מניח עליו
חתיכת ברזל או שאר דבר שאין משתמשין בו בפסח ועל
גבי זה הדבר המפסיק מותר להניח אפילו מאכלים חמים
בשעה שהתנור מתחמם בפסח אבל אם הניח סדין עליו אין
להניח על הסדין אלא מאכל צונן בשעה שהתנור צונן כמו
שנתבאר למעלה.

אבל בתוך התנור קטן שבתוכו אין להניח תבשיל (רותח)

הסובין שבו שאין האומן חס עליו לשורפו ולצרפו היטב
כיון שאינו מצופה בזכויות אינו מתקלקל כלום באש אבל
אותו כלי חרס שהוא מצופה בזכויות חס עליו שלא
יתקלקל הזכויות שבו מחמת חום האש ולכן ממחר הוא
להוציאו מן האש ולפיכך מחמירין שלא להשתמש בהם
בפסח:

חלק ג סימן תנא דיני הגעלת כלים:

ויש מקומות שנהגו שלא להשתמש בפסח בכלי חרס
המצופים בתוכם בזכויות אפילו הם חדשים שלא נשתמש
בהן חמץ מעולם לפי שמקצת האומנים עושים פעולת
הציפוי על ידי סובין והרי יש כאן חמץ בלוע בתוך הציפוי
אבל כלי חרס שאינם מצופים אלא שניטף עליו מעט זכויות
מציפוי כלי אחר מותר להשתמש בו אם הוא חדש לפי
שאחר כך מכניסין אותו לכבשן או לתנור מלא אש ונשרף

תורה אור פרשת יתרו - הפרשה החסידית

מראיהם ומעשיהם

הראש מלמעלה, בבחינה שאין בה בחינת ראש
ורגל כו'. שלכן הוא מתפשט למטה כמו למעלה.
וכמו ענין האופן שבתוך האופן כנ"ל.
והנה, המשכה זו היא על ידי בחינת משה -
"משה ידבר", כי עליו נאמר (תהלים ח, ו): "ותחסרהו
מעט מאלקים", שכל המ"ט שערי בינה נמסרו לו,
ומחמת זה היה קרוב לשער החמשים להמשיך
ממנו.
ולכן המשיך הוא הי"ג מדות הרחמים. וכדאיתא
בזוהר על פסוק (שמות לד, ו) "ויקרא הוי' ה'
כו", ד"ויקרא" קאי על משה, שהוא קרא והמשיך
הוי' ה' כו'. (ופירוש הפסוק (שם): "ויעבר ה' על פניו" של
משה, "ויקרא" משה) שהם מקורות להשתלשלות
העולמות אצילות כו'.
וזהו ענין "נוצר חסד" (שם, ו): "נוצר" אותיות צנור
ואותיות רצון. וגם פירוש נוצר - שומר, היא בחינת
השמירה במחשבה, בבחינת העלם קודם שבא
לידי גילוי.
מה שאין בן "ועשה חסד" (דברים ה, ט) - שבועולם
הזה, ו"עושה" היא בחינת תקון כמו "ועשתה את
צפנניה" (דברים כא, יב). היינו בחינת ומדרגת אברהם
- חסד-דאצילות.
ולכן "נוצר חסד" בתיב קודם (שמות לד, ו) "פוקד
עון אבות" - ש"פוקד עון אבות" הוא אחר סיום
הי"ג מדות, שמסיים "ונקה". מה שאין בן "ועושה
חסד" (דברים ה, ט), בתיב אחר "פוקד עון אבות" (שם,
ח), לפי שהוא בחינת חסד שבסדר השתלשלות. מה
שאין בן "נוצר חסד" היא בחינת חסד שלמעלה
מעלה מסדר השתלשלות, רק שהוא בחינת מקור
ושרש כו'.

"מראיהם ומעשיהם כאשר יהיה האופן בתוך
האופן" (יחזקאל א, טז).
פירוש: כמו אופן קטן בתוך אופן גדול, שאופן
הגדול הסובב את אופן הקטן - למעלה הוא גבוה
מן אופן הקטן, ומלמטה בתחתית - אופן הקטן
מלמעלה מן הגדול,
כך הוא "רוח החיה באופנים" (יחזקאל א, ב) דלא
בתיב: "רוח החיות", דהא ד' חיות הן במרכבה?
אלא הענין, שבדי להיות הרוח דייקא ממקום
עליון מאד, שמעלה ומטה שוין לפניו, כי מה שהוא
יותר עליון יכול לירד ולהתפשט למטה. וזהו "רוח
החיה" - הידוע, הוא בחינת כללות של הד' חיות,
שכללותן הוא בחינת אדם. כי "פני אריה אל הימין
[..] ופני שור מהשמאל" (יחזקאל א, י). מה שאין בן
בחינת אדם אין בו ימין ושמאל. ולכן נקרא "אדם"
- "אדמה לעליון" (ישעיהו יד, יד) - לאדם שעל הכסא
כו'.
והנה כמו שהוא הענין באופנים, בן הוא בכל
ההשתלשלות מרום כל דרגין, שהם בבחינת
"כאשר יהיה האופן בתוך האופן" - שעגול מקיף
את כל שלמטה כו'.
ולכן בחג השבועות - גילוי של שער החמשים
(שאחר מ"ט) ימי הספירה, שהם מבחינת ז' שמות
שאינן נמחקין, שהם בחינת התפשטות בבחינת
"ממלא כל עלמין", להיות בחינת מעלה ומטה;
ראש ורגל כו'. אבל שער החמשים הוא הכולל
ומקיף כל הבחינות, ואין שם בחינת מעלה ומטה
בכלל, ובו נתנה תורה לישראל - מצות-עשה ומצות
לא-תעשה, המשכת אור אין-סוף בעשייה גשמית,
הוא ענין ברת-תורה, כמו בותרת ועטרה שעל

באמצע. להורות כי ההמשכה שהיא הנא"ו, היא
באה על ידי צמצום שהיא היו"ד שבראש.
שבליעדי הצמצום אי אפשר להיות המשכה
והתגלות באופן אחר אלא היה הכל ענין אחד.
ואחר כך חזרת ומתצמצמת ההמשכה להיות כמו
בחינת יו"ד למטה, להיות משם בחינת צמצום
והמשכה אחרת. וכך הוא סדר כל ההשתלשלות,
הכל הן בחינת אלפי"ן.
וזהו "לאִלִּים" – בין ב"עושה חסד" – בבחינת
אברהם חסד־דאצילות, ובין ב"נוצר חסד" – בחינת
משה.
והנה, בחינת אברהם ב"עושה חסד" נמשך רק
באצילות ד"איהו וחיובי חד", כי המשכה זו היא
מ"ז שמות שאינן נמחקין, שהוא במ"ט ימי
הספירה, שם יש גם כן אלפים מדרגות.
אבל בחינת "נוצר חסד", בחינת משה, הוא
בשער החמשים, שהוא הכתר – "תר"ך עמודי
אור", כמו עמוד שמחבר מעלה ומטה.
ולכן המשיך גם בבי"ע – עולמות הנפרדים,
משם יפרד כו".
משה שפיר קאמר – רבא בחינת משה.⁴ ורב
יוסף אמר: "מרא דאברהם" – שכל אחד מביר
בחינתו. וכל ראשי ישיבות שבכל דור הן בחינת
משה, שהרי הוא הממשיך הדחילו ורחימו:

ועל ב' בחינות חסד הנ"ל נאמר "לאִלִּים" כו –
פירוש: אלפים מדרגות.
וענין המדרגות שהם מדרגה אחר מדרגה, היינו
בגון מדרגת גן־עדן התחתון שאחר עולם־הזה,
שצריך להיות נהר דינור מפסיק לטבול בו, כדי
שישתכח ממנו כח הזכר הגשמי. שבין שהוא
זוכר גשמיית אי אפשר לו להתענג בגן־עדן. ולכן
בשעולה מגן־עדן התחתון לעליון צריך להיות גם
כן נהר דינור לשכוח ההשגה ותענוג שבגן־עדן
תחתון.
וכענין שמצינו בגמרא, דרבי זירא צם מאה
תעניות דלישבכ תלמוד בבלי כו", הגם שלמד
תלמוד בבלי בדחילו ורחימו עד דלא שלט בו
האור, כנודע ממעשה ד"קטינא חריף שקיה".² וכך
יש אלפים מדרגות מדרגה אחר מדרגה עילוי אחר
עילוי.
וכן בהמשכה מלמעלה למטה הן הם כמה
צמצומים צמצום אחר צמצום עד שיהיה גן־עדן
העליון תענוג הנבראים.
ונקרא "אלפים" ששרשם בחינת אלפי"ן, מילוי
שם מ"ה – הוי"ה במילוי אלפי"ן. וענין אל"ף זו
היא אל"ף ד"אדיה" – "אנא עתיד וזמן
לאתגלגלה". כי א' משמש על העתיד.
וגם כל ירידת ההמשכות הם בבחינת אל"ף:
כי א' הוא יו"ד למעלה ויו"ד למטה וזו"ו

נתן להוריד את כל הדרושים בתורה־אור לפרשת השבוע הנסידית
מנקדים, מפסקים ועם פתיחת ראשי התיבות בפתובת: docs.com/LikuteyTorah

עמוד א'תרג (ועוד): היינו כי נוצר גימטריא משה עם הכולל.¹
1. ו"שקיו קוראים לראש הישיבה בשם משה, כענין שאמר רב ספרא
לרבא (שבח קא, ב. ושמ נסמך): משה שפיר קאמר – הנחת אדמו"ר
האמצעי ממאמר זה בספר המאמרים תקס"ו חלק ב', עמוד תס"ז
5. (ועין מה שנתבאר על פסוק "וידבר אל ראשי המטות" כו).

2. ורב זירא כי סליק לארעא דישאל, יתיב מאה תעניתא דלשתכח
גמרא בבליה מיניה, כי היכי דלא נסודיה... ויתיב מאה אחרוני דלא
נשלוט ביה נורא דגיהנם, כל תלתי יומי הוה בדיק נפשיה, שגר תנורא
סליק ויתיב בגיה נורא שלטא ביה נורא. יומא חד יתבו ביה רבנן
עניא ואיחרכו שניה, וקרו ליה: "קטיו חריף שקיה" (קטן חריף שוקיו)
(בבא מציעא פה, א).

3. [בבבד 71 נוסף: כי רצון בגימטריא משה, ובאור התורה תצוה]

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

דוקא ובכל שמיעה שבכתוב שאינו רק הקיום במעשה
כמו תשמעו אל מצותי לקיימם וכו"ג רבות ובהעדר
הקיום בפ"מ א' והיה אם לא תשמעון כו' אעפ"י

אך הנה עדיין יש להבין מ"ש תשמעו בקולו שפשט
הענין מורה ענין שמיעה זו לא שמיעה באוזן
בלבד אלא תשמעו במעשה לקיים קול דברו בפ"מ

להן בחי' אור וחיות כלל בלא הארת אור החכמה
שבתורה וכמ"ש כי נר מצוה ותורה אור שהתורה נקרא
אור לנר מצוה שהיא רק בחי' כלי להכיל האור ולכך
מצות ת"ת כנגד כל המצות כידוע וזהו שגזרו אומר
דתלמוד גדול מפני שמביא אור וחיות לכל מעשה
המצות בפ"מ וד"ל. ולהבין זה בתוס' ביאור יש
להקדים ענין הידוע מה שבק"ש יש רמ"ח תיבין והוא
לנגד רמ"ח מ"ע רמ"ח פיקודין רמ"ח אברים דמלכא
כידוע לפי שעל מצות ק"ש נא' וזאת המצוה כו' שכל
המצות רמ"ח כלולי' בה ע"כ יש בה רמ"ח תיבין
ולהיו' שמצו' ת"ת הוא במצות ק"ש ע"כ מצות ת"ת
כנגד כולן ותלמוד גדול כו' כנ"ל. וביאור זה הנה יובן
עפ"י המבואר במ"א בענין רמ"ח פקודין רמ"ח אברים
דמלכא שזהו עד"מ איברים החיצונים שבאדם שיש
לכל אבר פעולה מיוחדת ואור וחיות ממוזג לפי אופן
פעולתו כו' וכך כל רמ"ח מ"ע הן בחי' כלים מכלים
שונים כמו איברים כו' שכל מצוה היא בחי' כלי ואבר
מיוחד לבחי' גילוי אור אלקות שבה כמו במצות צדקה
נמשך גילוי אלקות בבחי' חסד שהוא למעלה חסד
דרועא ימינא דקוב"ה כו' וזהו שארז"ל ועשיתם אתם
כאילו עשאוני ברמ"ח מ"ע ברמ"ח איברים בציור אדם
כי מצד עצמות אא"ס נאמר כי לא אדם הוא וכמ"ש
דלאו מכל אינון מידות כלל כו' וכמ"ש במ"א (ומבואר
למעלה בפר' כג) דמצותי היינו מצות הוי' ממש
שהקב"ה מקיי' בעצמו כמו הקב"ה עוסק בתורה ג"ש
ראשונות ביום כו' ומניח תפילין ומתעטף בציצית
ומתפלל כו' כידוע וד"ל:

שער התפילה אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ששמעו באוזן כי עיקר שמיעה באוזן הוא הקיום
במעשה כידוע אך במצות ת"ת העיקר רק בחי' שמיעה
באוזן לקול ד"ת ומצות ת"ת מצוה בפ"ע גם בד"ת
שאינן למעשה כלל וע"ז יוכל לומר ובקולו תשמעו
באזן גם שאינו למעשה כנ"ל אבל באמת פי' בקולו
תשמעו לקיום המעשה דוק' שאין מקרא יוצא מידי
פשוטו כידוע. אמנם הנה שניה' אמת דקול דתורה
כאשר במצות ת"ת הגם שבאה בשמיעת האזן בלבד
אבל ע"ד הנ"ל דוקא בענין השמע לאזניך כו' בק"ש
בקבלת עמ"ש בבחי' ביטול גדול כו' אז הוא עצמו
הגורם להביא לידי מעשה בפ"מ כל מצות ה' שלומד
בתור' בדיבור שהרי הולמד שלא ע"מ לעשות כו' וגם
אמרו שלא המדרש עיקר אלא המעשה והרי אעפ"כ
נמנו וגמרו דתלמוד גדול מפני שמביא לידי מעשה
א"כ מזה הטעם מ"ש תשמעו למעשה כפשוטו תלוי
בשמיעה שבאזן לקול ה' שמדבר בד"ת וחדא מילתא
היא דהא בהא תליא והיו לאחדים ממש וד"ל ולהבין
שרש הדברים הללו הנה באמת יש להבין תחלה בטעם
שגזרו אומר דתלמוד גדול אם מפני שהוא מביא לידי
המעשה הרי מזה הטעם עצמו מוכרח שהמעשה עיקר
אלא צריך לומר ששניהם אמת וכמ"ש במ"א (ומבואר
למעלה באות כ"ז) דסוף מעשה בקיום בפ"מ עלה
במ"ת שקדם לרצון וחכמה שבתורה כו' ולזה המעש'
עיקר מצד שרשה בלבד אבל כמו שיצא אור ההמשכה
כסדר מתחלת הרצון הרי סוף מעשה הוא אחרון
ואדרבה התורה שהיא החכמה והטעם לרצון העליון
הוא בחי' הפנימי' והמקור לכל מעשה המצות עד שאין

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

וידעת היום והשבות אל לבבך כי הוי' הוא אלקי' וכידוע
וידעת הוא פי' ענין התחברות היום כי אין יום בלא
לילה והלילה עם היום צריך לחבר, הלילה הוא מדת
הדין והיום הוא מדת החסד וכמ"ש כי חסד אל כל היום
וצריך לחבר מדת הדין עם מדת החסד שזהו החיבור יום
ולילה, וכך והשבות אל לבבך שהם שני לבבות והם
היצה"ט והיצה"ר שבלב ונקר' לבבך שני לבבות לחבר
אותם ג"כ שגם היצה"ר יהי' לו אהבה להשי"ת, כי הוי'
הוא אלקי' לחבר ג"כ הוי' עם אלקי' שזהו שורש של
השני יצרין שהם שני לבבות שיהי' לב א' לאביהם
שבשמים כי הוי' הוא האלקי' שזהו שרשם כולא חד

ולהבין איך הוא בנשמה הג' בחי' הנה כתי' בכל לבבך
וארז"ל בשני יצרין יצ"ט ויצה"ר לאהוב את
ה' בכל לבבך בשני יצרין ביצר הרע ג"כ לאהוב אותו,
ולכאורה איך אפשר זאת שגם היצה"ר יהי' לו אהבה
לה' ואיך אפשר להפוך את היצה"ר מקצה אל הקצה
מרע לטוב, אך הענין הוא הנה כתי' וייצר ה' אלקי' את
האדם כתי' וייצר בשני יודי"ן ואיתא ע"ז בתרגום יונתן
ע"ז הפ' וייצר בתרין יצרין כי התרי יודי"ן מורי"ם על
תרין יצרין, ומשמע מזה הפי' שזהו הוי' אלקי' שבפסוק,
שיצר טוב הוא מהוי' ויצה"ר הוא משם אלקי', וזהו
וייצר הוי' אלקי' בשני יודין הב' יצרין, וכמ"ש בפ'

18 האדם בכל הברואי, וזהו ענין יצ"ט ויצה"ר כי בשרשם
19 קודם החטא עה"ד טו"ר הי' ב' הבחי' קדושה וכמ"ש
20 וייצר הוי' אלקי' בשני יצירין ושניהם קדושה רק שזה
21 חסד וזה גבורה דקדושה ושרשם בהוי' אלקי' דקדושה
22 רק אחר החטא עה"ד טו"ר נפלו גבורות דקדושה למטה
23 ונעשה למטה מזה יצה"ר אבל בשרשו הוא גבורות
24 דקדושה, וזהו ענין תוהו שהי' האורות תקיפי' וחזקי'
25 מדת הגבורה והי' שבה"כ ונפלו הכלים למטה והאורות
26 נסתלקו ונעשה מזה רע, ולכן אפשר להפוך היצה"ר
27 לקדושה שיהי' לב א' מחמת שבשרשו הוא קדושה רק
28 נפל למטה וכשמבררים אותו ונהפך לקדושה ע"ז כתי'
29 בכל לבבך בשני יצרך, וכמשארז"ל ע"פ וירא אלקי' את
30 כל אשר עשה והנה טוב מאוד, טוב זה מלאך חיים שזהו
31 היצה"ט ומאוד זהו מה"מ שזה היצה"ר, כשהיצה"ר
32 נהפך לטוב אזי הוא בבחי' מאוד בלי גבול מחמת
33 ששרשו הוא בחי' גבורות דקדושה ואורות תקיפי'
34 וחזקים.

מי כה' אלקינו

1 ומצד זה אפשר ג"כ לחבר היצ"ט עם היצה"ר מחמת
2 שבשרשם הם כולא חד שזהו הוי' הוא אלקי' כולא חד.
3 והענין הוא כי אנו רואי' שהאדם הוא כלול מעשר בחי'
4 הנפש חב"ד חג"ת נה"י ובכללות הם רק ב' קוין חסד
5 וגבורה שמדת החסד כולל קו הימין ומדת הגבורה כולל
6 קו השמאל ומצד זה נמצא באדם כל הבחי', שיש בו
7 מדת החסד וגם מדת הדין, אבל בבע"ח אינו נמצא רק
8 מדה א' כמו נשר שהוא רחמני כולו רחמנות והעורב
9 הוא אכזר הוא כולו אכזר וכן הוא בבהמות רחל הקול
10 שלה מורה על רחמים ושור נגח הוא אכזר וכן הוא
11 בשאר בע"ח רואי' שאין להם רק מדה א' וכן הוא בכל
12 הברואי' לבד האדם כלול מב' בחי' חסד וגבורה, וזהו
13 כי באדם נא' ויצר הוי' אלקי' את האדם שם מלא ב'
14 בחי' הוי' אלקי' שהוי' הוא מדת החסד ושם אלקי' הוא
15 מדת הגבורה ומחמת זה האדם כלול מב' בחי' ושרשו
16 היצי' הי' בב' בחי' אבל אצל כל הברואי' נכתב רק שם
17 א' ולא שם מלא וכמו ל"ב אלקי' שנמצא עד יצירת

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

10 תורת הבריאה, והוא בחי' א' עם חתן כי התורה הוא
11 ירידת המדות דרך חו"ב ומאיר במדת המל', ומל'
12 מבררת בירורי ניצוצות הקדושות ששרשם ג"כ
13 ממדריגה גבוה וזהו בחי' החמישית.
14 ולכן אמרו כל המשמח את החתן, כי הכלה א"צ
15 לשמח אותה כי אין לה ירידה אדרבה עליי'
16 שמאיר בה מד"ע, אבל לגבי החתן הוא ירידה לכן
17 צריך לשמח אותו, וזוכה לתורה שניתנה בה' קולות
18 קול הוא המשכה וה' קולות הוא ה' המשכות.

מהרה ישמע

בס"ד, על החתונה פ' בא, תרל"ב

1 והענין דהנה ארז"ל במ"ת נדמה להם כזקן שהוא
2 מ"ש ועתיק יומין יתיב, ובכדי שיתגלה גילוי
3 כזה למטה הוא עובר ע"י חמש בחי' היינו ראשית
4 הגילוי מע"ק, וד' פרצופי אצי' חו"ב וז"א ומדות, ולכן
5 בתו' דכתיב בה אנכי הוי' אלקיך אנכי מי שאנכי
6 ונתגלה למטה צ"ל ה' המשכות כמ"ש אז ראה ראי'
7 דחכ', ויספרה בינה, הכינה וגם חקרה ז"א ומל',
8 וראשית הגילוי דע"ק או ויאמר לאדם הוא בחי'
9 חמישית כפי פי' האריז"ל ועל תורתך שלמדתנו הוא

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

5 ומופשטת ומושללת משום דבר זולתה ולא היה אפילו
6 מקור להמשכה והמיה לאיזה דבר זולתה, מה שאין כן
7 בחינת ההסכם אף שאינו עדיין רצון ממש הוא הורדת
8 המהות להיות מתחבר לזולתה, כלומר, יש כאן איזו

1 אמנם עם כל זה - למרות שדרגה זו בנפש היא בבחינת
2 הברלה - גם זה הוא בחינת ירידה לגבי עצמות הנפש
3 טרם שנעשה בה הסכם הזה, - יש בזה איזו תנועה של
4 ירידה מעצמות הנפש ממש, שהיתה בעצמותה ממש

27 כבר הורדת המהות בזה גופא שמסכים שראוי לרצות,
28 הרי זה בבחינת ממוצע להיות הרצון הגלוי בו.
29 לסיכום: הרבי נ"ע מתאר תהליך של החלטה
30 והתעוררות פנימית של רצון בתוך הנפש, עוד לפני
31 הרצון הגלוי ממש ובוודאי לפני התהליך של התעוררות
32 הכוחות הפנימיים כמו שכל ומידות. בשלב הראשון, יש
33 את עצם הנפש ממש שלא נמשך ולא שייך לשום ענין
34 (בתוך עצם הנפש ממש יש רצונות מוחלטים שיתכן
35 שלא יתעוררו לעולם, ואין זה שייך למבואר כאן),
36 ואחר-כך, יש החלטה והסכמה פנימית של הנפש שראוי
37 לרצות ולהימשך לאיזה דבר.
38 והסכמה זו אינה שכלית, שהרי הרצון שימשך בגלל
39 ההסכמה אינו על פי טעם ודעת וממילא ברור שהסכמה
40 זו היא גם כן למעלה מטעם ודעת, אך יש כאן מחשבה
41 קרה והסכמה של הנפש שראוי לרצות באיזה דבר.
42 ומאותו הסכם בנפש, נמשך אחר-כך רצון גלוי ממש
43 שהוא כבר הטיית הנפש לאיזה דבר מתוך התפעלות
44 ושייכות אל הדבר.
45 קיצור.
46 וקודם לרצון הגלוי הוא ההסכם, שנתעורר בהדבר
47 והוסכם שצריך לרצות, אבל לא יש עדיין הטיה
48 בהתפעלות, רק שעלידי זה יבוא לידי רצון, ולכן נקרא
49 רק מחשבה, כי הוא בעצמותו עדיין מובדל מהדבר, לא
50 כמו הרצון שהוא התגלות והמשכה להדבר שרוצה,
51 ומכל-מקום הוא ירידה מעצמותו ממש, ועל כן הוא
52 בבחינת ממוצע בין עצם הנפש ורצון הגלוי.

שבת פרשת נצבים

1 ירידת מהות בזה גופא שהנפש מסכימה לחשוב (באופן
2 קר לפחות) על דבר זולתה, אלא שאינו כירידת המהות
3 שעלידי הרצון הגלוי שהוא הטיה והמשכה ממש לאותה
4 הדבר, מה שאין כן בהסכם שאינה נמשך עדיין לרצות
5 רק שהוא בחינת הסכם בעצמותה שתימשך אחר-כך
6 לרצות בו, - ההסכמה היא המקור שאחר-כך ירצה בדבר
7 בפועל, אך אין זה עדיין מצב שיש בו הזזת הנפש ממש.
8 וההסכם בנפש הוא בבחינת ממוצע בין עצם הנפש
9 לרצון הגלוי בו.
10 דהנה הסיבה שצריך להיות ממוצע בין עצם הנפש
11 לרצון הגלוי נתבאר לעיל פרק מ"ט דהרצון אינו בח
12 בפני עצמו כמו הכוחות הפנימיים כשכל ומידות רק
13 שהוא הטיית והמשכת הנפש בו, כלומר, הגדרת הרצון
14 היא שהנפש עצמה נמשכת לאיזה דבר, והרי הנפש
15 עצמה מובדלת ומושללת לגמרי מכל דבר שזה לכאורה
16 ההיפך הגמור מהמשכת הנפש לאיזה דבר, ולכן, בכדי
17 שיחיה רצון הגלוי בבחינת המשכה לאיזה דבר זהו על
18 ידי אמצעות ההסכם הנוכח לעיל - כיון שעצם הנפש
19 הוא התכנסות הנפש בעצמותה והרצון הוא הזזת
20 והמשכת הנפש אל דבר שרוצה לה, יש ממוצע ביניהם,
21 והוא ההסכמה שראוי לרצות.
22 והסיבה לכך שהסכם זה יכול להיות ממוצע ביניהם,
23 כיון שיש בו את שני הצדדים, שהוא בעצמותו עדיין רק
24 בבחינת הורדת המהות לבד והיינו, מצד אחד אין בו
25 עדיין הזזת הנפש ממש, רק שמסכים בעצמותו שראוי
26 לרצות ועדיין הוא בהבדלה מהדבר, ומצד שני יש בו

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

1 היראה והפחד באים מזה שההתהוות בפועל היא משם אלקים. יראת שמים - באה
2 מההשגה בענין הרוחניות שבבריאה ובהשגחה פרטית. וזה נקרא מפתחות החיצוניים, כי
3 כל ההתהוות היא רק מהארה חיצונית.

4 וְזֶהוּ "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שְׂפִירָאוּ מִלְּפָנָיו", דְּלֹא בְּרָא
5 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ אֲלָא בְּדִי שְׂפִירָאוּ
6 מִלְּפָנָיו, דְּבְרִיאַת הָעוֹלָם הִיא מִשָּׁם אֱלֹקִים, וְכִמוֹ
7 שֶׁתּוֹכַח "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים", דְּעֵצָם הִתְהַוּוּת הִיא
8 מִשָּׁם הַיְי, דְּהַיְי לְשׁוֹן מְהוּה, וְכַנ"ל דְּעֵצָם הִתְהַוּוּת
9 הוּא מְהַעֲצָמוֹת דְּהוּא לְבַדּוֹ בְּכַחוֹ וְיִכָּלְתּוּ לְהוּיֹת מֵאֵין
10 לֵישׁ, אָבֵל הִתְהַוּוּת בְּפֻעַל הִיא מִשָּׁם אֱלֹקִים, וְשֵׁם
11 אֱלֹקִים הוּא לְשׁוֹן תִּקְוָה וְחֵזֶק, וְכִמוֹ שֶׁתּוֹכַח רַבְּנוֹ נִשְׁמָתוֹ
12 עֵדֵן בְּכֹנֶנֶת הַשְּׁמוֹת בְּשִׁלְחָן עֲרוּךְ אֲרַח חַיִּים סִימָן ה

13 סֵעִיף-קָטָן ג, "וְכִשְׂפִירָא שֵׁם אֱלֹקִים יְכֻנֵּן שֶׁהוּא תִּקְוָה
14 וְאִמְרֵי אֲשֶׁר לוֹ הִיכָלֶת בְּעֵלְיוֹנִים וּבִתְחֻלּוֹתֵיהֶם", וּמִזֶּה
15 נִפְל הִיכָלָהּ וְהַפְּתִיחַ. וְזֶהוּ יִרְאֵת שְׁמִים, דְּשְׁמִים הוּא
16 כְּנוּי אֵל הָרוּחָנִיּוֹת, וְכַנ"ל דְּשְׁמִים וְאֶרֶץ הֵם גְּשָׁמִיּוֹת
17 וְרוּחָנִיּוֹת, דְּאֶרֶץ הֵם עֲנָנִים הַגְּשָׁמִיִּים וְשְׁמִים הֵם
18 עֲנָנִים הָרוּחָנִיִּים, וְיִרְאֵת שְׁמִים הִיא הִיכָלָהּ הַבָּאָה
19 מִהַשְׁגָּה וְהַהֲבָנָה בְּעֵנֵן הָרוּחָנִיּוֹת דְּהִתְהַוּוּת וְהַשְׁגָּחָה
20 פְּרָטִית, וּפְרוּשׁ עֲנֵן הָרוּחָנִיּוֹת דְּהִתְהַוּוּת וְהַשְׁגָּחָה
21 פְּרָטִית, דְּהִנֵּה כָּל עֲנֵן הִתְהַוּוּת בָּאָה בְּהִלְבָּשָׁה

13 מההעלם רק על ידי התבוננות והעמקת הדעת דוקא.
14 וזהו הפונה בענין הרוחניות והתהוות והשגחה פרטית,
15 כי בענין ההתהוות וההשגחה פרטית, הנה לבד זאת
16 שיש בזה השפלה וחכמה גדולה דמזה אנו רואים
17 גדלת הבורא יתברך ויתעלה, הנה יש הרוחניות שבזה,
18 והיראה בזה מההשגחה וההבנה בענין הרוחניות
19 והתהוות והשגחה פרטית, ומכל מקום הנה יראה זו
20 נקראת "מפתחות החיצוניים", שהם רק פתחים
21 החיצוניים שדרך להם נכנסים להפנימיים, וטעם הדבר
22 הוא מפני דכל ענין ההתהוות הוא רק מבחינת הארה
23 חיצונית דבחינת מלכות, דהנה בסדר המדרגות יש
24 פנימיות וחיצוניות.

שבת קודש פרשת משפטים, פרשת שקלים [תרצ"ד]

1 טבעית, דכך הטביע הקדוש ברוך הוא בכל נברא
2 ויצור, והטבע הוא לבוש המסתיר, והעקר הוא ענין
3 הרגילות, וכמו שמבאר במקום אחר בארצה, דהרגילות
4 שהאדם מרגל לראות כי בכל יום השמש זורח במזרח
5 ושוקע במערב וכן בשאר עניני הבריאה שהטביע
6 הקדוש ברוך הוא בכל הנבראים, הרי הרגילות פועל
7 העדר שימת הלב והתגברות החומר על הצורה, וכן
8 בענין ההשגחה פרטית נתבאר לעיל בשם מורנו הפעל
9 שם טוב נשמתו עין כי הקדוש ברוך הוא מסבב כמה
10 סבות ועלות בכדי לפעל איזה דבר בהנוגע אל הנברא,
11 שכל זה הם לבושים מלבושים שונים אשר בהם
12 מתעלם ומסתתר האור וחסות האלקי, וכא לידי גלוי

ספר השיחות - ה'ת"תש"א בלה"ק

13 הר' דוד הרשמן אמר לי בלשון זו: חמשה עשר
14 עשרים הרגעים שהרבי דיבר, ניקה ורחץ אותנו,
15 הלואי ערב יום כיפור אחרי המנחה של "על חטא".
16 אז חשנו והרגשנו מה זה רבי.
17 טז. הר' דוד הרשמן היה גביר בעל בתי חומה
18 ומסודר בעניני הגשמיים, בעל צדקה לפי ערך השגת
19 בני ויטבסק, בעל לב חזק, רחוק מאד מאד מבעל לב
20 נשבר, ואם עליו השפיעו הדברים כך שהוא מאחל
21 לעצמו שתפלת המנחה של ערב יום כיפור תנקה
22 אותו כמו אותן מלות קודש - יכולים לשער את
23 הרושם הגדול שעשו דיבורי הקודש האמורים.

ש"פ שלח, בסעודה

1 טז. החסיד ר' דובער הרשמן מויטבסק והחסיד
2 ר' שמואל ברין מויטבסק¹³ סיפרו לי כי הם היו
3 נוכחים אז - ט"ו מנחם אב תרל"ד - כשדיבר הוד
4 כ"ק אאזמו"ר את דברי קדשו - 'מתאים ולא
5 מתאים'.
6 בשעה שדיבר כ"ק את דברי קדשו היה קולו
7 הקדוש נשמע לכל אחד ואחד מהעומדים שם, ורובם
8 געו בבכי חרישית.
9 הר' שמואל ברין אמר לי בלשון זו: היה זה רוח
10 של יום כיפור אמיתי, קיים מה שהמשנה¹⁴ אומרת
11 לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב
12 וכיום הכיפורים.

(14) סוף תענית.

(13) ראה אודות התמים ח"ז ע' קג ואילך.

אגרות קודש

6 הוא במאד ובעזה"י יסתדרו בפרנסה טובה ויפיוח רוח
7 חיים בחיי ידידנו אנ"ש שי ויצליחו בגו"ר.

8 לעג רוחני הי' לי ידיעתו הכללית כי יש בלונדון ת"ל
9 אברכים יקרי הערך וגם בחורים, יפרוש להם בשמי ויגיד
10 להם ברכתי כי יעזרם השי"ת בהדרוש להם ואשר יצליחו
11 בעבודתם ויוסיפו אומץ בשמירת הקביעות עתים לתורה,
12 ידידו הדו"ש ומברכו להצליח בעבודתו בגו"ר

13 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

ב"ה, כ"א מ"ח תש"ח.
ברוקלין.

ידידי תלמידי הרב ווי"ח אי"א מוה"ר בן
ציון שי

1 שלום וברכה!
2 במענה על כתבו השי"ת יעזרו כי יסודרו התעודות
3 כראוי ויחזרו לעבודתו בסדר הדרוש ויצליחו בגו"ר.

4 בדבר הצעתו לסדר בעזה"י אשר יבואו איזה מאברכי
5 ידידי תלמידי אנ"ש יחיו ללונדון ולאנגליא בכלל, נכון

פרשת יתרו

יח * וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ בְּיִחוּצֵי יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם: ^ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחֵר שְׁלוּחִיהָ: ^ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שָׁם הָאֱחָד גִּרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נִכְרִיהָ: ^ד וְשֵׁם הָאֲחֵד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בָעֲזָרִי וַיִּצְלַנִי מִחֶרֶב פְּרָעָה: ^ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֲנָה שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים: ^ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יִתְרוֹ בָּא אֵלַיְךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּה: ^ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁקֻלוּ וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֵהָלָה: ^ח וַיֹּסֶפֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפָרְעָה וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתַּלְאָה אֲשֶׁר מִצַּאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיֵּצְאֵם יְהוָה: ^ט וַיַּחֲדֹ יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם: ^י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרָעָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם: ^{יא} עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: ^{יב} וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וּזְבָחִים לָאֱלֹהִים וַיָּבֹא אֶהֱרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לַפָּנִי הָאֱלֹהִים:

שני י וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה לְשַׁפְטֵי אֶת־הָעָם וַיַּעֲמֹד הָעָם עַל־מֹשֶׁה מִן־הַבֹּקֶר עַד־הָעֶרֶב: ^ב וַיֵּרָא חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת כָּל־אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה לָעָם וַיֹּאמֶר מִה־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה לָעָם מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדְּךָ וְכָל־הָעָם נֹצֵב עָלֶיךָ מִן־בֹּקֶר עַד־עֶרֶב: ^ג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ כִּי־יָבֹא אֵלַי הָעָם לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים: ^ד כִּי־יִהְיֶה לָהֶם דְּבַר בָּא אֵלַי וְשַׁפְטֹתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ וְהוֹדַעְתִּי אֶת־חֻקֵּי הָאֱלֹהִים וְאֶת־תּוֹרֹתָיו: ^ה וַיֹּאמֶר חֹתֵן מֹשֶׁה אֵלָיו לֹא־טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: ^ו נָבֹל תִּפְּלֹ גַם־אַתָּה גַם־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי־כִבֵּד מִמֶּךָ הַדְּבָר לֹא־תוּכַל עֲשׂהוּ לְבִדְּךָ: ^ז עַתָּה שָׁמַע בְּקִלִּי אִיעֲצֹךָ וַיְהִי אֱלֹהִים עִמָּךְ הִיָּה אַתָּה לָעָם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבַּאת אֶתָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֶל־הָאֱלֹהִים: ^ח וְהוֹהֲרַת אֶתְהֶם אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַתּוֹרֹת וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת־הַדְּרֹךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת־הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: ^ט וְאַתָּה תַחֲזוֹה מִכָּל־הָעָם אֲנִשִּׁי־חִיל וְרָאִי אֱלֹהִים אֲנִשִּׁי אִמַּת שְׂנְאִי כָצַע וְשָׁמַת עֲלֵהֶם שָׂרִי אֱלֹפִים שָׂרִי מַאֲוֹת שָׂרִי חֲמֻשִּׁים וְשָׂרִי עֲשָׂוֹת: ^י וְשַׁפְטוּ אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת וְהָיָה כָּל־הַדְּבָר הַגָּדוֹל וַיָּבִיאוּ אֵלָיְךָ וְכָל־הַדְּבָר הַקָּטָן וְשַׁפְטוּ־הֶם וְהִקַּל מֵעֲלֶיךָ וְנִשְׂאוּ אִתָּךְ: ^{יא} אִם אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה תַעֲשֶׂה וְצִוְּךָ אֱלֹהִים וַיְכַלֵּת עִמָּךְ וְגַם כָּל־הָעָם הַזֶּה עַל־מִקְמוֹ יָבֹא בְשָׁלוֹם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ט"ו בשבט תשמ"ב)

וַיְהִי מִמַּחֲרַת, מוֹצָאֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים הָיָה (רש"י יח, יג) פָּעַם נִכְנָס כ"ק מו"ח אֲדוֹמ"ר אֶל אָבִיו, הַרְבֵּי הַרְשָׁב, בְּמוֹצָאֵי יוֹם כַּפּוּר, וּשְׁאֵלוֹ: וּמָה עָתָה? הַשִּׁיב לוֹ אָבִיו: 'אֵיצְטַעַר דְּאָרְף מֵעַן עָרַשְׁתָּ תְּשׁוּבָה טָאן' (= בְּמִיחָד עָכְשׁוּ יֵשׁ לְחֹזֵר בְּתְשׁוּבָה). וְהִינֵנּוּ, שָׁגַם מִי שֶׁהִגִּיעַ לְמַצֵּב נִעְלָה בַּעֲבוּדַת ה' צָרִיף לְהוֹסִיף כִּהְנֶה וְכִהְנֶה. הַדְּבָר נִרְמָז בְּרַש"י: גַּם לְמַחֲרַת עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה שֶׁל יוֹם כַּפּוּר יֵשׁ לְשַׁפֵּט אֶת הָעָם, הִינֵנּוּ לְהוֹסִיף בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, בְּבַחֲנֵינָת "אֵת הַדְּרֹךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן".

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כב עמ' 61)

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים (יח, יא) נֶאֱמַר בְּחֵרָה, שֶׁהוֹדָאָתוֹ שֶׁל יִתְרוֹ הִיָּתָה כִּהְנֶה לְמַתָּן תּוֹרָה. וְהִנֵּה יְדוּעִים דְּבָרֵי הַחֵיד"א בְּדִיוּק הַלְשׁוֹן 'גֵּר שְׁתַּגִּיר', וְלֹא 'גֹּזֵר שְׁתַּגִּיר', כִּי גֹזֵר לֹא תַגִּיר לְעוֹלָם, וְגֹזֵר שְׁתַּגִּיר יֵשׁ בּוֹ נִיצוּץ קִדְשָׁה שְׁנֹפֵל שְׁלֹא בְּמִקְמוֹ, וְכִשְׁתַּגִּיר יוֹצֵא נִיצוּץ זֶה לְחֵרוּת. וּמִכָּאן, שֶׁכָּאֲשֶׁר יְהוּדֵי הוֹלֵךְ לְקַבֵּלַת הַתּוֹרָה, עָלָיו לְקַחַת אִתּוֹ גַּם אֶת 'יִתְרוֹ', קָרִי: כָּל דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִיצוּץ שֶׁל קִדְשָׁה הַשִּׁיף אֵלָיו.

חמישי וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְקַרָּא לְזֻקְנֵי הָעָם וַיֹּאמֶר
לְפָנֵיהֶם אֵת כְּלֵי־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר צִוִּיתִי
יְהוָה: ה וַיַּעֲנוּ כָל־הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל־אִשְׁרֵי
דִּבְרֵי יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע מֹשֶׁה אֶת־דִּבְרֵי הָעָם
אֶל־יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי
בָּא אֵלֶיךָ בְּעָב הָעֶנָן בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי
עֲמֹד וגם־בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם וַיַּגֵּד מֹשֶׁה אֶת־
דִּבְרֵי הָעָם אֶל־יְהוָה: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵךְ אֶל־הָעָם וְקִדְּשֵׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ
שְׂמֹלֹתָם: א וְהָיוּ נֹכְחִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי א בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד יְהוָה לַעֲיִנִּי כָל־הָעָם עַל־הָרֹם סִינַי:
ב וְהִגַּבְלֹת אֶת־הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשְׁמְרוּ לָכֶם
עֲלֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקַצְהוּ כָל־הַנֹּגֵעַ בְּהָר מוֹת
יָמוֹת: ג לֹא־תֵנֶעַ בּוֹ יָד כִּי־סָקוֹל יִפְקַל אוֹ־יֵרֶה
יֵרֶה אִם־בְּהֶמָּה אִם־אִישׁ לֹא יִחִיָּה בְּמִשְׁנֵי
הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בָּהֶר: ד וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן־הָהָר
אֶל־הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתָם:
ה וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם הָיוּ נֹכְחִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים
אֶל־תִּגְשׁוּ אֶל־אִשָּׁה: ו וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בַּחֹת הַבֶּקֶר וַיְהִי קֶלֶת וּבִרְקִים וַעֲנַן כָּבֵד
עַל־הָהָר וְקָל שֹׁפָר חֲזָק מְאֹד וַיַּיְחָרֵד כָּל־הָעָם
אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה: ז וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת־הָעָם לִקְרַאת
הָאֱלֹהִים מִן־הַמַּחֲנֶה וַיִּתְּצֻבּוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר:
ח וְהָרֹם סִינַי עָשָׂן כֹּלֹו מִפְּנֵי אֲשֶׁר יֵרֵד עָלָיו יְהוָה
בְּאֵשׁ וַיַּעַל עֲשָׂנוּ כַּעֲשֵׂן הַכֹּבֶשֶׂן וַיַּיְחָרֵד כָּל־הָהָר
מְאֹד: ט וַיְהִי קוֹל הַשֹּׁפָר הוֹלֵךְ וְחֲזָק מְאֹד מֹשֶׁה
יִדְבֹּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְּקוֹל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם יח עמ' 59)

פי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם (יט, יא)
אלו היו ישראל חסרים אפלו אדם אחד, לא הייתה
השכינה נגלית עליהן, דכתיב . . לעיני כל העם (דברים רבה
ז, ח)

היו אומר: אם הפחות שבפחותים שבָּעָם ישָׁרָאֵל לא היה
אומר 'נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע', או שְׁהִיהָ חֹסֵר לִמְנַן שְׁשִׁים רְבּוּא –
לא היה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ יָכוֹל לִקְבֹּל אֶת הַתּוֹרָה! שָׁכֵן, כָּל יִשְׂרָאֵל

שלישי כד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כָּל־אֲשֶׁר
אָמַר: ט וַיִּבְחַר מֹשֶׁה אֲנָשִׁי־חֵיל מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתֵּן אֹתָם רָאשִׁים עַל־הָעָם שָׂרֵי אֲלָפִים שָׂרֵי
מֵאוֹת שָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֶשְׂרֵת: ט וַשְּׁפֹטוּ
אֶת־הָעָם בְּכָל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּשֶׁה וַיִּבְאֲנוּ
אֶל־מֹשֶׁה וְכָל־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפּוֹטוּ הֵם:
ט וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲתָנוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל־אֶרְצוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ז עמ' 186)

כל דין שָׁדֵן דִּין אָמֵת לְאָמֵתוּ (רש"י יח, יג)
כל סָבָא וְדַעַה בְּתוֹרָה הִיא אָמֵת, "אלו ואלו דְּבָרֵי
אֱלֹקִים חַיִּים"; אֲכַל הִלְכָּה הִיא אָמֵת לְאָמֵתוּ, כִּי הִיא שִׁיכָת
לְשֵׁם הָרִי, כְּמֹאמַר "וְהָרִי עִמּוֹ, שֶׁהִלְכָּה כְּמוֹתוֹ". דְּהִנֵּה, אָדָם
שֶׁנֶּחָן יָכוֹל לִזְמַר סָבָא טוֹבָה, דְּבָרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, אֲכַל יִתְכַּן
שְׁלֹאֲחַר מִכָּן תִּתְעוֹרֵר סָבָא שְׁנִיָּה, טוֹבָה יוֹתֵר, שְׁתַּפְּרִיד
אוֹתָהּ; מִה־שְּׂאִין־כֵּן פֶּסֶק הִלְכָּה הוּא נִצְחִי.

רבי יט א בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מִדְּבַר סִינַי:
ב וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינַי וַיַּחֲנוּ
בְּמִדְבָּר וַיַּחֲזִשֻׁם יִשְׂרָאֵל נֹגֵד הָהָר: ג וּמֹשֶׁה
עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיְקַרָּא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר
לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבָנֵי
יִשְׂרָאֵל: ד אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם
וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים וָאֲבֵא אֶתְכֶם
אֵלַי: ה וְעַתָּה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי
וְשִׁמְרֹתֶם אֶת־בְּרִיתִי וְהָיִיתֶם לִי סֹגֵלָה מִכָּל־
הָעַמִּים כִּי־לִי כָל־הָאֶרֶץ: ו וְאַתֶּם תַּחֲיוּ־לִי
מִמַּלְכַת כְּהָנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תְּדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת י)

אתם ראיֶתם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם (יט, ד)
בני ישראל נִכְנְסוּ לְבְרִית בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרִים. מִיִּלָּה –
הִצִּיאָה מִן הַטְּמֵאָה, הִסְרַת הַמָּסַךְ הַמַּסְתִּיר עַל הַנֶּפֶשׁ
הָאֱלִיקִית. טְבִילָה – הַכְּנִיסָה לַקִּדְּשָׁה, טְבִילָה אוֹתִיוֹת הַבִּטּוֹל.
קָרָבָן – עֲלִיָּה וְהַתְּפַלּוּת בְּאֵשׁ שְׁלֹמֶעֱלָה, שְׁהָרִי זֶה בָּאֵלוֹ
מִקְרִיב חֲלָבֹו וְדָמֹו. לִפִּי זֶה יֵשׁ לְרִמּוֹ אֵף כָּאֵן: אֲשֶׁר עָשִׂיתִי
לְמִצְרַיִם – הַכְּנַעַת הַקֶּלֶפָּה. וְאֲשָׂא אֶתְכֶם – הַכְּנִיסָה לַקִּדְּשָׁה.
וָאֲבֵיא אֶתְכֶם אֵלַי – יָחוּד בְּאוֹר אֵין־סוּף.

הם 'קומה אחת שלימה', גוף אחד, ובריאותו של אבר אחד נוגעת לכל האברים.

שש וַיֵּרֶד יְהוָה עֲלֵהֶר סִינִי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעַד בָּעָם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל־יְהוָה לְרָאוֹת וּנְפֹל מִמֶּנּוּ רָב: כב וגם הַכֹּהֲנִים הַנֹּגְשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יֻכַּל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָהָר סִינִי כִּי־אִתָּה הָעֲדֻתָה בְּנֹו לֵאמֹר הִגְבַּל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לְדָוִד וְעָלִיתָ אִתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֲלֵיהֶרסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרֹץ־בָּם: כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת בְּלִיְהֻדָּהִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: * ס ג אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לא יְהִי־לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ד לא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ מִתַּחַת לָאָרֶץ: ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עֹון אֲבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשֹׁנָאִי: ו וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֻלָּפִים לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ס ז לא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקֹה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: פ ח זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וַעֲשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכְתְּךָ: י וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת וְלִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלֹאכָה אִתָּה וּבִגְדְךָ וּבִתְךָ עֲבֹדְךָ וְאִמְתְךָ וּבְהִמְתְךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: * כי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם

וַיֵּרֶד יְהוָה עֲלֵיךָ סִינִי אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה: כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רֵד הָעַד בָּעָם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל־יְהוָה לְרָאוֹת וּנְפֹל מִמֶּנּוּ רָב: כב וגם הַכֹּהֲנִים הַנֹּגְשִׁים אֶל־יְהוָה יִתְקַדְּשׁוּ פֶן־יִפְרֹץ בָּהֶם יְהוָה: כג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֹא־יֻכַּל הָעָם לַעֲלֹת אֶל־הָהָר סִינִי כִּי־אִתָּה הָעֲדֻתָה בְּנֹו לֵאמֹר הִגְבַּל אֶת־הָהָר וְקִדְּשָׁתוּ: כד וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה לְדָוִד וְעָלִיתָ אִתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַכֹּהֲנִים וְהָעָם אֲלֵיהֶרסוּ לַעֲלֹת אֶל־יְהוָה פֶּן־יִפְרֹץ־בָּם: כה וַיֵּרֶד מֹשֶׁה אֶל־הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: ס וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶת בְּלִיְהֻדָּהִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר: * ס ג אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: ג לא יְהִי־לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל־פָּנָי: ד לא תַעֲשֶׂה־לְךָ פֶסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ מִתַּחַת לָאָרֶץ: ה לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עֹון אֲבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שְׁלֹשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשֹׁנָאִי: ו וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֻלָּפִים לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ס ז לא תִשָּׂא אֶת־שֵׁם־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקֹה יְהוָה אֶת אֲשֶׁר־יִשָּׂא אֶת־שְׁמוֹ לְשׁוֹא: פ ח זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: ט שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וַעֲשִׂיתָ כָּל־מְלֹאכְתְּךָ: י וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת וְלִיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלֹאכָה אִתָּה וּבִגְדְךָ וּבִתְךָ עֲבֹדְךָ וְאִמְתְךָ וּבְהִמְתְךָ וּגְרֶךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: * כי שֵׁשֶׁת־יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֶת־הַיָּם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בָּם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 192)

אנכי ה' אלוקיך (כ, ב)

מעמד הר סיני היה לכל ישראל כאחד, ו"אלו היו ישראלים חסרים אפלו אדם אחד" לא היו זוכים למתן תורה. לאידך, אחד הטעמים שעשרת הדברות נאמרו בלשון יחיד הוא משום שנאמרו לכל יחיד ויחיד בפני עצמו. ויש לומר, ששני ענינים אלו באפן נתינת התורה הם בהתאם לשני הדברים שנתנו במתן תורה. התורה והמצוות - נתנו לכל ישראל כמציאות אחת, באפן השווה לכל. למוד התורה - נתן - נתן לכל אחד ואחד לפי ערכו.

שביעי טו וְכָל־הָעָם רֹאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלַּפִּידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הָהָר עֹשֶׂן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנָּעוּ וַיַּעֲמֻדוּ מֵרָחֵק: טז וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר־אֵתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֵל־יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פֶּן־נָמוּת: * וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֵל־תִּירְאוּ כִּי לִבְעֹבֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבְעֹבֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל־פָּנֶיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ: * וַיַּעֲמֻד הָעָם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים: ס ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן־הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: כ לא תַעֲשֹׂן אִתִּי אֱלֹהִי כֶסֶף וְאֱלֹהִי זָהָב לֹא תַעֲשֹׂו לָכֶם: כא מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה־לִּי וּבְחַתָּה עָלָיו אֶת־עֹלֹתֶיךָ וְאֶת־שְׁלֹמִיךָ אֶת־צֹאנְךָ וְאֶת־בִּקְרֶךָ בְּכָל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת־שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ

הפננה ל'ישות', אלא למה שהתורה מגדירה כעליה וכשלימות, ואף את זה יש 'לזכר'. וכדגמת תורת הפעל-שם-טוב: שויתי - הכל שנה אצלי, גם דברים שהם ברום המעלה, שכן ה' לנגדי - אינני חפץ אלא בקיום רצון העליון ולא בשום דבר אחר.

מפטיר יט ויאמר יהוה אל-משה כה תאמר אל-בני ישראל אתם ראיתם כי מן-השמים דברתי עמכם: ד לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם: כא מזבח אדמה תעשה-לי וזבחת עליו את-עלתיו ואת-שלמיו את-צאנך ואת-בקרך בכל-המקום אשר אזכיר את-שמי אבוא אליך וברכתיו: כב ואם-מזבח אבנים תעשה-לי לא-תבנה אתהן גזית כי חרפך הנפת עליה ותחללה: כג ולא-תעלה במעלת על-מזבחי אשר לא-תגלה ערותך עליו: פפפ

ע"ב פסוקים, יונד"ב סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קח)

שהיה ממלא את חלל מזבח הנחשת אדמה (רש"י כ, כא) יש כאן רמז בעבודת ה': כלפי חוץ – צריך האדם לגלות עז ונחישות, ולא יבוש מפני המלעיגים, בבחינת קשה ערף למעליותא. אכל בתוכו ובפנימיותו – עליו להיות 'מלא אדמה', בבטול ובהכנעה, בבחינת ונפשי כעפר לכל תהיה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרוב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

וברכתיו: כ ואם-מזבח אבנים תעשה-לי לא-תבנה אתהן גזית כי חרפך הנפת עליה ותחללה: כג ולא-תעלה במעלת על-מזבחי אשר לא-תגלה ערותך עליו: פפפ

♦ ♦ ♦

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחיכוך וביומיון ובחיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבתתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

♦ ♦ ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לדיון שיחות כרך ב עמ' 565)

וזבחת עליו את עולותיו ואת שלמיו (כ, כא) פרש אדמו"ר הזקן: מזבח אדמה – מזבח של בטול, באדמה זו שהכל דשין עליה. וזבחת עליו את עולותיו – את העליות שלך. ואת שלמיו – השלמות שלך. והנה, אין

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּצְאָרִים בְּאַמַּת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

בְּשֵׁנֶת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, בְּשִׁנְצִירֵת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ, בְּשִׁנְכֶנֶם לַחֲכִיל לַחֲקִטִּיר קִמְרָת, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב "וְהַצִּירֵת זָרְחָה כְּמִצְחוֹ" (דברי הימים ב' כ"ו:). וְאָמַר "בְּשֵׁנֶת מוֹת," כִּי הַמִּצְרֵת נִחְשָׁב כְּמוֹת. וְשׁוּלְיוֹ מְלָאִים אֶת הַחֵיכָל, כְּלוּמַר, כְּבוֹד מִתְגַּלֶּה לְמִשְׁנָה בְּחֵיכָל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. שְׂרָפִים, קִרְאִים שְׂרָפִים, לְפִי שְׂרָאִים בְּמִרְאָה הַנְּבוּאָה בְּדִמוֹת אֵשׁ שׁוֹרֶף. עוֹמְדִים

מִמַּעַל, עוֹמְדִים בְּשָׁמַיִם. וְהֵם

הַמְּלָאכִים הַקְּדוּשִׁים שֶׁהֵם קִנְיָנִים לַעֲד.

לֹא, לְפָנָיו, לְשִׁמְשׁוֹ לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ.

יְכַסֶּה פָּנָיו, שְׁלֵא יִבִּיט לְצַד הַשְּׂכִינָה.

יְכַסֶּה רַגְלָיו, לְצִנְעוּתוֹ, שְׁלֵא יִרְאֶה

כָּל גּוֹפֵי לְפָנָיו בּוֹרָא. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחֻמָּא

אָמְרִי, לְפִי שְׂרָפֵיהֶם כְּכֹה רָגַל עָגֹל, לְקֹדֶם

מִכְּשֶׁה אֹחֶם, שְׁלֵא לְחַבְרֵי עַל יִשְׂרָאֵל

עָזָן הַעֲגָל. יְעוֹפָף, לִילֹךְ בְּשִׁלְחוֹת

הַקֶּבֶד. וְקָרָא זֶה אֵל זֶה, הַשְּׂרָפִים

קוֹרְאִים אֶחָד לְחֶבְרִי לִזְמֹר קִדְשָׁה בְּלֶם

בְּאֶחָד וְלֹא יִקְרִי אֶחָד לְחֶבְרִי. וְאָמַר,

הַקּוֹל יֹצֵא מִבֵּין בְּלֶם בְּאֶחָד בְּאֵלֹהִים הוּא

קוֹל אֶחָד. קְדוּשׁ קְדוּשׁ קְדוּשׁ, מִקּוֹם

קְדוּשׁ הוּא בְּשָׁמַיִם מִרוֹם עֲלִיּוֹן, מִקּוֹם

שְׂכִינָתוֹ. קְדוּשׁ הוּא עַל הָאָרֶץ מַעֲשֶׂה

גְּבוּרָתוֹ. קְדוּשׁ לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.

(ע"פ) תַּרְגוּם יוֹנָתָן בֶּן עֲזַיָּה. וְכֵּה

הוּא מִתְּרוּגְמָה בְּתַפִּילָּה ב'יֹבָא לְצִיּוֹן

גוֹאֵל" שֶׁנֶּקְרָא "קְדוּשָׁה דְּסִדְרָא".

אֲמוֹת הַסְּפָרִים, מוֹזוֹת הַפֶּתַח. וְהֵם

מוֹזוֹת פֶּתַח הַחֵיכָל, שֶׁנֶּמְדָּרִים בְּאֲמוֹת

לְנֶבֶה וְלְרִמְבֵּי. מִקּוֹל הַקּוֹרֵא, מִקּוֹל

הַמְּלָאכִים הַקְּדוּשִׁים. וְהַפִּיט, הַחֵיכָל.

יְמָלָא, הָיָה מִתְּמַלֵּא. כִּי נִדְמִיתִי,

הִרְיִי מוֹת. שְׁלֵא הִיִּיתִי כְּדָא לְרִאוּת

עטרת מרים

א בְּשֵׁנֶת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְהַמִּצְרֵת חָשׁוּב כְּמוֹ וְאִירָאָה בְּרִאִית הַשֶּׁכַל אֶת־אֲדָרְנִי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלְיוֹ שׁוּלֵי הַמַּעֲלֵל מְלָאִים מְלָאִים אֶת־הַחֵיכָל אֶת הַשָּׁמַיִם: ב שְׂרָפִים עוֹמְדִים | מִמַּעַל לֹא בְּשָׁמַיִם לְשִׁמְשׁוֹ, שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּשִׁתִּים | יְכַסֶּה פָּנָיו לְכָל יְבִיט

כְּלָפֵי הַשְּׂכִינָה וּבְשִׁתִּים יְכַסֶּה רַגְלָיו

שְׁלֵא לְחַבְרֵי מַעֲשֶׂה הַעֲגָל כִּי כֹה

רַגְלֵיהֶם כְּכֹה רַגְלֵ עָגֹל וּבְשִׁתִּים

יְעוֹפָף יַעֲרֹף בְּשִׁלְחוֹת הַמִּקּוֹם:

ג וְקָרָא זֶה אֵל־זֶה מְטַלֵּן רְשׁוֹת זֶה

מִזֶּה לִזְמֹר קְדוּשׁ בְּאֶחָד וְאָמַר הַקּוֹל

יֹצֵא מִבֵּין בּוֹלֶם בְּאֶחָד קְדוּשׁ |

קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלָא כְּלִי־הָאָרֶץ

מִקּוֹל מְלָכֵי הַמְּלָכִים מְלָא כְּלִי־הָאָרֶץ

כְּבוֹדוֹ: ד וַיִּנְעֹזוּ הָיוּ נְעִים אֲמוֹת

הַסְּפָרִים מוֹזוֹת הַפֶּתַח מִקּוֹל הַקּוֹרֵא

מִחוּץ קוֹל הַקְּרִיאָה הָיוּ סִרִּים מִמִּקּוֹמָם

וְהַפִּיט הַחֵיכָל יְמָלָא עֲשָׂן תָּהָ

מִתְּמַלֵּא עֲשָׂן: ה וְאָמַר אוֹיְלִי

כִּי־נִדְמִיתִי אֶתְּהָה כְּדוֹם. כְּלוּמַר,

אֲמוֹת עַל שְׂרָאָה מִרְאָה כְּבוֹד ה' כִּי

אִישׁ טָמֵא שְׂפָתָיו אֲנֹכִי וְאִיני

כְּדָא לֹא מִצַּד מַעֲשֵׂי וּבִתְוֹךְ עִם־

טָמֵא שְׂפָתָיו וְלֹא מִצַּד מַעֲשֵׂה הָעַם

אֲשֶׁר אֲנֹכִי יֹשֵׁב כִּי אֶת שְׂכִינָת

"הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רְאוּ עֵינִי:

ו וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים

וּבִדְרוֹ רָצָפָה נִחֲלַת בְּמִלְחָמָה

בְּצִבָּת לְקַח הַנְּחִלָּה מִעַל הַמִּזְבֵּחַ:

ז וַיַּעַף הַשָּׂרֵף נָגַע הַנְּחִלָּה עַל־פִּי

וְאָמַר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל־שְׂפָתֶיךָ

הפטרה לפרשת יתרו לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישיעה פרק ו

ו א בְּשֵׁנֶת־מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ וְאִירָאָה אֶת־אֲדָרְנִי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא וְשׁוּלְיוֹ מְלָאִים אֶת־הַחֵיכָל: ב שְׂרָפִים עוֹמְדִים | מִמַּעַל לֹא שֵׁשׁ כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד בְּשִׁתִּים | יְכַסֶּה פָּנָיו וּבְשִׁתִּים יְכַסֶּה רַגְלָיו וּבְשִׁתִּים יְעוֹפָף: ג וְקָרָא זֶה אֵל־זֶה וְאָמַר קְדוּשׁ | קְדוּשׁ קְדוּשׁ יְהוָה צְבָאוֹת מְלָא כְּלִי־הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ: ד וַיִּנְעֹזוּ אֲמוֹת הַסְּפָרִים מִקּוֹל הַקּוֹרֵא וְהַפִּיט יְמָלָא עֲשָׂן: ה וְאָמַר אוֹיְלִי כִי־נִדְמִיתִי כִּי אִישׁ טָמֵא שְׂפָתָיו אֲנֹכִי וּבִתְוֹךְ עִם־טָמֵא שְׂפָתָיו אֲנֹכִי כִּי אֶת־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת רְאוּ עֵינִי: ו וַיַּעַף אֵלַי אֶחָד מִן־הַשְּׂרָפִים

ובכנות הנחלת קבלת העונש וְסָר עֲוֹנָךְ כְּמֵה שְׁמֹרֶת וְכִתּוּךְ עִם טָמֵא שְׁפָתַי
אָנֹכִי יֹשֵׁב וְחִטָּאתְךָ תִּכְפֹּר: ח וְאַשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנִי אֲמֹר אֶת־מִי
אֲשַׁלַּח לְדַבֵּר דְּבַר יִשְׂרָאֵל וְכִי יִלְךְ־לָנוּ כְּאִלוּ נִמְלֹךְ עִם הַשָּׁרִפִּים וְאֲמֹר
הִנְנִי אֲנִי מִוְּכָן לִלְכֵּת שְׁלַחְנִי אִם רָצוֹנְךָ בְּכֹךְ: ט וַיֹּאמֶר לָךְ וְאִמְרַת לָעַם

הַזֶּה שְׁמָעוּ שְׁמָעוּ הֵלֵא אֲתֵם
שׁוֹמְעִים דְּבַר מִפִּי תַנְבִּיאִים וְאַל־
תִּבְּנִינוּ וְאִנִּים נוֹתְנִים לֵב לְהִכִּין וְרָאוּ
רָאוּ רֹאשִׁים נִפְלְאוֹתֵי וְאַל־תִּדְּרֵנוּ
וְאִנִּים שְׁמִים עַל לֵב לְדַעַת וְלַחֲבֹד
בָּהֶם: י תִּצָּר הַנְּטוּעַ בְּלִבּוֹ הוּא הַנּוֹרֵם
כִּי הַשִּׁמּוֹן לִבְהֶעֱם הַזֶּה הַאֲמִים
חֵלֵב לֵב לֵב הִכִּין וְאִנִּים הַכְּבֹד לֵב לֵב
שְׁמָעוּ וְעִינֵינוּ הִשְׁעַ שֶׁם עֲלֵיהֶם מִיָּה
פְּוִירָאָה בְּעִינֵינוּ וּבְאִזְנוֹנוּ יִשְׁמָעוּ
וּלְכָבוּ יִכִּין שְׁלֵא עֲשֵׂה אֶת הַטּוֹב,
אֲבָל אִם יִשָּׁב וְעֲשֵׂה תִשְׁכַּח וְרָפָא
לֹא יִבֹּא לוֹ כְּזֶה רְפוּאָה נִפְשָׁה וְהִיא
הַסְּלִיחָה, וְאִין דַּעַת הַצָּר נוֹחָה מִזֶּה:
יֵא וְאֲמֹר עַד־מָתִי אֲדֹנִי יִהְיֶה לָּכֶם
אֲטוֹם מִלְּהִכִּין וַיֹּאמֶר עַד שְׁכִיבֹא
הַפּוֹרְעָנוּת עֲלֵיהֶם וְיִלְכוּ בְּנוֹלָה עַד
אֲשֶׁר אִם־שְׂאוּ יִשְׁאֲרוּ עָרִים מֵאִין
יִשָּׁב וּבְתִים מֵאִין אֲדָם
וְהַאֲרָמָה תִּשְׁאַל שְׁמָמָה:
יב וְרַחֵק יִהְיֶה אֶת־הָאָדָם אֶת
יִשְׂרָאֵל הַקְּרוֹיִים אֲדָם יִהְיֶה גֹלָה לְמִקּוֹם
רְחוֹק וְרָבָה וְזֶה מְרֻבָּה תִּהְיֶה הָאָרֶץ
הַעֲזוּבָה מִחֵם בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
יג וְעוֹד כֶּה עֲשִׂירֶיהָ אַחֵר מַעֲשֵׂהָ
מֵעַם יִשְׂרָאֵל וְשָׁבָה וְהִיִּתָּה תִּשְׁכַּח
לְהוֹיֹת לְבָעַר לְכַלּוֹן כְּאֵלֶּה וּכְאֵלֶּז
בִּימֵי הַסִּתִּי אֲשֶׁר בְּשִׁלְכַת עַת
שְׁמוֹשִׁלְכִין הַעֲלוֹן מַעַט מַעַט כֹּן הַרְשָׁעִים
שֶׁהֵם הַקְּלִיפּוֹת וְהַעֲלִים, אֲבָל מַצְבַּת

הַנּוּעַ וְהַשָּׁרִשִׁים הַנִּשְׁאָר בָּם יִהְיֶה זֶרַע קֹדֶשׁ מַצְבַּתָּה:

בְּכָבוֹד. "נְדַמְתִּי", עֲנִין שְׁתִּיקָה, כְּמוֹ "יָדִים אֲחֵרִין" (ויקרא יג). אִישׁ טָמֵא
שְׁפָתַי וְגו', כְּלוּמָר, אִיד אַעֲרִיף עֲצָמִי וְעָמִי נִגְדַּר קִדְשָׁת הַמִּלְאָכִים הַשָּׁרִפִּים.
אֶת הַמִּלְכָּה, כְּלוּמָר, אֶת בְּכוֹרִי. רִצְפָּה, נִחֲלָתָה. בְּמִלְקָחִים, בְּצִבָּה. וַיִּנָּע עַל
פִּי, הִנָּע אֶת הַנִּחֲלָה עַל פִּיו. וְסָר עֲוֹנָךְ, בְּכֹתֵת נִגְיעַת הַנִּחֲלָת קַבְּלַת הַעֲשֵׂה,

וּבִידוֹ רִצְפָּה בְּמִלְקָחִים לָקַח מֵעַל
הַמִּזְבֵּחַ: ז וַיִּנָּע עַל־פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נִנָּע
זֶה עַל־שְׁפָתֶיךָ וְסָר עֲוֹנָךְ וְחִטָּאתְךָ
תִּכְפֹּר: ח וְאַשְׁמַע אֶת־קוֹל אֲדֹנִי אֲמֹר
אֶת־מִי אֲשַׁלַּח וְכִי יִלְךְ־לָנוּ וְאֲמֹר הִנְנִי
שְׁלַחְנִי: ט וַיֹּאמֶר לָךְ וְאִמְרַת לָעַם הַזֶּה
שְׁמָעוּ שְׁמָעוּ וְאַל־תִּבְּנִינוּ וְרָאוּ רָאוּ
וְאַל־תִּדְּרֵנוּ: י הַשִּׁמּוֹן לִבְהֶעֱם הַזֶּה
וְאִזְנוֹ הַכְּבֹד וְעִינֵינוּ הִשְׁעַ פְּוִירָאָה
בְּעִינֵינוּ וּבְאִזְנוֹנוּ יִשְׁמָעוּ וּלְכָבוּ יִכִּין וְשָׁב
וְרָפָא לוֹ: יא וְאֲמֹר עַד־מָתִי אֲדֹנִי
וַיֹּאמֶר עַד אֲשֶׁר אִם־שְׂאוּ עָרִים מֵאִין
יִשָּׁב וּבְתִים מֵאִין אֲדָם וְהַאֲדָמָה
תִּשְׁאַל שְׁמָמָה: יב וְרַחֵק יִהְיֶה אֶת־
הָאָדָם וְרַבָּה הַעֲזוּבָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
יג וְעוֹד כֶּה עֲשִׂירֶיהָ וְשָׁבָה וְהִיִּתָּה
לְבָעַר כְּאֵלֶּה וּכְאֵלֶּז אֲשֶׁר בְּשִׁלְכַת
מַצְבַּת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מַצְבַּתָּה:

כֶּה עֲשִׂירֶיהָ, וְעוֹד יִמְלִיכוּ כֶה עֲשֵׂה מְלָכִים עַד הַמִּלְכָּה צִדְקָהוּ. פְּרוּשׁ אַחֵר,

אוֹתָהּ הַשְׁאָרִית שֶׁתִּשְׁאָר תִּהְיֶה אַחֵר מַעֲשֵׂה שִׁדְּחֵי צִדִּיקִים, וְכֵן בָּהֶם יִהְיֶה

בְּעוֹר עַד שִׁשְׁאָרוֹ רַק צִדִּיקִים גְּמוּרִים שֶׁשָּׁכְבוּ בְּכָל לָכֶם. וְשָׁבָה וְהִיִּתָּה לְבָעַר, וּבִימֵי צִדְקָהוּ תִּשְׁכַּח הָאָרֶץ לְהוֹיֹת "לְבָעַר", כְּלוּמָר, לְבָעַר וּלְכַלּוֹת אֶת יוֹשְׁבֵיהָ.
כְּאֵלֶּה וּכְאֵלֶּז, מִינֵי עֲצֵי סָרָה. אֲשֶׁר בְּשִׁלְכַת מַצְבַּת בָּם, כְּמוֹ הָאֵלֶּה וְהָאֵלֶּז שֶׁנִּשְׁאָרִים מִחֵם הַחֲרָף וְנִרְאִים כִּיבֻשִׁים, וְכֵן כָּל זֶה נִשְׁאָרָה בָּם
הַמַּצְבָּה שֶׁהִיא גֹּעַ הַעֵץ וְנִפְּוִי שִׁזְיוֹנִים לְחוֹת מִתְקַרְקַע, וּבִימֵי נִסְחָן יִשְׁכּוּ וְיִפְּרֹחוּ. זֶרַע קֹדֶשׁ מַצְבַּתָּה, כִּכָּה זֶרַע קֹדֶשׁ שֶׁבָּעַם יִשְׂרָאֵל יַעֲמִידוּ בְּקִדְשָׁתָם וְכֵן יִהְיֶה
לְמַצְבַּתָּם, כְּלוּמָר, אֵף עַל פִּי שֶׁיִּגְלוּ בָּלָם, עוֹד יִפְּרֹחוּ וְיִצְמָחוּ וְיִשְׁכּוּ לְאַרְצָם.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקִיִּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבֹת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לְעַלְמִים: ׀ (לוי) וְכִי-יִמְכֹר אִישׁ אֶת-בְּתוֹ לְאִמָּה
לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֲבָדִים: ׀ אִם-רָעָה בְּעֵינֵי
אֲדֹנֶיהָ כְּתִיב אֲשֶׁר-לֹא קָרִי אֲשֶׁר-לֹא יַעֲדָה וְהַפְדָּה
לְעַם נִכְרִי לֹא-יִמְשַׁל לְמַכְרָה בְּכִנְיֹתָהּ:
׀ וְאִם-לִבְנוֹ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט תִּפְנוֹת יַעֲשֶׂה-לָּהּ:
׀ אִם-אַחֲרֵית יִקַּח-לָהּ שְׂאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא
יִגָּרַע: ׀ וְאִם-שְׁלֹשׁ-אַלֶּה לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיִּצָּאָה
חֲנָם אֵין כֶּסֶף: ׀ (ישראל) יִכְבֶּה אִישׁ וּמֵת מוֹת
יִמָּת: ׀ וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֱלֹהִים אֵנָּה לִידּוֹ
וְשִׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּם שְׁמָה: ׀ וְכִי-יִזְדּוּ
אִישׁ עַל-רַעְהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְמָה מִעַם מִזְבְּחִי

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
כא ׀ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:
ב כי תקנה עבד עבדי שש שנים יעבד ובשבעת
יצא לחפשי חנם: ג אם-בגפו יבא בגפו יצא
אם-בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: ד אם-
אֲדֹנָיו יִתֵּן-לָהּ אִשָּׁה וַיִּלְדֶּה-לָּהּ בָּנִים אֹן בָּנוֹת
הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּגֹפוֹ:
ה וְאִם-אָמַר יֹאמֵר הָעֹבֵד אֶהְבֵּתִי אֶת-אֲדֹנִי
אֶת-אִשְׁתִּי וְאֶת-בְּנֵי לֹא יֵצֵא חֲפָזִי: ו וְהִגִּישׁוּ
אֲדֹנָיו אֶל-הָאֱלֹהִים וְהִגִּישׁוּ אֶל-הַדֹּלֶת אֹן אֶל-
הַמִּזְבֵּחַ וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת-אֲזָנוֹ בְּמַרְצֵעַ וְעָבְדוּ

אִוּ בְּאֶגְרֵף וְלֹא יָמוּת וְנָפַל לְמִשְׁכָּב: יֵאָמְרוּ יְקִיָּם וְהִתְהַלֵּךְ בְּחוּץ עַל־מִשְׁעָנָתוֹ וְנָקָה הַמַּפָּה רַק שְׂבָתוֹ יִתֵּן וְרָפָא יִרְפָּא: ׀	תִּקְחֵנוּ לְמוֹת: ׀ וּמִפֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀ וְגִלְבֵּי אִישׁ וּמִכָּרוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀ וּמִקְלָל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוֹמָת: ׀ וְכִי־יִרְבֶּן אֲנָשִׁים וְהִפְה־אִישׁ אֶת־רַעְהוּ בְּאֶבֶן
--	--

אגרות קודש

ב"ה, ז' שבט, תשכ"ב

ברוקלין.

אניש שליט"א אשר ב...

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

זה מזמן רב ביותר וביותר שאין מהם כל ידיעות מפעולותיהם בהפצת המעינות וכן לא מפעולותיהם בהפצת עניני יהדות בכלל,

שהביאור בזה אפשרי ביאור פשוט: שאין פעולות, וביאור ע"פ ציווי חכמינו ז"ל ומודגש בתורת החסידות, שישנן פעולות כהנה וכהנה, אלא שאין מודיעין עד"ז.

הצד השווה שבשני האופנים, שאין מקום לכתיבה מכאן והתעוררות ועאכו"כ לתביעות בהאמור.

ולא עוד אלא שגם חשש בדבר, ואולי יותר מחשש, וע"פ ציווי חז"ל כשם שמצוה לומר וכו' כך **מצוה** שלא לומר כו'.

ולעזר ג"כ ממסכת חולין (צד, א) אל יסרהב כו' ויודע בו וכו'.

דזוהי סיבת ההפסק בכתיבה והתעוררות לפעולות, ואין בזה מקום לפירושים אחרים.

ובעיקר באה ההודעה עד"ז - בכדי לשלול בהחלט אפשרית הפירוש, שזה שהפסיקו לעורר מפני שמי שהוא מסכים להנהגה "דואני את נפשי הצלתי", ובלשון המורגל בין אנ"ש "א צדיק אין פעלץ"; כי אם אך ורק - שכנראה אין בידי למחות, או (ע"פ הסדר השני דלעיל, דמחויבים לדון לכף זכות) שישנן פעולות כהנה וכהנה.

ויה"ר בעמדנו ימים ספורים לפני יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל, עשירי בשבט הבע"ל, שכאז"ל ילמוד ממסירת נפשו של בעל ההילולא, מס"נ על פעולות עם הזולת [שהרי בנוגע לעצמו הוא, ע"ד דברי האריז"ל ומפורש בדברי רבנו הזקן (בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשו"ע - פוסק בנגלה דתורה) - הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו' ולא הוצרכה כו' רק להמשיך אור לתקנה וכו'],

שיעשה הוא ככל יכולתו ועוד יותר מזה - בפעולות מתאימות לרצון ותקות בעל ההילולא, והובטחנו הבא לטהר מסייעין אותו.

בכבוד ובברכה

מ. שניאורסאהן

מובן שאין בהנ"ל כלל וכלל ענין של קפידא ח"ו וכיו"ב, כ"א (באם אופן הא', ח"ו, צודק) צער על העדר כל מעשה בהנ"ל, בה בשעה שממה"מ הקב"ה הוציא אבן היקרה שבה תלוי חשיבות כתר המלכות מן הכתר ושחקה וכו'. וד"ל. ובמילא אין מקום כלל לכתוב לכאן הצטדקות וביאורים וכו'. וה"ז ענין שבין אדם למקום.

לוח זמנים לשבת פרשת יתרו בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:19	06:25	08:31	08:34	09:08	09:05	10:03	17:26	17:31	17:52	17:57	17:10	18:07	
חיפה (ח)	06:20	06:26	08:31	08:33	09:08	09:05	10:03	17:26	17:31	17:50	17:55	17:00	18:05	
ירושלים (ח)	06:18	06:24	08:32	08:29	09:07	09:04	10:04	17:28	17:33	17:50	17:55	16:52	18:05	
תל אביב (ח)	06:20	06:26	08:34	08:31	09:09	09:06	10:06	17:25	17:30	17:51	17:56	17:09	18:07	
נוסטריה, וינה (ח)	07:06	06:56	08:51	08:46	09:36	09:30	10:28	17:12	17:21	17:46	17:55	17:02	18:09	
אוסטרליה, מלבורן (ק)	06:46	06:53	09:28	09:32	10:08	10:11	11:18	20:23	20:16	20:52	20:44	19:59	20:56	
אוקראינה, אודסה (ח)	07:05	06:56	08:53	08:49	09:36	09:32	10:30	17:18	17:27	17:51	18:00	17:07	18:12	
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:40	06:30	08:25	08:20	09:10	09:05	10:02	09:59	16:46	16:56	17:21	17:30	17:43	
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:52	06:42	08:36	08:31	09:21	09:16	10:14	10:10	16:57	17:06	17:31	17:40	17:54	
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	07:22	07:11	09:02	08:57	09:49	09:43	10:41	10:37	17:18	17:28	17:54	18:04	18:18	
אוקראינה, קייב (ח)	07:15	07:04	08:55	08:49	09:42	09:36	10:33	10:29	17:10	17:21	17:46	17:56	18:10	
איטליה, מילאנו (ח)	07:29	07:20	09:19	09:15	10:02	09:57	10:55	10:52	17:49	17:57	18:19	18:27	18:40	
אקוואדור, קיטו (ח)	06:25	06:24	08:55	08:55	09:24	09:24	10:27	10:27	18:32	18:31	18:54	18:54	19:03	
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:25	06:31	09:06	09:10	09:44	09:47	10:54	10:55	19:51	19:44	20:18	20:11	20:22	
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:06	07:14	09:47	09:52	10:31	10:34	11:41	11:44	20:52	20:44	21:23	21:15	21:27	
ארה"ב, בולטימור (ח)	07:02	06:54	09:01	08:58	09:39	09:35	10:34	10:32	17:40	17:47	18:10	18:16	18:27	
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:53	06:45	08:51	08:47	09:30	09:26	10:24	10:22	17:27	17:35	17:57	18:04	18:16	
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:54	06:46	08:51	08:47	09:30	09:26	10:25	10:22	17:28	17:35	17:58	18:05	18:16	
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:32	07:24	09:27	09:23	10:07	10:03	11:02	10:59	18:01	18:09	18:32	18:39	18:51	
ארה"ב, האוסטון (ח)	07:03	06:58	09:14	09:11	09:48	09:45	10:45	10:43	18:09	18:14	18:34	18:39	18:49	
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:39	06:33	08:45	08:42	09:21	09:17	10:17	10:15	17:34	17:39	18:01	18:06	18:17	
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:58	06:53	09:12	09:10	09:45	09:42	10:43	10:41	18:13	18:17	18:38	18:41	18:51	
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:50	06:42	08:47	08:43	09:26	09:22	10:21	10:18	17:22	17:30	17:53	18:00	18:11	
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	07:17	07:09	09:15	09:11	09:54	09:50	10:49	10:46	17:52	17:59	18:22	18:29	18:40	
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:50	06:42	08:46	08:42	09:25	09:21	10:20	10:17	17:20	17:28	17:51	17:58	18:10	
בוליביה, לה-פס (ח)	06:27	06:29	09:04	09:05	09:35	09:36	10:40	10:41	19:06	19:04	19:30	19:27	19:36	
בלגיה, אנטוורפן (ח)	08:01	07:50	09:39	09:34	10:27	10:21	11:18	11:14	17:53	18:04	18:30	18:40	18:54	
בלגיה, בריסל (ח)	08:00	07:49	09:39	09:34	10:27	10:21	11:18	11:14	17:54	18:05	18:31	18:41	18:54	
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:53	05:56	08:32	08:34	09:05	09:06	10:11	10:12	18:53	18:49	19:14	19:09	19:19	
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	05:42	05:45	08:21	08:23	08:53	08:55	10:00	10:01	18:36	18:32	19:01	18:56	19:06	
בריטניה, לונדון (ח)	07:20	07:08	08:57	08:52	09:45	09:39	10:37	10:32	17:12	17:23	17:47	17:58	18:12	
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:33	07:21	09:06	09:00	09:56	09:50	10:47	10:42	17:14	17:26	17:53	18:04	18:19	
גרמניה, ברלין (ח)	07:28	07:16	09:03	08:58	09:53	09:47	10:44	10:39	17:15	17:27	17:52	18:03	18:17	
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:41	07:30	09:22	09:17	10:09	10:03	11:00	10:57	17:39	17:49	18:14	18:24	18:38	
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:50	05:54	08:30	08:32	09:04	09:06	10:11	10:12	18:59	18:54	19:18	19:13	19:23	
הודו, מומבאי (ח)	07:08	07:05	09:28	09:26	09:59	09:57	10:58	10:57	18:37	18:40	19:01	19:04	19:13	
הודו, פונה (ח)	07:04	07:01	09:24	09:22	09:54	09:53	10:54	10:53	18:34	18:36	18:58	19:00	19:09	
הונגריה, בודפשט (ח)	06:54	06:44	08:40	08:35	09:24	09:19	10:17	10:13	17:02	17:12	17:36	17:45	17:58	
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:59	06:51	08:56	08:52	09:35	09:31	10:29	10:27	17:31	17:38	18:01	18:08	18:20	
יוון, אתונה (ח)	07:19	07:11	09:20	09:16	09:57	09:53	10:53	10:50	18:01	18:07	18:29	18:36	18:47	
מולדובה, קישינב (ח)	07:14	07:04	09:01	08:56	09:45	09:40	10:37	10:34	17:24	17:34	17:58	18:07	18:20	

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:06	07:02	09:25	09:23	09:56	09:54	10:55	10:54	18:34	18:37	18:58	19:01	18:19	19:10
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	05:41	05:50	08:22	08:28	09:10	09:14	10:22	10:25	19:46	19:36	20:20	20:10	19:20	20:23
נפאל, קטמנדו (ח)	06:43	06:39	08:56	08:53	09:29	09:26	10:26	10:25	17:53	17:57	18:18	18:22	17:38	18:32
סינגפור, סינגפור (ח)	07:17	07:16	09:46	09:46	10:16	10:15	11:18	11:18	19:21	19:21	19:44	19:43	19:03	19:52
פולין, ורשא (ח)	06:57	06:45	08:33	08:27	09:22	09:16	10:13	10:09	16:44	16:55	17:22	17:32	16:35	17:47
פרו, לימה (ח)	06:07	06:09	08:42	08:43	09:13	09:13	10:17	10:18	18:38	18:35	19:01	18:58	18:18	19:07
צרפת, לאיון (ח)	07:47	07:38	09:37	09:32	10:19	10:14	11:13	11:09	18:03	18:12	18:36	18:44	17:52	18:57
צרפת, פריז (ח)	08:04	07:53	09:47	09:42	10:32	10:27	11:25	11:21	18:08	18:18	18:42	18:51	17:58	19:04
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:11	08:40	08:39	09:09	09:09	10:11	10:10	18:09	18:10	18:32	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ח)	07:20	07:11	09:13	09:09	09:54	09:49	10:48	10:45	17:47	17:55	18:16	18:23	17:35	18:35
קנדה, מונטריאול (ח)	07:00	06:51	08:50	08:46	09:32	09:28	10:26	10:23	17:19	17:27	17:50	17:58	17:08	18:11
קפריסין, לרנקה (ח)	06:34	06:28	08:39	08:36	09:15	09:12	10:11	10:09	17:25	17:31	17:53	17:59	17:12	18:09
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	08:25	08:11	09:53	09:47	10:46	10:39	11:35	11:31	17:57	18:10	18:37	18:49	17:49	19:04
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:01	07:47	09:27	09:21	10:20	10:14	11:10	11:05	17:31	17:44	18:09	18:21	17:24	18:37
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:31	07:21	09:17	09:13	10:01	09:56	10:54	10:51	17:40	17:50	18:14	18:23	17:30	18:36
שווייץ, ציריך (ח)	07:36	07:26	09:22	09:17	10:06	10:01	10:59	10:55	17:49	17:59	18:19	18:28	17:39	18:41
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:43	06:40	09:05	09:04	09:35	09:34	10:36	10:35	18:22	18:24	18:46	18:47	18:06	18:56

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל־אויב ואזרב ולסטים וחיזת רעות בדרך ומכל־פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל־מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל־רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus

Issue # 00565

12/02/2017

P.P.

שולם

1949

תל אביב

2 3 0 4 - 3 3 7 7

הורידו את יישומון

דבר מלכות

מחנות היישומים

